

Naʼinbí Sedó Yôesiví Tụụ

Tewa New Testament

This Bible is copyrighted by BibleLeague International (BibleLeague.org) and translation was provided by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org). This Bible is printed with permission and produced at cost by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible

MARK.....	4
LUKE	25
JOHN.....	61
ACTS.....	87
ROMANS.....	122
PHILIPPIANS.....	139
1 THESSALONIANS.....	143
2 THESSALONIANS.....	147
1 TIMOTHY.....	149
2 TIMOTHY.....	154
TITUS	158
PHILEMON	160
JAMES.....	161
1 PETER.....	166
1 JOHN.....	171
2 JOHN.....	175
3 JOHN.....	176

MARK

John i? p'ó'p'oekandi?di Jôesiví tun in t'owa ovâytun-phadende?

1 Ná'i-ân namuu i? híwó'di tun Jesus-ví'gedi, i-á namuu i? to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí, i'ba Jôesi Tádáví ay ûnmuu. ² Hân'oe Jôesi Tádáví tukhe'bi?, Isaiah gin nakháwá'i?, ita'nan háa Jôesi Tádá iví ay itu'annin, ginnân:

³ Ót'ôeyanbe, naví t'ôepá'áa'i? uví páadé wîn-sankhâymáa.

I'dân ugi? in p'ôe wônkhây'ámí.

Oe ahkon deedi i? t'ôepá'áa'i ûntukhwintúuní, "In p'ôe binkhây'an i? shánkí natsongji'igi?."

Hä'i p'ôe'ây-á wá? igi? binta'ge'an."

⁴ John i? p'ó'p'oekandi-ân i? t'ôepá'áa'i namuu. Oe ahkon deedi Jôesiví tun in t'owa ovây't'ôekanhondi ovây'tumáa, "Unbí t'aywó'di binjoe'an, heđânho Jôesi Tádádí wovây'owóje-ídi, ihayđânho naadi wâyp'ó'p'oe'ámí." ⁵ Heđi hânho báyéki t'owa Judea nangewin heđá Jerusalem bú'windá ee naji? iwepiye dimáa, heđi in to'wên dívít'aywó'dihä'ätsi'annin in Jordan p'o'k'ay iwe ovây'p'ó'p'oe'an.

⁶ John-bí aa kamáyo phódi ûnpa'an, heđá napúje-ba'áamuu, heđi khowi'dá heđá thaawáá áp'o ishaa'i-á ik'oe. ⁷ Heđi ginnân in t'owa ovây'tumáa: "Wí to'wí naví shánkí tsonan, heđânho Jôesi Tádádí wovây'owóje-ídi, ihayđânho naadi wâyp'ó'p'oe'ámíkhuu imáa'i naví tí'úugé napowagi'o, heđi naa ihay híwó'di wó'muupí dáy't'áá-ídi iví anto wânbo dônma'p'áádi-ídi. ⁸ Naadá p'oeđidá? wâyp'ó'p'oe'o?, hewânbo i'dá i? Yä'dâa'i P'owëqahâa wovâysankhâymáa wí p'ó'p'oekan waag-ibá."

Jesus óep'ó'p'oe'an

⁹ Ihayhâäbá Jesus oe Nazareth bú'dí napówá, Galilee nantaa búgedi, heđi in Jordan p'o'k'ay iwe John-di óep'ó'p'oe'an. ¹⁰ Heđi Jesus ee p'oe iwedi nats'an-pee'ä? ihaydi, makówá nakhuudeemändi i? Yä'dâa'i P'owëqahâa wí k'o'wee waagibá nawândi imû?, heđi iví'di isóge. ¹¹ Heđi wí tun makówádí napeedi ginnân natú: "U-á naví ay wísigi'i-ân unmuu. Hânho u'di ohíhchan."

Penísendi ikhâäde Jesus óehíwóhpíkannamídí

¹² Ihaydi i? Yä'dâa'i P'owëqahâađi Jesus ahkónupiye óeho?. ¹³ Jónántä (40) thaa iwe naji?, heđi Satan i?

Penísendi namuu'i? ikhâäde? óehíwóhpíkannamídí. Ihayhâädi wíyá to'wí i-áđí wína'ánpí, in ahkónuwin ani-mâa häwêndä'mân iwe diji?, hewânbo in makówáwin t'ôepá'áa'indihó óekhâge'nan.

Jesus-di jónu paawó'in ovây'tukhânnan i-áđí dimú-ídi

¹⁴⁻¹⁵ John i? p'ó'p'oekandi? oe Judea óepansóge, heđi tí'úugéđí Jesus oe Galilee-piye namáa, Jôesi Tádáví híwó'di tun in t'owa ovây't'ôekanhondi. Ovây'tumáa, "Näa-ânho híwó? diwe naná, Jôesi Tádá nakhâymuu wovâysíghóenídí. Unbí t'aywó'di binjoe'an, heđá ná'i Jôesi Tádáví híwó'di tun bíwâyú."

¹⁶ Iwáy Galilee p'oe'kwí kíngé Jesus naphademän dihaydi, Simon-dá iví tí'úu Andrew-áđí dânpa'akanundeđi ovânmû?, indá paawó'in damuudi. ¹⁷ Heđi ovân-tu'an, "Naa-áđí bákä've. Näa dânpaahónde?, hewânbo naagi? dînt'owahóeni'in wânhá'ámí." ¹⁸ Wesebo inbí pa'akanu'i dânjoe'andi i-áđí damáa.

¹⁹ Wíyá hây namáa ihaydi, James-áđí iví tí'úu John-dáđí ovânmû?, indá Zebedee-ví äy damuu. Inbí pa'akanu'i dânkodí'o? inbí kophé iwe. ²⁰ Heđi ovân-mú'di ovântu'an i-áđí damú-i'in, heđi inbí tádá Zebedee ee kophé iwe in t'ôe'indáđí ovâyjoe'andi i-áđí damáa.

Jesus-di wí yä'dâapí? p'owëqahâa wí senbíwedi óekhepiye

²¹ Capernaum bú'ay dipówá, heđi i? kaykhanwówá thaa naná? dihaydi Hudíyoví méesate'ay ee Jesus nats'ú, heđi in t'owa ovây'há'an. ²² Háa Jesus-di ovây'há'o waa ovây'háa'an, gá in senä? in Hudíyoví khuu dâyhá'o'in dívihée'an waagibá wí'hée'anpídân, hewânbo i'dá ovây'há'an ta'gendi itsonkhuumáa waagi.

²³ Ihaydibá wí sen i? méesate ee nats'ú, i-á wí yä'dâapí? p'owëqahâađi óemáa, heđi ituwínú, ²⁴ "Ánpí dí'an, u? Jesus Nazareth bú'wi?. Ti un'äá dít'aháanú-ídi gáhân? Naa dínhanginná to'wí unmuu'in. U-á i? t'ähki yä'dâa'i? unmuu, i? Jôesi Tádádí wóesandi?." ²⁵ Jesus-di i? yä'dâapí? p'owëqahâa óet'e'yandi óetu'an, "Hân-dá'dibo?, ná'i senbíwedi ópeeve." ²⁶ Heđi i? yä'dâapí? p'owëqahâa ituwínúdáhá? i? sen óethathakannan ivíwedi napee'äđi.

²⁷ T'ähki in t'owa ovây'háa'an, heđi dívítu'an, "Hânnan namuu ná'in? Wên ts'äqamin háhkannân imáa, heđá itsonkhuumáa waa i'o?. In yä'dâapí'in p'owëqahâa wân-

bo ovâytsonmáa, heđi indi óe'a'gindo'." 28 Heđi oe Galilee nange i'ge t'ähki t'owa ivi'gedi dit'oe.

Jesus-di báyéki t'owa ovâyhehkháa'an

29 I' méesate iweđi dipee, heđi Jesus oe Simon-dá Andrew-áđi inbí tewhá iwepiye namää. James-áđi John-dáđi wá' damää. 30 Dipówa ihayđi Jesus óetų'an Simon-bí jahkwíjo úntsáwäp'ídehay'in. 31 Heđi i' kweeví whohte iwepiye namääđi man diweđi óeyä'đi óeshaa. I' tsáwäp'íde wesebo únhan, heđi ovâyhúujôn.

32 Nathants'ú' dihayđi i' kaykhanwówa thaa naphađe, heđiho in t'owađi in dihay'in t'ähki heđá in to'wên yä'đäap'i'in p'oewäqahäđi ovâymaa'indá wáy Jesus na'án diwepiye ovâyhúja'. 33 In bú'wnmáa, heđi indi óe'a'gindo'.in t'owa t'ähki ee tewhá phóđi dívíwé'ge'an. 34 Heđi báyéki t'owa ovâyhehkháa'an, to-bá háawi inbí hay dínmuu wänbo', heđá báyéki yä'đäap'i'in p'oewäqahäđi t'owavi'weđi ovâykhehpiye. Hewänbo in p'oewäqahäđi wí'ovâyhi'máđipí, gá to'wí namuu'in dínhanginnândân.

Jesus wí'bo ijúusu'an

35 Wa'géedí Jesus ishaa, heđi bú'đi napeeđi oe hân-dä' naná' diwepiye namää, heđi iwe ijúusu'an. 36 Simon-dá in wé'gen i-áđi diji'indáđi dimää óenuuwä-íđi. 37 Heđi óeshaa ihayđi óetų'an, "T'owa t'ähkiđi wóetųwämáa." 38 I'đi ovâyų'an, "Jaho gimú-í o'i wé'ge'i bú náwe tsowa naná' diwepiye, eeje wá' Jôesi Táđávi tun dovây't'óe'amíđi. Hangi'-ânkun o'ä'ä."

39 T'ähki Galilee nange i'ge Jesus namändi inbí méesate eeje Jôesi Táđávi tun ovây't'óekanhon, heđá in yä'đäap'i'in p'oewäqahäđi t'owavi'weđi ovâykhehpiyen-de'.

Jesus-di wí sen naphéetaymuu'i' ónhhehkháa'an

40 Wí sen naphéetaymuu'i' Jesus-ví'piye na'ä'ä, heđi idége'disógedi pín ta'gedi nakhäge'da'póe. Óetų'an Jesus, "Dínhanginná ụ-á úkođi'in ná'i phéetay dín-jâa'amíđi, unda'đi." 41 Jesus ivi'piye hânho nasehkanápóe, heđi ikhóhtäđi ivi' mandí óetäge, heđi óetų'an, "Naa oda'ákun wínhehkháa'amí'in. Un-hehkháapúuwí." 42 Wesebo i' phéetay únhandí nasehkháapóe. 43-44 Heđi Jesus-di óepunjôn, hewänbo páadé kaygindi óetų'an, "Óet'óeyan, to'wí wänbo ná'i úpóe i'gedi wínâat'óe'amípi. Moses ita'nan Jôesi Táđávi ta'nin diwe, únkhây'ä' wí hä'äwí i' owha'ví'piye bínhúuwí'in Jôesi Táđá óemää'níđi, in t'owa ovâyhang-in'annamíđi íhehkháapóe'in. Nää ópün, ha'wâa ó'an." 45 Hewänbo i' sen iweđi namääđi báyéki íhee'an ni'gedi, heđá háa únpo'e'indá t'ämäpiye in t'owa ovây't'óe'an. Háa i' sen i'annin namuudí Jesus wí'únkođipí kee'eedi i' bú' nats'ú'púníđi, heđiho bú'đi já'wébo wáy tóebo nathaapí iwe iwóy'i'. Hewänbo ee na'án diwe in t'owa t'ämäphä'gedi dipóya'.

Jesus-di wí sen ún'ä'yäkankodipi' ónhhehkháa'an

2 Wí háyú thaa naphađe ihayđi Jesus wíyá oe Capernaum-piye namää, heđi ivi' na'ánnin in t'owa dínhanginpóe. 2 Báyéki t'owa iwe diwé'gepóe, heđiho wínajâanápí phóđi nú' wänbo joe, heđi Jôesi Táđávi tun ovây't'óe'an. 3 Wây-á t'owa di'ä'ä, heđi in diweđi jónu senä'đi wí sen ún'ä'yäkankodipi' whohpä' k'éwéđi óekán. 4 Hewänbo dit'owabá'yendi wíđínkođipí Jesus-ví nú' óekáníđi, heđiho wha'k'aypiye dipeeđi Jesus nawin dee ta'ge dâypohkíđi, heđi whohpä' wóegé i' sen ún'ä'yäkankodipi' oe áagépiye óewaje. 5 Dâywâyumáa'in Jesus-di ovâymu' ihayđi i' nahay'i' óetų'an, "Navi' ay, uví t'aywó'đi ú'owó'jen."

6 Hewänbo wên Hudíyoví kuu dâyhä'o'in iwe dik-w'ó'nin ginnân díví'ánshaamáa: 7 "Háađan ná'i sen gin ihí'máa? Jôesi Táđáđá'mân únk'óe t'aywó'đi i'owóejé-íđi, heđiho gin ná'i sen ihí'máađi Jôesi Táđá óe'a'gin-hánúnde'."

8 Wesebo Jesus wí'bo únhanginpóe háa kaađibo díví'ánshaamáa'in, heđi ovâyų'an, "Heđi háađan ha'wâa úví'ánshaamáa? 9 Ná'i sen ún'ä'yäkankodipi' dóetų'andá, 'Uví t'aywó'đi ú'owó'jen,' háa dóetų'andá, 'Uví whohpä'ay mänke'đi ójýé,' wé'i-an shánkí wín-abâapu'wanpí heđânho bínmuuníđi háa ta'gendi dínkođi'in háa joe? 10 Nää hä'äwí dókhâymaa wây-keeyamíđi naa t'ähki t'owagi' o'aypųä'i' dínk'óe'in náä oepáa k'ayđi t'aywó'đi dovây'owóejé-íđi wá'." Heđáhá' i' sen ún'ä'yäkankodipi' óetų'an, 11 "Wítumáa, ówínú, uví whohpä'ay mänke'đi uví'piye unmu-í." 12 Heđi i' sen wesebo iwínú, heđi iví whohpä' iké'đi napee. T'ähkiđi'bo óemú'đi ovâyháa'andi ditú, "Wên hä'äwên gi'min wáymúu wänbo wí'âymu'pí," heđi Jôesi Táđá kw'áayébo óemáa.

Jesus-di Levi óetų'an óeyuuhúuwí'in

13 Jesus i' bú'đi napeeđi oe p'oekwí kíngépiye wíyá namää. Báyéki t'owa ivi'piye dimää, heđi ovâyhá'o'. 14 Heđi Capernaum-piye nawáymän dihayđi wí sen Levi gin nakháwä'í' óemú' i' phahsan chä' dâywé'ge'o'i tewhá'ay ee na'ándí, i-á Alpheus-ví ay únmuu, heđá tax phahsandi-ân namuu. Jesus-di Levi óetų'an, "Naa-áđi ókä've," heđi iwínúđi Jesus-áđi namää.

15 Báyéki wây-á tax phahsannin heđá wây-á t'owa-á Jesus-áđi diji', ná'in wé'gen t'owa in Pharisees-di ovây-tųmáa t'óeyanpi'in gin. Wí thaa Levi-ví tewhá ee ná'in t'owa Jesus-áđi iví khäge'nindáđi dívíhúujo'. 16 Heđi wên Hudíyoví kuu dâyhä'o'in senä', indá Pharisee t'owa iweđi'in dimuu'indi Jesus óemú' ná'in gi'min t'owa-áđi ihúujođi. Heđi Jesus-ví khäge'nin ovây-tika'yan, "Háađan ná'in tax phahsannindáđi heđá ná'in t'óeyanpi'indáđi ihúujo'?" 17 Jesus nat'oeđi ovây-tų'an, "In dihay'indá'mân wí woekandi dínáy, in dihaypi'indá joe. Naa o'ä'ä in to'wên t'aywóhkannin

dimuu² in dínhanginná² nin dovâytü² âamídí inbí t'aywó²-di dâyjoe² amídí, in to² wên inbí wówátsi ta² ge dâyhon gin di² ánde² indá joe.”

Jesus óetsika² yan haqáđá i² gedi

¹⁸ Ihayhâđá John i² p'ó² p'oekandiví khâge² nindáđí in Pharisee t'owaví khâge² nindáđí dívihâqáđá² o², heđi wên t'owa Jesus ûnpówá² indi óetsika² yan, “Háađan John-bí khâge² nindáđí in Pharisees-ví² indáđí dívihâqáđá² o², uvíndá joe?” ¹⁹ Jesus-di ovâytü² an, “Dínkhóht-saşshánkí² eediná² dihayđi, ti i² soyingiví k'ema² in dívihâqáđá² o wa² đí indáđí najidibo²? Joe, há² to ha² wâa díví² amí wa² đí indáđí dín² ándí. ²⁰ Hewânbo owáy hâđđi i² soyingi inbí² weđi óekhuwakhây² máa, ihayđânho dívihâqáđá² khây² máa.” †

Jesus-di ovâythayyan in Húđíyoví hay owáyđí² i² khuu-á heđá iví ts'aqabi khuu-á wíđänwóndepí² in

²¹ “To² wí wânbo wên to khannin deedi wên aa² ay ts'aqamin wí² it² i² k'úya² pí. Ha² wâagi i² andá, dâ² yowíđiđi in aa² ay nat² i² k'óe² in nats'ú² uní, heđá shánkí wânbo-á in to-á nasivedee-í. ²² Heđi to² wí wânbo wí úuva p'oe ts'aqabi wí² ikuudepí wí k'úwá khowa p'oemúu khandi eeje. Ha² wâagi i² andá, i² úuva p'oe nakaypóedí nasôedi i² p'oemúu napání, heđá i² méena-á nacha² đee-í. Úuva p'oe ts'aqabi-á p'oemúu ts'aqabi eejân ûnkuukhây² á.”

Jesus óetsika² yan kaykhanwówá thaa i² gedi

²³ Wí thaa, kaykhanwówá thaa naná² di², wí táhtân na-va i² ge Jesus-áđí iví khâge² nindáđí dimän, heđi in khâge² nin dâyták'éthehondi dâykoehon. ²⁴ Heđi in Pharisee t'owadi Jesus óetü² an, “Háađan uví khâge² nin ha² wâa díví² o²? Háa díví² o² in kaykhanwówá thaa naná² diwe nakhâq² óe.”

²⁵⁻²⁶ Jesus-di ovâytü² an, “Hewânbo bîntunnapí² an háa David hán² oe i² annin, Abiathar na² owha² p'ó² đéđí² áñ dihayđi. David-dá heđá in sená² i-áđí diji² indáđí dihaşsêndi wí hâđwí dâyk² o² i² in wíđây² máapí, heđiho Jôesi Tádáví tewhá ee dits'ú, heđi i² pává ee nasaa² i David ihógiđi ik'oe, heđá in sená² i-áđí diji² indá wá² ovây² mági, tobá i² pává Jôesi Tádágí² ûnwijesaa wânbo², heđiho in owha² đá² mân dínk'óe dâyk² o² íđí. ²⁷ Jôesi Tádáđí t'owa ovâykhíjé i² kaykhanwówá thaa dâywânpi² a² geeníđá joe, hewânbo i² kaykhanwówá thaa-á t'owa ovây² mági ovâykhâge²-namíđí. ²⁸ Heđiho naa, t'âhkí t'owagí² o² aypuyá² i² omuu² i dínk'óe otú² uníđí háa t'owa kaykhanwówá thaa iwe wânbo dínkodí² in díví² amíđí.”

Kaykhanwówá thaa iwe Jesus-di wí sen namant'aamuu² i² ônehkháa² an

3 Jesus i² Húđíyoví méesate² ay ee wíyá nats'ú, heđi wí sen wáyhángéđí namant'aamuu² i² iwe na² áñ.

† Jesus wí² bo iví² gedi ihí² máa. I-á i² soyingi waagi² bá namuu, heđi iví khâge² nindá i² soyingiví k'ema² in waaginbá-á dimuu.

² Heđi in t'owadi Jesus áyîngiđi óemúnde², tigúba kaykhanwówá thaa i² sen ônehkháa² amí, heđi ônehkháa² andá ônt'e² p'êede-í. ³ Jesus-di i² sen naman-t'aamuu² i² óetü² an, “Ná² in t'owaví páadépiye ówínú.”

⁴ Heđáhá² Jesus-di ovâytü² an, “Kaykhanwówá thaa wé² i-an gínk'óe iví² amíđí: Ti wí to² wí âykhâge²-namí háa âywa² amí? Ti gínkhây² á² wí to² wí iví wówátsi ây² aywoen² in háa âyháyjí² in?” Indá háabo wíđitúhpí. ⁵ Heđi Jesus ibéedí tyîngiđi óemúnde², tigúba k'aygi ovây² múnde², gá wíđisígítaachanpoe² opíđân, heđi wíđisehkanápóepíđí óewa² an. Heđáhá² i² sen óetü² an, “Ókhóhtâđá.” Heđi ikhóhtâđá² iví man ûnwówadi páadéđí ûnmuu waagibá ûnpóe. ⁶ In Pharisee t'owa dipee, heđi wesebo Herod-ví k'ema² in ovây² hée² an wên hí² dâyk'úuwíđí háđíđí Jesus óeháyjí² in.

Báyékí t'owa oe p'oekwí kíngépiye Jesus-áđí dimää

⁷ Jesus-áđí iví khâge² nindáđí iweđi dívijâa² an, heđi oe p'oekwíngépiye dimääđi báyékí t'owa dínwóemää. Ná² in t'owa di² áđá oe Galilee nangedi, Judea nangedá, ⁸ Jerusalem bú² đá, Idumea nangedá, Jordan p'ó² p'ânáđá, heđá Tyre bú² Sidon bú² tsowadá. Ná² in t'owa-á háa i² o² i² gedi dit'oedi iví² piye dimää. ⁹ Heđi Jesus iví khâge² nin itü² an wí kophé ûnkhâychaní² in, in báyékí t'owadi wí² óet'á² amá² ve-ípíđí. ¹⁰ Báyékího ovâyhehkháa² an, heđiho nää-á t'âhkí in dihay² in iví² piye dívít'á² t'á² máa óetâđé-íđí. ¹¹ Heđi in t'owa in yâ² đâapí² in p'oewâqahâđi ovây² máa² indi óemú² di iví páadépiye dívídege² dikw'óđi, heđi dívítüwínú, “Ú-á Jôesi Tádáví ay-ân unmuu.” ¹² Hewânbo kay² indi in yâ² đâapí² in p'oewâqahâđi ovâykhâq² ú² wíđitü² be-ípíđí to² wí namuu² in.

Jesus-di tã² đí wíje sená² ovâyde² man iví khâge² nin dimúuníđí

¹³ Jesus okú i² piye namää, heđi in to² wên nada² in ovây² tühkánan, heđi ee naji² iwepiye dimää. ¹⁴ In diweđi tã² đí wíje sená² ovâyde² man i-áđí dimú-íđí, heđá ovây² punjôeníđí iví tun in t'owa ovây² tunphaadé-íđí. ¹⁵ Heđá inbá ovây² k'ú² in yâ² đâapí² in p'oewâqahâđi t'owaví² weđi ovây² khehpeeyé-íđí.

¹⁶⁻¹⁹ Ginnân in sená² dikháwá: Simon (i-á Jesus-di Peter gin wá² óekhâwámági), James-á John-dá (ná² indá Zebedee-ví ây ûnmuu, hewânbo Jesus-di ovânkhây² á² Boanerges gin, heđi ná² in kháwá Boanerges-á Greek-ví tundi “Kwâhtâqá” gân namuu), Andrew-á, Philip-á, Bartholomew-á, Matthew-á, Thomas-á, James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), Thaddeus-á, Simon-dá (i-á in Zealot t'owa iweđi² i namuuwän ††), heđá Judas Iscariot-dá (i-á Jesus óekühpekhây² máa² i-á namuu).

†† In Zealot t'owa-á Israel nangeđí² dívihânbo² in Rome² in ovây² khehpeeyé-íđí

Ditú Penísendi Jesus óekhãge'máa'in

²⁰ Jesus wí tewhá ee nats'ú, heđi báyéki t'owa wíyá di-wé'gepóedí Jesus-á iví khãge'nindá húu wänbo wí'ovâymahpí. ²¹ Heđi iví maatu'in háa ûnpoe'o'in dínhanginpóedí ûnkenmää. "Hádée iví hangintan wí'imáapí" gin ditú'.

²² Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'in oe Jerusalem bú'dí di'ãã'in wá ditú', "Jesus-á Penísendi óemáa. In yã'dâapí'in p'owêãhããvî p'ó'dédí' dínmuu'i', Beelzebul gin nakhãwã'i'dân óekhãge'máa in yã'dâapí'in p'owêãhãã t'owaví'wedí ovâykhepeeyé-ídí." ²³ Heđi Jesus-di in t'owa iví'we ovâywé'ge'andi ná'i hí' wên ó'gédí'ay waagi'ba namuu'i' ovâytu'an ovâyhá'ãmídí: "Hádídan Satan i' Penísendi namuu'i' ûnkođi wí'bo ipikhepeeyé-ídí? ²⁴ Ti wí'úhanginnáhpí'an wí nangewin t'owa wí'bo dívípihãnbodá, há'to inbí nange dínkãypúuwí. ²⁵ Heđi t'owa inbí k'aygi ee wí'bo dívípiyãndedáho', há'to híwó inbí k'aygi dínpuuwí. ²⁶ Heđi hanbá Satan iví khãge'nindáđí iyãndedá, há'to nakãypúuwí, hewänbo iwebo iví kay ûnhããni.

²⁷ "To'wí wänbo wí'ûnkođipí wí sen nakay'iví tewhá ee nats'ú'undí iví hããwí õnsãnhóeníđí, páadé i' sen nakay'i' óewhisógepidíbo'. Óewhisógedíđá'mãho õnsãnhóení iví hããwí.

²⁸ "Ta'gendi wãytumáa, nakođi ovây'owóejé-ídí t'owaví t'aywó'di t'ãhkí heđá t'ãhká inbí hí'dí Jõesi Tãdá óe'a'ginhãnúnde'i-á. ²⁹ Hewänbo to'wí i' Yã'dãã'i P'owêãhããvî'gedí a'ginkhãnuđi ihí'mãadã, Jõesi Tãdáđí há'to hãnhay wänbo õn'owóejé-í. Wên t'aywó'nin i'o há'to hãnhay wänbo na'owójeđee-i'in." ³⁰ Ha'wãagi Jesus ihée'an gá in Hudíyoví khuu dâyhã'o'in ditú'dân, "I-á wí yã'dããpí' p'owêãhããđí óemáa."

Jesus-ví jíyá-á tí'ûuwindá ûnpówá

³¹ Ihayhããbã Jesus-ví jíyá-á iví tí'ûuwindá i' tewhá wáy na'ãn diwe dipówá, heđi já'wé dívítsíkhawindi wí to'wí Jesus ûntúhkãnts'ú. ³² Báyéki t'owa ee na'ãn dee dikw'õn, heđi óetu'an, "Uví jíyá-áđí uví tí'ûuwindáđí oe já'wé diji' heđi wóetu'wãmáa." ³³ Jesus-di ovâytu'an, "Wây-á t'owa diji' jíyá-á tí'ûuwindá waaginbã dimuu'in naagi'." ³⁴ Heđi in t'owa dibûukw'ó'nin ovây-béepuwãmãadí natú, "Nã'in wá' naví jíyá-á naví tí'ûuwindá dínmuu. ³⁵ To'wên háa Jõesi Tãdá nada' waa díví'o'innãho naví tí'ûuwindá naví jíyá-á dínmuu."

Jesus-di wên hãhkangí'in ó'gédí ko'ji i'gedí in t'owa ovâytu'an

4 Jesus-di in t'owa oe p'oe'kwí kíngé wíyá ovâyhá'o', heđi ee naji' iwe báyéki t'owa dívíwé'ge'andi wí kophé na'ãn diwe itógiđi isóge, heđi t'ãhkí in t'owa ee nange p'oe'kwí kíngé dívíwóyi'. ² Iwe ovây'ó'gédí'an báyéki hããwí ovâyhá'ãmídí. Wên ó'gédí ovâytu'annin

ginnân namuu: ³ "Bít'õeyan. Wí ko'jikwo'i namãä iví ko'ji wóegé, heđi ee nava i'ge iko'jiwãde. ⁴ Wáy wí ko'ji in p'õe'ay nava pínu nak'õe i'ge najemu, heđi in tsíde dipówãđí t'ãhkí dâyk'oe. ⁵ Wíyá ko'ji-á nak'uunã' deedã najemu, báyéki wínanankw'õhpí iwe, heđi wãhphãde wínanank'aanãhpídí i' nan nasúwãđí wesebo natsi-jópúpóe. ⁶ Hewänbo i' than napee ihayđi, t'ãhkí nat'aadí óephahãnú, ihay wínapúutsiyedípidí. ⁷ Wíyá ko'ji-á wãã'i phé'yãvi jãã-á najemu, heđi i' phé'yãvi nasõedí i' ko'ji óe'ãnhógiđi hããbo wínapaapí. ⁸ Hewänbo wíyá ko'ji-á híwó'di nan diwã najemu, heđi napeedí nasõe, heđi wáy wí ko'ji iwedí powintã ma'kw'anukí shãnkí napaa, wíyá iwedí sígintã-á, heđá wíyá iwedá tãgintã-á. ⁹ To'wên naví hí' dit'oe'indá híwó dívít'õeyaaní'in dínkhã'yã'."

¹⁰ Jesus wí'bo naji' ihayđi, iví tã'dí wíje khãge'nindá heđá in wé'gen i-áđí diji'indá oetsika'yan hãnnan ná'in ó'gédí natunda'in. ¹¹ Ovâythayyandi natú, "Jõesi Tãdáđí wovâyãmãgi ika'póewídí háđíđí i'đi nãã t'owa ovâysíghõnde' i'gedí, hewänbo in wé'gen t'owa dika'powada'pí'indãho dovâyhá'ođi ó'gédíđã' dovây-tumãa heđãho wídika'póewípídí. ¹² Jõesi Tãdáví ta'nin diwe ginnân inbí'gedí nata'muu:

Tobáhãa hããđi wänbo t'ãhkí dâymunde wänbo wídínkeepoe'opí,

heđá hããđi wänbo t'ãhkí dit'oe'o

hewänbo wídika'póya'pí.

Dínkeepoe'odá heđá dika'póya'póyá'dá Jõesi Tãdáví'piye dívívée-í heđi i'đi ovây'owóejé-í."

Jesus-di ovâythayyan i' ko'ji i'gedí

¹³ Heđi Jesus-di ovâytsika'yan, "Ti ná'in hãhkangí'in ó'gédí i' ko'ji i'gedí wí'ika'póya'pí'an? Háđídan i' wé'ge'i hãhkangí' ó'gédí wãytumãa'i' ika'póewí? ¹⁴ Nã'i ko'ji i' sen ikoe'i Jõesi Tãdáví tun waagi'ba namuu. ¹⁵ Wí ko'ji in p'õe'ay i'gepiye najemu nanankãy-muu eedí, heđi wên t'owa ná'i nan waaginbã dimuu. Nã'i Jõesi Tãdáví tun dit'oeđi wesebo i Penísendi Satan na'ããđi inbí'wedí ovâyhõnde'. ¹⁶ Wíyá ko'ji-á nak'uunã' deedã najemu, heđi wây-á wên t'owa-á ná'i wãhphãde k'aapí' nan waaginbã dimuu. Jõesi Tãdáví tun dit'oeđi wesebo híhchandi dâysí'gí'o'. ¹⁷ Hewänbo wídípúumuupí waaginbã dimuu. Pín ta'gedí wídívíwãyundepídí hã tãhkíđã' diyããpoe'o. Dãyt'õephãndedãhá' t'owãđá ovâywã'o' ná'i Jõesi Tãdáví tun namuudi, heđi ho wesebo inbí wãyü dínhãnde'. ¹⁸ Wíyá ko'ji-á wãã'i phé'yãvi jãã-á najemu, heđi wây-á wên t'owa-á i' tun dit'oeđi ná'i nan waaginbã dimuu. ¹⁹ Báyéki hããwí nãã oepãa k'aydiwídi ovây'ãyingimã', heđi hãho dâychã'sígidí in ta'gen namuu iwedí dívíhãnge'o', heđá báyéki wíyá hããwí-á didã', heđiho i' ko'ji óe'ãnhógi waagibã dínpo'e'o, indã Jõesi Tãdáví hí' dâ'y'ódé'dedí wên híwó wänbo wí'ovây'õhpí. ²⁰ Wíyá ko'ji-á híwó'di nan deedã najemu, heđi wây-á wên t'owa-á ná'i híwó'di nan waaginbã-á dimuu. Jõesi Tãdáví tun dit'oe'odí

dâysígí'ó, hedi híwó'di hääwí díví'ó. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánkí napaa waagibá, ná'in t'owa iwedí wáy wên shánkí híwó díví'ó wây-á wênbí'wedí."

Jesus-di wên phakó i'gedí ovâytu'an

²¹ Hedi wá' ovâytu'an, "Ti wên phakó bñts'úya' wên t'ún napekichá'nin pho' háa whohte pho' bñnkênídí? Joe, wên phakóbay-á dâykée'í wáy nakohkeet'óení iwepí'an. ²² Hedi hanbá t'ähkí hääwí nää nakaamuu wänbo nakeepúuwí, i díví'ó. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánkí napaa waagibá, ná'in t'owa iwedí whedi hääwí nää naka'powamuupí wänbo-á naka'powadee-í. ²³ To'wên naví hí' dit'oe'indá dínkhây'ä' híwó dívít'óeyaani'in.

²⁴ "Hewänbo áyngidí bít'óeyanbe. Wí hýäwän úvít'óeyandáho', wí hýäwän ika'póewí. Hewänbo híwó úvít'óeyandá híwó wá' ika'póewí, hedá shánká iháhpúuwí. ²⁵ To'wí naka'pówá'i-á shánkí óeka'powamääni. Hewänbo to'wí híwó naka'pówápí-á, i' waagibá, ná'in t'owa iwedí whýä'ä naka'pówá'í' ónkaayamí."

Wíyá wí ko'ji i'gedí ovâytu'an

²⁶ "Naadi wâythayyamí háa Jôesi Tádávi hähkan ünmuu waa. Ginnän waaginbá namuu: Wí sen nava iwe iko'jiwáde. ²⁷ Khun waagi i' sen najókhâyä', hedá hédén waagá ishaade'. I' ko'ji-á natsijópúpuwamändi nasôemän, hewänbo i' sen wí'ünhanginnáhpí háadí gin napoe'ó'in. ²⁸ I' nan diwedí napipee. Páadé napee, hedá natútodee, hedá nakâypóe. ²⁹ Hedi nakâypóe ihaydá i' táhtsaa tsijógi its'á', táhtsaa ihaydi nanândi."

Mustard ko'ji i'gedí ovâytu'an

³⁰ Jesus-di wíyá ovâytu'an, "Naadi wây-tuhkankhâymáa háawin Jôesi Tádávi hähkan ünmuu'in. Ná'i hähkangí' hí' wâytu'ámí wâythayyamídí háa ünwaqedee-í'in: ³¹ Ünpuuwí háa wí mustard tân ünpoe'ó waagibá. Ná'i tandá shánkí hínchä'ä'í namuu i' wé'ge'í ko'ji t'ähkíwí'wedí, ³² hewänbo óekoedi napee ihaydi, shánkí nasôe'ó i' wé'ge'í nako'ondiví'wedí. Hedi nasôedi he'endi nawa'jáykhóepoe'ó, hedá in tsídé'ây-á i' wa'jáykhóe eedá na'ókhunná' deedi dâyyä'hpá."

³³ In t'owa ovâyhá'odi báyéki hähkangí' ó'gédí'ây gi'bibá ovâytu'an, háyú dñnt'óeyankodi ihay. ³⁴ Gi'bi hí'dí'ä ná'in t'owa ovâyhá'an, hewänbo wí'bo iví khäge'nindádí naji' ihaydi indáho i'di hääwí t'ähkí ovâythayjo'.

Jesus i' wáq händá' i'an

³⁵ I' thaabá nakin dihaydi iví khäge'nin itü'an, "Jaho gimú-í oe p'oe'kwí' p'änäpiye." ³⁶ Hediho t'ähkí in t'owa ovâyjoe'andi in t'ä'di wíje khäge'nin i' kophé iwe dívítógi indádí óeho'. Wây-á kophé wá' iwe dikw'ó.

³⁷ Hedi wí wáq hânho kay'í napówá, hedi i' kophé búge nap'ó'ts'úya'di nap'ohpidemän. ³⁸ I' kophé t'ú'upiye p'ónwéde eedi Jesus najókhây'á'óe, hedi iví khäge'nindi óejóhsandi óetu'an, "Hähkandi', ti áyngi wíwóemähpí'an na'in díp'ot'akhänukhây'ó'?"

³⁹ Jesus ishaa, hedi kaygindi óehée'an i' wáq, hedá i' p'oe'kwí'ndá óetu'an, "Ánpí ók'u'." Hedi i' wáq nahándí t'ähkí nahángipóe. ⁴⁰ Hedi Jesus iví khäge'nin itü'an, "Háadán íkhunwóeda'? Ti in wâyü wíwínmáapí'an?"

⁴¹ In khäge'nin hânho dikhunwóeda', hedi dívítumáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Wáqdi wänbo p'oe'di wänbo-á óe'a'gindo'."

Jesus-di báyéki yä'dâapí'in p'oe'wáqähä wí senbí'wedí ovâykhepiye

5 P'oe'kwí' p'änäpiye diphadedí in Gerasene-bí nange iwe dipówá. ² I' kophé iwedí Jesus nawá' dihaydi, wí sen peníbégedí napee óejay-í'dí. Ná'i sendá wí yä'dâapí' p'oe'wáqähä'di óemáa. ³ I-á t'owápho eeje nathaa, wáy dâypeníkhä'kw'óe'ó iwe. Óewhi'owän, hebo wí'awhisogedee'ipí, kadénadi wänbo joe. ⁴ Hâyänbo óekwák'ukhúwhi'an, hedá kadénadá óemanwhi'an, hewänbo i' kadéna itä'di its'ánde', i' kwák'ukhúto-á ithánde', hedi nää to'wí wänbo wí'ünkodípi óesaháqanú-í'dí, íwiwo nakaydi. ⁵ Khüü-á thaa-á penípho eeje hedá okú i'gá najidi itüwínunde', hedá k'uudá ipits'ánde'.

⁶ Hedi Jesus kayí' najidi óemú'di iví'piye i'ä'ä, hedi iví páadépiye idége'disóge. ⁷⁻⁸ Jesus-di i' yä'dâapí' p'oe'wáqähä óetu'an, "Ná'i senbí'wedí ópeeve." Hedi kaygi itüwínú'dí i' p'oe'wáqähä natú, "Háadán ánpí wí'dí'ohpí, Jesus, ü Jôesi Tádávi i' shánkí kw'áye na'ándiví ay unmuu'í' Naadi Jôesi Tádávi páadépiye wída'máa, wí'dít'óephadekannamípi." ⁹ Jesus-di óetsika'yan, "Hännan unkháwá'?" "Gá Báyéki gân" gin natú i' sen, "gá na'indá báyéki gijidän." ¹⁰ Hedi kay'indi i' sendi Jesus óeda'máa ná'in yä'dâapí'in p'oe'wáqähä wí'ovâysaanípi ná'i nangedí.

¹¹ Iwe tsowa wáy báyéki pehtsude dihúuji' ee okú wáhkí, ¹² hedi in yä'dâapí'in p'oe'wáqähä'di Jesus kay'in-di óedaa'an, "Na'in ó'in pehtsudeví'ge dísän inbí tú' eeje ívítóení'dí." ¹³ Háa dida'póe'in Jesus-di ovây'mági, hediho in yä'dâapí'in p'oe'wáqähä i' senbí'wedí dipeedi in pehtsude eeje dívítógi. In pehtsude-á oe wáhkí'dí p'oe'kwí' diwepiye díví'ä'wávedí díví'ot'ahánú. Ná'in pehtsude ma'di wíje maapaasón (2,000) ihay diji'.

¹⁴ In dâypehtsude'âyínmáa'in dishavemää, hedi iwáy bú' hedá bú'dí já'wé-á háa napóe'in dâyt'óeho'. Hediho in t'owa dâymúunídí dimää. ¹⁵ Jesus-ví'we dipówá ihaydi i' sen báyéki yä'dâapí'in p'oe'wáqähä iví'wedí ónkhepiye'í' óemú'. Nää-á na'aamuu hedá iví hangintandá imáa. Óemú' ihaydi dikhunwóeda'póe. ¹⁶ In t'owa háa napóe'in dâymú'indi in t'owa dipówá'in ovâytu'an i' senbí'gedí háa óe'annin, hedá háa in pe-

htsuge dínpoé'indá. ¹⁷ Ihaydáhá? in t'owađi hânho kay'indi Jesus óedaa'an inbí nangedi ijáatäá-íđi.

¹⁸ Jesus i? kophé iwe itohon dihayđi, i? sen in yä?đâapí'in p'owäqahâq ivi?wedi ônkhehpiye?i?đi pín ta?gedi óedaa'an, "U-áđi dípunmäá." ¹⁹ Hewänbo Jesus-di wi?óepunmáđipí. Óetü'an, "Uvi?piye ópûndi uvi t'owa ovâyt'ôe?ámí t'âhkí háa i? shánkí natsonji?i?đi uđi wôn'annin, heđá háa uvi?piye nasehkanäpoe'indá." ²⁰ Heđiho i? sen i? nange Tâ Bú'wi Nange gin dâytü'o? iwepiye namää, heđi háa Jesus-di ôn'annin ovâyt'ôe'an. T'âhkí in t'owa dit'oe'in ovâyháa'an.

Jesus-di wí kwee ûn'ûnp'oepee?i? ônhekhâa'an, heđá wí a'yú nachuu'i-á óewówápa

²¹ Jesus i? kophé iweđi p'oekwí? p'ânäđi nawáy?äă ihayđi, p'o kóngé wáy naji? iwe báyéki t'owa di-wé'gepoe. ²² Heđi wí sen, Jairus gin nakháwá?i na?äă, i-á in Hudíyoví méesate'aywi p'ó'đéđi? namuu. I?đi Jesus óemú'đi ivi páadépiye idége?disóge óekhâge?-daa?ámíđi, ²³ heđi pín ta?gedi óetü'an, "Naví ayúkáy dínchuwamää?ä. Naví k'aygiye unmú-í heđi uvi mandí nâatäăgé-í, heđânho nawôewa-í heđá nawówáyêñí." ²⁴ Heđiho Jesus i-áđi namää.

Báyéki t'owa dánwóemää, heđi indi Jesus óet'ä?i?ä?chânuhon. ²⁵ Wí kwee wá? ûnwóemän, i-á nap'óehayđi tã?đi wíje (12) pãayo ivi ûnp'oe wí'ûnwóyí?dee?ipí. ²⁶ Ikhâge?tüwämáđi ivi hãäwí t'âhkí ikü'ch'áadáhá? ivi chã?dá ihânú, hewänbo in woekan-nindi shánkí óewänpit'ôephadekannan, heđi óekhâge?namívi?wedi shánká nahaypoe. ²⁷ Ná?i kwee-á Jesus-ví?gedi nat'oe, heđiho ivi t'î'ûphã?gedi t'owa jâa nats'ú ivi k'éwé'in to ôntäăgé-íđi. ²⁸ Ginnân i?ân-shaamáa: "Jesus-ví k'éwé'in to k'áygeđi wän dön-tãgediibo owôewa-í." ²⁹ Heđi ôntãgedi wesebo ivi ûnp'oe ûnwóyí?dee, heđi ivi tú? iwe nataachanpoe ivi tãwä ûnhekhâapoe?in.

³⁰ Wesebo Jesus ûnhanginpoe ivi pinnándi to?wí nahekhâapoe?in, heđi in t'owa jãadi íbéedí natú, "To?đan naví aa dîntãge?" ³¹ Ivi khâge?nindi óetü'an, "Ná?in báyéki t'owađi ü? wóet'ä?i?ä?chãnumáđi ovâymundepí'an, heđiho háađan untü?, 'To?đan naa dítãge?' gin" ³² Hewänbo Jesus-á íbéemáa, to?đan óetãge?in óemúuníđi. ³³ I? kwee ûnhanginpoe háa ûnpoe?in, heđi nakhunwôeda?póedáhá? nathãthãpoe, heđi Jesus-ví?piye namääđi ivi páadépiye idége?disóge, heđi óetü'an ta?gendi háa i?annin. ³⁴ Jesus-di óetü'an, "Naví ay, uvi wäyü úmuuđi unhewówa. Ánshaagin-píđiibo ópûn. Unhekhâamúuni-áhay."

³⁵ Wa?đi ihí'máa ihayđiibo wên senä? i? méesatewi p'ó'đéđi?vi?wedi dipówa, heđi óetü'an, "Janbo Jesus-á íbéemáa, to?đan irus, i? háhkandi ánpí ó'an, uvi ayúkáy-á ho úchuu." ³⁶ Hewänbo Jesus-di háa ditü? wänbo wí'ovây?âyngi?anpí, heđi ná?i tsondi óetü'an, "Wí'unkhunwôeda?ipí, ówänpiwäyü." ³⁷ Heđi Peter-á James-á heđá John-dá, James-ví t'î'ûn ûnmuu?i?, indã? i-

áđi ovâypunmägi. ³⁸ I? tsondiví tewhá já?wé napówa ihayđi hânho dîntü?di nat'oe. Wáy wên diséji?, wây-á wëndá dívísihtüwínünde?. ³⁹ Heđi nats'ú? dihayđi ovây-tü'an, "Háađan hânho untü?, háađan íséeji? I? ayúkáy-á wínachuupí, nawänpijókhwãk'óe-á." ⁴⁰ In t'owađi ônwänpip'áhkaa. Heđiho Jesus-di t'âhkí ovâykhehpiye, heđi i? ayúkáyvi tãdá-á jiyá-á in poje khãge?nindá i-áđi ovâyhondi i? wêe íve i? ayúkáy nak'óe ee dits'ú. ⁴¹ I? ayúkáyvi man ônyã?đi Hudíyoví tundi óetü'an, "Talitha kum." (Ná?i hí? ginnân natunda?: "Óshaa ayúkáy gân wítumáa.") ⁴² Wesebo ishađi ijíyé (i-á tã?đi wíje pãayo ihay?i namuu), heđi hânho ovâyháa'an. ⁴³ Jesus-di kay'indi ovâykhãq'an to?wí wänbo wíđâyhangin?ân-namípi?in háa napoe?in, heđi ovâyttü'an i? ayúkáy óe-húujôeni?in.

Oe Nazareth bú? Jesus óejoegi'an

6 Iweđi Jesus napeđi ivi khãge?nindáđi ivi ówíngépiye namää. ² I? kaykhanwówa thaa napówa ihayđi Hudíyoví méesate'ay ee ovâyhá?o?, heđi in báyéki t'owa iwe dikw'ó'nin dívít'óeyannin ovây-háa'an, heđi ditü?, "Wãhãq-ân ná?i natü?di t'âhkí ûnhanginpoe, heđi to?đan óehangintanmägi? Háđiđan ná?i pinnán t'ôe i?o??" ³ Ti i-á i? phé?t'ôe?i?đã? wínamuupi?an, Mary-ví ay-á? Ti ná?in senä? James-á Joses-á Judas-á Simon-dá ivi t'î'ûuwín wí'ûnmuupi?an? Heđá in kwiyã? ivi t'î'ûuwín ûnmuu?in wá?, ti na?indáđi wíđijih-pí'an?" Gin in t'owa ditü? gá i-áđi híhchan wíđin-póepíđân.

⁴ Heđi Jesus-di ovâyttü'an, "Wí Jôesi Táaví tukhe?bi-á wãhãq wänbo t'âhkí óe?a?gin, hewänbo ivi nange iwá joe, ivi t'owa-áđá joe, heđá ivi k'aygi wänbo-á joe."

⁵ Heđi wên híyãqđiđã? t'owaví?đi imank'û?đi hekhâa ovâymägi, hewänbo wíyá pinnán t'ôe wänbo wí'ûnkođipí i?ámíđi. ⁶ Inbí wäyüpidí óeháa'an.

Jesus ivi tã?đi wíje (12) khãge?nin isan ivi t'ôe díví?ámíđi

Ee bú?ây i?ge Jesus namändi ovâyhãhkanhon. ⁷ Heđá in tã?đi wíje (12) khãge?nin ivi?piye ovâywé?getü?andi wí?jendi ovâypuwa'an, heđi ivi t'ôe díví?ámíđi ovâysan. Dimääpidíbo? i?đi ovâyk'ú? in yã?đâapí'in p'owäqahâq ovây'taaníđi. ⁸ Ginnân ovâyjôn: "Ímân dihayđi uđuphéđã?mân bînhúuwí, wíyá hããbo-á joe — wí koegí? wänbo joe, heđiháa wí múu bînhãäwíkuu-íđi? wänbo joe, heđiháa wí chã? únmúhto?ondi wänbo joe. ⁹ Unbí anto únto?ondã? bînhúuwí, heđá wíje to-á wíwîn-húuwípi." ¹⁰ Ovâyttü'an wá?, "Wãhãq ímää wänbo?, wí tewhá ee wovâysígi?andi eebo úwíwóy?ní, i? bú?đi ímää píhay. ¹¹ Hewänbo wãhãq wovâysígi?anpíđá, heđiháa wovây'tôeyanpíđá, iweđi ípeemän dihayđi unbí anto iweđi bînna?jeepêđi-í in t'owa dínhanginnáaníđi híwó wíđiví?anpí'in."

¹² Heđiho ivi khãge?nin iweđi dimääđi in t'owa ovây'tôe'an inbí t'aywó?di dâyjoe?ámíđi. ¹³ Báyéki yã?đâapí'in p'owäqahâq t'owaví?wedi ovâykhehpiye,

hedá báyéki t'owa dihay'indá olive kə'p'oe-á ovây'äyüdi hekháa ovâymägi.

John i' p'ó'p'oe-kandi óehay

¹⁴ Hedí Herod i' nangewi tsondi namuu'i' ûnhangin-póe háa napuwamännin, in t'owa t'ähki Jesus-vi'gedi dívihí'máadi. Wên ditú', "I-á John i' p'ó'p'oe-kandi namuu nawáywówápóe'i', hedân kavêe ná'i pínán t'ôe i'o'." ¹⁵ Wây-á ditú', "Elijah-ân namuu." Hedá wây-á wëndá ditú', "In wé'gen Jôesi Táđáví tukhe'min diwedí'i-ân namuu, in hán'oe'in tukhe'min waagi'ba namuu."

¹⁶ Hewänbo Herod nat'oe ihaydi, i-á natú, "John i' p'ó'p'oe-kandi-ân namuu, i' to otsonpóe óek'é'ts'âa-i'ân nawáywówápóe." ¹⁷ Ha'wâa Herod natú gá hânhay natsónpóedân John óepankájiđi hedá pantewhá ee óewhisóege-íđi. Iví kwee Herodias-gi' ginho i'an. Ná'in-nânho napóe: Herod wí t'úu ûn'ân, Philip gin nakháwá'i', hedí tobá Herodias-á Philip-ví kwee ûnmuu wänbo', Herod-di óekhó'yá'. ¹⁸ Hedí John-di Herod óetumáa, "Híwó wínamuupí uvi t'úuví kwee mánkájíđi." ¹⁹ Hedânho Herodias-di John óet'aydi nada' to'wíđi óeháji'in, hewänbo wí'únkodipí, ²⁰ gá Herod-di John óekhunwóeda'đân. Herod-dá ûnhangin-ná John iví wówátsi ta'ge ihonnin hedá yá'đâa-i-á namuu, hedího ôn'aywonde'. Herod óehi'an John-bí hí' óntóeyaaníđi, hewänbo ónt'óeyandedí háa i'ân-shaa'ámí'in wí'ishaadepí.

²¹ T'óedewän híwó ûnpóe Herodias. Herod-ví aycha thaa ûnnândi ishánkí'eedipaa, hedí in tsonnindá in sundado p'ó'đedí'indá hedá in kodit'owa senä' Galileewindá ovâyhúutü'an. ²² Hedí Herodias-ví a'yú' ûnts'ûndi ovâyjáde, hedí Herod-á in ovâyhúutü'annindá ovâyhi'an iví shade. Hedího Herod-di i' a'yú' óetü'an, "Dí-daa'an naa háäwí unda'i', hedí naadi i' wímääni." ²³ Iví tun imági Jôesi Táđáví páadépiye ginnân: "Hääwí unda'póe'i', naadáho wímääni, naví nan wänbo píngé haydi wímääni." ²⁴ Hedí i' a'yú' napeedi iví jíyá óet-sika'yan, "Hää-an oda'púuwí?" Iví jíyáđi óetü'an, "Gá John i' p'ó'p'oe-kandiví p'ónnân unda'púuwí." ²⁵ I' a'yú' iwánäho'đi wesebo ee Herod na'ân dee nats'ú, hedí óetü'an: "Naa oda' wesebo dímmääni'in wên sá'wé pháagîn diwedí John i' p'ó'p'oe-kandiví p'ón."

²⁶ Herod nat'oeđi báyéki nachanpóe, hewänbo in senä' dikw'óninbí páadépiye iví tun imági'in namuudi-bo wínada'pí "joe" gin óetü'ámí'in. ²⁷ Hedího wí sundado áy'i'di' óepunjôn John óek'é'ts'âa-íđi pan tewhá ee, iví p'ón ónkájíđi. ²⁸ Hedí i' sundado han i'andi John-bí p'ón wên sá'wé pháagîn diwedí ónmaa. I' a'yú' ón'andáhá' i' a'yú'đá iví jíyá-á ón'an. ²⁹ John-ví khäge'nin dínhanginpóe ihaydi dí'ä'ä i' pení dâykájíđi, hedí dâykhä'k'ú'.

Jesus in p'ánú maapaasôn (5,000) senä'dá in wé'gen t'owa-á ovâyhúujôn

³⁰ Jesus-ví t'ôekhuwa'in Jesus-vi'piye diwáy'ä'ä, hedí t'ähki háa díví'an waa hedá háäwí t'ähki dâyhá'an-nindá óet'ôe'an. ³¹ Báyéki t'owa dí'ä'ä'ä'đá dimää'ä'đá Jesus-á iví khäge'nindá húu wänbo wí'ovâymähpí. Hedího Jesus iví khäge'nin itü'an, "Jaho gimú-i' oe hân-dá' naná' diwepiye wí'bo giyêeníđi, hedí owe ívikaykhanwówá'ámí." ³² Hedího kophé iwedí oe hân-dá' naná' diwepiye dimää.

³³ Hewänbo dívíjâa'andi báyéki t'owa i' bú'ây i'ge'indi ovâymu', hedí ovâytaa, hedí oe p'oe-kwí kíngé nangedí-bo díví'á'yü'andi Jesus-ví páadébo dipówa. ³⁴ Jesus i' kophé iwedí nawhaye'ädi in báyéki t'owa ovâymu', hedí inbi'piye nasehkanápóe gá wên k'úwá waagibá áy'i'dipíđi'bo dijidân, hedího báyéki háäwí ovâyhá'an. ³⁵ Nakinmän dihaydi iví khäge'nin iví'piye dí'ä'ä'đi óetü'an, "Náwe na'ahkonná, hedá náä-á nakinmän.

³⁶ Ná'in t'owa ovâypunjônbe i' nava háä tsowa nanân deejepiye hedá i' bú'ây eejepiyá, dâyhä'wíkuumá-íđi dívihúyü'amíđi." ³⁷ Hewänbo Jesus-di ovây'tü'an, "Undidânho bínhúujóeni." Indi óetü'an, "Háđídan áy'ámí? Ti unda' gimú-i'in wáygin tãgintã (200) thaá t'ôe díví'andi wá'âa áyhá'ánú-íđi koegi' áykuumá-íđi, hedá äymääni dâyk'o'íđi?" ³⁸ Jesus-di ovâytsika'yan, "Hâyü-an koegi' bínmaa? Ja binmú'đi." Hâyü dâymaa'in dínhanginpóe ihaydi ditú, "P'ánú pává'ây hedá wíje pa'ây-á."

³⁹ Hedí in t'owa t'ähki ovây'tü'an ee táa tsáwá eedi dívibóedíkw'óeni. ⁴⁰ Hedí dívíwhaadíkw'ódi tãgin tãgindá (100's) hedá p'ánán tãgindá (50's). ⁴¹ Jesus i' p'ánú pává hedá in wíje paa-á ihógi, hedí makówápiye íbéedí ikú'daa'andi i' pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá' iví khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-íđi. ⁴² T'ähki in t'owa dívihúyü'andi dívishü'an, ⁴³ hedí iví khäge'nin tã'đi wíje (12) t'ún p'éedí i' dínphade'i pává hedá paa-á dâywé'ge'an. ⁴⁴ In senä'đá'bo dívihúyü'annin p'ánú maapaasôn (5,000) ihay diji'.

Jesus p'oe kw'áayé naji'

⁴⁵ Wesebo Jesus iví khäge'nin ijôn i' kophé iwe dívítóeniđi, hedí ovây'tü'an oe p'oe-kwí' p'ánäpiye dipáadémú-i'in, Bethsaida bú'ay naná' diwepiye. Hebo i-á iwebo iwóy'i' in t'owa ovâypunjóneniđi. ⁴⁶ Hedí in t'owa ovâyjoe'andi okú kw'áayepiye namää ijúusu'ámíđi.

⁴⁷ Nakhunpóe ihaydi i' kophé oe p'oe pinuđi namän, hedí Jesus-á wí'bo-á ee nan deedi naji'. ⁴⁸ Hânho dívít'ôekanhondi ovâymu', i' wáđi páadépiye wí'ovây-punmähpíđi. Hédénpiye naná' dihaydi p'oe kw'áayé naji' ovâykâaniđi, hedí ovâyphadekhâymaa'wän. ⁴⁹ In khäge'nindi p'oe kw'áayé najiđi óemú', hedí wí p'oe-wá'hä' i' namuu gin dí'ândi dívítüwínú dikhunwóeda' waa, ⁵⁰ gá t'ähkiđi óemú'đi dívíphä'đân. Hewänbo we-

sebo ovâytʉʹan, “Unbí píʹná kʰóʹjé íkaymúuní. Naa Jesus-ân omuu. Wíʹíkhunwôedaʹípí.” 51 Heđi iʹ kophé iwe indáđí ipitógi, heđi iʹ wạʹ nahán. Hânho ovâyhâaʹan, 52 gá dikaʹpowakâymuudân. Waʹđi wídikaʹpóyaʹpí taʹ-gendi toʹwí namuuʹin, tobá iʹ pávágí wí pínán tʹôe iʹan wânbo.

Oe Gennesaret nange Jesus-di in dihayʹin ovây-hehkháaʹan

53 Oe pʹoʹ pʹáñäpiye diphagedi Gennesaret nange dipówá, heđi iʹ kophé dâwhisóge. 54 Iʹ kophé iwedí dipee ihayđi wesebo in tʹowadı Jesus óetaa. 55 Wáyge najiʹin dínhanginpóe ihayđi, in tʹowa tʹăhki dívíʹaʹyʉʹan in dihayʹin inbí whohpaʹ wóege ovâykáanídí. 56 Wâhâđ Jesus namâa wânboʹ, háa búʹây íʹge, háa búʹ heʹendi íʹge, heđiháa búʹ jáʹwé iwe in tʹowadı náʹin dihayʹin bûu píngé iwe ovâykwʹóeʹó, heđá pín taʹgedi óedaaʹoʹ iví toʹ kʹáygedí wân óntăăgedí, heđi tʹăhki in óetăgeʹin dihehkháapóe.

In hânʹoeʹinbí hăhkan

7 In Pharisee tʹowa-á heđá wên Hudíyoví kuuu dâyhăʹoʹindá Jerusalem-di dîʹăđđi Jesus-víʹwe dívíwéʹgeʹan. 2 Heđi indi ovâymuʹ Jesus-ví khăgeʹnin dívíhúujodí dívímanʹowídipídíboʹ in Hudíyoví kuuu waa.

3 Náʹin Pharisees-á heđá tʹăhki in wéʹgen Hudíyo-á wídívihúujopí páadé dívímanʹowídipídíboʹ, háa in hânʹoeʹin Hudíyoví kuuu dínmuu waagi. 4 Heđi wáy dâyhăwíkuʹchʹáadeʹ iwedí dîʹăđđi wídívihúujopí páadé gin dívímanʹowídipídíboʹ; heđá báyéki hăʹbi kuuu-á dâyhăʹgindoʹ. Inbí kʹédé-á pʹonbay-á sânbáy-á dâyhăʹowídinde háa namúuní waagi. Gin dínmuu inbí kuuu.

5 Heđi náʹin Pharisees-á náʹin Hudíyoví kuuu dâyhăʹoʹindá indi Jesus óetsikaʹyan, “Háadān uví khăgeʹnin in hânʹoeʹin seʹdaaví kuuu dâyhăʹaʹgin-namívíʹwedí, inbí húugiʹ dâyhăʹoʹ waʹ dívímanʹowídipídíboʹ háa nakhăyʹăʹ waagi?” 6-7 Iʹđi ovây-tʉʹan, “Un paa waaginbá úvíjánúmâaʹin ímuuʹin, hânʹoeʹ híwó Isaiah-đi unbíʹgedi itaʹnan háawin tʹowa ímúuníʹin. Ginnân háa Jôesi Tăđá natúʹin itaʹnan:

Náʹin tʹowa híwó navíʹgedi dívíhéeʹo sóphogedi, hewânbo inbí píʹnăđá han wídíchăpí.

Ditúʹ naa díʹaʹgin, hewânbo wídínchăʹmuupí,

gá tʹowaví híʹđă dâyhăʹodân, heđá ditúʹ inbí híʹ-á naví hăhkan dínmuu. 8 Háa Jôesi Tăđá natsonpóeʹin bínjoegiʹoʹ, heđi tʹowaví kuuu-á bínhóndeʹ.

9 “Íchanpóe hânho únhanginnân waa, háa Jôesi Tăđá natsonpóeʹin bínhângeʹodí unbí kuuu bínʹaʹginnamídí.

10 Moses natúhpíʹan,

Unbí tăđáʹin jíyáʹin bínʹaʹginnamí. Heđá wáʹ natú,

Toʹwí iví tăđávíʹgedi háa iví jíyávíʹgedi híwóhpí ihéeʹandi, í-á óeháyí. 11-12 Hewânbo undá ginnân ítúʹ: Wí toʹwí únʹăʹ iví tăđá háa iví jíyá itʉʹăamíʹin, ‘Naví

hăwí iʹgedi otúʹ Korban gin.’ (Hudíyoví tundá Korban natundaʹ, ‘Náʹi hăwí-áho Jôesi Tăđá dómăgiʹ gin.) Heđi tobá iʹ hăwídí iʹ tăđá háa iʹ jíyá óekhăgeʹnamí wânboʹ, náʹi toʹwí gin natúʹi hăwí wânbo ingíʹ wívínkan-mâânípí. 13 Báyéki hăwí haʹwâagi bínʹoʹ, heđiho unbí kuuu bínhăʹodí Jôesi Tăđáví híʹ wíʹunchăʹmuupí waa bínkanmâaʹ.”

Iʹ hăwí Jôesi Tăđá natúʹdi yăʹđâapíʹ namuuʹin

14 In tʹowa wíyá ovâywéʹgeʹan dihayđi, Jesus-di ovây-tʉʹan, “Tʹăhkídíbo bitʹôeyan, hedânho íkaʹpóewí.

15 Háawi wí hăwí namuu wânbo tʹowa dâyhăʹoʹiʹđă yăʹđâapíʹin wídipoeʹopí. Hewânbo hăwí híwóhpíʹ inbí píʹná kʰóʹjé iwedí dínpeeʹiʹđăho yăʹđâapíʹin dipoeʹo.

16 Toʹwí nakaʹpowadaʹi-á únkhăyʹăʹ itʹôeyaaníʹin.”

17 In tʹowa ovâyjoeʹan dihayđi iví tewhá ee natsʹú, heđi iví khăgeʹnindi óetsikaʹyan náʹi híʹ hânnan natundaʹin. 18 Heđi ovây-tʉʹan, “Ti un wáʹ kaʹpowapíʹin ímuuʹ? Ti wíʹúhanginnăhpíʹan wí toʹwí yăʹđâapíʹ wínapoeʹopí wí hăwí iví jáʹwédí úntsʹúndíđi, 19 gá náʹi hăwí wíʹúntsʹúyaʹpídân iví píʹná kʰóʹjé, hewânbo iví see iwáhoʹ, heđi iví túʹ iwedí únwânpihăgeʹ.” (Náʹi ovây-tʉʹandi Jesus-di ovâyhăʹan tʹăhki koegiʹ-á híwóʹdi namuu óekʹoʹígiʹ).

20 Heđáhăʹ ovây-tʉʹan, “Hăwí wí toʹwíwí píʹnăđí únpeeʹiʹđibâa yăʹđâapíʹ napoeʹo. 21-22 Híwóhpí ánskaa wí toʹwí iví píʹná kʰóʹjé imáadí í-á nasândaʹ; natʹowatʹakhănudaʹ; wínakhóhtsăăʹân wânbo toʹwí-áđí íwhohkumâa; háa tobá nakhóhtsăăʹân wânboʹ, wíyá toʹwíwí kwee-áđí háa sendáđí íwhohkumâa; hăwí wéʹgen tʹowa dâymâaʹi-á nadaʹ; jănăkíkandi namuu; nahójo; háa nawân پیداʹ waagi iʹoʹ; nathúutʹóe; tʹowavíʹgedi híwóhpí ihéeʹoʹ; ichăăʹoʹ; tʹôeyanpíʹ namuu. 23 Náʹi yăʹđâapíʹ hăwí wí toʹwíwí píʹnă kʰóʹjé iwedí únpeedí, íʹđibâa yăʹđâapíʹ óepaʹ.”

Wí kweeví wăyʉ

24 Jesus iʹ nange ijoeʹandi Tyre búʹ tsowapiye namâa, heđi wí tewhá ee natsʹú. Wínadaʹpí toʹwí wânbo únhanginnâaníʹin ee naʹánnin, hewânbo wíʹúnkodípí ikaayamíʹin. 25-26 Heđi wí kwee Jesus-víʹgedi natʹoedí wesebo ee naʹán deepiye namâa. Náʹi kwee-á Syrophoenicia-wi namuu, heđiho kodí Hudíyo wínamuupí. Iví ayúkáy wí yăʹđâapíʹ pʹoewăhăđđi ónmâa, heđi Jesus-ví páadépiye idégeʹdisógedi kaygindi óedaaʹan iʹ yăʹđâapíʹ pʹoewăhăđđi iví aʹyúvíʹwedí ónkhehpeeyé-íđí. 27 Jesus-di iʹ kwee óetʉʹan, “Naa wídínkhăyʹăhpí in wéʹgen tʹowa dovâykhăgeʹnamíʹin, in Hudíyo tʹowa dovâykhăgeʹnanpídíboʹ. Úʹ páadé wíkhăgeʹnandá, in áyyăwí húugiʹ in tséʹây dovâymăʹ waagibá namúuní.” 28 Iʹ kweedi óetʉʹan, “Nanbí Sedó, háa untú waa taʹgen namuu. Hewânbo iʹ pávátă máasa phoʹ in áyyăđ dínjemuʹiʹ in tséʹây wânbo dâyhăʹoʹ.” 29 Jesus-di óetʉʹan iʹ kwee, “Híwó untúđího naadí iʹ yăʹđâapíʹ pʹoewăhăđđi uví ayúkáyvíʹwedí

dônkehpiye. Jaho uví'piye ópûn." ³⁰ Heđi i' kwee iví' napówa ihayđi, i' a'yú whohte eedi nak'óedđi óemú', heđi i' yá'đáapí' p'owəwəhəhə ho únpee.

Jesus-di wí sen tunpí' namuu'i' ónehkháa'an

³¹ Tyre bú'đí Jesus napeedi Sidon bú' i'ge naphade, heđá iwedá Galilee p'oekwíngépiye nawáymää, i' nange Tä Bú' Nange gin dâytú'o' iwe. ³² Heđi wí sen ojet'aa'i namuu'i' heđá tunpí'-á ónkán, heđi pín ta'gedi óedaa'an i' sen óetäggé-íđi ónehkháa'amíđi. ³³ Jesus-di i' sen in t'owaví'wedí wí'bo' óejää'an, heđi iví mankhú i' senbí oje phóge itógi, heđáhá' imankhúsóp'o'andi i' senbí hän óntäge. ³⁴ Heđi makówápiye ibéedđi kaygi ihə'ə'an, heđi i' sen óetú'an, "Ephatha" gin. (Ná'i tun Ephatha-á "nakhuudee-í" gân natunda' Huđiyóví tundi.) ³⁵ Wesebo i' senbí ojephó únkhudee, iví händá únjudéde, heđi thay'eedi ihée'an. ³⁶ Heđi Jesus-di in t'owa ovâykhə'ə'an to'wí wänbo wíđâyt'óe'amípidí, hewänbo indá shánki ovâykhə'ə'andá shánká dâyt'óe'an. ³⁷ In t'owa dit'oeđi hânho ovâyháa'an, heđi ditú, "Hə'əwí t'əhki híwó i'o'. In ojet'aa'in wänbo dit'oe'o, in tunpí'indá dívíhée'o'."

Jesus-di in jónu maapaasôn (4,000) t'owa ovâyhúujôn

8 Ihayhə'ə'á wây-á báyéki t'owa diwé'gepóe, heđi hə'əwí wänbo dâyk'o'igí' wíđâymáapi. Jesus iví khəge'nin itú'andi ovâytu'an, ² "Naa ná'in t'owaví'piye osekanápóe. Poje thaa naa-áđi diji', heđi nää-á hə'əwí koegí' wänbo wíđínphadepí. ³ Heđi dihəhséndibo in-bí'piye dovâypunjôndá, wáy p'óegébo hə'əđi dikaanú-í, wáy wên kayi'di di'əđđi." ⁴ Iví khəge'nindi óetsika'yan, "Wəhə'ə-an nää ahkon deedi wí koegí' əyhóení, ná'in t'owa əyhúujôeníđi?" ⁵ Jesus-di ovâytsika'yan, "Hâyú pává-an bínmáa?" Ditú, "Tsé ihay."

⁶ Jesus-di in t'owa ovâytu'an ee nange dívíkw'óení gin. Heđáhá' i' pává ihógíđi ikú'daa'an, heđi ihávedí iví khəge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-íđi, heđi han díví'an. ⁷ Wên hâyú pa'ây wá' in khəge'nin dâymáa, heđi Jesus ikú'daa'andi in khəge'nin ovâytu'an dâypaade-í'in. ⁸ In t'owa dívíhúuyandi híwó dívíshu'an, heđi in khəge'nin tsé ihay t'ún p'éedđi i' dínphade'i' koegí' dâywé'ge'an. ⁹ Ná'in t'owa dívíhúuyan-nin mađi jónu maapaasôn (4,000) ihay diji'. ¹⁰ Heđi Jesus-di in t'owa ovâypunjôndi wesebo i' kophé iwe itógi iví khəge'nindáđi, heđi Dalmanutha nangepiye dimää.

In Pharisee t'owadi Jesus óedaa'an wên pínán t'óe i'amíđi

¹¹ In Pharisee t'owa di'əđđi heđi Jesus óetuhánmáa. Óeda'máa wên taa makówáđi ovâykeeyamíđi, gá óe-tayi'ní'in dida'dân. ¹² Jesus kaygi ihə'ə'andi ovâytu'an, "Háadan un nääwin t'owa wên taa bínmúuní'in ída'? Ta'gendi wâytu'máa, un t'owa wí hə'əwí ha'wəagi'i-á wíwâykeekankhəymáapi." ¹³ Heđi ovâyjoe'andi wíyá iví kophé iwe itógi, heđi iwáybun oe wáyhánəpiyebá.

Jesus iví khəge'nin ihée'an in Pharisee t'owa-á heđá Herod-á inbí həkkan ni'gedi

¹⁴ Jesus-ví khəge'nin dín'óde dâypáváhuuwíđi — wí wêe páváđá' i' kophé iwe indáđi dâymaa. ¹⁵ I'đi ovây-tú'an, "Bí'əyngi'an hə'in Pharisee-ví oewáaseedi, heđá Herod-ví'đá." ¹⁶ Heđi in khəge'nin wí'ná táye dívítú'an, "Háadan gin natú? Gá mađi wí'əypávámaapíđân." ¹⁷ Háa ditú'nin Jesus únhanginpóe, heđi ovâytsika'yan, "Háadan ítú' wíwínpávámaapí'in? Ti háa otunda'in wa'đi wí'únhanginpoe'opi'an, heđiháa wa' wí'íka'póya'pí'an? Ti íka'powakəymuu?" ¹⁸ Ítséemuu, heđi háadan handi wí'únkeet'óepi? Heđá i'ojemuu, heđi háadan handi wí'ít'oe'opi? ¹⁹ Ti wí'ún'ánshaapí'an háa dáy'annin? Ná'i p'ánú pává in p'ánú maapaasôn (5,000) t'owagí' dovâyhəve ihayđi, hâyú t'únna in dínphade'i koegí' bínwé'ge'an?" Óetú'an, "Tə'đi wíje (12) ihay." ²⁰ "Heđá tsé ihay pává in jónu maapaasôngí'-á (4,000) dovâyhəve ihayđi, hâyú t'únna in dínphade'i koegí' bínwé'ge'an?" Ditú, "Tsé ihay." ²¹ Heđi ovâytu'an, "Heđi háadan wa'đi wí'íka'póya'pí i' oewáasee i'gedi wâytu'andi?"

Oe Bethsaida bú'ay Jesus-di wí sen tsí't'aa'i namuu'i' ónehkháa'an

²² Oe Bethsaida bú'ay dipówa, heđi wên t'owadi wí sen tsí't'aa'i namuu'i' Jesus-ví'we óekán. Pín ta'gedi in-di Jesus óedaa'an ná'i tsí't'aa'i' óetäggé-íđi ónehkháa'amíđi. ²³ Jesus-di i' tsí't'aa'i' óepahkə', heđi oe bú'đi já'wépiye óepahó'đi tsée eedi wí só'p'oeđi óe'əyú, heđá iví mandá óetəgedi óetsika'yan, "Ti hə'əwí úkeepoe'o?" ²⁴ I' tsí't'aa'i' ipuwəbéeedđi natú, "T'owa di-jíđi dovây múnde', hewänbo hə'əwí wí tay waagibá dínchə'ə." ²⁵ Heđi wíyá i' senbí tsée Jesus-di óntäge. Nää-á i' tsí't'aa'i' hânho ipuwəkhə'əđi nawówa, heđi wesebo hə'ə t'əhki kee'eedi únkeepóe. ²⁶ Heđi Jesus-di i' sen iví'piye óepunjôndi óetú'an, "Hə'ə bú' wí'unwáyts'ú'pí."

Peter natú to'wí Jesus ta'gendi namuu'in

²⁷ Jesus iví khəge'nindáđi i' bú'əy eeje Caesarea Philippi bú' tsowa eejepiye namää. Dimän dihayđi iví khəge'nin itsika'yan, "To-an naa omuu gân ná'in t'owa ditú'?" ²⁸ Óetú'an, "Wên ditú' John i' p'ó'p'oeekandi-ân unmuu. Wây-a wéndá ditú' Elijah-ân unmuu, heđá wa'đi wáyje wéndá ditú' wí Jōesi Təđávi tukhe'min di-wedi'i-ân unmuu." ²⁹ Heđi ovâytsika'yan, "Heđi undá, to-á naa-á omuu gân i'ánde'?" Peter-di óetú'an, "Gá i' to'wí Jōesi Təđáđi óesóge'i' t'owa ovây'aywoeníđi, i-ân unmuu." ³⁰ Heđi kaygindi ovâykhə'ə'ú' wíyá to'wí wänbo wíđâhangin'ánnamípidí to'wí namuu'in.

† Jesus "oewáasee" gin natúđi inbí həkkan ni'gedān ihí'máa, hewänbo in khəge'nin wíđika'pówápi.

Jesus ihée'an it'ôephadekhâymaa i'gedi hedá nachuwagi'o i'gedá

³¹ Hedí ihaydi háa ûnpuwagi'o i'gedi ovâyhée'andi ovâytu'an, "Ná'in nakhây'á napúuwí'in: Naa, t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i báyéki don-t'ôephadekhâymaa, hedí in Hudíyo tsonningádí in owha' p'ó'dédí'indádí hedá in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indádí wé'ge naa díjoegikhâymaada wídísígíkykhâymaapí. Díkhe'khâymaa, hewänbo poje thaa iwe owáywówapuwagi'o." ³² Ná'i hääwí thay'eedi ovâytu'an, hedí Peter-di óehänge'andi óetu'an, "Ha'wâa wí'untúuní." ³³ Jesus ibeedí in wé'gen khäge'nin ovâymunde', hedí Peter óet'e'yandi óetu'an, "Satan, Penísendi', naví'wedí óhadi. U-á t'owa waabá bí'ánshaamáa, Jôesi Táddá í'ánshaa'o waagá joe."

Háa t'owa dínkhây'á' díví'amí'in Jesus óeyuuhúuwí'in dida'dí

³⁴ Hedáhá' iví khäge'nindá in wé'gen t'owa t'âhká ovâywé'ge'andi ovâytu'an, "To'wên naa-ádí dikä'ä-da'indá wídínkhây'âhpí háa diwänpida' waa díví'amí'in, hewänbo inbí phé'win dâyhúuwí, hedá naa-á díyuuhúuwí. ³⁵ To'wên inbí wówátsi dâywän-pí'aywoeni'in dida'indá inbí wówátsi dipedeegi'o. Hewänbo to'wên inbí wówátsi naagi' hedá Jôesi Táddá híwó'di tungí'-á dívímági'in, indá inbí wówátsi dit'an-púuwí. ³⁶ Tobá wí to'wí hääwí t'âhkí náä oepáa k'aydi nakw'ó'di ihógi wänbo', wé'innan wên híwó óekhâymaa iví wówátsi iwáyo'á' dídí? ³⁷ Wí to'wí wí'ûnkodípí hääwí wänbo imääní'í' iví wówátsi nawáyt'anpúuwí'í. ³⁸ In náäwin t'owa t'aywóhkannin dimuu'in Jôesi Táddá dâyoegi'an, wí kwee iví sen ijoegi'an wíyá pí'wí'í sendádí ithaayé-í'í' waagibá. Naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i náä oepáa k'aydi piye owáy'á', naví Táddá wí sa'wó'di kohthay wógegé hedá in yä'dâa'in makówáwin t'ôepa'á'á' in wógegé o'á'. Hedí to'wên náä naa díwôeda'in hedá naví háhkandá dîn-wôeda'indá, naadi wá' dovâywôeda'khâymaa owáy i' thaa owáy'á' napówa ihaydi.

9 "Ta'gendi wâytumáa, Jôesi Táddá iví kay ûn-muu'in wovâykeeyamí hedí bînpuwâkhâymaa naa tsondi omuu'in. Ná'in napúuwí wa'di wáy wên náwe íji'in íhánpí'í'í'bo'."

Háa Jesus ûncháa waa ûn'egópóe

² Sí thaa naphade ihaydi Jesus-di Peter-á James-á John-dá i-ádí ovâyho', hedí wên p'in tûwä'in kw'áyepiye wí'bo dimää, hedí inbí páagépiye Jesus háa ûncháa'in ûn'egópóe. ³ Iví aa hânho ts'ä'i' ûn'ots'ápóe, tóebo há'to i' aa ihay ts'ä'i' i'owêedi-í. ⁴ Hedí Moses-ádí Elijah-ádí tsikhagipí dakeepóe, hedí Jesus-ádí dän-

† Ná'in natunda', dikhâymuuní dâyt'ôepaadé-í'í', Jesus in phé'win deedi it'ôephade waagibá.

hí'máa. ⁵ Peter-di Jesus óetu'an, "Hâhkandi', híwó namuu náwe gikw'ôndi. Jaho poje óhkhun tewhá'ây âyk'wôeni, wêe u'gí', wíyá Moses-gí'-á, hedá wíyá Elijah-gí'-á." ⁶ Moses-ádí Elijah-ádí dakeepóedi in khäge'nin hânho ovâypihää, hedânho ha'wâa Peter natú, gá háa natúuní'in wí'ûnhanginnáhpí'dân. ⁷ Hedí wí okhúwá napówadí ovây'óhkhunnan, hedí ná'in tun okhúwá jâadi napee: "Ná'i-ân naví ay dînmuu don-sígí'i'. I' bînt'ôeyaani." ⁸ Wesebo i'ge t'âhkí dívíbee, hewänbo Jesus-da'mân dâymú', wíyá hääwí wänbo-á'joe.

Jesus óetsika'yan Elijah nawáy'á' i'gedi

⁹ Oe p'in kw'áyedi diwâve'ä' ihaydi Jesus-di ovây-tu'an, "To'wí wänbo hääwí bînmú'in wíwint'ôe'amí'í, owáy naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' ochuudi wíyá owáywówapóe píhay." ¹⁰ Iví tun ôn'a'gin, hewänbo wí'ná táye dívítsika'yan, "Hânnan namuu ná'in tun, wíyá nawáywówapúuwí i'gedi?" ¹¹ Hedí Jesus óetu'an, "In Hudíyoví kuuu dâyhá'o' in ditú', i' to'wí Jôesi Táadí óesogekhâymaa' i' t'owa ovây'aywoení'í' na'ääpí'í'bo' Elijah-á napowagi'o. Háadan ha'wâa ditú'?" ¹² Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi Elijah páagébo na'ää-í'in nakhây'á'-ákun, hääwí t'âhkí ikhây'amí'í. Hedí hânnan nata'muu naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' i'gedi? Gá gin-nân: Báyéki dont'ôephadekhâymaa, hedá t'owadá díjoegikhâymaa. ¹³ Hewänbo naadi wâytumáa, Elijah ho na'ää-ákun, hedí híwóhpí óe'an in t'owadi háa dida' waagi. Jôesi Táddá ta'nin diwe iví'gedi ûnta'muu háa óekhâymaa'in." ††

Jesus-di wí yä'dâapí' p'owəəhəə wí enúkáyví'wedí ònkhepiye

¹⁴ Jesus-ví wé'gen khäge'nin diji' iwe tsowa dipówa, hedí báyéki t'owa búuk'úwákí diwíndi dâymú'. Wên Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indá hedá in khäge'nindá dívítuhánmáa. ¹⁵ In t'owadi Jesus óemú'dí ovâyháa'an, hedí iví'piye díví'ä' óesengitú'ä'amí'í. ¹⁶ Jesus-di ovây-t-sika'yan, "Háadan úvítuhánmáa?" ¹⁷ Ná'in t'owa jâagedí wí sendi óetu'an, "Hâhkandi', naví e'nú wîn-maa, i-á wí yä'dâapí' p'owəəhəə'í' óemáadi wí'ûn-hí'kodípí. ¹⁸ Hedí häädi wänbo ná'i p'owəəhəə it'ôe'andi i' e'nú oe nangepiye óekanunde', hedí i' e'nú-á nasó'okhópee'í' íwäpúts'índo', hedá tãasu-ugi'bo-á napoe'o. Uví khäge'nin dovâydaa'an ná'i p'owəəhəə ònkhepeeyé-í'í', hewänbo wídínkodípí." ¹⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Un t'owa-á wäyupí'in ímuu. Häädi puwahay-an undádí oyëení' úvíväy'í'í'í'í', häädi puwahay-an undádí dáyyä'ä'amí'í? Ja' i' enúkáy naví'piye binmá'." ²⁰ Hedí óemaadi i' p'owəəhəə'í' Jesus óemú'díbo ná'i enúkáy óethəəhəə'annan, hedí i' e'nú nakanudi íjánúmáa, hedá nasó'okhópee'í'. ²¹ Jesus-di i' enúkáyví táddá óetsika'yan, "Häädi waabo-an gin ûn-poe'o?" I' táddá óetu'an, "Gá híy'ä'í' namuudíbo-ân.

†† "Elijah" gin Jesus natúdi, John i' p'ó'p'oe'andiví'gedi ihí'máa.

22 Hedá hâyán wänbo i? p'owəḡḡḡḡḡḡ phaa iwe hedá p'oe eewá óechänunde? óeháyííí. Úkodidáho nan-bí'piye dísehkaná'an, háawin wên wänbo wên khäge? dí'an." 23 Jesus-di óetü'an, "Háaḡḡḡḡḡḡ dítumáa, 'Úkodidáho?' To'wí iwäyunde'i-á únkodi hääwi namúuge i'amííí." 24 Wesebo ná'i enúkáyví tádá kay-gindi natú, "Naa dáywäyunde?, díkhäge?nan wíyá shánkí dáywäyü-ííí."

25 Jesus-di wây-á báyéki t'owa ḡ'yüügi dívíkhädimá'dí ovâymu?, hedí wesebo ná'i yä'däapí? p'owəḡḡḡḡḡḡ óet'e'yandi óetü'an, "Ü yä'däapí? p'owəḡḡḡḡḡḡ, ü'dí t'owa ovây'ojet'aa'o'i?, tunpí'indá oväy'pa'i?, naadi wítumáa, ná'i enúkáyvíwedi ópeeve, hedí wíyá wí'unts'úunííí." 26 I? p'owəḡḡḡḡḡḡ itüwínúdí ná'i enúkáy óekanüdi hânho óethathakannan, hedáhá? iví'wedi ün-pee. I? enúkáy wí pení waabá ünchäḡḡ, hedího in t'owädi óemü'dí ditü, "I-áho nachuu." 27 Hewänbo Jesus-di i? enúkáyví man ónyä'dí óekwínukhäge?nandi iwínú. 28 Hedí Jesus wí tewhá ee nats'ú, hedí iví khäge?nindi wí'bo óetsika?yan, "Háaḡḡḡḡḡḡ na'in wínginkodípi i? yä'däapí? p'owəḡḡḡḡḡḡ äykhepeeyé-ííí?" 29 Jesus-di oväytü'an, "Úvíjüusu?odíḡḡ'mân únkoedí-í wí yä'däapí? p'owəḡḡḡḡḡḡ gi'bíbá bínkhepeeyé-ííí."

Jesus nachuwagí'o i'gedi wíyá ihée'an

30 Jesus-ágí iví khäge?nindáí iwedi dimää hedí Galilee nange i'ge diphäde. Jesus wínada'pí to'wí wänbo ünhanginpúuwí'in wä'häḡḡ naji'in, gá dimändibo iví khäge?nin ovây'hákhahondân. 31 Ovây'tumáa, "Naa t'ähkí t'owagí? o'aypüyä?i? omuu?i wây-á t'owaví mangepiye díkáaní. Indáho díkhe?khây'máa, hewänbo poje thaa iwá wíyá owâywówápuwagí'o." 32 In khäge?nin ná'i hääwí Jesus-di oväytumáa'i wídika?póya'pí, hewänbo diwōeda? óetsika'yä'amííí i'gedi.

To-an i? shánkí hay?i namuu?

33 Capernaum bú'ay dipówá, hedí wí tewhá ee dits'ú. Jesus-di in khäge?nin oväytsika?yan, "Oe p'óegé gi'ḡḡḡḡḡḡ hää i'gedan úvítü'hánmáa?" 34 Indá händä? dik'wó, gá oe p'óegé dijidi wé'i-angú in diwedi i? shánkí hay?i namuu i'gedi dívítü'hánmá'dân. 35 Jesus isóge, hedí ná'in tḡ'dí wíje (12) khäge?nin ovâywé'ge?andi oväytü'an, "To'wí i? p'ó'déḡḡ? namúuni'in nada'dá, i-á únkhây'ḡḡ? t'í'úugé?i namúuni'in, hedá t'ähkíví khäge?di-á." 36 Hedí Jesus-di wí ay óepähké'dí inbí páadépiye óeho?, hedáhá? ná'i ay óeba'aa?andi oväytü'an, 37 "To'wííí naa dída'dí wí ay ná'i ay waabá óesígíkéndedi, naa wá? dísigíkénde waabá i'o?. Hedí to'wí naa dísigíkénde?i'dá naada'ba wídísígíkéndepí, hewänbo i? to'wí naa dísandí? wá? óesígíkénde?."

To'wííí Jesus-ví'piye háa nachaapí?-á iví'näpiye napoe'o

38 John-di óetü'an, "Hähkandi?, tóewí sen äymü? yä'däapí'in p'owəḡḡḡḡḡḡ t'owavíwedi ovâykhepiyendedi uví khäwá natü'dí, hedí äytü'an han wí'í'amííí'in, ná'in diwedi?i wínamuupííí." 39 Hewänbo Jesus natü, "To'wí gi'bi wíwínkhäḡḡ'amííí. To'wí namuu?i naví khäwá natü'dí ipínnánt'óe?andi-á wesebo híwóhpí naví'gedi wí'ihée'amííí. 40 To'wí nanbí'piye háa wínachapí?-á nanbí'näpiyebá napoe'o. 41 Ta'gendi wäytumáa, to'wí wí p'oe wänbo woväysüwäjōndi, naví'in ímuu'in ünhanginnāndi, i-á Jōesi Tádáḡḡ óewá'ākähây'máa."

Jesus t'aywó'di i'gedi ihée'an

42 "Hedí to'wííí wêe wänbo ná'in h'í'innin naví'piye dívítüyunde?in diwedi óet'aywóhḡ?andá, shánkí híwó i? to'wí ünpuúwíwän wa'dí han óehḡ?anpíííbo wí k'uu kháa?i iví k'áy eedi ónwhisōege-i'in hedí mâap'oe iwe óechäḡḡn-í'in. 43 Hedí wéhpêe mandi úvít'aywó'dodá, shánkí híwó namuu bints'āa-i'in, wíyá indi úvít'aywó'nāamííí'wedi. Tobá wéhpêeḡḡ? ímanmuu wänbo?, shánkí híwó namuu wówátsi nahāndepí'in bínkáyííí, péyégépiye ímú-íví'wedi wí'gín ímanmuudi. 44 Oe péyégá t'owa hānhay wänbo t'ähkí dāyt'ōephādekhây'máa, hedá i? phaa hānhay wänbo napāḡḡ'apí'dá ovâyphahkhānukhây'máa. 45 Hedí wéhpêe āndi in ta'ge?in p'óegéḡḡ? wovâyhänge'odá, shánkí híwó namuu bints'āa-i'in wíyá indi úvít'aywó'nāamííí'wedi. Tobá wéhpêeḡḡ? í'anmuu wänbo?, shánkí híwó namuu wówátsi nahāndepí'in bínkáyííí, péyégépiye wovâychäḡḡn-íví'wedi wí'gín í'anmuudi. 46 Oe péyégá t'owa hānhay wänbo t'ähkí dāyt'ōephādekhây'máa, hedá i? phaa hānhay wänbo napāḡḡ'apí'dá ovâyphahkhānukhây'máa. 47 Hedí wéhpêe tséedí híwóhpí hääwí woväy'püwä'odá, shánkí híwó namuu bínwhahkáyíí'in, wíyá indi úvít'aywó'nāamííí'wedi. Tobá wéhpêeḡḡ? ítséemuu wänbo?, shánkí híwó namuu oe makówápiye ímú-ííí, péyégépiye wovâychäḡḡn-íví'wedi wí'gín ítséemuuudi. 48 Oe péyégá t'owa hānhay wänbo t'ähkí dāyt'ōephādekhây'máa, hedá i? phaa hānhay wänbo napāḡḡ'apí'dá ovâyphahkhānukhây'máa. 49 "To'wên t'ähkí phaadi ovây'ḡḡyḡḡ'ākähây'máa. † 50 Ḃayḡḡ híwó'di namuu, hewänbo i? ḡḡyḡḡ na'ḡh-hāndáho?, há'to wíyá ḡhsḡḡ?i napúuwí. Undá únkhây'ḡḡ? ḡḡyḡḡ na'ḡhhāndepí? waaginbá ímúuni'in, hedí tsḡḡḡḡn'píííbo wé'ge íthāaní."

† Ná'i h'í-á kāy?i namuu gika'póewííí. Wáy wên t'owa dí'ānde ginnān natunda'in: Hān'oe in Hudíyo dāy'anímāahānunde Jōesi Tádá óemāān'ííí, hedí dínkhây'ḡḡ? i? píví dāy'ḡḡyḡḡ'amííí'in wínaha'ḡḡn'púuwíííí. In t'owa Jōesi Tádáví'piye dívípimāḡḡ?indá dāyt'ōephāde-í, hääwí phaadi ovâyphahkhānunde waaginbá, hebo ná'i t'ōephāde namuudi shánkí híwó?nin dímuuní.

Jesus khótsaawije i'gedi óetsika'yan

10 Jesus iwedi ijaa'an, hedí Judea nangepiye namäädi Jordan p'o' p'änäpiye naphade. Iwe wây-á báyéki t'owa iví nú' dívíwé'ge'an, hedí häädi waa i'an waagi in wá' ovâyhâ'an.

² Hedí wên Pharisee t'owa ûnpówádí óetsika'yan, "Ti híwó namuu wí sen nakhótsa'ándí' iví kweeví'wedí ithaaweejé-ídí? Hân i' tsontun natú'?" Gin ditú' Jesus óetayí'nídí, tigúba híwóhpí natúhpee-í. ³ Jesus-di ovâytsika'yan, "Hân Moses-di wovâyjôn?" ⁴ Indi óetu'an, "Moses-di ná'in tun dínjoe'an: Wí sen wên khótsaawije ta'nin ita'namí hedí handídi iví kwee ijoe'ámí." ⁵ Jesus-di ovâytu'an, "Hewänbo Moses-di ha'wâagi wovâyta'k'ú' gá t'öeyanpí'in ímuudân, unbí kwiyä' bînwanpijoeanmáadíbo. ⁶ Hewänbo oe ts'anpáadé nanân diwe Jôesi Tádádí sendádí kwee-ádí ovânkhíjé. ⁷ Hedí natú wí sen ikhó'yâ'dáho', iví tádá-á iví jiyá-á ijoe'ámí'in ûnkhây'ä'. ⁸ Hedího i' sendá i' kwee-á wêe tûu ûnp'oedä' dapoe'o, hedího wije wídamuupí, wêedä' damuu. ⁹ Hedânho in to'wên Jôesi Tádádí ovânwónnindá to'wí wänbo wí'ûnkhây'ähpí ovânweejé-í'in."

¹⁰ I' tewhá ee diwáyts'ûndi iví khäge'nindi ná'i hí' i'gedi óetsika'yan. ¹¹ Hedí ovâytu'an, "Wí sen iví kwee ijoe'andi wíyá kwee-ádí ikhó'yâ'dá, iví kweeví'piye t'aywó i'o'. ¹² I' kwee wá', iví sen ijoe'andi wíyá sendádí ikhó'yâ'dá, iví senb'ípiye t'aywó i'o'."

Jesus-di in hí'innin ovâysígíhógi

¹³ Wên t'owa inbí áyyä'ä Jesus-ví'we dâykán i'gí ovâyttägé-ídí, hedí iví khäge'nindi in t'owa ovây't'e'andi ovâytu'an ha'wâa wídví'ámí. ¹⁴ Hedí Jesus-di in khäge'nin háa díví'o'in ovâymu'gí inbí'piye híhchan wínachäpí, hedí ovâytu'an, "In hí'innin áyyä'ä naví'piye binkä'äämää, wíwínkhâ'ámí, gá to'wên ná'in áyyä'ä waaginbá dimuu'indá Jôesi Tádáví'in úmuudân. ¹⁵ Ta'gendi wâytmáa, to'wí wänbo Jôesi Tádáví' wínapúuwí wí hínchä'ä'í' ay waagibá iwâyupídi." ¹⁶ Hedáhá' in áyyä'ä ovâyba'aahógídi wí'ínbo ovâyttägedí ingí' ovâyjûusu'an.

Wí sen kodit'owa namuu'í? Jesus-ví'piye na'ä'ä

¹⁷ P'óegé wíyá Jesus nats'anmân dihaydi wí sen iví'weä'ä naví'piye binkä'ä'äpiye i'ä'äkán, hedí idége'dis-ógedí óetu'an, "Híwó'di hâhkandí, hân dá'y'ámí hedânho in wówátsi nahánde'pí'in donkáyjídí?" ¹⁸ Jesus-di óetsika'yan, "Háadan naa híwó'di gin ditú'o'?" Jôesi Tádádá'mân híwó'di namuu, wíyá to'wí-á joe. ¹⁹ Jôesi Tádáví' tsontun ho mântaa. I-á natú wíwîn-t'owat'aháanú-ípí, wíyá to'wíwí kwee-ádí háa sendádí wí'úvíwhokwomá've-ípí, wí'úvísä'mamípí, t'owaví'gedí wí'úvíhójo'ámí, hójo waagidíbo t'owaví hääwí wíwínhóenípí, unbí tádá-á jiyá-á bîn'a'ginmá've-í." ²⁰ Óetu'an i' sendí, "Hâhkandí, naa enúkáy omuudí-

bo' t'âhkí ná'i tsontun dó'a'gin." ²¹ Jesus-di sígídí ta'gebo óemúndedí óetu'an, "Wa'di wây-á háawên útáy bí'ámí'in. Jaho ópûn, hääwí úkw'ó'di t'âhkí mánkú'ch'âaní, hedí i' chä' mánhógi'í' in t'owa sehkanáwó diwówáji'in ovâymmâní, hedânho oe makówá kodit'owa unmúunídí. Hedí nâaku'ch'áadá ovâymgídá naa-ádí ókã've." ²² Ná'in nat'oe ihaydi i' sen nabo'aats'aypóe, hedí iví pí'ná khó'jé ûnkháapóedí iwedi namää, gá báyéki hääwí ûnkw'ôndân hedího wínakuchada'pí.

²³ Jesus ipuwäbéemáa, hedí iví khäge'nin itú'an, "Báyéki kây'in namuu wí to'wí nakodit'owamuu'í háa Jôesi Tádá natú waa díví'ámídi hedânho ovây'aywoenídí." ²⁴ Ná'i hí'dí in khäge'nin ovâyháa'an, hewänbo Jesus-di wíyá ovâytu'an, "Naví äy, ivíwo nabâapu'wan wí to'wí háa Jôesi Tádá natú waa i'ámídi hedânho ôn'aywoenídí. ²⁵ Nabâapu'wan wí kamáyo wên agúusa tsípho i'ge nats'ú'únídi, hewänbo shánki nabâapu'wan wí to'wí kodit'owa namuu'í háa Jôesi Tádá natú waa i'ámídi hedânho ôn'aywoenídí."

²⁶ Nábâa shánki ovâyháa'an in khäge'nin, hedí wí'ná táye dívítsika'yan, "Gin namuudá to-an ûnko'dí ûn'aywondee-ídí?" ²⁷ Jesus-di ta'gebo ovâymu'ndedí ovâytu'an, "To'wí wänbo wí'bo wí'ûnko'dí. Jôesi Tádádá'mân ûnko'dí t'owa ovây'aywoenídí. Jôesi Tádá-á hääwí t'âhkí ûnko'dí i'ámídi."

²⁸ Peter-di óetu'an, "Úhanginná hääwí t'âhkí äy'joe'annin ü-ádí gimú-ídí." ²⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytmáa, naa omuudíbo hedá Jôesi Tádáví híwó'di tun ûnmuudíbo-á, to'wí ijoe'andi iví tewhá, háa iví tí'úuwíndá pá'dâyíndá, háa iví tádá-á jiyá-á, háa iví äy-á, háa iví nava-á, ³⁰ i-á ta'gendi tãgintã (100) ma'kw'anukí shánki ihóení, tewhá-á, tí'úuwíndá pá'dâyí'indá, jiyá'indá, äy-á, nava-á — hedá it'ôephadekhâymmáa iví wâyü ûnmuudí. T'âhkí ná'i ihóení wa' náa oepáa k'aydi nawówáji' ihaydi, hedá iví wówátsi náa oepáa k'aydi ûnbo'wan dihaydá wówátsi nahánde'pí'indá ikáyjí. ³¹ Hewänbo báyéki t'owa náa p'ó'dédí'in dimuu waa dínchä'á'indá tí'úugé'in dipúuwí; hedí báyéki t'owa-á náa tí'úugé'in dimuu waa dínchä'á'indá p'ó'dédí'indá dipúuwí."

Powingí' Jesus iví khäge'nin itú'an nachuwagí'o'in

³² In p'óegé dimän Jerusalem bú'piye, hedí iví khäge'ninbí páadé Jesus namän. In khäge'nindá wídvínhanginnáhpí háa díví'ánshaa'ámí'in, hedá in wé'gen t'owa iví tí'úugé dimännindá dikhunwôeda'. In tã'gídi wíje khäge'nin iví'piye wíyá ovâyhänge'an, hedí háa ûnpúwágí'o'in ovâytu'an. ³³ Natú, "Bít'öeyan, náa-á Jerusalem-piye gimän, hedí naa, t'âhkí t'owagí' o'ay-puyä'í' omuu'í' t'owadi díkáani in owhá' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá inbí mange. Indáho ditú'úní naa dínkhây'ä' ochuu-í'in, hedá in Hudíyo dimuupí'in t'owaví mangá díkáani. ³⁴ Ná'indi dín'áhkaakhâymmáa, hedá dí'ohphaykhâymmáa.

Púwhí?dí díwhädikhâymaa, hedá díkhe?khâymaa. Hewänbo poje thaa iwe owáywówápúuwí."

James-ádí John-dádí hääwí dada?póe

³⁵ Ihaydibá James-ádí John-dádí Zebedee-ví äy damuu?in Jesus-ví?piye damää, hedí óetü?an, "Hähkandi?, na?in hääwí gadapúuwí hedí ü?di dín?ami?in gada?." ³⁶ Ovântsika?yan, "Hä-ä-an dada? wân?ami?in?" ³⁷ Óetü?an, "Owáy untsondisogedee ihaydi, na?in uví khóe gamúuni?in gada?, wêe ko?dínge?dí, wêe-á yá?mángedá." ³⁸ Jesus-di ovântü?an, "Undá wí?dánhanginnáhpí hääwí dada?in. Ti dánkodi dânt?ôphaadé-í?dí naa dont?ôphadekhâymaa waabá? Hedí naa hääwí kháa?i donphadekhâymaa waabá, ti dánkodi dânphaadé-í?in?" ³⁹ Óetü?an, "Gánkodi-ákun." Jesus-di ovântü?an, "Ta?gendi undá wá? dân-t?ôphadekhâymaa, hedá hääwí kháa?i dân-phadekhâymaa, naa dínpuuwí waabá. ⁴⁰ Hewänbo naa wí?dínk?óepí naví khóe wânde?mamí?in ko?dínge?dí yá?mángedá. Jôesi Tádádá?mân ûnk?óe ovâyde?mamí?dí to?wên hâ?min dimúuní?dí."

⁴¹ In wé?gen tä khäge?nin James-á John-dá inbí hí?i?gedí dínhanginpóe ihaydi inbí?piye dit'ayyaapóe. ⁴² Hedího Jesus t'ähkí iví khäge?nin iwé?ge?andi ovây-tü?an, "Únhanginná in Hudíyo dimuupí?in t'owaví tson-nin hânho ditsont?óe, hedá inbí t'owa-á ovây-tson-má?ve-í?indá diwänpida?." ⁴³ Hewänbo undá wí?únkhây?ähpí hâ?min ímúuní?in. To?wí un diwedí hay?i namúuní?in nada?dá, i-á unbí khäge?didá? namúuní?in ûnkhây?ä?." ⁴⁴ Hedí to?wí p'ó?dédí? namúuní?in nada?dá, i-á wí pant?ôe?i un t'ähkígí? waag-i?bá namúuní?in ûnkhây?ä?." ⁴⁵ Naa wänbo?, t'ähkí t'owagí? o?aypü?ä?i? omuu?i-á o?ä? t'owa dovâykhäge?-namí?dí, indi naa díkhäge?namí?dí joe. O?ä? ochuu-í?dí, hedá naví wówátsi-á dáywá?aa-í?dí t'ähkí t'owa dínkoedí-í?dí inbí t'aywó?di iwedi dima?p'ání?dí."

Jesus-di wí sen natsí?t'aamuu?i? iví keetan óemá?gi

⁴⁶ Oe Jericho bú? Jesus iví khäge?nindádí báyéki t'owa-ádí dipówá, hedí iwedi dipeemän dihaydi wí sen tsí?t'aa?i namuu?i? owáy p'ôe hángé wáy nahä?da?án, i-á Bartimaeus gin nakháwá, Timaeus-ví ay ûnmuu?i?. ⁴⁷ Bartimaeus-á nat?oe Jesus oe Nazareth bú?wi na?ä?in, hedí itüwínú, "Jesus, ü David-ví äy iwedi?i? unmuu?i?, naví?piye ósekanäpuwawe." ⁴⁸ Báyéki t'owadi i? sen óet'e?yandi óetü?an, "Hândá?dibo?." Hewänbo i-á shánkí kaygá itüwínú, "Ü David-ví äy iwedi?i? unmuu?i?, dísekanä?an." ⁴⁹ Jesus iwóyí?dí ovây-tü?an, "Bintü?an na?ä?ä-í?dí." Indi i? tsí?t'aa?i? óetü?an, "Jesus-di wóe-tühkánmaa. Ówínú, óhíhchanpuwawe." ⁵⁰ I? sen iví k'éwé?in to ip'ä?di, hedí wesebo iwínúdí Jesus-ví?piye namää. ⁵¹ Jesus-di óetsika?yan, "Hännan wín?ami?innan unda??" I? sendi óetü?an, "Gá dínkeepúuwí?innân oda?, Nanbí sedó." ⁵² Jesus-di óetü?an, "Ópûn, uví wäyü

úmuudânkun unwówa." Hedí wesebo i? sen ûnkeep-óedí Jesus-ádí namää.

Jesus oe Jerusalem bú? óesígí?kê

11 Jesus-á iví khäge?nindádí Jerusalem bú? tsowa dipówá. Iwe wí okú nak?óe "Olive Okú" gin dâytü?o?, hedí ná?i okú iwe nú? wáy ná?in wíje bú?ây daná, Bethpage-ádí Bethany-ádí. Hedí wíje iví khäge?nin ovânsan dapáadémú-í?dí. ² Ovântü?an, "Jaho bápûn hä?i bú?ay nanbí páadépiye nanân diwepiye, hedí dats'ü? dihaydá wí búdu?ay dânshaa-í nawhiwindi, i-á wa? wáymuu wänbo to?wí wänbo wí?i?íhsógepí. Dânwhisu-üdi dânmá?í náwe. ³ Hedí to?wí?dí wovântsika?yandáho?, 'Háadan ha?wâa dân?o?', ginnân dântü?ami: 'Gá Nanbí Sedó i? ûntáy?dân, hedí hây napóedíbo wônwáyamá?i.'"

⁴ Damää?di wí búdu?ay p'ôe hángé wên phó?di nú? nawhiwindi dânshaa. ⁵ Hedí dânwhisuüdedí in t'owa iwáyge diwinnindi ovântsika?yan, "Hännan dân?o? Háadan hä?i búdu?ay dânwhisuüde?" ⁶ In khäge?nin háa Jesus-di ovântü?an waa datü, hedího ovân má?gi. ⁷ I? búdu?ay Jesus ónho?, hedí inbí k'éwé?in to dânp'ä?didi i? búdu k'éwé ónpä?k'ü?, hedí Jesus i?íhsóge. ⁸ Hedí wáy Jesus óe?íhon ní?ge báyéki t'owa inbí k'éwé?i to te?p'óegé ónpä?kwohon, hedí wây-á wé?gendá dâytaykhóepä?kwohon, i? nava iwe dâys?á?i?. ⁹ Hedí in to?wên páadé dimännindá hedá in t'í?úugé ûn-wóe?ä?indá dívítükhwínuhon, "Wísígí?kéndé?." "Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wóesan, hedího híwó wóe?ä?amí." ¹⁰ "Híwó úpúuwí gá untsondisogedee-í?dân, nanbí the-htáy pahpâa David natsondi?án waagibá." "Jôesi Tádá oe makówá na?ándi-á hay?i namuu."

¹¹ Hedí Jerusalem bú?piye Jesus namää?di i? méesate hay?i ee nats'ü, hedí ibeemáadí hääwí t'ähkí imúnde?. Hebo nathí?eemändibo in tä?di wíje (12) khäge?nindádí oe Bethany bú?aypiye namää.

In fig tay nabaymuupí?in

¹² Wíyá tháwán Bethany-?di dipee, hedí Jesus nahah-séhpóe. ¹³ Hây kayí? diwe wên fig tay nachândi imú? nakaamuüdi. Iwepiye namää imúuní?dí tigúba na-fig-muu?in, hewänbo iwe napówá ihaydi fig wänbo wí?ishaapí, wa?di na-fig-púuwí ihaydi wínanáhpí?dí. ¹⁴ Hedí Jesus-di in tay óetü?an, "Uvíwedá to?wí wänbo wíyá wí?i-fig-k'o?í?í." Iví khäge?nin háa natü?in dit?oe.

Jesus i? méesate hay?i iwedi in dâyhä?wí?kú?cháade?in ovâykhepiye

¹⁵ Jerusalem bú?piye wíyá dimää, hedí Jesus i? méesate hay?i eepiye namää, hedí in t'owa dâyhä?wí?kú?ch'áade?indádí in dâyhä?wí?kumände?indádí iwedi ovâykhepiye, hedí in dâychä?egó?o?inbí máäsa-á hedá in dâyk'o?weekü?ch'áade?inbí púwédé-á ovâyjánú. ¹⁶ Hedí to?wí wänbo oe-á ná-á ee méesate íve wí?ovâyphademá?gipí inbí hääwí wóegé. ¹⁷ Hedí in

t'owa ovâyhá'andi ovâytu'an, "Jôesi Tádá ivi ta'nin diwe ginnân natúhpi'an:

Naví tewhá-á t'áhkí nange'in t'owa dívijûusu'ámígí' namuu,hewänbo undá bîn'egó'andi sänmin dívikaak-w'ôenígí' napóe."

¹⁸ In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá háa natú'in dit'oe, hedí iwedi páadépiye hádídí óeháyí'in dâytuwámáa, hewänbo óekhunwôeda', ivi hí'dí in t'owa ovâyháa'odi.

¹⁹ Nakin dihaydi Jesus-á ivi khâge'nindá'dí ee bú'dí dipee.

Háa in fig tay iwedi dihâhpóe waa

²⁰ Hédéndí napóe ihaydi p'óegé dimändi in fig tay Jesus-di óehée'annindá pú'díbo nat'aadi dâymú'. ²¹ Peter háa Jesus natú'in ún'ánpówá, hedí óetü'an, "Háhkandi', in tay untú'in há'to híwó napúuwí'in t'áhkí nat'aa." ²² Jesus-di ovâytu'an, "Bíwáyú Jôesi Tádá-á hää t'áhkí i'ámí'in únkodi. ²³ Ta'gendi wâytumáa, to'wí ná'in p'in itü'andi, 'Ótége, oe mâap'oe iwe ópichánú,' hedí háa natú waa napúuwí gin iwâyundedá, ó'ámí-ákun. Hewänbo pín ta'gedí iwäyü-i'in únkhây'ä'. ²⁴ Hedân wâytumáa, úvíjûusu'andi i' hääwí bîndaa'andi ta'gendi bînhóeni'in úwíwâyundedáho', hedáho bînhóeni-áhe'. ²⁵ Hewänbo hää'dí úvíjûusu'o' ihaydi, to'wíwí'piye híwó wí'íchâpídí, i-á bîn'owóejé-í, hedânho unbí Tádá oe makówá na'ándi'di unbí t'aywó'di wá'wovây'owóejé-ídí. ²⁶ Hedí wên t'owa bîn'owóejé'idá, Jôesi Tádá oe makówá na'ándi'di há'to unbí t'aywó'di wovây'owóejé-í."

Jesus óetsika'yan to'dan ónk'ú' ivi t'ôe i'ámídí

²⁷ Jerusalem bú' diwáypówá ihaydi i' méesate hay'i ee nats'ú. Iwe naji' ihaydi in owha' p'ó'dédí'indá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá wây-á in Hudíyoví tsonnindá ún'pówá. ²⁸ Indi óetsika'yan, "Háawinnan uví tsonkhuu úmuu háa bí'o waa bí'ámídí? To'dan in ta'gen wónk'ú' ná'i hääwí nâ'ámídí?" ²⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Nää-á naadá wá' un wéhpée tsika wâyt-sika'yamí, hedí dítü'andá, naadá wâytü'â'amí to'wídí in ta'gen dínk'ú' in ná'i hääwí dó'ámídí. ³⁰ Dítü'an, to'dan John ónk'ú' t'owa ovây'p'oe'ámídí, ti Jôesi Tádá'dí háa t'owa'di ónk'ú'?" ³¹ Hedí wí'ná táye dívítumáa, "Jôesi Tádá'dí John ónk'ú' gin gitú'dáho', Jesus-di dít-sik-agí'o, 'Hedí háadan handi háa John natú'in wí'úwíwâyüpi'?" ³² Hewänbo wígitü'únípi, 'T'owa'dí'dá' ónk'ú' gin." (In t'owa dâykunwôeda'díbo ha'wâa dítü, gá t'áhkí in t'owa dívíwâyundedân John-dá Jôesi Tádá'ví tukhe'bi únmuu'in.) ³³ Hedího indi Jesus óetü'an, "Na'indá wíginhanginnáhpí to'wídí ónk'ú' in." Hedí Jesus-di ovâytu'an, "Hedáho', naadi wänbo wá' wíwây-tü'ámípi to'wídí in ta'gen dínk'ú' in dó'ámídí ná'i hääwí dó'o'í?"

Jesus-di in yä'dâapi'in úuva áaphä äyí'ninb'gedí ovâytu'an

¹² Jesus-di in tsonnin ná'i háhkangí'in ó'gedí ovây-tü'an: "Wí sen i'úuva'áakhähsaa, hedí i' nava iphé'ahkhaayan, i' k'uu iwá iphoyä ä' i' úuva ip'omap'ee-ígí', hedí wí tewhá tütü'á-á ik'ú' ivi nava i'äyí'namídí. Hedáhá' i' nava wên senä' úuva áaphä äyí'nin dimuu'in ovây'píyémá'idí wíyá pi'wí nangepiye namää. ² I' úuva nap'e'yin dihaydiho wí t'ôe'í' i' nava iwepiye óesan hedânho in senä' dâynavapíy'e'annindi i' úuva nayámu'i' óemäänídí. ³ Hewänbo indi i' t'ôe'í' óeyä'dí óewhádi, hedí mandá'dibo óewáybun. ⁴ Hedí i' sendá wíyá t'ôe'í-á óesan. Indi i-á p'ó'dá óewhádi, hedá jänäki-á óe'an. ⁵ Hedá wíyá t'ôe'í-á óesandi-á óehay. Hedá wây-á wên t'ôe'indá ovâysan. Wây wên in ovâywhädi, wây-á wëndá ovâyhanú. ⁶ Hedí ivi ayda' únjoekandee, i' isígí'i'. Ná'ího t'ä'gedího in dâynavapíy'e'anninb'wepiye óesan. Natú, 'Madân naví ay-á dîn'a'geeni.' ⁷ Hewänbo indá wé'ge dívíhée'andi dítü, 'Ná'i-ânkun namuu ná'i hääwí t'áhkí únjoepuwagí'o'í'. Jaho äyháyí, hedí ná'i hääwí nayámu'i-á nanb'í-á gín-múuní.' ⁸ Hedího i' ay óeyä'dí óehay, hedí i' nava iwedi óep'égi."

⁹ Hedí Jesus-di in t'owa ovâytsika'yan, "Hân ná'i nava ivi' únmuu'í' i'ámí? Gá namää'dá in senä' dâynavapíy'e'annin ovây'há'ánú-í, ihaydá i' nava-á wây-á to'wëndá ovây'píyémääni. ¹⁰ Bîntunnapi'an ná'i hí' Jôesi Tádá'ví ta'nin diwe nata'muu'í'?"

I' k'uu in tewhátehpaa'in dâyoegi'andi-á, nää shánki natáy'i k'uu tehpaá bé'dí napóe.

¹¹ I' shánki natsonji'i gin i'an,

hedí na'in äymú'dí dítü'an." ¹² In Hudíyoví tsonnin dínhanginná Jesus-á ná'i hí' inb'gedího ihée'annin, hedí dida' óepankáyí'in, hewänbo in t'owa dâykunwôeda'maadí wí'óepanké'pí, hedí iwedi dimää.

Jesus tax wá'âa i'gedí óetsika'yan

¹³ Tí'úugédí in Hudíyo tsonnindi wên Pharisee t'owa-á hedá Herod-ví k'ema'indá Jesus-ví'piye ovây'punjôn hääwí óetsika'yamídí. Dida' óekáyí'in híwó wí'i-hí'máapídí. ¹⁴ Hedí ún'pówá'dí óetü'an, "Háhkandi', gínhanginná uví hí'-á ta'gen úmuu'in, ü'dá t'áhkí t'owa handá'bá ovây'máa, háa t'owa dínwänpichäa waa háabo wí'unmuupí, hedího ta'gendá Jôesi Tádá'ví khuu i'gedá t'owa ovây'há'o'. Dítü'an, hânnan nanb'í tsonnun gíntü'? Ti híwó namuu in Rome-winb'í tsondi Caesar äy-tax-wá'âa-ígí háa joe? Ti gínkhây'ä' äywá'âa-i'in háa joí óetsika'yamídí. Dida' é?" ¹⁵ Hebo Jesus únhanginná gin óetsika'maadí inb'í ánshaaho ta'ge wí'dây'máapí'in, hedího ovâytu'an, "Háadan dítayinde'? Wí denarius chä' dínmá' naa dó'múunídí." ¹⁶ Ónmaadi ovâytsika'yan, "To'v'í ts'ay-an ná'i chä' eedi únk'óe, hedá to'v'í khäwá-á?" Óetü'an, "Gá Caesar-v'íinnân." ¹⁷ Jesus-di ovâytu'an, "Hedáho', hääwí Caesar-v'í únmuu'í' Cae-

sar-bá binmää, heđi wá' hääwí Jôesi Tádáví' ûnmuu'i-á Jôesi Tádá-á binmää." Heđi iví hí'đí báyékí ovâyháa'an.

In Sadducees-di Jesus óetsika'yan in dichuu'in diwáy-wówápúuwí i'gedi

¹⁸ Ná'in Sadducee t'owa Jesus-ví'piye di'ãã, hääwí óetsika'yamíđí. (In Sadducees-á dívíwâyunde' in t'owa dichuu'in há'to wíyá diwówápúuwí.) ¹⁹ Indi óetų'an, "Háhkandi', Moses-di ná'in tsontun dînta'nan: Wí sen âypíđíbo nachuđi iví kwee wá' ûnwówájíđá, i' senbí t'í'úu ûnkây'ã' i' kwee-áđí ikhó'yã-í'in, heđânho dân'âykw'ôeníđí i' pá'dâyví kháwã' ônhúuwíđí. ²⁰ Hebo ginnân napóe: Tsé ihay t'í'úuwín senã' diji'. I' shánkí pááđé'i' ikhó'yã', hebo âypíđíbo nachuu. ²¹ I' eedí'i-á wá' i' kwee-áđí ikhó'yã', heđi ná'i sen wá' âypíđíbo-áho nachuu. Heđi i' powage'i-á hanbá ûnpóe. ²² Heđi han-đá' t'âhkí in tséđí diji'in t'í'úuwín dínpóe, t'âhkí wí'ínbo i' kwee-áđí dívíkhó'yã'đi wêe wânbo wí ay wíđâysoğepí. T'ã'gedá i' kwee-á wá' nachuu. ²³ Ná'in tsé ihay t'í'úuwín i' kwee-áđí dikhóhtsaqkw'ônwân, heđiho ditų'an, owáy t'owa wíyá diwáywówápóe ihayđi, to'wíwí kwee-an ûnmúuní?"

²⁴ Jesus-di ovâyttų'an, "Gindíđân ípedeekw'ó, wí'únhanginnáhpíđí Jôesi Tádáví ta'nin háa ûntų'nin, heđá wá' wí'únhanginnáhpí Jôesi Tádá-á hânho nakay'in. ²⁵ Owáy in dit'ahánnin t'owa diwáywówápóe ihayđi, senã'dá kwiyã'dá há'to wíyá dívíkhó'yã-í, gá gindíđi in makówáwin t'ôepa'ãã'in waaginbá dimúuníđân. ²⁶ In t'owa dichuu'in diwáywówápúuwí i'gedi dítsika'máa, hewânbo bîntunnapí'an háa Moses-ví ta'nin diwe ûn-ta'muu'in in wãã'i phé'yãví nakoje' ní'gedi ita'nan di-we. Ihayđi Jôesi Tádáví ginnân Moses óehée'an:

Naa-ân omuu Jôesi Tádá,

Abraham-dá Isaac-á Jacob-á inbí Jôesi omuu. ²⁷ Ná'in senã' dichuu wânbo ta'gendi diwówájí', gá Jôesi Tádá-á in diwówájí'inbí Jôesi dínmuuđân, in dichumuu'inbí-á joe. Heđânkun t'âhkí ípedeekw'ó úvíwâyundeđi in dichuu'in há'to diwáywówápúuwí'in."

In shánkí kay'in tsontun

²⁸ Wí sen in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'in diwedí'i nat'oe dívíhí'máađí, heđi Jesus-di híwó'nin hí' ovây mági'in ûnhanginná, heđiho Jesus-ví'piye namããđi óet-sika'yan, "Wé'innan t'âhkí Jôesi Tádáví tsontun diwedí in shánkí kay'in ûnmuu?" ²⁹ Jesus-di óetų'an, "Ná'innân in shánkí kay'in namuu:

Un Israel t'owa bít'ôeyan,

Nanbí Jôesi i' shánkí natsonji'i namuu'i' i' wêeđá' Jôesi na'ãndi' namuu,

³⁰ heđi undá ûnkây'ã' ná'i shánkí natsonji'i' unbí Jôesi ûnmuu'i-á pín ta'gedi bînsígí-í'in,

unbí pí'ná khó'jé-á, unbí hã iwá, unbí ánshaadá, heđá unbí kay t'âhkíđá. ³¹ Heđi ná'indá in eedí'in tson-tundá namuu:

Háa un wí'bo úvípísígí waagibá

wé'gen t'owa wá' bînsígíhúuwí. Wây-á tsontun ná'in wíjeví shánkí hay'in namuu'in wínak'óepí."

³² Ná'i Hudíyoví kuuu ovâyhá'o'i'đi Jesus óetų'an, "Háhkandi', híwó bihée'an. In ta'gen namuu untų waa, wêeđá' Jôesi na'ân, heđi wíyá Jôesi-á wína'ãnpí, i'đá'.

³³ Híwó namuu animãa âyhúuwí'in oe méesate eepiye âyphamáa-íđí Jôesi Tádá âymãäníđí, heđá wíyá hääwí-á âymãäní'in. Hebo shánkí híwó'nin namuu Jôesi âysígí-í'in nanbí pí'ná khó'jé-á, nanbí hangintandá, nanbí kay t'âhkíđá, heđá wá' wây-á t'owa-á âysígíhúuwí'in ívípísígí waabá." ³⁴ Jesus ûnhanginná ná'i sendi híwó'đi hí' óemági'in heđi óetų'an, "U-á híyããđá' útáy un-khây múuníđí Jôesi Tádáví tsonkhuu mânsígíkáyjídí." Heđi iwedí t'âhkíđíbo diwôeda'póe Jesus wíyá hääwí óetsika'yãamíđí.

I' to'wí Jôesi Tádáví óesóge'i' t'owa ovây'aywoeníđí, to'wí ay-an ûnmuu?

³⁵ Jesus-di i' méesate hay'i ee ovâyhá'o'đi ovâyttų'an, "Heháadan in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'in ditų', i' to'wí Jôesi Tádáví óesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoeníđí David-ví ây iwedí'i'đá' ûnmuu? ³⁶ I' Yã'dãa'i P'oe-waãhãđi David óehá'andi David-bo ginnân natų:

Nanbí Sedó Jôesi Tádáví óetų'an naví tsondi hay'i', 'Naví ko'đíngéđí ósoge,

heđi uví hânmin dovây't'aani heđá uví mange wínkãani.' ³⁷ Ná'i to'wí Jôesi Tádáví óesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoeníđí David-dibo iví tsondi hay'i gin óetų'o'. Gin namuudá háđíđanho David-ví ây iwedí'i'đá'mân ûnmúuní?"

Jesus iví khãge'nin itų'an in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'in waaginbá wíđimúuníđí

In báyékí t'owa híhchangíđi dívít'ôeyande Jesus-di ovâyhá'o'đi. ³⁸ Ovâyttų'an, "Ná'in t'owa Hudíyoví kuuu dâyhá'o'in dimuu'inbí'wedí bí'âyíngi'an. To whađi'in dító'ondi diji' dâykéeyamíđí to'wên dimuu'in, heđá ovâyhí'an t'owađi a'gindi ovâysengittų'ããmí'in i' bú' pingé i'ge dijiđi, ³⁹ heđá wá' in Hudíyoví méesate eeje heđá nashánkí'eediná' dihayđá in tsonninbí soge eedí dívíkw'ôení'in dida'. ⁴⁰ Kwiyã' inbí senã' dínchuu'inbí tewhá ovâykweeđe', heđáhá' thaa t'âhkí dívíjûusu'đi híwó'nin dimuu waagi dívípíđá'o'. Gin díví'đi Jôesi Tádáví shánkí ovâyttuhchãnukhây máa."

Wí kwee iví sen ûnchuu'i-á iví chã' t'âhkí Jôesi Tádáví'piye imági

⁴¹ Jesus i' méesate hay'i íve i' chã' phébay nú' isógeđi in t'owa inbí chã' dâykuuđeđi ovây múnde'. Báyékí in kodit'owa dimuu'indá báyékí dâychã'kuuđe'. ⁴² Heđi wí kwee iví sen ûnchuu'i sehkanãwó nawówájí'i-á napówáđí wíje chã' p'í'in itógi, híyããđá' i' chã' namuu. ⁴³ Heđi Jesus iví khãge'nin iwe'ge'andi ovâyttų'an, "Ta'gendi wâyttų'ããmí, ná'i kwee iví sen ûnchuu'i sehkanãwó nawówájí wânbo i' chã' phébay iwe shánkí

itógi t'ähkí in wé'gen dâykúu'inbí'wedí. ⁴⁴ In wé'-gendáho i' chá' dínphade iwedi dívímági, hewänbo ná'i kwee-á báyéki únk'w'óhpi wänbo häyü imáa'i t'ähkí itógi — iví wówátsi i'amígí' t'ähkí imági."

Jesus iví khäge'nin itü'an i' méesate hay'i-á t'owa dâynayukhâymáa

13 Jesus i' méesate hay'i iwedi napeemän dihaydi, wêe iví khäge'nin diwedí'i'di óetü'an, "Hähkandi', námú'dí ná'i sa'wó'di tewhá náwe nakw'ó'di', hedá i' sa'wó'di k'uudi napa'andi-á." ² Jesus-di óetü'an, "Ná'i tewhá he'endi náä nâamünde-pi'an. Hewänbo t'ähkí hä'i-á t'owa dâynayukhâymáa, hedí wêe wänbo wí k'uu hä'i tehpa iwedi wí-nate'deegi'opi."

Jesus-di ovâyütü'an báyéki t'öephade na'ä'in

³ Jesus i' okú "Olive Okú" gin dâytü'o' eedi napeedi wí'bo isóge, hedí p'ohuuge onä p'änäbo i' méesate hay'i imünde'. Hedí Peter-á, James-á, John-dá, Andrew-á dí'ä'ädi óetsika'yan, ⁴ "Ti ditü'ä'amí, hânhay-an ná'i hääwí i'gedí ditü'andi napuwagi'o? Hää-an nakeep-úuwí hedânho gínhanginnánidí hä'ädi nats'an-púuwí'in?"

⁵ Jesus-di ovâyütü'an, "Bí'äyíngi'an to'wídí wänbo pi-háa wíwovâywäyü'amípidí. ⁶ Báyéki t'owa naví kháwä i'gedí dikä'ä'ägi'o, hedí wí'inbo ditü'uni innânho dimuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenidí. Gindidi báyéki t'owa inbí hójo ovâywäyukankhâymáa. ⁷ Hewänbo t'owa tsowa dithaa'in háa kayi' dithaa'in dívíhänbo' i'gedí ít'oedá, wíwovây'äyíngimäänípi. Nakhây'ä' ná'i hääwí napúuwí'in, hewänbo owáy napóe ihaydá i' t'ä'ge'i' thaa wa'di wína'ähpí. ⁸ T'owa wêe nangewin dívíhänkhâymáa wây-á t'owa wíyá wêe nangewindádí, hedá nangewin tsonnindá wá' dívíhänkhâymáa. Wáyje t'ähkí nanan'ä'yäpuwagi'o, hedá báyéki dihaapuwagi'o. Hewänbo ná'i hääwí-á wí kwee páadé na'eje hay waagi'ba namuu, wa'di shánki napuwagi'o.

⁹ Undá wí'bo bí'äyíngi'an. Wovâypankhonkhâymáadá tunjó wháagépiyá wovâyhúuwí, hedí i' Hudíyoví méesate eeje wovâywhädikhâymáa. Naa omuudi in nangewin p'ó'dédí'inbí'piye hedá wé'gen tsonnin-bí'piyá wovâyhúuwí, naví'gedí bînt'öe'amídi. ¹⁰ Hewänbo wa'di i' t'ä'ge'i' thaa napówápídi'bo', Jôesi Tádáví híwó'di tun t'ähkí nange'in t'owa ovây't'öe'amí'in nakhây'ä'. ¹¹ Owáy wovâypanhógidi tunjó wháagé wovâykándí, wa' ípówápídi'bo wíwovây'äyíngimäänípi háa iwe ítü'uni'in, hewänbo ihaydi i' hí' Jôesi Tádádí wovâte eeje wovâywhädikhâymáa. Naa omuudi in nangewin p'ó'dédí'inbí'piye hedá wé'aymági'i-áho ítü'uni. Undá wí'bo wí'úviphí'khâymáapi, i' Yä'däa'i P'owäqahäqädân wovâykhäge'khâymáa bínhée'amídi. ¹² T'owa inbí tí'úuwín páadé'in inbí hánminbí mangepiye ovâykáani ovâyhâñú-ídi, hedí in tádá'indá

hanbá inbí äy dâykhâymáa, hedá in äy-á inbí tádá'in jíyá'inbí'piye dívíhänsaadi tson diwe ovâykwokhâymáa ovâyhâñú-ídi. ¹³ Báyéki t'owadi wovây't'aykhädédí'inbí'piye hedá wé'ymáa naví'in íwänpimuudi, hewänbo in to'wên dívít'öephadeyää'annin dichuu píhay, indá ovây'aywoení."

Jesus-di i' Nahá'dänkant'öe'iví'gedí ovâyütü'an

¹⁴ "Jôesi Tádáví ta'nin diwe Daniel ita'nan i' Nahá'dänkant'öe'iví'gedí, i' Jôesi Tádádí wänbo óet'ay'i'. (Bîntunnapí'an, hedí únk'hây'ä' íka'póewí'in.) Owáy ee únk'hây'ähpí'we nawindi bînmú'di, ihaydáho un Judea nange íkw'ó'nin únk'hây'ä' oe okú i'piye íjääní'in. ¹⁵ Hedí wí to'wí iví wha'k'ay iwe naji'i' iwedi nawândi wí'únk'hây'ähpí ihayjê'amí'in i' tewhá ee nats'ú'ünidí wí hääwí wänbo ikáyjídí. ¹⁶ Hedí to'wí nava iwe naji'i-á wí'ibuunípi iví k'éwé'in to wänbo ikáyjídí. ¹⁷ Owáy i' thaa napówá ihaydá, sehkanä in kwiyä' dis-âamuu'in hedá in dâ'yätsä'ä'o'indá, gá ingí'-á nakäypúuwí'dân dijäänidí. ¹⁸ Úvíjüusu'amí ná'i hääwí te'núdi wínapúuwípi, ¹⁹ gá báyéki t'öephade na'ä'dân. Jôesi Tádá ná'i nan oepáa ikhíjé waabo t'owa dâyt'öephagende', hewänbo owáy i' thaa napówá ihaydá shánki báyéki dâyt'öephadekhâymáa, hedí há'-to wíyá ha'wâa dâyt'öepaadé-í. ²⁰ Hewänbo in to'wên Nanbí Sedó Jôesi Tádádí ovâyde'mannin dimuudiho', in t'owa báyéki thaa wí'ovây't'öephadepäkhâymáapi, gá imágidá to'wí wänbo há'to nawówáyëñidân. ²¹ "Hedí ihaydá t'owa ditü'dáho', 'Binmú'dí, náawân naji' i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenidí,' hedíháa wây-á ditü'dá, 'Oe-ân naji',' háa ditü waa wí'úvíväyü-ípi, ²² gá hójo'in t'owa dikä'ä'ägi'odân hedí wên ditü'uni innânho dimuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenidí, hedá wëndá ditü'uni Jôesi Tádáví tukhe'mindá dimuu. Ná'in hójo'indá wên pínnán taa-á dâykeeyamí in t'owa ovâyháa'amídi, hedí inbí hójo'dibo in Jôesi Tádádí ovâyde'mannin in ta'gen namuu'in diwedí ovâyhänge'amí, ho nakodídi. ²³ Undá bí'äyíngi'an. Wâyütü'máa hääwí t'ähkí napúuwí i'gedí wa' napóepídi'bo'."

I' to'wí t'ähkí t'owagi' na'aypüyä'i nawáy'ä'

²⁴ "Hedí i' thaa naná' dihaydi hä'in t'öephade nahán dihaydi, i' than nakhunpuwagi'o, i' p'óethay wänbo wí-nakeepúuwípi. ²⁵ In agóyo-á makówádá dijaymú-í, hedá t'ähkí oe makówá nasaa'i-á na'ä'yäpúuwí. ²⁶ Hedí ihaydi in t'owadi naa t'ähkí t'owagi' o'aypüyä'i' omuu'i' okhúwá jáa o'ädi dímu'uni, báyéki pínnán kay wóegé hedá sa'wó'di kohthay wóegá o'ä-í. ²⁷ Hedí in makówáwin t'öepä'ä'in dovâypunjôeni in dovâyde'mannin ovâywé'ge'amídi p'inpiyedá tsânpiyedá aakonpiyedá thanpiyedá, wéngé t'ähkí náä oepáa k'aydi dikw'ó'nin deejedá ovâywé'ge'amí."

Jesus-di wên fig tay i'gedi ihé'an hãwí ovâyhá'amídí

²⁸ "Wên fig tay binmú'dí hãwí íhãhpúuwídí. I' taykhóe'ây na'ohphuupoe'odi nats'antsáwãpuwamän dihaydi, únhanginná nata'ánpowa'ã'inpí'an. ²⁹ Hedí gindidibá owáy ná'i hãwí i'gedi wáy't'ôe'an bînmú' ihaydá únhanginnáaní púnú' naná'nin naa owáy'ãã-ídí, phódi nú' owin waagi namúuní. ³⁰ Ta'gendi wây-tumáa, t'ãhkí in nááwin t'owa há'to diháaní wa'di ná'i hãwí t'ãhkí páadé nats'anpoe'opídíbo'. ³¹ Makówá-á hedá oepáa k'aydá t'ãhkí nakhangí'ô, hewänbo navi tundá há'to dínháaní."

Hããdi Jesus nawáy'ã'in to'wí wänbo wí'únhanginnáhpí

³² "Hewänbo hããdi ná'i hãwí napuwagi'o'in to'wí wänbo ta'gendi wí'únhanginnáhpí. In makówáwin t'ôepã'ãã'in wänbo wídínhanginnáhpí, hedá naa Jôesi Tádáví ay omuu'i wänbo-á wídínhanginnáhpí. Jôesi Tádádã'män únhanginná. ³³ Hedího bíkhây'andá bí'áyíngi'an, hããdi ná'i hãwí napuwagi'o'in wí'únhanginnáhpídí. ³⁴ Gin waagibá napúuwí: Wí sen iví tewhá ijoe'andi wáy kayi'piye namããdi iví t'ôe'in ovâyk'ú' iví hãwí òn'áyíngi'ãmídí hedá háa inbí t'ôe dâ'y'ãmí'indá ovâyjôn, hedí i' phódi áy'i'dí' ôetü'an nakhây'múuní. In t'ôe'in wídínhanginnáhpí hããdi ná'i sen nawáy'ã'in. ³⁵ Ná'i sen waagi'bá naa omuu, hedího íkhây'múuní, wí'únhanginnáhpí hããdi owáy'ã'in — hádéewáy kindi, háa khun pinudi, háa hédénpiye, háa nathanpee'ã' ihaydi. ³⁶ Úví'áyíngi'anpídá wáy tsíkhagipi opówádí íjók'w'òndibo wâyshaa-í. ³⁷ Háa un wâytu'an waa, t'ãhkí t'owa-ân hanbá dovây'tumáa: Íkhây'múuní'in únkhây'ã'."

Wên hí' dâyk'ú' Jesus óekáyídí

14 Wa' wíje thaa úntáy in Hudíyoví shánkí'eedi Passover gin dâytü'o'i dínpóewídí, ihaydi i' pává oewáaseep' dâyk'o'. In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá dâytüwãmáa hádídí kaadibo Jesus óekáyí'in óeháyídí. ² Ditü, "Nãã-á wa'di ná'in shánkí'eedi napoe'odi wí'ívi'ãmípi. Ha'wãa iví'andá, wáy ná'in t'owadi na'in díyã-í."

Oe Bethany bú'ay Jesus sa'wó nasundi kã'p'oe òn'ewe

³ Ihayhããdibá Jesus oe Bethany bú'ay naji', hedí wí sen Simon gin nakhãw'ã'iví' ihúuho', ná'i sendá naphéetaymuuwän. Jesus nahúu'án dihaydi wí kwee wên p'onbay'ay imáadí nats'ú, indá k'uu ts'ã'i'dí únpa'an hedí wí kã'p'oe "nard" gin dâytü'o'i' únkú'un. Ná'i kã'p'oe-á sa'wó'gí nasun hedá hânho-á nachã'-muu. Hedí i' kwee in p'onbay'ay k'áy iháve, hedí ná'i kã'p'oe-á Jesus-ví p'ó'dé òn'ewe. ⁴ Wên t'owa iwe dik-w'ó'nin dâymú'dí dit'ayji', hedí wí'ná táye dívítumáa, "Háãdan ná'i kã'p'oe-á ipedee'an? ⁵ Powin tãgintã (300) thaa t'ôe díví'andi wã'ããdi nakühchãdee-íwän, háa mađi shánkí wänbo', hedí i' chã' in sehkanãwó di-

wówáji'in ovây'mããníwän." Hedí i' kwee-á hânho óe-tunsúu'an. ⁶ Jesus-di ovâytu'an, "I' kwee ánpí bin'an. Háãdan bînt'aymáa? Híwóho sa'wó'gí naa dí'an. ⁷ Hããdi wänbo in sehkanãwó diwówáji'in t'owa undáđi únkwo'ní, hedího hããdi wänbo náwe hãwí híwó bîn'ãmí'in ída'dá, únkodi bîn'ãmídí. Hewänbo naa-á náwe hânhay wänbo t'ãhkí undáđi wí'ochangí'opí. ⁸ Ná'i kwee hã'yú únkodi ihay i'an. Wa'di in pení ovâykhã'kw'ódipídíbo' inbí'di dâykã'p'oe'ewende', hedí hanbá i'di naa dí'an wa'di ochuupídíbo'. ⁹ Ta'gendi wây'tumáa, wã'hãã wänbo ná'in Jôesi Tádáví híwó'di tun ònphãdende' eeje náã oepáa k'aydi t'ãhkí, háa ná'i kwee i'annin ovây't'ôe'ãmí, iví'gedi díví'án-shaa'ããmídí."

Judas nahíje Jesus óekü'p'ây'nídí

¹⁰ Hedí Judas Iscariot, wí in tã'di wíje khãge'nin diwedí'i namuu'i', in owha' p'ó'dédí'inbí'wepiye namãã Jesus óekü'p'ây'nídí. ¹¹ Hedí ná'in owha' dit'oe ihaydi t'ãhkí dihihchanpóe, hedí inbí tun Judas óemági chã' óewá'ãa-í. Hedího iwedi Judas itüwãmáa hádídí Jesus inbí mange óekáaní'in, hããdi únkodi ihaydi.

Jesus-áđi iví khãge'nindáđi dimän i' Passover shánkí'eedi koegi' dâyk'o'ídi

¹² In Hudíyo dínshánkí'eedipoe'o, i' oewáaseep' pává dâyk'o'i'. I' páadé'i shánkí'eedi thaa in k'úwá'ây dâyhánunde', Passover koegi' gin dâytü'o'i' dâyk'o'ídi. Hedí Jesus-ví khãge'nindi óetsika'yan, "Wã'hãã-an na'in gimú-i'in unda' hãwí áykhây'ãmídí i' Passover koegi' áyk'o'ídi?" ¹³ Hedí wíjedi in khãge'nin ovãnsan dãn'ãmídí. Ovãntü'an, "Oe Jerusalem bú'piye bápûn, hedí wí sen wên p'onbay ihondí'di wovãnjay-í. I-áđíbá damú-í. ¹⁴ Hedí wáy i-á nats'úndá i' sen iví tewhá únmuu'i' dântü'ããmí, 'Nanbí háhkandi'di dítü'an wít-sika'yããmídí, Wé'i íve-an naagi' dínmuu, eewän navi khãge'nindáđi ná'i Passover koegi' áyk'o'í?' ¹⁵ Hedí i' sendi wí wha'k'ay íve hay'i wovãnkeeyãmí, hãã t'ãhkí gíntáy'i nakw'òndi. Ee-áho i' koegi' dãnkhây'ãmí."

¹⁶ Hedího in khãge'nin damããdi i' bú' iwe dats'ú, hedí hãwí t'ãhkí háa Jesus natü waagibá dãnshaa, hedího i' Passover koegi' dãnkhây'an.

¹⁷ Nakin dihaydi Jesus-á iví khãge'nindáđi i' tewhá eepiye dimãã. ¹⁸ Dihúukw'ôn dihaydi Jesus-di ovây-tü'an, "Ta'gendi wây'tumáa, wêe un naa-áđi úvíhúu-jo'in diwedí'i'di naa díkuhpekhây'máa." ¹⁹ In khãge'nin diháachanpóe, hedí wí'inbo óetü'an, "Ti naa-ân gin dá'y'ãmí? Naa-á há'to?" ²⁰ Jesus-di ovâytu'an, "Wêe un tã'di wíje iwedi naa-áđi iví pává ná'i sãã iwe ip'o-htôení'i, i'dân díkuhpekhây'máa. ²¹ Naa t'ãhkí t'owagi'o'aypüyã'i' ochuwagi'o, Jôesi Tádáví ta'nin diwe nata'-muu waagi. Hewänbo ná'i to'wí díkuhpekhây'máa'i-á t'ôephãde únpúuwí. Shánkí híwó i' sen únpúuwíwän na'aypüyãpídí."

Jesus-ví t'ä'ge'in kindi'in húukan

²² Dívíhúujo^o ihaydi Jesus wí pává ikê'di Jôesi Tádá óekú'daa'an, hedáhá' ihávédá iví khäge'nin ovây mági, heđi ovây t'ä'ge'in, "Bin hó'gí, ná'i-á naví tú' dînmuu."

²³ Hedáhá' wên k'édé ikê'di wíyá Jôesi Tádá óekú'-daa'andi ovây mági, heđi t'ähkídíbo wí dâysuwä.

²⁴ Heđi ovây t'ä'ge'in, "Ná'i-á naví ûnp'oe dînmuu. Naví ûnp'oe-á t'ähkí t'owagí' doncha'gí'o, heđi owáy gin naa dáy'andiho Jôesi Tádá'v tun imági'i ho ûnpúuwí.

²⁵ Ta'gendi wây t'ä'ge'in, há'to wíyá dóméenasuwä-i owáy Jôesi Tádá'v naa dítsondisóge píhay, heđi ihaydá wíyá pí'wí méena waagibá dósuwäkhây máa." ²⁶ Heđi dâyi'usukha'wandi i' tewhá iweđi dipee, heđi oe Olive Okú gin dâyt'ä'ge'in iwepiye dimää.

Jesus-di Peter óet'ä'ge'in, "U-á powin untú'uni naa wídí-taapí'in"

²⁷ Dimändi Jesus-di ovây t'ä'ge'in, "Jôesi Tádá'v ta'nin diwe ûnta'muu háa i' nat'ä'ge'in, ginnân:

'Naadi i' k'úwá äy'i'di' dóháyjí,

heđi in k'úwá díwíwädegi'o. Há'wâabá un ún-puwagi'o. Naa díkhe'khây máadáhá' undá t'ähkídí díjoe'andi úwíwädekhây máa. ²⁸ Heđi owáy owáy-wówápóe ihaydá Galilee nangepiye unbí páadé omän."

²⁹ Peter-di óet'ä'ge'in, "Tobá t'ähkídí wójoe'an wänbo", naadá há'to." ³⁰ Hewänbo Jesus-di óet'ä'ge'in, "Ná'in ta'gendi wít'ä'ge'in: Nääavi ta'nin diwe ûnta'muu háa i' nat'ä'ge'in, ginnân:

'Naadi i' k'úwá äy'i'di' dóháyjí,

heđi in k'úwá díwíwädegi'o. Há'wâabá un ún-puwagi'o. Naa díkhe'khây máadáhá' undá t'ähkídí ná'ikhunbo, wí dee sen wa'đi wáygin ikinpídíbo' u-á powin untú'uni naa wídítaapí'in." ³¹ Hewänbo Peter-di shánkí kay'indi óet'ä'ge'in, "Tobá u-á'đi naa díhay wänbo", naa há'to hânhay wänbo ot'ä'ge'in wíwítaapí gin." Heđi t'ähkí in wé'gen khäge'nin hanbá ditú.

Jesus oe Gethsemane ijúusu'an

³² Ná'i tay jâa iwe dipówá, Gethsemane gin dâyt'ä'ge'in, heđi Jesus iví khäge'nin it'ä'ge'in, "Náwe bíkw'o'.

Naaáadáhá' undá t'ähkídí o'ä'ämú-i dáyi'usuwä'ámídi."

³³ Hewänbo Peter-á James-á heđá John-dá i-á'đi ovâyho'. Ihaydi khunwôeda'đi óemáa heđá iví pí'ná ûnkháapóe. ³⁴ Heđi ovây t'ä'ge'in, "Naví pí'ná khó'jé hânho otaachanpoe'odi há'wí ochuu-i waa ochä. Náwebo úwítsíkhakw'ôení heđá äy'ingidi bíkw'o'be." ³⁵ Wíyá háy namääđi iwe nange isewhaadik'ú', heđi ijúusu'an ná'in nats'anpuwagi'o'in wí'ûnpúuwípi, nakodidáho'.

³⁶ Ginnân ijúusu'an: "Naví Tádá, u-á há'ä t'ähkí úkodi bí'ámídi. In t'ôephade donkhây máa'in naa oda' dîn-jâa'ámídi. Hewänbo tobá napúuwí háa u-á unda' waa, háa naa oda' waagá joe."

³⁷ Heđi in poje khäge'nin dikw'ôn diwepiye nawáymääđi dijókhawäkw'ôndi ovây mü', heđi

ovâyjóhsandi Peter óet'ä'ge'in, "Simon, háadan unjók'há? Ti wí háy t'ähkí wänbo wí'úkodi'pi'an äy'ingidi unchanídi?" ³⁸ Äy'ingidi bíkw'o'be heđá bíjúusu'an, heđânho wovây t'ä'ge'in ihaydi híwóhpí wí'úwí'ámípi. Pín ta'geđi híwó úwí'ámí'in ída', hewänbo unbí tú'đá wí'íkaypi."

³⁹ Hedáhá' nawáymääđi háa hânhay ijúusu'an waagibá wíyá ijúusu'an. ⁴⁰ Heđi iví khäge'ninbí'wepiye nawáy'ä'äđi wíyá ovâyjóhshaa, hânho dikayhándi, heđi wídínhanginnáhpí háa óet'ä'ge'in.

⁴¹ Heđi powingí' ijúusu'andi nawáy'ä'äđi ovây t'ä'ge'in, "Ti wa'đi ijó'kw'ó heđá úwí'íkaykhanwówá'o'?" Hähay-đá'dibo'" Ihaydiho naná. Nää-á to'wídí in t'aywóhkan-ninbí mange díkání naa, t'ähkí t'owagí' o'aypuyä'i' omuu'i'. ⁴² Bíwínú, gimú-iho'. Binmú'đi, i' díku'p'égi'i ho napówá."

Jesus óepankê'

⁴³ Wa'đi ihí'máa ihaydi Judas napówá, i-á wêe in t'ä'ge'in wíje khäge'nin diweđi'í'wá namuu. Báyéki wáy-á t'owa i-á'đi diji'. In owhá' p'ó'đéđi'indá heđá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá heđá in Hudíyoví tsonnindá ná'in t'owa ovâysan tsijó phá'-á phé-á wóge.

⁴⁴ Dipówápídíbo Judas, i' Jesus óekú'p'égi'i'đi ho ovây t'ä'ge'in in t'owa, "I' sen dóp'ohtsä'äkhây máa'i-áho i' namuu. Bînpánkáyji heđi äy'ingidi bînhúuwí."

⁴⁵ Heđi Judas wesebo Jesus-ví'piye namääđi óet'ä'ge'in, "Hähkandi", heđi óep'ohtsä'ä, ⁴⁶ heđi in t'owadi Jesus óeyä'đi óepanho'. ⁴⁷ Wí Jesus-ví khäge'đi iwe nú' nawindi iví tsijó phá' iwahkê'đi i' owhá' p'ó'đéđi'wí t'ôe'i' p'ó'đé óewhá'đi, heđi iví oje he'yinbo ónt'ó'ts'á'.

⁴⁸ Heđi Jesus-di in t'owa ovây t'ä'ge'in, "Háadan tsijó phá'-á'đi phé-á'đi íkhehpówá dípankáyjídí wí jänäkikandi' omuu waabá? ⁴⁹ Thamuwaagi i' méesate hay'i ee naa undá'đi oji' wâyhá'odi, heđi wídípankê'pí. Hewänbo náa-á gin úwí'o', háa Jôesi Tádá'v ta'nin diwe ûnt'ä'ge'in waa napúuwídi." ⁵⁰ Heđi t'ähkí iví khäge'nindi óejoe'andi dijân.

⁵¹⁻⁵² Wí e'nú wá' wên aa ts'ä'indá' na'aamuđi Jesus ûnwóejí, heđi in t'owadi óeyä', hewänbo najândi in aadá' dínjoepóe.

In Hudíyo tunjowa'đi Jesus iví'gedi óetsika'máa

⁵³ Jesus i' owhá' shánkí p'ó'đéđi'wí'piye óeho'. Eebá in wé'gen p'ó'đéđi'in owhá'-á, in tsonnindá, in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá díwíwä'ge'an. ⁵⁴ Jesus óehon dihay-đi Peter-á tí'úugá kay'i'đidibo-á nawóemän, heđi i' p'ó'đéđi' owhá'ví tewhá tehpaá búge nats'ú, heđi in sundado äy'ingidi ná'đi isóge isúwá'ámídi ee naphaa iwe. ⁵⁵ Oe íve in owhá'-á'đi heđá in tunjowa' dimuu'indá'đi dâyt'ä'ge'in wí to'wí híwóhpí Jesus-ví'gedi ihée'ámídi, heđânho Jesus óeháyjídí, hewänbo wídâyshaapi.

⁵⁶ Báyéki t'owa iví'gedi díwíhójo'an, hewänbo handá' wídít'ä'ge'in.

⁵⁷⁻⁵⁸ Ihayđi wên hójo² in díwíwínúdí ginnân ditú: “Git'oe natúdí, ‘Ná²i méesate hay²i t'owa dâytege²i dó-nayukhâymáa, heđi poje thaa iwe wíyá méesate t'owa dâyk'ú²pí² naa dótegegi²o.’ ” ⁵⁹ Hewänbo ná²in t'owa wänbo wí²inbo handa² wíđitú²pí.

⁶⁰ Hedáhá² i² owha² p'ó²dédí² in t'owa t'ähkívi páadépiye iwínúdí Jesus óetsika²yan, “Ti háabo wí²untú²nípi²an ná²i hãáwí² indi wônchänunde² i²gedi²?” ⁶¹ Hebo Jesus-á tunginpi² nawindi háabo wí²óetú²anpi. Wíyá i² owha² p'ó²dédí²di óetsika²yan, “Ti ụ-ân unmuu i² to²wí Jôesi Tádádí óesóge²i² t'owa ovây²aywoenídí²? Ti ụ-ân i² ây²a²ginmä²iví ay unmuu?” ⁶² Jesus natú, “Naa-ânkun omuu, heđi un t'ähkídí dípụwăkhâymáa naa, t'ähkí t'owagi² o²aypụyă²i² o²ándí i² to²wí t'ähkí kay imáa²iví ko²đingédí. Heđá makówádí okhúwá jãđi o²đđi dípụwăkhâymáa.”

⁶³ Ha²wâagi Jesus natúdí i² owha² p'ó²dédí² iví k'éwé²in to isíve, in t'owadi óemúunídí nat'ay²in, heđi natú, “Wây-á to²wên wígintáypí iví²gedi² dívihée²amídí.

⁶⁴ Háa natú²in it'oe²pi²an. Natú i-á Nanbí Sedó Jôesi Tádá waagi²bá namuu. Hännan ída² ây²amí²in?” T'ähkídíbo ditú, “Gá óeháyí-ân, híwóhpí âyshaadi.”

⁶⁵ Heđi wëndi Jesus óe²ohphay, heđi óetsíwhi²andi óemahpúúdí óetú²an, “Dítú²an to²đan wóemahpúú²in.” Heđi in méesatewin sundađođi óeyă²đi háyânbo óemapháve.

Peter-di ovây²tú²an Jesus wí²óetaapi²in

⁶⁶⁻⁶⁷ Peter oe áagé i² tewhá tehpaá búgebo wa²đi naji², heđi wí a²yú² i² owha² p'ó²dédí²ví t'ôe²i namuu²i Peter-ví²we napówádí óemú² isúwá²ođi, heđi óeđamúndedi óetú²an, “U² wá² Jesus Nazareth-wi-áđi unjiwän.”

⁶⁸ Hewänbo Peter natú, “Joe, naa-á Joe. Naa wí²oka²póya²pí hãáwí² i²gedi² bihí²máa²in.” Heđi iwedi napeedi in tehpaá phóđi nú²piye namää. ⁶⁹ I² a²yúđi wíyá óemú², heđi in iwe diwinnin ovây²tú²an, “Ná²i sen in Jesus-ví²in diwedi²i²bá namuu.” ⁷⁰ Hebo Peter wíyá natú, “Naa-á Joe.” Hây napóe ihayđi in diwin diwedi wí to²wídí Peter óetú²an, “Ta²gendi ụ-á Galilee-wibá unmuđibo Jesus-áđibá unjiwän.” ⁷¹ Peter natú, “Jôesi Tádádí díjuhchăănú-í ta²ge dáyhi²máapíđi. Hã²i sen iví²gedi² úvihí²máa²i-á wíđítaapi².” ⁷² Ihayđibá wesebo wí dee sen ikin. Heđi Peter û²ánpówá háa Jesus-di hân-waa óetú²annin: “Wa² i² dee sen wáygin ikinpídíbo², ụ-á powin untú²uní naa wíđítaapi²in.” Heđi Peter hânho isíhtăă.

Jesus-á Pilate-ví²piye óetsondiwekán

15 Wa²đeéđi nanân dihayđi in owha² p'ó²dédí²indá, in tsonnindá, in Hudíyoví khuu dâyhă²o²indá heđá t'ähkí in tunjowa² dimuu²indá díwíwé²ge²an háa díví²amí² i²gedi² dívihée²amídí. Heđi Jesus óewhi²andi iwedi óeho²đi Pilate-ví² mange óekán. ² Pilate-di Jesus óetsika²yan, “Ti ụ-á in Hudíyoví tsondi hay²i unmuu?” Jesus-di óetú²an, “Háa ụ²bo untú²waa.” ³ Heđi in owha²

p'ó²dédí²indi báyéki híwóhpí² Jesus ónchänunde².

⁴ Hedáhá² Pilate-di wíyá óetsika²yan, “Ti háabo wí²untú²ngi²opi²an? Ti ná²i báyéki híwóhpí² ụ² wônchänundedi wí²unt'oe²pi²an?” ⁵ Hebo Jesus-á wa²đi háabo wí²untú²hpí, heđi Pilate óeháa²an.

Jesus óeháyí², hewänbo Barabbas-á óema²p'ăđi

⁶ Paayo waagi ná²i Passover shánkí²eedi dínnân dihayđi, wí wêe pan Pilate-di óema²p'ăđinde², to²wí in t'owa dida²i². ⁷ Wí sen Barabbas gin nakhăwă²i-áđi wây-á senă²dáđi dipankw'ó, indá i² bú² iwe²in t'owa ovây²t'e²ya²nandi in p'ó²dédí²inbi²piye dívihânsaa, heđi ihayđi dâyt'owat'ahánú. ⁸ In t'owa Pilate-ví nú²piye dívihăđi óedaa²amídí ovây²amídí paayo waa i²o waa. ⁹ Pilate-di ovâytsika²yan, “Ti ná²i Jesus wâyma²p'ăđi-í²in ída², un Hudíyoví tsondi hay²i unmuu²i²?” ¹⁰ Ha²wâa Pilate natú gá û²hanginnândân in owha² p'ó²dédí²indi Jesus óethúumáađi²bo iví²we óemangekännin.

¹¹ Hewänbo in owha² p'ó²dédí²indi in t'owa báyéki ovâyhée²an Pilate óedaa²amídí Barabbas-ân óema²p'ăđi-íđi, Jesus-á joe. ¹² Heđiho Pilate-di wíyá in t'owa ovâytsika²yan, “Heđi hännan dó²amí ná²i², i² bînhkăyă²de²i Hudíyoví tsondi hay²i gin?” ¹³ In t'owa dívítu²wínú, “Wên phé²win deedi nát'óhtăgek'u²” ¹⁴ Pilate-di ovâytsika²yan, “Háađan gin dó²amí? Háawin t'aywó²ninnan i²an?” Indá shánká dívítu²wínú, “Phé²win deedi nát'óhtăgek'u²” ¹⁵ Pilate nada² in t'owa ovâyhíhchannamí²in, heđiho Barabbas óema²p'ăđi. Ihayđá natsonpóe Jesus óewhăäní²in, heđi in sundađoví mange óejoe²an phé²win deedi óet'óhtăgek'úuwíđi.

In sundađođi Jesus óejänăkí²an

¹⁶ Páađé Jesus ee Pilate-ví tunjó tewhá tehpaá búge óets'úđe, heđi in wé²gen sundađo t'ähkí ovâywé²ge²tú²an. ¹⁷ Heđi wên pí² tsăqăwă²in k'éwé²in to óetógi, tsondi hay²iví aa waagi²bá namuu²in, heđá wên wăăkhän dây²ophíde²annindá óep'óhtógi. ¹⁸ Heđi óejänăkísengitú²andi óetú²an, “Hân un²án, Hudíyoví tsondi hay²i unmuu²i².” ¹⁹ Heđi háyânbo p'ó²dé óewhă² wên phéđi, heđá óe²ohphayde², heđá dívídege²dikw'óe²óđi óe²a²gin waa-á díví²an. ²⁰ Óesúugímáađi díví²bowa ihayđi, in pí² tsăqăwă²in to óep'ăđiđi ivíndá óewáy²tógi. Ihayđáhá² iwedi óeho² phé²win deedi óet'óhtăgek'úuwíđi.

Jesus phé²win deedi óet'óhtăgek'ú²

²¹ Ihayđibá wí sen Simon gin nakhăwă²i² oe nava iwedi i² bú² eepiye na²ă². I-á Cyrene bú²wi namuu, heđi Alexander-áđi Rufus-áđi iví ây unmuu. In sundađođi ná²i sen óekaygi²an Jesus-ví phé²win ónhúuwíđi, ²² heđi Jesus in okú Golgotha gin dâytú²o² iwe óeho². (Ná²in tun Golgotha-á “p'óhkhúbay” ginnân namuu.) ²³ Heđi wí méena-áđi ná²i woe myrrh gin dâytú²o²i-áđi dawóemuu²i² óemăgi, hewänbo wí²isuwăpí. ²⁴⁻²⁵ Héđéndí whănu iwe naná phé²win deedi óet'óhtăgek'ú² ihayđi. In sundađo-á díví²áywan iví aa dívíweeje²-íđi. ²⁶ Heđi

Jesus-ví tã'đi wêe khãge'nindi óemû'

¹⁴ T'úugéđi in tã'đi wêe khãge'nin dívíhúujo' ihayđi Jesus inbí'piye wíyá ipikeeyan, heđi wãyp'indá p'óhkây'indá dimuugđi ovãyt'e'yan, in to'wêndi nawáy-wówápóe'in óemû'in wí'ovãywãyundepíđi. ¹⁵ Heđáhá' ovãyt'ũ'an, "Ja' náã oepáa k'ayđi t'ãhkí bípũn, heđá t'owa t'ãhká Jôesi Táđáví híwó'đi tun bĩntunphaagé-í. ¹⁶ T'ãhkí to'wên dívíwãyunde'indá heđá ovãyp'ó'p'oe'annindá ovã'yaywoení. Hewãnbo to'wên dívíwãyundep'indá ovãytuhchãnukhãmáa. ¹⁷ In dívíwãyunde'in naađi dovãyk'úuwí ná'i pínán t'ôe dâ'ãmíđi: In yã'dãapi'in p'owãhãhã t'owaví'wedí

dãykhehpeeyé-í, heđá piháawi tundá dívíhée'ãmí. ¹⁸ Dì'ãnpíđiibo dâypããyuhógíđi, háa hããwí nakhe't'óe'i dâysuwãđi, há'to háabo dipúuwí; heđá inbí mandi in t'owa dihay'indá ovãytãgeđi, indá dihekhãapúuwí."

Jesus makówápiye napee

¹⁹ Heđi Jesus i' shánkí natsonji'i'đi ovãyhí'bowa ihayđi, makówápiye napee, heđi Jôesi Táđáví ko'đingéđi isóge. ²⁰ Iví khãge'nin iwedí dimãã t'owa wãhãã t'ãhkí iví tun ovãyt'ôekanhúuwíđi, heđi Jôesi Táđáđi ovãykhãge'nan, heđi i' pínán t'ôe napoe'o'i'đi in t'owa ovãykeeyan ta'ge dívíhí'máa'in.

LUKE

1 ¹⁻² Híwó² di k'ema Theophilus: Báyékí t'owa háa dínkodí waa dâytanan t'âhkí i² hãäwí wáy wên nanbí t'îuwín páadé² in páadé iwedíbo dâymû² i². I²gedá na² in dítu² an, hedí áyíngidí háa dâymû² waa dâyta² nan. ³ Naa wá² hãäwí páadé iwedíbo nakodípóe² i² áyíngidí dónuwä, hedí naa ochanpóe híwó namúuní² in ugí² dóta² namídí ná² i² hãäwí háa napóe waagi. ⁴ Naa gin waagi dáy² o² hedânho úkodí hanginnánídí i² hãäwí Jesus-ví² gedí wóhé² andí² ta²-gen namuu² in.

John i² p'ó² p'oekandi na² aypuyägi² o

⁵ Herod oe Judea nange natsonnán dihaydi, wí owha² Zecharias gin nakháwá² i² na² á² n. I-á² dí wáy-á owha² -á² dí wé² ge dívít'óemáa, indá Abijah-ví t'owa dimuu. Zechariah-ví kwee-á Elizabeth gin ûnkháwá², hedí i² wá² wí owha² ví ay ûnmuu. ⁶ Zechariah-á² dí iví kwee-á² dí inbí wówátsi ta² ge dânhon háa Jôesi Tádá nada² waagibá. Áyíngidí Jôesi Tádáví tsonnun dâ² n² a² gindo² hedá háa Jôesi Tádá natsonpóe waagibá dâ² n² an. ⁷ Hebo Elizabeth-á âyí² namuudi wídán² ay² á² npí, hedá nãä-á kwijó-á sedó-á dapaa.

⁸ In Zechariah-² inbí thaa dínpóe dívít'óe² amídí, hedí ho Zechariah-á Jôesi Tádá² gí iví owha² t'ôe i² o². ⁹ In owha² dâykháwáwhahónde² dâyde² mamídí to² wí Nanbí Sedó Jôesiví méesate hay² i² pingewi íve iwe nat-s'ú² uní² i², i² sa² wó nasundi² hãäwí iphahá² n² ú-í² dí. Hedí nãä Zechariah-ví kháwá² ònwhahkê², hedího nats'ú. ¹⁰ Ee íve i² eeyä² o² ihaydí² ba oe já² wé báyékí t'owa-á dívíjûusu² o².

¹¹ Tsíkhagipí i² máäsa ko² dínge² dí i² eeyä² nachá² diwe wí makówáwi t'ôepä² ä² i² Jôesi Tádá² chariah-á² dí iví kwee-á² dí dí óesandi² nakwinudee. ¹² Zechariah óepíhãä i² makówáwi t'ôepä² ä² i² óemû² di, hedí khunwôeda² dí óemáa. ¹³ Hewänbo i² makówáwi t'ôepä² ä² i² dí óetü² an, "Zechariah, wí² unkhunwôeda² ípí. Jôesi Tádá² dí uví jûusu wónsígí² an. Elizabeth uví kwee úmuu² i² wí enúkáy i² ayyamí, hedí John gin nãakháwá² ní. ¹⁴ Owáy na² aypuyä ihaydi báyékí híhchan uví² úmúuní, hedá báyékí wáy-á t'owa wá² dihíhchanpúuwí. ¹⁵ I-á Jôesi Tádá² dí he² ennin senä² diwedí² i² namúuní. I-á wí² unkhây² ähpí iméenasu² wá² i² in háa wíyá hãäwí naháapúuwí² i-á, hedí nats'an² aypuyä² díbo² i² Yä² dâa² i² P'owë² a² hã² pín ta² gedí imá² ve-í. ¹⁶ I² dá báyékí in Israel-win t'owa inbí Jôesi i² shánkí natsonji² i² namuu² iví² piye² ovâywáymá² í. ¹⁷ Uví ay-á iví p'í² ná khó² jé i² Yä² dâa² i² P'owë² a² hã² imá² ve-í, Elijah-di iví p'í² ná

khó² jé óemáa waabá, hedá Elijah waabá-á natükháy-í. I-á Nanbí Sedó² gí² napáadémú-í Nanbí Sedó² ví tun wóegé, hedá tádá² indá ovâykhãge² namí inbí áyyä² ä-á wíyá dâysígí-í² dí, hedá in dit'ôeyanhãpí² indá ánskaa-á ovaymãäní hedânho in to² wên inbí wówátsi ta² ge dâyhonnin waaginbá dimúunídí. I² dí in t'owa ovâykhây² amí hedânho i² shánkí natsonji² i² óesígí² amídí² gin i² makówáwi t'ôepä² ä² i² dí Zechariah óetü² an.

¹⁸ Zechariah-di i² makówáwi t'ôepä² ä² i² óetü² an, "Hebo hândídan ta² gendi dínhanginnání ná² i² untú² i² napúuwí² in? Naa ho sedó omuu, naví kwee-á wá² hânho kwijó dínmuu." ¹⁹ I² makówáwi t'ôepä² ä² i² dí óetü² an, "Naa Gabriel-ân omuu. Naa hãä² dí wänbo t'âhkí Jôesi Tádá² dí nú² owin. I² dânkun naa dísan wíhée² amídí hedá ná² i² híwó² di tun wînmá² í² dí. ²⁰ Híwó² ót'ôeyan. Híwó naná² dihaydi háa naa otú waa napúuwí. Hewänbo ü-á ná² i² wítü² andí² wíwíwäy² pídího² tunpí² unpúuwí, i² ay na² aypuyä² píhay."

²¹ Oe já² wé in t'owadi Zechariah wa² di óetsíkha² máa, hedí dívítumáa, "Heháadan thaa t'âhkí óeho² i² méesate ívedí napee-í² dí?" ²² Hedí napee ihaydá wí² un-hí² kodípí, hedího² in t'owa dínhanginpóe wí hãäwí ûn-keepóe² i² i² méesate íve imû² in. Tunpí² najoekandeedí iví mandího ovâyhée² an.

²³ Wí háyü² thaa naphãde ihaydi iví owha² wí t'ôe ûnbo² wandí iví² piye iweeho². ²⁴ Wí háyü² jãadi naphãde ihaydá Zechariah-ví kwee ûnsáhpóe, i² makówáwi t'ôepä² ä² i² dí óetü² an waa, hedí p'ánú p'óe iví k'aygí² dí wínapeepí. ²⁵ Hedí natú, "Nanbí Sedó Jôesi Tádá² dí naagi² ná² i² dîn² an. Nãbãa t'ôedíwän naa-á² dí híwó² di namuu. Naa owôeda² wän wídáy² ayjohpídí, hewänbo nãä-á naví wôeda² dínjãa² an."

Mary óetü² an nasáhpúuwí² in hedá iví ay-á i² aywondi namúuní² indá

²⁶ Elizabeth sí p'óe nasâamuu ihaydi Jôesi Tádá² dí wí makówáwi t'ôepä² ä² i² Gabriel gin nakháwá² i² óesan i bú² ay Nazareth gin dâytü² o² iwepiye, oe Galilee nange naná² diwe. ²⁷ Wí khóhtsãapí² a² yü² Mary gin nakháwá² i² iví² piye Gabriel óesan. Mary-á² dí wí sen Joseph-á² dí dakhóhtsãatunpã² an, hedí Joseph-á David-ví äy iwedí² i² bá namuu. ²⁸ Hedí Gabriel-di ná² i² sengitundi Mary óejay: "Híhchandíbo unmuuní ü Jôesi Tádá² dí hânho wóesígí² i². Jôesi Tádá-á ü-á² dí nají."

²⁹ Mary ná² i² in nat'oe ihaydi háa i² ánskaa² amí² in wí² ishaapí, hedí napitú, "Hângúba ná² i² sengitun natun-

da?"³⁰ Heđi i' makówáwi t'òepa'qa'i'đi óetụ'an, "Mary, wí'unkhunwòeda'ípí. Jòesi Tádádí wóesígí'in wòn-keekankhâmáa.³¹ Ót'òeyan, ụ-á unsáhpúuwí, heđi wí enúkáy bí'ayyámí, i-á Jesus gin nàakháy'á ní.³² I-á báyékí hay'i namúuní, heđi i' shánkí kw'áye'i namuu'i'đi óetụ'ámí 'Náví ay unmuu' gin, heđi Nanbí Sedó Jòesi Tádádí tsondi hay'i óesòege-í, iví heh'áwin thehtáy pahpáa David-á tsondi hay'i namuu waagibá.³³ I'đá hânhay wânbo t'áhkí in Israel t'owaví tsondi dín-múuní. Iví tsonkhuu-á há'to hânhay wânbo ùnháanı." ³⁴ Mary-đi i' makówáwi t'òepa'qa'i' óetsika'yan, "Hândidan ná'i napúuwí wa'đi wí sendáđi wó'thaapíđi?" ³⁵ I' makówáwi t'òepa'qa'i'đi óetụ'an, "I' Yá'đáa'i P'oe-waahá ụwáanı, heđi i shánkí kw'áye'i namuu'i'đi iví pínánadí wóetáğé-í, heđi ho i ay shánkí yá'đáa'i bí'ayyandi? Jòesi Tádáví ay gin óetụ'ámí.³⁶ Uví maatu'í Elizabeth wá' sí p'óe nasáamu tobá ho nakwijópaa wânbo, heđi wí enúkáy i'ayyámí, tobáháa áypi' namuu gin t'owa di'ân wânbo."³⁷ Jòesi Tádá-á h'á h'á h'á t'áhkí ùnkodí." ³⁸ Mary-đi óetụ'an, "Naa Nanbí Sedó Jòesi Táaví t'òe'i' omuu. Oda' h'á t'áhkí untú'i naa dín-púuwí'in." Ihayđi ho' i makówáwi t'òepa'qa'i'đi óe-joe'an.

Mary oe Elizabeth-ví'piye namáa

³⁹ Wí h'á y'á thaa ihayđi Mary ikhây'andi wí bú'ay iwepiye iwánáho', i' bú'-á oe Judea nange na'okúná' ní'ge nak'óe. ⁴⁰ Zechariah-ví tewhá iwepiye namáa, heđi nats'úndi Elizabeth óesengitụ'an. ⁴¹ Elizabeth-á Mary-ví sengitun nat'oe ihayđi i' ay iví seephoge imáa'i' i'á y'á nan. Elizabeth i' Yá'đáa'i P'oe-waahá pín ta'gedi imáađi kaygi natú, ⁴² "Jòesi Tádádá ụgí' híwó'đi h'á wí wón'an, shánkí híwó wânbo t'áhkí in wé'gen kwiyá'gí'v'wedi, heđá wá' i' to'wí ú'aypuyá'gí'o' híwó'ba ón'ámí. ⁴³ Ụ-á Nanbí Sedóví j'íyá unmuu, heđi ho háadan ná'i h'á wí hay'i naa dín-púuwí naví' un-puyá'á'đi? ⁴⁴ Ti úhanginná, unpówáđi uví sengitun ot'oe ihayđibo, ná'i ay naví seephoge donmáa'i' nahíhchanpóedí i'á y'á nan. ⁴⁵ Heđi híhchandi ụ-á un-múuní, gá Jòesi Tádáví tun wóemági'in úpuwagi'o gin biwâyundedân."

Mary hânho híhchandi ihée'o'

⁴⁶⁻⁴⁷ Heđi Mary natú, "Pín ta'gedi otú'úní Nanbí Sedó Jòesi Tádá-á hay'i namuu'in, heđi naví pí'ná k'ó'jé-á hânho ohíhchan gá i-á naví aywondi dínmuudân. ⁴⁸ Jòesi Tádádí naa iví t'òe'i' omuu'i' dí'ánshaa'an, tobá kw'áye'i wó'muupí wânbo, heđi náa thaa iweđi páadépiyá t'áhkí t'owa ditú'úní i'đá naagi' híwó dín'an-nin. ⁴⁹ Ta'gendi i' shánkí tsonkhuu imáa'i'đá báyékí naagi' dín'an. I-á yá'đáa'idá' namuu. ⁵⁰ Jòesi Tádá-á in to'wên i' óe'a'ginninbí'piye nasehkanápoe'o, in ho di'áypuyá'indá heđá in di'áypuyá'gí'o'indá wá'. ⁵¹ Báyékí nakayđi he'endi h'á wí i'o', heđi in to'wên inbí p'í'ná k'ó'jé dijèngi'ánshamuun'in t'ámápiye ovây-

wáğénde'. ⁵² In to'wên tsonkhuu dâymáa'in waa dicháa'in áagépiye i'đi ovâywávénde', hewânbo in he'ennin dimuupí'indá shánkí kw'áye ovâytegende'. ⁵³ In diháhsé'nindá híwó'đi h'á wí ovây'má' dish'ú'múuníđi, hewânbo in kodit'owa dimuu'indá h'á wí p'í'đi-á ovâyjâatáğde'. ⁵⁴⁻⁵⁵ Háa nanbí heh'áwin thehtáy pahpá'in ovây'tụ'an waa i'o'. Na'in Israel'in iví t'òe'in gimuu'in díkháge'do', heđi wí'ùn'ódepí h'á wí wânbo t'áhkí Abraham-dáđi heđá t'áhkí Abraham-bí áy iweđi'indáđi ovâysehkaná'áamíđi' gin Mary natú. ⁵⁶ Heđi Mary poje p'óe Elizabeth-ví'webo' iwóy'i', heđá h'á iví'piyá iweho'.

John i' p'ó'p'oe kandi na'aypuyá

⁵⁷ I' thaa Elizabeth i'ayyámíđi ùnpówá, heđi wí enúkáy i'ayyan. ⁵⁸ In to'wên iví tsowa dithaa'indá heđá iví maatu'indá dínhanginpóe Nanbí Sedó Jòesi Tádá iví'piye híwó'đi namuu'in, heđá indá Elizabeth-áđá dívíh'hanmáa.

⁵⁹ Wí j'áadi napháde ihayđi in t'owa diwáy'á, i' enúkáy in Hudíyoví k'ewe taadi óetaa'ámíđi. Iví tádá Zechariah waabá óekháy'á'khây'máa in t'owadi, ⁶⁰ hewânbo iví j'íyá untú, "Ha'wáagá joe. John gân áykháy'á ní." ⁶¹ Indi óetụ'an, "Hewânbo wé'i wí wânbo uví maatu t'owa ha'wáa wínakháw'á'pí." ⁶² Heđi inbí mandi i' ayv' tádá óehé'e'an óetsika'yámíđi hânnan i ay óekháy'á'n'ín nada'. ⁶³ I'đi wên h'á wên ovâydaa'an eedi itá'namíđi, heđi wên phépha'ay ón'andi ginnân ita'nan: "John gin iví kháw'á ùnmuu." T'áhkí'đi-á ovây-háa'an. ⁶⁴ Wesebo nahánjudedeđi nahí'dee, heđi natú' Jòesi Tádá-á hay'i namuu'in. ⁶⁵ T'áhkí inbí tsowa dithaa'in di'ánde hânngú napóe, heđá t'áhkí oe Judea nange na'okúná' ní'ge dithaa'indá i'gedi dívíh'ímáa. ⁶⁶ T'áhkí dit'oe'in ná'i h'á wí i'gedi díví'án-shaamáa, heđi dívípitsika'máa, "Háawi-angú ná'i ay namúuní?" Heđi ta'gendi Nanbí Sedó Jòesi Tádádí iví mange i' ay óemáa.

Háawi John namúuní i'gedi Zechariah ihée'o'

⁶⁷ John-bí tádá Zechariah ùnmuu'i' i' Yá'đáa'i P'oe-waahá pín ta'gedi imáađi wí Jòesi Tádáví tukhe'bi waabá ihée'andi ginnân natú: ⁶⁸ "Jaho gitú'úní Nanbí Sedó Jòesi Tádá hay'i namuu'in, i-á Israel-ví Jòesi dínmuu, gá na'in iví t'owa gimuu'inbí'piye gín'áğđân díkháge'namíđi heđá nanbí hánminbí mangedá dí-ma'p'á'đi-íđá. ⁶⁹ Jòesi Tádádá wí hânho kay'i aywondi na'in dí'mági. David-á hán'oe Jòesi Tádáví t'òe'i' ùnmuu, heđá ná'i aywondi-á David-ví áy iweđi'í'ba ùnmuu. ⁷⁰ Jòesi Tádádí dit'òe'an gin ikhây'máa'in, heđi i' hí' iví hán'oe'in yá'đáa'in tukhe'minbí sóphogedí dín'san. ⁷¹ Natú na'inbí hánminbí'wedi dín'aywoeni, in dít'ay'in-bí mangedi díj'á'ámí. ⁷² Natú nanbí heh'áwin thehtáy pahpá'inbí'piye nasehkanápúuwí heđá wá' in yá'đáa'in tun Abraham-dáđi ik'ú'indá há'to ù'òede-í. ⁷³⁻⁷⁴ Jòesi Tádádí iví tun ta'gendi Abraham óemági nanbí hán-

minbí mangedi díwhahónídí, hedânho gínkoedí-í khunwôeda'ginpídíbo' i'ây'a'ginmâänídí, ⁷⁵ hedânho gin ívikanhondibo t'âhkí na'inbí wówátsi thaa yä'đâa'in gimúuní, hedá ta'gebo-á nanbí wówátsi-á ây-hûuwí" gin Zechariah natú. ⁷⁶ Ihaydá i ay-á óetü'an, "Naví ay, ụ-á i' shánkí kw'áye na'ándi namuu'ívi tukhe'bi gin wóetü'âamí. Hedá ụ-á i' shánkí natsonji'ívi páadé unmú-í in p'ôe igí' mánkhây'âmidí. ⁷⁷ Ụ'dá iví t'owa ovâyhangin'ânnamí ovây'aywoení'in inbí t'ay-wó'di-á dín'owó'yendi. ⁷⁸ Nanbí Jôesi-á gin i'âmí gá hânho nasehkanát'óedân, hedího i' to'wí i' thanbí muwâthay waagi'ba namuu'í' oe kw'áyeđi nanbí'piye nakä'äggí'o, ⁷⁹ hedí in to'wên in chuwa dâykun-wôeda'đi khun ni'ge dimännindáho i'đi ovâykomâáni. I'dáho na'in díkhâge'khâymaa hedânho ánsahaagin-pídíbo giyêenídí" gin Zechariah natú.

⁸⁰ John nasôedí iví hangintan wá' únsôe, hedí t'úugéđí ihaydá ahkónu-á nathaa, in Israel-'inbí jâa it-s'ant'ôe'an píhay.

Háa Jesus na'aypuyä waa

2 John i' p'ó'p'oekandi na'aypuyä iwáyđíba i' Rome-wi tsondi shánkí hay'i Caesar Augustus gin nakháwá'í'đi t'âhkí t'owa i' nange itsonmáa eejewin ovây'tôephage dívíkháwâta'kwogihûuwídí. ² Nää páadé in t'owa dívíkháwâta'kw'óđi Quirinius oe Syria nange natsondimuu ihayđi. ³ Hedího t'âhkí t'owa inbí thehtáy pahpá'inbí bú'piye dimää dívíkháwâta'kw'ôenídí.

⁴ Joseph wá' ikháwâta'kugihó. I-á Galilee nange naná' diwedí Nazareth bú'ayđi napee, hedí wíyá bú'ay oe Judea nange Bethlehem gin dâytü'o' iwepiye namää. Joseph-á David-ví ây iwedí'í'ba namuu, hedí David-á Bethlehem iwewi-á namuu, hedího Joseph iwepiye ûnpuphóe. ⁵ Joseph-di Mary i-áđíba óeho'. In-dá dakhóhtsaqtunpâ'ân, hedí Mary-á nasâamuu. ⁶ Bethlehem daji' ihayhâ'âba i' thaa napówa Mary i'ayyâmidí. ⁷ Hedí iví páadé'í' ay i'ayyan, hedí aa'ây iwe óe'ánnankídí i' hâäpanbí húuphébay iwe óek'ú', gá ee dívíwho'kw'óe'ó'i tewhá iwe wínajâanâhpídân.

In makówáwin t'ôepa'â'í'ndi in k'úwá áyí'nin ovây-hée'an

⁸ Iwáy bú'ay tsowa wáy wên k'úwá áyí'nin dikw'ó, in-dá khü'đéedí oe ahkónu inbí k'úwá dâ'y'âyínmáa. ⁹ Jôesi Tádádí wí makówáwi t'ôepa'â'í' inbí'piye ovâysan, hedí inbí páadépiye tsikhagipí dínkwínuđee, hedí Nanbí Sedó Jôesiví kohthayđi ovây'ánhógíđi hânho dikhun-wôeda'póe. ¹⁰ Hedí i' makówáwi t'ôepa'â'í'đi ovây-tü'an, "Wí'íkhunwôeda'í'pí. Bít'ôeyan, naadá híwó'di tun wâymá, t'âhkí t'owa hânho ovâyhíhchannamídí. ¹¹ Nää thaa oe David-ví bú' wí aywondi ungi' na'ay-puyä. I-á i' to'wí namuu Jôesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí, i-á i' shánkí natsonji'í' namuu. ¹² Hedí ná'in bînmúuní únhanginnâanídí háa wáytü'an waa

ta'gen namuu'in: Wí ay bînshaa-í aa'ây iwe na'án-muudí, hâäpanbí húuphébay iwe nak'óedí."

¹³ Tsikhagipí i' makówáwi t'ôepa'â'í'-áđí wây-á báyéki makówáwin t'ôepa'â'í'in dikeepóe. T'âhkíđíbo Jôesi Tádáví'gedí híwó dívíhí'máadí ditü', ¹⁴ "Makówa kw'áayé t'âhkí ditü'uní Jôesi Tádá-á hânho hay'i namuu'in, hedí náa oepáa k'aydá in to'wên Jôesi Tádá óe-híhchanmâ'indá ánsahaaginpídíbo dikwoní."

In k'úwá áyí'nin Jesus óemúunídí dimää

¹⁵ In makówáwin t'ôepa'â'í'in makówápiye diwáypee ihayđi in k'úwá áyí'nin wí'ná táye dívítumáa, "Jaho Bethlehem-piye gimú-í ná'in napóe'in âymúunídí, i'gedí Nanbí Sedó Jôesi Tádádí na'in díhangin'ânnan." ¹⁶ Hedího dívíwânâho'đi Mary-á Joseph-á hedá i' ay ee hâäpanbí húuphébay iwe nak'óedá ovâyshaa. ¹⁷ I' ay óemú' ihayđi háa in makówáwin t'ôepa'â'í'ndi iví'gedí ovây'tü'an waa ditunji'. ¹⁸ T'âhkí in iwe diji'in ovây-háa'an i' hâäwí in k'úwá áyí'nindi ovây't'ôe'andi dit'oeđi. ¹⁹ Mary-á ná'i hâäwí t'âhkí napóe'í wí'ún'ódepí, hedí hâäđi wânbo t'âhkí i'gedí i'án-shaamáa. ²⁰ In k'úwá áyí'nin inbí k'úwá diji' iwepiye di-wáymää, hedí Jôesi Tádá-á kw'áayébo' óemáadí ditü' hânho hay'i namuu'in, gá ná'i' hâäwí dâymú-í-á dit'oe'í-á namuudân. Tâhkí háa i' makówáwi t'ôepa'â'í'đi ovây'tü'an waagibá napóe.

Jesus i' méesate hay'i eepiye óeho'

²¹ Wí jâadí naphage ihayđi i' ay in Hudíyoví k'ewe taadí óetaa'an, hedí Jesus gin óekhá'yá'. Ná'in kháwá-á i' makówáwi t'ôepa'â'í'đi óemági wa'đi iví jýyá únsáh-póepídíbo'.

²² Hedí ihayđiho napóe dän'âmidí háa Moses ita'nan waa, in Hudíyo inbí kuu dínmuudí dínkhây'â' díví'âmí'in wí ay na'aypuyä ihayđi, hedího i' ay oe Jerusalem-piye dânhó, i' méesate hay'i iwe Jôesi Tádá óetü'â'âmidí, "Nanbí ay wímâáni." ²³ Gin dân'an gá ná'in tsontun Jôesi Tádáví ta'nin diwe ûnk'óedân:

T'âhkí in páadé di'âypuyä'in e'nûn áyyâ-á Jôesi Tádá óemâáni. ²⁴ Hedá wá' nata'muu in jýyá'indá wíje k'o'wee háa wíje tsídé'ây ha'wâagi'in dâyhûuwí, hedí ná'in tsídé dâyhayđi Jôesi Tádá óemâáni. Hedího Mary-á wá' han ikháymáa.

Háa Simeon Jesus-ví'gedí natú waa

²⁵ Oe Jerusalem wí sen nathaa Simeon gin nakháwá'í'. Iví wówátsi-á ta'ge ihon, hedá Jôesi Tádáví kuu-á ôn'a'gin. Natsíkha Jôesi Tádádí in Israel-'in inbí t'ôephage iwedí ovâywhahóenídí, hedí i' Yä'đâa'í' P'oe-wâhâ-á i-áđí naji'. ²⁶ I' Yä'đâa'í' P'oe-wâhâ-áđíba Simeon óehangin'ânnan wínachuwagi'opí'in i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí óemú'pídíbo'. ²⁷ I' Yä'đâa'í' P'oe-wâhâ-áđi i' hay'i méesate ee Simeon óets'úde. Jesus-ví jýyá-áđí tádá-áđí i' wá' óets'úde, hedânho indi igí' ôn'âmidí háa nakhây'â'in Jôesi Tádá

natsonpóe waagibá. ²⁸ Dits'ú' dihaydi Simeon-di i' ay óekê?, heđi Jôesi Tádá óekú'daa'andi ginnân natú: ²⁹ "Nanbí Sedó Jôesi, nábâa hîn naa uví t'ôe'i' omuu'i híhchandi díchuwamáa, uví tun bimági waagibá. ³⁰ Naa ohíhchan, gá nää-á naví tséedí i' aywondi u'đi dînsandi? dópimú'dân. ³¹ Heđi ná'indá bi'an t'âhkí nange'in t'owa dâymúunídí. ³² Ná'i aywondi-á wí ko waagibá namúuní uví p'ôe in Hudíyo dimuup'in ovây-keeyamídí, heđi i' namuudi uví t'owa Israel-'indá he'ennin dipúuwí." ³³ Gin Simeon i' ayv'gedí ihée'andi i' tádá-á jíyá-á hânho ovânháa'an. ³⁴ Heđáhá? Simeon-di Jôesi Tádá óedaa'an híwó'di thaa ovânmaânídí, heđá Mary-á óetų'an, "Wáy wên in Israel-'in i' óesígikáyjí, heđiho ovây'aywoení, hebo wây-á wëndá wí'óesígikáyjípi heđiho dipede-e-í. I'đá t'âhkí t'owa háa Jôesi Tádá nada' waagi ovâykeeyamí, hewânbo in t'owadá óejojekhâymaa, ³⁵ heđi báyékí t'owa háa inbí p'í'ná k'ó'jé di'ánshaamuu waa ovâykeeyamí. Heđi u-á báyékí mânt'ôephadekhâymaadi wí to'wídí wí tsijó phá'đí uví pín wônjún waagibá unchâ-í."

Anna ikú'daa'an

³⁶ Heđá iwebá wí kwee Anna gin nakháwá'i wá' naji?, i-á wí Jôesi Tádáví tukhe'bibá namuu. Ná'i kwee-á Phanuel-ví a'yú ûnmuu, heđi Asher-á iví hehâwi thehtáy pahpâa ûnmuu. ³⁷ Tsé ihay pâyayo nakhótsaq'ânwân, heđi khávéntâ'di jónu (84) pâyayo ûnná iví sen ûnchuu iweđi. Hâđđi wânbo t'âhkí i' méesate hay'i iwe naji?, heđi háyânbo' ihađđá'odá ijúusu'odá khuy-á thaa-á Jôesi Tádá óe'a'ginmá'. ³⁸ Wa'đi Simeon ihí'máa ihayđibá i' kwee nats'ú, heđi i' aygí' Jôesi Tádá óekú'daa'an, heđá iv'gedá ovây't'ôe'an t'âhkí in Jerusalem-win ditsíkhakw'ó'nin Jôesi Tádáđí ovâyma'p'âđđi-íđí.

Joseph-áđí Mary-áđí oe Nazareth bú'aypiye dänweeho?

³⁹ Joseph-áđí Mary-áđí dän'an háa Nanbí Sedó Jôesivi tsontun diwe nak'ôe waagibá, ihayđáhá' inbí bú'ay Nazareth-piye dänweeho?, i-á Galilee nangá nak'ôe. ⁴⁰ Heđi i' ay nasô'di nakaypoe'o heđá báyékí hangintandá imáa, heđá Jôesi Tádáđá báyékí óekhäge'máa.

Jesus-di in háhkannin i' méesate hay'i ee ovâyhée'an

⁴¹ Pâyayo p'ôe waagi i' Passover shánkí'eedi dinná' dihaydi, Jesus-ví jíyá-á tádá-á oe Jerusalem-piye damää'ä. ⁴² Heđiho Jesus tã'di wíje (12) pâyayo'i namuu ihaydi Jerusalem-piye dimää, hâđđi waa díví'o waagibá. ⁴³ I' shánkí'eedi dínk'ewe' dihaydi in t'owa dívíweehondi, Jesus-á Jerusalem-bo iwóyí'. Hewânbo iví tádá-á jíyá-á wíđánhanginnáhpí iwe iwóyí'nin. ⁴⁴ Indá da'ánde wây-á t'owa indáđibá dimännindáđí naji'in, heđi wí thaa t'âhkí Jerusalem diweđi damää. Ihaydi inbí k'ema'in deejé heđá inbí maatu'in deejá óenuwä, ⁴⁵ hewânbo wí'óeshaapíđí Jerusalem-piye dänwáybun óenuuwä-íđí. ⁴⁶ Wíje thaa naphade ihaydi i' méesate hay'i ee in Hudíyoví háhkannindáđí óeshaa. Háa

dívihí'máa'in i'đi ovây't'ôeyande heđáhá' báyékí hâđđi ovâytsika'máa. ⁴⁷ Iví hangintandá heđá iví hí' in háhkannin ovây'tumáa'i'đá t'âhkí t'owa dit'oe'in ovây-háa'an. ⁴⁸ Iví tádá-á jíyá-á wíđánhanginnáhpí háa dän'ánshaa'amí'in. Iví jíyáđí óetų'an, "Naví ay, háadán gin na'in di'an? Ti wí'úhanginnáhpí'an u'đi báyékí áyíngi uví tádá-áđí naa-áđí dímági, heđá t'âmäpiye wí-tųwámáa?" ⁴⁹ Jesus-di ovântų'an, "Ti wíđánhanginnáhpí'an naa dínkhây'ä? naví Tádáví tewhá ee ochaní'in?" ⁵⁰ Hewânbo háa ovântų'annin wíđaka'pówápí.

⁵¹ Iví tádá-á jíyá-á indáđibá oe Nazareth-piye nawáymää, heđi t'âhkí háa óetų'an waa i'a'gindo'. Iví jíyá ná'i hâđđi wí'âhkí napóe'i wí'ûn'ódédepí. ⁵² Heđi Jesus-á nasôemändi shánkí báyékí hangintandá ihonde?, shánkí nasenpuwamän, heđi Jôesi Tádá-áđí in t'owa-áđí shánkí wânbo óesígí.

John i' p'ó'p'oe'kandi'đi Jôesivi tun in t'owa ovây'tun-phadende?

3 ¹² Tiberius Caesar t'âhkí i' Rome-wi nange tã'di p'ánú (15) pâyoydi natsonji' ihaydi, Zechariah-ví ay John i' p'ó'p'oe'kandi' oe ahkónu naji?, heđi Jôesi Tádáđí óetų'an iví hí' ônt'ôe'amídí. Ihayhâábá Pontius Pilate Judea nangewi tunjó namuu, Herod-á oe Galilee nangá natsonnân, Herod-ví tí'ûu Philip-á oe Iturea nange heđá Trachonitis nangá natsonnân, Lysanius-á oe Abilene nangá natsonnân, heđá Annas-áđí Ca-iaphas-áđí ow'ha' p'ó'đéđí'indá damuu. ³ Heđi John t'âmäpiye Jordan p'o'k'ay tsowa i'ge najidi in t'owa Jôesivi tun ovây't'ôekanhon. Ovây'tumáa, "Unbí t'aywó'di binjoe'an heđânho Jôesi Tádáđí wovây'owóje-íđí, heđá naadá wây'p'ó'p'oe'amí." ⁴ Heđi ná'i háa John i'o waa Jôesi Tádáví tukhe'bi' Isaiah iví ta'nin diwe ho ita'nan. Ginnân ûnta'muu:

Wí to'wí oe ahkon deedi ûntuhkwíntúuní,
In p'ôe bínkhây'an i' shánkí natsonji'igí'.

Hâ'i p'ôe'ây wá' igí' binta'ge'an.

⁵ T'âhkí hége'ây napideede-í.

T'âhkí okú-á p'indá natayedipúuwí.

Wáy namääginá' deejá nata'gepúuwí,

heđi i' p'ôe nabôebôená'di' nata'gepúuwí.

⁶ Heđi t'âhkí t'owa dâymúuní Jôesi Tádáđá t'owa ovây'aywonde'in.'

⁷ Hânho báyékí t'owa dimää'ä John-di ovây'p'ó'p'oe'amídí. I'đi ovây'tumáa, "Un pâyayu wí phaa iweđi íshavemännin waaginbá ímuu'in, to'dan wovây-tų'an háa úví'amí'in, heđânho Jôesi Tádáđí wíwovây-tuhchâñnú-ípíđí? ⁸ Híwó úví'âgamí heđânho nakeep-úuwíđí unbí t'aywó'di ta'gendi bínjoe'annin. Wí'fjên-gítúunípi, 'Abraham-bí ây iweđi'inbá gimuu.' Ná'in wây'tų'amí, Jôesi Tádá-á nada'đáho ûnkodi ná'i k'uu náâyé nak'wó'díđi wây-á Abraham-bí ây ovây'p'áđí.

⁹ Nâäho gin waagibá napoe'o: Wí k'uuwée-á ho nakhâymuu wí tay púu nú' óets'âa-íđí. T'âhkí i' tay nabaypoe'opí'-á óets'âa-í, heđi phaa iwe óechâñnú-í."

¹⁰ Heđi in t'owađi óetsika²yan, “Hân gínkhây²ã² ív²ãmí²in háa untú waa wígínpuúwípídí?” ¹¹ I²đi ovây²tụ²an, “Gá ginnân: Wí to²wí wíje k'éléwé²in to ûnk'óedáho², i-á ûnkhây²ã² wéhpêe wí to²wí ûnk'óepí² óemããní²in. Heđi wí to²wí ûnkoegi²bá²yendi-áho ûnkhây²ã² wí to²wí ûnkoegi²kw'óhpi² óemããní²in.”

¹² Wên tax phahsannin ív²piye dimää ovây²p'ó²p'oe²ãmíđí, heđi ditsikapóe, “Hâhkandi², heyâa na²indá, hân ív²ãmí?” ¹³ I²đi ovây²tụ²an, “T² chã² hâyú un- bí tsonnindi wovây²tụ²an ihayđa²mân bínwé²ge²ãmí.”

¹⁴ Heđá wên sundađo-á ditsikapóe, “Heyâa na²indá, hândá ív²ãmí?” I²đi ovây²tụ²an, “Hâyú wovây²wá²ã²i²đi bíhíhchannan. T'owa wívínkaygi²ãmípí wíyá shánkí wovây²mããníđí, heđiháa in t'owa híwóhpi wíđív²an- píđáho², wí²ovây²tụ²ãmípí híwóhpi dív²annin wí chã² inbí²wedí bínhóeníđí.”

¹⁵ In t'owa dichanpoe²o wí hããwí hay²i napuwagi²o waagibá, heđi John i p'ó²p'oe²kandiv²gedí báyéki dív²ánshaamáa, tigúba i-ân namuu i² to²wí Jôesi Tádáđí óesogekhây²máa²i² t'owa ovây²aywoeníđí.

¹⁶ Heđi John-di t'âhkíđi²bo ovây²tụ²an, “Nađi p'oeđiđá² wây²p'ó²p'oe²o², hewânbo wí to²wí naví shánkí tsonkhuu imáa²i napowagi²o, naa ihay híwó²di wó²- muupí ív² anto wânbo dônp'ããđi-íđí. I²đá wíyá pí²wí p'ó²p'oe²kan waagibá wovây²mããní. Wáy wên un i² Yã²đãa²i P'oe²wãhã² wovây²mããní, wáy wëndá phađá wovây²tuhchããnú-í. ¹⁷ I-á nakhây²muu t'owa ovây²weejé- íđí, wí to²wí i² táhtân i² tákhowa iwedí iwijende waag- íbá. I² táhtân iwé²ge²an dihayđi tebay iwe ikuu-í, hewânbo i² tákhowa-á wí phaa hânhay wânbo naphah- pãđipi² iwe ich'ããní.” ¹⁸ Shánkí wíyá tun gi²bibá John- di kay²indi in t'owa ovây²hée²an, Jôesi Tádáđí híwó²di tun ovây²t'óe²ođi.

¹⁹⁻²⁰ Heđá John-di Herod wá² óetụ²an i² kwee Herodias-áđí t'aywó i²annin. Tobá Herodias-á Herod-ví t²úu- ví kwee ûnmuu wânbo² ônkê². Báyéki wíyá t'aywó²di-á Herod i²an, heđá wá² John óepansóge, heđi nã²in in shánkí p'ándíki² i²annin namuu.

Jesus óep'ó²p'oe²an

²¹ John-di t'âhkí in t'owa ovây²p'ó²p'oe²o² ihayđi Jesus wá² óep'ó²p'oe²an. Heđi iwebá Jesus ijúusu²o² ihayđi makówá nakhuudee, ²² heđi i² Yã²đãa²i P'oe²wãhã² wí k'ó²wee waagibá natú²muuđi nawândi Jesus-ví²đi isóge, heđá wí tun makówáđí napeđi ginnân natú: “U- á naví ay wísígi²i-ân unmuu. Hânho ụ²đi ohíhchan.”

Jesus-ví páadé kã²ãã²in t'owa ûnmuu²in

²³ Jesus-á mađi powintã (30) pãayo²i namuu páadé it- s'anhâkhanjýe ihayđi. T'owa-á di²ân i-á Joseph-ví ay namuu²in. Joseph-á Heli-ví ay unmuu. ²⁴ Heli-á Matthat-ví ay unmuu, Matthat-á Levi-ví ay unmuu, Levi-á Melchi-ví ay unmuu, Melchi-á Jannai-ví ay un- muu, Jannai-á Joseph-ví ay unmuu, ²⁵ Joseph-á Mat- tathias-ví ay unmuu, Mattathias-á Amos-ví ay unmuu,

Amos-á Nahum-bí ay unmuu, Nahum-dá Esli-ví ay un- muu, Esli-á Naggai-ví ay unmuu, ²⁶ Naggai-á Maath-ví ay unmuu, Maath-á Mattathias-ví ay unmuu, Mat- tathias-á Semein-bí ay unmuu, Semein-dá Josech-ví ay unmuu, Josech-á Joda-ví ay unmuu, ²⁷ Joda-á Joanan-bí ay unmuu, Joanan-dá Rhesa-ví ay unmuu, Rhesa-á Zerubbabel-ví ay unmuu, Zerubbabel-á Shealtiel-ví ay unmuu, Shealtiel-á Neri-ví ay unmuu, ²⁸ Neri-á Melchi- ví ay unmuu, Melchi-á Addi-ví ay unmuu, Addi-á Cosam-bí ay unmuu, Cosam-dá Elmadam-bí ay un- muu, Elmadam-dá Er-ví ay unmuu, ²⁹ Er-á Joshua-ví ay unmuu, Joshua-á Eliezer-ví ay unmuu, Eliezer-á Jorim- bí ay unmuu, Jorim-dá Matthat-ví ay unmuu, Matthat- dá Levi-ví ay unmuu, ³⁰ Levi-á Simeon-bí ay unmuu, Simeon-dá Judah-ví ay unmuu, Judah-á Joseph-ví ay unmuu, Joseph-á Jonam-bí ay unmuu, Jonam-dá Eli- akim-bí ay unmuu, ³¹ Eliakim-dá Melea-ví ay unmuu, Melea-á Menna-ví ay unmuu, Menna-á Mattatha-ví ay unmuu, Mattatha-á Nathan-bí ay unmuu, Nathan-dá David-ví ay unmuu, ³² David-á Jesse-ví ay unmuu, Jesse- á Obed-ví ay unmuu, Obed-á Boaz-ví ay unmuu, Boaz- á Salmon-bí ay unmuu, Salmon-dá Nahshon-bí ay un- muu, ³³ Nahshon-dá Amminadab-ví ay unmuu, Ammi- nadab-á Ram-bí ay unmuu, Ram-dá Hezron-bí ay un- muu, Hezron-dá Perez-ví ay unmuu, Perez-á Judah-ví ay unmuu, ³⁴ Judah-á Jacob-ví ay unmuu, Jacob-á Isaac- ví ay unmuu, Isaac-á Abraham-bí ay unmuu, Abraham- dá Terah-ví ay unmuu, Terah-á Nahor-ví ay unmuu, ³⁵ Nahor-á Serug-ví ay unmuu, Serug-á Reu-ví ay un- muu, Reu-á Peleg-ví ay unmuu, Peleg-á Eber-ví ay un- muu, Eber-á Shelah-ví ay unmuu, ³⁶ Shelah-á Cainan-bí ay unmuu, Cainan-dá Arphaxad-ví ay unmuu, Arphax- ad-á Shem-bí ay unmuu, Shem-dá Noah-ví ay unmuu, Noah-á Lamech-ví ay unmuu, ³⁷ Lamech-á Methuselah- ví ay unmuu, Methuselah-á Enoch-ví ay unmuu, Enoch- á Jared-ví ay unmuu, Jared-á Mahalaleel-ví ay unmuu, Mahalaleel-á Cainan-bí ay unmuu, ³⁸ Cainan-dá Enos-ví ay unmuu, Enos-á Seth-ví ay unmuu, Seth-dá Adam-bí ay unmuu, Adam-dá Jôesi Tádáđí ay unmuu.

Penísendiđi Jesus óetayinde²

4 Jesus i² Yã²đãa²i P'oe²wãhã² pín ta²gedí imáad²í in Jordan p'ó²k'ay naná² diwedí nawáy²mää, heđi i² Yã²đãa²i P'oe²wãhã²đi ahkónupiye óeho². ² Iwe jónán- tã (40) thaa i² Penísendi ikhããđe² óet'aywóhkannamíđí. I² jónántã thaa t'âhkí hããbo wí²ik'oe²pí, heđi t'âhkí i² thaa naphađe ihayđi hãđi óemáa. ³ Heđi Penísendiđi óetụ²an, “Jôesi Tádáđí ay unmuuđáho nã²i k'uu náwe nakw'ó²di nãajôení napávapa²íđí.” ⁴ Jesus-di óetụ²an, “Joe, há²to gin dáy²ãmí. Jôesi Tádáđí tã²nin diwe ûntú², T'owa-á wíyá shánkí dántay páváví²wedí heđânho in kodi wówátsi dâymá²ve-íđí.”

⁵ Heđáhá² i² Penísendiđá owáy kw'áyepiye naná² diwe Jesus óepiye, heđi t'âhkí nange nãã oepáa k'ayđi wémúuđibo² ônkeeyan, ⁶ heđi óetụ²an, “Nađi t'âhkí

tsonkhuu t'ähkí ná'i nan deeje wímääni, inbí sa'wó'di hääwí wóegé. Ná'i-á t'ähkí naví mange dínkw'ógiho', hedí to'wí naa oda'i dómääni. ⁷ Hedânho naví páadépiye bidége'disógedi dí'a'ginmäänidí, ná'i t'ähkí uví'úmúuni." ⁸ Jesus-di óetü'an, "Joe, há'to gin dáy'ámí. Jôesi Tádáví ta'nin diwá ginnân ûnta'muu: Jôesi Tádá i' shánkí natsonji'i' bá namuudi bîn'a'ginmääni.

I-á unbí Jôesi únmuu, hedího i' dáy'mân bîn'a'geeni."

⁹ Ihaydá Penísendiá Jesus-á oe Jerusalem-piye óeho', hedí i' méesate hay'i shánkí natü'wân deedi óepiye, hedí óetü'an, "Jôesi Tádáví ay unmuudá náwedí óke't'ave, ¹⁰ gá Jôesi Tádáví ta'nin diwe gin nata'muudân:

Jôesi Tádá iví makówáwin t'ôepä'äq'in itü'ámí wóe'áyíngi'ámí. ¹¹ Hedá gin wá' nata'muu:

Indidânho inbí man diwe wóeyäq-í hedânho k'uu eedi wíwí'ânchäñú-ípídí." ¹² Jesus-di óetü'an, "Joe, háa untü waa há'to dáy'ámí, gá iví tã'nin diwebá ûntü'dân,

Uví Jôesi i' shánkí natsonji'i namuu'i wínâatay'i'nípi nâamúunídí háa in natü'in i'ámí'in háa joe."

¹³ T'ämäge háa Jesus óet'aywóhkannamídí Penísendi ikhää ihaydi Jesus-ví'wedí ijâa'an wíyá wáygedí puwahay.

Jesus oe Nazareth bú'ay óejoegi'an

¹⁴ I' Yä'dâa'i P'owëqahäqdá Jesus báyékí pínán óemági, hedí Galilee-piye iwáybun. T'ämäpiye i' bú' eeje t'ähkí t'owa Jesus-ví'gedí dit'oe, ¹⁵ hedí t'ähkí Hudíyoví méesate eeje i' dáy'ovâyhã'o', hedí t'ähkí t'owadi kw'áayébo' óemää.

¹⁶ Jesus oe Nazareth bú'ay napówa, nasôe iwe'i bú' namuu. I' kaykhanwówa thaa in Hudíyoví méesate'ay ipiye namää, hääqdi wänbo t'ähkí i' o' waagibá. Iwínú Jôesi Tádáví tã'nin diwedí in t'owa ovâyttunnamídí, ¹⁷ hedí indi in ta'nin Jôesi Tádáví tukhe'bi Isaiah ita'nannin ôn'an, hedí imahsanusuudi ná'i hí' nata'muu iwe ishaa:

¹⁸⁻¹⁹ Nanbí Sedó Jôesi Tádádí i' Yä'dâa'i P'owëqahäq naa dînsan, hedího i-á naa-ádí naji',

gá naa díde'mandân in sehkanäwó diwówáji'in t'owa iví híwó'di tun dovây't'ôe'ámí. ¹⁸

I'dí naa dísan in pan dovây't'ôe'ámí dovây'mah-pädikhâymaa'in,

in tsí't'aa'indá inbí keetandá dáywáykýjídí,

in áagé diwhã'vennindá dovâywáytyagé-í. ¹⁹

hedá t'owa-á dovây't'ôe'ámí ihaydiho naná Nanbí Sedódí ovâykeeyámí hânho híwó'di namuu'in.

²⁰ Hedáhá' Jesus in ta'nin iwâymahsanu, hedí i' méesate iwewi khäge'dí' ónwáy'andi isóge. T'ähkí ee méesdiwówáji'in t'owa iví híwó'di tun dovây't'ôe'ámí. ²⁰

I'dí naa dísan in pan dovây't'ôe'ámí dovây'mah-pädikhâymaa'in,

in tsí't'aa'indá inbí keetandá dáywáykýjídí,

in áagé diwhã'vennindá dovâywáytyagé-í. ²¹

hedá t'owa-á dovây'tate dikw'ó'nindi Jesus hânho óedamúnde'. ²¹ Ihaydáhá' Jesus-di ovây'tü'an, "Ná'i hääwí Jôesi Tádáví ta'nin diwe nata'muu'i-á ho napóe náa thaa it'óeyankw'ôndibo'."

²² T'ähkí dibo dichanpóe híwó ihée'annin. T'ähkí ovây'háa'an, gá sa'wó'di tundi ovây'hée'andân, hedí ditü', "Hádídan ná'i hääwí ûnhanginná? Ti Joseph-ví ay-dáy'mân wí'ûnmuupí'an?" ²³ I'dí ovây'tü'an, "Magí undi ná'i tuní,

hedá t'owa-á dovây't t'owa ditü'di dítü'äqámí, 'Woekandi, páadé bipihkháa'ámí.' Han ítü'dáho unbí hí' ginnân úntunda'i: Un it'oe háa ee Capernaum bú'ay dáy'annin, hedího náa-á náa naví ówíná wá' han waagibá naa dínkhây'ä' dáy'ámí'in. ²⁴ Hewänbo naadá ta'gendi wây'tü'ámí, wí Jôesi Tádáví tukhe'bi-á iví nange iwewi wí'óesígí'ohpí. ²⁵⁻²⁶ Naadá wây'tü'ámí háa báyékí pãqyo phade ta'gendi napóe'in, Jôesi Tádáví tukhe'bi' Elijah nawówáji' ihaydi. Pojedá pínge pãqyo wí'ikwã'nanpí, hedího t'ähkí i' nange wáy báyékí di-häqpoé. Hedí tobá Israel-win kwiyä' inbí senä' dín-t'ahánnin báyékí diji wänbo', hã'in kwiyä'bi'wepiye Jôesi Tádádí Elijah óesaaníví'wedí oe Sidon bú'piyân óesan, wí bú' Zarephath gin dáy'tü'o' iwepiye, wí kwee iví sen ûnchuu'i' óekhãge'namí. ²⁷ Hedá wá' Jôesi Tádáví tukhe'bi' Elisha nawówáji' ihayhää, báyékí in Israel-win diphéetaymuu, hedí wénä wänbo in wídi-wówapí. Wí sen Naaman kin nakhãwã'ídá'mân nawówa, hedí i-á Syria nangewi-ân namuu." ²⁸ In méesate ee dikw'ó'nin ná'i dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe. ²⁹ Tsíkhagipí díwíwínúdí i' bú'dí já'wépiye Jesus óechãnupiye. I' bú'-á okú wáhkí nak'óe, hedí oe okú kw'áyepiye óepiye t'owá k'áygédí óeke't'áave-í. ³⁰ Hewänbo i-á inbí jáagé i'ge naphadedibo' iwedi namää.

Jesus-di wí yä'dâapi' p'owëqahäq wí senbí'wedí óekhepiye

³¹ Ihaydá Jesus-á wíyá Galilee nangewi bú'ay Capernaum gin dáy'tü'o' iwepiye namää, hedí i' Hudíyoví kaykhanwówa thaa dínná' dihaydi in t'owa ovây'hã'o'.

³² In t'owa háa Jesus-di ovây'hã'annindi ovây'háa'an, gá wí to'wí báyékí tsonkhuu imáa'i waagibá ihí'maadân.

³³⁻³⁴ Iwebá wí sen na'án wí yä'dâapi' p'owëqahäqdi óemáa'i', hedí itüwínú, "Íwí'wân ü Jesus Nazareth-wi', ánpí dí'an. Ti un'äq dít'ahãñú-í. Gáhân? Naa dínhanginná to'wí unmuu'in — ü-á i' t'ähkí yä'dâa'i' unmuu, i' Jôesi Tádádí wóesandi'." ³⁵ Jesus-di i' yä'dâapi' p'owëqahäq t'aydi óehée'andi óetü'an, "Hândã'dibo', hã'i senbí'wedí ópeeve." I' p'owëqahäqdi i' sen in t'owaví páadépiye óekanu, hedí i' senbí'wedí napee wí'óewã'ánpídibo'. ³⁶ T'ähkí dikw'ó'nin ovây'háa'andi díwítumáa, "Jesus-ví hí'-á hânho ûnkay. I-á báyékí tsonkhuu ûnk'óe in yä'dâapi'in p'owëqahäq to'wên-bí'wedí ovây'peejoeni, hedího dáy'a'gindo'." ³⁷ Hedí

t'ämäpiye t'ähki in t'owa iwéngéwin iví'gedi dívihí'máa.

Jesus-di báyéki t'owa ovâyhehkháamági

³⁸ Jesus in Hudíyo-ví méesate iwedí napee, hedí Simon-bí tewhá iwepiye namáa. Simon-bí jahkwíjo ûnhaydi hânho natsáwäp'íde, hedí Jesus igí' ònkhä'ge'-daa'an. ³⁹ Hedího Jesus namäädi i' kweeví whohte hânge iwínú, hedí i' tsáwäp'íde i kweeví tú'dí napee-ídi ijôn. Wesebo i' tsáwäp'íde ûnhándí i' kwee ishaa, hedí ovâyhúujôn.

⁴⁰ Nathantsudemän dihaydi i' kaykhanwówá thaa ho naphade, hedí to'wên wây-á dihay'in dínkw'ó'nin Jesus-ví'piye dâyo, tobá háawi inbí hay dínmuu wänbo, hedí iví mandí ovâytagedi t'ähki ovâyhehkháamági. ⁴¹ In yä'dâapí'in p'oewäqähä báyéki t'owaví'wedí dínpee, hedí dipee'ädi dívítuwínú, "U-á Jôeso Tádá-ví ay-ân unmuu." Hewänbo i'di t'aydi ovâyhee'andi wíyá wí'ovâyhi'mágipi, gá dínhanginnândân i-á nammu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedí wa'dí wínada'pí in t'owa dínhanginnánidí to'wí namuu'in.

Jesus in Hudíyo-ví méesate'ây eeje in t'owa Jôesi Tádáví tun ovây't'ôe'o'

⁴² Namuwäthay ihaydi Jesus ee bú'dí napee, hedí wáhä tóebo wínathaapí iwepiye namáa. In t'owadi óetuwäho, hedí óeshaa ihaydá dívikhäde' inbí'wedí wí'ijäa'amípidí. ⁴³ Hewänbo i'di ovâytu'an, "Naa dínkhây'ä' i' wé'ge'i' bú'ây eejepiye omú-i'in, hedânho dovây't'ôe'amípidí ná'i híwó'di tun hádídi Jôesi Tádádí in t'owa ovâysigíhónde' i'gedí. Hangí'ânkun naa dísan."

⁴⁴ Hedího Jôesi Tádáví tun i' Hudíyoví méesate'ây eeje in Hudíyoví nange i'ge t'ähki ovây't'ôekanhon.

Jesus-di iví páadé'in khäge'nin ovâyde'man

5 Wí thaa Jesus i' p'oekwîn Genessaret gin dâytú'o' iwe tsowa wáy nawin, hedí báyéki in t'owa dívíchänumáa shánkí iví nú'piye dívihädi-ídi hedânho shánkí híwó Jôesi Tádáví hí' dit'oe-ídi. ² Wíje kophé owáy p'o' k'áygé wáy da'ándí imú'. In paawó'indá wíyá wáygé diji' inbí pa'akanu'i dâyo'owêedi-ídi. ³ Wí kophé-á Simon-bí' ûnmuu. Jesus iwe itógiđi Simon óedaa'an hây p'oe iwepiye ònhädi-ídi, hedí iwáygé isógedi in t'owa ovâyhâ'an.

⁴ Hedí ovâyhi'bowa ihaydi Simon óetu'an, "Uví kophé oe shánkí nawä'ân diwepiye mänhadi, hedí unbí pa'akanu'i binwhájé hedânho bînpaawhahóenidí." ⁵ Simon-di óetu'an, "Hähkandi, khun t'ähki hânho ívit'ôe'an, hedí wêe wänbo paa wí'âywhahkê'pí. Hewänbo nä-á gin u' untúdiho i' pa'akanu'i dówhaa-jé-í." ⁶ Hedí han díví'an dihaydi báyéki paa dâywahógi, hedí inbí pa'akanu'i dínsivekhâypóe. ⁷ Hedího dívímanwáda'an inbí k'ema'in i' wêe kophé iwe dito'onni di'ä-ídi ovâykhäge'namidí, hedí indá dipówá ihaydi in

wíje kophé t'ähki dínp'ídepóedí báyéki dínpaaku'undi ovây'ugekhây'an.

⁸ Simon Peter háa napóe'in imú' ihaydi Jesus-ví páadépiye idége'disóge hedí óetu'an, "Nanbí Sedó, naví'wedí óhadi, naa-á t'aywóhkandída' omuu." ⁹ Ha'wâa Peter natú gá óeháa'andân báyéki paa dâywahógiđi, hedí t'ähki in diho dívímanwáda'an inbí k'ema'in i' wêe kophé iwe dito'onni di'ä-ídi ovâykhäge'namidí, hedí indá dipówá ihaydi in wíje kophé t'ähki dínp'ídepóedí báyéki dínpaaku'undi ovây-ádi diji'in wá' ovâyháa'an. ¹⁰ James-ádi John-dádi hanbá dachanpóe. Ná'in wíje senä'dá Zebedee-ví ây damuu, hedí indádi Simon-dádi wé'ge dânpaawó'o'. Hebo Jesus-di Simon óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi. Nä-á paa mänhónde, hewänbo näa iwedí páadépiyá t'owa-ân naagi' dínkhonkhây máa." ¹¹ Inbí kophé oe p'o kóngépiye dâywähádiđi häwí dínkw'ó'di t'ähki dâyo'e'an, hedí Jesus óeyuho'.

Jesus-di wí sen naphéetaymuu'i' ònhehkháa'an

¹² Wí thaa ee nangebá wí bú'ay iwe Jesus naji, hedí wí sen iví tú' t'ähki naphéetaymuu'i' Jesus-ví páadépiye idége'disógedi ip'ó't'ä, hedí óekhäge'daa'andi óetu'an, "Dínhanginná u-á úkodi'in ná'i phéetay dínjâa'amídi, unda'di." ¹³ Hedí Jesus ikhóhtädi iví mandí i' sen óetägedi óetu'an, "Oda'-ákun wíhehkháamäänidí. Unhehkháapúuwí." Wesebo i' senbí phéetay ûnhán.

¹⁴ Hedí Jesus-di kay'indi óetu'an, "To'wí wänbo háa úpóe'in wínaat'ôe'amípi. Moses-di wovâyjôn wí häwí i' owá'ví'piye bínhúuwí'in Jôesi Tádá óemäänidí, hedânho in t'owa ovâyhangin'annamídi iwówa'in. Näa ópûn, ha'wâa ó'an." ¹⁵ Hewänbo nä-á shánká báyéki t'owa Jesus-ví'gedi dínhanginpóe, hedí báyéki t'owa t'ämäphä'gedi di'ädi dívíwé'ge'an ònt'ôeyaanidí hedá i'di ovâyhehkháamäänidá. ¹⁶ Hewänbo i'di ovâyjoe'an-di oe ahkónupiye namáa ijúusu'amídi.

Jesus-di wí sen ûn'ä'yäkankodipi' ònhehkháa'an

¹⁷ Wí thaa wí tewhá iwe Jesus-di in t'owa ovâyhâ'o', hedí wên Pharisees-ádi hedá wên Hudíyoví khuu dâyhâ'o'indádi iví tsowa wáy dikw'ó. Ná'indá di'ä i' bú'ây eejeđi oe Galilee nange Judea nangá nakw'ó'di, hedá Jerusalem bú' iwedá. Nanbí Sedó Jôesi Tádádí Jesus báyéki kay óemági in t'owa hehkháa ovâymaßidí. ¹⁸ Ihaydibá wên senä' dipówá, indá wí sen ûn'ä'yäkankodipi' wên whohpä'ay eedi nak'óedí óekán, hedí dívikhä'á ívepiye óets'úude-ídi hedânho Jesus-ví páadépiye óek'úuwidí. ¹⁹ Hewänbo oe íve in t'owa dibá'yendi hádídi óets'úude-i'in wídayshaapí, hedího oe wha'k'aypiye óepiye. I tekumu wáy wí dâyhádiđi dâykhó'jéphohkídi, hedí i' sen iví whohpä'ay wóge in t'owaví jäadi óewhaje Jesus-ví páadépiye. ²⁰ Dâywäyuma'in Jesus-di ovâymu' ihaydi i' sen óetu'an, "K'ema, uví t'aywó'di-á ú'owó'jen."

²¹ In Hudíyoví khuu dâyhá'o'indáđí in Pharisees-áđí dívítumáa, "To-an ná'i namuu gân na'ánde? Jôesi Tádáđá'mân ûnkodi t'aywó'di i'owóje-íđí, wíyá to'wí wânbo-á joe. Hedího ná'i sen gin ihí'máađí Jôesi Tádá óe'a'ginhánunde." ²² Jesus ûnhanginná háa di'ánshaa-muu'in, hedí ovâtsika'yan, "Heháadan gi'bi ánskaa bînmáa? ²³ Naa otúđá, 'Uví t'aywó'di ú'owó'jen,' háa otúđá, 'Ówínúđá ójyíe,' wé'i-an shánkí wínabâapu'wan-pí hedânho bînmúuníđí háa ta'gendi dînkodi'in háa joe? ²⁴ Nää hãwí dókhâymáa wâykeeyamíđí naa t'owa t'ãhkígí' o'aypuyã'i' dînk'óe'in nää oepáa k'ayđi t'aywó'di dovây'owóje-íđí wá'." Hedáhá' i' sen ûn'ã'yãkankodipí'-á óetų'an, "Naadı wítumáa, ówínú, uví whohpa'ay mánke'đi uví'piye unmu-í." ²⁵ Wesebo i' sen in t'owaví páadépiyebo' iwínú, hedí iví pa'ay iwe ûnk'óe'i' ikê'đi iví'piye iweeho', Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáađí namää. ²⁶ In t'owa hânho ovâyháa'an hedá dikhunwôeda'póe. Hedí indi wá' Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáađí ditú, "Nää thaa âymû' wí hãwí hânhay wânbo âymû'pí'."

Jesus-di Levi óetų'an i-áđí namú-i'in

²⁷ Ná'i t'ãhkí napóe ihayđi Jesus i' bú'ay iweđi namääđi wí tax phahsandi Levi gin nakháwã'i' óemû' i' phahsan chá' dâywé'ge'o'i' tehwa'ay ee na'áđí. Jesus-di óetų'an, "Naa-áđí ókã've." ²⁸ Levi iwínúđí hãwí t'ãhkí ûnk'ó'di ijoe'andi Jesus-áđí namää.

²⁹ Hedí Levi-đi Jesus iví k'aygipiye óeho'đi ôn-shánkí'eedipaa. Wây-á báyéki tax phahsannindá hedá wây-á t'owa-á dikw'ó indáđí dívíhúujođi. ³⁰ In Pharisees-áđí hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indáđí wí'ovâyhí'anpí Jesus-á ná'in t'owa-áđí ihúujo'in, hedího Jesus-ví khãge'nin ovâtsika'yan, "Heháadan ná'in tax phahsannindáđí hedá ná'in wé'gen t'ôeyanpí'in dimuu'indáđí úvívúujo'?" ³¹ Jesus-di ovâytų'an, "In dihay'indá'mân wí woekandi dîntáy, in dihaypí'indá joe. ³² Naa o'ãã in to'wên t'aywóhkannin dimuu'in dînhanginná'nin dovâytų'ãamíđí inbí t'aywó'di dâyjoe'ãmíđí, in to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhon gin di'ánde'indá joe."

Jesus hãđá i'gedi óetsika'yan

³³ Wên t'owadı Jesus óetų'an, "John i' p'ó'p'oekandiví khãge'nin ihayđá' dívíhãđá'o hedá báyéki dívíjûusu'o, in Pharisees-ví khãge'nin wá' hanbá díví'o. Heháadan uví khãge'nin húukandáđí sũwã-áđíđá' díví'o?" ³⁴ Jesus-di ovâytų'an, "Dínkhóht-sãshánkí'eediná' dihayđi ti únkodi i' soyingiví k'ema'in bînhãđákannamí'in wa'đi i' soyingi indáđí najidibo'? Hedân joe. ³⁵ Hewânbo owáy hãđi i' soyingi inbí'wedí óekhuwakhâymáa, ihayđânho dívíhãđá'ãmí." †

† Jesus wí'bo iví'gedi ihí'máa. I-á i' soyingi waagi'ba' namuu, hedí iví khãge'nindá i' soyingiví k'ema'in waaginbá-á dimuu.

Jesus-di ovâythayjo' in Hudíyoví hay'owáyđi' khuu-á hedá iví ts'ãabi khuu-á wíđänwóndepí'in

³⁶ Jesus-di ná'i hãhkangí' hí' wá' ovâytų'an: "To'wí wânbo wên to ts'ãamin diwedí wí'isívéndepí wây-á to naphohchá'nin diwe it'i'k'úuwíđí. Han waagi i'andá, in to ts'ãamin wí pho ûnchaní, hedá in to ts'ãamin diwedí'in t'ihku-á wá' há'to in to khannin deedi híwó na-keet'ôení. ³⁷ Hedá wá' to'wí wânbo wí méena ts'ãabi' k'úwá khowa múu kayjee eeje wí'ikuudepí. Gin waagi i'andá, i' méenadi i' múu óephuudi óepãave-í, hedá i' méena nacha'đee-í hedí i' múu-á óepedee'ãmí. ³⁸ Nakhây'ã' méena ts'ãabi-á wí k'úwá khowa múu ts'ãabi' eeje óekuu-i'in. ³⁹ Hedá t'owa-á páadé méena kayjee dâysũwãđá há'to méena ts'ãabi-á disũwãda'í. Ditú'uni, 'Ná'i méena kayjee-á shánkí híwó'di namuu.'"

Jesus-á kaykhanwówá thaa wá' natsonji'

6 Wí thaa, Hudíyoví kaykhanwówá thaa naná'di', Jesus-áđí iví khãge'nindáđí wí táhtân nava i'ge dimän, hedí iví khãge'nin dâyták'éthehon, hedá inbí mandí dâyhúu'andi i' táhtân dâyk'o'. ² Wên Pharisees-di ovâytų'an, "Kaykhanwówá thaa háa úví'o waagá nakhãk'óe. Heháadan ha'wãa úvíkanhon?" ³ Jesus-di ovâytų'an, "Undá bîntunnanpí'an háa David hedá in senã' i-áđí diji'indáđí hán'oe díví'annin diháhsên dihayđi. ⁴ Jôesi Tádáví tewhá ee David nats'úndi i' pává ee nasaa'i' ihógi hedí ik'oe, hedá in senã' i-áđí diji'indá wá' ovâymági, tobá i' pává Jôesi Tádágí' ûnwijesaa wânbo', hedího in owhá'đá'mân dínk'óe dâyk'o'íđí." ⁵ Jesus ná'in wá' ovâytų'an: "Naa t'ãhkí t'owagi' o'aypuyã'i' omuu'i dînk'óe otú'uniđí háa t'owa kaykhanwówá thaa dínkodi'in díví'ãmíđí."

Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí sen namant'aamuu'i' ônehkháa'an

⁶ Wíyá kaykhanwówá thaa naná' diwe Jesus wí Hudíyoví méesate'ay ee nats'úndi in t'owa ovâyhá'o'. Wí sen iví ko'đíngédí'in man ûnt'aamuu'i' iwe na'án. ⁷ Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá wên Pharisees-á wá' dikw'ó. Indi áyíngidi óemúnde tigúba kaykhanwówá thaa wí to'wí hekháa óemãäní'in, hedí gin i'andáho' ônt'e'p'êede-í. ⁸ Hewânbo Jesus ûnhanginná háa di'ánshaa-muu'in, hedí i' sen namant'aamuu'i' óetų'an, "Ówínúđí nää páadépiye ókã've." ⁹ Hedáhá' Jesus-di ovâytų'an, "Ná'in tsika wâytsikakhâymáa: Kaykhanwówá thaa wé'i-an gínk'óe iví'ãmíđí: Ti gínkhây'ã' wí to'wí iví wówátsi áy'aywoeni'in háa áyháyj'i'in?" ¹⁰ Hedí ibeedí wí'inbo ovâymúnde', hedáhá' i' sen óetų'an, "Ókhóhtãã." Hedí ikhóhtããđi iví man ûnwówadi páadéđí ûnmuu waagibá ûnpóe. ¹¹ Hewânbo in dikw'ó'nin hânho dit'ayđi dívítumáa hânngú Jesus dây'ãmí'in.

Jesus-di tã'di wije senã' ovãyde'man ivi khãge'nin dimúunídí

¹² Ihayhããdihkí Jôesi Tãdãví'piye ijúusu'an. ¹³ Nathay ihaydi ivi khãge'nin ivi'piye itũhkãnnan, hedí in diwedí tã'di wije ovãyde'mandi nã'inbã ovãytũ'an, "Undã naví t'ôekhũa'in ímuu." Ginnãn dikhãwã: ¹⁴⁻¹⁶ Simon (i-ã Jesus-di Peter gin wã' óekhãwã'mãgi), hedã Andrew-ã (i-ã Simon-bí tí'ũu-ã ûnmuu), hedã James-ã, John-dã, Philip-ã, Bartholomew-ã, Matthew-ã, Thomas-ã, hedã wíyã wêe James-ã (i-ã Alpheus-ví ay ûnmuu), hedã wíyã wêe Simon-dã (i-ã "T' Zealot namú'de'i" gin wã' óetũ'o' t'), Judas-ã (ivi tãdã-ã James gân ûnkhãwã), hedã Judas Iscariot-dã (i-ã Jesus óekhũpekhãmãã'i-ã namuu).

Jesus-di báyéki t'owa ovãyhekhãmãgi

¹⁷ Okú kw'áyedi t'ãhkídíbo diwã, hedí Jesus nanan-tayedinã' diwe iwínú. Báyéki in óeyũhonnin i-ãdí diji' hedã báyéki wã-ã t'owa-ã wã', indã di'ãã Jerusalem bú'dí, hedã wíyã wãygédã Judea nantaa búgedí, hedã i' maa'oe p'o' k'áygéwin bú' Tyre-ã Sidon-dã tsowadã wã' di'ãã. ¹⁸ Nã'in t'owa-ã di'ãã Jesus ônt'ôeyaanídí hedã inbí hay ovãyãã'ãmídí. Hedã in yã'dãapí'in p'oe-wãhããdi ovãyt'ôephãdekando'in wã' di'ããdi di-hekhãápóe. ¹⁹ T'ãhkí in t'owa dívíkhããde' óetããgé-ídí, gá wí pínãn ûnpee'i'di dihaywówa'dãn.

Jesus-di in t'owa ovãytũ'an to'wên dimuu dãyhíhchan-mã've-i'indã hedã híwóhpí dínpuuwí'indã

²⁰ Jesus ibéedí ivi khãge'nin imúndedi ovãytũ'an, "Un sehkanãwó íwówãji'in híhchan bínmã've-í, gá Jôesi Tãdãví t'owa ímuudãn. ²¹ Un nãã bínhãphãdende'in híhchan bínmã've-í, gá íshũhpúuwí'dãn. Un nãã ísée-ji'in híhchan bínmã've-í, gá híhchandi úvíp'ãhkaa-í'dãn. ²² Naa t'ãhkí t'owãgi' o'aypũyã'i' omuudi t'owãdi wovãyt'aydá hedã wovãyjoegimããdá hedã t'ãmãge unbí'gedí dívíhí'mããdá hedã t'aywóhkannin ímuu gin wovãytũmããdá, híhchan bínmã've-í. ²³ Gin waagi ún-póedã íhíhchã-í hedã úvíhíhchanchããnú-í, gá in t'owãdi han wovãy'andibo Jôesi Tãdãdí báyéki híwó'di hããwí oe makówã wovãymããní'dãn. Wí'ún'ôede-ípi nã'in t'owãví hehããwin thehtãy pahpã'indi wã' in Jôesi Tãdãví tukhe'min hanbã ovãy'an.

²⁴ "Hewãnbo un nãã íkodit'owãmuu'in t'ôephãde ún-púuwí, gá undã unbí híwó'di thaa ho únphãdẽdãn. ²⁵ Un nãã íshũ'muu'in t'ôephãde ún-púuwí, gá undã íhãpúuwí'dãn. Un nãã íp'ããji'in t'ôephãde ún-púuwí, gá undã íbo'aapúuwí'dãn hedã íséeýeñi. ²⁶ T'ãhkí t'owa unbí'gedí híwó dívíhí'mããdá t'ôephãde ún-púuwí. Háãdí? Gá nã'in t'owãví hehããwin thehtãy pahpã'in híwó'bãho dívíhãe'andãn in hójo'inbí'gedí ditũ'in Jôesi Tãdãví tukhe'min dimuu'in."

† In Zealot t'owa-ã Israel nangegí' dívíhãnbo' in Rome'in ovãykehpeeyé-ídí

Jesus-di ovãytũ'an dínkhãy'ã' inbí hãnmin ovãysígí-i'in

²⁷ "Hewãnbo un naa dín't'ôeyãnde'in naãdi wãytũmãã, unbí hãnmin bín-sígí-í, hedã in wovãyt'ay'indã híwó'dã bín'ãmí. ²⁸ Jôesi Tãdã bín-dãã'ãmí wí hããwí híwó'di ovãy'ãmí'in in to'wên híwóhpí' únpuuwí'in di-dã'in, hedã in to'wên unbí'gedí wovãyããnkíhãe'o'ingí' ovãyjúusu'ãmí. ²⁹ Wí to'wídí wéhãngédí wovãyt-s'emaphãvedí, oe wéhãngédí wã' bín't's'emaphãvemããní. Wí to'wídí unbí k'éwé'in to wovãyké'di, unbí to wã' wovãykãyjídí wívínkhãã'ãmípi. ³⁰ Wí to'wídí wí hããwí wovãydaã'ãndi bínmããní, hedí wí to'wídí wí hããwí únmuu'i wovãyké'dã, wíyã wívín-dãã'ãmípi. ³¹ Háã t'owãdi un wovãy'ãmí'in ídã' waag-ibã, hanbã bín'ãmí.

³² "In to'wên wovãysígí'indã'mãn bín-sígí'dã, ti t'owa unbí'gedí ditũ'uni híwó úví'o'in? Hedãn joe. In t'ay-wóhkannindi wãnbo wã' ovãysígí to'wên in ovãysígí'in. ³³ Hedí in to'wên híwó wovãy'o'ingí'dã'mãn híwó bín'odã, ti t'owa unbí'gedí ditũ'uni híwó úví'o'in? Hedãn joe. T'aywóhkannin wãnbo wã' híwó ovãy'o' in to'wên híwó in ovãy'o'in. ³⁴ Hedí in to'wên wovãywã-wã'ãã-i'indã'mãn bínchã'píyémãdã, ti híwó úví'o gin t'owa ditũ'uni? Hedãn joe. T'aywóhkannin wãnbo wã' wã-ã t'aywóhkannin dãychã'píyémã', dínhangin-nãndãho hãýú dívípíyémãgi ihaybã ovãywãwã'ãã-i'in. ³⁵ Ginnãn úví'ãmí: Úví hãnmin bín-sígí-í, hedã híwó'dã bín'ãmí. Bín-píyémããní hããwí, hedí i'gedí wí'úví'ãn-shãã'ãmípi háã wíyã bínhóení háã joe. Gin waagi úví'ãndi, wíyã shãnkí híwó bínhóení, hedí ta'gendi i' shãnkí kw'áye na'ãndivi ay ímuu gin t'owa ovãy-keeyãmí. I'dã in to'wên dikú'dãpoe'o'pí'in wãnbo' in dit'aywó't'ôe'in wãnbo-ã híwó ovãy'o'. ³⁶ Únkhãy'ã' t'owãví'piye ísehkanãpúuwí'in, uví Tãdã Jôesi uví'piye nãshkanãpoe'o waagibã."

Jesus-di ovãytũ'an wã-ã t'owa wí'ovãyt'ay-wó'dichãnu'be-ípi

³⁷ "Ihaydã' t'owa wívínt'aywó'dichãnu'be-ípi, hedãnho un wíwovãyt'aywó'dichããnú-ípidí. Ihaydã' wí'ítũ'be-ípi to'wên dimuu'in ovãytũhchããnú-i'in, hedãnho wíwovãytũhchããnú-ípi. Wã-ã t'owa bín'owóejé-í hedãnho wovãy'owóejé-ídí. ³⁸ In t'owa hããwí bínmããní, hedãnho Jôesi Tããdí un wã' wovãymããní. Unbí t'ún wovãyp'íde waagibã únpuuwí, hedãhá' in t'ún wovãyt'ã't'ã'nandã wovãywãdã'ãmí shãnkí báyéki ún-sãdeé-ídí, p'éedí ch'ã'kí ún-sãdeé-í. Wã-ã to'wêngí' bín-tããjo waagibãho wovãytaayãmí."

³⁹ Jesus-di nã'i hãhkangí' hí' wã' ovãytũ'an: "Wí tsí't'aa'i-ã wúnkodípi wíyã tsí't'aa'i' óepãhũuwídí. Gin i'andã wí'gíndíbo kwí'ónú dake't'ããnípi'an. ⁴⁰ Wí to'wí nahãhpoe'o'i-ã ivi hãhkãndivi shãnkí wínãhãpi, hewãnbo ho nahãhpóe ihaydá ivi hãhkãndi waagi'bã namúuni.

⁴¹ "Heháaḡan iʔ phétá wíyá toʔwíwí tsée ûntoʔondi bîn-mundeʔ, heḡi in phé unbí tsée ûntoʔonnindá wíwínʔáyíngiʔohpíʔ. ⁴² Wíʔúnkodípí bîntuʔâḡamídí, 'Ókâʔ k'ema, hæʔi phétá uví tsíʔdí wînwhahkáyjî,' gá wên phé uví tsíʔ útoʔondi híwó wíʔúnkeet'óepídân. Undá paa úvíjánúmáaʔin waaginbá ímuu. Páadé hæʔin phé unbí tsíʔdí binwhahkeʔ heḡânho híwó únkeet'óení wíyá toʔwíwí tsíʔdí hæʔin phétá bînwhahkáyjîdî."

Iʔ bay napaʔi wên bay tay iwe

⁴³ "Wên bay tay híwóʔnin deḡi híwóhpíʔ bay wína-paʔpí, heḡi wên bay tay híwóhpíʔin namuuʔin deḡi bay híwóʔdi namuuʔi wínapaʔpí. ⁴⁴ Úhanginná háawin wên tay namuuʔin iʔ hæḡwí napayedee iwedi. Figs-á phéʔyávi nawâḡmmuu iwedi wíʔóetháyʔépi, heḡá úuva-á wên tsígu iwedi wíʔóetháyʔépi. ⁴⁵ Heḡi hanbá wí toʔwí híwóʔdi namuuʔi-á híwó iʔoʔ, gá iví pîná khóʔjé báyéki híwóʔdi imáadân, heḡi wí toʔwí híwóhpíʔ namuuʔi-á híwóhpíʔ iʔoʔ, iví pîná khóʔjé-á híwóhpíʔ imáadî. T'âhkí t'owa háa inbí pîná khóʔjé dâymáa waagibá dívíhéeʔoʔ."

Wáy wên in Jesus-ví híʔ dit'oeʔin náʔi híʔ dâysíḡʔamí, wây-á wêndá joe

⁴⁶ "Heháaḡan undi naa ihayḡaʔ díkháyáʔde 'Nanbí tsondi p'óʔdédíʔ gin, hewânbo háa naaḡi wâyḡuʔan waa wíʔúvíʔohpíʔ. ⁴⁷ Toʔwên navíʔpiye diʔâḡḡi naví híʔ dit'oeḡi dînʔaʔgindodá naaḡi wâyḡhayaḡamí háawin dimuuʔin. ⁴⁸ Indá wí sen wí tewhá ik'ûʔi waaginbá dimuu, iví tepúḡiʔ báyéki iphoyâḡ heḡá k'uudá itepútógi. Heḡi nap'ohsôe ihayḡi iʔ p'oeḡi iʔ tewhá óenan, hewânbo iʔ sen híwó ik'ûʔdiho iʔ tewhá wíʔóeʔaʔyâʔnanpí. ⁴⁹ Hewânbo in toʔwên naví híʔ dit'oeḡi dînʔaʔgindopiʔindá wí sen itewhákuʔdi tepúpidíbo waaginbá dimuu, heḡi iʔ p'ok'ay nap'ohsôe ihayḡi iʔ p'oeḡi iví tewhá hânho ônnándí wesebo t'âhkího ônp'onayu."

Jesus-di wí Rome-wi sundaḡoví t'ôeʔi ônehkháaʔan

7 Náʔi t'âhkí Jesus-di in t'owa ûnt'ôeyanjiʔin ovây-híʔbowa ihayḡiho iwáyḡedí oe Capernaum búʔaypiye namáa. ² Iwe wí sundaḡo p'óʔdédíʔ najiʔ, i-á wí t'ôeʔi ûnʔân hânho idaʔiʔ, heḡi náʔi t'ôeʔi-á nahayḡi chuwa k'áygé nak'óe. ³ Iʔ sundaḡo p'óʔdédíʔ Jesus-víʔgeḡi nat'oe ihayḡi wên Huḡíyo tsonnin ovâysan Jesus óedaaʔamídí naʔâḡ-ídi iví t'ôeʔiʔ óe-hekháamâänídi. ⁴ Jesus najiʔ iwe dipówá ihayḡi pín taʔgeḡi óekhḡeʔdaaʔan. Óetḡuʔan, "Náʔi sundaḡo p'óʔdédíʔ-á ihay híwóʔdi namuu náʔi iʔḡi mânʔamídí, ⁵ gá iʔdá t'âhkí nanbí t'owa dînsíḡíḡân, heḡá nanbí búʔwi méesateʔay dînkúʔ."

⁶ Heḡiho Jesus indáḡí namáa. Owáy iʔ sundaḡoví tewhá tsowa wáy dipowamân dihayḡâḡ iʔdi ivíʔwedi wên k'emaʔin ovâysan Jesus óejay-ídi, heḡi indi Jesus óetḡuʔan, "Nanbí Sedó, wíyá áyíngi wíʔúyêḡenípí, naa ihay híwóʔdi wóʔmuupí naví k'aygi unts'úḡnídí, ⁷ heḡá

wáʔ ochanpóe naa ihay híwóʔdi wóʔmuupíʔin uvíʔpiye wânbo omú-ídi. Naví t'ôeʔi dînhekháapúuwí gin untúḡí, nahekháapúuwí-ákun. ⁸ Náʔindá naa dînhangin-ná, gá naa wáʔ hæḡwí díjônḡi dóʔaʔgindodân, heḡi naaḡi wây-á sundaḡo dovâyḡtonmáa, heḡi dâḡaʔgin-doʔ. Wí sundaḡo 'Ópûn' gin dóḡuʔandi, i-á namáaʔâ, heḡi wíyá wêe 'Ókâʔve' gin dóḡuʔandá, i-á naʔâḡâ. Naví pant'ôeʔi 'Haʔwâa óʔan' gin dóḡuʔandi, háa otú waa iʔoʔ." ⁹ Jesus óeháaʔan náʔin nat'oeḡi, heḡi ibéedí in t'owa ûnwóeʔâʔin ovâyḡuʔan, "Náʔin wâyḡuʔamí, hânhay wânbo wí toʔwí báyéki wâyḡu náʔi sen waagi imáaʔi wíḡóshaapí, Israel iweʔin wânbo-á joe." ¹⁰ Heḡi iʔ sundaḡo p'óʔdédíʔví tewhá iwepiye in iví k'aygiʔin diʔâḡḡi in diwáyḡmáa, heḡi iʔ t'ôeʔi nawówaḡi óeshaa.

Jesus-di wí eʔnú óewáywówápaa

¹¹ Wí háyḡuʔ thaa naphaḡe ihayḡi Jesus wí búʔay Nain gin dâḡuʔoʔ iwepiye namáa. Iví khḡeʔnindá heḡá wây-á báyéki t'owa-á i-áḡíba dimáa. ¹² Ee búʔ tehpaa phóḡi tsowa dimân dihayḡâḡ wí eʔnú nachuuʔiʔ óekhâḡkugihon. Iʔ eʔnú nachuuʔi-á wí kweeví wêeḡaʔ ay ûnʔândíʔ ûnmuu, heḡi iʔ kweeví sedó wáʔ ho ûnchuu. Báyéki iʔ búʔin t'owa iʔ jíyá-áḡi dijiʔ. ¹³ Nanbí Sedó Jesus-di iʔ kwee óemûʔ ihayḡi ivíʔpiye nasehkanápóe, heḡi óetḡuʔan, "Wívisíḡtâḡ-ípí." ¹⁴ Heḡi ihḡiḡi iʔ peníphébay itâḡe, heḡi in dâḡhonnin dívíwóyíʔ, heḡi Jesus natú, "Eʔnú, óshaa." ¹⁵ Heḡi iʔ nachuuʔiʔ idayḡisógeḡi ûnhíʔpaa, heḡi Jesus-di iʔ jíyá óetḡuʔan, "Náa uví eʔnú úʔân." ¹⁶ T'âhkíḡíbo dikhun-wôedaʔpóe, heḡi Jôesi Tádá kw'áayéboʔ óemáa. Ditú, "Wí Jôesi Tádávi tukheʔbi hayʔi naʔâḡ naʔindáḡi nachanídí, Jôesi Tádá-á naʔâḡ iví t'owa ikhḡeʔnamídí." ¹⁷ In Huḡíyoví nange t'âhkí heḡá iʔ nange búu k'uwakí nakw'óʔdi-á in t'owa háa Jesus iʔannin dit'oe.

John iʔ p'óʔp'oeḡandiʔdi Jesus óetsikaʔyan toʔwí namuuʔin

¹⁸ John i p'óʔp'oeḡandívi khḡeʔnindi John óetḡuʔan náʔi hæḡwí t'âhkí napóe iʔgeḡi. ¹⁹ Heḡi John-di wíje iví khḡeʔnin ovântḡhkánnan, heḡi Nanbí Sedó Jesus-víʔpiye ovânsan óetḡuʔamídí, "Hânʔoe ditúʔ wí toʔwí Jôesi Tádáḡi dînsankhâymáaʔin. Ti ḡ-ân iʔ unmuu, háa wíyá toʔwí áynuuwá-iʔ" ²⁰ Jesus najiʔ iwe dapówá ihayḡi óetḡuʔan, "John iʔ p'óʔp'oeḡandiʔdi naʔin dísan uvíʔpiye wên háawên wítsikaʔyamídí," heḡáháʔ John-bí tsika óetsikaʔyan. ²¹ Dapówá ihayḡâḡíba Jesus-di in t'owa t'âḡmáge dihayʔin hekháa ovâyḡmá, heḡá yâʔḡâapíʔin p'owêḡhḡâ-á in ovâyḡmáʔinbíʔwedi ovâyḡkhepiyen-deʔ, heḡá ditsíʔt'aamuuʔindá inbí keetandá ovâyḡmáʔ. ²² Heḡiho Jesus-di ovântḡuʔan, "Jaho báwáyḡpûn heḡi John dâḡḡuʔamí háa dâḡmûʔ heḡá dat'oe waagibá. In tsíʔt'aaʔin inbí keetan dâḡwáyḡhónḡeʔ, in ditsíʔḡeeʔipíʔindá ditsíʔḡee, in diphéetayḡmuuʔindá diwówaʔ, diʔojet'aamuuʔindá dit'oeʔo, in dichuuʔindá diwáyḡwówápoeʔo, heḡá Jôesi Tádávi híwóʔdi tundá in

sehkanäwó diwówáji? in ovâyt'ôe'o? 23 I' to'wí iví wäyü navípiye? wí'ûnhándepí? -á hihchan imá've-í."

Jesus híwó ihée'o? John i' p'ó'p'oekandiví'gedi

24 In John-bí'wedi da'ä'ä'in dawáymää ihaydi Jesus-di in báyéki t'owa i-ádi diji? in ovâytsika'yan, "Ahkónupiye John ít'oe-ídi imää ihaydi, hä'ä-an í'ân bînmúní'in? Ti wí to'wí wên poesú waagibá wäqädi óephegemáa'i'?

25 Heđi hangí? wí'ímääpídi, hä'ä-an handi bînmúnídi imää? Ti wí to'wí kodit'owa waagi na'aamuu'i'? Ti wí'ûnhanginnáhpí'an iowápoe'o, heđá Jôesi Tádán sa'wó'gí díví'awende'indá heđá hä'äwí t'ähki dâymáa'indá tsonninbí tewhá he'endi eeje dithaa.

26 Heđi wí to'wí gi'bi? ípüwämääpídi hä'ä-an handi ípüwämää? Ti wí Jôesi Tádáwí tukhe'bi gáhân? Naadi wâyütü'ä'amí John-dá wí Jôesi Tádáwí tukhe'bi namuu-ákun, hewänbo shánki wänbo namuu. 27 John-nânkun namuu i' t'ôekhuwa'i Jôesi Tádáwí ta'nin diwe iví'gedi nata'muu'i'. Jôesi Tádáwí i' to'wí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídi óehí'maadí óetü'an,

Ót'ôeyan, naadi wí naví t'ôekhuwa'i? uvi páadé wîn-sankhâymaa.

I'dân in p'ôe wónkhây'amí unpówápídi'bo'."

28 Heđáhá? Jesus natü, "Naadi wâyütümáa, to'wí wänbo náa oepáa k'aydi náa puwahay na'aypüyá'i John-bí shánki kw'áye wínamuupí. Hewänbo náa phä'apiyedi in to'wên Jôesi Tádáwí tun t'owa ovâyt'ôe'o'indáho John-bí shánki kw'áye dimuu, tobá kw'áye dimuupí'in waagin dimuu.

29 "Heđi in tax phahsannindáđi heđá wây-á báyéki t'owa-áđi John ónt'ôeyan, heđi John-di ovâyp'ó'p'oe'an. Gin díví'andá dâykeeyan dívíwâyunde'in Jôesi Tádá-á híwó i'o'in. 30 Hewänbo in Pharisees-á heđá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá wíđihíjepí John-di ovâyp'ó'p'oe'amídi, heđiho gindidi dâykeeyan dâyjoegi'annin háa Jôesi Tádá nada' waa ingí' ovây'amí'in.

31 "Hännan otüüní ná'in náa diwówáji? in t'owaví'gedi? Háawin t'owa-an dimuu? Hä'ä waagi'innan dimuu?

32 Gá áyyä'ä dimuu bûu pinge dikw'ó'nin waagi'innan dimuu, wáy wêndi in wé'gen ovâyütüwínundedi, 'Wâykhótsaakha'púwhä'ä'andi wí'úvíjádéndepí, heđá wâypeníkha'wandá wí'úvísihtä'ädepí.' 33 Ginnân otunda?: John i' p'ó'p'oekandi napówá ihaydi ihäqá'dá'an heđá wí'iméenasuwäpí, heđiho un ítü, 'Wí yä'dâapí' p'owäqahäqädi óemáa.' 34 Hewänbo naa t'ähki t'owagi' o'aypüyá'i? wé'gen t'owa-áđi dáyhúujo heđá dósuwände', heđiho ítü, 'Bînmú'dí, i-á nahá't'aa, heđá sūwäto'i-ân namuu, heđá hä'in tax phahsannindáđi in wé'gen t'aywóhkannindáđi inbí k'ema dínmuu.' 35 Hebo tobá gin ítü? wänbo?, in to'wên Jôesi Tádáđi hangintan ovây'mági'indá ditü?, 'Ta'gendi Jôesi Tádá báyéki ihangintanmáa'."

Wí kwee t'aywóhkandi namuu'i Jesus-ví ân deedi ikä'p'oe'äyü

36 Wí Pharisee Simon gin nakhäwä'i'đi Jesus óehúu-tü'an, heđiho i' Pharisee-ví tewhá iwepiye namääđi ihúusóge. 37 Ee bú'ba wí kwee t'aywóhkandi namuu'i nathaa. Ná'i kwee-á Jesus i' Pharisee-ví'we ihúujo'in ûnhanginpóe ihaydi iwepiye namää. Wên ts'ä'in p'on-bay'ay sa'wó nasundi ká'p'oe ûnku'unnin i-ádi iho'.

38 Jesus-ví ân nú' idége'disóge, heđi isihtä'äde'. Ivi tsí'p'oe Jesus-ví ân deedi ûnjemuđi iví whândi ónt'awe, heđi óe'ân'p'ohtsä', heđi i' ká'p'oe sa'wó nasundigá ân deeda ón'ewedáhá' óe'äyü. 39 I' Pharisee Jesus óehúu-tü'andi? ná'i imú' ihaydi i'ánshaamáa, "Ná'i sen ta'gendi Jôesi Tádáwí tukhe'bi namuudáho', ûnhangin-nániwän ná'i kwee óetägende'iví'gedi to'wí heđá háawi namuu'in, i-á t'aywóhkandi namuudi'."

40 Jesus-di Simon óetü'an, "Naa ü-áđi ohí'da'." Simon-di Jesus óetü'an, "Heđáho háhkandi", hä'ä-an naa dí-tü'amí'in unda'?" 41 Jesus-di ginnân óetü'an: "Wíje senä' wí chä' píyepä'i sen dachä'phaamuu. I' wêe p'ánán tägintä (500) kwák'u ts'ä'i naphaamuu, heđi i' wêe-á p'ánántä-á (50). 42 Hewänbo wíđánkodipí dän-wá'äa-ídi, heđiho wí'gíndi i' daphaamuu'i'đi ovân'owójé. Wé'ídan in wíje senä' diwedi shánki óesígí? Hân ü-á un'ánde'?" 43 Simon-di Jesus óetü'an, "Gá i' shánki báyéki ón'owójé'i'dân shánki óesígí, gin naa ó'ánde'." "Ta'ge untü" gin Jesus-di óetü'an. 44 Heđi Jesus ibeedí i' kwee óemünde', heđi Simon óetü'an, "Ti ná'i kwee nâamünde'? Naa uvi k'aygi ots'ündi ü'dá wí p'oe wänbo wíđímá'gipí naa dáy'ân'owêedi-ídi, hewänbo i'dá iví tsí'p'oeđi dí'ân'p'oe'an, heđá iví whândá dí'p'oe'pídi. 45 Ü'dá wíđíp'ohtsä'äpí uvi k'aygi dísi'gí'amídi, hewänbo i'dá ots'ün waagibo dí'ân'p'ohtsä'đi wí'iwóyí'pí. 46 Ü'dá wíđíp'óhká'anpí dínkeeyamídi uvi k'aygi díhéegí'annin, hewänbo i'dá hä'i ká'p'oe sa'wó nasundi? naví ân deedi dí'äyü. 47 Heđiho wítü'ä'amí, ná'i kwee-á iví báyéki sígí ûnmuudi ikeejo' báyéki t'aywó'di ûn'owójé'nin, hewänbo wí to'wí na'ándedi hínchä'äqä' ûn'owójé'nin, i-á hínchä'äqä' sígí imáa." 48 Heđáhá? Jesus-di i' kwee óetü'an, "Uví t'aywó'di-á ú'owójé'nin." 49 Wây-á i-áđi dívíhúujo'in díví'ánshaamáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Natü' t'aywó'di i'owójénde wá'." 50 Hewänbo Jesus-di i' kwee óetü'an, "Uví wäyü úmuudiho wón'owójé. Ánshaagin-pídi'bo' ópün."

Wên kwiyä'đi Jesus óeyüqhon

8 Iwedi wí háyü thaa iwe Jesus báyéki bú'ây eje'piye namää, heđi i' híwó'di tun ovâyt'ôekanhon háa Jôesi Tádá nakhâymuu waa t'owa ovây'síghónídi. Ivi tã'đi wíje (12) khä'ge'nin wá' i-áđibá diji? 23 Wên kwiyä' wá' Jesus-áđi diji, indá Mary-á, Joanna-á heđá Susanna-á dimuu. Ná'in kwiyä' dihaywän heđá yä'dâapí'in p'owäqahäqädi óemáawän, hewänbo Jesus-

di hehkháa ovâymáagi. Mary-á t'owađi óekháyáde² "Magdala bú'wi kwee" gin, heđá Jesus-di tsédí diji³ in yá⁴ dâapí⁵ in p'owəwəhəhə ivíwedi ónkhehiye. Joanna-ví sedó Chuza-á i⁶ nanagewi tsondi Herod-ví k'aygi iwe ihăăwí⁷ áyí⁸ do⁹. Wây-á báyékí kwiyă¹⁰ wá¹¹ Jesus-áđí iví khăge¹² nindáđí dimăn, heđi i¹³ hăăwí ná¹⁴ in kwiyă¹⁵ dínkw'ó¹⁶ di Jesus-á iví khăge¹⁷ nindá diyămu.

Jesus-di wên hăhkgangí¹⁸ in ó'gédí ko'ji i'gedi in t'owa ovăytŭ'an

⁴ T'owa báyékí bú'ây eejedi Jesus-ví¹⁹ piye dimăă, heđi báyékí dit'owawé²⁰ gepóe ihayđi Jesus-di ná²¹ in hăhkgangí²² in ó'gédí ovăytŭ'an: ⁵ "Wí ko'jikwo²³ i namăă iví ko'ji wógegé, heđi ee nava i'ge iko'jiwáde. Wáy wí ko'ji in p'ôe²⁴ ay nava pínu nak'óe i'ge najemu, heđi t'owa díphadəmăndi i²⁵ ko'ji kw'áayé díví²⁶ ahsaa, heđi tsídé dívíshunwăvedí i²⁷ ko'ji dăyk'oe. ⁶ Wíyá ko'ji-á nak'uuná²⁸ deedá najemu, heđi natsijópúpoe wănbo wína²⁹ omúnăhpídí nat'aa. ⁷ Wíyá ko'ji-á wăă³⁰ i phé'yăvi jăa-á najemu, heđi i³¹ phé'yăvi nasôedi óe'ánhógi. ⁸ Hewănbo wíyá ko'ji-á híwó³² di nan deedá najemu, heđi tăgintă (100) ma³³ kw'anukí shánkí napaa." Gin Jesus-di ovăytŭ'an heđáhá³⁴ kay³⁵ indi natŭ, "To³⁶ wên naví hí³⁷ dit'oe³⁸ indá híwó dívít'ôeyaan³⁹ in dínkhâyă⁴⁰."

⁹ Jesus-ví khăge⁴¹ nindi óetsika⁴² yan hân ná⁴³ in ó'gédí natunda⁴⁴ in. ¹⁰ Heđi Jesus-di ovăytŭ'an, "Jôesi Tăđáđí wovăymăgi íka⁴⁵ póewídí hăđíđí i⁴⁶ di năă t'owa ovăysígihónde⁴⁷ i'gedi, hewănbo in wé'gendá dovăy-hă⁴⁸ ođi ó'gédíđă⁴⁹ dovăytŭmăa, heđânho wídika⁵⁰ póewípídí. Jôesi Tăđávi ta⁵¹ nin diwe ginnân in-bí⁵² gedi nata⁵³ muu:

Tobáháa dăymúnde wănbo wídínkeepoe⁵⁴ opí, heđá dit'oe⁵⁵ o wănbo wídika⁵⁶ póya⁵⁷ pí.

Jesus-di i⁵⁸ ko'ji i'gedi ovăythayyan

¹¹ "Ná⁵⁹ i hí⁶⁰ i⁶¹ ko'ji i'gedi ginnân natunda⁶²: I⁶³ ko'ji-á Jôesi Tăđávi tun waagi⁶⁴ bá namuu. ¹² Wáy wên t'owa i⁶⁵ nan nava pínu nap'ôe⁶⁶ aymăn ni⁶⁷ ge nakăymuu⁶⁸ i waaginbá dimuu. Jôesi Tăđávi tun dit'oe, hewănbo Penísendi na⁶⁹ äđđi i⁷⁰ tun inbí pí⁷¹ ná khó⁷² jédí ovăywhahónde⁷³, heđi ho wídívíwăyundepídí há⁷⁴ to ovăy⁷⁵ aywoení. ¹³ Wây-á t'owa-á i⁷⁶ nan nak'uuná⁷⁷ di waaginbá-á dimuu. Jôesi Tăđávi tun dit'oeđi híhchandi dăysígí⁷⁸ o⁷⁹, hewănbo wídípúumuupí waagibá dimuu. Hây tăhkíđă⁸⁰ dívívíwăyunde⁸¹, hewănbo ovăytayinde⁸² ihayđá wíyá wídívíwăyundepí. ¹⁴ Wây-á t'owa-á i⁸³ wăă⁸⁴ i phé'yăvi nasaa⁸⁵ i nan iwáygé wí ko'ji najemu⁸⁶ i waagi⁸⁷ bá-á dimuu. Jôesi Tăđávi tun dit'oe, hewănbo báyékí hăăwí năă oepăa k'ayđiwíđi ovăy⁸⁸ áyíngimă⁸⁹, dikodit'owamúun⁹⁰ indá dida⁹¹, heđá háa dihíhchan-púuwí i'gedíđă⁹² díví⁹³ ánshaa⁹⁴ o⁹⁵. Heđânho hanbá dín-poe⁹⁶ o i⁹⁷ ko'ji óe⁹⁸ ánhógi⁹⁹ i waagibá, inbí¹⁰⁰ wedi hăăbo wí-napayede¹⁰¹ ipí waagibá napoe¹⁰² o. ¹⁵ Hewănbo wây-á t'owa-á i¹⁰³ híwó¹⁰⁴ di nan iwáygé wí ko'ji najemu¹⁰⁵ i waagi¹⁰⁶ bá-á dimuu. Jôesi Tăđávi tun dit'oeđi pín ta¹⁰⁷ gedi inbí

pí¹⁰⁸ ná khó¹⁰⁹ jé dăyhónde¹¹⁰, heđá híwó¹¹¹ nin ánshaa¹¹² in dimuudí wídăy¹¹³ joe¹¹⁴ opí, heđi dívíyă¹¹⁵ äđ¹¹⁶ ođibo híwó¹¹⁷ di hăăwí díví¹¹⁸ o¹¹⁹."

Jesus-di wên phakó i'gedi ovăytŭ'an

¹⁶ "To¹²⁰ wí wănbo wên phakó iko¹²¹ ankídí wí să¹²² wédí wí¹²³ ikaajopí háa whohte pho¹²⁴ wí¹²⁵ itóe¹²⁶ opí. Hewănbo wên phakóbay iwăn ikée¹²⁷ í, heđânho to¹²⁸ wí íve nats'úndi i¹²⁹ ko imúunídí. ¹⁷ Heđi hanbá hăăwí t'ăhkí năă nakaamuu¹³⁰ i-áho owáy hăăđđibo nakeepúuwí, heđá hăăwí năă naka¹³¹ powamuu¹³² p¹³³ -áho owáy hăăđđibo nathaypúuwí naka¹³⁴ powapúuwídí. ¹⁸ Heđânho áyíngíđi naví hí¹³⁵ dín-t'ôeyanbe. To¹³⁶ wí it'ôeyandedí naví hí¹³⁷ dínka¹³⁸ póya¹³⁹ di-á shánkí wănbo óeka¹⁴⁰ powamăáni. Hewănbo to¹⁴¹ wí naka¹⁴² póya¹⁴³ p¹⁴⁴ -á, tobá naka¹⁴⁵ póya¹⁴⁶ gin na¹⁴⁷ ánde wănbo¹⁴⁸, i híyă¹⁴⁹ ho naka¹⁵⁰ pówá¹⁵¹ i¹⁵² ónkaayamí¹⁵³ gin Jesus-di ovăy-tŭ'an.

Jesus-ví jíyá-á tí¹⁵⁴ úuwíndá únpówá

¹⁹ Jesus-ví jíyá-áđí iví tí¹⁵⁵ úuwíndáđí ee Jesus na¹⁵⁶ án di-wepiye dimăă, hewănbo báyékí dit'owajíđi wídínkodípí iví tsowa dívíhăđđi-íđí. ²⁰ To¹⁵⁷ wíđí Jesus óetŭ'an, "Uví jíyá-áđí uví tí¹⁵⁸ úuwíndáđí oe já¹⁵⁹ wé diwin heđi wóemúun¹⁶⁰ in dida¹⁶¹." ²¹ Jesus-di in t'owa ovăytŭ'an, "In to¹⁶² wên Jôesi Tăđávi tun dăyt'ôeyandedí dăy¹⁶³ a'gindo¹⁶⁴ in-nânho naví jíyá-á naví tí¹⁶⁵ úuwíndá dínmuu."

Jesus i¹⁶⁶ wăw hândă¹⁶⁷ i'an

²² Wí thaa Jesus-áđí iví khăge¹⁶⁸ nindáđí wí kophé iwe dívítógi, heđi Jesus-di ovăytŭ'an, "Jaho oe p'oe¹⁶⁹ kwí¹⁷⁰ p'ă¹⁷¹ năpiye gimú-í." Heđiho iwepiye dimăă. ²³ Wa¹⁷² p'oe iwéngé dimăn dihayhăă Jesus najókhă. Ihayđibá wí wăw hânho kay¹⁷³ i¹⁷⁴ i¹⁷⁵ p'oe¹⁷⁶ kwíngé napówá, heđi hânho nap'oe¹⁷⁷ t'úkhú¹⁷⁸ poe¹⁷⁹ ođi inbí kophé dín¹⁸⁰ p'ohkuudee heđi ovăy¹⁸¹ ŭgekhây¹⁸² an. ²⁴ Jesus nak'óe iwepiye dimăăđi óe-jóhsan, heđi óetŭ'an, "Nanbí tsondi¹⁸³, díp'ot'akhă¹⁸⁴ nukhây¹⁸⁵ o¹⁸⁶." Heđi Jesus ishaađi kay¹⁸⁷ indi i¹⁸⁸ wăw-á i he¹⁸⁹ endi p'oe¹⁹⁰ t'úkhú-á ovănhée¹⁹¹ an, heđi i¹⁹² wăw nawóy¹⁹³ í¹⁹⁴ dee, i¹⁹⁵ p'oe-á nahángípóe. ²⁵ Ihayđá iví khăge¹⁹⁶ nin itŭ'an, "Heháađan wăy¹⁹⁷ ŭpí¹⁹⁸ in ímuu?" In khăge¹⁹⁹ nindá dikhunwôeda²⁰⁰ đă ovăyhăa²⁰¹ an, heđi dívípítŭmăa, "Háawi sennan ná²⁰² i namuu? Wăw-á p'oe-á wănbo ijôndi óe²⁰³ a'gindo²⁰⁴."

Jesus-di báyékí yă²⁰⁵ dâapí²⁰⁶ in p'owəwəhəhə wí senbí²⁰⁷ wedi ovăykhehiye

²⁶ Oe p'oe²⁰⁸ kwí²⁰⁹ p'ă²¹⁰ nă ee Gerasene-bí nange dipówá, owáy hánă p'oe²¹¹ kwí²¹² p'ă²¹³ năđă Galilee-á naná. ²⁷ Jesus owáy nange wăypiye i²¹⁴ kophé iwedi nawă²¹⁵ dihayđi, wí sen i²¹⁶ bú'wi namuu²¹⁷ i na²¹⁸ äđ²¹⁹ óejay-íđí. Ná²²⁰ i sendá yă²²¹ dâapí²²² in p'owəwəhəhəđi óemăa, heđá báyékí pəayo aapíđibo²²³ ijíyénde²²⁴, heđi tewhá ee wínathaapí, hewănbo t'owápho eejân nathaa, dăypeníkhă²²⁵ kw'óe²²⁶ ó iwe. ²⁸⁻²⁹ I²²⁷ yă²²⁸ dâapí²²⁹ p'owəwəhəhəđi i²³⁰ sen hăyânbo óekay-gí²³¹ an i²³² amídí háa i²³³ yă²³⁴ dâapí²³⁵ p'owəwəhəhə nada²³⁶ waagi,

hedji tobáháa t'owadi i' sen wí pan waagibá kađenadi óemanwhi'o hedá óekwák'ukhúwhi'o wänbo', ihaydá' iwhi'ts'á'di nama'p'ánde', hedá i' yä'dâapî' p'oe-waḡahâḡdi oe ahkónupiye óeshavekando'. Jesus-di i' yä'dâapî' p'oe-waḡahâḡdi óejôn i' senbi'wedi napee-ídi, hedji i' sendi Jesus óemû'di ivi páadépiye idége'disóge hedji ituwínú, "Heháadan u'di ánpí wídl'ohpí Jesus, u Jôesi Tádá i' shánkí kw'áye na'ándiví ay unmuu'í' Naadi kay'indi wida'máa, wídlit'ôephadekannamípi." 30 Jesus-di óetsika'yan, "Hân unkháwâ?" Hedji natú, "Gá 'Báyékí' gân." Gin natú gá báyékí yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi óemáadan. 31 In yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi Jesus kay'indi óedaa'an oe péyégépiye wí'ovâysaanípi. 32 Iwe tsowa wáy okú wáhkí báyékí pehtsude dihúuji'. In yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi Jesus kay'indi óedaa'an ovâymäänídi in pehtsudeví tú' eeje dívítôenídi, hedjiho ovâymági. 33 In yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi i' senbi'wedi dipeedi in pehtsudeví'ye dívítógi, hedji in báyékí pehtsude i' okú wáhkí oe áagépiye díví'äwáve, hedji i' p'oekwí' diwe diwândi dívíp'ot'ahánú.

34 In pehtsude äyí'nin háa napóe'in dâymû'di dijân, hedji iwáy bú' hedá bú'dí já'wé-á i'geḡi dâyt'ôeho', 35 hedjiho in t'owa dimää dâymúunídi. Oe Jesus na'án diwe dipówa ihaydá i' sen ivi'wedi in yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi ovâykhepiye'i Jesus-ví ân nú' na'ándi dâyshaa. Nää-á na'aamuu hedá ivi hangintandá imáa. Óemû' ihaydi dikhunwôeda'póe. 36 Hedji in t'owa háa napóe'in dâymû'indi in wé'gen dipówa'in ovâytu'an hádídi i' sen ônehkháa'annin. 37 Hedji in Gerasene-win t'owa hedá in tsowa dithaa'indá dikhunwôeda'di Jesus óedaa'an inbí nagedi ijâatä-ídi. Hedjiho i' kophé iwe itógi p'o' p'ânäpiye nawáymú-ídi. 38 I' sen in yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi ivi'wedi ônjâa'andi'di Jesus pín ta'geḡi óedaa'an, "Naa u-á'dí dípunmää." Hewänbo Jesus-di óepunjôndi óetu'an, 39 "Uvi'piye ópûn, t'ähkí háa Jôesi Tádá'dí ugí' wôn'annin ovây't'ôe'amí." Hedjiho namäädi to'wên t'ähkí ee bú' ovâytu'an háa Jesus-di igí' ôn'annin.

Jesus-di wí kwee ûn'ûnp'oepee'i' ônehkháa'an, hedá wí a'yú nachuu'i-á óewówápa

40 Jesus oe p'oekwí' p'ânädi nawáy'ää, hedji napówa ihaydi báyékí t'owa óetsíkha'máa'indi óesígekê'. 41 Wí sen Jairus gin nakháwâ'i na'ää, i-á in Hudíyoví méesate'aywi p'ó'déḡi' namuu, hedji Jesus-ví páadépiye idége'disógeḡi pín ta'geḡi Jesus óedaa'an ivi tewhá ipiye namú-ídi. 42 Ivi wêe a'yú ûn'ándi' ûnchuwamää'ä. I' a'yú-á maḡi tã'di wíje (12) paḡayo'i namuu.

Jesus i' tã'dá-á'dí namäädi in t'owa ivi nú' dívít'ä't'ä'bóedímáa. 43 Wí kwee wá' ûnwóemän, i-á nap'óehaydi tã'di wíje (12) paḡayo ivi ûnp'oe wí'ûnwóyí'dee'ípi, hedji to'wí wänbo wí'ûnkodípi ônehkháa'amídi. 44 Ná'i kwee-á Jesus-ví tí'ûpḡa'geḡi na'äḡdi ivi k'éwé'in to' k'áygeḡi óntäge, hedji wesebo ivi ûnp'oe ûnwóyí'dee. 45 Jesus natsikapóe, "To'dan naa

dítäge?" Hewänbo t'ähkí ditú, "Naa-á joe." Hedá Peter-dá óetu'an, "Hähkandi', báyékí t'owa dijidi náä uvi nú'piye dívíkháḡimá'dí wóet'ä't'ä'chänmáa."

46 Hewänbo Jesus natú, "To'wíḡáho dítäge-áakun. Naa dínhanginná hekháa pínán navi'wedi dínpee'in." 47 I' kwee náä ûnhanginná há'to ikaamá've-í'in, hedjiho nathathapóedí na'äḡdi Jesus-ví páadépiye idége'disóge, hedji in t'owaví páadépiyebo ithayyan háadí Jesus óetäge'in hedá háa wesebo-á nahewówa'indá. 48 Jesus-di óetu'an, "Navi ay, uvi wäyü úmuudi unhewówa. Ánshaaginpídíbo' ópûn."

49 Wa'di ihí'máa ihaydibo wí to'wí i' méesatewi p'ó'déḡi'ví tewhá iweḡi napówa hedji natú, "Jairus, uvi ayúkáy ho úchuu. I' hähkandi' ánpí ó'an." 50 Hewänbo Jesus ná'i nat'oedi Jairus óetu'an, "Wí'unkhunwôeda'ípi. Biwänpiwäyü-í-á nawôewa-í'in hedjiho nawôewa-í-áakun." 51 I tewhá ee dipówa ihaydi Peter-á John-dá James-á hedá i ayúkáyví tã'dá-á'dí jiyá-á'dí Jesus-di ovâytsudemági, wíyá to'wí wänbo-á joe. 52 I' ayúkáy nachuudi t'ähkíḡibo dívísíhtuwínúndedá dívípíhkhúmáhpúude', hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Wí'úvisíhtä-ípi. Wínachumuupi, nawänpijókḡawák'óe-á." 53 Indi ônwänpip'áhkaa, dínhanginná'di i' ayúkáy-á ho nachuu'in. 54 Hewänbo Jesus-di ivi man ônyä'di kaygi óetu'an, "Óshaa ayúkáy." 55 I ayúkáy nawáywówápóe, hedji wesebo ishaa, hedji Jesus-di ovâytu'an, "Wí hääwí binmää ik'ó'ídi." 56 I' tã'dá-á i' jiyá-á hânho ovânháa'an, hewänbo Jesus-di ovânkháak'ú' to'wí wänbo wíḡánhangin'ánnamípi'in háa napóe'in.

Jesus ivi tã'di wíje (12) khäge'nin isan ivi t'ôe díví'amídi

9 Jesus ivi tã'di wíje (12) khäge'nin iwé'ge'andi pínán ovâymági hedá ovâyku'ú' in yä'dâapî'in p'oe-waḡahâḡdi t'owaví'wedi ovâykhepeeyé-ídi, hedá inbí hay-á ovâyjâa'amídi. 2 Hedáhá' ovâypunjôn in t'owa ovâytu'amídi Jôesi Tádá'v'piye dívímäänídi, hedá ovâyhekháa'amídi. 3 Ovâytu'an, "Hääwí wänbo wíwínhúuwípi ímändi, wên uḡuphé wänbo joe, háa wí múu bínhääwíkuu-ígi', háa wí koegi', háa wí chä', háa wây-á wéhpêe to wänbo wíwínhúuwípi. 4 Wí tewhá iwe wovâysígi'an deebo úwíwóyí'ni, wíyá wáypiye ímää píhay. 5 Hewänbo wáyge wíwovâysígi'anpi'we, iweḡi ípeemän dihaydi unbí anto iweḡi bínna'jeepêedi-í in t'owa dínhanginnáandí híwó wíḡí'v'ánpi'in" gin Jesus-di ovâytu'an. 6 Hedjiho ivi khäge'nin iweḡi dímäadi i' bú'ây i'ge t'ähkí dívítsi'hon. Jôesi Tádá'v' híwó'di tun in t'owa ovây't'ôekanhon, hedá in dihaymuu'indá hekháa ovâypa'hon.

I' tsondi Herod Jesus-ví'geḡi nat'oe

7 Herod i' Galilee nangewi tsondi namuu'i háa napuwamännin ûnhanginpóe, hedji wí'ûnhanginnáhpí háa ná'i hääwí i'geḡi i'ánshaa'amí'in, gá wáy wên t'owa Jesus-ví'geḡi ditú'dân i-á John i' p'ó'p'oeekandi namuu nawáywówápóe'i', 8 hedá wây-á ditú' Elijah

nawáykeepóe'in, hedá wá' wây-á ditû' wénä wí in Jôesi Tádáví hán'oe'in tukhe'min nawáywówápóe'in.

⁹ Herod natú, "Naa otsonpóe John i' p'ó'p'oekandi óek'é'ts'âa-i'in. To-angú ná'i sen namuu, iví'gedi ná'i hääwí ot'oe'o'i?" Hedího ikhääde Jesus óemúuni'in.

Jesus-di in p'ánú maapaasôn (5,000) sená'dá in wé'gen t'owa-á ovâyhúujôn

¹⁰ Jesus-ví t'ðekhuwa'in diwáypówá ihaydi Jesus óet'ðe'an háa díví'annin t'ähki. Hedí oe Bethsaida bú'aypiye i-á'dí ovâyho' wí'bo dikwonídí. ¹¹ Hewänbo in t'owa dínhanginpóe wáypiye namää'in, hedího t'ähkídíbo únwóemää. I'dá t'ähki ovâysíg'an, hedí ovâyhée'an háa Jôesi Tádá nakhâymuu waa t'owa ovâysígíhóenídí i'gedi, hedá in to'wên dín-hekháatáy'indá hekháa-á ovây mági.

¹² Nakinmän dihaydi iví tã'di wíje (12) khäge'nin iví'piye ún'äädi óetu'an, "Ná'in t'owa ovâypunjônbe i' bú'aypiye hedá nava hää tsowa nanân deejepiyá, wáyge dívíwho'kw'ðeni'in dâynnuwã-ídí hedá dâykoegi'hóenídá, gá nääwá ahkondã nanândân."

¹³ Hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Undânho bîn-hú-jôeni." Indi óetu'an, "Na'indá p'ánú pává'âyda' hedá wíje pa'âyda'ba áymáa. T'ähki ná'in t'owagi' wíginkegi'saapi, áykoegi'kumäidã'mânho'." Gin ditú gá in sená'dã'dibo p'ánú maapaasôn (5,000) ihay di-jidân. ¹⁴ Jesus-di ovâytu'an, "Bintu'an in t'owa p'ánân tãgin (50's) dívíwé'ge'amí hedá hää nangá dívíkw'ðeni'." ¹⁵ Hedího iví khäge'nin háa ovâytu'an waagi díví'andi t'ähki in t'owa dívíkw'ðeni gin ovâytu'an. ¹⁶ Hedí Jesus i' p'ánú pává-á hedá in wíje paa-á ihógi, hedí makówápiye ibeedí ikú'daa'andi i' pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá' iví khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-ídí. ¹⁷ T'ähki in t'owa dívíhúuyandi dívíshu'an, hedí in khäge'nin tã'di wíje (12) t'ún p'eedí i' naphade'i koegi' dâywé'ge'an.

Peter natú to'wí Jesus ta'gendi namuu'in

¹⁸ Wí thaa Jesus wí'bo ijúuso'o'. Iví khäge'nin iwáy tsowa diji, hedí ovâytsika'yan, "To-an naa omuu gân ná'in t'owa ditú'?" ¹⁹ Indi óetu'an, "Wên ditú' John i' p'ó'p'oekandi-ân unmuu. Wây-á wëndá ditú' Elijah-ân unmuu, hedá wa'di wáy wëndá ditú' wí Jôesi Tádáví hán'oe'i tukhe'bi nawáywówápóe'i-ân unmuu." ²⁰ Hedí ovâytsika'yan, "Hedí undá, to-á naa-á omuu gân i'ân-de'?" Peter-di óetu'an, "Gá i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i-ân unmuu." ²¹ Hedí kay'indi ovâykhâk'ú' wíyá to'wí wänbo wíðâyhang-in'annamípídí to'wí namuu'in, ²² hedá wá' ovâytu'an, "Naa t'owa t'ähkígí' o'aypuyã'i ta'gendi báyéki don-t'ðephadekhây máa. In Hudíyo tsonnin hedá in owhá' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví kuu dâyhã'o'indá naa díjoegikhây máa. Díkhe'khây máa, hewänbo iwedi poje thaa iwe owáywówápuwagi'o'."

Háa t'owa dínkhây'ã' díví'amí'in Jesus óeyuuhúuwí'in dida'di

²³ Hedáhá' t'ähki in t'owa ovâytu'an, "To'wên naa-á'dí dikã'ääda'indá wíðínkhây'ãhpí háa diwänpida' waagi díví'amí'in, hewänbo häädi wänbo t'ähki inbí phé'win dâyhúuwí, hedá naa-á díyuhúuwí. ²⁴ To'wên inbí wówátsi dâywänpi'aywoení'in didin hedá in owhá' p'ó'dédá'indá inbí wówátsi dipedeegi'o. Hewänbo to'wên naagi' inbí wówátsi dívímági'in, indá inbí wówátsi dit'anpúuwí. ²⁵ Tobá wí to'wí hääwí t'ähki náä oepáa k'aydi nakw'ó'di ihógi wänbo, iví wówátsi ipede'e'andi tuhchãnu iwân napówádá wé'innan wên híwó ná'i hääwídí óekhây máa? ²⁶ Naa t'ähki t'owagi' o'aypuyã'i sa'wó'di kohthay wógege owáy'ã'. Ná'in kohthay-á naví-á'dí naví Tádáví-á'dí in yã'dã'in makówáwin t'ðepã'ã' inbí-á'dí gínmuu. Hedí to'wên náä naa díwõeda'in hedá naví háhkan dínwõeda'indá, owáy naa owáy'ã' ihaydi naadi wá' in dovâywõeda'i. ²⁷ Ta'gendi wâytumáa, naa tsondi omuu'in bîn-puwãkhây máa, hedí ná'in napúuwí wa'di wáy wên náwe iji'in ihánpídíbo'."

Jesus háa únchãq waa ún'egópóe

²⁸ Wí jãadi naphade ihaydi, Jesus-di t'ähki ná'i ovây-tu'an diwedi, Peter-á James-á John-dá oe p'in kw'áyepiye i-á'dí ovâyho' ijúuso'amídí. ²⁹ Hedí iwáyge ijúuso'o' ihaydi iví ts'ay háa únchãq'in piháa únkeep-óe, hedí iví aa t'ähki ts'ãã ots'á'i' únópóe. ³⁰⁻³¹ Tsíkhagipi wíje sená' kohthay jãadi dakeepóe, indá Moses-á Elijah-á damuu, hedí Jesus-á'dí dänhí'máa háa Jesus oe Jerusalem nachuwagi'o i'gedi, Jôesi Tádá i'ânshaamági waagi. ³² Peter-á'dí in wé'gendádá tégéindi dí-jókhawãkw'ó, hewänbo dijósa'wo, hedí Jesus i' kohthay jãadi dâymú', in wíje sená' i-á'dí dawinnindádí. ³³ In wíje sená' Jesus-ví'wedi dänjãakhây máawän, hedí Peter-di óetu'an, "Háhkandi', híwó namuu náwe giji'in. Jaho poje ókhunte'ây áykw'ðeni, wêe ugi', wíyá Moses-gí-á, hedá wíyá Elijah-gí-á." Hewänbo i'ân-shaa'anpídíbo natuhpee.

³⁴ Gin natú ihaydibo wí okhúwá napówádí ovây'ókhunnán, hedí i' okhúwádí ovây'ánhógidi díkhunwõeda'póe. ³⁵ Hedí ná'i tun okhúwá jãadi napee: "Ná'i-ân naví ay dínmuu, i-ân dóde'man. I' bîn-t'ðeyaaní." ³⁶ I' tun nahán dihaydi, Jesus wí'bo naji' iví khäge'nindádí. Ná'in napóe'in iví khäge'nin inbí pí'nãbo dâymáa, hedí ihaydi to'wí wänbo wíðây't'ðe'anpí háa i' thaa dâymú'in, t'úugédãnho dâyhangan'annan.

† Ná'in natunda', díkhây múuni dâyt'ðephaadé-ídí, Jesus in phé'win deedi it'ðephade waagibá.

Jesus-di wí yä'dâapî' p'oewāḥḥā wí enúkáyvî'wedî ònkhehiye

³⁷ Wíyá tháwán oe p'in kw'áyedi diwáywá' dihayḍi báyéki t'owa Jesus ún'ayjaymää, ³⁸ heḍi in t'owa jáagedi wí sendi kaygi óetṭ'an, "Háhkandi', kaygindi wída'máa un'ä-ídi navi e'nú dínmúunídi. I'dá' dín'e'nú'án. ³⁹ Ginnân ná'i ún'poe'o: Wí yä'dâapî' p'oewāḥḥādi óekéndedáhá' tsikhagipi óetṭhkwínkando', heḍi tú' t'áhká nathṭṭapoe'odi sóphogedi nasó'okhópee'i, heḍi óechānundedi óeteetsáwá' o' tú' t'áhkí. Hây tähkí wänbo ná'i yä'dâapî' p'oewāḥḥādi wí'óejoe'ohpi. ⁴⁰ Naadi uvi khāge'nin kaygindi dovāydaa'an ná'i p'oewāḥḥā óekhepeeyé-ídi, hewänbo wíḍinkodípi." ⁴¹ Jesus natú, "Un nääwin t'owa-á wäyupî'in ímuu heḍá pi'wên p'oe i'ge ímân. Ti undáḍi hāḍḍi wänbo t'áhkí dáyyä'ámí gáhân?" Heḍáhá' i' táḍá óetṭ'an, "Uví enúkáy nääpiye mänmä'." ⁴² Wa' i' e'nú na'ä' ihayḍi i' yä'dâapî' p'oewāḥḥādi óekanu heḍá óethṭṭakannan. Jesus-di i' p'oewāḥḥā óet'e'yan heḍi i' e'nú óehkháamági, heḍi i' e'núví táḍá óetṭ'an, "Náwe uvi e'nú ú'án." ⁴³ To'wên t'áhkí ná'i Jōesi Táḍávi pinnán dāymū'di ovāyhā'andi ditū', "T'áhkí Jesus ikanhondi-á wäyupíwó'di namuu." Wa'di kin dívihî'máadi Jesus ivi khāge'nin itṭ'an, ⁴⁴ "Ná'in wāyṭṭhkanhāymāa'in híwó bit'ōeyan: Naa t'owa t'áhkígi' o'aypuyä'i' omuu'i wāy-á t'owavi mangepiye díkáani." ⁴⁵ Ivi khāge'nin wíḍinhanginnáhpí háa ná'i tun natunda'in. Inbî'wedî wa'di in tun nakaa-muu, heḍânho wíḍika'pówápi. Hewänbo diwōeda' óet-sika'yāamídi i'gedi.

To-an i' shánkí hay'i namuu?

⁴⁶ Jesus-ví khāge'nin dívíṭṭhkanmáa wéná wí in di-wedî shánkí hay'i namuu i'gedi. ⁴⁷ Hewänbo Jesus ún'hanginná háa di'ánshaamuu'in, heḍiho wí ay óekē'di ivi hāngedi óewínú, ⁴⁸ heḍi ovāyṭṭ'an, "To'wíḍi naa dí-da'di ná'i ay óesígikéndedi, naa wá' dísigikénde waabá i'o'. Heḍi to'wí naa dísigikē'i'di i' to'wí naa dísandí wá' óesígikénde'. Wí to'wí naa diwedî shánkí híyā'ä'i' ipipa'i-á ta'gendi hay'i namuu."

To'wí Jesus-vi'piye háa nachāpî'-á ivi'näpiye napoe'o

⁴⁹ John-di Jesus óetṭ'an, "Háhkandi', toéwí sen āymū' yä'dâapî'in p'oewāḥḥā t'owavi'wedî ovāykhēpiyendedi uvi khāwá' natū'di, hewänbo āykhā'āmí'in gida', na'in diwedî'i wínamuupídi." ⁵⁰ Hewänbo Jesus natú "To'wí gi'bi wíwínkhā'āmípi. To'wí unbî'piye háa nachāpî'-á unbî'näpiye'i'ba napoe'o."

Wên Samaria-'in t'owadi Jesus wí'óesígikē'pí

⁵¹ I' thaa tsowa napowa'ä' Jesus wíyá oe makówápiye napee-ídi, heḍi kaygindi i'ánshaamági oe Jerusalem-piye nawáymú-ídi. ⁵² Heḍi wên senä' ivi páadé ovāysan wáyge nachangí'o'in dāykhā'āmídi. Wí Samaria-wi

bú'ay iwe dipówá, ⁵³ hewänbo in t'owa wíḍida'pí óesígikáyji'in, gá oe Jerusalem-piye na'āhchāndān. ⁵⁴ Wíje ivi khāge'nin James-áḍi John-dáḍi damuu'in háa óe'an ni'gedi dat'oe, heḍi óetṭ'an, "Nanbí Sedó, ti unda' wí phaa ántṭhkanmá' makówáḍi nawānídí t'áhkí ná'in t'owa ovāyphahān-ú-ídi?" ⁵⁵ Hewänbo Jesus in-bî'piye ibéedí ovāntṭ'an, "Ha'wāagi wíḍanhé'e'āmípi." ⁵⁶ Iwedî wíyá bú'aypiye dimää.

Nabāpu'wan ta'gendi Jesus óeyṭṭhūuwídi

⁵⁷ P'óegé dimän dihayḍi wí sendi Jesus óetṭ'an, "Wáy unmäe eeje wänbo', naa eejepiye'ba ṭ-áḍi omú-í." ⁵⁸ Jesus-di óetṭ'an, "In dé'ây nan deedi dínphohsaa dívíthaayé-ídi, heḍá in tsíde-á dínýāhsaa, hewänbo naa t'áhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i wáyge dáykaykhan-wówá'āmígi' wíḍinnáhpí." ⁵⁹ Jesus-di wíyá sen óetṭ'an, "Naa díyṭṭmá'í." Hebo i' sendi óetṭ'an, "ṭ-áḍi omääpíḍi'bo díwāypunmäe navi táḍá dínchuu píhay heḍânho donkhā'k'úuwídi." ⁶⁰ Jesus-di óetṭ'an, "In dichumuu'in waagin dimuu'indá inbî t'owa dínchuu'in ovāykhā'kw'ōeni. ṭ-áho ópūn t'owa ovāyṭṭ'āmídi Jōesi Táḍávi'piye dívímāan'in." ⁶¹ Wíyá to'wíḍi óetṭ'an, "Nanbí Sedó, naa oda' ṭ-áḍi omú-i'in. Hebo ṭ-áḍi omääpíḍi'bo dípunmäe navi k'aygi'in dovāysengi-ṭṭ'āmídi." ⁶² Jesus-di óetṭ'an, "Han bi'andáho wí'unchā'muupi Jōesi Táḍági' bit'ōe'āmídi. Wí to'wí iwḥāḍḍedi ihayḍá' t'ūupiye ibéede'i' waagi'ba unmuu."

Jesus-di tségintā'di wíje (72) senä' ovāysan ivi t'ōe díví'āmídi

10 Ná'i naphāde ihayḍi Nanbí Sedó Jesus-di wāy-á tségintā'di wíje (72) senä'dá ovāyde'man, heḍá wí'jengin ovāysan ivi páadé dimú-ídi, i' bú'ây eeje heḍá ówíngē eejā wáy namän deepiye t'áhkí. ² I'di ovāyṭṭ'an, "Báyéki t'owa diji' Jōesi Táḍági' ovāy-wé'ge'āmídi, t'owa dāyhāwé'ge'o' waabá, hebo t'ōe'indá háyú wänbo wíḍijihpi. In t'owa-á Jōesi Táḍávi'in únmuu, heḍiho ivi'piye' úviji'ūsus'āmí wāy-á t'ōe'in ovāysaanídi heḍânho báyéki ná'in t'owa ón-wé'ge'āmídi. ³ Jaho bípūn, nää wên k'úwá'ây ímuu waaginbá naadi wāysande' in to'wên khunjó waaginbá dimuu'in diji' iwepiye. ⁴ Wíwínchā'hūuwípi, wí múu bín-hāwíkuu-ígi' wänbo-á joe, in i'antomuu'indā'dibo ímú-í. Wí'úvihayjē'e'āmípi hāḍḍi p'óegé t'owa bínjay'in thaa t'áhkí bínhé'e'āmídi. ⁵ Heḍi wáy wí tewhá its'ú' deewá, páadé in t'owa bínsegitṭ'āmídi ginnân ítū'ni, 'Jōesi Táḍáho wovāykhāge'namí heḍânho nää tewhá íthaa'in ánshaaginpíḍi'bo' íkwoní.' ⁶ Wí to'wí háa bínṭṭ'an waa isígi'i na'ándáho', unbí sengitun i-áḍi ún-jokandee-í, hewänbo to'wí iwe na'ándi' hā'bi namuupíḍá, unbí hí' wí'unchā'púuwípi. ⁷ I' tewhá eebo úvívóy'ni heḍá indáḍá úvihūyāmí, gá wí t'ōe-i-á ivi wá'áaho it'andān. Nääwá hāḍḍi wá' oe-á wíyá tewhá eeje wí'ímú-ípi wovāy'āyngi'āmídi. ⁸ Heḍi wí bú' iwe its'ún-di wovāysígi'andi, hāḍḍi wovāysaa'i bínk'o'í. ⁹ In di-

hay'in i' bú' ee dikw'ó'nin bînhehkháamääni, heđi ovâytü'âamí, 'Nää-á Jôesi Táđáđi wovâytümáa ivi t'owa ímúuníđi.' ¹⁰ Hebo wí bú' ee íts'ûndi wovâysígí'anpíđá, ee bú'wi p'óegé i'ge ímú-í heđi ovâytü'âamí, ¹¹ 'I' na'-jee unbí bú'wi nanbí anto eeje dîntsîndi wânbo ívípêedi-í wâykeeyamíđi híwó wí'úví'ohpí'in ída'píđi Jôesi Táđávi t'owa ímúuníđi.' ¹² Naadi wâyütümáa, owáy i' thaa Jôesi Táđáđi t'owa háa híwó háa híwóhpi dívi'annin ovâytü'an dihayđi, gi'bi bú'win t'owa shánkí dâyt'ôephadekhâymaa in Sodom bú'win t'owav'iweđi."

Háa in bú'ây Chorazin-dá Bethsaida-á Capernaum-dá dínpuuwí'in

¹³ Heđi Jesus ná'in wá' natú, "In t'owa i' bú'ay Chorazin gin dâytü'o' iwe'in t'ôephade dínpuuwí. In t'owa i' bú'ay Bethsaida gin dâytü'o' iwe'indá wá' t'ôephade dínpuuwí. Pínnán t'ôe-áho inbí jâa ovây'an, hebo inbí t'aywó'di wíđivíjâa'anpí. Ná'i pínnán t'ôebá in bú' Tyre-áđi Sidon-dáđi gin dâytü'o' eeje hân'oe ovây'andáho', in Tyre-'indá in Sidon-'indá wíđivíhayjêe'amípiwân k'oe'i aa dívi'aawé-íđi, heđá nûu ee-á dívíkw'ôeniwân, dâykeeyamíđi inbí t'aywó'di dâyjoe'annin. ¹⁴ Heđânho in Chorazin-windá in Bethsaida-windá shánká dâyt'ôephadekhâymaa in Tyre-windá heđá Sidon-windá inbí'weđi owáy Jôesi Táđáđi t'owa háa híwó háa híwóhpi dívi'annin ovâykeek-w'óe'ó ihayđi. ¹⁵ Mađi in t'owa Capernaum bú'aywin dí'ánde' oe makówápiye ovâytegekhâymaa'in, hewânbo indá oe péyégepiyânho diwhavemân."

¹⁶ Heđáhá' ivi khâge'nin itü'an, "To'wên wovâyt'ôeyande'indáho naa wá' dînt'ôeyande waagibá dívi'o'. Heđi to'wên un wovâyjoegi'annindáho naa wá' díjoegi'o', heđi to'wêndi naa díjoegi'odá gindíđi i' to'wí naa dísandi wá' óejoegi'o'."

In tségingtã'đi wíje (72) Jesus-ví t'ôe'in diwáy'ä

¹⁷ T'úugéđi in tségingtã'đi wíje (72) senã' híhchangíđi diwáy'ä, heđi ditú, "Nanbí Sedó, in yã'dâapí'in p'oe-waḥhâđi wânbo na'in dí'a'gin, uví khâwá wínkhâyã'-di." ¹⁸ Jesus-di ovâytü'an, "Naadi wá' dómú' Satan i' Penísendi oe makówáđi síkhagipí nake't'ândi, tsígówânú nawândi waabá. ¹⁹ Bít'ôeyan, naadi wâykw'ú' yã'dâapí'in p'oe-waḥhâđi bînt'aaníđi, wí p'âyü háa wí ts'e'k'âvî'đi úví'ahsaa waagibá, heđá shánkí kay-á wâymađi in kay i' Penísendi unbí hânbi' únmuu imáa'iví'weđi, heđiho há'to hâwíđi wânbo wovây-wá'amí. ²⁰ Hewânbo tobá in yã'dâapí'in p'oe-waḥhâđi wovây'a'ginnandi íhíhchan wânbo', únkhây'ã' shánkí íhíhchã-i'in unbí khâwá oe makówá únta'muudi."

²¹ Ihayđibá i' Yã'dâa'i P'oe-waḥhâđi báyéki híhchan Jesus óemági, heđi Jesus natú, "Naví Táđá, u-á oe makówá-áđi heđá náa oepáa k'ayđá shánkí untsonji'i unmuu. Heđi ná'i hâwí naví khâge'nin dâymú'i-á in báyéki dínhanginná'ninbí'weđá in dihá'inbí'weđá náakaayan heđânho wíđâymuunípiđi, heđi ná'in na-

muudi naadi wíkw'ú'daa'o'. Naví Táđá, gin bi'ámíđi wóe-híhchanmági." ²² Heđáhá' in t'owa ovâytü'an, "Naví Táđáđi hâwí t'âhkí naví mange dínjoe'an. Tóebo ta'-gendi wí'ûnhanginnáhpí to'wí omuu'in, naví Táđáđá'mân ûnhanginná. Heđá tóebo-á wá' wí'ûnta'-gendihanginnáhpí to'wí naví Táđá dínmuu'in, naa ivi ay omuu'i'đá'mân dínhanginná. Heđá wáy wêndíđáho óetaa-í, to'wí namuu'in naadi dovâykeeyandáho'."

²³ Heđi ivi khâge'ninbí'piye ibéedí Jesus-di ovâytü'an indá' dit'oe-íđi, "Undá híhchan bínmá've-í ná'i hâwí napóe'i bínmúndedi. ²⁴ Wâyütü'âamí, báyéki in hân'oe'in tsonnindá in Jôesi Táđávi tukhe'mindá dida' dâymúuní'in i' hâwí náa bínmúnde'i', hewânbo wíđâymu'pí, heđá i' hâwí un í't'oe'o'indá dida' dit'oe-i'in, hewânbo wíđit'oe'pí."

I' híwó'di Samaria-wi sen

²⁵ Wí sen in Hudíyoví kuu dâyhá'o'in diweđi'i namuu'i Jesus-ví'we napówá óetayí'níđi, heđi óet-sika'yan, "Hâhkandi', hân dâ'yámí in wówátsi nahán-depí'in donkáyjídí?" ²⁶ Jesus-di óetsika'yan, "Hân natú' i' tsonnun Moses ita'nandi'? Hâ-á-an iwe náatunnán?" ²⁷ I' sendi Jesus óetü'an, "Gá ginnân:

I' shánkí natsonji'i' unbí Jôesi únmuu'i' undá únkhây'ã' pín ta'gedi bínsgí-i'in, unbí pí'ná khó'jé-á, unbi hâḥ iwá, unbí kay t'âhkíđá, heđá unbí án-shaadá."Heđá wá' natú,

"Háa un wí'bo úvípísígi waagibá, wé'gen t'owa wá' bínsgíhúuwí." ²⁸ Jesus-di óetü'an, "Híwó bihée'an, heđiho háa untú waa bi'âamí, heđânho wówátsi wóemääni."

²⁹ Hewânbo in Hudíyoví hâhkandi nada' ipi-keeyamí'in híwó'di namuu waagibá, heđiho Jesus óet-sika'yan, "Wé'in t'owa dovâysígi-i'?" ³⁰ Jesus-di ònthayyamíđi ginnân óetü'an: "Wí sen oe Jerusalem bú' iweđi i' bú' Jericho iwepiye namän, heđi wên sänmindi óeyã'đi ivi aa óep'áđi heđi hânho óemahpúudi chu'i waagibá óejoe'an. ³¹ Heđi ihayđibá wí Hudíyo owhá'-á ee p'óegá namän, heđi i' sen óemú' iwe nak'óedí, heđi p'ôe p'ânäpiye naphadeđi iweđi namää. ³² Hây napóe ihayđá hanbá napóe. Wíyá wêe sendá na'ä, i-á i' méesate hay'iwi khâge'di namuu, hewânbo i' wá' p'ôe p'ânäpiye naphadeđi iweđi namää. ³³ Heđi wí sen oe Samaria nangewi namuu'i' oe p'óegé namän, heđi i' sen nak'óe iwe nú' napówá, heđi óemú'đi ivi'piye nasehkanápóe. ³⁴ Heđiho ee nak'óe iwepiye namääđi ivi tsaa eeje olive ka'p'oe-áđi méena-áđi òn'eweđi aa'âydi ònwhi'an, heđáhá' ivi búdu eđi óe'í'k'ú'đi wí whohkwo tewhá iwepiye óeho', heđi iwe óe'âyíngi'an. ³⁵ I' tháwándá wíje thaa t'ôe'i chã' ivi chã' múu iweđi iwahógíđi i' whohkwo tewháwi p'ó'gedí' òn'andi óetü'an, 'Ná'i sen nâa'âyíngi'amí, heđi wíyá shánkí úchã'-muudáho' owáy owáy'ä ihayđi wíwá'âa-í.' " ³⁶ Heđi Jesus-di i' hâhkandi óetsika'yan, "Hân un'ân, wé'ídan in poje iweđi i' sen in sänmindi óeyã'i' ta'gendi óeseegi'?"

³⁷ I' hăhkandi'đi Jesus óetụ'an, "Gá i' nasehkanăpoe'i'đân." Jesus-di óetụ'an, "Ja' ópûn, háa i'an waa ó'an."

Mary-á Martha-á inbí tewhá iwe Jesus na'á'đâaji'

³⁸ Jesus-áđi iví khăge'nindáđi iweđi dimăăđi wí bú'ay iwe dipówá, heđi wí kwee Martha gin nakhăwă'i'đi ovâysíg'i'andi iví tewhá eepiye ovâyts'úde. ³⁹ Martha-á wí tí'úu Mary gin nakhăwă'i-á ún'án, heđi i-á ee nange Jesus-ví ân nú' isóge iví hăhkan ônt'ôeyaaníđi.

⁴⁰ Martha hânho najashapoe'o báyékí t'ôe ûnjidi ovây-húujôeníđi, heđiho Jesus-ví'piye namăăđi óetụ'an, "Nanbí Sedó, ti áyîngi wíwóemăhp'i'an naví tí'úudi wí'bo díjoe'andi i' koeg'i' dókhăy'ămíđi? Nátụ'an díkhăge'namí'in." ⁴¹ Jesus-di óetụ'an, "Sehkană Martha, ụ-á hăăwí t'ăhki i'geđi báyékí áyîngiđi wóemáa, ⁴² hebo wí hăăwíđă'âmho ta'gendi natáy, heđi Mary-áho i' ide'man. Heđi ná'i shánkí híwó'di namuu'i' ide'mandi-á iví'wedi há'to óekwee-í."

Jesus-di iví khăge'nin jûusu i'geđi ovâyhá'o'

11 Jesus-á wíyá wăhăđă ijûusu'o', heđi ibowa ihayđá wêe iví khăge'di'đi óetụ'an, "Nanbí Sedó, na'in wá' díjûusuhă'an, John iví khăge'nin ijûusuhă'an waabá." ² Jesus-di ovâytu'an, "Úvíjûusu'andá gin waagi ítúuní: Tăđá, uví khăwă wín'a'ginnamí. Uví tsonkhuu wóegé ówhanbe na'in dítsonnamíđi. ³ Thamuwaagi i' húugi' gíntáy'i dímăă. ⁴ Nanbí t'aywó'di dín'owójé, in na'inbí'piye dívít'aywó'nannin ây'owójénde waagibá. Heđi wíginpúuwípi wăhphăde dítay'i'níđi."

⁵ Heđáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Heyăagú khunpinuđi wí k'emaví tewhá eepiye ímăăđi bîntu'andi, 'K'ema, po-je pává dípíyemăă. ⁶ Wíyá k'ema năngé naphădemăndi năă naví' napówá, hebo naa hăăbo wíđînsaapí dókoe-jôeníđi. ⁷ Heyăagú i'đi oe ívedí wovâytu'andi, 'Ánpí dí'an, in phóđi-áho naphéhto'on heđi naví áyyăđă-áđi naa-áđi giwho'kw'ó, heđiho naa wíđînkodípi dáyshaa-íđi hăăwí wímăăníđi. ⁸ Nađi wâytu'ămí, tobá hăăwí wíwovây'âmănípi wănbo unbí k'ema únwănpimuudí-bo', ihayđă' bînda'măăđáho' ishaa-í, heđi hăăwí ún-táy'i wovây'âmăní. ⁹ Heđi hanbá namuu úvíjûusu'andi: Bînda'má've-í hăăwí, heđiho bînhóení. Bîntuwămá've-í hăăwí, heđiho bînshaa-í. Bînpópó'ămí, heđiho in phóđi-áho ungi' wovâyhuu-í. ¹⁰ To'wên ihayđă' dăy-tăwămăă'indáho dăyshaa-í, heđi to'wên ihayđă' dăy-tăwămăă'indáho dăyshaa-í, heđi to'wên ihayđă' dăy-tăwămăă'indáho in phóđi ingi' ovâyhuu-í.

¹¹⁻¹² "Un tăđá'in ímuu'in, unbí e'núđi wí paa wovây-daa'andi ik'o'íđi, ti wí păăyú bînmăăni? Heđiháa wí wáa wovâydaa'andi ti wí ts'e'k'ăđă bînmăăni? Joe, há'to'. ¹³ Tobá híwóhp'i'in ímuu wănbo undá únhanginná háđiđi híwó'di hăăwí unbí áyyăđă bînmăăni'in. Heđiho shánkí wănbo i' Tăđá oe makówá na'ándi'đi in to'wên óedaa'annin i' Yă'đăa'i P'owăhăđă ovây'âmăni."

Dítú Penísendiđi Jesus óekhăge'máa'in

¹⁴ Jesus-di wí sen tunp'i'v'wedi wí yă'đăap'i' p'oe-wăhăđă ônkhepiye. I' yă'đăap'i' p'owăhăđă napee ihayđi i' sen únhi'kodí, heđi in t'owa ovâyháa'an.

¹⁵ Hewănbo wáy wêndáho dítú, "I' Penísendi Beelzebul gin nakhăwă'i', i' yă'đăap'i'in p'owăhăđăv' p'ó'đéđi' dínmuu'i'đân Jesus óekhăge'do ná'in yă'đăap'i'in p'oe-wăhăđă t'owaví'wedi ovâykhepeeyé-íđi." ¹⁶ Heđá wây-á wêndá dida' Jesus óetay'i'n'i'in, heđiho óedaa'an wên pínnán taa makówáđi ovâykeeyămíđi, heđânho dínhanginnáanıđi háa Jôesi Tăđáđi óesandi' namuu'in háa joe. ¹⁷ Hewănbo háa dívít'ánshaamáa'in Jesus-á únhanginná, heđiho ovâytu'an, "Wí nangewin t'owa wí'bo dívípihănbodáho' inbí nangeho dăypihá'đân-namí. Heđi t'owa inbí k'aygi ee wí'bo dívípiyând-edáho', i' k'aygá há'to nakăypúuwí. ¹⁸ Heđi hanbá Penísendi wí'bo ipiyândedáho há'to hăăđi wănbo natsonyêení. Undi dítu'an Penísendiđânho naa díkhăge'máa, heđânho in yă'đăap'i'in p'owăhăđă t'owaví'wedi dovâykhepiyende'. ¹⁹ Hewănbo handiđi dovâykhepiyendedáho', háđiđan unbí t'owa'indi ovâykhepiyende'? Unbí t'owaho dítu'uni in ta'gen wí'úvihée'opi'in. ²⁰ Hewănbo Jôesi Tăđáví pínnândânho in yă'đăap'i'in p'owăhăđă dovâykhepiyende', heđi ná'indiho únhanginná Jôesi Tăđáđi naa dítsondis-óge'in. ²¹ Wí sen kay'i t'ăhki iví k'uuphé hăăwíđi iví tewhá i'áyîngi'odi, t'ăhki i' hăăwí iví únmuu'i' híwó únkw'ó. ²² Hewănbo wí to'wí iví shánkí kay'i namuu'i' na'ăđăđă i' sendáđi iyăđă-íđi, i' sen óet'aaní, heđi tobá i' sen kwăk'u hăn aa nato'on wănbo', heđá na'ánde' ná'i kwăk'u ađi óekhăge'namí'in, ná'i wêe sen shánkí kay'i namuu'i'đi i' senbí hăăwí ônhóení, heđi iví k'ema'indáđi dívíweejé-í. ²³ To'wí naví'năpiye namuupi'-á naví'piye háa nachăđă, heđi to'wí in t'owa naví'piye ovây'ăyă'p'i'-áho' ovâykhepiyende waagibá i'o'. ²⁴ "Wí yă'đăap'i' p'owăhăđă wí t'owaví'wedi napeđi oe ahkónupiye namăndi wáy ithaayé-í iwe itųwămăa, heđi ishaapíđáho wí'bo natú', 'Wáy dójoe'an diwepiye-bá owáy'ímú-í, i' to'wíwí'piye naví tewhá waagi'ba dín-mú'de'i'.' ²⁵ Heđi nawáy'ăă ihayđá ná'i to'wí'ba óe-shaăđe', wí tewhá na'aanănda năpi'đindá waabá namuu. ²⁶ Heđáhá' wíyá napeđi tsé ihay wây-á yă'đăap'i'in p'owăhăđă iví shánkí yă'đăap'i'in dimuu'in ovây'ăă, heđi ná'i to'wíwí'piyebá ovâyhon iwe dívíthaayé-íđi, heđiho ná'i to'wí-á shánkí p'ándiki'-á napoe'o pááđéđi namuu'iví'wedi."

Háa ta'gendi gihíhchanpúuwí'in

²⁷ Gin Jesus natú ihayđá wí kwee oe t'owa jăăđă kaygá natú, "I' kwee wóe'ayyandi' heđá wóetsăă'andi-á hihchan imăa." ²⁸ Jesus natú, "Hebo shánkí dihíhchan in to'wên Jôesi Tăđáví hí' dăyt'ôeyande'in heđá dăy'a'gindo'indá."

In t'owa dida' Jesus wí pinnán t'ôe i'ãmi'in

²⁹ In t'owa Jesus-ví'we shánkí diwé'gepoe'o, heđi ovâytu'an, "Un nääwin t'owa-á yã'dâapí unbí wówátsi bînnon. Ihayđá' wí pinnán taa bînmúunídí Ída'poe'o, hewänbo wêedã' pinnán bînmúuní, i-á Jonah ikeyandi' waagi'ba namúuní. ³⁰ Haa Jonah ûnpóe'in namuudí in t'owa Ninevah bú'win dínhanginná ta'gen-di Jôesi Tádádí óesannin, heđi hanbá nää naa t'owa t'ãhkígí' o'aypuyã'i haa dînpúuwí'in namuudí in nääwin t'owa dínhanginnáani ta'gendi Jôesi Tádádí dísannin. ³¹ Heđânho owáy i' thaa Jôesi Tádádí t'owa haa híwó haa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihayđi, i' kwee oe Sheba nange p'ó'dédí' namú'de'i' i'ãhtuyedi un nääwin t'owaví wâyupí wovâykeeyamí. Hân'oe i-á kayí' wãhããwi nangedã na'ãã hâyú Solomon ûnhanginná'dí' ònt'ôeyaanídí, hewänbo tobá naa Solomon-bí shánkí hay'i omuu wänbo heđá náwe undádí oji wänbo', undi naa wíđint'ôeyandepí. ³² Heđá wá' owáy i' thaa Jôesi Tádádí t'owa haa híwó haa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihayđi, in t'owa i' bú' Ninevah-win díví'ãhtuyedi un nääwin t'owaví wâyupí wovâykeeyamí. Hân'oe Jonah-đi Jôesi Tádáví tun ovây't'ôe'odí hã'in Ninevah-win t'owa dit'oeđi indá inbí t'aywó'di dâyjoe'an, hewänbo tobá naa Jonah-ví shánkí hay'i omuu wänbo heđá náwe undádí oji wänbo', unbí t'aywó'di wíwínjoe'ohpí."

Jesus-di ovâytu'an iví hí' ònjoegi'odáho', wên ko wên t'ún pho' dâykée'í waagibá díví'o'

³³ "To'wí wänbo wên phakó iko'andi pho iwe wí'ikaakée'ípi, haa wên t'ún napekichá'nin pho' wí'ikée'ípi, hewänbo wên phakóki eedân ikée'í heđânho to'wên dits'úya'nin i' ko dâymúunídí. ³⁴ T'owaví tsée-á wên phakó ingí' namuu, heđi híwó'nin tsée dínmuudáho in tséedá t'ãhkí ovâyko'. Hewänbo híwóhpí'in tsée dínmuudáho' t'ãhkí ovâyphahkhunjo' waagi'ba dínpo'e'o. ³⁵ Heđânho úv'íyíngí'ãmi unbí tséedí in ko óetsudemääní'in, khun ní'ge wí'íyëenípídí. ³⁶ Wí to'wí ta'gendi ûnkonándá heđá wáygé wänbo wí'ünphahkhunáhpídá, t'ãhkího ûnkohkeenáani, wên phakó ûnkohkay waagibá."

Jesus-di in Pharisees-áđí in Hudíyoví kuu dâyhã'ó'indádí ovâytu'an t'ôephade dînpúuwí'in

³⁷ Jesus ihí'bowá ihayđá wí Pharisee-đá óehúut'an, heđiho i' Pharisee-ví tewhá eepiye dats'úndi Jesus ihúúsóge. ³⁸ I' Pharisee óeháa'an Jesus óemú'dí ihúúsógedi wa'đi iman'owídípídíbo' in Hudíyoví kuu waagibá. ³⁹ Heđiho Nanbí Sedó Jesus-di óetup'an, "Naa dînt'ôeyan, un Pharisees-á t'owa waaginbá ímuu inbí húugi' k'édé-á sã'wé woegi'-á já'wédíđá' dâ'owídinde'in. Undá ída' híwó ikeet'ôení'in, hewänbo unbí pí'ná kó'hé' nákeet'óepí iwá hã't'aa'indã' heđá yã'dâapí'indã' ímuu. ⁴⁰ Un ánshaapí'in, Jôesi Tádá-á

hããwí nákeet'óe'i' ipaa. Ti i'ba hããwí nákeet'óepí' wá' wí'ipaapí'an? ⁴¹ Únkhã'ã' hããwí unbí sã'wé únsaa'i' in sehkanãwó diwówájí'in bînmääní'in, handiđibo yã'dãa'in wówátsi bînhúuwí.

⁴² "T'ôephade un Pharisees únpúuwí. Undá i' su't-s'ígí'-á tsímáhãa-á heđá wé'ge'i hããwí ha'wãagi'i' bînpaye iwedi tã taa únk'w'òndi Jôesi Tádá wêe bînmã', hewänbo t'owa-áho ta'ge wíwín'ohpí heđá Jôesi Tádá-á wíwínsígípi. Hããwí bînt'andedi ta'gendi únkhã'ã' tã taa únk'w'òn diwedi Jôesi Tádá wêe bînmääní'in, hewänbo wí'ún'ôede-ípi ná'i wé'ge'i híwó'di hããwí wá' úv'í'ãmídí. ⁴³ T'ôephade un Pharisees únpúuwí. Undá i' méesate páadépiye úv'ík'w'òení'in wovâyhí'an, heđá oe búu pinge wovâyhí'an t'owađi a'gindi wovâysengitup'ããmí'in. ⁴⁴ T'ôephade únpúuwí, gá undá wáy pení ovâykhã'kw'óđi eeje nataamuupí' waaginbá ímuudân, t'owa díví'ãhsahondi wíđínhanginnáhpí iwe nakw'ó'nin." †

⁴⁵ Wí Hudíyoví kuu ovâyhã'ó'i'đi óetup'an, "Hãhkandí, in Pharisees-bí'gedi ha'wãa bihée'odí na'inbí'gedi wá' jänákí bihée'ó'." ⁴⁶ Jesus natú, "T'ôephade un Hudíyoví kuu bînhã'ó'in wá' únpúuwí. In t'owa kã'i hããwí díví'ãmi'in bîntu'ó', hewänbo undá hã wänbo wíwínkhãge'dopí dâ'y'ãmídí.

⁴⁷⁻⁴⁸ T'ôephade únpúuwí, gá undá wáy in Jôesi Tádáví tukhe'min ovâykhã'kw'óđi eeje bînkodí'odân, inbá unbí hehããwin thehtáy pahpá'indi ovâyhãnú. Hewänbo han bîn'andi nákeepoe'ó únchanpóe'in haa unbí páadé kã'ãã'in díví'annin híwó namuu'in, gá indá in Jôesi Tádáví tukhe'min ovâyhãnú wänbo undá inbí penípho bînwãnpikodí'odân. ⁴⁹ Heđânho Jôesi Tádá báyéki hangintan imáagí ginnân natú, 'Naví tukhe'mindá heđá naví t'ôekhuwa'indá in t'owaví'piye donsaaní, heđi in t'owađi wáy wên in dovâyseannin jänákí ovây'ãmí, wáy wëndá ovâyhãnú-í.' ⁵⁰ Heđiho un t'owa nääwin wovâyçhãnukhãmáa in Jôesi Tádáví tukhe'min nää oepáa k'ayđi nakhí'jen dihayđibo' ovâyhãnúđí. ⁵¹ I' páadé óehay'i-á Abel namuu, heđi i' t'í'úugé óehay'i-á Zechariah-á namuu, i-á i' méesate-á i' antãa já'wé nak'óe'i-á inbí pinudí óehay. Naadı wâytu'ããmí, undáho in t'ãhkí ovâyhãnúđí ta'gendi wovây-tuhçhãnukhãmáa. ⁵² Un Hudíyoví kuu bînhã'ó'in t'ôephade únpúuwí. In ta'gen namuu'in bînkaajo waagibá úv'í'o', in t'owa wíđihãhpúuwípídí. Undáho wí'ihãhpóepí, heđi in wé'gen t'owa diháhpúuwí'in dida'indáho wíwínmãhpí diháhpúuwídí."

⁵³ Jesus ná'i Pharisee-ví tewhá iwedi napee, heđi i' thaa iwedi páadépiye in Hudíyoví kuu dâyhã'ó'indá heđá in Pharisees-á hânho i-áđí dit'ayyaapóe, heđá hânho-á dívikhããde' t'ãmãge i'gedi óetsika'yãmídí. ⁵⁴ Wên phay igí' nawhêe-íđí ònk'úya' waabá muu'in bînkaajo waagibá úv'í'o', in t'owa wíđihãhpúuwípídí. Undáho wí'ihãhpóepí, heđi in wé'gen t'owa diháhpúuwí'in

† In Hudíyo wí penípho iwe díví'ãhsaadá, dínkhããk'óe inbí méesate ee dits'úuní'in páadé dívikhã'ãnpídíbo' inbí kuu dínmuu waa.

púudívi?andi ditsíkha wên háawên híwóhpi?in natuh-pee-ídi.

Jesus iví khäge?nin itü?an díví?áyíngi?ámí?in

12 ¹⁻² Ihaydi báyéki maapaasôn (1,000's) t'owa di-wé?geji?, heđi hânho dibá?yendi dívídachänu?o?. Jesus-di in t'owa ovâyhée?an, hebo iví khäge?nin páadé itü?an, "Úvi?áyíngi?ámí hä?in Pharisees waaginbá wí?ípúuwípídi, indá paa dívíjánúmáa?in waaginbá dimuu. I? híwóhpi? díví?o?-í-áho dínsôe-í oewáasee ná?i oewáa iwe nato?ondi nasô? waagibá. Heđi hanbá t'ähki náä nakumuk'óe wänbo nakumukhuudee-í, heđá t'ähki náä nakaak'óe wänbo óepeeyé-í napü?wäñidí. ³ Heđiho wên háawên phahkhun dee ítü?indáho?, thaadi dit'oe-í, heđi wên háawên to?wívi? oje phóge bîn-sänhée?andi in phóđi nati?dindi, indáho wha?k'ayđi dívítu?wéñú-í, t'ähki dit'oe-ídi."

Jôesi Tádádá?mân âykhunwôeda?í

⁴ "Naví k'ema?in, wâytu?âámí, wíwínkhunwôeda?ípi in to?wên unbí tú? dâyhâñú-ídi dínkodí wänbo shánki wovây?ámídi wídínkodípi. ⁵ Naadi wâythayyámí to?wí namuu?in i? bínkhunwôeda?í?i? Jôesi Tádá-ânho bínkhunwôeda?í. I-á ûnkodí wovâyhâñú-ídi heđá wá? ûnk'óe péyégepiye wovâysaanídi. ⁶ P'ánú ts'í? tsídé?ây wíje thígí?dídibo ovâyku?ch'áadepi?an. Hewänbo tobá wâhphade dichä?muupí wänbo Jôesi Tádádá wêe wänbo in diwedí wí?óe?óđéndepí. ⁷ Hewänbo undá Jôesi Tádágí? báyéki tsídévi shánki íchä?muu. I-á ûnhanginná háyú phó unbí p'ó?de únsaa?in wänbo?, heđiho wí?íkhunwôeda?ípi."

Jesus-ví?piye íwíwâyundedáho gínkhây?ä? han gitü?un?in

⁸ "Naadi wâytu?âámí, to?wên in t'owavi páadépiye naví?in dimuu?in ditü?in, naa t'ähki t'owagi? o?aypuyä?i wá? in Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepa?ä?inbí páadépiye otü?uní innân naví?in dínmuu?in. ⁹ Hewänbo to?wên in t'owavi páadépiyebo ditü?in naví?in wídímuupí?in, naa wá? in Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepa?ä?inbí páadépiye otü?uní naví?in wídínmuupí?in. ¹⁰ Nakodí t'ähki t'owa dín?owó?jaynídí hääwi híwóhpi dívíhée?annin naví?gedí, naa t'owa t'ähkígí? o?aypuyä?i? omuu?i?, hewänbo to?wên jänákí i? Yä?dâa?i P'oe-wâhâñü?gedí dívíhée?annindáho há?to dín?owó?jayní. ¹¹ "Owáy in méesate eejé?in p'ó?dédí?inbí?piye háa in nangewin tsonninbí?piye wovây?unjó?namídi wovâyho ihaydi, wí?áyíngi-ípi háa ítü?uní?in úvi?aywoenídí, háa úvihée?ámí?in wíwovây?áyíngimâänípi, ¹² gá ihaydáho i? Yä?dâa?i P'oe-wâhâñü?gedí i? hí? wovây?mâäníđân heđânho híwó úvihée?ámídi?" gin Jesus-di ovâytu?an.

Jesus-di i? kodit'owa sen ánshaapi? namuu?iví?gedí ovâytu?an

¹³ Wí sen in t'owavi jáa naji?i?di Jesus óetu?an, "Háhkandi?, naví pá?dây dín?un?an i? hääwi nanbí tádádí

na?in dínjoe?andi naa-áđí iweejé-í." ¹⁴ Hebo Jesus-di i? sen óetu?an, "To?wígí wänbo naa wídínk'ú?pi otü?unídí háa unbí hääwi dänweejé-í?in." ¹⁵ Heđáhá? Jesus-di t'ähki in t'owa ovâytu?an, "Häñü? wänbo t'ähki úvi?áyíngi?ámí heđânho hä?t'aa?indá? wí?ímúunípidí. To?wí wänbo híwó?nin wówátsi wí?imáapi báyéki hääwi ûnwänpikw'ôndibo?."

¹⁶ Heđáhá? ná?in háhkangi?in ó?gédí ovâytu?an, "Wí kodit'owa sen ûnnavakw'ó, heđi báyéki ûnpayede. ¹⁷ Heđiho ginnân na?ân: "Wâhâñü? naví hääwi dín?paa?i donkw'ôení wídínnáhpí. Hân hîn dáy?ámí? ¹⁸ Ma? gin-nân dáy?ámí: Naví denkw'o?i tewhá donts'ávedí wíyá shánki he?endi donkw'ôení, heđiho ee naví táhtándá naví wé?ge?i hääwi-á dondenkw'ôení. ¹⁹ Heđáhá? gindá opitü?uní: 'Näa-áho báyéki híwó?di hääwi híwó hay pâyogí? dîndenkwo?o?, náa-áho wíyá wídáy?t'ôe?ámípi. Húukandá sụwä-áđá dáy?ámí, heđá naví wówátsi-á híhchandi donhúuwí. ²⁰ Hewänbo Jôesi Tádádí i? sen óetu?an, 'U? ánshaapi?, náa khunbo uvi wówátsi wínkekhây?máa. Ihaydáho to-an hä?i hääwi ugi? mândenkwo?đi?i? ikhonkhây?máa? " ²¹ Heđi Jesus-di in t'owa ovâytu?an, "Ha?wâagi?innânkun in t'owa dimuu báyéki hääwi dâdenkw'óe?ó?in hewänbo Jôesi Tádá-á natü? ta?gendi kodit'owa wídímuupí?in."

Jesus-di ovâytu?an hääwi i?gedí wídí?áyíngi-ípi

²² Heđáhá? iví khäge?nin itü?an, "Heđânkun wây-tumáa, wâhphade wí?úvi?ánshaamá?ve-ípi i? koegi? ún-táydi íwówâyéñidí, háa i? aa úntáydi unbí tú?gi? ²³ Unbí wówátsi-á shánki únchä?muu koegi?dä?bí?wedí, heđá unbí tú?-á aadä?bí shánki únchä?muu. ²⁴ In odoví?gedí úvi?ánshaa?ámí. Indá wídâyko?jikopí, heđá wídây-häñü?wé?ge?opí, heđá wâhâñü? dâyhâñü?widenkw'ôení?i wänbo wídínnáhpí, hewänbo Jôesi Tádáho ovâyhúu-jómá?. Heđi undá shánki íchä?muu ná?in tsídévi?wedí. ²⁵ Wêná wí wänbo há?to unbí wówátsi wíyá wêe thaa wänbo bîntä?ä-í íwänpi?áyíngidibo?. ²⁶ Häñü? híyâñü?i ha?wâagi?i wänbo há?to úvi?ámí, heđiho háadán wíyá häñü? i?gedí úvi?áyíngimä??" ²⁷ Úvi?ánshaa?ámí hä?i ahkónuwi póvi?ây háa nakeet'óe waa. Wídívít'ôe?opí wídây?pá?p'ándepí wänbo?, Jôesi Tádá sa?wó?di aa waagi ovây?má?. Solomon-dá hânho hay?i namú?de wänbo? i? póvi waabá sa?wó wí?i?awepí. ²⁸ Jôesi Taa sa?wó?di aa waagi i? ahkónuwi phé?yávigí? ônpaa, tobá ná?i phé?yávi-á wêe thaađá? nasaa wänbo heđá wíyá tháwándáho t'owa dâypa?kw'ôení dâyhâñü?háa?ámídi, heđiho un wá? shánki híwó wänbo wovây?aawé-ípi?an. Undá únkhây?ä? ná?in úviwây?yú-í?in, hewänbo híyâñü?dä? wâyü bînmáa?in ímuu. ²⁹ Ihaydá? wí?ítü?be-ípi, 'Häñü?-angú âyk'o?i, häñü?-angú âysuwä-í? Wâhphade wí?úvi?ánshaamá?ve-ípi i?gedí. ³⁰ T'ähki t'owa Jôesi Tádá óetaapi?indá hânho dívíwänpikhäñü?de ná?i häñü? dâyhóenídi, hebo unbí Tádá oe makówá na?ándi-á ho ûnhanginná undá úntáy?in. ³¹ Undá shánkidí únkhây?ä?

Jôesi Tádávi tsonkhuu i'piye úvíkhä-í-in, hedí gin úví'andáho ná'i hääwí úntáy'i bínhóeni.

³² "Wí'íkhunwôeda'ípi tobá hý'äädí wên k'úwá waa íji wänbo'. Unbí Tádá makówáwi-áho nahíhchan oe makówápiye wovâyhúuwídí. ³³ Hääwí únk'w'ó'dí' bínk'ch'âani, hedí i' chä'dá in sehkanäwó di-wówáji'indá bínmääni. Gindidáho wí chä'múu há'to únwhéepúuwí'í' waagibá bínmá've-í, hedânho i' hääwí únchä'muu'í-á oe makówá úndenkwóde-í. Iwá hääwí unbí' únmuu'í há'to únháni, háa wên sänmin wänbo há'to dáy'tä'gégé-í, háa wên khä'nin wänbo há'to dáy-hä'ní. ³⁴ Wähä'ä unbí hääwí únchä'muu'í' únk'w'ón di-webá unbí pí'ná khó'jé ída'í íkwon'í-in."

Jesus iví khä'ge'nin it'uan dikhâymuun'ín

³⁵⁻³⁶ "Wên t'ôe'in waabá únk'hây'ä' ímúun'ín, inbí p'ó'dédí' wên khóhtsa' shánkí'eedi iwedi iweemá'ídí dáytsíkha'máa'in. Indá dívít'ôe'amígí' dí'aamuu, inbí phakó-á dínkomuu, hedânho napówá ihaydi oe phódi ipópó'andi wese igí' dáyhuu-í. ³⁷ Ná'in t'ôe'in inbí p'ó'dédí' dínpówá ihaydi áy'ingidi dikw'ó'nin ovâyshaadá híhchan dáy'má've-í. Wây't'ä'amí, i-á ip-i'aawé-í ovâyhúukhâysaa-ídí, hedí ovây't'ä'amí dívík-w'ôeni dívihúy'amídí, hedí hääwí ovâysaa-í. ³⁸ Tobá khun pinudi háa shánkí hää'danho nanân wänbo na'ä'ä ihaydi, dikhâymuudi ovâyshaadáho híhchan dáy'má've-í. ³⁹ Ná'in ta'gendi únhanginnáani: Wí to'wí únte-whák'óe'i hää'di wí sänbi' i' tewhá eepiye na'ä'in únhanginnándáho, há'to óemääni in phódi ithâani'ín háa wháphódi ihâave-í'in nats'ú'únídí. ⁴⁰ Hedí un wá' íkhâymuuní, gá naa t'owa t'ähkígí' o'aypuyä'í' omuu'í wá' hää'di nanân wänbo' owáy'ä'dân, dítsíkha'máapí ihaydi o'ä'."

⁴¹ Peter-di Jesus óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti na'in-dá'mân ná'í hí' dí'tumáa, háa t'ähkí in wé'gen t'owa wá' ovây'tumáa?" ⁴² Jesus-di óet'uan, "Wí t'ôe'i hääwí nawó'ná'dí' híwó i'o'í hedá híwó'di hangintan imáa'í-á waaginbá únk'hây'ä' ímúun'ín. Gi'bi t'ôe'i-ânho iví p'ó'dédí'di óesôege-í i' tewhá ee in wé'gen t'ôe'inbí tsondi dínmuunídí, hedí inbí koegí' hääwí ovây'mä'dân, dítsíkha'máaänídí hää'di ihaydi napóe ihaydi.

⁴³ Híhchan i' t'ôe'i imá've-í iví p'ó'dédí'di gin i'odi óe-shaadí iví iweemaa ihaydi. ⁴⁴ Ta'gendi wây't'ä'amí, i' tewhá p'ó'dédí'di gi'bi t'ôe'i óesôege-í t'ähkí iví hääwí ô'n'ây'ínmá've-ídí. ⁴⁵ Hebo i' t'ôe'i híwó i'amí'í'wedí wí'bo nat'údáho, 'Navi tsondi-á nahayjêepóe na'ä'ä-ídí', hedího in wé'gen t'ôe'in kwiyä'dá senä'dá ovâymah-púovây'mä'dân, dítsíkha'máauch'numáadá, hedí i-á húukangí'-á s'wä'gí'-ádí'dá'á'á namuudá, hedá naháapoe'odá, ⁴⁶ gin i'andáho' iví p'ó'dédí' únwáy'ä'ä-í óetsíkha'máapídí, hää'di i' t'ôe'i' únhanginnáhpí ihaydi, hedí i' p'ó'dédí'-á nats'ónpúuwí i' t'ôe'i hânho óe-tuhchä'änú-í'in, hedá óesaani in wé'gen t'owa t'ôeyan-pí'indá' dimuu'ín dikw'ón diwepiye. ⁴⁷ Wí t'ôe'i-á háa iví p'ó'dédí' únda' waa únhanginnân wänbo hää'bo

wí'í'andpídí, i-áho báyékí whä'didi óetuhchä'änú-í.

⁴⁸ Hewänbo wí t'ôe'i híwóhpí i'andi gindidí únkhây'ä' whä'didi óetuhchä'änú-í'in, hewänbo háa iví p'ó'dédí' únda'in ta'gendi wí'únhanginnáhpídí, i-áho wä'phade wí'óetuhchä'änú-ípi. To'wên t'ähkí báyékí ovây'mä'gí'indáho báyékí'á dínkhây'ä' dáy-wáy'määni'ín, hedí to'wên inbí mange báyékí ovâyk-w'ódi'indáho báyékí'á dínkhây'ä' iwedi díví'amí'ín."

Jesus nat'ú i' namuudi t'owa dívíwíjekhây'máa

⁴⁹ "Naa náa oepáa k'ay'dipiye o'ä'ä wí phaa waabá namuu'í dómá'ídí, hedí hânho oda' ho nakoje'n'ín.

⁵⁰ Naa dínkhây'ä' dont'ôephaadé-í'in, hedí naví pí'ná khó'jé hânho ochanpúuwí gin dín'póe píhay. ⁵¹ Hân í'ände'? Ti t'owa dívíwóeni naa náa oepáa k'ay'dipiye o'ä'ä'dibo'? Joe, t'owa-á dívíweeje-í. ⁵² Nää iwedáho gin waagi namúuni: Ma'di p'ánú t'owa wêe tewhá iwe dithaa, hedí diwíjêdeedi wêege'in dipúuwí, wíjediho wé'ge, pojedá wé'gá, hedí in wíjediho in pojeví'piye háa dichä'ä-í, hedá in pojedá in wíjeví'piyá. ⁵³ I' tádá-áho iví e'núv'í'piye háa nachä'ä-í hedí i' e'nú-áho iví tádá'v'í'piyá. I' jýá-áho iví a'yúv'í'piye háa nachä'ä-í, hedí i' a'yú-á iví jýáv'í'piyá. I' jahkwíjo iví sâa'í'v'í'piye háa nachä'ä-í, hedí i' sâa'í-á iví jahkwíjoví'piyá."

Jesus-di ovây't'uan híwó'di hangintan dáy'má've-í t'ähkí hääwí i'gedí

⁵⁴ Hedáhá' in báyékí t'owa iwe dikw'ó'nin ovây't'uan, "Wí okhúwá oe tsânpiyedi na'ä'ädi bínmú'di, wese ítú' ikwähkhây'máa'in, hedí híwó ítú' gá han napúuwí'dân. ⁵⁵ Hedí oe aakonphä'gedí wovâywä'änámä'di, ítú' hânho itsä'wä'khây'máa'in, hedí híwó ítú', gá han napúuwí'dân. ⁵⁶ Undá paa dívíjánúmáa'in waaginbá ímuu. Náa oepáa k'ay'dá hedá makówá-á háa i' okhúwá-á wä'ä'á nakeet'óe waa bínmú'ndedi únhanginná háa nanáani'ín, hedí háadán handi wí'ún-keepoe'opí háa natunda'in i' wé'ge'i hääwí náa ná'í thaa eeje Jôesi Tádá i'o'í'?"

Jôesi-ádí híwó'gí ó'an wa'di úkodi'dibo'

⁵⁷ "Hedí háadán unbo wí'úv'í'ánshaa'ohpí únhanginnáandí wé'i wí hääwí híwó'di namuu'ín úv'í'amídí? ⁵⁸ Heyâagú wí to'wídí háawên wovây'chä-nundedí hedá wovây'tunjó'diwéhondá, wa' ímändibo' i-ádí úvíkodi'amí hedânho i'di wovây'ma'p'ä'ädi-ídí hedá i' tsondiví páadépiye wíwovâyhúuwípi. Eepiye wovâyho'dáho ma'di i' tsondidáho i' pan áy'í'diví mangá wovây'joe'amí hedá i'dáho wovâypanhúuwí. ⁵⁹ Wây't'ä'amí, gin únpóedáho há'to wovây'ma'p'ä'ädi-í há'yú íphaamuu t'ähkí úvíwá'áa píhay" gin Jesus-di ovây't'uan.

Jesus-di in t'owa ovâyty'an inbí t'aywó'di dâyjoe'an-
pidá dichuu-í

13 Ihayhâá bá wên t'owa iwe diji'indá Jesus-á óe-
ty'an háa wên Galilee nangewin dínpo'e'in. Ditú
i' méesate hay'i ee Pilate-di ná'in Galilee-'in ovâyhánú
wa' dâj'animâahánúndedibo Jôesi Tádá óemâánídí.
² Jesus-di ovâysika'yan, "Hedí hân í'ánde"? Ti hâ'i in
Galilee-'in ha'wâa dínpoedíbo shánkí t'aywóhkannin
dimuu in wé'gen Galilee-winbí'wedí? ³ Joe, há'to'. Wây-
túmáa, undá wá' unbí t'aywó'di bínjoe'anpidá íchuu-í.
⁴ Hedí in tã'di kháve (18) t'owa oe Siloam tsowa ovây-
hánú'in i' tewhá tų'wândi dínkanudí, hândá inbí'gedí
í'ánde"? Ti indá shánkí híwóhpí díví'o'indá dimuuwân
in wé'gen t'owa oe Jerusalem bú' dithaa'inbí'wedí?
⁵ Joe, há'to'. Wây-túmáa, undá wá' unbí t'aywó'di bín-
joe'anpidá íchuu-í."

Jesus-di wên fig tay í'gedí ovâyhée'an hâáwí ovây-
hâ'ámídí

⁶ Hedáhá' ná'in háhkangí'in ó'gedí ovâyty'an: "Wên
fig tay wí senbí nava iwe únchá, hedí i' sen namâa
ihâá'aynuuwâ-ídí, hebo hâábo wí'ishaapí. ⁷ Hedího iví
nava t'ôe'i itų'an, 'Ót'ôeyan, nâa-ádího poje pâyoho
o'âá donhâá'aynuuwâ-ídí ná'in tay iwe, hewânbo
wa'di hâábo wídonshaapí. Náts'a', nawânpidáchá.'
⁸ Hebo i' nava t'ôe'i'đi óetų'an, 'Naví tsondí', wíyá wêe
pâyowân nâasôemâání, hedí ee napúují' í'ge dónah-
paa-í hedá dósá'kw'ôení. ⁹ Hedího nâa wíyá pâyoy
nahâá'aypóedáho', híwó, hebo napaapídáho nat-
saadee-í. "

Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí kwee napháygípóedí
ônhehkháa'an

¹⁰ Wí kaykhanwówá thaa Jesus-di in t'owa in Hudíyoví
méesate'ay ee ovâyhá'o'. ¹¹ Wí kwee wí yâ'dâapí' p'oe-
wâhâđđi óemáa'i' iwe nají, hedí tã'di kháve (18)
pâyoy óehay'an, hedí nadapháygípóedí wínata'ge-
poe'opí. ¹² Jesus-di i' kwee óemú'di óetų'an, "Kó'ôe,
ná'i hay wóemáa'i wínjâa'ámí." ¹³ Hedí i' kwee
óetâgedí wesebo nata'gepóe, hedí i'đi Jôesi Tádá-á
kw'áayébo' óemáa.

¹⁴ Hewânbo i' Hudíyoví méesate'ay p'ó'déđí' nat'ayji',
kaykhanwówá thaa Jesus-di i' kwee óehékháamâgíđi,
hedího in t'owa ovâyty'an, "Sí t'ôe thaa naná jâđđi
waa, hedí iwedí wé'i wí thaa wânbo í'âá-í wovây-
hehkháamâánídí, i' kaykhanwówá thaa-á joe." ¹⁵ Nanbí
Sedó Jesus-di ovâyty'an, "Un paa waaginbá
úvíjânú máa'in ímuu'in, ti kaykhanwówá thaa nanân
wânbo to'wídí wânbo un diwedí unbí wásí háa búdu
wíwínwhisuudepí'an hedânho phékhâa iwedí napee-í
bînp'oemâánídí? ¹⁶ Hedí náwe ná'i kwee Abraham-bí
ây iwedí'i' bábá namuu'i nají, i-á i' Penísendi Satan-di
tã'di kháve (18) pâyoy óewhi'an waagibá. Ti híwó wína-
muupí'an óema'p'âđđi-ídí kaykhanwówá thaa nanân

wânbo'?" ¹⁷ Hedího t'âhkí in óetunsúumáa'in di-
wôeda'póe, hedá t'âhkí in wé'gen t'owa-á dihíhchan-
póe, t'âhkí hâáwí he'endi híwó i'andi.

Jesus-di ovâyhée'an mustard ko'ji í'gedí, hedá
oewáasee í'gedá Jôesi Tádáwí háhkan ní'gedí ovây-
hâ'ámídí

¹⁸ Jesus-di wíyá ovâyhée'andi ovâyty'an, "Hân wây-
tų'ámí únhanginnâánídí háawin Jôesi Tádáwí háhkan
únmuu waa. Hádíđan wâythayyámí hâá waagi na-
muu'in? Gá ginnân: ¹⁹ Wí híhchâá'i mustard ko'ji wí sen
ikê'di iví nava iwe ikoe'i waagi' bábá namuu. Natsi-
jópúpóedí nasôedá wên tay napaa, hedí in tsídé
dívishunwâve i' wa'jáy khóe eeje dâyyâhpa'ídí."

²⁰ Hedá wíyá ovâyty'an, "Hân wâyty'âámí
wâythayyámídí hâá waagi Jôesi Tádáwí háhkan ún-
muu'in? ²¹ Gá ginnân: Wí oewáasee wí kwee báyékí
khândáđi iwóndí' waagi' bábá namuu, hedí nasôedí han-
waapídíbo' i' oewáa t'âhkí napee."

Jesus-di ovâyty'an in makówáwin phóđi híyâá saygi'in
namuu

²² Jesus oe Jerusalem bú'piye namân, hedí i' bú'ây
eeje ówíngé eejá namândi t'owa ovâyhâhkanhon.
²³ Hedí wí to'wídí óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti wí
híyâáđđi t'owadâ' ovây'aywoeni?" ²⁴ Jesus-di in iwe di-
ji'in ovâyty'an, "In makówáwin phóđi híyâá saygi'indá'
namuu, hedího hânho úvíkhâá-í iwe íts'úúnídí. Wây-
tų'âámí, báyékí un ítsugedá'í, hebo há'to únkoedí-í.
²⁵ Jôesi Tádá i' iwe'i' p'ó'déđí' namuu'i-áho in phóđi
it'êedí-í, hedí un ho íts'úhpi'indá já'wébo-áho
wovâyjoe'ámí, hedí bînpópó'odí ítúúní, 'Nanbí Sedó,
ná'in phóđi dínhuu hedânho gits'úúnídí.' Hewânbo i-á
natúúní, 'To'wên ímuu'in naa wídínhanginnâhpí.'
²⁶ Hedí undi bîntų'âámí, 'U-áđí ívívúnyan, hedí nanbí
bú' iwe ų'đi díchá'an.' ²⁷ Hewânbo i-á natúúní, 'Wây-
tų'anpí'an, to'wên ímuu'in naa wídínhanginnâhpí. Un
yâ'dâapí tsiyekannin ímuu'in, naví'wedí bíjâatâá.'
²⁸ Hedí Abraham-dá Isaac-á Jacob-á hedá t'âhkí in Jôesi
Tádáwí tukhe'mindá oe makówá bînpuwâkhây máa,
hebo undá já'wébo-á wovâyjoe'ámí. Ihayđího ít'ayđi
úvísihtâákhây máadáhá' úvíwâ'ts'eekhây máa. ²⁹ Iwe
t'owa-áho p'inphâ'gedá tsânphâ'gedá aakonphâ'gedá
thanphâ'gedá diwé'gepóewí, hedí dínshánkí'eedinân
waabá dínpuuwí. ³⁰ Hedí ihayđi wên to'wên nâa
tí'úugé'in waa dínchâá'indá p'ó'déđí'in dipúuwí, hedí
wên to'wên p'ó'déđí'in dimuu gin di'ánde'indáho
tí'úugé'indáho dipúuwí."

Jesus hânho Jerusalem isígí, hebo in Jerusalem-'indá
óejojegí'an

³¹ Ihayhâá bá wên Pharisees-á oe Jesus na'án diwá
dipówáđí óetų'an, "Shánkí híwó náwedí unmú-í, gá
Herod i' p'ó'déđí' namuu'i wóeháyji'in nada'dân." ³² Je-
sus-di ovâyty'an, "Ja' bintų'an hâ'i p'óséwhâa, wí háyú

thaawän t'owa dovâyhehkháamá've-í, in yä'dâap'in p'owëqähâ-á dovâykhehpiye'be-í, hedí ihaydânho naa naví t'ôe donboewá-í. ³³ Hewänbo nää ná'i thaa eeje wa'gí oe Jerusalem bú'piye omän. Wí Jôesi Tádávi tukhe'bi óehaydá, nakhây'ä' oe Jerusalem di-wedá'mânho ûnpúuwí'in.

³⁴ "Un t'owa oe Jerusalem-win, in Jôesi Tádávi tukhe'min bîndahánunde', hedá in t'ôepä'qä'in Jôesi Tádávi unbí'piye wovâysannindá bînk'usâyunde'. Hâyánnanho oda' wâyba'aa'amí'in, wí dee iví dee'ây ik'û'aanú'hónde waabá, hewänbo undi wídímähpi. ³⁵ Hedânho wáy íthaa iwáho wí tayjee waabá ún-joekandee-í. Wâytu'qämí, há'to wíyá undi dímúuni owáy i' thaa napówa píhay naví'gedí ítú ihaydi, 'Jôesi Tádávi híwó óe'qämí i' to'wí ònk'û'i' na'qä-ídí.' "

Kaykhanwówa thaa Jesus-di wí sen iví tú' ûnteemuu'i' ònehkháa'an

14 Wí kaykhanwówa thaa Jesus wí p'ó'dédí' Pharisee-ví tewhá eepiye namää ihúuyamídí, hedí in t'owa dikw'ó'nindi hânho áyíngídi óemúnde'. ² Wí sen iví nú' na'án, i-á iví tú' t'ähkí hânho ûnteemuu. ³ Jesus-di in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá in Pharisees-á ovâytsika'yan, "Ti i' tsontundi na'in dímä' wí to'wí kaykhanwówa thaa nanân wänbo áyhehkháamäänídí háa joe?" ⁴ Hewänbo indá háabo wídítúhpí. Hedího Jesus-di i' sen óetägedí óehkháamági, hedí iwedí óesan. ⁵ Hedáhá' ovâytu'an, "Wénä wí un wí e'nú háa wí wáasi ú'ándi' wí p'obú' iwe nake't'ándi, ti wesebo wímän-whahkáyjípí'an tobá kaykhanwówa thaa nanân wänbo?" ⁶ Hebo háawin wên wänbo wídínhanginnáhpí óe'tqámídí.

Jesus-di ovâytu'máa wídívípitaygé-ípi

⁷ Hedí Jesus-di ovâymu' wáy wên ovâyhúutu'annin in shánkí kw'áye'inbí soge eeje dívíkw'óe'ódí, hedího ná'i tumakhe ovâytu'an: ⁸ "Wí to'wídí wí khóhtsaa shánkí'eedipiye wovâytu'andá, in kw'áye'in dimuu'inbí soge eeje wí'úvíkw'óenípí. Mađi wây to'wên unbí shánkí kw'áye'in dimuu'in wá' ovâyhúutu'an, ⁹ hedího i' to'wí in wé'gendáđí undáđí un t'ähkí ihúutu'andi'đi wovâytu'qámí, 'Un bíhadi, ná'in wé'gen senä' náwe dívíkw'óení,' hedí iwóeda'póedí úvíkw'óení wáy in shánkí áagé'in dívíkw'óe'ó eeje. ¹⁰ Hewänbo wovâyhúutu'andá gin úví'amí: In shánkí he'ennin dimuupí'inbí soge eeje úví'uni, 'Hä'indá hîn kw'áye'in-nânkun dimuu.' ¹¹ To'wên t'ähkí he'ennin dívípi-pa'indáho hí'innin ovâypa'í, hedá to'wên hí'innin dívípi-pa'indáho he'ennindá ovâypa'í."

¹² Hedáhá' Jesus-di ná'i sen i' óehúutu'andi' óetu'an, "Wên shánkí'eedí mánpaadi tobá hädđi nanân wänbo', wímänhúutu'qámípi uví k'ema'indá', háa uví pá'dây'indá tí'úuwíndá indá', háa uví maatu'indá', háa uví ów'inn dimuupí'inbí soge eeje úvíá'in kodit'owa dimuu'indá'. Indáho wóewâyhúutu'qámí, hedí gindídi-

ho wóewá'áa-í. ¹³ Hewänbo wên shánkí'eedí mánpaadá ovâyhúutu'qámí in sehkanäwó diwówáji'indá, in dikhóhaymuu'indá, in ditsi'dee'ipí'indá, hedá ditsi't'aamu'indá. ¹⁴ Gin bi'andáho báyéki unhíhchaaní. Indá há'to dínkoedí-í wóewâywá'áa-ídí, hewänbo owáy in t'owa inbí wówátsi ta'ge dâyhonnin diwâywówápóe ihaydi Jôesi Tádáho wóewâywá'áa-í."

Jesus-di wên shánkí'eedí i'gedí ovâytu'máadí hädđi wí ovâyhúutu'an

¹⁵ Wí to'wí i' máasa na'ándi' ná'i nat'óedí Jesus óetu'an, "In to'wên oe makówa dikwon'in híhchan dâymá've-í. Indá wí shánkí'eedí naná' diwe dikw'ôn waabá dínpuuwí." ¹⁶ Hebo Jesus-di óetu'an, "Wí sen wí hay'i shánkí'eedí ipaa hedí báyéki t'owa ovâyhúutu'an. ¹⁷ Nahädđiwíkhâymuu ihaydi iví t'ôe'i' itú'an, 'In t'owa ovâytu'qámí, Bíkã've, hädđi t'ähkí nakhâymuu.' ¹⁸ Hedí t'ähkíđibo wí'inbo di'owójedá'póe. Wí wêe natú, 'Naa wí nava donts'ankumä hedího omän donmúunídí. Nâatu'qámí dîn'owóje-ídí i' shánkí'eedipiye wídín-puhkodípídí.' ¹⁹ Wíyá wêe-á natú, 'P'ánú pu'wa'in wéyu donts'ankumä hedí omän dovâyjâyé-ídí, hedího nâatu'qámí dîn'owóje-í i' shánkí'eedipiye wídín-puhkodípídí.' ²⁰ Hedá wíyá wêe-á natú, 'Naa dáyt-s'ankhó'yä', hedího wídínkodípí omú-ídí.' ²¹ I' t'ôe'i' nawáymäädi iví p'ó'dédí' itú'an háa ditú'in, hedí i' p'ó'dédí' nat'ayjaapóedí i' t'ôe'i' óetu'an, 'Ówänäki' i' bú'wí p'óegé eeje i' p'ôe'ây eeje ópün, in sehkanäwó diwówáji'indá in dikhóhaymuu'indá ditsi't'aamu'indá hedá in ditsi'dee'ipí'indá ovâyamá'í.' ²² Hedího i' t'ôe'i' namää, hedí nawáy'äđi óetu'an, 'Naví tsondi', háa untú waa naa dáy'an, hewänbo wa' wây-á t'owagí' na-jâaná.' ²³ Hedího iví t'ôe'i' itú'an, 'Ópün oe p'óegé he'endi-á hí'índi-á oe bú' já'wé eeje, hedí kay'indi in t'owa ovâytu'qámí naví tewhá eepiye di'qä-í hedânho dit'owabá'yaynídí. ²⁴ Wítumáa, in páadéđi ovâyhúutu'annin diwedí tóebo naví shánkí'eedí koegi' há'to ik'o'í.' "

Jesus-di ovâytu'an nabâapu'wan ta'gendi iví khäge'nin dipúuwídi

²⁵ Hedí Jesus iwedí namäädi wây-á báyéki t'owadi óeyuho', hedí ibéedí ovâytu'an, ²⁶ "Wí to'wí naví'piye na'qädáho naví khäge'di dînmúunídí, hewänbo naaho shánkí wídísígípidí iví tádá-á jiyá-á inbí'wedí, háa iví kwee-á áyqä-á pá'dây'indá tí'úuwíndá inbí'wedí, hedá iví wówátsiví'wedí wänbo-á, há'to ta'gendi naví khäge'di napúuwí. ²⁷ Wí to'wí iví phé'win ihonpídí hedá naa díyuyhonpídí, há'to naví khäge'di napúuwí. †

²⁸ "Wí to'wí wí tewhá hay'i ik'úuwí'in nada'dá, hâyú chä' untáy'in páadé imaapa'í hedânho ûnhanginnánídí háa ihay chä' imáa'in iboewá-ídí háa joe.

²⁹ Hedí páadé imaapaapídí mađi iví tepúđq'mân

† Ná'in natunda', dikhâymuuní dâyt'ôepaadé-ídí, Jesus in phé'win deedi it'ôephade waagibá.

iboewá-í, heđi i' tewhá-á há'to ûnkoedí-í iboewá-ídí, heđi in to'wên gin ûnpoe'odi dâymû'indáho ôn-p'áhká've-í, ³⁰ heđi dit'ûnî, 'Ná'i sendá wí tewhá its'an-páadékúya', hewänbo há'to iboewá-í.' ³¹ Heđá wí nangewi p'ó'dédí-á wétä maapaasôn (20,000) sun-dađo ûnk'w'ó'di wíyá nangewi p'ó'dédí' óeyä-ídí namäädá, heđi ná'i-á tä maapaasôn'dá' (10,000) ûnk'w'ó, wa'di dívíyâ'pídibo' i' tä maapaasôn'dá' ûnk'w'ó'di-áho páadé i'ánshaa'ámí heđi ipitsika'yâ'ámí háa nat'anpúuwí'in háa joe. ³² Heđi nat'an-púuwí'pídáho' wa' in wé'gen kayi' deedi di'ädibo' iví t'òekhuwa'in isaaní i' wêe p'ó'dédí' óetsika'yámí' háa dän'ámí'in heđänho dányä-ípídí. ³³ Heđiho un wá' hanbá híwó úv'i'ánshaa'ámí. Unbí hääwí'íjoekan-da'pídáho há'to naví khäge'nin ípúuwí."

Jesus natú iví khäge'nindá äyää waaginbá dimuu

³⁴ "Äyää-á híwó'di namuu, hewänbo na'ähhánda' há'to wíyá ähsää'i napúuwí. ³⁵ Ná'i äyää'ä na'ähhánda wínachä'muupí. Híwó wínamuupí óewóenídí nandáđí háa nasát'áboedí'ándi-ádí wänbo', i-á dâywän-pich'áade'. T'ähkí naví hí' dit'oe'in dínkhä'ä' híwó dîn-t'òeyaaní'in" gin Jesus-di ovâytu'an.

Jesus-di wí k'úwá napeđeeji'iví'gedi ovâytu'an

15 Báyéki tax phahsannindáđí heđá wé'gen t'owa t'òeyanpí'in gin ovâytu'máa'indáđí di'ä'ä'ä Jesus-íví hí' ònt'òeyaaní. ² In Pharisees-áđí heđá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indáđí háa napoe'o'in wí'ovâyhí'anpí, heđiho ditú, "Ná'i sendá hä'in t'aywóhkannin ovâysígi'o heđá indáđá ihúujo'."

³ Heđiho Jesus-di in Pharisees ná'i hähkangí' hí' ovâytu'an: ⁴ "Wí sen tägintä (100) k'úwá ipamáadí, wí wêe ûnpeedeđi hân i'ámí? Gá in whägintä'di whänu (99) ee p'ohtsaa búge diji'in ovâyjoe'ankí'í namú-ípí'an i' wêe napedee'i' óenuuwä-ídí ishää píhay. ⁵ Heđi ishää ihayđi hânho nahíhchanpóedí iví k'uuwoe eedi ik'úuwí, ⁶ heđi iví'piye iho'di t'ähkí iví k'ema'indá iví ówíná'indá iví k'aygípiye ituhkánnamí, heđi ovây-tu'ámí, 'Naa-áđí úv'íhíhchannamí, gá nää-á naví k'úwá dînpeede'i donshaadân.'" ⁷ Heđáhá' Jesus natú, "Naadi wâytu'máa, oe makówá wá' ginbá namuu. Oe makówá dívíhíhchando wêe wänbo t'aywóhkandi namuu'í' iví t'aywó'di ijoe'an dihayđi, hewänbo whägintä'di whänu (99) t'owa di'ánde'in inbí wówátsi ta'ge dâyhonnin-bí'gedá oe makówá wí'dívíhíhchandopí."

Wí kwee wí chä' wáy iho'iví'gedi Jesus-di ovâytu'an

⁸ "Heđi wí kwee tä ihay kwák'u ts'ä'i chä' ûnjidi wêe wáy iho'di, iko'ámí'pí'an, heđá iví tewhá ee t'ämäpiye i'aa'ámí i' chä' inuuwä-ídí ishää píhay. ⁹ Heđi ishää ihaydá iví k'ema'indáđí heđá iví ówíná'indáđí iví k'ay-gípiye ituhkánnamí heđi ovâytu'ámí, 'Naa-áđí úv'íhíhchannamí, nää-á naví kwák'u ts'ä'i donwáyo'i donshaa.'" ¹⁰ Heđáhá' Jesus natú, "Naadi wâytu'máa,

hanbá oe makówá napoe'o. Wêe wänbo t'aywóhkandi' iví t'aywó'di ijoe'andá Jôesi Tádávi makówáwin t'òepä'ä'in dívíhíhchando'."

Jesus-di wí e'nú napeđeeji'iví'gedi ovâytu'an

¹¹ Ihaydáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Wí sen wíje e'nún ûn'án. ¹² I' t'í'úuge'i' e'nú iví tádá itü'an, 'Táa, nää naa dímää úv'í hääwí iwedí i' dîn'ä'i'. Heđiho i' tádá i' hääwí ûnk'w'ó'di iví wíje e'nún ovânwíje. ¹³ Wíyá háyú thaa naphage ihayđi ná'i t'í'úuge'i' e'nú iví hääwí ikü'ch'áakí'í iví tádávi k'aygídi napee i' chä' wóegé, heđi wí nange kayi' naná' diwepiye namää, heđi háa nawänpida' waagi iví wówátsi ihondi iví chä' t'ähkí iwänpíhánú. ¹⁴ Iví chä' t'ähkí ihánú ihayhääbá i' nange iwáygá hânho dihäpóe, heđiho hääwí'í' iví wówátsi i'ámí'in wí'ûnk'w'óhpí. ¹⁵ Heđiho it'òenuuwä-ídí namää, heđi wí sendi óet'òemágídi owáy iví nava iwáygépiye óesan iví pehtsude ovâyhúujóenídí. ¹⁶ Hânho nada' i' hääwí pehtsude dâyk'o'i wänbo ik'o'í'in nashu'múuní'í, khúnkhowa hääwí namuu wänbo', hebo to'wí'í wänbo koegí' wänbo wí'òemágípi. ¹⁷ Heđáhá' wí thaa iví hangintan iwáykê'di gin i'án-shaa'an: Naví tádávi t'òe'in wänbo háyú dívíshívi wówátsi i'ámí'in wí'ü'ámí'in koegí' dínkw'ó, heđá shánkí wänbo-á dínkw'ó, heđi nääwá naa-á ohähchuwamää'ädá o'án. ¹⁸ Naví tádávi'piye omú-í heđi dótu'ä'ámí, Táa, naa dáyt'aywó'nán i' makówá na'ándívi'piye, heđá uví'piyá. ¹⁹ Naa ihay híwó'di wó'-muupí uví ay gin wíyá ditú'ä'ámí'í, hewänbo uví t'òe'i waagibá dímá've-í."

²⁰ "Heđiho iví tádávi'piye namää, hewänbo wa' kayi'di na'ädibo' iví tádá'í óemú', heđi i' tádá iví e'nú'í'piye nasehkanápóedí i' e'nú'í'piye i'ää heđi óeba'aa'andá óesí'gip'ohtsä. ²¹ Heđi i' e'nú iví tádá itü'an, 'Táa, naa dáyt'aywó'nán i' makówá na'ándívi'piye heđá uví'piyá. Naa ihay híwó'di wó'-muupí uví ay gin wíyá dí-tu'ä'ámí'í.' ²² Hewänbo i' tádá iví t'òe'in itü'an, 'Bíwänäsadi wên sa'wó'nin k'éwé'in to binmá', heđi binto', heđá iví mankhú eedá binmankhúto'an, heđá iví ân deedá bin'anto'an. ²³ Heđá i' wásí'ay äytú'u'o'i binmá' äyháyjídí, heđi äyshánkí'eedípa'í. ²⁴ Ná'i naví e'nú-á nachuu waagibá ûnpóe, hewänbo nää nawáy-wówápóe. Napedee waagibá, hewänbo nää-á don-wáyshaa.' Heđiho dâyshánkí'eedípaa.

²⁵ "Ná'i t'ähkí napuwamän dihayđi i' páadé'i e'nú owáy nava iwáygé naji', heđi iwedí na'ädi owáy tewhá tsowa wáy napowa'ä' ihayđi dâykha'wodá dâypúwhää'odá heđá dívíjadé'ndé'ndá nat'oe. ²⁶ Heđiho wí t'òe'i óetuhkánnandi óetsika'yan, 'Hännan napoe'o?' ²⁷ I' t'òe'i'di óetü'an, 'Uví t'í'úu-ân iwáy-weekán, heđiho unbí tádá natsonpóe i' wásí'ay äytú'u'o'i dâyháyjí'in, gá iví e'nú bahpíbo ûn-wáypówádân.' ²⁸ I' páadé'i e'nú ná'i nat'oeđi nat'ay-jaapóe, heđi owáy tewhá ívepiye wínatsudehíjepí. Iví tádá ûnpeedi óedaa'an nats'í'úní'í. ²⁹ Hewänbo iví

táđá itų'an, 'Ot'öeyan táđá, naa báyéki pąayo hânho ųgi' dáy't'öemáa, hăđđi wânbo t'ăhki háa untsonpóe waagi dáy'a'gindo', hewânbo wí k'úwá'ay si'jaa'i wânbo wídímágiپی naví k'ema'indáđi donshánki'eepipa'đi. ³⁰ Hewânbo ná'i wêe e'nú uví' úmuu'i-á hăđđi t'ăhki nâamâgi'ipi' ipede'e'an. Iví chă'đá t'ăhki ihánú a'yûn t'aywóhkannin dimuu'indáđi iw'ho'k'úwíđi, heđi nâa iweekándá i' wáasi'ay âytú'u'o'i-á i'gi'-á mânhay.' ³¹ I' táđáđi óetų'an, 'Naví ay, ų hăđđi wânbo t'ăhki naa-áđi un'án, heđi hăđđi naa dínkw'ó'di-á uví' wá' úmuu. ³² Hewânbo gínkhây'ă' âyshánki'eepa'f'in heđá gi-híhchă-í'in. Ná'i uví t'f'úu úmuu'i nachuu waagibá, hewânbo nâa-á nawáywówápóe, i-á napeđeejiwân, hewânbo nâa-á âywáyshaa.' "

Jesus-di chă' i'gedi ovayhée'an

16 Jesus-di iví t'öe'in gin wá' ovâyttų'an, "Wí kodit'owa sen wí t'öe'i' ün'án, heđi i' sendi hăđđi únk'w'ó'di t'ăhki i' t'öe'i' óe'âyinjo'e'an. Heđi wí to'wíđi i' sen óetų'an, 'Hă'i t'öe'i' ú'ándiđá uví hăđđi wônwânpipeđee'o'.' ² Heđiho i' kodit'owa sen iví t'öe'i' itųhkánandi óetų'an, 'Háa bi'o'in naa dínhanginpóe. Náta'nan hăyú chă' in t'owavi'wedí nâahógi'in heđá hăyú-á nâahánú'indá. Nâa iwedí naví hăđđi dín'âyînmáa' wíyá wú'múunípi.' ³ I' t'öe'i-á ginnân i'ân-shaa'an: 'Naví tsondiđá nâa naví t'öe dín-jâakankhâymaa. Hândá naa dáy'ámíđi, heđá owôeda' ohăđda'yêeníđi. ⁴ Nâa-á dínhanginná háa dáy'ámíđi'in, heđânho owáy ná'i t'öe dó'o'i dínjâa'an dihayđi hă'in t'owadı inbí k'aygi eeje dísigi'ámíđi. ⁵ Heđiho wí'ín wí'íngin in t'owa iví tsondi únphaamuu'in ovâyttųhkánan, heđi i' páadé'i napówá'i' óetsika'yan, 'Hăyú-an naví tsondi unphaamuu?' ⁶ I' sendi óetų'an, 'Gá tăgintă (100) kwăăbay olive kă'p'oe-ân.' I' t'öe'i'đi óetų'an, 'Nâa uví phahsan ta'nin. Ówănăki', ósoge heđi ná'egó'an p'ánántă (50) kwăăbay gin natųuníđi. ⁷ Wíyá wêe sen napówá'i-á óetų'an, 'Heyâa ų-á, hăyú-á unphaamuu?' I' sen natú, 'Wêe maapaasôn (1,000) múu táhtân.' I' t'öe'i'đi i' sen óetų'an, 'Nâa uví phahsan ta'nin. Ná'egó'an khávén tăgintă (800) gin natųuníđi. ⁸ I' t'öe'iví tsondi natú ná'i hójo'i t'öe'i híwó'nin nap'ônbaymuu, gá híwó ipi'âyíngi'andân. Ta'gendi wâyttųmáa, in to'wên Jôesi Táđá dâytaapi'in ívíwo dihá in wé'gen t'owa in waaginbá dimuu'indáđi híwó dívíkanhúuwíđi heđânho híwó dívípi'âyíngi'ámíđi, hebo Jôesi Táđáđi ây únmuu'indá wáyjéđi ihay wíđi-hăpí.

⁹ "Heđiho unho naadi wâyttųmáa, tobá wáy wên t'owa híwóhpí'đi dâychă'hónde wânbo', undá únkhây'ă' t'owa bínkhă'ge'nandi unbí chă'dibo bínk'emahóeni'in, heđânho owáy i' chă' wíyá wí-nachă'muupi ihayđá, wí wháagé nahándepi iwe oe makówá wovâysígíhóeni. ¹⁰ Wí to'wí chăđđá' ônjoe'andi híwó i'âyíngikanhondi-á hăđđi hehăyú'i wá' híwó

i'âyíngikhâymaa, heđi wí to'wí chăđđá' ônjoe'andi isăbo'i-á hăđđi shánki hehăyú'i wá' isă'mamí. ¹¹ Heđiho ná'i chă' nâa oepáa k'ayđiwi nawânpmuu'i híwó wíwín'âyíngi'andá, há'to i' hăđđi ta'gendi nachă'muu'i' unbí mange wovâyjoe'ámí. ¹² Heđi híwó i' hăđđi wíyá to'wíwí' únmuu'i bín'âyíngi'andá, há'to wovâymaa'n i' hăđđi wovâyppăkhâymaa'wân.

¹³ "Wí t'öe'i-á wí'únkodipi wíje tsonningi' híwó it'öemá've-íđi. I' wêe óet'ay-í heđá óejojegi'ámí, i' wêe-á óesigi-í heđá óe'a'geeni. Chă'gi'đá' úvít'öemáađáho' wí'únkodipi Jôesi Táđáđi-á wá' úvít'öe'ámíđi."

Jesus-di wên Pharisee t'owa ovâyhă'an

¹⁴ In Pharisees ná'i hí' t'ăhki dit'oe'o, heđi indi Jesus t'ămäge óetttmáa, gá indá dichă'hă't'aađân. ¹⁵ Heđiho Jesus-di ovâyttų'an, "Undá ída' t'owa dí'ăđi'in unbí wówátsi ta'ge bínhonnin, hewânbo Jôesi Táđá-á únhanginná háa unbí pí'nă k'ó'jé bínmaa'in. Wáy wí hăđđi in t'owa dí'ánde shánki híwó'di namuu, inbí ân-shaa piháa dínmuuđi, hebo Jôesi Táđáđi-á ná'i hăđđi-á wí'únchă'muupi.

¹⁶ "John i' p'ó'p'oekandi napówá píhay i' tsonnun Moses ita'nandáđi heđá i' hăđđi Jôesi Táđáđi tukhe'min dâyta'nandáđi únkw'ó wovâyhă'ámíđi. Hewânbo John napówá iwedí i' híwó'di tun makówá i'gedi t'owa ovâytt'öe'o', heđi hânho báyéki t'owa i'piye dívíkhăđde'. ¹⁷ Shánki wínabâapu'wanpi makówá-á ná'i oepáa k'aydá nahăanıđi, in shánki hínhăđđi'in hí'ay Jôesi Táđáđi ta'nin diwe nak'óe'in nahăanıví'wedí. ¹⁸ Gá ginnân: Wí sen iví kwee ijoe'andi wíyá kwee-áđi ikhó'yă'đá it'aywó'do', heđi wí sen wá' i' kwee óe-joe'andi-áđi ikhó'yă'đá it'aywó'do'."

Jesus-di wí kodit'owa senbí'gedi wí sehkanăwó nawówáji'i senbí'gedá ovâyttų'an

¹⁹ "Wí kodit'owa sen sa'wó i'awende' aa báyéki nachă'muu'i'đi, heđá thamu waagá hânho híwó'dá ihújo'. ²⁰⁻²¹ Iví tewháwin phóđi wáy wí sen sehkanăwó nawówáji'i nahăape'k'óe, i-á Lazarus gin nakhăwá. Nada' i' koegi'tă i' kodit'owa senbí määsa iwedí najemu'i'đi ihăwówá'ámí'in. Tú' t'ăhki naphéemuuđi in tséđi i' phée ônhă't'aade'. ²² Ná'i sen sehkanăwó nawówáji'i-á nachuu heđi in makówáwin t'ôepă'ă'đi'indi makówápiye óepiye, heđi Abraham-bí hângebá óesóge. I' kodit'owa sen wá' nachuu, heđi óekhă'k'ú'.

²³ I' kodit'owa sendá oe péyége na'ándi it'ôephadende', heđi íbéedí kayi' diwe Abraham na'ándi óemú' heđá Lazarus-á wá' Abraham-bí hângebá na'án. ²⁴ Heđi kaygi natú, 'Táđá Abraham, naví'piye ósehkanăpuwawe. Lazarus natų'an imankhúp'o-htógikíđi naví'piye na'ăđ-í, heđi naví hân dín'oe'ámí dín'oet'êepúuwíđi. Naa nâa phaa iwe hânho don-t'ôephadende'.' ²⁵ Hewânbo Abraham-di óetų'an, 'Naví ay, ti wí'ú'ânshaapi'an wa' unwówáji' ihayđi hânho híwó'di hăđđi úkw'ó'nin, hewânbo Lazarus-á híwóhpí-

á ûnk'w'ó. Hewänbo nää-á náwe híwó iphadende?, hedí ÷-á mänt'ôephadende? ²⁶ Hedá wá? wên he'yin kônda hää pinudí nak'óe, in to'wên náwe dikw'ó'nin wíđinkodípídí nánäđi hânäpiye diphaadé-íđí, tobá di-da? wänbo?, hedá wá? wínakodípí hânäđi nánäpiye diphaadé-íđí.' ²⁷ I' kodit'owa sen natú, 'Hedá nää kay'indi wída'máa táđá Abraham, Lazarus nâasaaní naví táđáví tewhá iwepiye. ²⁸ P'ánú t'úuwín naa dínkw'ó, hedí Lazarus-di ovâytu'âamí naa dáy'an waa-gi wíđíví'âamí, hedânho náwe naa dont'ôephadende? iwebá wíđípóewípídí.' ²⁹ Hewänbo Abraham-di óetú'an, 'Moses ita'nannindáđí in Jôesi Táđáví tukhe'min dâyta'-nannindáđí dínkw'ó. Háa hâ'in dâyta'nan waa uví t'úuwín dínkhây'â? dâya'ginnamí'in.' ³⁰ I' kodit'owa sen natú, 'Joe, Táđá Abraham, há'to han díví'âamí. Hewänbo wí to'wí dichu'kw'ó? diwedí inbí'piye namääđáho?, indá dívíwâyudí inbí t'aywó'di dâyjoe'âamí.' ³¹ Abraham-di óetú'an, 'Moses-áđí in Jôesi Táđáví tukhe'mindáđí ovây'tôeyanpíđá, há'to to'wíđí wänbo ovâywâyukannamí, tobá chuwa iwedí nawáy-wówápóe wänbo?.'

Jesus-di t'aywóhkan ní'gedí ovâyhée'an

17 Jesus iví khäge'nin itú'an, "Ta'gendi tobá hääđi nanân wänbo hääwíđí wänbo-á in t'owa t'aywó? diwe ovâytoe'ó, hewänbo to'wí ná'i t'aywóhkan ovây-keejo'i? t'ôephade ûnpuwagí'o. ² Wí to'wí gin ovâykeejo'i-á shánkí híwó ûnpúuwí wí k'uu kháa'i? iví k'ây eedí ônwhisógedi mâap'oe iwe óechäänú-íđí, wêe wänbo ná'in hí'innin diwedí óet'aywóhâ'âamí'wedí. ³ Úví'âyíngi'âamí háa úví'o waagi. Unbí k'ema it'aywó'-nandáho kaygindi bínkhâ'âamí wíyá wí't'aywó'-namípídí. Hewänbo iví t'aywó'digí? na'owójéda'póedá bín'owóje-í. ⁴ Tobáháa uví'piye tségín wí thaa it'aywó'nan wänbo?, tségín na'owójéda'âđi mân'owóje-í."

Jesus-di wâyü i'gedí ovâyhée'an

⁵ Jesus-ví t'ôekhuwa'indi óetú'an, "Díkhäge'nan hedânho wíyá shánkí uví'piye ívíwâyü-íđí." ⁶ Jesus-di ovâytu'an, "Unbí wâyü-á wí hânho híñchâ'âamí? tã'ayví hay'íđá? ún múuní wänbo?, únkodé-í ná'in tay hay'in náwe nachá'nin bintú'âamíđí, 'Púu iwedí ópúwhahke'đi oe p'oekwíngé ókhâhto?', hedí háa ítú waagi i'âamí."

Háa wí pant'ôe'i? ûnkhây'â? waa i'âamí'in

⁷ "Wí to'wí wí pant'ôe'i? ûn'ándí iwähääđedí háa ónk'úwá'âyínmáađí, nava iwedí iweets'úđedí, ti óe-tú'âamí, 'Ósogedí wese óhú'uyan' gin? Hedân joe. ⁸ Há'wâa óetú'âamí'wedí ginnân óetú'âamí: 'Dín-húukhây'an, hedá uví aa ó'egó? andá dí'âyíngi'an naa dáyhúubowa píhay, ihayđânho bits'anhú'uyamí ÷?.' ⁹ Hedí i' pant'ôe'i háa óejôn waa i'an dihayđi, ti óekú'-daa'o? Hedân joe, i-á pandá? namuu. ¹⁰ Ungí? wá? han-waagibá namuu. I' hääwí wovâyjôndi bínbowa ihaydá

ítú'uni, 'Wíđíkú'daa'âamí. Háa gínkhây'â? waagidá?mân ívitsiye'an.' "

Jesus-di tã ihay senä? diphéetaymuu'in inbí phée dín-muu'i ovâyjâ'an

¹¹ Jesus oe Jerusalem-piye namän, hedí Samaria-áđí Galilee-áđí inbí nantaa kíngé namän. ¹² Wí bú? tsowa napowamän dihayđi tã senä? diphéetaymuu'indi óemú?, hedí iví'wedí kayí? diwebo dívíwóyí?, ¹³ hedí Jesus kaygi óetú'an, "Jesus, hâhkandi?, na'inbí'piye ósehkanäpuwawe." ¹⁴ Jesus-di ovâymu'đi ovâytu'an, "Ja? bípûn i? méesate ipiye in owha'đi wovây múuníđí íwówa'in." Hedího iwedí dimää, hedí wa? p'óegé dimändibo diwówa. ¹⁵ Hedí in senä? diwówa'in diwedí wêe iwáybun Jesus óekú'daa'âamíđí nawówađi, hedí kaygi ihí'máađí Jôesi Táđá-á kw'áayébo? óemáa. ¹⁶ Jesus-ví ân nú? idége?disógedí ip'ó't'âđí óekú'daa'an. Ná'i sendá Samaria-wi namuu. ¹⁷ Jesus-di óetsika'yan, "Ti tã ihay wí'iwówap'an? Wáyho in wé'gen whänu? ¹⁸ Ná'i pí'wí nangewi sendá?mân ibun Jôesi Táđá óekú'-daa'âamíđí." ¹⁹ Hedáhá? i? sen óetú'an, "Ówínúđí ópûn, uví wâyü úmuuđiho unwówa."

Jesus iví khäge'nin itú'an nawáy'â? i'gedí

²⁰ Wên Pharisees-di Jesus óetsika'yan, "Hääđan Jôesi Táađí t'owa ovâytsónkhây'máa?" Jesus-di ovâytu'an, "I' hääwí bínmúnde'i'đidá? há'to únhanginpúuwí Jôesi Táađí t'owa ovaytsónmáa'in. ²¹ Hedí to'wí wänbo wí'ûnkhây'âhpí natú'uni'in oweda? háa wíyá wáygedá? Jôesi Táađí t'owa ovâytsónmáa'in, gá unbí jâa iwebo t'owa ovâytsónmáađân."

²² Ihaydáhá? iví khäge'nin itú'an, "Owáy wí thaa na'ná? dihayđi un hânho ida'í dímúuní'in naa, t'âhkí t'owagí? o'aypüyä'i wí hây tãhkí wänbo otsonjidi, hewänbo ihayđi há'to únkoedí-í. ²³ T'owadí naví'gedí wovâytu'âamí, 'Häwe hîn naji', háa 'Náwe hîn naji?.' Hewänbo indáđí wí'ímú-ípi. ²⁴ Owáy naví thaa owáy'â-íđí dínpówa ihayđi, tsígówânú hää makówa náwedá onähay namuwäpoe'o waagibá naa opóewí. ²⁵ Hewänbo owáypówápíđíbo páadé báyékí don-t'ôephadekhây'máa, hedá in t'owa nää diwówáji'indá díjoegikhây'máa.

²⁶ "Hedí naa t'âhkí t'owagí? o'aypüyä'i? omuu'i? owáy'â? ihayđibá t'owa díví'âamí háa hán'o'âamí, 'Häwe hîn naji', háa 'Náwe hîn naji?.' Hewänboe in t'owa díví'o waagibá Noah nawówáji? ihayđi. ²⁷ I' thaa Noah i? kophé hay'i ipaa-íđí ikhây'an diwedí i? wêe thaa ibowadí itógi píhay, in t'owa húukandáđí sųwä-áđí dívíwänpi'o hedá dívíkhó'yánde?. Ihayhääbá i? kwä'p'oe napówáđí t'âhkí in wé'gen t'owa ovây'ot'ahánú. ²⁸ Hedí hanwaagibá napóe Lot nawówáji? ihayđi. T'owa dívíwänpihúujo?, dâysųwände?, dâyhääwíkwumände? hedá dâyhääwíkw'ch'áade?, dâyko?, hedá dâytewhákw'óe'ó. ²⁹ Hewänbo i? thaa Lot i? bú? Sodom diwedí napee ihaydá wí phaa makówáđí

najemu, hedá k'uu nakoje²di-á wá³ kwan waagibá najemu, hedí t'áhkí t'owa ovâyhánú. ³⁰ Ha³wâagibá dívíkanhúuwí owáy i² thaa naa t'áhkí t'owagí² o²aypuyá²i² omuu²i² owáykeepóe ihaydi.

³¹ "Ihay thaa-á wí to²wí wha²k'aydi najidi nawândi wí²únkhat²áhpí iví tewhá ee nats'úuní²in iví háäwí ee únk'ó²di² ihóenídí. Hedí wí to²wí nava iwe naji²i-á wí²únkhat²áhpí iví tewhá iwepiye ibuunídí.

³² Wí²ún²óede-ípi háa Lot-ví kwee únpóe²in Sodom bú²piye iwáybuunídí ibée ihaydi. ³³ Wí to²wí iví wówátsi i²gí²dá² nada²di, iví wówátsibá iwánpipede²ámí. Hewänbo wí to²wí iví wówátsi in wé²gengí² imági²i-á iví wówátsibá i²aywonde². ³⁴ Wây²t²ámí, owáy i² thaa naa owáy²áá-ídí napówá ihaydá wíje sená² wí íve dajó²k'óe²in diwedí Jôesi Tádádí wêe óekehâymáa, i² wêe-á iwebo-á óejoekankhâymáa. ³⁵ Wíje kwiýá² dân²o²t'a²in diwedí wêe óekehâymáa, i² wêe-á iwebo-á óejoekankhâymáa. ³⁶ Wíje sená²dá nava iwá daji²in diwedí wêe óekehâymáa, i² wêe-á iwebo-á óejoekankhâymáa" gin Jesus-di ovây²t²an.

³⁷ Iví khäge²nindi óetsika²yan, "Nanbí Sedó, wáygan ná²i napuwagí²o?" Jesus-di ovây²t²an, "Wáygé i² pení nak'óe iwânho in oekawá dívíwé²gekhâymáa."

Jesus-di jûusu i²gedí ovây²há²o²

18 Jesus-di wên háhkangí²in ó²gégí ovay²t²an ovây²há²ámí² dívínkhat²á² háädi wänbo t'áhkí dívíjûusu²ámí²in hedí wídívíjûusuwóyí²nípi. ² Ginnân ovây²t²an: "Wí sen tson diwe na²ándi² wí bú² iwe nathaa, hewänbo Jôesi Tádá wí²óe²a²ginmähpi, in t'owa wänbo-á wí²ovây²a²ginpi. ³ Iwáy bú² iwáygebá wí kwee iví sen únchuu²i nathaa, hedí ihaydá² ná²i tsondiví²piye nakhäge²da²mää²ádi óet²u²o², 'Díkhäge²nan hedânho i² to²wí naa díhääwí²kweede²i wídít'aanípí²í."

⁴⁵ Thamuwaagi i² tsondiví²wepiye nakhäge²da²mää²á, hewänbo wí²ónt'óeyandepí. T'óediwän i² sen natú, 'Tobáháa Jôesi Tádá dó²a²ginmähpi wänbo², hedá t'owa wá² dovây²a²ginpi wänbo², ná²i kwee dókhäge²namí, gá dókhäge²nanpídá ihaydá² na²áá²ádi naa báyéki díkayhânú-ídân.' "

⁶ Ihaydi Jesus-di ovây²t²an, "Ít'oe háa ná²i híwóhpí² tsondi natú²in. Tobá híwóhpí namuu wänbo i² kwee óekhäge²nan. ⁷ Hewänbo Jôesi Táadí shánki wänbo in to²wên únde²muu²in ovâykhäge²namí²in, khuy-á thaa-á pín ta²gedí iví²piye dívíjûusu²odi. Ti thaa t'áhkí i²di ovâytsíkhakannamí? Joe, há²to². ⁸ Naadi wây²t²máa, i²dá wesebo ovâykhäge²namí. Hewänbo owáy naa t'áhkí t'owagí² o²aypuyá²i omuu²i náa oepáa k'aydipiye owáy²áá ihaydá, ti t'owa dovâyshaa-í wa² naví²piye dívíwâyunde²in?"

Jesus-di wí Pharisee-ví²gedí hedá wí tax phahsandi-ví²gedá ovây²t²an

⁹ Wên t'owa dí²ánde² inbí wówátsi ta²ge dâyhonnin hedího wé²gen t'owaví shánki híwó²nin dimuu. Hedího

Jesus-di ná²in háhkangí²in ó²gégí ovây²t²an: ¹⁰ "Wíje sená² i² méesate hay²i ee dats'ú² dánjûusu²ámí², wí wêe sen Pharisee namuu, hedá i² wêe-á tax phahsandi-á. ¹¹ I² Pharisee wí²bo nawindi ginnân ijûusu²an: 'Jôesi Táa, naadi wí²ú²daa²o² naa t'aywóhkandi² wó²-muupí² wáy wên t'owa dimuu waagibá. Indá dihójo, hedá sänmindá dimuu, inbí wówátsi-á ta²ge²indá wídínmuupí, hedá pi²wênbí kwiýá²dádá dívíwhokwomáa. Hedá wí²ú²daa²o² wá² há²i tax phahsandi² owe nawindi waagi²bá wänbo wó²muupí²in. ¹² Jáadi waa wáygin dáyha²áá²o², hedá t'áhkí tá² háäwí dont'an diwedá wêe-á wímá². ¹³ Hewänbo i² tax phahsandi-á háy kayí² diwe wí²bo nawindi nawóeda² makówápiye ibeé-ídí. Ipí²khúmahpúude nataachanpóedí it'aywó²nandi, hedí natú, 'Jôesi Táa, naví²piye ósekanäpuwave. Naa wí t'aywóhkandi²ámân omuu.' ¹⁴ Hedí wí²gín dänweeho². Naadi wây²t²ámí, Jôesi Tádádí ná²i tax phahsandi² t'aywó²di ón²owóje², i² Pharisee-ví²-á joe. To²wên t'áhkí he²ennin dívípipa²indáho hí²innindá²bá ovây²pa²í, hedá to²wên hí²innin dívípipa²indáho he²ennindá ovây²pa²í."

Jesus-di in áyyä² ovây²síghógi

¹⁵ Wên t'owa inbí hí²innin áyyä² Jesus-ví²we dâykán i²di ovây²táá²gé-ídí. Iví khäge²nindi gin dâymú²di in t'owa-á ovây²t'e²yandi ovây²t²an ha²wâa wídíví²ámí²í. ¹⁶ Hebo Jesus-di in tádá²in jíyá²in ovây²t²an inbí áyyä² iví nú²piye dâymá²í, hedí iví khäge²nin it²u²an, "In áyyä² naví²piye binkä²ámáa, wí²vínkhâ²ámí²í. To²wên ná²in áyyä² waaginbá dimuu²indá Jôesi Tádáví²in únmuu. ¹⁷ Ta²gendi wây²t²máa, to²wí Jôesi Tádáví² wínapúuwí²pi wí hínchää²i² ay waagibá iwây²upí²í."

Wí sen kodit'owa namuu²i Jesus-ví²piye na²áá

¹⁸ Wí kw'áyewi sen namuu²i²di Jesus óetsika²yan, "Híwó²di háhkandi², hân dáy²ámí hedânho in wówátsi nahándepí²in donkáyjídí?" ¹⁹ Jesus-di óetsika²yan, "Ti úhanginná háa untú²nin naa híwó²di gin dí²t²u²odi? Jôesidá²mân híwó²di namuu, wíyá to²wí-á joe. ²⁰ Jôesi Tádáví tson²tun ho mântaa. I-á natú wíyá to²wíwí kwee-á² háa sendá² wí²úvíwhokwomá²ve-í²pi, wí²vín-t'owat'ahá²ánú-í²pi, wí²úvísá²mamí²í, t'owaví²gedí wí²úvíhójo²ámí²í, unbí tádá-á jíyá-á bîn²a²ginmá²ve-í²." ²¹ I² sendi Jesus óet²u²an, "Ná²i tson²tun t'áhkí dó²a²gin enúkáy omuudíbo²." ²² Jesus ná²in nat'oe ihaydá i² sen óet²u²an, "Wa²di wây-á háawên bí²ámí²in útáy. Hâyú úk-wí²ó²di t'áhkí mánkú²ch'âani, hedí i² chá² mánhógi²i² in t'owa sehkanáwó diwówáji²in ovây²määni, hedânho kodit'owa unmuúni oe makówa. Hedí nâakú²ch'áadá ovây²mágidá naa-á²di óká²ve." ²³ Ná²in nat'oe ihaydi i² sen iví pí²ná²khó²je² báyéki nataachanpóe, gá báyéki háäwí únkw'óndân, hedí wí²nakuchada²pi. ²⁴ Jesus-di i² sen háa nachaa waagi óemúndedí natú, "Báyéki kây²in namuu wí to²wí nakodit'owamuu²i háa Jôesi Tádá natú waa i²ámí²í hedânho ón²aywoenídí. ²⁵ Nabâapu²wan wí kamáyo wên agúusa tsípho i²ge nats'úunídí, hewänbo

shánkí nabâapu'wan wí to'wí kodit'owa namuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'ámídí heđânho òn'aywoenídí." ²⁶ In to'wên ná'i hí' dit'oe'indá ditsikapóe, "Gin namuudá to-an ûnkodi ûn'aywondee-ídí?" ²⁷ Heđi Jesus-di ovâytü'an, "Háa t'owa dínkodipi'indá Jôesi Tádá-áho ûnkodi."

²⁸ Peter-di Jesus óetü'an, "Na'indá hääwí t'ähkí gínkw'ó'dí' áyjo'e'an ụ-á'dí gimú-ídí." ²⁹ Jesus-di ovâytü'an, "Naađi ta'gendi wâytumáa, háa Jôesi Tádá natú waa òn'a'ginnamídí wí to'wí iví tewhá ijoe'andi, háa iví kwee, háa iví tí'úwindá pá'dây'indá, iví jíyá-á tádá-á, háa iví ây-á ijoe'andá, ³⁰ i-á ta'gendi báyéki shánkí ma'kw'anukí ihóení wa' náa oepáa k'aydi naji' ihaydi, heđá iví wówátsi náa oepáa k'aydi ûnbo'wan di'an, "Na'indá hääwí t'ähaydá in wówátsi nahándeipi'indá imá've-í."

Powingi' Jesus iví khäge'nin itü'an nachuwagi'o'in

³¹ Jesus iví tã'di wíje khäge'nin wéhánäpiye iho', heđi ovâytü'an, "Bít'öeyan, náa-á Jerusalem-piye gimän, heđi eewá naa t'ähkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dín-púuwí háa in Jôesi Tádáví tukhe'min naví'gedi dâyta'-nan waa. ³² T'owagi in Hudíyo dimuupi'inbí mange díkání, heđá indá dín'p'áhkaakhâymaa, heđá díjănäkikhâymaa, heđá dí'ophphaykhâymaa. ³³ Púwhí' díwähädkhâymaa, heđá díkhe'khâymaa. Hewänbo iweđi i' powage'i thaa iwe owáywówápúuwí." ³⁴ Hewänbo Jesus-ví khäge'nin ná'i natú'i hääbo wídika'pówápi. Háa ovâytü'andi-á wídínthaypóepi, heđiho hääwí i'gedi ihí'máa'in wídika'pówápi.

Jesus-di wí sen natsi't'aamuu'i' iví keetan óemági

³⁵ Jericho bú' tsowa Jesus napowamän dihayhää, wí sen tsí't'aa'i namuu'i' owáy p'öe hángé wáy nahää-da'án. ³⁶ I' sen in báyéki t'owa diphademännin nat'oe, heđi natsikapóe, "Hân napoe'o?" ³⁷ Indí óetü'an, "Jesus Nazareth-wi-ân na'á?" ³⁸ Heđi i' sen itüwínú, "Jesus, ụ David-ví ây iweđi'i' unmuu'i', naví'piye ósehkanäpuwawe." ³⁹ In ton Jesus-ví páadé dimännindá i' sen óet'e'yandi óetü'an, "Hândá'dibo'." Hewänbo i' sendá shánkí kaygá itüwínú, "Ụ David-ví ây iweđi'i' unmuu'i', naví'piye ósehkanäpuwawe." ⁴⁰ Jesus iwóyí', heđi ovâytü'an i' sen iví'piye óemá'i'in, heđi Jesus-ví'we napówa ihaydi Jesus-di óetsika'yan, ⁴¹ "Hännan wín'ámí'innan unda'?" I' sendi óetü'an, "Nanbí Sedó, naa oda' dínkeepúuwí'in." ⁴² Jesus-di óetü'an, "Uví keetan mänke'. Uví wäyü úmuudân unwówa." ⁴³ Wesebo i' sen ûnkeepóe, heđi Jesus-á'dí namändi Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa. Heđi t'ähkí in t'owa dâymü'in ditü' Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in.

Jesus oe Zaccheus-ví'piye na'á'dâamää

19 Jesus oe Jericho bú'piye namää, heđi i'ge naphademän dihaydi ² wí sen Zaccheus gin nakháwä'i' iwáygé na'án. I-á in tax phahsanninbí

p'ó'déđí'-ân namuu, heđá kodit'owa-á namuu. ³ Zaccheus-á ikhääde' Jesus óemúunídí ûnhanginpúuwídí to'wí namuu'in, hewänbo hínchää'idä' Zaccheus namuu heđá báyéki dit'owaji', heđiho wí'ûnkeet'óepi. ⁴ Heđiho in t'owaví páadé i'ää'di wên sycamore tay ee nachá'nin kw'áye ituye, heđânho Jesus naphademändi óemúunídí. ⁵ Jesus in tay iwe napówádí kw'áye ibeedí Zaccheus óetü'an, "Zaccheus, ówänakidi ówhanbe, náa thaa uví k'aygi dáywóyí'khâymaa." ⁶ Zaccheus tay kw'áyeđi iwänäwäve, heđi híhchangídi Jesus iví k'aygipiye óeho'. ⁷ In t'owa ná'in dâymü' ihaydá t'aydi ditü', "Ná'i sendá wí t'aywóhkandiví tewhá iwepiye na'á'dâamää." ⁸ Hewänbo Zaccheus iwínúdí Nanbí Sedó Jesus óetü'an, "Nanbí Sedó, i' hääwí naa dínkw'ó' diweđi píngé hay dówijekhâymaađáhá' in sehkanäwó diwówáji'in t'owa dovây'pähâymaa, heđi wí to'wí dósä'mandi-á jónán ma'kw'anukí dópähâymaa." ⁹ Jesus natú, "Nää thaa náa k'aygiwi' òn'aywon. Ná'i sendá wá' Abraham-bí ây iweđi'i' bá namuu. ¹⁰ Naa t'ähkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i' o'ää in dipedejeji'in dovâynuuwä-ídí heđá dovây'aywoenídí."

Jesus-di ovâytü'an dínkhây'ä' i' hääwí ovâymagi'i'di híwó dív'ámí'in

¹¹ Náa-á Jerusalem tsowa dipowamändi in t'owa di'ánde wesebo natsondisogedee-i'in, heđiho Jesus-di wây-á háhkanğı'in ó'gédí ovâytü'an ovâythayyamídí han wínapúuwípi'in. ¹² Ginnân ovâytü'an: "Wí sen kw'áyewi namuu'i' ipikhây'owän wí nange kayi' wáhää iwepiye namú-ídí. Iwe i' tsondi shánkí p'ó'déđí'di ná'i sen óetsondipakhâymaa heđânho iví nangepiyebá nawáymú-ídí natsonsogedee-ídí. ¹³ Hewänbo wa' i' wêe nangepiye namäpídíbo tã ihay iví t'öe'in itühkán-nandi wí'ínbo wí chä' ovây'an, heđi ovâytü'an, 'Ná'i chä'di wí hääwí bínkuumá-í, heđáhá' i-á bínkü'ch'âani, heđânho wíyá shánkí chä' dín't'aanídí.' Heđáhá' namää. ¹⁴ Hewänbo in t'owa iví nange'indá ná'i sen óet'ay, heđi wên t'öekhuwa'in i' namää iwepiye dâysan, i' tsondi p'ó'déđí' óetü'ámídí, 'Ná'i sendá wígi-da'pí nanbí tsondi gínmuuni'in.'

¹⁵ "Hewänbo óetsondisóge, heđáhá' iví nangepiyebá nawáymää. Heđi iví t'öe'in itühkánnan, in ton ovây-chä'annin, heđânho imúunídí háyü ònchä't'annin. ¹⁶ Wí napówádí óetü'an, 'Naví tsondi', naa tãgin ma'kw'anukí chä' dót'an ụ'di dín'an diweđi.' ¹⁷ I' t'öe'i' óetü'an, 'Híwó bí'an, ụ-á híwó'di t'öe'i' unmuu. Naa dínhanginná ụ-á háa úkhây'ä' waa bí'an hínchää hääwídíbo'. Heđiho náa-á tã bú' eeje ovâytsónmá've-ídí wísöege-í.' ¹⁸ Wíyá wêe t'öe'i' nats'ú'di-á natú, 'Naví tsondi', i' chä' naa dín'an diweđi p'ánú ma'kw'anukí chä' dót'an.' ¹⁹ I' tsondigi óetü'an, 'Ụ-á p'ánú bú' eeje wí tsondi wísöege-í.' ²⁰ Ihaydá wíyá t'öe'i-á nats'ú, heđi natú, 'Naví tsondi', uví chä' dín'andi-á wên aa iwe dót'annan. Námú'dí, náwe dómáa. ²¹ Wíkhunwóeda', jänäkí' unmuudi. Ụ-á hääwí uví úmuupi' nâahónde',

hedji wáy pi'wên t'owa dâykoe iwe nâhâwé'ge'o'.'
 22 I' tsondidi óetụ'an, 'U-á wí t'ôe'i háagî' wânbo
 unchâ'muupî' unmuu. Nää-á háa navî'gedi untú waagi
 omúuní, hedji wítuhchânukhâymaa. Unchanpoe'o naa
 jänäki' sen omuu'in, hedân hâwí dînmuupî' dóhón-
 de'. 23 Háadan handi hâ'i châ' wínâaho'pí wâhââ
 dívichâ'píyémâ' iwepiye? Ha'wâa bi'andáho indá naví
 châ' dînpíyémââníwân, hedji iwediho wíyá shankí dîn-
 t'aaníwân, hedjiho owáy'ââ ihaydá shánkí báyékí
 dînchâ'kwoníwân.' 24 Hedáhá' i' tsondidi in iwáygé di-
 winnindá ovâyttụ'an, 'T' châ' bînkwee-í ná'i sen, hedji i'
 sen i' tãgin ma'kw'anukí châ' it'andi bînmaa'ni.' 25 Hebo
 indi i' tsondi óetụ'an, 'Nanbí tsondi', i-áho tã ihay châ'
 ho imáa.' 26 I'dá ovâyttụ'an, 'Naadi wâyttumáa, wí to'wí
 anbo to'wí báyékí imáapí-á, i' hínchââ imáa'i wânbo
 óekwee-í. 27 Hedji nää náwe binmá' in t'owa naa dít'ay-
 di inbí tsondi omúuní'in wídida'pí'in, hedji nää naví
 páadépiyebo bint'ahânu-í.' "

Jesus oe Jerusalem bú' nats'ú, hedji in t'owađi óesígí'an

28 Jesus ihí'bowa ihayđi oe Jerusalem shánkí
 tsowapiye ihon. 29 I' okú "Olive Okú" gin dâytụ'o' iwe
 nú' wáy ná'in wíje bú'ây daná, Bethpage-áđí Bethany-
 áđí. Iwáy tsowa wáy napowamân dihayhââ wíje iví
 khâge'nin ovânsan dapáadémú-íđí. 30 Ovântụ'an, "Jaho
 bápûn hâ'i bú'ay nanbí páadépiye nanân diwepiye,
 hedji dats'ú' dihaydá wí búdu'ay ts'aa'bi namuu'i
 nawhiwíndi dânshaa-í, i-á wa' wáymûu wânbo to'wí
 wânbo wí'í'íhsógepí. Dânwihisuudi náwe dânmá'í.
 31 Hedji to'wídí wovântsika'yandáho', 'Háadan dân-
 whisuude?', ginnân dântụ'âamí: 'Gá Nanbí Sedó i'
 ûntâyđân.' " 32 Hedjiho in wíje damääđi dânshaa háa Je-
 sus-di ovântụ'an waagibá. 33 Hedji i' búdu'ay dânwhih-
 suude' ihayđi in t'owa inbí búdu'ay dínmuu'indi
 ovântsika'yan, "Heháadan dânwhihisuude'?" 34 Ovây-
 ttụ'an, "Gá Nanbí Sedó i' ûntâyđân."

35 Hedji i' búdu'ay Jesus ônhó', hedáhá' inbí k'éwé'in
 to dânp'áđíđá i' búdu k'éwé ônpâ'k'ú', hedji Jesus
 óetege i'íhsôege-íđí. 36 Hedji iwáy p'óegé wáy óe'íhlon
 dihaydá in t'owa inbí k'éwé'i to dívípâđihondá oe
 te'p'óegá ônpâ'kwohon. 37 Jerusalem tsowa
 napowamân dihayđi in p'ôe owáy Olive Okú áagé
 wáypíye' nawánde' iwáygé báyékí in t'owa Jesus-
 ví'piye dívíwâyunde'in diji', hedji híhchandi díví-
 ttụwínundedi ditû' Jôesi Tâđá-á hay'i namuu'in, i'
 báyékí pínán t'ôe ho dâymû'i namuudi. 38 Jesus-
 ví'gedi kaygi ditû', "U-á tsondi hay'i' unmuu." "Nanbí
 Sedó Jôesi Tâđáđí wôesan hedjiho híwó wôe'âamí."
 "Hââ t'âhkí sa'wó namuu oe makówá, hedá oe kw'áye-
 bá ditúuní Jôesi Tâđá-á hay'i namuu'in." 39 Hewânbo
 wên Pharisees in t'owa-áđí diji'indi Jesus óetụ'an,
 "Hâhkandi', uví khâge'nin ovâyttụ'an dituhâani'in."
 40 Jesus-di ovâyttụ'an, "Naadi wâyttumáa, hâ'in hân-
 dâ'dibo dijidá, háa ditû' waa hâ'i k'uu iwe nakw'ó'di
 wânbo hanbá dívítuwéenú-í."

Jesus Jerusalem imúndedi isíhtâä

41 Jesus oe Jerusalem bú' shánkí tsowa namân dihay-
 đí, i' bú' imú'dibo isíhtâä, 42 hedji natú, "Jerusalem,
 nâáho hây uví t'owa wá' dínhanginnândi híhchandi in-
 bí wówátsi dínmuuní'in, hewânbo nää-á há'to dín-
 hanginpúuwí. 43 Wáy wí thaa naná' dihayđi in wóehân-
 bo'indi uví tehpa nuuge wônnanbóedíkwokhâymaa,
 dívítuuyé-íđí oe búgepiye dits'ú'píníđí, hedá wóe-
 búge'andá t'âmaphâ'gedá wóehânkâymaa. 44 Uví
 tewhá t'âhkí wônnyukhâymaa, hedá in t'owa uví'we
 dithaa'indá ovâykhânukhâymaa. Há'to wí k'uu wânbo
 natehpaa'ándí wônjoekankhâymaa. Ná'i t'âhkí úpúuwí
 gá Jôesi uví'we napówâđân wôn'aywoeníđí, hebo
 wí'úhanginnáhpí na'ââ'in."

Jesus i' méesate hay'i iwedi in dâyhââwíkụ'ch'áade'in ovaykhepiye

45 Ihaydá Jesus oe méesate hay'i eepiye namää, hedji
 in t'owa dâyhââwíkụ'ch'áade'in iwedi ovâykhepiye.
 46 Ovâyttụ'an, "Jôesi Tâđáđí ta'nin deewá ná'in háa
 natú'in nata'muu:

Naví tewhá-á jûusugî'-ân namuu, hewânbo undá i'
 bîn'egó'an sänmin dívíwé'ge'âamí' namúuníđí."

47 Thamuwaagi ee méesate hay'i iwe Jesus-di in t'owa
 ovâyhâ'o'. In owhá' p'ó'déđí'indá, in Hudíyoví kuu
 dâyhâ'o'indá, hedá wây-á Hudíyo p'ó'déđí'indá dâ-
 ttụwâmáa háđíđí óeháyj'ín. 48 Hewânbo háa díví'âmí'in
 wídâyshaadepí, in t'owa háa natú'in t'âhkí hânho
 dívít'ôeyandedi.

Jesus óetsika'yan to'dan ônk'ú' iví t'ôe i'âamíđí

20 Wí thaa Jesus-di i' méesate hay'i ee in t'owa
 ovâyhâ'o' hedá Jôesi Tâđáđí híwó'di tun
 ovây't'ôe'o'. In owhá' p'ó'déđí'indá, in Hudíyoví kuu
 dâyhâ'o'indá hedá wây-á Hudíyo tsonnindá ûnpówá,
 2 hedji óetụ'an, "Dítụ'an, háawinnan uví tsonkhuu
 úmuu háa bi'o waa bi'âamíđí? To'dan ná'in ta'gen
 wônk'ú'?" 3 Jesus-di ovâyttụ'an, "Nää-á naadá wá' wí
 hââwí wâytsika'yamí un. 4 Dítụ'âamí, to'dan John
 ônk'ú' t'owa ovây'p'ó'oe'âamíđí, ti Jôesi Tâđáđí háa
 t'owađi?" 5 Hedji wí'ná táye dívítumáa, "Jôesi Tâđáđí
 John ônk'ú' gin gitúđáho', Jesus-di dítikagí'o, 'Hedji
 háadan handi wí'úwíwâyypí háa John natú'in?"
 6 Hewânbo t'owađiđá' ônk'ú' gin gitúđá, ná'in t'owa
 náwe diji'indá na'in dík'usââyú-í diháyj'íđí, gá John-dá
 Jôesi Tâđáđí tukhe'bi ûnmuu'in dívíwâyundédân."
 7 Hedjiho indi Jesus óetụ'an, "Na'indá wíginhaginnáhpí
 to'wídí ônk'ú'in." 8 Hedji Jesus-di ovâyttụ'an, "Hedáho',
 naadi wânbo wá' wíwâyttụ'âamí'pí to'wídí naa dínk'ú'in
 dó'âamíđí ná'i hââwí dó'o'i'."

Jesus-di in yä'dâap'in úuva áaphäë áy'íninb'gedi ovâyt'ân

⁹ Ihaydá Jesus-dá ná'in hâhkang'ín ó'gédí in t'owa ovâyt'ân: "Wí sen i'úuva'áakhâhsaa, hedáhá' i' úuva nava-á wên senä' úuva áaphäë áy'ínin dimuu'in ovâypiyémági, hedáhá' wíyá pí'wí nangepiyá namää, hedí báyéki p'óe iwe iwóyí'. ¹⁰ I' úuva nap'e'yin dihaydi wí t'ôe'i' óesan i' nava iwepiye hedânho in senä' dâynavapiyé'annindi i' úuva nayámu'i' óemâänidí. Hewänbo indi i' t'ôe'i' óewhâq'ídíhá' mandá'dibo-á óewáybun. ¹¹ Hedí i' sendá wíyá t'ôe'i-á óesan, hewänbo indi i' wá' óewhâq'í hedá jänákí-á óe'an, hedí i' wá' mandá'dibo-á óewáybun. ¹² Ihaydá i' powage'i' t'ôe'i-á óesan. I' wá' óewá'an, hedá nava iwedá óechänu. ¹³ Hedího i' sen i' nava únmuu'i' ginnân i'ánshaa'an: 'Hân hîn dáy'amí? Gá ginnân: Nää-á naví e'nú donsíg'i donsaaní. I-áho madânho óe'a'geení.' ¹⁴ Hewänbo in dâynavapiyé'annindi i' senbí e'nú ún'ädi óemú' ihaydá wé'ge dívíhée'andi ditú, 'Ná'i-ânkun namuu ná'i hääwí t'âhkí únjoepuwagi'o'i'. Jaho áyháyí hedânho ná'i hääwí nayámu'i-á gínmuunídí.' ¹⁵ Hedího i' nava iwedi óep'égidi óehay."

Hedí Jesus-di in t'owa ovâytsika'yan, "Hân i' nava únmuu'i'di in senä' dâynavapiyé'annin ovây'amí? ¹⁶ Gá namäägdá i'dá ovâyhâq'ún-í, ihaydá i' nava-á wây-á to'wëndá ovâypiyé'määni." In t'owa ná'i dit'oe ihaydá ditú, "Ha'wâa wínakhây'âhpí napúuwí'in." ¹⁷ Jesus-di tsíhtáye ovâymúndedi ovâyt'ân, "Hedí hân handi ná'i Jôesi Tádávi ta'nin diwe únta'muu'i' natunda'?:

I' k'uu in tewhâtehpa'a'in dâyjoegi'andá nää shánki natáy'i k'uu tehpa'a bé'dí napóe. ¹⁸ Hâ'i k'uu-á wí k'uu wí to'wí eedi i'ânchänudi nakaanú-i' waagi'ba namuu, hedí ná'i to'wí nakanudi iví tú' ikhoejée-í hedá ipóe'amí. Hedí i' k'uubá iví'di únke't'ândáho óet'ä-í."

¹⁹ In Hudíyovi khuu dâyhá'o'indádí hedá in owá' p'ó'dédí'indádí dínhanginná Jesus ná'i hí' inb'gedího ihée'annin, hedího dida' wesebo Jesus óepankáyi'in, hewänbo in t'owa dâykhunwôeda'máadi wí'óepankê'pí.

Tax wá'âa i'gedi Jesus óetsika'yan

²⁰ In Hudíyo tsonnindi áy'ingidi Jesus óemúndedi dida' óekáyi'in híwó wí'ihí'máapídí, hedânho in Rome'inbí tunjó óemangekáanídí, ná'i tunjó-á shánki tsonkhuu imáadi. Hedího wên senä' kaadibo ovâywá'âa Jesus hääwí óetsika'yámídí. Ná'in senä'dá hójo'indá' dimuu, hewänbo híwó'nin dimuu waa dívíkhây'máa. ²¹ Hedí ná'in hójo'in senä'di Jesus óet'ân, "Hâhkandi', na'indá gínhanginná u-á ta'gedá' bihée'o hedá ovâyhá'o', u'dá t'âhkí t'owa-á handá'ba ovây'máa, hedího ta'gendá Jôesi Tádávi khuu i'gedá ovâyhá'o'. ²² Dit'ân, hânnan nanbí tsonnun gíntú', ti híwó namuu in Rome-winbí tsondi Caesar áy-tax-

wá'âa-ídí háa joe?" ²³ Hewänbo Jesus-á wesebo únhanginná háa inbí hójo'i ánskaa dínmuu'in, hedího ovâyt'ân, ²⁴ "Wí denarius chä' dínkeeyan. Toví ts'ay hedá toví khawá-á eedi únk'óe?" Óet'ân, "Gá Caesar-ví'innân." ²⁵ Hedí Jesus-di ovâyt'ân, "Hedáho', hääwí Caesar-ví' únmuu'i' Caesar-bá binmää, hedí wá' hääwí Jôesi Tádávi' únmuu'i-á Jôesi Tádá-á binmää." ²⁶ Wídínkodipí wên piháawin hí' óet'âkannamídí in t'oa dit'oe-ídí, hedí iví hí'dí ovâyháa'andi wíyá háabo wí'óet'ânpi.

In Sadducees-di Jesus óetsika'yan in dichuu'in diwáywówápúuwí i'gedi

²⁷ Wên Sadducee t'owa Jesus-ví'piye di'ä hääwí óetsika'yámídí (In Sadducees-á dívíwâyunde' in t'owa dichuu'in há'to wíyá diwáywówápúuwí'in.) Indi óet'ân, ²⁸ "Hâhkandi', Moses ná'in tsonnun dín'ta'nan: Wí sen áypídíbo nachuudi iví kwee wá' únwówájidá, i senbí t'úu únkhây'ä' i' kwee-á dí ikhó'yâ-í'in hedânho dâ'n'âykw'óenídí, i' pá'dâyví khawá' ónhúuwídí. ²⁹ Hebo ginnân napóe: Tsé ihay t'úuwí senä' diji'. I' shánki páadé'i' ikhó'yâ', hebo áypídíbo nachuu. ³⁰ I' eedi-i-á wá' i' kwee-á dí ikhó'yâ', hedá ná'i sen wá' áypídíbo-áho nachuu. ³¹ Ihaydáhá' i' powage'i-á wá' hanbá ún-póe. Hedí handá' t'âhkí in tsédí diji'in t'úuwí dín-póe, t'âhkí wí'ínbo i' kwee-á dí dívíkhó'yâ'di dichuu dâ'y'âykw'ódipídíbo'. ³² T'ä'gedá i' kwee-á wá' nachuu. ³³ Ná'in tsé ihay t'úuwího i-á dí dikhótsa'kw'ónwän, hedího nää na'in dit'ân, owáy t'owa wíyá diwáywówápóe ihaydi, to'wíwí kwee-an únmuuní?"

³⁴ Jesus-di ovâyt'ân, "Kwiyä'dádí senä'dádí dívíkhó'yánde' wa' nää oepáa k'aydi diwówáji' ihaydi-bo'. ³⁵ Hewänbo to'wên Jôesi Tádá natú makówápiye dimännindá, in chuwa iwedi ovâywáywówápkhây'máa hedího há'to wíyá dichuu-í, hedânho ihaydi senä'dá kwiyä'dá wíyá wídívíkhótsa'khây'máapi, ³⁶ gá gindidi in makówáwin t'óepä'ä'ä'in waaginbá dimúunígdân. Hedí Jôesi Tádávi áy dimuu gá i'dá wíyá ovâywáywówápkhây'máadân. ³⁷⁻³⁸ Jôesi Tádádí t'âhkí t'owa iví'in únmuu'in ovâymúnde diwówáji'in dimuu waagibá. Moses wänbo ná'in híwó ithayyan i' wä'ä'í phé'yávi nakoje' ni'gedi ita'nan dihaydi. Iwe natú Nanbí Sedó Jôesi Tádá-á Abraham-bí Jôesi namuu, hedá Isaac-ví'-á hedá Jacob-ví'-á, tobá ná'in ho dichuu wänbo'. Hedího dichuu wänbo ta'gendi diwówáji' gá Jôesi Tádá-á in diwówáji'inbí Jôesi-ân dínmuudân, in dichumu'u'ínbí-á joe." ³⁹ Wên in Hudíyo-ví khuu dâyhá'o'indi óet'ân, "Hâhkandi', híwó bihée'an." ⁴⁰ Hedí diwôeda' wíyá hääwí óetsika'yámídí.

To-an namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí

⁴¹ Hedí Jesus-di ovâytsika'yan, "Heháadan t'owa dit'ân i' to'wí Jôesi Tádádí óesogekhây'máa'i' t'owa ovây'ay-

woenídí David-ví ây iwedi'í'đá' ûnmuu? 42-43 I' Psalms nata'muu iwe David-bo natú:

Naví tsondi hay'i Nanbí Sedó Jôesi Tádádí óetų'an,
'Naví ko'đíngéđí ósoge,
heđi uví hânmin dovâyt'aaní heđá uví mangá wínkání.' 44 Ná'i to'wí Jôesi Tádádí óesogekhâymáa'í' t'owa ovây'aywoenídí David-dibo iví tsondi hay'i gin óetų'o'. Gin namuudá háđíđanho David-ví ây iwedi'í'đá' ûnmúuní?"

Jesus iví khăge'nin itų'an in Hudíyoví kuu dâyhá'o'in waaginbá wíđimúuní

45 Wa'đi t'ăhkí in t'owađi Jesus ônt'ôeyande' ihayđi iví khăge'nin itų'an, 46 "Ná'in t'owa Hudíyoví kuu dâyhá'o'in dimuu'inbí'wedi bí'âyíngi'an. To whaadi'indi di-to'ondi diji' dâykeeyamíđi to'wên dimuu'in, heđá hânho-á ovâyh'i'an t'owađi a'gindi ovâysengitų'ăamí'in i' bú' pingé i'ge dijiđi, heđá wá' in Hudíyoví méesate ee-je heđá nashánkí'eediná' dihayđá in tsonninbí soge eedi dívíkw'ôeni'in dida'. 47 Kwiyă' inbí senă' dínchuu' inbí tewhá ovâykweede', heđáhá' thaa t'ăhkí dívíjûusu'ogđi híwó'nin dimuu waagi dívípíđá'o'. Gin díví'ogđi Jôesi Tádádí shankí ovâytuhchănukhâymáa."

Wí kwee iví sen ûnchuu'i-á iví chă' t'ăhkí imăgi

21 Jesus ipuwăbéeđe' i' hay'i méesate iwe in t'owa diji' i'ge, heđi in kodit'owa dimuu'in inbí chă' dâykuuđeđi i' chă' phébay iwe ovâymúnde'. 2 Heđá wí kwee iví sen ûnchuu'i' sehkanăwó nawówájí' wá' wíje chă' p'i'in itógíđi óemú'. 3 Heđi natú, "Ta'gendi wâytų'ăamí, ná'i kwee iví sen ûnchuu'i' sehkanăwó nawówájí'i-á shánkí itógi t'ăhkí in wé'gen dâykuu'in-bí'wedi. 4 In wé'gendáho inbí chă' dínphade iwedi dívímăgi, hewânbo ná'i kwee-á báyékí ûnk'óhpí wânbo t'ăhkí iví wówátsi i'ămígi' imáa'í' itógi."

Jesus iví khăge'nin itų'an i' méesate hay'i-á t'owa dâynayukhâymáa

5 Wáy wên iví khăge'nin i' méesate hay'i i'gedi dívíh'ímáa, heđi ditú', "Sa'wó naná sa'wó'đi k'uudi napa'andi' namuudi heđá i' hăăwí ee nakw'ó'đi' in t'owađi Jôesi Tádá óemăgi' namuudá." 6 Jesus-di ovâytų'an, "Năă-áho ná'i sa'wó'đi hăăwí bînmúnde', hewânbo wáy wí thaa naná' dihayđi ná'i méesate-á t'owa dâynayukhâymáa, heđi wêe wânbo wí k'uu hă'i' tehpaaw iwedi wínate'đeegi'opí."

Jesus-di ovâytų'an báyékí t'ôephade na'ă'in

7 Indi óetsika'yan, "Hăhkandi', hânhay-an ná'i hăăwí i'gedi ditų'andi' napuwagi'o' Háawin taa-an nakeep-úuwí heđânho gínhanginnáníđi hăăđi nats'an-púuwí'in?" 8 Jesus-di ovâytų'an, "Bí'âyíngi'an to'wíđi wânbo piháa wíwovâywăyukannamíđi. Báyékí t'owa naví khăwă' i'gedi dikă'ăăgi'o, heđi wí'ínbo ditúuní in-nânho dimuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesoge'í' t'owa

ovây'aywoeníđi. Heđá wá' ditúuní i' t'ă'ge thaa tsowa nanânho'. Hewânbo inbí'năpiyá wí'ímú-ípí. 9 Heđi t'owa-á inbí tsonnindáđi háa wíyá nangewin t'owa-áđi dívíhânbo' i'gedi ít'oedá, báyékí wí'úv'âyíngi'ămípi. Nakhây'ă' ná'i hăăwí napúuwí'in, hewânbo owáy napóe ihayđá i' t'ă'ge thaa wesebo wína'ăhpí."

10 Heđáhá' ovâytų'an, "T'owa wêe nangewin dívíhânkhâymáa wây-á t'owa wíyá wêe nangewindáđi, heđá nangewin tsonnindá wá' dívíhânkhâymáa.

11 Wáyjé t'ăhkí nanan'ă'yăpuwagi'o heđá báyékí di-hăpuwagi'o, heđá báyékí t'owa-á ihayđiđá'bá di-haypóedá dichuwagi'o, heđá t'owa-á dâypuwăkhâymáa wí taa he'endi oe makówá nakeep-oe'ogđi báyékí ovâykhunwôeda'ămí'í'. 12 Hewânbo gin napóepíđiđi wovâpanhóeni, heđá unbí wăyų únmuuđiđi jănăká wovây'ămí, heđá in Hudíyoví méesatewin p'ó'đeđi' inbí mangá wovâyjoe'ămí wovâyt-sondiwekáníđi, heđá wovâypankw'ôeni, heđá in nangewin p'ó'đeđi' inbí'piye heđá wé'gen tsonnin-bí'piyá wovâyhúuwí. Ná'i t'ăhkí wovây'ămí naví'in ímuuđiđi. 13 Hewânbo ná'i hăăwí únpuuwí'í namuudi únkoedí-í naví'gedi bînt'ôe'ămíđi. 14 Heđiho wa' napóepíđiđi bí'ánshaamáa wí'úv'âyíngi-ípí'in háa ítúuní'in úv'ipí'aywoeníđi. 15 Naadi i' hí'á i' hangintandá wâymăáni, heđânho to'wên wânbo wovâyt'e'p'íđeđe'in há'to dínkoedí-í dâykeeyamíđi háa ítú waa ta'gen wínamuupí'in, heđá wíyá hăăwí wânbo wíđâymá've-ípí ditúuníđi. 16 Unbí hânminbí mangepiye unbí jíyá'indi tádá'indi wânbo wovâykání, háa unbí t'í'úwindá pá'đây'indá han wovây'ămí, háa unbí maatu'indi háa unbí k'ema'indi wânbo', heđi wáy wên un wovâyhăănú-í. 17 Heđi báyékí t'owađáho wovâyt'aykhâymáa naví'in ímuuđi. 18 Hewânbo Jôesi Tádádí wovây'âyíngimá've-í, wí hây tăhkí wânbo há'to i'đi wovâyjoe'ămí. 19 Úvít'ôephadeyăă'andáho' in ta'gen wówátsi ít'anpúuwí."

Jesus-di ovaytų'an Jerusalem bú'-á nandă' dâyjoekankhâymáa'in

20 "Hewânbo báyékí sundado Jerusalem bú' já'wé bûu k'úwákí diji'in bînmú' ihayđi, únhanginnání han-waapíđiđi i' bú' nandă' dâyjoekankhâymáa'in. 21 Heđi ihayđá in Judea nange dikw'ó'nin dínkhây'ă' oe okú eepiye dijáani'in, heđá in to'wên oe Jerusalem bú' iwe diji'indáho iwedáho dípee-í, heđá in oe nava eeje diji'indáho oe bú'piyá wíđimú-ípí, 22 gá ihayhăăbáho Jôesi Tádádí in t'owa Jerusalem-win ovâytuhchănukhâymáadân, heđi t'ăhkí háa Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu'in i' thaa i'gedi napúuwí. 23 Owáy i' thaa napówá ihayđá, sehkană in kwiyă' disâamuu'in heđá in dây'âytsăă'o'indá, gá ingí'-á nakăypúuwíđân dijáaniđi. T'owa dâyt'ôephadegi'o ná'i nange i'ge t'ăhkí, heđi Jôesi Tádádáho in t'owa ovâytuhchănugi'o, indáđi nat'ayđi. 24 Wáy wên tsijóphá'đi ovâyhăănú-í, wây-á wêndá ovâypanhógíđá báyékí wíyá pí'wáy nan

deepiyá ovâyhûuwí. In Hudíyo dimuupí'in t'owadá in t'owa Jerusalem-win ovâytsonmá've-í owáy inbí thaa gin díví'ámídí dínphade píhay."

I' to'wí t'ähki t'owagi' na'aypuyä'i na'ä'

²⁵ "Ná'i taa-áho oe makówa gin nakeet'ôení: I' thandá p'ôe-á agóyo-á piháa nakeepúuwí, hedá náä oepáa k'aydá t'ähki nangewin t'owa-á háa díví'ámí'in hedá háa díví'ánshaa'ámí'in há'to dínhanginnáani, i' mâap'oe hânho nasaatü'di hedá i' he'endi p'oet'úkhú namuudá. ²⁶ T'owa-á hânho dikhunwôeda'puwagi'odi dinagokhangí'ô, háa náä oepáa k'aydi t'ähki napuwagi'ô i'gedi díví'ánshaamáadí. T'ähki oe makówa nasaa'i-á na'ä'yäpúuwí. ²⁷ Hedi ihaydi in t'owadi naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dímúuní okhúwá jáa o'ädi, pínán kay wógegé hedá kohthay wógegá o'ä'. ²⁸ Owáy ná'i hääwí nats'anpuwamän dihaydá wíyá wí'úvíp'óhwháye'bé-ípi, kw'áyepiye úvíbée-í, gá tsowa wovây'aywoenídí napuwamändân."

Jesus-di wên fig tay i'gedi ihée'an hääwí ovâyhá'amídí

²⁹ Hedáhá' Jesus-di ginnân ovâyty'an wíyá ovâythayyamídí: "I' fig tay i'gedi hedá wé'ge'i tay i'gedá b'ánshaa'an. ³⁰ Nats'antsáwápuwamän dihaydi unbo bînmúndedi únhanginná nata'ánpowa'ä'inpí'an. ³¹ Hedi gindidibá owáy ná'i hääwí i'gedi naadi wáy'tôe'an bînmú' ihaydá únhanginnáani ho púnú' naná naa owáy'ä-í'in otsondisogedee-ídí. ³² Ta'gendi wáy'tumáa, t'ähki in náäwin t'owa há'to diháani wa'đi ná'i hääwí t'ähki páadé nats'anpoe'opíđibo'. ³³ Makówa-á hedá oepáa k'aydá t'ähki nakhangí'ô, hewänbo naví tundá há'to dínháani."

Jesus-di ovâyty'an díví'âyîngi'ámí'in

³⁴ Úví'âyîngi'ámí hääwí i'gedi úví'ánshaahondi'. Báyéki húukandá hedá háapuwa-á wí'úví'âamípi, hedi wâhphade wí'úví'ánshaamá've-ípi háa unbí wówátsigi' úví'ámí'in. Wáy i' thaa nat'ôephadepúuwí'i' únpóewí wa'đi únhanginpóepíđibo'. ³⁵ Ihaydibá t'ämäpiye in náä oepáa k'aydi dithaa'in wên phay iwe diwêegi'ô waagibá dínpuuwí. ³⁶ Hediho hääđi wänbo t'ähki íkhây múun'i' in únkhây'ä', hedá úvíjûsumá've-í hedânho ná'i hääwí t'ähki napuwagi'ô-i-á úvíy'ä'amí, hedá owáy naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'ívi páadépiye íwin dihaydi híwó únpúuwí" gin Jesus-di ovâyty'an.

³⁷⁻³⁸ Ihayhääbá thamuwaa héđéndí hé'đibo t'owa dipóya' ee hay'i méesate iwe Jesus-ví hi' ont'ôeyaanídí. Thaadá i'đi in t'owa iwe ovâyhá'o', hedá nakin dihaydá i' bú' iwedí napee'i oe Olive Okú gin dâytü'o' iwebo' iwhonwóy'índí khü'đeedí.

Wên hi' dâyk'û' Jesus óekáyíđí

22 I shánkí'eedi Passover gin dâytü'o'i púnú' naná, i' oewáaseepí' pává dâyk'o'i'. ² In owhá' p'ó'đéđí'indá hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá

hádíđí Jesus óeháyí'in dâytüwámáa, hewänbo kaadibo díví'ámí'in dida', gá in t'owa-á dâykunwôeda'đân.

³ Hedá Satan i' Penísendi-á Judas-ví pí'ná khó'jé-á únts'ú. Judas-á Iscariot gin wá' óetü'o', hedi Jesus-ví tã'đi wíje khäge'nin diwedí'i' bá namuu. ⁴ Hedáhá' namää in owhá' p'ó'đéđí'indá hedá in sundado i' hay'i méesate dâ'y'äy'í'do'inbí tsonnindá inbí'piye. Nada' ovâyhée'amí'in hádíđí Jesus óekü'p'âyni i'gedi, hedânho inbí mange óekáanídí. ⁵ Indá dihihchanpóedí Judas óetü'an chã' óewá'âa-í'in, ⁶ hedi i-á nahíjedího itüwámáa hádíđí Jesus inbí mange óekáani'in in t'owa dínhanginnáhpíđibo'.

Jesus-áđí iví khäge'nindáđí dimän i' Passover shánkí'eedi koegi' dâyk'o'íđí

⁷ In Hudíyoví shánkí'eedi dínpówa i' oewáaseepí' pává dâyk'o'i', hedi ihay thaa-á naná in k'úwá'ây-á dâyhánunde', Passover koegi' gin dâytü'o'i dâyk'o'íđí. ⁸ Hedi Jesus-di Peter-áđí John-dáđí ovântü'an, "Jaho i' hääwí binkhây'an i' Passover koegi' äyk'o'íđí." ⁹ Indíđá óetsika'yan, "Wâhää-an unda' gamú-í'in ánkhây'ámíđí?" ¹⁰ I'đi ovântü'an, "Gá ginnân: Oe Jerusalem bú'piye bápûn, hedi iwe dats'úndi wí sen wên p'onbay ihondi'đi wovânjay-í. I-áđíba damú-í hedá i' tewhá ee nats'úndibá dats'úuní, ¹¹ hedi i' sen iví tewhá únmuu'i dântü'âamí, 'Nanbí háhkandi'đi dítü'an wítsika'yâamíđí, Wé'i íve eewan naví khäge'nindáđí ná'i Passover koegi' äyk'o'í?' ¹² Hedi i sendi wí wha'k'ay íve hay'i wovânkeeyamí, hää t'ähki gíntáy'i nakw'ó'di'. Ee-áho i' koegi'-á dânkhây'amí." ¹³ Hediho damääđi hääwí t'ähki dânskaa Jesus natü waagibá, hediho i Passover koegi' dânkhây'an.

Jesus-ví t'ä'ge'in kindi'in húukan

¹⁴ Húukandi ihaydi napóe ihaydi Jesus-áđí iví khäge'nindáđí i' máasa iwe dívíhúukw'óđi, ¹⁵ hedi ovâyty'an, "Hânho ná'i Passover koegi' undáđí okoeda', wa' ochuupíđibo'. ¹⁶ Naadá wáy'tumáa, há'to Passover koegi' wíyá dók'o'í i ta'gendi Passover shánkí'eedi napóe píhay, owáy otsondisogedee ihaydi." ¹⁷ Ihaydáhá' in k'édé méena nasaa'in iké'đi ikú'-daa'andi ovâyty'an, "Ná'in binke'đi wí binsúwá wí'ínbo'. ¹⁸ Naadi wáy'tumáa, náä-á wíyá wíđóméenasuwwá-ípi hebo Jôesi Tádáđí dítsondisóge ihaydáho wíyá méena waagibá dósuwwâkhây'máa." ¹⁹ Hedáhá' wí pává-á iké'đi Jôesi Tádá óekú'daa'an, hedáhá' ihávedá ovây'mági, hedi ovâyty'an, "Ná'i-á naví tú' dínmuu, hedi naví tú'-á ungi' dáypâkhây'máa. Ná'i pává-á bînk'o'í naví'gedi úví'ánshaamá've-íđí." ²⁰ Hedi dívíkindihúubowadá in k'edé-á wíyá ovâyphade hedi ovâyty'an, "Ná'i-á naví ún'oe dínmuu. Ungi' naví ún'oe doncha'gí'ô, hedi owáy gin dáy'andiho Jôesi Tádáví ts'äabi tun imági'i ho únpuuwí. ²¹ Náä bit'ôeyan, i' to'wí naa díkuhpekhây'máa'i-á náä naví nú' na'án, hedi i' máasa eedi namank'óe. ²² Naa t'owa

t'ähkigi? o'aypuyä?i? ochuwagi?o, Jöesi Tádá hán?oe natú waagi, hewänbo ná?i to?wí díkuhpekhâymaa?i-á t'öephade ûnpúuwí." ²³ Hedáhá? iví khäge?nin dívít-sika?máa, "Wé?i-angú na?in diwedí ná?in natú?in ikhâymaa?"

Jesus-ví khäge?nin dívítuhánbo wé?i-an in diwedí shánkí hay?i namuu i?gedí

²⁴ Ihaydáhá? in khäge?nin dívítuhkando? wé?i-an in diwedí shánkí hay?i namuu i?gedí. ²⁵ Jesus-di ovâyty?an, "Ná?in Hudíyo dimuupi?inbí tsonnindi ovâytsionmáa, hedá dida? t'owa ditúyní?in inb?gedí, 'Tádá híwó na?in dí?o?.' ²⁶ Hewänbo hä?mindá wí?ímúuní. Ginnân únkhây?ä? ímúuní?in: I? shánkí hay?i namuu?i-áho únkhây?ä? híyâä?i-áho ipipa?i?in, hedí i? to?wí itsonmáa?i-áho khäge?didá?báho ipipa?i. ²⁷ Wé?i-an i? shánkí hay?i namuu, ti i? máäsa iwe nahúu?ándí? háa i? t'öe?i? ônkoege?máayä?di? I? máäsa nahúu?ándí-á i? shánkí hay?i namuupí?an. Hewänbo naa undá?í wa? oji? ihaydibo wí t'öe?i waagi?bá omuu.

²⁸ "Undá naa-ádí úvíwóyí? tobáháa dont'öephadende wänbo?, ²⁹ hedího naadá wâyk'úuwí tsonnin ímúuní, naví Tádá?í naa otsonyêenídí dínk'ú? waagibá. ³⁰ Hedího owáy otsonji? ihaydi undáho naví máäsa iwe naa-ádí úvíhúyámi, hedá tsonninbí púwédé eejá úvík-w'öení, hedí in Israel?in tã?di wêege?in t'owa ovâyty?âami háa híwó háa híwóhpí díví?annin" gin Jesus-di ovâyty?an.

Jesus-di Peter óetü?an, "U-á powin untúyní naa wídí-taapí?in."

³¹ Hedáhá? Jesus-di Simon Peter óetü?an, "Simon, ót'öeyan: I? Penísendi Satan nada?póe un t'ähkí wovâyhóenídí hedânho wovâyty?inídí, hedí wí to?wí itáhêejo waagibá wovâykhâymaa. ³² Hewänbo naadi wínjûusu?an, hedânho uví wâyü wí?úhâñipídí. Hedího? owáy naví?piye biwáybun dihaydi ná?in uví t?úuwín páadé?in úmuu?in ovâykhäge?namí hedânho inbí wâyü naví?piye shánkí dínkaypúuwídí." ³³ Peter-di Jesus óetü?an, "Nanbí Sedó, naa okhâymuu u-ádí dípansöege-ídí hedá díháyjídá." ³⁴ Jesus-di óetü?an, "Peter, ná?in wítü?âami: Ná?i khun wa? wí dee sen ikinpídíbo? u-á powin untúyní naa wídítaapí?in."

Jesus iví khäge?nin itü?an tsijó phá? dâykuumá-ídí

³⁵ Ihaydi Jesus iví khäge?nin itü?an, "Hânhay wâysan dihaydi naví hí? in t'owa ovâyty?öe?amí, chã?dá hedá wí múu unbí hãäwí bínkuu-ígí?-á hedá wây-á anto-á wíwínho?pí. Ihaydi ti wí hãäwí untáywän?" Hedí óetü?an, "Joe, hãäbo joe." ³⁶ Hedáhá? ovâyty?an, "Nää-á to?wí únchã?kw'ó?di-áho iví chã? ihúuwí, hedá wí múu-á ihãäwíkuu-ígí? wá?, hedí to?wí wên tsijó phá? ûnk'öepí?-á iví k'éwé?in to-á ikü?p'âyni wên tsijó phá? ikuumá-ídí. ³⁷ Naadi wâyty?máa nakhây?ä? ná?i tun Jöesi Tádáví ta?nin diwe naví?gedí nata?muu?i napúuwí?in:

T'owa ditúyní i-á wá? wí jänäkíkandi-ân namuu gin.Hãäwí t'ähkí naví?gedí nata?muu?i-áho napuwagi?o-ákun." ³⁸ Iví khäge?nindi óetü?an, "Nanbí Sedó, námú?dí, náwe wíje tsijó phá?." I?di ovâyty?an, "Hãhay."

Jesus oe Olive Okú gin dâytü?o? iwe ijûusu?an

³⁹ Ihaydáhá? Jesus i? bú?dí napee hedí oe Olive Okú gin dâytü?o? iwepiye namää hedá iví khäge?nindá ûnwóemää. Iwáho háyán wänbo najiwän. ⁴⁰ Iwe dipówá ihaydá ovâyty?an, "Úvíjûusu?amí hedânho wovâytyayinde? ihaydi híwóhpí wí?úví?amípidí." ⁴¹ Hedí ovâyty?andí wí háy namää, wí k'uu bînsäyü-í iwéhaybá, hedí idége?disógedí ginnân ijûusu?an: ⁴² "Tádá, unda?dáho in t'öephade donkhâymaa?in naa dínjâa?amí. Hewänbo háa u-á unda? waa tobá napúuwí, naa oda? waagá joe." ⁴³ Hedí wí makówáwi t'öepä?ä?i-á iví?we únkwinudee hedí kay óemági. ⁴⁴ Hedí hânho it'öephadendedí shánkí kay?indi ijûusu?an, hedí hânho naseep'ojaadedí i? seep'o-á wí ûnp'oetã? he?endi waagibá nange ûntán-de?." ⁴⁵ Hedáhá? wáy ijûusu?o? iwedi iwínúdí iví khäge?nin dikw'ôn diwepiye nawáymää. Indá hânho dik'âykháadá dikaykhanmuu, hedího dijókhá. ⁴⁶ Hedí ovâyty?andí ovâyty?an, "Heháadan íjókã? Bísaaadi úvíjûusu?amí hedânho wovâytyayinde? ihaydi híwóhpí wí?úví?amípidí."

Jesus óepankê?

⁴⁷ Wa?di ihí?máadíbo báyéki t'owa dipówá. Judas-di ovâyty?andí, i-á wêe in tã?di wíje khäge?nin diwedí?i?bá namuu, hedí Jesus nawin diwepiye namää óep'ohsãä-ídí. ⁴⁸ Hewänbo Jesus-di óetü?an, "Judas, ti naa t'ähkí t'owagi? o'aypuyä?i? díp'ohsãä ná?in t'owaví mange díkáanídí?" ⁴⁹ Háa Jesus óekhâymaa?in iví khäge?nin i-ádí diji?in dâymú?, hedí óetsika?yan, "Nanbí Sedó, ti nanbí tsijó phá?dí hã?in t'owa äyyä?-i?" ⁵⁰ Wí wêe iví khäge?nin diwedí iví tsijó phá?dí i? owha? p'ó?dédí?ví t'öe?i p'ó?dé óewhádi, hedí iví ko?dínge?diwin oje he?yinbo? ónt'ó?ts'â?. ⁵¹ Hewänbo Jesus-di ovâyty?an, "Wíyá ha?wâa wí?úví?amípidí," hedí i? senbí oje ónwaykídídi únwówa. ⁵² Ná?in dí?ãä?in Jesus óekáyjídí in owha? p'ó?dédí?indá hedá i? hay?i méesatewin sundagóví tsonnindá hedá wây-á Hudíyoví tsonnindá dimuu. Jesus-di ovâytsika?yan, "Heháadan unbí tsijó phá? wóegé unbí phé wóegá í?ãä? naa díyãä-ídí wí jänäkíkandi? omuu waagibá? ⁵³ Thamuwaagi i? méesate hay?i ee naa undá?í oji?, hedí wídípankê?pí. Hewänbo nää-á ihaydiho? un ná?in úví?amípidí, hedá i? Penísendi-á ihaydiho? unná iví kay ikeeyamí, i-á wáy t'owa dínkhunná? diwe natsonji?i-á namuu."

Peter-di ovâyty?an Jesus wí?óetaapí?in

⁵⁴ Jesus óepankê?di i? owha? shánkí p'ó?dédí?ví tewhá eepiye? óeho?, hedí óets'úde. Wa? óehon dihaydi Peter-á t?úugá kayi?didíbo-á nawóemän. ⁵⁵ I? tewháví tehpaá búge wáy ho naphahte?en, hedí i?ge wên t'owa dívík-

w'ódi. Peter-á inbí jâa isóge. ⁵⁶ Iwe na'ándí phaadi óekonámá? heđi wí t'óe'i a'yúdí óedamúndedi natú, "Ná'i sennânkun Jesus-áđíba najiwän." ⁵⁷ Hewänbo Peter natú, "Joe, naadá wíđótaapí." ⁵⁸ Hây napóe ihaydá wíyá to'wíđá Peter-á óemú'dá óetų'an, "In Jesus-ví'in diweđi unmuu-ákun." Hewänbo Peter-di óetų'an, "Joe, naa-á joe." ⁵⁹ Heđi ma' wí óda naphade ihaydá wíyá wêe-á kay'indi natú, "Ná'i sendá Galilee-wibá namuudi ta'gendi Jesus-áđíba najiwän." ⁶⁰ Hewänbo Peter-di óetų'an, "Naa wíđinhanginnáhpí hăăwí i'gedi bi-hí'máa'in." Wa'đi ihí'máa ihayđibo wí dee sen ikin. ⁶¹ Ihayđíba tewhá íveđi Nanbí Sedó Jesus íbéedí Peter óedamú, heđi Peter ún'ánpówá háa Jesus-di óetų'an waa: "Tha'di héđéndí wa' i' dee sen ikinpíđíbo, powin untųuní naa wíđítaapí'in" gin ho óetų'an. ⁶² Heđi Peter i' tehpaá já'wépiye napeđi hânho ísíhtăă.

In sundadođi Jesus óejänăk'fan

⁶³ In senă? Jesus óe'âyínmáa'indi t'ămăge óetųmáa heđá óemahpúde? ⁶⁴ Heđá óetsíwhi'andi óetų'an, "U-á úhanginná háa napuwag'ó'in wa' napóepíđíbo. Dí-tų'an, to'dan wóemahpúu?" ⁶⁵ Heđá wíyá shánkíllílee-wibá namuudi ta'gendi Je t'ămăge háa óetųmáa.

In Hudíyo tunjowa'di Jesus iv'gedi óetsika'máa

⁶⁶ Wa'déedí nanân dihayđi in Hudíyo tsonnindá in owha' p'ó'déđí'indá heđá in Hudíyoví kuu dâyhă'ó'indá díwíwé'ge'an, indá in Hudíyoví tunjowa' dimuu, heđi Jesus in tunjowa' wháagépiye óeho?, ⁶⁷ heđi óetsika'yan, "Ti ta'gendi u-ân unmuu i' to'wí Jôesi Táđáđí óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí? Dí-tų'an." I'đi ovây-tų'an, "Wây-tų'an wänbo há'to dínwăăyú-í, ⁶⁸ heđi naadá undá hăăwí wâytsika'yan dá há'to hăăbo dí't'óe'ámí. ⁶⁹ Hewänbo náa iweđi páadépiye naa t'ăhkí t'owagí' o'aypųă'i' omuu'i Jôesi Táđáví ko'díngedí ochang'ó, i-á t'ăhkí kay imáa'i namuu." ⁷⁰ Heđáhá' t'ăhkíđíbo óetsika'yan, "Ti untunda' u-ân Jôesi Táđáví ay unmuu'in?" I'đi ovây-tų'an, "Háa unbo ítú waa." ⁷¹ Heđáhá' dívítų'an, "Wây-á to'wên wígíntăypí iv'gedi dí-tų'ăámíđí. Iví sópho iweđibo ná'i tun gip it'oe."

Jesus oe Pilate-ví'piye óeho?

23 Heđi in tunjowa' t'ăhkí díwíwínú, heđi indího Jesus oe Pilate-ví'piye óeho? ² Heđi Pilate-ví'we óekándí ónt'aywó'dichănundedi ditú, "Ná'i sendá nanbí t'owa ovây't'e'ya'do?, heđá i'đi ovây-tų'an Caesar wí'óe-tax-wă'ăa-ípí, heđá wá' natú i-á namuu i' to'wí Jôesi Táđáđí óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí, heđânho natunda' wí tsondi hay'ibá namuu'in." ³ Pilate-di Jesus óetsika'yan, "Ti u-á in Hudíyoví tsondi hay'i unmuu?" Jesus-di óetų'an, "Háa u'bo untú waa." ⁴ Pilate-di in owha' p'ó'déđí'in heđá in báyéki t'owa iwe diwinnindá ovây-tų'an, "Ná'i sendá naadi wên t'aywó'nin wänbo wíđônshaapí." ⁵ Hewänbo indá kay'indi Pilate óe-tųmáa, "I'đá iví hăhkan únmuu'i'đi nanbí t'owa

ovây't'e'ya'do?. Oe Galilee nange iwe páadé gin it-s'an'an, iweđá Judea nange i'gá t'ăhká, heđá náă-á náăwá napówá hanbá i'ăámíđí."

Jesus oe Herod-ví'piye óeho?

⁶ Pilate ná'in nat'oedi ovâytsika'yan, "Ti ná'i sendá Galilee-wi namuu?" ⁷ Heđi "hoi" gin ditú ihayđi Pilate-di Jesus oe Herod-ví'piye óesan, gá Herod-dá oe Galilee p'ó'déđí' namuudân, heđi náă-á oe Jerusalem-dá na'án. ⁸ Herod nahíhchanpóe Jesus óemú'di. Gáhăăđi-bo napuwăda?, iv'gediho nat'oedi, heđiho nada? Jesus-di wên pínán ón'ămíđí ímúuní'in. ⁹ Herod-di báyéki tsika óetsika'yan, hebo Jesus-dá háabo wí'óetų'anpí. ¹⁰ In owha' p'ó'déđí'indá heđá in Hudíyoví kuu dâyhă'ó'indá iwe diwíndi kaygindi Jesus ónhíwóhpíchă-nunde?. ¹¹ Heđi Herod-dáđí in sundado-áđí t'ămăge Jesus óe'ó, heđáân, heđi jänăkí-á i-áđá dimuu. Herod-dá ovây-tų'an wên sa'wó'nin k'éwé'in to Jesus óe'aawé-í, heđáhá' Pilate-ví'piye óewáysan. ¹² Páadé ihayđibo Herod-áđí Pilate-áđí hánmindá damuuwän, hebo ihay thaabá híwó'nin k'ema'indá dapóe.

Jesus óekhe'khây máa, hewänbo Barabbas-á óema'p'ăđi

¹³ Pilate-di in owha' p'ó'déđí'indá heđá in wé'gen Hudíyoví p'ó'déđí'indáđí wây-á t'owa-áđí ovâywé'ge-tų'an, ¹⁴ heđi ovây-tų'an, "Undá ná'i sen naví páadépiye dínmaa, heđi dí-tų'an t'owa ovây't'e'ya'do'in. Unbí páadépiyebo naadi iv'gedi dótsika'yan, hebo háawin t'aywó'nin bínchănunde wänbo wíđônshaapí. ¹⁵ Herod-di wänbo-á háawin wên t'aywó'nin wí'ônshaapí, heđiho nanbí'piyebá óewáysan. Ná'i sendá hăăwí híwóhpí wí'i'ánpí óeháyjídí. ¹⁶ Heđiho otsonpúuwí púwhí'đí óewhăăni'in heđáhá' dóma'p'ăăđi-í." ¹⁷ Păayo p'óe waa i' Passover shánkí'eedi naná' dihayđi Pilate-di wêe pan óema'p'ăđínde?, heđânho gin natú. ¹⁸ Hewänbo t'ăhkí in t'owa dívítųwínú, "Ná'i sen náhe", heđi Barabbas-á na'ingí' nâama'p'ăăđi-í." ¹⁹ (Barabbas-á oe pan diwe óesóge gá in t'owa i' bú' iwe'in p'ó'déđí'indáđí ovâytsăăkannandân, heđá i'đá ovây't'owat'ahănú.) ²⁰ Hewänbo Pilate nada? Jesus óema'p'ăăđi-í'in, heđiho in t'owa wíyá ovâyhée'an. ²¹ Hebo indá ihayđă' dívítųwínunde?, "Wên phé'win deedi nát'óhtăgek'u'í" ²² Pilate-di powingedi ovây-tų'an, "Háadan gin dó'ámí? Háawin yă'đăapí'innan i'an? Naadi háawin t'aywó'nin wänbo wíđônshaapí óeháyjídí. Heđiho otsonpúuwí púwhí'đí óewhăăni'in heđá dóma'p'ăăđi-í." ²³ Hewänbo kaygindi ihe'jidíđă' ditú? Pilate-dá Jesus phé'win deedi óet'óhtăgek'úuwí'in, heđi hânho dívítųwínundediho dit'ánpóe. ²⁴ Pilate nahíje háa óedaa'an waa i'ăámíđí, ²⁵ heđiho Barabbas, i' sen in tsonnin ovây'ă'í' heđá ovây't'owat'ahănú'í' namuu'í' óema'p'ăđi, hewänbo natsonpóe Jesus óe'ămí'in háa dida' waa.

Jesus oe Calvary-piye óeho?

²⁶ Heđáhá? Jesus iwedi óeho?. Dimän dihaydá wí sen Cyrene nangewi namuu?i?, Simon gin nakháwá?i?, oe nava iwedi i? bú? eepiye na?áđi óejay, heđi in sundadođi in phé?win iví?đi ón?i?k'ú?đi Jesus-ví t'íúugé óepu?nan. ²⁷ Báyékí t'owa wá? Jesus únwóemän, heđá wên kwiyä? dimännindá hânho ditaachanpóedá dívípíhkhúmahpúude?, heđá háa iphadende?in namuudi diséejí?. ²⁸ Jesus ibéedí ovâytu?an, "Un kwiyä? Jerusalem-win, naa omuudi wí'úvisihtä?ä-ípi, hewänbo ungi?-á unbí áyÿä?gi?-á úvisihtä?ä-í. ²⁹ Wáy wí thaa naná? dihayđi t'owa ditúuní 'Híhchan dâymá?ve-í in dínkodipí?in díví'âyÿamidí, heđá in hânhay wänbo díví'ayyanpí?indá wí ay wänbo dâ?âytsä?ä?anpí?indá wá? híhchan dâymá?ve-í. ³⁰ Ihaydáho in Jerusalem-?in t'owa dida?í i? p'in inbí?đi nakaanú-?in heđá i? okúdá ovâykhä?kw'óeni?indá. ³¹ Naa wên tay wówá?in waagi?bá omuu?i híwóhpi dínpo?o. Hewänbo indá tay t'aa?i waaginbá dimuudi shánki p'ándíki dínpuwagi?o."

³² Heđá wây-á wíje sená?dá Jesus-áđí?bá ovânho ovânháyjíđi. Ná?in sená?dá jänäkikanninnân damuu.

Jesus wên wíje sänminbí pinuđi phé?win deedi óet'óhtägek'ú?

³³ Heđi wên okú iwe dipówá, "In p'óhkhúbay" gin dâytú?o?, heđi Jesus phé?win deedi óet'óhtägek'ú?, heđá in wíje jänäkikannindá wá? hanbá ovân?an. Wêe Jesus-ví yá?mángedí óewínú heđá i? wêe-á iví ko?díngeđá. ³⁴ Heđi Jesus natú, "Táđá, ovây?owóejé-í, háa díví?o?in wíđínhanginnáhpíđi." In sundado-á díví'âywan iví aa dívíweejé-íđi. ³⁵ In t'owa iví nú? iwe diwindi óemúnde?, heđá in Hudíyo p'ó?dédí?indá t'ämägá óetumáa. Ditú?, "Pí?wëndá i?đi ovây?aywon, heđi i-á i? to?wí Jôesi Táđáđí t'owa ovây?aywoenídí óesóge?i? namuudá, wí?bo ipi?aywoení?in únkhây?ä?." ³⁶ Heđi in sundadođi wá? t'ämäge háa óe?o?. Iví?piye dimääđi wí méena ojohay?i-á ónpähtuye, ³⁷ heđi óetú?an, "In Hudíyoví tsondi hay?i unmuudá wí?bo ópi?aywon." ³⁸ Wên phéphá?ay iví phé?win kw'áye nat'í?k'óe eedi ginnân nata?muu: "Ná?i-á in Hudíyoví tsondi hay?i namuu."

³⁹ Wêe t'aywóhkandi? phé?win deedi nawhi?wondi?đi óejänäkítumáađi, óetú?an, "Untúhpi?an ụ-ân unmuu i? to?wí Jôesi Táđáđí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí. Heđáho wí?bo ópi?aywon, heđá na?indá wá? dín?aywoení." ⁴⁰ Hebo i? wêe natú, "Ha?wâa wíwíhée?ámípi. Ti Jôesi Táđá oe makówá na?ándi? wínâa?á?ginpi?an? Ná?i sen óetuhchänunde waagibá ụ wá? wóetuhchänunde?, ⁴¹ heđi ụ-áđi naa-áđi dítuhchänundeđi híwó namuu, gá híwóhpi án?andi nanbí tuhchänu-á gán?ä?đân. Hebo ná?i sendá háabo híwóhpi? wí?i?anpí." ⁴² Heđáhá? Jesus óetú?an, "Jesus, owáy unp'ó?dédí?sogedeedi unwáy?ä? ihayđi naa wíđí?óđé?nípi." ⁴³ Jesus-di óetú?an, "Ná?in wí-

tú?ä?ámí, nää thaa-á owáy t'ähki sa?wó naná? diwe naa-áđi unchaní."

Jesus nachuu

⁴⁴ Taagepiye iwáypíye naná, hebo i? than namuwähán, heđi i?ge t'ähki nakhunpóe thí?éedi poje puwahay. ⁴⁵ Ihayhá?ä?bá in aa nakhaaná?nin i? méesate hay?i khó?jé nawhi?wonnindá pínu-á nasiveđee. ⁴⁶ Heđáhá? Jesus kaygi natú, "Táđá, naa uví mange dáymä?, navi p'owewä?hâ? dínke?." Heđi gin natú ihayđi ho t'ä?gedi ihâ?an. ⁴⁷ I? sundado p'ó?dédí? iwe nawindi háa napóe?in imú?đi Jôesi Táđá kw'áayébo? óemáa, heđi natú, "Ta?gendi ná?i sendá iví wówátsi ta?ge ihon." ⁴⁸ In báyékí t'owa iwe dik'aapuwäwinnin háa napóe?in dâymú?đi inbí?piye dívíweeho?, heđi inbí píhkhú dâymahpúude ditaachanpóedí. ⁴⁹ Hebo wáy wên kwiyä? Galilee nange iwedi Jesus-áđi di?ä?in, heđá wây-á t'owa iví k'ema?in únmuu?indá, kayi? diwebo diwin dâymúndeđi.

Jesus óekhä?k'ú?

⁵⁰⁻⁵¹ Wí sen Joseph gin nakháwá?i wá? iwebá naji?, oe Judea nangewi bú?ay iwe?i-ân namuu, Arimathea gin dâytú?o?i?. I-á iví wówátsi ta?ge ihon, heđi natsikhaji? Jôesi Táđáđí óesóge-íđi i? to?wí t'owa ovây?aywoení?i?. I-á wínachanpóepí híwó?nin namuu?in háa in Hudíyo tunjowa? díví'ánshaamági?indá heđá díví?annindá Jesus óeháyí? gin ditú ihayđi. ⁵² Heđiho Jesus nachuu ihayđi Joseph oe Pilate-ví?piye namää óedaa?ámíđi i? pení óemäänídí óekhä?k'úúwíđi. ⁵³ Heđi óemágíđi in phé?win diwedi óewáve, heđá wên híwó?nin aa iwá óe?ánk'ú?, heđi wí khâ?khugí? pho ee óek'ú?, i? t'owáwi k'uu iwe dâyt's'á?i?, iwá wa?đi tóebo wí?óekhä?k'ú?pí. ⁵⁴ I? thaa-á in Hudíyo dívíhâ?áwikhây?o? kaykhanwówá thaagi?, heđi i? kaykhanwówá thaa-á ho napowa?ä?. ⁵⁵ In kwiyä? Jesus-áđi oe Galilee nagedi di?ä?indá Joseph-á únwóemää, heđi háa Jesus oe t'owápho ee óek'ú? waa dâymú?. ⁵⁶ Heđi inbí?piye diwáymää, heđi wí sa?wó nasundi woe-áđi kâ?p'oe-áđi dâykhy?an i? pení óe?ä?yú-íđi. Hebo wíyá tháwán i? kaykhanwówá thaa nanândi wíđívít'óe?anpí in Hudíyoví kuu dínmuudi.

Jesus wówá?i napee

24 Wíyá tháwándá Dumîngu naná, heđi nathamupuwa?ä? ihayđi in kwiyä? i penípho iwepiye diwáymää i sa?wó nasundi woe dâykhy?andi wóegé. ² Iwe i? k'uu i? t'owápho iwedi ho nahângemuudi dâymú?, ³ heđiho ee dits'ú, hebo Nanbí Sedó Jesus nat'ahándi wíđâyshaapí. ⁴ Iwe diwânpíwíndi wíđínhanginnáhpí háa díví'ánshaa?ámí?in. Ihayđi tsikhagipí wíje sená? waabá dâchâ?in inbí nú? dakwínudee, hânho ots'á?íđá? da?á?wennin. ⁵ In kwiyä? hânho dikhunwóeda?đi dívíwânpí?ó?t'ä?ä, heđi in sená?di ovâytu?an, "Heháadan wí nawówájí?i? in pení ovâykhä?kw'óe?o ee bîntuwämáa? ⁶ Jesus-á náwe wí-

nak'óepí, i-á nawáywówápóe-á. Ti wí'ún'ánshaapí'an háa wovâyty'annin wa' oe Galilee naji' ihaydi? ⁷ Ginnân natú: 'Naa t'áhkí t'owagi' o'aypyä'i-á in yä'dâapi'in t'owaví mange dikáani. Hedá phé'win deedá díkhe'khâymaa, hewänbo iwedí i' powage'i thaa iwe owáywówápuwagi'o.' "

⁸ Ihaydi in kwiya' dín'ánpówa háa Jesus-di ovâyty'an-nin, ⁹ hedí iwedí dimäädi in tä'di wêe Jesus-ví khäge'nindá hedá wây-á iví k'ema'indá háa napóe'in ovây't'óe'an. ¹⁰ Ná'innân dimuu in kwiya': Mary Magdalene-dá hedá Joanna-á, hedá wíyá Mary-á, James-ví jíyá únmuu'i', hedá wây-á kwiya'dá wá' indádí diji'.

¹¹ Hewänbo Jesus-ví khäge'nin di'ân háa in kwiya'di ovâyty'an waa wäyypí' hí'da'mân namuu'in, hedího háa ditú'in wídáwäyupí. ¹² Hewänbo Peter-á napeedi i' penípho iwepiye i'ä, hedí it'áädí itsíhkídi, hedí wí aada' Jesus na'ánmú'de'i' imû', hedí iví'piye nawáymäädi na'ánde', "Hân hîn napóe?"

In wíje oe Emmaus bú'aypiye damänninbí'piye Jesus ipikeeyan

¹³ I' thaabá-á wíje Jesus-ví k'ema'in wí bú'aypiye damän, iwá Emmaus gin dâty't'o', i-á mađi tsé ihay míya-á Jerusalem-di naná. ¹⁴⁻¹⁵ In wíje ná'i háa napóe i'gedí wí'bo dänhi'máa, hedí dantsika'máa "Háadangu ná'i t'áhkí gin napóe?" Jesus-di ovânkáa, hedí indádíábá namää. ¹⁶ Hewänbo indá wí'óetaapí, inbí tsée iwedí dänkaapóedí. ¹⁷ Hedí Jesus-di ovântsika'yan, "Hä ä i'gedan hânho jashawó' dänhi'máa damändi?" In wíje dantsi'wóyí' hedí dabo'aats'aymuu, ¹⁸ hedí i' wêe Cleophas gin nakháwá'i'di óet'yan, "U'da'mân kavêe t'áhkí in oe Jerusalem di'ádaaji'in diwedí wí'úhangin-náhpí háa ná'i phade thaa eeje napoe'o'in." ¹⁹ Jesus-di ovântsika'yan, "Hân handi napoe'o?" Óet'yan, "Gá Jesus oe Nazareth-wi háa únpo'e'innân. I-á Jôesi Táđávi tukhe'bi únmuu, hedí Jôesi Táđá-áđí hedá in t'owa-áđí dâymû' iví hí'-á iví tsiyekandá únkay'in. ²⁰ Nanbí owhá' p'ó'déđí'indá hedá wây-á nanbí tsonnindá in Rome-winbí mange Jesus óekán hedânho indá óetuhchänuđi óeháyíđí, hedího phé'win deedi óet'óhtägek'ú'.

²¹ Hewänbo na'indá gi'ân i-ân i' namuu na'in Israel-'in dímahpädikhâymaa'i'. Hedí nää thaa-á i' poje thaa-áho naná han napóe iwedí. ²² Hedá wá' wên kwiya' na'in-bí'wedí dimuu'indi ditú'an wên háawên na'in díháa'annin. Héđéndí hé'dibo ee Jesus óekhâ'k'ú' iwáyge diji', ²³ hewänbo wí'óeshaapí. Diwáy'äđdi ditú wên makówáwin t'óepa'ä'ä'in inbí'piye dakeepóedí ovâyty'an Jesus-á nawówáji'in. ²⁴ Wáy wên na'indádí diji'in i' penípho iwepiye dimää, hedí háa in kwiya' ditú waa dâymû', hewänbo Jesus-á wídâymû'pí' gin in wí-jeđi Jesus óet'yan.

²⁵ Ihaydáhá' Jesus-di ovântu'an, "Undá ánshaapí'in damuu, hedá dawäyukâymuuđi t'áhkí háa in Jôesi Táđávi tukhe'min ditú waa wídänwäyundepí. ²⁶ Ditúh-pí'an i' to'wí Jôesi Táđáđí óesoge'khâymaa'i' t'owa

ovây'aywoenídí ta'gendi ná'i hääwí it'óephadekhâymaa'in, hedáhá' ên na'in díháa'annin. Héđéshánkí tsondi hay'i-á óepa'i." ²⁷ Hedí Jesus-di háa Jôesi Táđávi ta'nin diwe iví'gedí natú'nin t'áhkí ovân-thayyan. Háa Moses natú'in páadé ovântu'an, iwedáhá' in Jôesi Táđávi tukhe'mindá in wé'gen ta'kan-nindá háa ditú'indá.

²⁸ I' bú'ay dimän diwe tsowa dipowamän, hedí Jesus-á wa'di wíyá wäypiye namän waagibá i'an. ²⁹ Hewänbo óepunmää'nin wídada'pí, hedího' óet'yan, "Na'indádí ówóyí'. Häädanho napuwamän, nathaaphademänho'." Hedího indádí i' tewhá ee nats'undi iwóyí'. ³⁰ Indádí nahú'án dihaydi i' pává ikê'di ikú'daa'an, hedá iháve, hedá ovân mági. ³¹ Ihaydíbá datsíwaadee waa dapóe, hedího to'wí namuu'in dântaa, hewänbo wesebo wíyá wínakeepóepí. ³² Hedí dântumáa, "Oe p'óegé gimän dihaydi, Jôesi Táđávi hí' i'gedá dínthayjođi, nanbí pín kaygi gán'ä'yäpóepí'an."

³³ Wesebo oe Jerusalem-piye dawáymää, hedí Jesus-ví tä'di wêe khäge'nindádí hedá wây-á wên diwé'gek-w'óndádí dänshaa. ³⁴ Ná'in diwé'gek-w'ó'nindi ovântu'an, "Nanbí Sedó Jesus-á ta'gendi nawáywówápóe, hedí Simon Peter-bí'piye nakeepóe." ³⁵ Ihaydáhá' in wí-jeđi ovâyty'an háa napóe'in ee p'óegé damän dihaydi, hedá háđíđí Nanbí Sedó Jesus dântaa'indá i' pává iháve ihaydi.

Jesus iví khäge'ninbí'piye ipikeeyan

³⁶ Wa'di dänhi'máa ihaydibo Jesus-á inbí páadépiyá nakwínudee, hedí ovâyty'an, "Ánshaaginpidíbo' ík-woní." ³⁷ Hânho ovâpíhäädi di'ân wí p'owäqähä-ân dínkeepóe'in. ³⁸ Hewänbo Jesus-di ovâytsika'yan, "Héháadan íkhunwóeda? Háadan í'ánde' mađi naa ta'gendi wó'muupí'in? ³⁹ Naví mandá naví ándá dín-mú'dí. Naa-ânkun omuu. Dítä'äge-í, hedânho únhanginnáani wí p'owäqähä' wó'muupí'in. Naa tûu-á phénkhú-á omuu. Wí p'owäqähä-á ha'wáa'i wínamuupí." ⁴⁰ Hedí ha'wáa natú ihaydá iví mandá iví ándá ovâykeeyan. ⁴¹ Hânho dihíhchan wänbo ovâyháa'an, hedá kây'indá dínpo'e'ó dívíwäyü-íđí háa natú'in. I'đi ovâytsika'yan, "Ti koegi' hääwí náá únsaa?" ⁴²⁻⁴³ Hedího wí paa natseemuu'i' óemági, hedí inbí páadépiyebo ik'oe.

⁴⁴ Ihaydáhá' ovâyty'an, "Undádíbo wa' oji' ihaydi naadi wâyty'an hääwí Jôesi Táđávi ta'nin diwe natú'di-áho nakhây'ä' napúuwí'in, t'áhkí háa Moses ita'nandi-á, Jôesi Táđávi tukhe'min ditú'i-á, hedá i' Psalms gin dâty't'o' iwe nata'muu'i-á." ⁴⁵ Hedí ovâykhäge'nan híwó dika'póewídí háa Jôesi Táđávi ta'nin diwe nata'muu'in. ⁴⁶ Ovâyty'an, "Ná'i tundáho nata'muu: I' to'wí Jôesi Táđáđí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí it'óephaadé-í nachuu píhay, hedí iwedá i' powage'i thaa iwá nawáywówápúuwí, ⁴⁷ hedí i-á natsonpúuwí páadé in Jerusalem-win hedá iwedá wéngé t'áhkí'in t'owa-á ovâyty'ä'amí inbí t'aywó'di dâyjoe'amí hedân-

JOHN

I to^{wí} In Tụụ gin nakháwá[?] nawówátsipäyí[?], i-á Jesus-ân namuu

1 Hân[?]oe ts'anpáádé nanân diwe i to^{wí} In Tụụ gin nakháwá[?] nayiho[?]. I-á Yôesi Tádá-áđí náyí[?], hedí i-á Yôesibá namuu. ²I-áho oe ts'anpáádé nanân diwe Yôesi Tádá-áđí náyí[?]. ³Hăăwí t'ăhkí ikhíyé, hedí i-á wí'ikhíyépidá hăăbo wínakhí[?]yenpí. ⁴I-á wí[?]bo wówátsi napäyí[?], hedí ná[?]in wówátsi-á ko nakeepo[?] t'owagí[?] waagi[?]bá namuu. ⁵Ná[?]i ko nakhųnă[?] dee nakeepo[?], hedí hăăđi wänbo t'ăhkí nakeepo[?] tobáháa nakhųnă[?]wänbo[?].

⁶Wí sen John gin nakháwá[?] Yôesi Tádáđí óesan ná[?]i ko i[?]gedí t'owa ovây[?]tų[?]ămídí, hedânho John-bí hí[?] dit'oedí to^{wên} t'ăhkí dívíwhăyú-íđí i to^{wí} i ko namuu[?]iví[?]piye[?]. ⁸John-dá i ko-á wínamuupí, hewänbo i ná[?]ăă t'owa ovây[?]tų[?]ămídí to^{wí} i ko namuu[?]in. ⁹Ná[?]i to^{wí} In Tụụ gin nakháwá[?] i ta[?]gendi ko namuu, hedí náă oepáa k'ayđipiye[?] ná[?]ăđđi t'ăhkí t'owa ovâyko-hthayyo[?].

¹⁰Năă oepáa k'ayđi i náyí[?], hebo tobáháa ná[?]i oepáa ho ikhíyé wänbo[?], in t'owa náăđđí diyí[?]indi wí[?]óetaapí. ¹¹I hăăwí ikhíyé[?] i ví[?] ũnmuu, hedí ipiye[?] ná[?]ăă, hewänbo iví t'owadí wänbo wí[?]óeséegí[?]anpí. ¹²Hewänbo wáy wëndidá óeséegí[?]andá iví[?]piye[?] dívíwhăyú, hedí ná[?]in t'ăhkí iđi ovây[?]măgi Yôesi Tádáđí ây dipúwídí. ¹³Hedí Yôesi Tádáđí ây dipóe ihayđi wíyá di[?]ăypųyă waa dín-póe, hewänbo t'owa di[?]ăypųyă náă oepáa k'ayđi waagi[?]ibá wídí[?]ăypųyăpí, hedíháa i tádá-áđí i yíyá-áđí dachan-póedíbo wänbo-á yoe, hedíháa wí sen nawänpitúđíbo wänbo-á yoe. Yôesi Tádáđđân ná[?]in wówátsi ovây[?]măgi.

¹⁴I to^{wí} In Tụụ gin nakháwá[?] wí t'owa napaa, hedí wí hây tăhkí ná[?]indáđđí náyí[?]. Báyékí hay[?]i namuu[?]in âymú[?], gá Yôesi Tádáđí wí[?] ayđă[?] ũn[?]ăndí[?] namuudân. I-á báyékí séegísehkană imáa, hedí háa i natú[?] waa t'ăhkí ta[?]gen namuu.

¹⁵To^{wí} i namuu[?]in John-di in t'owa ovây[?]tų[?]an. Oe ahkon deedí John nayíđi kaygi ovây[?]tų[?]máa, "Nađi wây[?]tų[?]an naví t[?]úugé[?]bá wí to^{wí} napowagít[?]óe[?]in, hedí i-á naví shánkí kw'áye namuu, gá naa o[?]ăypųyăpídíbo[?] i-á hăăđi wänbo t'ăhkí nawówáyidân. Ná[?]i-ânkun i namuu iví[?]gedí wây[?]hí[?]máa[?]?"

¹⁶Báyékí séegísehkană imáadí, ihayđă[?] híwó[?]di hăăwí iví[?]wedí gín[?]ă[?]. ¹⁷Yôesi Tádáđí Moses óetų[?]an iví tson-tų[?] ná[?]in dí[?]măäní[?]in, hewänbo Jesus Christ-ân óesan séegísehkană-á hedá in ta[?]gen namuu[?]indá dîn-keeyămídí. ¹⁸To^{wí}đđí wänbo hânhay wänbo Yôesi Tádá

wí[?]óemú[?]pí. Hewänbo háawi i namuu[?]in iví wí[?]đă[?] ay ũnmuu[?] iví nú[?] ná[?]ăndíđân ná[?]in dînkeeyan.

Háa John i p'ó[?]p'oe[?]kandíđi in t'owa ovây[?]tų[?]annin

¹⁹Owáy Jerusalem búu[?]ú wăhăăđđi in Hudíyoví p'ó[?]đéđí[?]indi wên ow[?]ha[?]-á hedá wên méesate[?]in khăge[?]nindá ovâysan John i p'ó[?]p'oe[?]kandí[?] óetsikáy-í[?]nídí, "To-an unmuu" gin, ²⁰hedí kinnân iđi ovây[?]tų[?]an: "Naa i to^{wí} Yôesi Tádáđí óesóge[?] i t'owa ovây[?]aywoenídí wó[?]muupí." Kaaginpidíbo thay[?]eedí kin ovây[?]tų[?]an. ²¹Hedí óetsikáyin, "Hedí to-an unmuu? Ti Elijah-ân unmuu?" Iđi ovây[?]tų[?]an, "Naa-á i wó[?]muupí." Hedáhá[?] óetsikáyin, "Ti Yôesi Tádáđí tukhe[?]bi[?] i âyt-síkha[?]máa[?]i-ân unmuu?" ²²Hedí ovây[?]tų[?]an, "Yoe." Hedáhá[?] óetų[?]an, "Dítų[?]an to-an unmuu, hedânho in to^{wên} ná[?]in dísannin âyt[?]óe[?]ămídí háa untú[?]in. Uví[?]gedí dít[?]óe[?]an." ²³John-di ovây[?]hée[?]an hedânho dín[?]ánpówá-íđí háa Yôesi Tádáđí tukhe[?]bi[?] Isaiah hân[?]oebo natú[?]in, hedí ná[?]i-á Isaiah-ví hí[?] ũnmuu:

Wí to^{wí} oe ahkon deedí ũntų[?]hkwíntú[?]ní,

'In p'óe binta[?]ge[?]an i shánkí natsonyí[?]igí[?]." "Ná[?]i to^{wí} han natú[?] i waagi[?]bá naa omuu" gin John-di ovây[?]tų[?]an.

²⁴Wáy wên in ovâysannin John óetsikáyí[?]nídí Phari-sees dimuu, ²⁵hedí indi óetų[?]an, "I to^{wí} Yôesi Tádáđí óesóge[?] i t'owa ovây[?]aywoenídí wí[?]unmuupí, Elijah wänbo-á yoe, háa Yôesi Tádáđí tukhe[?]bi[?] âytsíkha[?]máa[?] i wänbo-á yoe. Hedí háađan handi ná[?]in t'owa ovây[?]p'ó[?]p'oe[?]o[?]?" ²⁶⁻²⁷John-di ovây[?]tų[?]an, "Nađđá p'oeđíđă[?] dovây[?]p'ó[?]p'oe[?]o[?], hewänbo unbí yâđđi wáyđí wí to^{wí} bîntaapí[?] náyí[?], hedí tobá naví t[?]úugé[?] napówá wänbo[?], naa ihay híwó[?]di wó[?]muupí iví anto wänbo dônma[?]p'ăđđi-íđí."

²⁸T'ăhkí ná[?]i owáy Bethany búu[?]ú[?]ay wăhăă[?] napóe, oe Jordan p'ó[?] p'ă[?]năđđi John nayíđi in t'owa ovây[?]p'ó[?]p'oe[?]o[?] iwe.

Jesus-á wí k'úwá[?]ay Yôesi Tádáđí óesandí[?] waagi[?]bá namuu

²⁹Wíyá tháwán John-di Jesus óemú[?] ee náyí[?] iwepiye[?] ná[?]ăđđi, hedí iví[?]gedí natú[?], "Binmú[?]đđí i ná[?]ă[?]i. I-á Yôesi Tádáđí óesan wí k'úwá[?]ay waagi[?]bá nachúu-íđí, t'ăhkí t'owaví t'aywó[?]di ovây[?]ăa[?]ămídí. ³⁰Ná[?]ibá i namuu iví[?]gedí wây[?]hée[?]an. Naa otú, 'Naví t[?]úugé[?]bá wí sen napówá-í, hedí i-á naví shánkí kw'áye namuu, gá naa o[?]ăypųyăpídíbo[?] i-á hăăđi wänbo t'ăhkí nawówáyidân.' ³¹Tobá to^{wí} namú[?]ní[?]in naa wíđđinhanginnáhpí wänbo[?],

naa o'ää-á p'oedi wâyp'ó'p'oe'ámídí, hedânho un Israel-in t'owa i bîntáa-ídí."

³²⁻³³ John-di háa imû'in ovâytü'an. Natü, "Páadédí naa wíđínhanginnáhpí to'wí Jesus namuu'in, hewänbo Yôesi Táđáđí dísan p'oedi wâyp'ó'p'oe'ámídí, hedá idá dítü'an, 'I Yä'dâa'i P'oewâhâhâ nawhândi nâapuwâkhâymaa, hedí wí to'wíwí'di isogekhâymaa. Hedí ná'i to'wíđân i Yä'dâa'i P'oewâhâhâ t'owa ovâymaa'ní wí p'ó'p'oekan waagibá' kin Yôesi Táđáđí dítü'an. Hedího' i Yä'dâa'i P'oewâhâhâ makówáđí nawhândi wí k'o'wee waagibá dómû-ákun, hedí Jesus-ví'di isóge. ³⁴ Naa kin napóedí dómû, hedânho naadi wâytümáa Jesus-á Yôesi Táđáđí ay ûnmuu."

Jesus-ví páadé'in khäge'nin

³⁵⁻³⁶ Wíyá tháwán John-dáđí hedá wíye ivi khäge'nindáđí Jesus naphademändi óemû, hedí Jesus-ví'gedí John natü, "Binmú'dí i Yôesi Táđáđí óesandí' namuu'i'. Wí k'úwá'ay waagi'ba nachúu-í."

³⁷ John-bí wíye khäge'nin háa John natü'in dat'oe, hedí Jesus-ví tí'úugé dawóemää. ³⁸ Jesus ibeéđí ûnwóe'äđi ovânmû, hedí ovântsikáyin, "Hä-ä-an dada?" Óetsikáyin, "Rabbi, wâhâ-ä-an unthaa?" (Rabbi-á "hâhkandi" gin natü'da'.) ³⁹ Idi ovântü'an, "Naa-áđí bákä've, hedânho wânkeeyámídí." Hedího' i-áđí damääđi wáyge nathaa'in dânmû. Dipówá ihaydáho thé'êđi yôenu iwepiye' naná, hedího' i-áđíbo dânwóy'í'.

⁴⁰ Andrew-á Simon Peter-ví tí'ûu ûnmuu, hedí i-á in wíye in John-bí hí' dat'oeđi Jesus-áđí damää'in diwedí'ibá namuu. ⁴¹ Wesebo Andrew ivi pá'dây Simon ituwâho, hedí óeshaa ihayđi óetü'an, "Na'indi i Messiah âysha." (In hí' Messiah-á natü'da' "i to'wí Yôesi Táđáđí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí" gin.) ⁴² Hedí Andrew-đi Simon Jesus-ví'piye' óeho'.

Jesus-di Simon óemû' ihayđi óetü'an, "U-á Simon unmuu, John-bí ay, hewänbo nää iwedí páadépiye' Cephas gin unkháwá-í. (Ná'in kháwá Cephas-á Peterân namuu, hedí natü'da' "wí k'uu" gin.)

Jesus-di Philip-á Nathanael-áđí ovântü'an i-áđí damú'ín

⁴³ Wíyá tháwán Jesus i'ánshaamági oe Galilee nangepiye' namú-ídí, hedí Philip óemû'đi óetü'an, "Naa-áđí ókâ've." ⁴⁴ Philip-á Bethsaida-wi namuu, i búu'ú'ay Andrew-áđí Peter-áđí dathá'de iwébá.

⁴⁵ Philip-di Nathanael óetüwâho, hedí óeshaa ihayđi óetü'an, "I to'wí Yôesi Táđáđí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí âysha, i-á Jesus oe Nazareth-wi-ân namuu, Joseph-ví ay. Iví'gedân Moses ita'nan ivi ta'nin diwe, hedá in Yôesi Táđáđí tukhe'min wá' iví'gedí dâytan." ⁴⁶ Nathanael-di Philip óetü'an, "Naa wó'ânpí hääwí wänbo Nazareth-wi-á híwó'di namuu'in." Philip-di Nathanael óetü'an, "Ókâ've naa-áđí hedího wí'bo nâapimúni."

⁴⁷ Jesus-di Nathanael ivi'piye' na'äđi óemû, hedí iví'gedí natü, "Häwebâa wí na'ä' in Israel-wi kuu ta'gendi ihondi, i-á wínahôeyóhâhpí." ⁴⁸ Nathanael-di óetsikáyin, "Háđíđan naa dítaa?" Jesus-di óetü'an, "I fig tay óhkhü nü' un'ân dihayđi naadi wímû, Philip-di wóetükánnanpídíbo'." ⁴⁹ Nathanael-di óetü'an, "Hâhkandi, nâbâa dínhanginná u-á Yôesi Táđáđí ay-ân unmuu'in, u-á in Israel t'owaví tsondi hay'i unmuu." ⁵⁰ Jesus-di Nathanael óetü'an, "Nää naví'piye' biwhâyunde' gá wítü'andân in fig tay nü' naadi wímû'in, hewänbo hä'i wíts'antü'andiví shánkí he'endi hääwí nâapuwâkhâymaa. ⁵¹ Ta'gendi wítümáa, makówá nakhuudeđi bînpuwägít'óe, hedá naa t'owa t'âhkígí' o'aypü'ä'iví'we in Yôesi Táđáđí t'ôepä'ä'ä'in diwhändedá diwáypí'dá bînpuwâkhâymaa."

Oe Cana búu'ú'ay dínkhóhtsaḡaná

2 Wíye thaa naphade ihayđi owáy Galilee nange wâhâ-ä dínkhóhtsaḡashánkí'diná, i búu'ú'ay Cana gin dâytü'o' iwe. Jesus-ví yíyá páadébo namääđiho' iwe na'ân, ² hedá Jesus-á ivi khäge'nindáđá wá' ovâyhúutü'andihó dimää. ³ T'âhkí i méena dínhân dihayđi Jesus-ví yíyáđí óetü'an, "Wíyá wíđínméenasaapí." ⁴ Jesus-di óetü'an, "Yíyá, háadân kin dítümáa? Wa'đi ihayđi wíđínnáhpí naví t'ôe don'ámídí." ⁵ Iví yíyáđí in húukhâysa'in ovâytü'an, "Háa idi wovâyütü'an waa úv'í'ámí."

⁶ Iwe sí p'onbay k'uudi napa'andi nasaa, t'owa dipówá'in díví'owíđi-ídí in Hudíyoví kuu dínmuu waagi. Ná'i p'onbay eeye wétä háa powintä galôn dihay nasadi'. ⁷ Jesus-di in dâyhúukhâysaa'in ovâytü'an, "Ná'i p'onbay binp'ide," hedího p'eedí taye dâyp'ide.

⁸ Hedáhá' ovâytü'an, "Häwedího wí binwhahó'gí, hedí unbí tsondiví'we binhû." Hedího háa ovâytü'an waa díví'an. ⁹ I p'oe dâyhó'i naméenapaa, hedí in húukhâysa'inbí tsondi idää, hebo wí'ûnhanginnáhpí wáyge dâyhógi'in. In wé'ge'in dâyhúukhâysande'in dâ'mân dínhanginná. Hedího' idi i soyingi óetükánnan, ¹⁰ hedí óetü'an, "Wây-á t'owa i shánkí híwó'di méena páadé dâyhâysande, hedí t'owa díví'ihay'an dihaydânho i shánkí nak'âgipí' dâyhâysande'. Hewänbo u-á han wívi'ânpí, u-á bitsíkha'an i shánkí híwó'di tí'úugé ovâykhâysáa-ídí."

¹¹ Ná'in Jesus ee Cana búu'ú'ay Galilee nange wâhâ-ä i'annin in páadé'in pínán t'ôe ovâykeeyannin namuu, hedí indihó in t'owa ikeeyan i-ân hay'i namuu'in, hedí ivi khäge'nin shánkí wänbo iví'piye' dívíwhâyü.

¹² T'âhkí ná'i naphade ihayđi Jesus-á ivi yíyá-á ivi tí'ûuwíndá hedá ivi khäge'nindáđí Capernaum búu'ú'aypiye' dimää, hedí iwého wí háyü thaa dívíwóy'í'.

Jesus-di in dâyhäwîk'ch'áade'in i méesate hay'i iwedi ovâykhehpiye

¹³ In Hudíyoví shánkí'đi púnú' naná, Passover gin dâyt'ú' o'í, heđi Jesus oe Jerusalem-piye' namää. ¹⁴ I méesate hay'i tehpaá búge in t'owa dâyhäwênk'ch'áadeđi ovâymû', wéyu-á k'úwá-á k'o'wee-á dâyk'ch'áade', heđá wá' in dâychä'egó'o'in inbí máasa eeye dikw'ôndi ovâymû'. ¹⁵ Wên púwhí' whihkannindi ipaa, heđi t'ähkí i méesate hay'i iwedi ovâykhehpiye inbí k'úwá-á inbí wéyu-á wógegé, heđi in dâychä'egó'o'indá inbí chä' t'ämäpiye' ovâych'áa heđi inbí máasa ovâyánú. ¹⁶ Heđá in dâyk'o'week'ch'áade'indá ovâyt'ú'an, "Binyâ'an ná'i hääwí náweđi. Ná'i méesate-á naví Tádáví wháagé ûn-ná. Wí kùhte'i waagibá wíyá wíwín-páa-ípi." ¹⁷ Heđiho' iví khäge'nin dín'ánpówá háa to'wí Yôesi Tádáví tã'nin di-we nat'ú'in kin:

Hânho uví wháagédí dí'âyîngimädi wí phaadi naa díphakhanukhâymaa waagibá ochanpo', heđi dâymû' Jesus hanbá nachä'á'in.

¹⁸ In Hudíyoví p'ó'déđi'in iwâyge' diyí'indi Jesus óet-sikáyin, "Háawin wên pínán úkoedi dínkeeyamídí, heđânho gínhanginnánídí ỳ úk'óe'in ná'in t'owa ovâykhehpiyé-íđí?" ¹⁹ Jesus-di ovâyt'ú'an, "Ná'i méesate bînnay'đi poeye thaa iwebo naa wíyá dótege-í." ²⁰ Indi óet'ú'an, "Yónántã'đi sí (46) pãayo ovâyo' ná'i méesate dâytege-íđí, heđi háđíđan poeye thaa iwebo wíyá náatege-í?"

²¹ Hewänbo Jesus-á iví túu'ú' i'gedân ovâyhí'máa, i méesate hay'i i'gedá yoe. ²² Heđiho chuwa iwedi nawáywówápóe ihayđi, iví khäge'nin ná'in nat'ú'in dín'ánpówá, heđi Yôesi Tádáví tã'nin diwe háa natã'-muu'in heđá ná'i t'ụ Jesus ihé'e'andi-á dívíwhäy'ụ.

Jesus ûnhanginná t'ähkí t'owa háawin dimuu'in

²³ Wa'đi Jesus oe Jerusalem búu'ú' nayí' ihayđi, in Hudíyoví shánkí'đi thaa Passover gin dâyt'ú' o' naná' dihayđi, báyéki t'owa i pínán ovâykeeyandi dâymû'đi iví'piye' dívíwhäy'ụ. ²⁴⁻²⁵ Hewänbo Jesus wí'ipimá'gipí in-bí mange. I-á wí'úntáypí wí to'wíđí t'owaví'gedi óet'ú'ãamídí, i-áho ûnhanginná háawin t'owa dimuu'in heđá háa inbí p'íná' khó'yé di'ánshaamuu'indá.

Nicodemus Jesus-ví'piye' namää

3 ¹⁻² Wí sen Nicodemus gin nakháwã'i Jesus-ví'piye' kh'ú'déedí namää. I-á Pharisee t'owa namuu heđá in Hudíyoví tsonnin diwedí'ibá namuu. Iđi Jesus óet'ú'an, "Hähkandi', gínhanginná Yôesi Tádáđí wóesan na'in dínhã'ãamídí. Wí to'wí Yôesi Tádáđí óekhãge'máa'idã'mân ûnkoedi ikeeyamídí i pínán ỳđi dínkeeyo waagibá."

³ Jesus-di óet'ú'an, "Ta'gendi wítumáa, in to'wên wíyíđí."

⁴ Nicodemus-di óetsikáyin, "Háđíđan wí to'wí nasówebo'wandi' wíyá nawáy'ayp'ụyã-í? Wí'úntkoedípi iví yíyáví aymúu iwe nawáyts'únídí wíyá na'ayp'ụyã-íđí."

⁵ Jesus-di óet'ú'an, "Ta'gendi wítumáa, in to'wên p'oe iwedi heđá i Yã'dãa'i P'oe-wãhãhãv'íweda di'ayp'ụyã'in-dã'mân dínkoedi makówápiye' dimú-íđí. ⁶ To'wên t'owaví'wedi di'ayp'ụyã'in t'owada'mân dimuu, hewänbndi wítumáa, in to'wên wíyó to'wên i Yã'dãa'i P'oe-wãhãhãv'íwedi di'ayp'ụyã'indá i Yã'dãa'i P'oe-wãhãhã dâymáa. ⁷ Wíwóehãa'ãmípi naadi wít'ú'andi, wíyá í'ayp'ụyã-í'in únk'hã'ã. ⁸ Oepiyá náãpiyá iwaã'o', heđi i wãã í't'o', hewänbo wí'únhanginnáhpí wãhãhãphã'gedi na'ã'in háa wáypiyé' namännin. Heđi hanbá wí'íka'póyã'pí háđíđí wí to'wí i Yã'dãa'i P'oe-wãhãhãv'íwedi na'ayp'ụyã'in."

⁹ Nicodemus-di óetsikáyin, "Ti nakoedí-í ná'i hääwí unt'ú'đi' napúwíđí? Hândíđan napúwí?"

¹⁰ Jesus-di óet'ú'an, "Ụ-á wí Israel-'inbí hähkandi un-muu, heđi háadãn ná'i hääwí i'gedi wí'unka'póyã'pí?"

¹¹ Ta'gendi wítumáa, ná'i dínhanginnân ni'gedi ívíhée'o', heđá i hääwí äymú' i'gedá wâyt'ú'o', hewänbo undá háa git'ú'nin wíđínséegi'opí. ¹² Ná'i oepáa k'ayđiwi hääwí i'gedi naadi wâyt'ú'an, heđi un wí'úvíwhäyunde'pí, heđiho háđíđan úvíwhäy'ú-í makówáwi hääwí i'gedi wâyt'ú'andi? ¹³ Makówápiye' wíyá to'wí wänbo wínapeepí, i makówá iwedi nawhã'-dídã'mân, heđi naa-ân i omuu, t'ähkí t'owagi' o'ayp'ụyã'í'.

¹⁴ Moses owáy ahkónu wáy i pããy'ụ kwák'udí na-pa'andi' wên phé eedi iwhi'k'ú'đi itege waagibá, naa t'ähkí t'owagi' o'ayp'ụyã'í' omuu'í' wá' phé eedi dítege-í. Kin nakhã'ã' napúwí'in ¹⁵ heđiho to'wên t'ähkí naví'piye' dívíwhäyunde'in wówátsi nahándepí'in dâymá've-í. ¹⁶ Yôesi Tádáđí t'ähkí t'owa hânho ovâyséegíđí iví wí' ayđã' ûn'ándí' imãgi, heđiho to'wên t'ähkí iví ayví'piye' dívíwhäy'ụ'in há'to dipedée-í hewänbo wówátsi nahándepí'in dâymá've-í. ¹⁷ Yôesi Tádá iví ay isan náã oepáa k'ayđi'piye' in t'owa ovây'aywoenídí, dínkhã'ã' ovâytuchãnú-í'in ovâyt'ú'ãamídá yoe.

¹⁸ To'wên t'ähkí Yôesi Tádáví ayví'piye' dívíwhäyunde'in há'to ovâyt'ú'ãmí ovâytuchãnú-í'in, hewänbo Yôesi Tádá ho nat'ú' in to'wên dívíwhäy'ụp'í'indá ovâytuchãnukhâymaa'in, gá iví wí' ayđã' ûn'ándí'piye' wíđíwíwhäy'ụp'í'đân. ¹⁹ Yôesi Tádáví ay náã oepáa k'ayđi'piye' na'ã'á wí kohthay waagibá namúnídí heđânho t'owa dínkeepúwíđí, hewänbo t'owa yã'dãapí dívít-siyekanhondi kh'ụ eeyebo diyëñ'í'in shánkí ovâyhí'an i kohthay ipiye' dimú-íví'wedi. Heđânho Yôesi Tádáđí ná'in t'owabá ovâytuchãnukhâymaa. ²⁰ To'wên t'ähkí yã'dãapí dívít-siyekanhonnindá i kohthay dâyt'ay, heđiho ipiye' wídimãnpí, háa dívít-siyekanhonnin dínkeepúwí'in wíđida'píđí. ²¹ Hewänbo to'wên in ta'gen dívíkanhonnin i kohthay ipiye' dimän, heđânho na-keepúwíđí hääwí dívíkanhondi Yôesi Tádáđí ovâyk'hãge'dođi díví'ãmídí."

John i p'ó'p'oekandi Jesus-ví'gedi ihí'máa

²² Hedáhá? Jesus-á iví khäḡe'nindáđí oe Judea nangepiye? dimää, hedí iwáy wâhâḡḡ diyí? ihayđi wên t'owa ovâyp'ó'p'oe'oan. ²³⁻²⁴ In Hudíyo tsonnindi John i p'ó'p'oekandi wa? wí'óepansógepí, hedí idi wá? t'owa ovâyp'ó'p'oe'o. Kin i'ó? oe Aenon diwe, i-á Salim tso'wa naná, iwe báyékí p'oe nayidi, hedí t'owa iví'piye? dimä? ovâyp'ó'p'oe'ámíđí.

²⁵ Ihaydá John-bí khäḡe'nin wí Hudíyo-áđí p'ó'p'oekan ni'gedi dívítuhánbo? ²⁶ Hedího John-bí'piye? dimääđi óetɔ'an, "Hâhkandi?, i to sen oe Jordan p'ó? p'ânâ hânhay ɔ-áđí nayí? hedá iví'gedi in t'owa ɔđi ovâyɔ'andi?, náa báyékí t'owa iví'piye? dimän idi ovâyp'ó'p'oe'ámíđí."

²⁷ John-di ovâyɔ'an, "Häḡwí i to'wí oe makówá na'án-diđi dímáđi'íđá'mân âyhónde? ²⁸ Hâḡḡdankánbo naa otú i to Yôesi Tádáđi óesóge? t'owa ovây'aywoeníđi wó'muupí, hebo iví páadébo Yôesi Tádáđi naa dísan, hedí undá háa otú waa ít'oe. ²⁹ Hâḡḡđi dínkhótsaana? dihayđi i soyingi namuu'iví k'ema iví nú? nawin, hedí i soyingi ihí'máađi nat'oedí ná? k'ema báyékí nahíhchanpóe, hedí i sâa? i soyingiví? ho namuu. Náa-á hanbá naa-á i soyingiví k'ema waagibá hânho ohíhchaa, gá in t'owa Jesus-ví'piye?bá dimändân iví'in ûnmúníđí. ³⁰ Nakhây'ä? Jesus-á shánkí kw'áyepiye? óetegé-í'in, hedá naa-á hâḡbo omuupí waa opúwí.

³¹ "Jesus-á oe makówáđi na'äḡ, hedího t'âhkíví shánkí hay?i namuu. Naa náa oepáa k'ayđiwi? omuu, hedího wí nááđiwi waagibá dáyhée'o? nááđi'íđá? omuđi, hewänbo i-á makówáđi na'äḡđi t'âhkíví shánkí hay?i namuu. ³² Häḡwí imú? i'gedi hedá nat'oe i'gedá ihée'o?, hewänbo wên háyúhayđiđá? t'owa háa natú'nin õnséegí'o?. ³³ Hewänbo to'wên iví hí? dâyséegí'odi hand-idi dâykeeyo? dívíwhâyunde'in Yôesi Tádá ta'ge ihée'o?in. ³⁴ Yôesi Tádáví ay isandi-á Yôesi Tádáví hí? ihée'o?, gá Yôesi Tádáđá khâḡgipí i Yä'dâa?i P'oe-waḡahâḡ ho óemáđiđân. ³⁵ Yôesi Tádá iví ay iséegíđi t'âhkí tsonkhuu óemáđi hâḡwí t'âhkí i'gedi nat-sonyêeníđí. ³⁶ To'wên t'âhkí Yôesi Tádáví ayví'piye? dívíwhâyunde'in wówátsi nahánde'pí'in dâymáa, hewänbo to'wên iví ay õnt'óyandepí'indá ná?in wówát-si wíđâyamá've-ípí, indá Yôesi Tádáđi hânhay wänbo t'âhkí ovâyɔtuchânu?bé-í."

Jesus-áđi wí Samaria-wi kwee-áđi dänhée'an

4 ¹⁻³ In Pharisees dínhanginpóe shánkí báyékí t'owa Jesus-ví'piye? dívíwhâyunde'in, hedá John i p'ó'p'oekandiví shánkí Jesus-di ovâyp'ó'p'oe'o?. (Hewänbo Jesus-ví khäḡe'nindiđá? t'owa ovâyp'ó'p'oe'o?, íđá yoe.) Hedí ná?i hâḡwí i'gedi in Pharisees dit'oe?in Jesus ûnhanginpóe ihayđi, i-áđi iví khäḡe'nindáđi Judea nangedi dipee hedí oe Galilee nangepiye? dimää. ⁴ Galilee-piye? namän dihayđi oe Samaria nange i'gedi ûnpùhpo?. ⁵⁻⁶ Taage púnú? naná?

dihayđi wí Samaria-wi búu'ú'ay Sychar gin dâytɔ'o? iwe napówá. Sychar-á kayí? wínanáhpí wí nava iwedí hán'oebo Jacob-di iví ay Joseph óemáđi?i. Ee dâyp'oe-whahónde? iwe Jacob ishâḡ?i naná, hedí Jesus kayí? wâhâḡḡdi na'äḡđiho nakaykhanmuđi ee hânge isóge ikaykhanwówá'ámíđí.

⁷ Wí Samaria-wi kwee ip'oe-whahóníđi napówá, hedí Jesus-di óetɔ'an, "Wí p'oe dímää donsɔwâ-íđí." ⁸ Jesus-ví khäḡe'nin i búu'ú'aypiye? ho dikoe'gi?kunmäa, hedího i-á wí'bo na'án. ⁹ Hudíyo-áđi Samaria-índáđi wíđivíwóndepí, hedího i kweedi óetɔ'an, "U-á Hudíyo unmuu, hedí naa-á Samaria-wi-á omuu. Hedí háađan ɔđi díp'oesɔwâḡí'da'máa?" ¹⁰ Jesus-di óetɔ'an, "Wí'úhanginnáhpí hâḡwí Yôesi Tádá napâyí'in, hedá wá? to'wí naa i wíp'oeda'máa?i? omuu'in wí'úhanginnáhpí. Úhanginnándáho? ɔđá naa díp'oesɔwâ-daa'ámíwän, hedí naadá p'oe nawówátsipâyí?i wímääniwän." ¹¹ I kweedi óetɔ'an, "Má'mää, hâḡwí wänbo wínnámáapí p'oe-whahongí'in, hedí náwe dâyp'oe-whahónde? iwá nawä?än. Hedí hânđidan ná?i p'oe nawówátsipâyí?i nâawhahóni? ¹² Na'inbí hehâḡwí thehtáy pahpâa Jacob-di náa dâyp'oe-whahónde? iwe na'in dínyoe'an. I-áđi iví e'nündáđi hedá iví hâḡpan hâḡwêndáđi i p'oe náweđi dâywhahógi?i dâysɔwände?. Ti un'ände? ɔ-á Jacob-ví shánkí hay?i unmuu'in gáhân?" ¹³ Jesus-di óetɔ'an, "To'wên t'âhkí náweđi dâyp'oesɔwände'in wíyá dip'oesá'aapúwí, ¹⁴ hewänbo ná?i p'oe naadi t'owa dovâymä?i-á dâysɔwâđá, há?to wíyá dip'oesá'aapúwí. I p'oe naadi dovâymä?i-á wí p'ohpee inbí pí'ná waagibá napúwí, hedí iwedího in wówátsi nahánde'pí'in dâykéyí." ¹⁵ I kweedi óetɔ'an, "Má'mää, ná?i p'oe i'gedi bihí'máa?i dímää, wíyá wí'op'oesá'aapúwípíđi, hedânho ihayđá? náwe wí'op'ohkhonná?be-ípíđí."

¹⁶ Jesus-di óetɔ'an, "Ya? ópûn, uví sedó mánkéyí hedá náapiye? nâamá?i." "Wíđínsennánpí?" gin i kweedi óetɔ'an. ¹⁷ Jesus-di óetɔ'an, "Ta'gendi untú wí'úsennánpí'in. ¹⁸ P'ánán khóhstaa?i unmuu, hedí ná?i sen náa unthaa?i-áđi uví sedó ta'gendi wí'úmuupí."

¹⁹ I kweedi óetɔ'an, "Má'mää, náa naa dínkeeyan wí Yôesi Tádáví tukhe?bi? unmuu'in. ²⁰ Na'in Samaria-in t'owa gimuu'inbí páadé kâ'äḡḡ'indi Yôesi Tádá ná?i p'in kw'áye óe'a?ginmä?, hewänbo un Hudíyo-á ítú? oe Jerusalem búu'ú iwebo t'owa dínkhây'ä? Yôesi Tádá óe'a?ginmäâní'in." ²¹ Jesus-di i kwee óetɔ'an, "Biwhâyú-í ná?in: Owáy wí thaa naná? diwe t'owadi Yôesi Tádá óe'a?ginmäâní ná?i p'in diwedá?bá yoe háa oe Jerusalem diwedá?bá yoe. ²² Un Samaria-in ta'gendi wí'úhanginnáhpí to'wí bîn'a?ginmä?in, hewänbo na'in Hudíyo-á gínhanginná to'wí ây'a?ginmä?in, gá Yôesi Tádáđi na'in Hudíyo díde?mandân hedího i to'wí t'owa ovây'aywonkhâyamáa?i-á Hudíyo-ân namuu. ²³ Hedí náa iwedí páadépiye? in to'wên Yôesi Tádá dây'a?ginmä?in-di ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a?ginpâkhâyamáa. Kí'min t'owa-áho i Tádá nada? óe'a?ginmäâní'in. ²⁴ Yôesi Tádá-á p'oe-waḡahâḡđá? namuu, hedí in óe'a?ginmä?in

dínkhây'á? ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a'gin-määni'in."

²⁵ I kweedi óetụ'an, "Naa dínhanginná i to'wí Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'i? t'owa ovây'aywoenídí na'á?, Christ gin óetụ'o'i? Napówá ihaydi hääwí t'ähkí dín-thaykankhâymaa na'in." ²⁶ Jesus-di óetụ'an, "Naadi wíhí'máa'i-ân i omuu."

²⁷ Ihaydibá Jesus-ví khäge'nin diwáypówá, hedí hân-ho ovâyháa'an wí kwee-ádí ihí'máadi, hewänbo to'wídi wänbo i kwee wí'óetsikáyinpi, "Hää-an unda?" hedí Jesus wänbo wá? wí'óetsikáyinpi, "Háadan i kwee-ádí bi-hí'máa?"

²⁸⁻²⁹ Ihaydiho i kwee iví p'onbay iwe iyoe'andi i búu'ú'aypiye' namää, hedí in t'owa ovâyty'an, "Bíkã've bîn múnídí wí sen t'ähkí háa naa dáý'annin dítụ'andi? Tigúbá i-á i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'i? t'owa ovây'aywoenídí." ³⁰ Hedího i in t'owa i búu'ú'ay iwedí dipeedi iwáy Jesus nayi' iwepiye' dimää.

³¹ Wa'di in t'owa búu'údí di'ädibá Jesus-ví khäge'nin-di óetumáa, "Hähkandi?, shánkí yänbedi nääbo bi-húyayámí." ³² Idi ovâyty'an, "Naa piháawi koegi' dómáa, un i'gedi wí'úhanginnáhpí." ³³ Iví khäge'nin wí'ná táye dívítika'máa, "Ti wí to'wídi ónkoegi'kán, gáhân?" ³⁴ Jesus-di ovâyty'an, "Háa i to'wí naa dísandi? nada? waagibo naa dáý'o?, hedí in t'ôe idi naa díkanyönnin dóbowakhâymaa. Ná'i hääwí dó'o'i? naví koegi' waagi' bá dínmuu.

³⁵⁻³⁶ Kin t'owa dítụ'pí'an: Dâuko'yiko' iwedí dâyhääwíwé'ge'o pu'wahay yôenu p'óe naná. Hewänbo naadi wâyty'máa, híwó'gí binmú'dí in t'owa hää nava i'ge di'ä'in. Hää'in t'owa-á dikhâymuu ovâywé'ge'amídi hääwí napaa'i waagibá, hedí undá hääwí wé'gekannin waagi'inbá-á ímuugi hää'in t'owa-á bîn wé'ge'amí Yôesi Tádáví'piye' bîn hûuwídi. Hedí kin úví'an dihaydá Yôesi Tádádí wovâywá'âa-í, hedí in t'owa-á in wówátsi nahándeipi'in dâykéyí. Wây-á wëndá ho Yôesi Tádáví hí ovâykoe inbí pí'ná kó'yé, wí to'wí iko'yiko' waagibá, hedí in wé'ge'indádí undádí úvíhíhchannámí hää'in t'owa bîn wé'ge'an dihaydi. ³⁷ T'owa dítụ'pí'an: Wí to'wí iko', wíyá to'wí-á ihääwé'ge'o?. Hedí háa dítụ' waa nää ta'gendi napúwí. ³⁸ Wáy úvít'ôe'apí'yepiye' naadi wâysangít'ôe in t'owa Yôesi Tádágí' bîn wé'ge'amídi. Unbí páadébo wây-á to'wên dívít'ôe'an, hedí in t'ôe dívít'annin namuugi undáho in t'owa bîn-wé'gekhâymaa."

³⁹ Oe Sychar búu'ú báyékí t'owa Jesus-ví'piye' ho dívíwhäyü gá i kweedi ovâyty'andân, "Jesus-di háa dáý'annin t'ähkí naa dítụ'an." ⁴⁰ Hedího ná'in t'owa Jesus-ví'we dipówá ihaydi óedaa'an indádí nachá'nídi, hedího wíye thaa iwe iwóyí'.

⁴¹ Tí'úugédi wây-á shánkí báyékí t'owa iwe'in Jesus-ví hí dit'oeđi iví'piye' dívíwhäyü, ⁴² hedí ná'in t'owađi i kwee óetụ'an, "Nábáha? iví'piye' na'in ívíwhäyü, hewänbo ụ untúdíđá' bá yoe, na'in wí'bo iví hí' git'oe,

hedá gínhanginná ta'gendi ná'i-ân t'ähkí t'owagi' i ay-wondi namuu'in."

Jesus-di wí sen hay'iví e'nú ònhekháa'an

⁴³ In wíye thaa daphade ihaydi Jesus iwáygéđi iyáa'odi oe Galilee nangepiye' namää. ⁴⁴ I-á wí'bo ho natú, "Wí Yôesi Tádáví tukí'we dipówá ihaydi óedaa'an-he'bi' iví nangebo wíđây'a'ginpi," ⁴⁵ hewänbo oe Galilee nange Jesus napówá ihaydi in Galilee-windi óeséegiké?, gá oe Jerusalem dínshánkí'điná? dihaydi in wá? iwebá diyidân, hedí t'ähkí i'andi' óemú'.

⁴⁶ Ee Galilee nange iwebá, i búu'ú'ay Cana gin dâytü'o iwepiye' Jesus nawáymää. Iwänkun naná hándídi p'oeđi ho iméenapaa. Ee Cana wí sen hay'i nayi', hedí iví e'nú oe Capernaum búu'ú'ay iwe únhayk'óe. ⁴⁷ Ná'i sendá únhanginpóe Jesus oe Judea nangedi na'áđi Galilee nange napówá'in, hedího Jesus na'án diwepiye' namääđi óetsikáyin, "Ti naví'piye' unmú-í naví ay dín-hehkháamäänídi? I-á chuwa k'áygé nak'óe." ⁴⁸ Jesus-di óetụ'an, "Un t'owa t'ámägi' pínán t'ôe bîn múndepíđá há'to naví'piye' úvíwhäyü-í." ⁴⁹ I sendi Jesus óetụ'an, "Na'inbí Sedó, naa-ádí ókã've naví ay hekháa dín-määnídi wíđínchúu-ípídi." ⁵⁰ Jesus-di óetụ'an, "Uví'piye' ópün, uví ay úwówaho?" I sen háa Jesus-di óetụ'an waa iwähäyü, hedího iwedí namää. ⁵¹ Wa'di namän dihaydibo' iví t'ôe'indi óeyaydi óetụ'an iví ay únwówa'in. ⁵² Idi ovâytsikáyin, "Häyü ihaydan naná únhehkháapóe ihaydi?" Óetụ'an, "Tsá'di thé'êedi wí iwe i tsáwäp'íde únhan." ⁵³ I tádá ún'ánpówá wí ihaydibá naná'nin Jesus-di óetụ'an dihaydi, "Uví ay úwówa," hedího' i-ádí iví k'aygi'indádí Jesus-ví'piye' dívíwhäyü.

⁵⁴ Jesus Judea-đi namääđi oe Galilee wa' nayi' ihaydi, ná'inho in wáygingí'in pínán ovâykeeyannin namuu.

Jesus-di wí sen i p'obú'ay iwe óehkháamági

5 Wíyá hääđi naná? diwe in Hudíyo dínshánkí'điná, hedí Jesus oe Jerusalem-piye' nawáymää. ² Oe Jerusalem wí p'obú'ay nak'óe, i-á Hebrew tųđi "Bethesda" gin dâytü'o?. P'o kíngé p'áanú pohtâa'ây nawhaadikw'ó, hedí iwe nú' wên phóđi nachá i búu'ú'in tehpaawé, "K'úwági'in Phóđi" gin dâytü'o?. ³⁻⁵ Ná'i pohtâa phoe'o eeye báyékí t'owa dihaywhaak-w'ó. Wáy wên dítí't'aamuu, wáy wëndá pówhá'nin dimuu, hedá wây-á wíđín'á'yákankoeđipi. Iwe wí sen powintä'đi khâave pąayo nahay'i? nak'óe. ⁶ Jesus-di ná'i sen iwe nak'óeđi óemú', hedí únhanginná báyékí pąayo nahay'in, hedího' óetsikáyin, "Ti úhehkháapúwí'in unda?" ⁷ I nahay'idi Jesus óetụ'an, "Má'mää, naa to'wí wänbo wíđín'ánpí díp'osóge-ídi nap'o'á'yäpo' ihaydi. Wa'di ots'únídi dáysó'dinde' ihaydibo', wíyá to'wí-á naví páadébo-á nats'úyá?" ⁸ Jesus-di óetụ'an, "Ówínú, uví whọhpą'ay mänke'đi óyíyé." ⁹ Wesebo i sen nawówađi iwí'nú, hedí iví whọhpą'ay iké'đi natsiyedee.

I thaa ná'in napóe ihaydi Hudíyoví kaykhanwówa thaa-á naná. ¹⁰ In p'ó'dédí'in Hudíyodi i sen óetụ'an, "Nää thaa kaykhanwówa thaa naná. Nakhậk'óe uvi whọhpạ'ay wóegé unyẹnídí." ¹¹ Idi ovâytu'an, "I sen dínhekháa'andidân dítụ'an, 'Uvi whọhpạ'ay mánke'đi óyíyé.' " ¹²⁻¹³ Indi óetsikáyin, "To-an i sen namuu ha'wâa wóetụ'andi?" Hewänbo i sen nawówa'i' wí'únhangin-náhpí to'wí namuu'in, gá báyékí t'owa iwe diyidân, heđi Jesus-á óemú'pídíbo iweđi iyâa'an.

¹⁴ Hây napóe ihaydi Jesus-di i sen i méesate hay'i iwe óeyay, heđi óetụ'an, "Ót'óyan, úhekháapóe, heđiho nää-á wíyá wívit'aywó'nâamípí, hậwí shánkí p'ándíkí' wí'úpúwípídí." ¹⁵ I sen iwáygedí namääđi in Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâytu'an Jesus-dânho hekháa óemáđi'in.

¹⁶ Heđiho ná'indi Jesus óeyanákímáa, gá kị'bi hậwí ikanhondân kaykhanwówa thaa eeye wänbo'. ¹⁷ Jesus-di ovâytu'an, "Naví Tádá hậđi wänbo t'ähkí it'óemáa, heđi naa-á hanbá, heđânho ná'i hậwí dókanhon."

¹⁸ Ná'in natú ihaydi in Hudíyoví p'ó'dédí'in shánkí wänbo dida' óeđahéyí'in, i kaykhanwówa thaa i'a'gin-hánúndedidạ'ba yoe, hewänbo wá' natúđân Yôesi Tádá-á iví tádá únmuu, heđi kindidího' hậwí i-áđi Yôesi Tádá-áđi handạ' damuu waagibá i'o'.

Yôesi Tádáđi Jesus tsonkhuu óemáđi

¹⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Háa i Tádá i'o'in naa dómún-de', heđi inbá naa dáy'o'. Naa i ay omuu'i wídínkoedípí hậwí wí'bo dáy'ámídí. Hậwí i Tádá i'o'i naa hanbá dáy'o'. ²⁰ I Tádáđi naa díseégí, heđiho hậwí t'ähkí i'o'i dínkeeyo', heđi idá hậwí shánkí he'endi-á dó'ámí'i'in naa dínkeekankhây máa, heđânho un wovâyháa'ámídí. ²¹ I Tádáđi t'owa dichuu'in ovâywáywówápa', heđi handidibá naa i ay omuu'idi in to'wên naa oda'in wówátsi dovây máa. ²²⁻²³ I Tádá wänbo wínatúnípí t'owaví'gedi háa híwó' háa híwó'pí díví'annin. Idi naa i ay omuu'i dínk'ú' han dó'ámídí, heđânho t'ähkí t'owadi naa dí'a'geenídí, i Tádá óe'a'gin waabá. To'wêndi naa i ay omuu'i' wídí'a'ginpídí i Tádá naa dísandí' wänbo-á wídây'a'ginpí.

²⁴ "Ta'gendi wâytumáa, to'wên naví hí' dín't'óyandedi heđá i naa dísandiví'piye' dívíwhâyundedá wówátsi nahándeđi'in dâymáa, heđi wí'ovây tuchänú-ípí. Chu'in waagi'inbá nää wídímuupí, gá wówátsi dáykê'dân.

²⁵ Ta'gendi wâytumáa, nää iweđi páadépiye' in chu'in waagi'inbá dimuu'in naví tų dit'óe-í, naa Yôesi Tádáđi ay omuu'i', heđi in dívít'óyande'indá wówátsi dáykéyí.

²⁶ I Tádá in wówátsi napâyí', heđi handidibá naa i ay omuu'i dínk'ú' t'owa dovâywówátsimáa'ndí. ²⁷ Heđá idá naa dínk'ú' t'owa dovâykeekw'óenídí háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, gá naa wá' t'owabá opóedân.

²⁸ Ná'in naví hí' wâytumáa'indi wíwovâyháa'ámípí. Owáy wí thaa naná' diwe in penípho eeye dikw'ó'nin naví tų dit'óe-í, ²⁹ heđi ee dikhậ'kw'ó' deeyedi dipeegít'óe. In to'wên híwó' dívít'siye'annin chuwa iweđi ovâypiyegít'óe wówátsi dáykéyídí, heđi in to'wên

yá'dâapí dívít'siye'annindá chuwa iweđi wá' ovâypiyekhây máa inbí tuchänú dáykéyídí.

³⁰ "Naa wí'bo háabo wídínkoedípí dáy'ámídí, hewänbo naa t'owaví'gedi otú' háawin dimuu'in Yôesi Tádáđi dítụ'an waabá, heđânho háa otú' waa inbí'gedi ta'gen namuu, gá dáy'odân háa i Tádá naa dísandí' nada' waagi, háa naa owänpida' waagá yoe."

Hádíđan gínhanginná to'wí Jesus namuu'in?

³¹ "Naa wí'bo naví'gedi dáyhí'máadí ma'dân un ítúní naví hí' ta'gen wídínmuupí'in. ³² Hewänbo wíyá to'wí naví'gedi ihée'o'i nayí', heđi naa dínhanginná háa naví'gedi ihée'o'in ta'gen namuu'in. ³³ Undá John i p'ó'p'oekandiví'piye' t'owa bînsan óhéé'ámídí, heđi í-á in ta'gen naví'gedi natú. ³⁴ Háa t'owa naví'gedi dítú' waa naa-á wídíntáypí, hewänbo John-bí hí' í'gedi wây-tumáa heđânho háa natú'in úvíwhâyú-íđi heđá wovây'aywoenídí. ³⁵ John-dá wên phakó nakomuudi nakohkeepâyí'in waagibá namú'de, heđi wí hây tậkí ho iví kohthayđi wovâyhíhchannan. ³⁶ Hewänbo wí hậwí shánkí hay'i namuu John-bí hí'víweđi, heđi ná'i hậwíwídá wovâykeeyo' to'wí omuu'in. Kinnân namuu: Háa i Tádáđi díyôn waa dáykanhon, heđi ná'i hậwí dáykanhondi' bínmú'đi wovâykeeyo' i Tádáđi naa dísanin. ³⁷ Heđá i Tádá dísandí' wá' naví'gedi ihée'an. Hewänbo undá hânhay wänbo iví tų wí'ít'oeđi, heđi háawi i namuu'in wíwínmú'pí, ³⁸ heđi iví hí' unbí p'í'ná khó'yé wíwín máapí, gá naví'piye' wí'úvíwhâyundediđan, tobá idi dísan wänbo'. ³⁹ Yôesi Tádáđi tạ'nin áyíngidi bín tų'ó', gá í'ándedân iwe únhanginpúwí'in háđíđi wówátsi nahándeđi'in bínkéyí'in, heđi ná'in tạ'nin diwebá naví'gedi natú'. ⁴⁰ Hewänbo naví'piyá wí'íkạ'ậđá'pí ná'in wówátsi bínkéyídí.

⁴¹ "T'owa naví'gedi híwó' dívíhée'ámí'in naa wó'wän-pít'oeđá'pí. ⁴² Háawin un ímuu'in naa dínhanginná. Unbi p'í'ná khó'yé Yôesi Tádá wíwínséegípí. ⁴³ Naví Tádáđi dísandíbo ó'ậ heđi undi wídíséegíkê'pí.

Hewänbo wíyá to'wí wí'bo nawänpi'ậđá, í-á ma' bín-séegíkéyí. ⁴⁴ Háa i wí'đạ' Yôesi na'ándi' unbí'gedi natú'nin áyíngi wíwovây máhpí, háa híwó'gí natú' háa yoe, hewänbo in t'owa híwó' unbí'gedi dívíhée'odá in-bí tų híhchandi bínhónde'. Heđânho wí'únkoedípí naví'piye' úvíwhâyú-íđi. ⁴⁵ Hewänbo wí'ậ'ậnípí naadân unbí t'aywó'di í'gedi i Tádá dót'ehpidékhây máa'in. Í'ánde' ná'i hí' Moses itạ'nandíđi wovây'ay-wonkhây máa'in, hewänbo iví hí'đibá unbí t'aywó'di únkeepúwí, heđiho idân wovây't'ehpidékhây máa.

⁴⁶ Moses naví'gedi itạ'nan, heđiho iví hí' ta'gendi bín-whâyúđáho naví'piye' wá' úvíwhâyú-íwän. ⁴⁷ Hewänbo háa itạ'nannin wíwínwhâyundedi, heđânho háđíđan naví hí' dínwhâyú-í' kin Jesus-di ovâytu'an.

Jesus-di in p'áñnú maapaasôn senä'dá in wé'ge'in
t'owa-á ovâyhúuyôn

6 Wíyá hãädi Jesus oe Galilee p'oe kwí' p'áñäpiye' namää. (Ná'i p'oe kwíndá Tiberias wá' gin dâytü'o'.) ² Báyékí t'owađi iví pinnán ovâykeeyandi in dihay'in ovâyhekháamädi dâymû'di óeyuyuhon. ³⁴ In Hudíyoví shánkí'di Passover gin dâytü'o'i púnú' naná. Jesus-á iví khãge'nindáđi oe p'in kw'áyepiye' dipee heđi iwe dívíkw'óđi. ⁵ Jesus íbéedí báyékí t'owa iví'piye' di'ädi ovâymu', heđiho Philip óetsikáyin, "Wá'hãä-an ihay koegi' äykumá-í t'ähkí ná'in t'owa dâyk'óe-ígi'?" ⁶ Jesus-á wí'bo ûnhanginná háa ikhâymaa'in, hewänbo ná'in Philip óetsikáyin óetayi'nídí hânangúbá natúní'in. ⁷ Philip-di óetü'an, "Wáygín tägintä (200) thaa t'óe díví'andi wá'áa ihay wa' wínayipí ovâykoegi'kumá-íđi, tobá t'ähkíđi'bo hí'indä' diyämu wänbo'."

⁸⁹ Wíyá khãge'di Andrew gin nakháwá'i, i-á Simon Peter-ví tí'úu ûnmuu'idi Jesus óetü'an, "Náwe wí enúkáy nayi', i-á p'áñnú táhtá phó'i pává'ây heđá wíye paa-á imáa, hewänbo hã'i-á ihay wínayipí t'ähkí ná'in t'owa ovâyhúuyóeníđi." ¹⁰ Iwáyge báyékí nataasaa, heđiho Jesus iví khãge'nin itü'an in t'owa nangebo' ovâykwoyóení, heđi han díví'an. In senä'dä'dibo p'áñnú maapaasôn (5,000) ihay diyi'. ¹¹ Jesus i pává ihógidi Yôesi Táđá óekú'daa'an, heđi iví khãge'nin ovây'andi ovâytu'an in t'owa iwáyge dikw'ó'nin wí'in-bo' ovâymaa'níđi, heđi hanbá in paa-á ovâymaági. Háyü in t'owa dida' ihay dâyk'oe, ¹² heđi dívishü'an dihayđi Jesus iví khãge'nin itü'an, "Binwé'ge'an hã'i dín-phade'i', heđânho hãwí wänbo wínapedéé-ípidí." ¹³ Heđiho t'ähkí dâywé'ge'an dihayđi, tã'di wíye t'un dâyp'íde i naphade'i pává iwedi, in t'owa i p'áñnú pává'ây dâyk'oe ihayđi.

¹⁴ In t'owa ná'in pinnán ovâykeeyannin dâymû'di ditü, "Ta'gendi ná'i-ân i Yôesi Táđávi tukhe'bi' namuu, iví'gedi natä'muu náa oepáa k'ayđipiye' na'ä'." ¹⁵ Jesus ûnhanginná dida' óekaygikhâymaa'in inbí tsondi hay'i' óesóge-íđi, heđiho iwáygeđi wíyá oe p'in kw'áyepiye'ba wí'bo namää.

Jesus p'oe kw'áayé nayi'

¹⁶ Kindi napuwamän dihayđi Jesus-ví khãge'nin oe p'oe kwíngépiye' diwhá. ¹⁷ Wí kophênbay iwe dívítógi, p'oe kwí' p'áñäpiye' oe Capernaum-piye' diwáymu-íđi. Wa' dimän dihayđibo' nakhuyúpóe, heđi Jesus inbí'we wa'di wínapówápí. ¹⁸ Ihayđi kaygi iwã'an heđi hânho nap'oet'úkhúpóe. ¹⁹ I kophênbay i dâyo'sande'i phéđi dâysayde', heđi ma'di poeye háa yôenu míya dimää ihayđi Jesus p'oe kw'áayé nayiđi i kophênbay tso'wapiye' na'ädi óemû', heđi dikhuwôeda'póe. ²⁰ Hebo íđá ovâytu'an, "Naa Jesus-ân omuu, wí'íkhuwôeda'ípi." ²¹ Heđiho híhchandi kophênbay iwe

óetógi, heđi p'o kí'ge dimänninnäpiye' wesebo dipówá.

In t'owađi Jesus óetuwämäa

²² In báyékí t'owa wa'di oe p'o' p'áñäbo diyi'indi Jesus-ví khãge'nin ho ovâymu' i kophênbay iwe wí'bo dívítógiđi iwedi dimú-íđi, heđiho dínhanginná Jesus indáđi wínamäapí'in. Wí'dä' wí kophênbay iwe na'án-wän, heđiho di'ân Jesus-á wa'di iwebo na'ánnin.

²³ Wíyá tháwándá wây-á kophênbay hí'innin oe Tiberias búu'úđi di'ä, heđi iwáy Jesus i pávági' ikü'-daamágidi in t'owa dâyk'oe iwe tso'wa diwhi'kw'ó.

²⁴ Heđi Jesus-á iví khãge'nindá iwe wídyipi' in in t'owa dâymû' ihayđi, in kophênbay eeye dívítógiđi oe Capernaum búu'ú'aypiye' dimää óenuwá-íđi.

Jesus natü i-á i pává nawówátsipäyi' namuu'in

²⁵ In t'owađi Jesus oe p'o' p'áñä óeshaadi óetsikáyin, "Hãhkandi', hãädan unpówá náwe?" ²⁶ Jesus-di ovây-tü'an, "Ta'gendi wâytu'máa, i pinnán naadi wây-keeyandibo nakeepo' naa Yôesi Táđávi'wedi ó'ä'in, hewänbo hã'i bínmu'di naa ví khãge'nindá iwe wídyi-wíđitüwämäapi, i pává bínk'oeđi ishuhpóedíbo dí-tüwämäa. ²⁷ I koegi' wówátsi nahánde'pí'in napäy-i'piye' úvíkhãä-í, i koegi' nahá'dânpo'ipiyedä'ba yoe. Naa t'ähkí t'owagi' o'aypü'ä'idi kí'bi koegi' wâymaa'ní, gá Yôesi Táđáđi kee'eedi dínk'ú'dân kin dáy'amíđi' kin ovâytu'an. ²⁸ Heđiho óetsikáyin, "Hânna iví'amí Yôesi Táđá äyhíhchanmaa'níđi?" ²⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Gá kinnân: Naa i Yôesi Táđáđi dísandiv'piye' úvíwhäyú-í. Ná'innân Yôesi Táđá nada' úví'amí'in." ³⁰ Indi óetsikáyin, "Háawin pinnánnan üđi dínkeeyamí heđânho wínwhäyú-íđi? Hânna bikhâymaa? ³¹ Na'inbí hehãäwin thehtáy pahpá'in gínmuu'in owáy ahkónu iwéngé diyi' ihayđi ná'i koegi' manna gin dâytü'o'i dâyk'oe. Yôesi Táđávi ta'nin diwe kinnân natä'muu:

Pává makówáđi ovâymaági dâyk'óe-íđi. ³² Ti hãwí ihaybá úkoedi?" Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wây-tü'máa, Moses-á hã'i pává wí'imági'pí, naví Táđá-ân imági. Heđi hã'i pává-á kodí'di makówáwi pává wínamuupí, hewänbo náa-á naví Táđáđi ta'gendi makówáwi pává wovâyma'. ³³ Heđi ná'i pává Yôesi Táđá napäyi'i-á makówáđi na'ä'ä'i namuu, heđi t'ähkí t'owa wówátsi ovâyma'."

³⁴ Indi óetü'an, "Na'inbí Sedó, hãädi wänbo t'ähkí kí'bi pává díma'á've-í." ³⁵ Jesus-di ovâytu'an, "Naa-ân pává waagi'ba omuu, t'owa wówátsi napäyi'i'. To'wí naví'piye' na'ä'ä'i-á há'to nahãhsení, heđi to'wí naví'piye' iwähäyü'i-á há'to nap'oesá'aapúwí.

³⁶ "Hewänbo ho wâytu'an waa, tobáháa dímu' wänbo", naa wíđínwhäyundepí. ³⁷ To'wén naví Táđáđi naa díma' in naví'piye' dí'ä-í, heđi to'wí wänbo naví'piye' na'ä'ä'i-á naadi há'to dóyoegi'amí. ³⁸ Naa oe makówáđi owhá dáy'amíđi háa idi dísandí' nada' waagi, háa naa oda' waagá yoe. ³⁹ I dísandí' nada' in t'owa naa

dímági'in naadi dovây'âyíngi'ámí'in hedânho wí' wänbo in diwedi wínapedé-ípi, hewänbo i t'ä'gi thaa naná' dihaydi naadi in t'ähki wíyá dovâywáywówápaai. ⁴⁰ Kinho naví Tádá nada' dáy'ámí'in, gá nada'dân t'ähki in dínhanginná'nin naa iví ay omuu'in, hedá naví'piye' dívíwhâyunde'in wówátsi nahándepe'in dâymá've-í'in. Hedí i t'ä'gi thaa naná' dihaydi naadá wíyá dovâywáywówápaai-í' kin Jesus-di ovâytu'an.

⁴¹ In Hudíyoví p'ó'dédí'in iví'gedi dívít'ayhí'máa, gá natú'dân, "Naa-á i pává makówádí ow'há'di-ân omuu." ⁴² Kinnân ditú': "Ná'i-á Jesus namuu, i-á Joseph-ví ay namuupi'an. Iví tádá-á iví yíyá-á áytaa. Hedí háadan náa-á natú' makówádí nawhân gin?" ⁴³ Jesus-di ovâytu'an, "Ha'wâagi wí'úvít'ayhí'má've-ípi. ⁴⁴ To'wí wänbo wí'ünkoedípi naví'piye' na'ä'ä-ídi, naví Tádá i dísandídi naví'piye' óemaadídá'mânho". Hedí in naví'piye' di'ä'ä'índá dovâywáywówápaai i t'ä'gi thaa naná' dihaydi. ⁴⁵ Wí Yôesi Tádáví tukhë'bi' hán'oe kinnân itá'nan:

Yôesi Tádádân t'ähki t'owa ovâyhâ'ámí.Hedího náa to'wên naví Tádá ônt'óyannindi iví'wedi dihâhpóe'in naví'piye' di'ä'ä-í. ⁴⁶ Naa wó'tú'pí to'wídí i Tádá óemú'in. Naadídá'mân Yôesi Tádá dómú', gá ee na'án diwedi o'ä'ädân.

⁴⁷ "Ta'gendi wâytumáa, to'wí wänbo naví'piye' iwhâyunde'i wówátsi nahándepe'in imáa. ⁴⁸ Naa pává in t'owa nawówátsipäyi'i waagi'ba omuu. ⁴⁹ Tobá unbí hehâäwin thehtáy pahpá'in oe ahkónu wéngé diyí' ihaydi i koegi' manna kin dâytú'o'ídi ovâykhóekhúumági wänbo', tí'úugedí dit'ahán. ⁵⁰ Hewänbo náa naadá pává makówádí nawhân ni'gedi wâytumáa, hedí wí to'wí ná'ídi óekhóekhúumági'i há'to naháani. ⁵¹ Naa-ân i pává makówádí na'ä'ä'ídi wówátsi napäyi'i waagi'ba omuu. To'wên ná'i pávádi ovâykhóekhúumági'in hânhay wänbo t'ähki dâywówátsimá've-í. Ná'i pává naví túu'ú dínmuu t'ähki t'owa dovây'pägít'óe'i dâywówátsikéyídi" kin Jesus-di ovâytu'an.

⁵² Thaydiho in Hudíyoví p'ó'dédí'in dívít'uhkannan. Wáy wên ditsikapóe, "Hândídan ná'i sendi iví túu'ú dípägít'óe díkhóekhúumáanídí?" ⁵³ Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'ívi túu'únp'oe'di wíwovâykhóekhúumágipídáho', wówátsi wänbo wíwínmáapi. ⁵⁴ To'wên t'ähki naví túu'únp'oe'di ovâykhóekhúumági'índá wówátsi nahándepe'in dâymáa, hedá naadá i t'ä'gi thaa naná' dihaydi dovâywáywówápaai-í. ⁵⁵ Naví túu'ú ta'gendi koegi' waagi'ba namuu, hedá naví únp'oe-á ta'gendi sųwägí' waagi'ba-á. ⁵⁶ To'wí naví túu'únp'oe'di óekhóekhúumági'i-á naa-ádi namuu hedá naa-á i-ádi. ⁵⁷ Naví Tádádí naa dísandi-á i há'ä'ä'ídi wänbo t'ähki nawówáy'i namuu, hedí i-á nawówáyidi naa-á owówáy'i. Handídi'ba to'wí naadi dókhóekhúumági'i naví'wedi íwówátsikéyí. ⁵⁸ Hedího naa-ân i pává makówádí na'ä'ä'í' omuu, i pává unbí hehâäwin thehtáy pahpá'in dâyk'oe'i' waagi'ba wí'omuu. Há'i pává dâyk'oe wänbo tí'úugedí dit'ahán.

Hewänbo to'wên i pává naa omuu'i' dâyk'oe'índá hânhay wänbo t'ähki dâywówátsimá've-í."

⁵⁹ Jesus ná'i'natú' oe Capernaum búu'ú'ay, i Hudíyoví méesate'ay iwe in t'owa ovâyhâ'o' ihaydi.

Wáy wên t'owadi Jesus óeyoe'an

⁶⁰ Báyéki i-ádi dimä'nin dit'oe'di ditú', "Ná'i hí'-á nakâymuu áyhónídi. To-an iséeg'ámí?" ⁶¹ Hewänbo to'wídí wänbo óetú'anpídí Jesus ûnhanginná ná'i ovâytu'an ni'gedi dívít'ayhí'máa'in, hedího' ovâytsikáyin, "Ti ná'i naadi wâytu'andi' wíwovâyhí'anpídí naa-ádi wíyá wí'ípunda'pí? ⁶² Hân í'ä'ani undi naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i dímú'di kw'áyepiye owáypeedi páadé o'án diwepiye'ba? ⁶³ I Yä'dâa'i P'oweahâa nawówátsipäyi', t'owa-á wí'bo wídínkoedípi. I hí' naadi wâytumáa'i i Yä'dâa'i P'oweahâa'wí'wedi na'ä' hedí ná'i hí'-áho nawówátsipäyi'. ⁶⁴ Hewänbo wáy wên un wí'úviwhâyundepe'i." Jesus-di ha'wâa ovâytu'an gá páadé'díbo ho ûnhanginnândân to'wên iví'piye' wídíviwhâyukhâyamáapi'in dimuu'in, hedá ûnhanginnân wá' to'wídí óekühpegít'óe'i namuu'in. ⁶⁵ Hedá wá' ovâytu'an, "Kindídkânkun wâytu'an, to'wí wänbo naví'piye' wí'ünkä'ä'ä'koedípi naví Tádádí óemágídídá'mân."

⁶⁶ Iví hí' ûnmuudi báyéki in óeyu'honnin i-ádi wíyá wídípunda'pí, hedího óeyoe'an. ⁶⁷ Hedí Jesus iví tã'di wíye khäge'nin itú'an, "Heyâa un, ti undi wá' díy-oe'ámí'in ída'?" ⁶⁸ Simon Peter-di óetú'an, "Na'inbí Sedó, tovi'piyanho gimú-i? U'dídá'mân dítumáa hádídi ná'in wówátsi nahándepe'in äykéyi'in. ⁶⁹ Na'in íviwhâyumágiho hedá gínhanginnânho u i shánki yä'dâa'i unmuu'in, i Yôesi Tádádí wóesandi'." ⁷⁰ Jesus-di ovâytu'an, "Naadi wí'bo un tã'di wíye wâyde'manpí'an, hewänbo wí' unbí'wedi Penísendi waagi'ba namuu." ⁷¹ Simon Iscariot-ví ayví'gedi ihí'máa, i-á Judas gin nakháwä, hedí Penísendi waagi'ba namuu gin Jesus-di óetú'an gá tobá in tã'di wíye khäge'ninbí'wedi namuu wänbo Jesus óekühpekhâyamáadân.

Jesus-ádi iví tí'úuwíndádí

7 Ná'i háäwí naphade ihaydi Jesus oe Galilee nange í'ge t'ähki nayi'. Judea nangepiye' wínamáapi, in Hudíyoví p'ó'dédí'in hádídí'dá'mân dítumáa hádídi óehéyi'in dâytuwámáadi. ² In Hudíyoví shánki'di púnú' naná, dáy'ókhkhu'te'âykw'óe'ó'i shánki'di gin dâytú'o'. ³ Hedího Jesus-ví tí'úuwíndi óetú'an, "Náwedi ópún hedí oe Judea nangepiye' unmu-í, hedânho in t'owa uví'piye' dívíwhâyunde'in iwe diyí'indi i pínnán t'óe bi'o'in wóemúnídi. ⁴ To'wí in t'owadi kee'eedi óetaa'í'in nada'di kaadibo háawên wí'í'opí. Hedânho kí'bi háäwí bikanhondi, úkhây'ä' to'wên t'ähkívi páadépiye' bi'ä'amí'in." ⁵ Ha'wâa óetú'an, gá tobá iví tí'úuwíndi dimuu wänbo' iví'piye' wídíviwhâyundepe'dân. ⁶ Jesus-di ovâytu'an, "Naagi' ihaydi wa' wídínnáhpí, hewänbo ungi'-á há'ä'ä'ídi wänbo t'ähki híwó' dihaydi únná. ⁷ In

t'owa Yôesi Tádá dâytaapi'in dimuu'in há'to wovâyt'áy-í, hewänbo naa-ân dít'ay, gá dovâytumáadân inbí yä' dâapi tsiyekan ni'gedi. ⁸ Unnân wáy dínshánkí'diná' diwepiye' bípûn. Naa-á wa'di wó'mänpi híwó' dihaydi naagi' wínanáhpídí' kin ovâytu'an. ⁹ Hedího' oe Galilee nange iwebo iwóyí'.

Jesus Jerusalem búu'úpiye' namää

¹⁰ Iví tí'úuwín oe dínshánkí'diná' diwepiye' dimää ihaydi tí'úugédí i wá' namää, hewänbo kaadibo-ân namää, keedibo-á yoe. ¹¹ In Hudíyoví p'ó'dédí'indi ee dínshánkí'diná' diwe óetuwämáa, hedí dívítsika'máa, "Wáyho i to'?" ¹² In báyéki t'owa iwe diyí'in báyéki dívíkaahí'máa iví'gedí. Wên ditú', "Híwó'di sen namuu" gin. Wây-á ditú', "Yoe, handá yoe. Idi báyéki t'owa in ta'gen namuu iwedí ovâyya'o." ¹³ Hewänbo t'ähki in t'owa in Hudíyoví p'ó'dédí'in dâykhuwôeda'máadí kaadibo iví'gedí dívíhí'máa.

¹⁴ I shánkí'di píngé haydi napháde ihaydi Jesus i méesate hay'i ee nats'ú hedí in t'owa ovâyhá'o. ¹⁵ In Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâyháa'andi ditú', "Hândidángú ná'i sen hânho ûnhanginná, to'wídí óehá' anpí wänbo?" ¹⁶ Jesus-di ovâytu'an, "Naví háhkan naví'indá' wídínmuupí, hewänbo i dísandiví'in wá' ûnmuu. ¹⁷ In to'wên háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedí, háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedí, háa Yôesi Tádáví'wedí dín'ää'in hedíháa naví ánshaa í'gedíbo dáypihí'máa'in. ¹⁸ In to'wên inbí ánshaa dínmuu'ida' dívíhée'o'indá dívípítegé-í'in dida'. Hewänbo to'wên i ovâysandí' kw'áye óetegé-í'in dida'indá in ta'gen dívíhée'o', hedá inbí pí'ná khó'yé-á hōeyó wänbo wídây máapi. ¹⁹ Moses-di Yôesi Tádáví tsontu wovâyta'nanpí'an, hewänbo wéná wí wänbo un iví tã'kan wívín'a'gindopí. Háadan naa díhéyí'in ida'?" ²⁰ To'wídí in t'owa yâadi óetú'an, "Háadan untú, to'wí nada' wóehéyí'in? U-á wí yä' dâapi' p'oe wäqahâdi wóemáa, hedânho ha'wâa untú." ²¹ Jesus-di ovâytu'an, "Wên pínnán t'ôe kaykhanwówá thaa iwe dáy'andibo un t'ähki wovâyháa'an, ²² hewänbo undá unbí e'nûn áyyä'ä in Hudíyoví k'ewé' taadi bîntaa'o' inbí thaa dín-ná' dihaydi tobá kaykhanwówá thaa nanân wänbo', gá hán'oe Moses-di han wovâyöndân. (Moses-á i páadé'i wínamuupí ná'in khuu i'andi', hewänbo in shánkí hán'oe'indáho hanho díví'an.) ²³ Nää wí enúkáy ná'in k'ewé' taadi óetaa'o' kaykhanwówá thaa nanân wänbo', hedânho Moses-ví tsontu wívín'a'ginhánú-ípídí. Hedí háadan handi naa-ádí ít'ay wí sen túu'ú t'ähkíbo dônhekháa'andi kaykhanwówá thaa nanân wänbo?' ²⁴ Wí hääwí háa puwädi nakeet'óe'in bînwänpimû'di-bo' wesebo wí'ítúnípi, 'Kinnân namuu,' hewänbo páadé áyngidí bînnuwä'í-á háa namuu'in, hedânho únkoedí-í ítúnídí ta'gendi háa namuu'in."

T'owa ditsikapo', "Ti Jesus-ân i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoenídí?"

²⁵ Wên t'owa ee Jerusalem diwe'in ditú', "Ti ná'i sen i to'wí na'inbí tsonnindi óehéyí'in dida'í wínamuupí'an? ²⁶ Binmú'dí, hä'in t'owa t'ähkívi páadépiye' ihí'máa, hedí to'wí wänbo háabo wínatú'pí óewóyí'nídí. Tigú in tsonnin dívíwhäyunde ná'i-ân namuu i to'wí Yôesi Tádádí óesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoenídí. ²⁷ Hewänbo kavêe i-á wínamuupí. I to'wí Yôesi Tádádí óesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoenídí na'ää ihaydá, to'wí wänbo wí'ûnhanginnánípi wâhâäwi namuu'in, hewänbo t'ähkídíbo gínhanginná wâhâäwi ná'i sen namuu'in."

²⁸ Jesus-di i méesate hay'i iwe ovâyhá'o' ihaydi kaygi ovâytu'an, "Ítú' ûnhanginná to'wí omuu'in hedá wâhâäwi omuu'indá. Naa wí'bo opichanpóedíbo wó'ääpi. I to'wí naa dísandí' ta'gendi nawówáyí', hedí undi wívíntaapi, ²⁹ hewänbo naadá dótaa, gá iví'wedí ó'äädân, hedá idá dísan." ³⁰ Jesus-ví hí' ûnmuudi óepankéyí'in dida', hewänbo óekéyí ihaydi wa' wí'ûn-náhpídí to'wídí wänbo wí'óeyä'pí. ³¹ Hewänbo báyéki t'owa iwe diyí'in iví'piye' dívíwhäyü. Kin ditú': "I-ánkun i namuu Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. Wíyá to'wí-á há'to na'ää-í shánkí báyéki pínnán ikeeyámídí ná'i senbí'wedí."

Jesus óepankéyí'in dida'

³² In Pharisees dit'oe in t'owa ná'i hääwí Jesus-ví'gedí dívíkaahí'máadí, hedího indádí hedá in owhá' p'ó'dédí'indádí wên sundađo i méesate hay'i dâ'yá'yí'-do'in ovâysan óepankéyídí. ³³ Jesus-di in t'owa ovây-tu'an, "Hây tãhkídá' undádí dáywóyí'ní, hedáhá' owáymän i dísandiví'wepiye'. ³⁴ Hedáhá' undá dínuwä-í, hewänbo há'to díshaa-í. Wáy naa omän diwepiye' wí'ûnpukhoedí-ípi." ³⁵ In Hudíyo tsonnin dívítu'an, "Wáypíyan ná'i sen namän? Natú' há'to âysháa-í gin. Ti namän gáhan wáy in Hudíyo diwadekw'ó' deeyepiye', in Hudíyo dimuupí'in t'owaví yâa natháa-ídí, hä'in Hudíyo dimuupí'in ovâyhá'ámídí? ³⁶ Idi ditú'an, 'Undi dínuwä-í hewänbo há'to díshaa-í. Wáy ochangít'óe iwepiye' wí'ûnpukhoedí-ípi.' Hännangú iví hí' untú'-da'?"

P'oe nawówátsipäyí' í'gedí Jesus-di ovâytu máa

³⁷ I t'ä'gi shánkí'di thaa-á shánkí hay'i thaa namuu, hedí Jesus iwe nawindi kaygi ovâytu'an, "To'wí nap'oesá'aadi naví'piye' na'ää-í isuwä-ídí. ³⁸ Yôesi Tádáví tã'nin diwe kinnân natã'muu: To'wên naví'piye' dívíwhäyunde'inbí pí'ná khó'yé wí p'ok'ay waagibá dâymáa, hedí i p'oe-á nawówátsipäyí'i namuu." ³⁹ I p'oe í'gedí ihée'andi-á i Yä'dâa'i P'oe wäqahâ-ân namuu, hedí to'wên iví'piye' dívíwhäyunde'in i Yä'dâa'i P'oe wäqahâ dâykéyí. Hewänbo ná'i Yä'dâa'i P'oe-

waḡḡḡ-á wa'ḡi wí'ovâymáǵipí, Jesus wa'ḡi makówápiye' wínapēpíḡí.

In t'owa wêege'in dipóe

⁴⁰ In t'owa ná'in ovaytumaá'in dit'oe ihayḡi wáy wên ditú, "Ta'gendi ná'i-á Yôesi Táḡávi tukhē'bi' âyt-síkha'máa'i namuu." ⁴¹ Hewänbo wây-á ditú, "I-á namuu i to'wí Yôesi Táḡáḡi óesóge'i' t'owa ovây'aywoeníḡi." Heḡá wá' wây-á ditú, "Hewänbo i to'wí Yôesi Táḡáḡi óesogekhâymáa'i' t'owa ovây'aywoeníḡi Galilee-wi wínamúníḡi. ⁴² Ti Yôesi Táḡávi ta'nin diwe wínatúhpí'an, i to'wí iḡi óesogekhâymáa'i' t'owa ovây'aywoeníḡi David-ví ây iweḡi'ibá namúní, heḡá oe Bethlehém-dá na'aypuyäḡít'óe, i búu'ú'ay David na'aypuyä iwebá." ⁴³ Heḡiho in t'owa Jesus-ví'geḡi handa' wíḡiví'ánshaamáapíḡi wêege'in dipóe. ⁴⁴ Wáy wênḡi óepankéyí'in dida', hewänbo to'wíḡi wänbo wí'óeyä'pí.

In Hudíyoví p'ó'ḡéḡi'in Jesus-ví'piye' wíḡivíwhäyundepí

⁴⁵ In méesate'in sundáḡo diwáymää in owha' p'ó'ḡéḡi'indá heḡá in Pharisees-á dikw'ó' diwepiye', heḡi in sundáḡo ovâysikáyin, "Heḡi háaḡan i sen wíwínmaapí?" ⁴⁶ Indi in Pharisees ovâyḡu'an, "Hânhay wänbo wí to'wí wí'ihée'apí hä'i sen ihée'o waagibá." ⁴⁷ In Pharisees-di ovâysikáyin, "Ti un wá' in ta'gen namuu iweḡi iḡi wovâyäa'an? ⁴⁸ Ti wí'únhanginnáhpí'an wí' wänbo na'in tsonnindá heḡá na'in Pharisees-á iví'piye' wí'ivíwhäyundepí'in? ⁴⁹ Yôesi Táḡáḡi ná'in t'owa iví'piye' díviwhäyunde'in ovâyḡu'ukhâymáa, indá i tsontuḡ Moses ita'nandi wíḡäytaapí." ⁵⁰ Wí sen in diweḡi Nicodemus gin nakhäwä'ḡi ovâyhée'an, i-á hânhaybo Jesus-ví'piye' namää'i' namuu. ⁵¹ Kinnân ovâyḡu'an: "Wíḡinkoedíḡi gitúníḡi háa wí to'wí híwó' háa híwó'pí i'annin páadé iví tuḡ git'oeḡiḡiḡo, heḡá háawên i'annindá gínhanginpóepíḡiḡo. Na'inbí tsonḡuḡ kí'min gínmuupí'an." ⁵² Indi óetḡu'an, "Háaḡan igí' bikhäḡe'hée'o? Ti ḡ wá' Galilee iwe'ibá unmuu gáhân? Áyḡḡiḡi Yôesi Táḡávi ta'nin mântuḡ'ámí, heḡân ḡhanginpúwí wí' wänbo wí Yôesi Táḡávi tukhē'bi' Galilee-wi wínamuupí'in."

I kwee wíyá kweeví sendáḡi it'aywó'nandi'

⁵³ T'ähkíḡiḡo inbí'piye' díviweeho'.

8 Hewänbo Jesus-á oe Olive Okú gin dâytḡu'o' iwepiye' namää. ² Wíyá tháwân hé'ḡiḡo i' méesate hay'i eepiye' nawáymää. Báyéki t'owa únpo'wáḡi indáḡi isóge heḡi ovâyhá'an. ³ Heḡi in Hudíyoví khuu dâyhä'ḡo'indáḡi in Pharisees-áḡi wí kwee Jesus na'án diwepiye' óeho'. Ná'i kwee-á wíyá kweeví sendáḡi dän-t'aywó'doḡi óekē'. In t'owaví páadépiye' óekwḡu'an, ⁴ heḡi indi Jesus óetḡu'an, "Hähkandi', ná'i kwee-á wíyá kweeví sendáḡi dânt'aywó'doḡiḡo óekē'. ⁵ I tsontuḡ Moses ita'nan diwe kinnân díyôn: Wí kwee kin i'o'i' äyk'usäyuhéyí'in gínkhây'ä'. Heyâa ḡ, hân ḡchanpo'?" ⁶ Ná'in Jesus óetḡu'an óetayí'níḡi wên háawên

híwó'pí'in natḡhpée-ḡiḡi heḡânho ónt'aywó'dichänú-ḡiḡi. Jesus it'ähḡi oe nange iví mankhúḡi häwí ita'nan. ⁷ Hewänbo ihayḡá' óetsikáyinde', heḡiho' idayḡi'andi ovâyḡu'an, "Wénä wí unbí'weḡi wí't'aywó'nanní'ḡi, iḡân i kwee páadé óek'usäyú-í." ⁸⁻⁹ Heḡi wíyá it'ähḡi oe nange iwâyḡu'an. In senä' i kwee óets'úḡe'in ná'in dit'oeḡi wí'ḡḡin t'ähkí iweḡi dipee, in shánkí saydôe páadé, heḡi Jesus-áḡi i kwee-áḡi wí'bo iwe dawindi ovânyo'e'an. ¹⁰ Jesus wíyá idayḡi'andi i kwee óetsikáyin, "Wáyho in ton? Ti wí' wänbo wínatúhpí'an wóe-tuchänú-ḡiḡi ḡkhây'ä'?" ¹¹ I kweeḡi óetḡu'an, "Má'mää, to'wí wänbo háabo wínatúhpí." Jesus-di óetḡu'an, "Naa wänbo-á yoe. Heḡiho ópün, náä iweḡi páadépiye' wíyá wívit'aywó'nanníḡi."

Jesus natú wí kohthay waagi'ba namuu'in

¹² Jesus wíyá ihée'andi in t'owa ovâyḡu'an, "Naa wí kohthay waagi'ba omuu t'owa t'ähkíḡi'. To'wí naa-áḡi nayí' há'to khüḡ ḡge nayēḡéni, hewänbo i kohthay nawówátsipäyí'i' imá've-í." ¹³ In Pharisees-di óetḡu'an, "U-á wí'bo uví'geḡi bipihí'máa, heḡânho háa untú'nin to'wí wänbo wí'únkhây'ähpí iwähäyú-ḡiḡi." ¹⁴ Jesus-di ovâyḡu'an, "Tobá wí'bo naví'geḡi wâyḡu'an wänbo', háa naaḡi wâyḡu'an waa ta'gen namuu, gá naa dínhanginnândân wähäḡäḡi o'äḡi'in heḡá wähäḡäpiye' omännindá. Hewänbo undá wähäḡäḡi o'äḡi'in háa wähäḡäpiye' omännin wí'únhanginnáhpí. ¹⁵ Undi t'owa bínwänpimúndegíbo bín't'aywó'dichänunde'. Naadá to'wí wänbo wíḡônchänundepí. ¹⁶ Hewänbo wí to'wí dônchänudáho', híwó' dáy'ámí, gá wí'bo wíḡáy'opíḡân, hewänbo i dísandí-áḡi naa-áḡi handa' gatú'. ¹⁷ Unbí tsontuḡ ta'nin diwe wänbo kinnân natá'muu: Wí to'wí óetsondiwekán dihayḡi wên wíyedi handa' iví'geḡi datú'dáho', únkhây'ä' úviwhäyú-ḡiḡi háa datú waa ta'gen namuu'in. ¹⁸ Naa i wí' omuu naví'geḡi dáypihée'o'i', heḡá naví Táḡá dísandí' wá' naví'geḡi ihée'o'." ¹⁹ Indi óetsikáyin, "Wáyho' uví táḡá?" Jesus-di ovâyḡu'an, "Undiḡá naa wíḡitaapí, naví Táḡá wänbo-á wíḡíntaapí. Naa dítaadáho', naví Táḡá wá' dín'táa-íwän."

²⁰ T'ähkí ná'in Jesus natú i méesate hay'i ee ovâyhá'o' ihayḡi, i chä' nate'kw'ó'ḡi íve nú' naná' diwe. Heḡi to'wíḡi wänbo wí'óepanké'pí, ihayḡi wa'ḡi wí'únpo'epíḡi óekéyíḡi.

Jesus natú wáy namän dipiye' in t'owa wíḡinkoedí-ípi dimú-ḡiḡi

²¹ Jesus wíyá ovâyhée'andi ovâyḡu'an, "Naa náweḡi omän, heḡi undi dítu'wähkhâymáa, hewänbo unbí t'aywó'di wa'ḡi bínmáadíbo' íchuwagít'óe. Wáy omän diwepiye'ba wí'únkoedí-ípi ímu-ḡiḡi." ²² Heḡiho in Hudíyoví p'ó'ḡéḡi'in dívitḡu'an, "I natú wáy i namän deepiye'ba wíḡinkoedí-ípi gimú-ḡiḡi. Háaḡan kin natú? Ti wí'bo ikhe'khâymáa gáhân?" ²³ Iḡi ovâyḡu'an, "Undá náä áagéwin ímuu, naa-á oe kw'áyewi-á. Undá náä

oepáa k'aydiwindá? ímuu, naa-á yoe. ²⁴ Hedânkun naadi wâytü'an, unbí t'aywó?di bînmáadîbo? íchuwigít'óe, heđi to'wí naa omuu'in úvîwhâyunde-píđáho ta'gendi unbí t'aywó?di bînmáadîbo? íchuwigít'óe'in únpúwí. ²⁵ Heđi óetsikáyin, "To-an unmuu?" Jesus-di ovâyütü'an, "Naadi páadédîbo wây-tümáa to'wí omuu'in. ²⁶ Wíyá báyéki háäwí unbí'gedi otúní?i naa dómáa, heđá báyéki híwó?pí' úvî'andi namuudi naa dînkoeđi wây't'e'p'íde-íđí. Hewänbo háa i dísandiví'wedí ot'oe'indá? t'ähkí t'owa dovâyütü'o?, heđi i-á in ta'gendá? ihée'o?."

²⁷ Hewänbo ná'in Húdíyoví p'ó'dédí'in wídika?pówápi i óesandi-á Yôesi Tádá namuu'in. ²⁸ Heđiho Jesus-di ovâyütü'an, "Owáy naa t'ähkí t'owagí? o'aypuyä?i? undi dít'óhtägetege ihaydáho? únhanginnáni to'wí naa omuu'in, heđá únhanginpúwí naa wí'bo háawên wídáy'opí'in, hewänbo háa naví Tádáđí díhâ?andíđá? dáyhée'o?. ²⁹ I dísandi? naa-áđí nayi?. Wí'bo wídíyoe'an-pí, gá naa-á háäđi wänbo t'ähkí i óehíhchando?ídá? dáy'ogân." ³⁰ Heđi kin ovâyihí'máa ihayđi báyéki t'owa iví'piye? dívîwhâyü.

To'innan ta'gendi Abraham-bí äy dimuu?

³¹⁻³² Jesus-di ná'in Hudíyo iví'piye? dívíts'anwhâyü'in ovâyütü'an, "Naví hí? háäđi waa dîn'a'ginhondáho?, ta'gendi naví'wedí iháhpúwí'in ímuu, heđá únhanginnáni háäwí in ta'gen namuu'in, heđi pan waagi'inbá wíyá wí'ímúnípi." ³³ Heđi óetü'an, "Na'indá Abraham-bí äy iwedi?innân gimuu. Na'indá hânhay wänbo to'wênbí pan wíginuupí. Heđi háadan untü pan waagi'inbá wíyá wíginúnípi gin?"

³⁴ Jesus-di ovâyütü'an, "Ta'gendi wây-tümáa, to'wên t'ähkí dívít'aywó?kanhonnindá, t'aywó?didi ovâyímáadí pant'ôe'in waagi'in dimuu. ³⁵ Wí to'wí pant'ôe?i namuu'i-á iví tsondiví k'aygi iwe háäđi wänbo t'ähkí wí-nachä'nípi, hewänbo i tsondiví ay únmuu'i-áho hânhay wänbo t'ähkí k'aygiwi-ân namuu. ³⁶ Heđi naa Yôesi Tádáví ay omuu'ídi unbí t'aywó?di iwedi wây-whima?p'áđidáho?, ihayđibáa ta'gendi iwhima?p'ání. ³⁷ Naa dînhanginná un Abraham-bí äy iwedi'in ímuu'in, hewänbo undá ída? díhéyí'in, gá naví hí? unbí pí'ná khó'yé wíwînmaapíđân. ³⁸ Háa naví Tádáđí dînkeeyan-nin naadi wâyütü'an, hewänbo undá háa unbí tádáví'wedí ít'oe waagibá úvíkanhon" kin Jesus-di ovâyütü'an.

³⁹ Heđiho indi óetü'an, "Abraham-dá na'inbí hân'oe?i? tádá gínmuu." Jesus-dá ovâyütü'an, "Abraham-bí äy ta'gendi ímuudáho?, háa Abraham í'an waabá úvî'äamíwän. ⁴⁰ Hewänbo náa undíđá díhéyí'in ída?, to-báháa in ta'gen naví Tádáví'wedí ot'oe'indá? wâyütü'an wänbo?. Abraham-dá ha'wáa wí'í'anpí. ⁴¹ Undá háa unbí tádá i'o waabá úvî'o?." Heđi óetü'an, "Tádápí'in äy wíginuupí. Wí'đá? wí tádá gín'án, i-á Yôesi Tádá namuu." ⁴² Jesus-di ovâyütü'an, "Yôesi Tádá ta'gendi unbí tádá únmuudáho?, naa díséegí-íwän, gá iví'wedí

o'äädân, hedânho náa-á náwe oyi?. Naa opichan-póedíbo wó'äápí, idân naa dísan. ⁴³ Háadan wí'íka?póyá?pí háa wâyütümáa'in? Gá naví hí? wí'ít'óyan-da?píđân. ⁴⁴ Penísendi-ân unbí tádá únmuu, heđi undá íkanda? háa unbí tádá nada? waa. Páadédí waabo náa iwehay Penísendi-á t'owa t'akhänu?i namuu, heđá in ta'gen namuu'in iví pí'ná wí'ihonpíđí iwedi ihänge'o?. Háäđi wên hôeyó natü ihaydá háawi namuu'in ipikeey-o?, gá wí hôeyó?i namuudân, heđá in dihôeyó?inbí tádá-á dínmuu. ⁴⁵ Hewänbo naadá in ta'gen wâyütü'o?, hedânho wíđînwhâyundepí. ⁴⁶ Wênä wí-an un ta'gendi ítúní naa dáy't'aywó?nannin? Tóebo yoe. Hewänbo naadi in ta'gendá? wâyütümáa, heđiho háadan wíđînwhâyundepí? ⁴⁷ Wí to'wí Yôesi Tádáví? únmuu'íđá iví hí? ónt'óyande?. Hewänbo undá Yôesi Tádáví'in ímuupíđânkun wíwîn't'óyandepí" kin Jesus-di ovâyütü'an.

Hân'oe Abraham-di Jesus óemû?

⁴⁸ In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetü'an, "In ta'gen gitühpí'an, ü-á Samaria-wi waagi?bá unmuu, na'inbí khuu wí'náa'a'ginpíđí, heđá wí yä'däapí? p'oe-wäähäđi wóemáa." ⁴⁹ Jesus-di ovâyütü'an, "Naa wí yä'däapí? p'oe-wäähäđi wídímáapí. Naa naví Tádáví'gedí híwó?đá? dáyhée'o?, hewänbo undá naví'gedí híwó?pí úvîhí'máa. ⁵⁰ Wí'bo wó'da?pí otúní'in naa hay?i omuu'in. Yôesi Tádá-ânho namuu i nada?i kin natúní'in, i-áho natü? háa undá in ta'gen bînmáa'in heđiháa naa-á. ⁵¹ Naadi ta'gendi wâyütümáa, wí to'wí naví hí? dîn'a'gindo?i-á chuwa iwe há'to napówa-í." ⁵² In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetü'an, "Nábáha? gínhanginná wí yä'däapí? p'oe-wäähäđi wóemáa'in. Abraham nachuu, heđá t'ähkí in Yôesi Tádáví hân'oe?in tukhe?mindá wá? dit'ahán. Hebo ü-á untü? wí to'wí uví hí? i'a'gindo?i há'to hânhay wänbo chuwa iwe napówa-í. ⁵³ Ti na'inbí hehäđi wí thehtáy pahpâa Abraham-bí shánkí hay?i unmuu gághân? I-á heđá Yôesi Tádáví tukhe?mindá dit'ahán. To-an ü? unmuu gân un'ánde?" ⁵⁴ Jesus-di ovâyütü'an, "Naa wí'bo hay?i dáypipaadáho? háagí? wänbo wí-nachä?muupí. Hewänbo naví Tádáđân naa hay?i dípaa, heđi ítü? i-ân unbí Yôesi únmuu. ⁵⁵ Undíđá hânhay wänbo wíwîn-taapí, hewänbo naadá i dótaa. Wíđótaapí gin otüđáho naa wí hôeyó?i? omúní, un waagibá. Hewänbo naadá ta'gendi dótaa, heđi iví hí? dôn'a'gindo?. ⁵⁶ Unbí thehtáy pahpâa Abraham nahíhchä? gá i thaa o'ää?i? ipuwäkhâyímáadân, heđi imû? ihayđiho nahíhchan-póe." ⁵⁷ In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetü'an, "P'ánántä pâyoyo?i wänbo wa'đi wú?muupí. Hândídan Abraham nâamû?" ⁵⁸ Jesus-di ovâyütü'an, "Ta'gendi wâyütümáa, wa? Abraham na'aypuyäpíđíbo naa oyiho?" ⁵⁹ Heđiho dâyk'uuwóehógi óek'usâyühéyíđí, hewänbo i meesate ívedí kaađibo napee.

Jesus-di wí sen tsít'aa?i na'aypuyä?iví keetan óemági

9 Jesus oe p'óegé wáy namändi wí sen óemû?, i-á tsít'aa?ibo na'aypuyä. ² Jesus-ví khäge?nindi óet-

sikáyin, “Háhkandi?, ti ná?i sen wên t'aywó?nin i?andân, háa iví táđá?in dânt'aywó?nandi tsí?t'aa?i na?aypuyä?”³ Jesus-di ovây?an, “Wên t'aywó?nin i?annin namuudi kin wí?únpoepí, háa iví táđá?in dânt'aywó?nandi wânbo-á yoe. Ná?indá ûnpóe hedânho Yôesi Táđáđí wên háawên ôn?ámíđí, hedí kindíđi nakeepúwíđí Yôesi Táđá-á nakay?in.”⁴ Thaadi t'owa dívít'ôe?ámíđí? naná, khú?dédá yoe. Hedí hanbá nää-ân naná i naa dísandí- ví t'ôe ívít'ámíđí wa?đi gínkoedíđibo?, gá owáy wí thaa naná? diwe na?in wíyá há?to gínkoedí-í ívít'ôe?ámíđí.⁵ Wa? nää oepáa k'ayđi oyidíbo naa wí kohthay t'âhkí t'owagí? waagi?bá omuu.”⁶ Kin natú ihayđi ee nange isóp'ohén, hedí iví só?p'oedí wí nap'o?ay ipaadi i sen natsí?t'aamuu?i tsée eedí óe?âyü.⁷ Hedáhá? óetü?an, “Ya? ópûn oe p'obú?ay iwepiye?, Siloam kin dâytü?o?i?, hedí uví tsée mán?owíđi-í. (Ná?in kháwá Siloam-dá natü?da? “óesandi?” gin.) Hedího i sen namääđi i?oewáä, hedí iwáybun dihayđiho? iví keetan imáa.⁸ In to?wên i senbí tso?wa dithaa?in hedá in to?wên ihä?da?sógéndeđi óemû?in dívítsika?máa, “Ti ná?i i to sen ihä?da?sógénde?i wínamuupi?an?”⁹ Wên ditú, “I-ânkun namuu.” Wây-á wëndá ditú, “Yoe” gin, “i waagi- íbá ûnwânpicháa.” Hewânbo i sendá natú, “Naa-ânkun i omuu.”¹⁰ Hedího óetsikáyin, “Hândíđan handi uví keetan mánkê?”¹¹ Iđi ovây?an, “Wí sen Jesus gin nakháwá?i wí nap'o?ay ipaa, hedí naví tsée eedí d'âyü, hedí ditü?an oe p'obú?ay Siloam gin dâytü?o? iwe dáy?owíđi-í. Hedího? omääđi dáy?oewáä, hedí naví keetan donkê?”¹² Óetsikáyin, “Wáyho i?” “Gáwáy” gin ovây?an.

In Pharisees-di i sen natsí?t'aamú?de?i? óehí?máa

¹³⁻¹⁴ I thaa Jesus i nap'o ipaadi i sen natsí?t'aamú?de?i?iví keetan óemáđi ihayđá Hudíyoví kaykhanwówá thaa naná. Hedího to?wëndi in Pharisees-ví?piye? i sen óeho? indi óehé?ámíđí.¹⁵ In Pharisees-di wá? óetsikáyin háđíđan iví keetan ikê?in. Iđá ovây?an, “Wí sendi nää tsée eedí dínap'o?âyü, hedá dáy?oewáä, hedí nää dínkeepóe.”¹⁶ Wáy wên in Pharisees ditú, “I sen kin i?andi-á Yôesi Táđáđí wí?ônk'ú?pí, gá ná?i kaykhanwówá thaa wí?i?á?gínpíđân.” Hewânbo wây-á wëndá ditú, “Wí to?wí t'aywó?to?i namuu?i kí?bi pínnán há?to ikeyyamí.” Hedího wêege?in dipóe.

¹⁷ Hedí wíyá in Pharisees-di i sen natsí?t'aamú?de?i? óetsikáyin, “Heyâa ü, hân iví?gedí úchanpo? Ü-ân unmuu uví keetan mánkê?i?” I sendi ovây?an, “I-á Yôesi Táđáđí tukhê?bi namuu.”¹⁸ Hewânbo in Hudíyoví p'ó?dédí?in wíđívíwhâyüví ná?i sen ta?gendi natsí?t'aamuuwân hebo nää ûnkeepóe, hedího? iví táđá?in ovântükánnan iví?gedí ovântsikáyí?nídí.¹⁹ Hedí ovântsikáyin, “Ti unbí ay ná?i dánmuu? Ti tsí?t'aa?i na?aypuyä?in datüni? Háđíđan handi nää ûnkeená?”²⁰ I senbí táđá?indi ovây?an, “Gánhanginnândákun na?inbí ay

† Kin natú ihayđi Jesus natü?da?, wáyýedí t'ôegí? naná, wáyýedá wígínkoedí?i ívít'ôe?ámíđí, hedí wa?đi naná i-á it'ôe?ámíđí, gá óehéyí ihayđi wa?đi wínanáhpíđân.

gánmuu?in hedá tsí?t'aa?i na?aypuyä?indá.²¹ Hewânbo háadí nää ûnkeená?nin wígánhanginnáhpí, hedá wá? wígánhanginnáhpí to?wíđí óekeetanmáđi?in. Bintsikáy- i?be i?. Senho namuu. Igi? wí?bo ipihé?ámí.”²² I senbí táđá?in in Hudíyoví p'ó?dédí?in dânkhuwôeda?máa, gá dâywéhpê?andân i méesate ee ovâytsudekhä?ámíđí to?wên ditü?nin Jesus-á namuu i to?wí Yôesi Táđáđí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí.²³ Handíđankunho datú, “Senho namuu, hedího bintsikáyí?be i?”

²⁴ Hedího wáygingí? i sen natsí?t'aamú?de?i? óet- s'úđedí óetü?an, “Yôesi Táđáđí páadépiye? uví tütü bimääni in ta?gen untúnídí. Gínhanginná ná?i sen iví?gedí bihée?andi-ân t'aywó?to?i namuu?in.”²⁵ Iđi ovây?an, “Naa wíđínhanginnáhpí háa t'aywó?to?i namuu?in háa yoe, hewânbo ná?in ta?gendi dínhanginná: Tobáháa hándíđí otsí?t'aamú?de wânbo?, nää-á dín- keená.”²⁶ Hedího óetsikáyin, “Hânnan wóe?an? Hân- díđan wóekeetanmáđi?”²⁷ Hedí ovây?an, “Wây?an- ho?, hewânbo wí?úvít'óyanpí. Háadán wíyá ít'oe-í?in ída? Ti ída? gáhân un wá? iđi wovâyhá?ámí?in hedânho iví?piye? úvíwhâyü-íđí?”²⁸ Indi i sen háäwí nachä?muupi? waagi óehé?andi óetü?an, “Ü-ân há?i sendi wóehä?o?i? unmuu. Na?indá Moses-ví hí?đí d'íhá?anninnân gimuu.²⁹ Yôesi Táđáđí Moses óehé?annin gínhanginná. Hewânbo há?i sendá, wígínhanginnáhpí to?wíđí óesan- nin.”³⁰ I sendi ovây?an, “Whâyüvíwó?nin namuu. To- báháa naví keetan iđi dí máđi wânbo? un wí?únhangin- náhpí to?wíđí óesannin.”³¹ Gínhanginná Yôesi Táđáđí in t'aywó?to?in wí?ovâykhäge?dopí?in híwó? díví?ámíđí, hewânbo in to?wên óe?á?gindo?indá hedá to?wên háa natú waa díví?o?indá, innânho iđi ovâykhäge?do?.³² I nan oepáa nakhí?yen dihayđi waagi nää pu?wahayđi to?wí wânbo wí?únkoedí?i wí tsí?t'aa?i na?aypuyä?iví keetan óemääníđí.³³ Há?i sen Yôesi Táđáđí óesan- píđáho há?to ûnkoedí-í háawên wânbo i?ámíđí.”³⁴ Indi óetü?an, “Ü-á t'aywó?to?iđá? un?aypuyä. Ti un?ánde gáhân ü?koedí?in na?in d'íhá?ámíđí?” Hedí iwáygedí óekhêpiyedí óekhä?an i méesate ee wíyá nats'únídí.

In to?wên tsí?t'aa?in waagi?inbí dimuu?inbí?gedí Jesus ihé?an

³⁵ Jesus ûnhanginpóe i sen óekhêpiye?in, hedí óenuwäđi óeshaa, hedí óetsikáyin, “Ti i to?wí t'âhkí t'owagí? na?aypuyä?iví?piye? biwhâyunde?”³⁶ I sendi Je- sus óetsikáyin, “Má?mää, to-an ná?i to?wí namuu, t'âhkí t'owagí? na?aypuyä?i? Dítü?an to?wí namuu?in, hedân- ho naa dínkoedí-í iví?piye? dáywhâyü-íđí.”³⁷ Jesus-di óe- tü?an, “Üđi nâamû?ho?. Naadi wíhí?máa?i-ân i omuu.”³⁸ I sendi óetü?an, “Na?inbí Sedó, naa uví?piye? dáy- whâyunde?”, hedí Jesus-ví páadépiye? idé?gendisóge.

³⁹ Jesus natú, “Naa nää oepáa k'aydipiye? o?ää hedân- ho nakeepúwíđí to?wên híwó? dívíkanhonnin dimuu?in hedá to?wên híwó?pí dívíkanhonnin dimuu?indá. Naa o?ää in to?wên wíđây?múndepí?in dínhanginná?nin dín-

keepúwídí, hedá in toʷwên dínkeet'óe gin diʷándeʷindá ditsíʷt'aamuu waagibá dipúwí."

⁴⁰ Wên Pharisees iwe tsoʷwa diwinnindi óetsikáyin, "Ti unʷánde gáhân naʷin wáʷ gitsíʷt'aamuuʷin waagiʷinbá gimuu?" ⁴¹ Jesus-di ovâyʷtʷan, "Ítsíʷt'aamuu gin únhanginnândáhoʷ, t'aywóʷdi wíwîn máʷve-ípí. Hewänbo nää íʷtʷ únkeet'óe gin, hedího waʷdi unbí t'aywóʷdi wíwovâyyaʷanpí."

I k'úwá áyíʷdi-ádí iví k'úwá-ádí inbíʷgedí Jesus-di ovâyʷtʷan

10 "Naadi taʷgendi wâyʷtʷmáa, wí toʷwí kw'áayéđí oe k'úwá phékhkaa búge nats'úʷdi i phékhkaa phóđi íʷgedí nats'únívíʷwedí, i-á wí sänbídáʷ namuu. ² Hewänbo i toʷwí khaa phóđi íʷgedí nats'úyáʷdi-á i k'úwá áyíʷdi namuu. ³ I toʷwí in khaa phóđi íʷáyín-máaʷdi i k'úwá áyíʷdigíʷ ónhuudeʷ, hedí i k'úwá áyíʷdidi in k'úwá ovâykháyáʷdeđi iví tʷtʷ dit'oedí in khaa phóđi íʷgedá ovâyphapiyendeʷ. ⁴ T'áhkí iví k'úwá i khaa búgedí ovâypiye ihayđi inbí páadépiyeʷ namáʷ, hedí indá iví tʷtʷ óntaadi únwóemáʷ. ⁵ Indá wíyá toʷwí dâytaapíʷdi háʷto diwóemu-í, hewänbo ivíʷwedí disháni, gá wíyá píʷwíwí tʷtʷ wíʷóntaapíđân."

⁶ Kin Jesus-di k'úwáwíʷgedí in Pharisees ovâyhéeʷan háäwí ovâyháʷamíđí, hewänbo wíđikaʷpóyáʷpí háa natʷdaʷin.

Jesus-á i híwóʷdi k'úwá áyíʷdi namuu

⁷ Hedího wíyá ovâyhéeʷandi kinnân ovâythayyan: "Taʷgendi wâyʷtʷmáa, wên phékhkaa phóđi waagi omuu in k'úwágíʷ. ⁸ Báyéki in naví páadé diʷááʷin sänmin waagiʷinbá dimuu, hewänbo in t'owa naví k'úwá waagiʷinbá dimuuʷindi wíʷovâyʷtʷóyanpí. ⁹ Naa wên khaa phóđi waagiʷinbá omuu, hedá in navíʷpiyeʷ dívíwhâyundeʷin wên k'úwá in phékhkaa búge dits'úʷnin waagiʷinbá-á dimuu. Hedí k'úwá dipíʷ inbí koegíʷ dâysháa-íđí hedá wíyá dits'úyáʷ waagibá, in navíʷpiyeʷ dívíwhâyundeʷin ovâyʷaywoení hedá háäwí dítáyíʷi-á dâymáʷve-í. ¹⁰ Wí sänbíʷ-á naʷáʷ in k'úwá ovâysänhóníđí hedá ovâyʷahánú-íđá, hedá ovâyháʷdânnamíđá. Hewänbo naa-á óʷááʷ t'owa dovâywówátsimáäníđí, hedí náʷin wówátsi dovây máʷi-á shánkí híwóʷnin namuu.

¹¹ "Naa-á híwóʷdi k'úwá áyíʷdi waagiʷbá omuu. Wí híwóʷdi k'úwá áyíʷdi-á nakhâymmuu iví wówátsi iví k'úwágíʷin imáäníđí. ¹²⁻¹³ Wí toʷwí ik'úwá áyíʷnamíđí óewáʷándeʷi-á i kodíʷdi k'úwá áyíʷdi wínamuupí, hedí in k'úwá-á ivíʷindá wíʷúnmuupí. Hedího wí khuyúyó naʷáđi imúndedí nashándeʷ, gá wáʷaadíđáʷ it'óeʷodân, hedího in k'úwáđí taʷgendi wâhphade wíʷóeʷáyíngimáhpí. Hedího i khuyúyó naʷááđi in k'úwá ovâykhugihónde hedá ovâywadeyíyendeʷ. ¹⁴⁻¹⁵ Naa i híwóʷdi k'úwá áyíʷdi waagiʷbá omuu. Naví Tádáđí naa dítaa, hedá naadá i-á dótaa, hedí hanbá in navíʷin dínmuuʷin dontaa, hedá indíđá naa-á dítaa, hedí in dimuudí naví wówátsi wän-

bo dáymáäní. ¹⁶ Wây-á t'owa náwewin dimuupíʷin diyíʷ, indá wáʷ naví k'úwá waagiʷinbá dimuu, hedí naa dínkhâyʷáʷ in wáʷ dovâywéʷgeʷamíʷin. Indá naví tʷtʷ dít'óyaaní, hedí in wéʷgeʷindáđí wíʷdâʷ dipúwí, hedá wíʷdâʷ wí áyíʷdi dínchâʷní.

¹⁷ "Naví wówátsi dáymáäní hedá donwáykéyí. Handíđânkun naví Tádáđí naa díséegí. ¹⁸ Toʷwíđí wänbo naví wówátsi wíđíkwee-ípí. Naví wówátsi-á wíʷbo dáypákhây máa. Naa dínk'óe naví wówátsi dáymáäníđí hedá donwáykéyíđá, gá naví Tádáđí díyôndân kin dáyʷamíđí."

¹⁹ Jesus kin natú ihayđi in Hudíyo inbí ánshaa iwe wêegeʷin dipóe. ²⁰ Báyéki kin ditú, "Wí yáʷdâapíʷ p'owewáqhâđi óemáa hedá bondoeʷi-á namuu. Heháadan bít'óyandeʷ?" ²¹ Hewänbo wây-á wëndá ditú, "Wí toʷwí wí yáʷdâapíʷ p'owewáqhâđi óemáaʷi háʷto ihéeʷamí náʷi sen ihéeʷo waagi. Hedá wáʷ ti wí yáʷdâapíʷ p'owewáqhâđi únkoedí wí natsíʷt'aamuuʷiví keetan óewây máäníđí? Hedân yoe."

In Hudíyodí Jesus óeyoegiʷan

²² Teʷnúđí nanáʷ dihayđi oe Jerusalem búuʷú dínshánkíʷdipóe, háa i méesate hayʷi hánʷoe dâwáytege waa dínʷánshaa-íđí. ²³ Jesus náʷi méesate iwe nayíʷ, ee Solomon-bí pohtaa gin dâytʷoʷ íʷge. ²⁴ In Hudíyoví p'óʷdédíʷindi óebúukêʷdi óetʷan, "Hâđi puʷwahay-an naʷin dítíkhakankhây máa dítʷáamíđí toʷwí unmuuʷin? I toʷwí Yôesi Tádáđí óesógeʷiʷ t'owa ovâyʷaywoeníđí unmuudáhoʷ, nääbo thayʷeedi dítʷan." ²⁵ Jesus-di ovâyʷtʷan, "Naadi wâyʷtʷanhoʷ, hewänbo wíʷúwíwhâyunde pí. T'áhkí pínnán t'óe dókanhondi-á naa dáyʷoʷ gá naví Tádáđí dínk'úʷdân, hedího háa naa dáyʷoʷindibo wovâykeeyoʷ toʷwí omuuʷin. ²⁶ Hewänbo naví k'úwá waagiʷinbá wíʷímuupíđího wíʷúwíwhâyunde pí. ²⁷ In toʷwên naví k'úwá waagiʷinbá dimuuʷindi naví tʷtʷ dít'óyandeʷ, hedí naadá in dovâytaa, hedí naa díyúumáʷ, ²⁸ hedí wówátsi nahánde píʷin dovây máʷ, hedí háʷto hânhay wänbo diháanı, hedá háʷto-á toʷwíđí wänbo naví mangedí ovâyhóní. ²⁹ Naví Tádáđí in dí má-gi, hedí i-á t'áhkíwí shánkí hayʷi-ân namuu, hedí toʷwí wänbo wíʷúnkoedí naví Tádáđí mangedí ovâyhóníđí. ³⁰ Naa-áđí naví Tádá-áđí wíʷdâʷ gamuu."

³¹ Wíyá in Hudíyoví p'óʷdédíʷin dâyk'uuwóehógi óek'usâyuhéyíđí. ³² Jesus-di ovâyʷtʷan, "Báyéki híwóʷdi háäwí bínmúníđíʷ naa dóʷan, naví Tádáđí dítʷan waa-gi. Hedí wéʷin háäwên dáyʷannin namuudan nää naa dík'usâyukhây máa?" ³³ In Hudíyoví p'óʷdédíʷindi óetʷan, "Naʷindá wên háawên híwóʷnin bíʷannin namuudí wíwík'usâyukhây máapí, hewänbo aʷginhâhpíwóʷdi Yôesivíʷgedí bihíʷmáadânho wíʷusâyukhây máa. Ú-á t'owadâʷmân unmuu, hewänboänbo untú Yôesi unmuu gin." ³⁴⁻³⁵ Jesus-di ovâyʷtʷan, "In tʷtʷnin ungiʷ wovâyʷtʷannin diwe natúʷpíʷan, Yôesidí in tsonnin ovâyʷtʷan i waagiʷinbá dimuu. Háʷin t'owa Yôesidí hánʷoe iví tʷtʷ ovây mágiʷin han ovây-

tʉʉʉʉ, heđi ivi híʉ hânhay wânbo t'âhkí taʉgen ûnmuu, ³⁶ heđi háadan handi náâ ítûʉ naadı Yôesi Tádá dóʉaʉginhánundeʉin ivi ay omuuʉin otúđí? Naa-ânkun naví Tádáđí dídeʉman ivi t'ôe donʉamídí, heđá náâ oepáa k'ayđipiya dísan. ³⁷ Naa naví Tádáví t'ôe dáyʉopídáhoʉ, wíđinwhâyú-ípi. ³⁸ Hewânbo naa ivi t'ôe dáyʉo-âkun, heđiho in dáyʉoʉin namuudi únkhâyʉʉʉ navípiye úvíwhâyú-íʉin, tobáháa in otúʉnin bînwhâyundepí wânboʉ. Handidânho taʉgendi únhanginpúwí naví Tádá naa-âđí namuuʉin heđá naa-â naví Tádá-âđá omuuʉindáʉ kin Jesus-di ovâytuʉʉan.

³⁹ Ihayđi wíyá óepankéyíʉin didaʉ, hewânbo inbíwedi namap'â.

⁴⁰ Jesus oe Jordan p'oʉp'ânäpiyeʉ nawáymää, John-di páadéđí in t'owa ovâyʉp'óʉp'oeʉan diwepiyeʉbá, heđi iwebo iwóyíʉ. ⁴¹ Báyéki t'owa iviʉpiyeʉ dimää. Ditú, "John háäwí wânbo pinnán wíʉikeeyanpi, hewânbo háäwí t'âhkí náʉi senbíʉgeđi natúʉi taʉgen namuu." ⁴² Heđi iwáyge báyéki t'owa iviʉpiyeʉ dívíwhâyú.

Lazarus nachuu

11 ¹⁻² Wí sen Lazarus gin nakháwáʉi nahaypóe. I-âđí Mary-âđí heđá Martha-âđí ditiʉúwinmuu, heđi Bethany búuʉúʉay iweʉin dimuu. Mary-ânkunho i káʉp'lo sawóʉ nasuʉiʉi Jesus-ví ân deegi óekâyukhâymaaʉi heđáháʉ ivi phódá óepidikhâymaaʉi namuu. ³ Mary-âđí Martha-âđí Jesus ónt'ôesandi óetuʉʉan, "Naʉinbí Sedó, ót'óyan, i nâaséegiʉi nahay." ⁴ Jesus náʉin nat'oe ihayđi natú, "Tobáháa nahay wânbo nawówayeʉeni, heđiho háa únpuwíʉin namuudi in t'owa dâymúʉđi Yôesi Tádá kw'áayéboʉ óemáʉve-í, heđá naa ivi ay omuuʉi wáʉ kw'áayébo dímaʉve-í."

⁵ Tobá Jesus-di Martha-á Mary-á heđá Lazarus-á ovâségeí wânboʉ, ⁶ Lazarus nahayʉin únhanginpóe ihayđi wíye thaa waʉđi iwáygeboʉ itsíkhaʉandi wíʉunpuwämääpi. ⁷ Ihaydáhoʉ ivi khägeʉnin itʉʉʉan, "Yahoʉ oe Judea-piyeʉ giwáymu-í." ⁸ Iví khägeʉnindi óetuʉʉan, "Hâhkandiʉ, hânhayboʉ in Hudíyoví p'óʉdédíʉindi wóek'usâyuhéyíʉin didaʉpíʉan. Heđi háadan eepiyeʉ unwáypundaʉ?" ⁹ Jesus-di ovâytuʉʉan, "Thaadi nanáʉ dihayđi tãʉđi wíye óda nakeenâhpíʉan. Wí toʉwí thaadi iyiyéndeʉi wínakanundepí, gá i ko náâ oepáa k'ayđigiʉ namuuʉiđi nakeenândân heđiho wáy namän niʉge imundeʉ. ¹⁰ Hewânbo wí toʉwí khüđi iyiyéndeʉi-á nakanunde wíʉunkohthaynáhpíđi."

¹¹ Ihaydáháʉ Jesus-di ovâytuʉʉan, "Naʉinbí k'ema Lazarus nayókhá, heđi naa omän dóyóhsaaníđi." ¹² Iví khägeʉnindi óetuʉʉan, "Hâhkandiʉ, Lazarus nayókhândáho handiđi nahewówa-í." ¹³ Indá diʉánde Jesus natʉdaʉin Lazarus taʉgendi nayókháwák'óeʉin, hewânbo ho nachuuʉin natʉdaʉ-á. ¹⁴ Heđiho thayʉeegi ovâytuʉʉan, "Lazarus-á ho nachuu. ¹⁵ Heđi ungiʉ shánki híwóʉ namuu naa iwe wóʉyipíđi i nachuu ihayđi, gá bînpuwâkhâymaađân háa donkhâymaaʉin, heđi handiđi shánki navípiyeʉ úvíwhâyumääni. Náâ yahoʉ iviʉpiyeʉ

gimú-í." ¹⁶ Thomas i kwâati gin dâykhyáʉdeʉiđi in wéʉgeʉin khägeʉnin ovâytuʉʉan, "Yaho gimú-í, heđi Jesus óehaydáhoʉ i-âđíba gichúu-í."

Jesus natú i-ân t'owa ovâywaywówapaʉi heđá wówátsi nahándepeʉin ovâymäʉi-á namuu

¹⁷ Jesus oe Bethany búuʉúʉay tsoʉwa napowaʉʉ ihayđi óetuʉʉan Lazarus óekhãʉk'úʉ iweđi yôenu thaa-honaphađeʉin. ¹⁸ Bethany-á Jerusalem diweđi kayíʉ wínanáhpí, wíye míya ihayhâyú, ¹⁹ heđi Mary-á Martha-á inbíʉwe báyéki Hudíyo dipówa ovâsíwówáʉamídí, inbí tíʉúu dánmäđi.

²⁰ Jesus naʉʉʉin Martha únhanginpóe ihayđi naʉayyapee, hewânbo Mary-á oe k'aygibo iwóyíʉ. ²¹ Martha-đi óeyayđi óetuʉʉan, "Naʉinbí Sedó, naví tíʉúu nahay ihayđi háy náwe unyíđi háʉto naháñiwän. ²² Hebo naa dínhanginná náäbo háäwí Yôesi Tádá nâadaaʉandiʉ iđi wóemääni." ²³ Jesus-di óetuʉʉan, "Uví tíʉúu úwaywówápúwí." ²⁴ Martha-đi óetuʉʉan, "Naa dínhanginná i t'âʉgi thaa nanáʉ diwe t'âhkí t'owa ovâywaywówápaa ihayđi nawáywówápuwagít'óeʉin." ²⁵ Jesus-di óetuʉʉan, "Naa-ân i omuu t'owa dovâywaywówápaaʉi, naadi dovâywówátsimáʉ. Toʉwí navípiyeʉ iwâyúʉiʉ iwówátsimáʉve-í tobá nachuu wânboʉ. ²⁶ Heđi wí toʉwí waʉđi nawówayiʉ navípiyeʉ iwâyúđi háʉto nachúu-í. Ti biwhâyunde náʉin?" ²⁷ Martha-đi óetuʉʉan, "Heđân há, Naʉinbí Sedó, naa dáwhâyundeʉ u-ân unmuu i Yôesi Tádáđí wóesógeʉi t'owa ovâyʉaywoeníđi, Yôesi Tádáví ay-ân unmuu. Ívítíkhaʉmáawän náâ oepáa k'ayđipiyeʉ unʉâ-íđi."

Jesus isíhtã

²⁸ Kin natú ihayđiho Martha iwehoʉ, heđi ivi tíʉúu Mary itʉʉʉan iʉâhängeʉamídí heđi óesântʉʉʉan, "I háhkandi ho napówa heđi u-âđí nahíʉdaʉ." ²⁹ Mary náʉin nat'oe ihayđi weseboʉ iwínú heđi ee Jesus nayiʉ iwepiyeʉ namää. ³⁰ Jesus i búuʉúʉay iwe waʉ wínapówápí, hewânbo waʉđi Martha-đi óeyay iwáygebo nayiʉ. ³¹ In Hudíyo ee tewhá íve dikw'óʉnin Mary óesíwówáʉoʉindi óemúʉ wese iwínúđi yáʉwépiyeʉ napeeđi, heđi diʉân Lazarus nakhãʉk'óe iwepiyeʉ namännin isíhtã-íđi, heđiho únwóemää.

³² Mary oe Jesus nayiʉ iwe napówa, heđi óemúʉ ihayđi ivi páadépiyeʉ idéʉgendisógeđi óetuʉʉan, "Naʉinbí Sedó, naví tíʉúu nahay ihayđi háy náwe unyíđi háʉto naháñiwän." ³³ Mary-á in Hudíyo únwóeʉãʉindá dívísíhtʉwínundeđi Jesus-di ovâymuʉ ihayđi, ivi píʉná khóʉyé hânho nataachanpóe heđi nathãthãpóe, ³⁴ heđi ovâytsikáyin, "Wáygan Lazarus óekhãʉk'úʉ?" Óetuʉʉan, "Naʉinbí Sedó, hêe naʉindáđi ókãʉveđi nâamúníđi." ³⁵ Jesus isíhtã. ³⁶ Heđiho in Hudíyo ditú, "Bínmuʉđí, taʉgendi Lazarus óeségeí." ³⁷ Hewânbo wáy wên ditú, "I to sen natsíʉt'aamuuʉivi keetan óemági. Ti wá wíʉunkoedipiʉan Lazarus ónehkhãaʉamídí waʉ nachuupidíbo heđânho wínachúu-ípíđi?"

Lazarus óewáywówápa

³⁸ Jesus wíyá iví p'í'ná khó'yé hânho nataachanpóe, heđi wí t'ovápho nachá? diwe i pení nak'óe iwe napówá. Wí k'uu pháagí? nakhaawin t'ovápho ee. ³⁹ Jesus-di ovâytu'an, "Hã?i k'uu wéhánäpiye? bin-hânge?an." I nachuu?iví pá?đây Martha-đi Jesus óe-tu'an, "Na?inbí Sedó, nää-áho nasuħkay, nää-á yôenu thaa nahán diweđi únna." ⁴⁰ Jesus-di óetu'an, "Nađi wítu'anpí'an, biwhâyundedaáho nâamúni Yôesi Táđá hânho nakay?in." ⁴¹ Heđi i k'uu wéhánäpiye? dâyhânge?an, heđi Jesus oe makówápiye? ibeđi natú, "Táđá, nađi wíkú?daa?o naví yûusu dînt'óyandi. ⁴² Heđá dínhanginná hãđđi wânbo t'ãhkí dînt'óyan-de?in, hewânbo naa ná?i tu? otú ná?in t'owa náwe diy-i?in dit'óe-ídí uđi naa dísannin dívíwhâyumãäníđi." ⁴³ Ihayđáhá? kaygi natú, "Lazarus, ópive." ⁴⁴ Heđi i sen nachu?k'óe?i napee. Wa?đi aa saygi?đidi na?ánmuu, iví ánda mandá wânbo?, heđá iví ts'ay-á wá? aadı ún?ánmuu. Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Bin?ánsuu heđânho iví?piye? namú-ídí."

In Hudíyoví p'ó?đéđí?in dida? Jesus óehéy?in

⁴⁵ Báyékí in Hudíyo Mary-ví?piye? di?áđâapóya?nin háa Jesus i?annin dâymú?, heđi iví?piye? dívíwhâyü. ⁴⁶ Hewânbo wây-á in Pharisees-ví?piye? dimää ovây-tu?ãamíđi háa Jesus i?annin. ⁴⁷ Heđiho in owha? p'ó?đéđí?indáđi heđá in Pharisees-áđi in Hudíyoví tu?owa? ovâywé?ge?an, heđi ovâytsikáyin, "Hânnan iví?amí? Ná?i sendá báyékí ipínnánt'óe?o". ⁴⁸ Kin ikanhondi âymágíđáho?, to?wên t'ãhkí iví?piye? dívíwhâyü-í, heđá in Rome-win sundado di?ãđ-í heđi na?inbí méesate hay?i dînnayü-í heđá na?inbí t'owa-á dînwáde-í." ⁴⁹ Wí sen in diweđi ihay paayo na?owha?p'ó?đéđí?án, i-á Caiaphas kin nakhãwã, heđi idá ovâytu'an, "Undá hãwí wânbo wí?úhanginnáhpí. ⁵⁰ Ti wí?úhanginnáhpí'an shánkí yânbedi híwó? namúni?in ungi? wí?đá? wí to?wí t'ãhkí na?inbí t'owagi? iví wówátsi imãäníđi, heđi handiđi na?inbí t'owa t'ãhkí wí?ovâyhãnú-ípi." ⁵¹ I-á iví ánshaa iweđibo ná?i hí? wínatúhpí, hewânbo wí Yôesi Táđávi tukhe?bi namuu waagibá ihée?andânho háa napuwagít'óe?in natú, gá i paayo owha? p'ó?đéđí? namuudân. Heđânkunho natú Jesus-á t'ãhkí in Israel t'owagi? nachuwagít'óe?in. ⁵² Hewânbo ingí?đá? wí-nachuwagít'óepí, in to?wên Yôesi Táđávi ây únmuu?in wéngé t'ãhkí diwádekw'ó?ningí?ân wá? nachuwagít'óe, heđânho ovâywé?ge?amíđi, heđá wí?đá? dipúwí. ⁵³ I thaa iweđi páadépiye? in Hudíyoví p'ó?đéđí?in dívíhí?máa háđíđi óehéyí?gedi. ⁵⁴ Heđiho Jesus wíyá kee?eđi wí?iyéyéndepí, in Hudíyoví p'ó?đéđí?indi wí?óemúnípidí, hewânbo iweđi iyâatãđđi oe ahkónu nú? naná? diwepiye? namää, wí búu?ú?ay Ephraim gin dâytü?o? iwepiye?, heđi iwáygé iví khãge?nindáđi iwóyí? ⁵⁵ Ihayhãđá in Hudíyoví shánkí?đi púnú? naná, Passover gin dâytü?o?i?i. Wa? i shánkí?đi thaa

napówápidíbo báyékí t'owa Jerusalem búu?úđi yá?wé dithaa?in iwepiye? dimää dívípihkây?amíđi in Hudíyoví khuu dínmuu waa. ⁵⁶ Jesus óetu?wãmáa, heđi iwáygé méesate hay?i íve diyíđi dívítü?máa, "Tigúba i nashánkí?đi?ã-í?" ⁵⁷ In owha? p'ó?đéđí?indáđi heđá in Pharisees-áđi in t'owa ovâyýôn Jesus wáygé nayi?in dínhanginpóedí ovây?t'óe?amí, heđânho óepankéyíđi.

Wí kweeđi Jesus-ví ân deeđi wí kã?p'oe sa?wó? nasu?i? ón?ewe

12 Wa?đi sí thaa natáy ná?in Hudíyoví shánkí?đi Passover gin dâytü?o?i dînnáníđi, heđi Jesus oe Bethany búu?ú?ay iwepiye? nawáymää. Iwânkun Lazarus na?án, i-á i sen Jesus-di óewáywówápa?ibá namuu. ² Iweho Jesus ónkindhúukhây?an. Martha-đi ovâyssäsan-de?, heđi Lazarus wá? in wé?ge?indáđi nahúu?án. ³ Heđi Mary wí kã?p'oe sa?wó? nasu?i? nard kin dâytü?o?i? imaa. I kã?p'oe-á wí? taa nakháa heđá hânho nachã?muu. Heđáhá? Jesus-ví ân deeđi ón?ewe, heđá iví phóđá Jesus-ví ân deeđi óepíđi. I kã?p'oeđi ee íve i?ge t'ãhkí sa?wó? nasu?p'íde. ⁴ Hewânbo wí? iví khãge?ninbí?weđi natsikapóe, "Háađan ná?i kã?p'oe sa?wó? nasu?i? wí?ikü?ch'áapí poewin tägintä (300) thaa t'óe díví?andi wá?aađi, i chã? in sehkanãwó? diwówayi?in ovây?mãäníđi?" Ná?i sen kin natú?i-á nakhãwã Judas Iscariot gin, i-á Jesus óekühpekhây?máa?i-ân namuu, heđi ná?in natú sãnbi? namuudí, in sehkanãwó? diwówayi?indi óe?áyíngimäđa yoe. Idá in khãge?ninbí chã? ovây?áyínmáa, heđi iweđibo? isãnhónde?. ⁷ Hewânbo Jesus-di Judas óetu'an, "I kwee ánpí ná?an. Tobá hã?i kã?p'oe imá?ve-í. I thaa díkhã?k'úwígí? namuu. ⁸ Hãđđi wânbo t'ãhkí in sehkanãwó? diwówayi?in t'owa undáđi diyêení bîn-hãđwímãäníđi, hewânbo náwe naa-á hãnhay wânbo t'ãhkí há?to undáđi ochã?ní."

In owha? p'ó?đéđí?in dida? Lazarus óehéy?in

⁹ Báyékí Hudíyo dínhanginpóe Jesus oe Bethany nay-i?in, heđiho iwepiye? dimää Jesus nayiđiđá?bá yoe, hewânbo Lazarus i sen Jesus-di óewáywówápa?i? óemúníđi wá?. ¹⁰⁻¹¹ Jesus-di Lazarus óewáywówápa? ihayđi báyékí Hudíyoví inbí p'ó?đéđí?in ovây?oekanhondi Jesus-ví?piyeđá? dívíwhâyühon, heđiho in owha? p'ó?đéđí?in dâywéhpêe?an Lazarus wá? óehéyíđi.

Jesus wí búndu iwe na?i?ándí oe Jerusalem búu?ú nat-s'ú

¹² Wíyá tháwân in báyékí t'owa in Passover shánkí?đi?piye? dipówá?in dínhanginpóe Jesus oe Jerusalem-piye? na?á?in, ¹³ heđi palm taykhóe dâytü?á?đi ún?ayyaymää, heđi kinnân dívítü?hkü?nuhon: "Wíséegíkénde?." "Na?inbí Sedó Yôesi Táđáđi wóesan, heđiho híwó? wóe?ãamí." "U-á Israel-ví tsondi hay?i unmuu." ¹⁴⁻¹⁵ Jesus wí búndu?ay ho ónkê?đi iwe na?i?án,

hedihho Yôesi Tádáví tã'nin diwe háa ûntû' waagibá napóe. Kinnân natã'muu:

Un t'owa Zion-win wíyá wí'íkhuwôeda'ípi.

Binmú'dí, unbí tsondi hay'i wí búndu'ay k'éwégí ún'ã'. †

¹⁶ (Ihaydiho Jesus-ví khãge'nin ná'i hããwí napo'i wídika'póyã'pí, hewänbo t'úugégí Jesus wíyá oe makówápiye' nawáypee ihaydãnho ná'in iví'gedi natã'muu'in dín'ánpówá, hedá dínhanginná háa natã'muu waabá óe'annin.)

¹⁷ Hããdankãbo báyéki t'owa Jesus-áđi diyí' i thaa idi Lazarus óewáywówãpaadi penípho iwedi napée-í kin óetũ'an, hedí náã ná'in t'owadibá in wé'ge'in t'owa ovãytũmáa háa iwe i'annin. ¹⁸ Hedihho ná'in wé'ge'in t'owa dínhanginpóe Jesus-á ná'in pínán t'oe i'annin, hedãnkunho ún'ayyãmää. ¹⁹ In Pharisees wí'ná táye dívichãnu'odi ditũ', "Ti wíwínmúndepi'an háa ída' waa-gi wí'únpuwãmãpi'in. Binmú'dí, báyéki t'owa i-áđidã dimãn."

Wên Greek t'owa Jesus-áđi dih'ída'

²⁰ Wên Greeks dimuu'in in wé'ge'in t'owa-áđi diyí', in oe Jerusalem dínshãnk'í díná' diwepiye' di'ãã'in Yôesi Tádá óe'a'ginmããníđi. ²¹ Indá Philip-ví'piye' dimää (i-á Bethsaida búu'ú'ay oe Galilee nangewi namuu), hedí óetũ'an, "K'ema, Jesus-áđi gih'ída'." ²² Philip namää Andrew óetũ'ããmíđi, hedáhá' Philip-á Andrew-áđá Jesus-ví'piye' damää óetũ'ããmíđi háa ditũ'in. ²³ Jesus natũ, "Thaydi púnũ' nanãnho nakeepúwíđi hay'i omuu'in, naa t'ãhkí t'owagi' o'aypũyã'i". ²⁴ Hebo ta'gendi wãytũmáa, wí táhtã ko'yi óekoedi iví wówãtsi imã' waagibá ûnpo' hedãnho shãnkí báyéki iwedi natãhpaa-íđi, hedí iví wówãtsi imãhpíđá iwedi hããbo wínapa'pí, iwebo wí'bo nawãnpik'óe. †²⁵ To'wên inbí wówãtsi náã oepáa k'aydi ingí'đã' dínmuu'indá inbí wówãtsi dipedée-í, hewänbo to'wên inbí wówãtsi náã oepáa k'aydi ingí'đã' wídínmuup'i'indá, inbí wówãtsi hãnhay wãnbo t'ãhkí dãmá've-í. ²⁶ To'wên naagi' dívít'oe'ãmí'in didã'đi naa díyũmá've-í'in dínkhã'ã', hedihho' iwáyge naa oyi' iwe, naví t'oe'in iwáygebá diyëëni. To'wên naagi' dívít'oe'o'in naví Tádáđi ovãytũ'ããmí híwq' dívít-siye'annin."

Jesus iví chuwa i'gedi ihée'an

²⁷ "Nããho naví pí'ná khó'yé dínkhãapóe. Ti naví Tádá dondaa'ãmí ná'in dínpuwagit'óe'in diwedi dín'aywoeníđi? Hedãn yoe, ná'in dínpuwagit'óe'in namuudãnkun náã oepáa k'aydipiye' o'ãã. ²⁸ Hedãnho ná'in wída'máa naví Tádá, ovãykeeyãmí u-á hay'i unmuu'in" kin Jesus natũ. Ihaydi ná'i tũp makówáđi nat'oet'óe: "Han dáy'ãnho, hedá wa' wíyá hanbá dáykhãmáa."

† Zion-dá Jerusalem búu'ú' namuu. †† Jesus náãwe wí'bo' iví'gedi ihí'máa. Natũ'dã', i ko'yi iví wówãtsi imã' hããwí iwedi napãa-íđi waagibá, i-á wã' ûnkhã'ã' iví wówãtsi imããni'in hedãnho t'owa in wówãtsi nahãndepi'in dãmkyéđi.

²⁹ In t'owa iwáyge diwinnin i tũp dit'oe, hedí wáy wên ditũ', "Ikwãhtãã'an" gin, hedá wãy-á ditũ', "Wí makówáwi t'óepã'ãã'idi óehée'an." ³⁰ Jesus-di ovãytũ'an, "Nã'i tũp-á naagi'đã' wínamuupí, hewänbo ungi' wã' namuu. ³¹ Ihaydi púnũ' naná Yôesi Tádáđi in óe-taapi'in ovãykeekw'óeníđi híwq'pí díví'annin, hedá Penísendi inbí tsondi dínmuu'i-á óet'aaníđá. ³² Hewänbo naa náã nangedi dít'óhtãgek'úwíđi dítege ihaydi naadi t'ãhkí t'owa dovãytũkãnnamí naví'piye' di'ãã-íđi." ³³ Ná'in natũ ovãythayyãmíđi háawin chuwa únpuwagit'óe'in. ³⁴ Ee t'owa yãagedi to'wíđi óetũ'an, "Yôesi Tádáví tã'nin diwe natã'muu i to'wí idi óeso-gekhãmáa'i' t'owa ovã'yaywoeníđi hãnhay wãnbo tãhkí nawówayëëni'in. Heháãdan untũ' i to'ãhkí t'owagi' na'aypũyã'i' óetegé-í óet'óhtãgek'úwíđi? To-an namuu ná'i to'wí t'ãhkí t'owagi' na'aypũyã'i'? Ti i-á namuu i to'wí Yôesi Tádáđi óesogekhãmáa'i t'owa ovã'yaywoeníđi?" ³⁵ Jesus-di ovãytũ'an, "Wí kohthay waagi'ba omuu, hewänbo undáđi wí hãy tãhkíđã' ochangít'óe. Naa oyi' iwe nakeená, hedihho wa'đi náã undáđi oyiđibo' unbí wówãtsi naa-áđi binhũu, hedãnho nakhũnã' ni'ge wí'iyëëni'píđi. To'wí khũp i'ge namãndi-á wáy namãn ni'ge wí'únhanginnãhpí. ³⁶ Naa i kohthay omuu'iví'piye' bíwhãyũ wa' undáđi oyiđibo', hedãnho t'owa i kohthay iwe íthã'in ípúwíđi."

In Hudíyoví p'ó'đedí'in Jesus-ví'piye' wídívíwhãyundepí

Nã'in Jesus natũ ihaydiho' iwáygeđi namããđi ikaayan wí'óeshaa-ípiđi. ³⁷ Hewänbo tobá báyéki pínán inbí páadépiye' ikeeyan wãnbo', wa'đi iví'piye' wídívíwhãyundepí. ³⁸ Hedihho háa Yôesi Tádáví tukhë'bi' Isaiah itã'nã waagi napóe. I-á hãn'oe natũ, Na'inbí Sedó, i hí' gitũ'i' wídívíwhãyũpí.

Hedí unkay'in wídínhanginnãhpí. ³⁹⁻⁴⁰ Hedihho wídínkoedipí dívíwhãyũ-íđi, gá dínpoedãn háa wíyá wáyge Isaiah itã'nã waa:

Yôesi Tádáđi inbí tsée ovãykhãayan, hedãnho wídín-keepo'pí waagibá dínpuwíđi,

hedá inbí hangintandá ovãyyãa'an, hedãnho wídika'pówá-ípiđi,

hedí naví'piye' wíđi'ã'pí dovã'yowóyé-íđi. ⁴¹ Isaiah ná'in itã'nã gá Jesus-á hay'i napuwagit'óe'in ho ún-keepoedãn, hedãnkun iví'gedi ihée'an.

⁴² Hebo tobá Jesus-ví'piye' wáy wên wídívíwhãyũpí wãnbo', báyéki in Hudíyo p'ó'đedí'in wãnbo iví'piye' dívíwhãyũmãgi, hewänbo kee'eedi wídítũhpí dívíwhãyũ'in gá in Pharisees-di i méesate eepiye' ovãytsudekhã'ãmíđi dikhuwôeda'đãn, ⁴³ hedí ná'in Hudíyo p'ó'đedí'in shãnkí didã' t'owa híwq' inbí'gedi dívíhée'ãmí'in Yôesi Tádá híwq' inbí'gedi dívíhée'ãmíví'wedí.

Jesus-ví hí' ovâytu'annin dâyyoegi'an, hedânho ovây-tuchänukhâymaa

⁴⁴ Hedi Jesus-di kaygi ovâytu'annin, "To'wí naví'piye' iwähýunde'i-á naví'piyedá' wí'iwähýundepí, hewänbo i naa díсандив'piyân wá' iwähýunde'. ⁴⁵ Hedi to'wí'í naa dímundedi i naa díсанди' wá' óemunde'. ⁴⁶ Naa náä oepáa k'aydipiye' o'ää wí kohthay waagi'ba omúnídí, hedânho to'wên naví'piye' díwíwähýunde'in khüü i'ge wí'iyêenípídí. ⁴⁷ Naa wó'tú'pí in to'wên naví hí' dit'oedi hewänbo wí'gây'a'gindopídí dínkhây'ä' ovây-tuchänú-í'in. Naa o'ää t'owa dovây'aywoenídí, dínkhây'ä' ovây-tuchänú-í'in otúnídá yoe. ⁴⁸ I t'ä'gi thaa naná' diwe ná'i naví hí' ho dovâytu'andi' namuudänkun in to'wên naa díyoegi'annin hedá haa otú waa wí'ínséegi'anpí'in ovây-tuchänukhâymaa, ⁴⁹ gá naa haa naví Tádádí díсанди' naa díyôn waagidá' dáyhée'o', haa owänpida' waagá yoe. ⁵⁰ Hedi dínhanginná i tsonttu naví Tádá imági'i wówátsi nahánderpí'in napäyi'in. Hedânho haa naví Tádádí dítu'annindá' naa otú' hedá ha'wáa dáy-hée'o'."

Jesus-di iví khäge'ninbí ân ovây'owídi

13 Wí' thaa wa' natáy i Passover shánkí'di thaagí'. Jesus ûnhanginná i thaa napowa'ä'in náä oepáa k'aydi iwedi iví Tádáví'piye' namú-í'dí. Hääädi wänbo t'ähkí in iví'in ûnmuu'in ovâyséegi wa' náädí nayi' ihaydi, hedi náä ovâykeekankhâymaa hânho ovâyséegi'in.

² Wé'ge dívíkindihúuyo' ihaydi, Penísendi Simon-bí ay Judas Iscariot i ánshaa ho óemági Jesus óeku'p'âyni'dí. ³ Jesus ûnhanginná iví Tádádí t'ähkí kay óemági'in, hedá ûnhanginná Yôesi Tádáví'wedi na'ä'ä'in hedi iví'piye'ba nawáymännin, ⁴ hediho' ee nahúu'án diwedi iwí'nú'dí iví k'éwé'in to ip'ä'dí, hedi wên p'oepidi'in aadi iseeba'áa'an. ⁵ Hedáhá' wên oewä'äbay iwe ip'oesaadi iví khäge'nin í'ân'owí'díhon hedá in p'oepidi'in aa naseeba'áamuu'indídá ovây'ân-pí'dí. ⁶ Peter-ví'we napówá ihaydi Peter-di óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, ti u'di naa dí'ân'owí'díkhâymaa?" ⁷ Jesus-di óetu'an, "Nää wí'unhanginnáhpí háadí kin dáy'o'in, hewänbo wáy wí thaa úhanginpúwí." ⁸ Peter-di óetu'an, "Há'to dí'ân'owí'dí-í'in wímääní." Jesus-di óetu'an, "Naa wí'owí'dípídá naví' wú'muupího'." ⁹ Simon Peter-di óetu'an, "Hedáho', Na'inbí Sedó, naví man dín'owí'dí hedá naví p'ôndá, naví ändá'ba yoe." ¹⁰ Jesus-di óetu'an, "To'wí í'oe'iví túu'ú t'ähkí khäpí' ûnmuu, iví ändá' ûn'owí'dítáy. Hedi undá khäpí'in ímuu, hewänbo un t'ähkí'díbo-á yoe." ¹¹ Jesus ûnhanginná to'wí'dí óekuhpegít'óe'i namuu'in, hedânho natú, "T'ähkí'díbo khäpí'in wí'ímuupí" gin. †

¹² T'ähkí inbí ân ovây'owí'díbowá ihaydi iví k'éwé'in to iwáy'tógi, hedi indádí iwáysóge. Ihaydi ovâysikáyin, "Ti

† Páadé ihaydi Jesus in hí' "khäq" kin natú'dí inbí túu'ú i'gedí ihí'máa, hewänbo tí'úugé ihaydá Judas-ví t'aywó'dí i'gedän ihée'an.

ûnhanginná háadí kin wây'annin? ¹³ Undi naa dítu'o háhkandi-á'dí p'ó'dédí'-á'dí, hedi híwó' kin ítú', há'bi-ânkun omuudi. ¹⁴ Hediho' undá únkhây'ä' wí'ná táye bín'ân'owí'dí-í'in, gá naa unbí háhkandi' hedá p'ó'dédí' omuu'í'di wây'ân'owí'dí'dän. ¹⁵ Ná'i haa dáy'annin naadi wâykeeyan hedânho haa naadi wây'an waagibá un wá' wí'ná táye úvíkanhúuwí. ¹⁶ Ta'gendi wây'tumáa, wí t'ôe'i-á iví tsondiví shánkí hay'i winamuupí, hedá wí t'ôekhuwa'i-á i óeyôndiví shánkí hay'i winamuupí. ¹⁷ Haa wây'tu'an waa íka'póya'dáho', naví hí' bín'a'gin-namí hediho íhíhchäq-í.

¹⁸ "Hewänbo naa wó'tú'pí un t'ähkí'díbo haa wây'tu'an waa úvíkhâymaa'in. Naa dínhanginná to'wên in dovây-de'mannin dimuu'in. Hewänbo ná'in haa Yôesi Tádáví tã'nin diwe natú' waa únkhây'ä' napúwí'in:

I to'wí naa-á'dí ihú'uyandi wänbo híwó'pí' naa díkhâymaa. ¹⁹ Náä wây'tumáa haa napuwagít'óe'in wa' napóepí'díbo', hedânho napóe ihaydá úvíwähýú-í naa i omuu hán'oe'díbo' oyi'i'. ²⁰ Ta'gendi wây'tumáa, to'wêndi wí naadi dósandi' óeséegi'ogdi, indi naa wá' díséegi'o waagibá díví'o', hedi to'wêndi naa díséegi'odá, i naa díсанди' wá' óeséegi'o waagibá díví'o'."

Jesus natú wí to'wí'dí óekuhpekhâymaa'in

²¹ Jesus-di ná'in ovâytu'annin dihaydiho' iví pí'ná únkháapóe, hedi thay'eedi ovâytu'annin, "Ta'gendi wây-tumáa, un diwedi wí'dí naa díkuhpekhâymaa." ²² Iví khäge'nin díwíwänpipuwä'o', to'wí'í'gedí ihí'máa'in wí'dínhanginnáhpí'dí. ²³ I khäge'di Jesus-di óeséegi'í' iví nú'ba na'án. ²⁴ Hediho' Simon Peter imannan ná'i khäge'dí'dí óemúnídí, hedi óetu'an, "Jesus nátsikáyin toví'gedän ihí'máa'in." ²⁵ Hediho' i khäge'di Jesus-ví shánkí nú' ihä'dí'dí óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, to-an i namuu wóekuhpekhâymaa'i'?" ²⁶ Jesus-di óetu'an, "Naa wí pává i sä'ä iwe dóp'ohtôení, hedi wí to'wí dópägít'óe. Iví'gedän dáyhí'máa." Hedi wí pává ikê'dí ip'ohtógí'dí Judas óemági, i-á Simon Iscariot-ví ay namuu. ²⁷ Judas i pává ikê' ihaydi wesebo' i Penísendi iví pí'ná ûnts'ú, hedi Jesus-di óetu'an, "Hääwí haa bikhâymaa'i wesebo ná'an." ²⁸ Hewänbo to'wí wänbo' in dihúukw'ó'nin diwedi wí'ûnhanginnáhpí háadí Jesus-di kin óetu'annin. ²⁹ Judas-á i chä' múu imáa, hediho wên dí'ân Jesus-di óetu'an hääwí i shánkí'dígi' dín-táy'i' ikumá-í'in, hedá wây-á wëndá dí'ân in sehkanäwó' diwówayi'in wí hääwí ovây'määni gân óetu'an. ³⁰ Hediho' Judas i pává ikê'dí wesebo napee. Ihaydiho nakhüpná.

Jesus iví khäge'nin wên ts'äqamin tsonttu imági

³¹ Judas napee ihaydi Jesus natú, "Ihaydi nanânho t'owa dínhanginpúwí'dí naa t'ähkí t'owagí' o'aypuyä'i' hay'i' omuu'in, hedá haa naa dínpuwagít'óe'in namuudi dínhanginpúwí Yôesi Tádá wá' hay'i namuu'in.

³² Hediho' Yôesi Tádádí hay'i naa dípaa-í iví haybá

omúnídí, heḡá náʼin ikhâymáa weseboʼ.³³ Naví áyyäá, wí háyú thaadaʼ undáđi ochangítʼóe, heḡi náä in Hudíyoví pʼoʼdédíʼin dovâytuʼan waagibá un wáʼ wây-tumáa, undi dítuʼwâkhâymáa, hewänbo wáy omän di-wepiyeʼ wíʼúnkoedí-ípi náä ímu-íʼin.³⁴ Naadi wên tsʼaamin tsontuʼ náä wâypâkhâymáa, heḡi kinnân namuu: Wíʼná táye úviséegíhúuwí. Naadi wâyséegi waag-ibá, hanbá wíʼná táye úviséegíhúuwí.

³⁵ Úviséegihondáho toʼwên tʼâhkí dínhanginnáni naví khäḡeʼnin ímuuʼin.”

Jesus-di Peter oétuʼan, “U-á poewin untúni naa wíđi-taapíʼin”

³⁶ Simon Peter-di óetsikáyin, “Naʼinbí Sedó, wépiyan unmän?” Jesus-di óetuʼan, “Näa-á wíʼúnkoedípi wáy omän deepiyeʼ díyuphúuwíđi, hewänbo wáy wí thaa wáy omän diwepiyeʼbá unmú-í.”³⁷ Simon Peter-di óetsikáyin, “Naʼinbí Sedó, háadan wíđínkoedípi wíyuphúuwíđi náä? Naa okhâymuu naví wówátsi uḡí dáymaäníđi.”³⁸ Jesus-di óetuʼan, “Ti naa omuudi unkhâymuu uví wówátsi bimâäníđi? Náʼin taʼgendi wítuʼâamí: Wí dee sen waʼ ikinpíđiboʼ u-á poewin untúni wíđitaapíʼin.”

Yôesi Tádáviʼpiyeʼ gipundaʼdá, iví ay Jesus-víʼpiyeʼ páadé gimú-íʼin gínkhâyʼäʼ

14 Heḡáháʼ Jesus tʼâhkí iví khäḡeʼnin ituʼan, “Án-shaa iwe wíʼíkwóʼnípí. Yôesi Tádáviʼpiyeʼ úvíwhâyuhúuwí heḡá navíʼpiyá. ² Naví Tádáviʼ kʼaygi únnaʼ diwe báyéki únʼívená. Náʼin taʼgen namuupíđáho háʼto wâytuʼâamíwän taʼgen namuuʼin. Heḡiho náä omän wí íve wíʼínbo wâykhâyʼamíđi. ³ Heḡi wí íve wâykhâyʼamíđi omääđá wíyá owáyʼä-í un wâyhúuwíđi naa-áđi, heḡânho wáy oʼán diwebá un wáʼ íkwóʼní. ⁴ Un úhanginná wáypiyeʼ omännin, heḡá in pʼôe naa omän deepiyeʼ wáʼ úhanginná.” ⁵ Thomas-di óetuʼan, “Naʼinbí Sedó, wíginhanginnáhpí wáypiyeʼ unmännin wänboʼ. Heḡi háđidan in pʼôe unmän deepiyeʼ gínhanginnáni?” ⁶ Jesus-di óetuʼan, “Naa-á in pʼôe omuu, heḡá in taʼgendá, heḡá in wówátsi-á. Toʼwí wänbo wúnkoedípi naví Tádáviʼpiyeʼ namú-íđi, navíʼpiyeʼ páadé naʼâđidáʼmânhoʼ. ⁷ Toʼwí naa omuuʼin taʼgendi únhanginnândáho naví Tádá wáʼ dîntáa-íwän. Náä iwediho bîntaa heḡá bînmúʼ.”

⁸ Philip-di Jesus óetuʼan, “Naʼinbí Sedó, i Tádá naʼin dínkeeyamí. Hähayḡá gíntáy.”⁹ Jesus-di óetuʼan, “Philip, gáhânhay waaboʼ undáđi oyihóʼ, hebo waʼđi wíʼúhanginnáhpí toʼwí omuuʼin. Toʼwên naa dímúʼindá i Tádá wáʼ dâymúʼ. Heḡi háadan dítumáa i Tádá wâykeeyamí gin? ¹⁰ Háadan wíwihâyundepí i Tádá-áđi omuuʼin heḡi i Tádá-á naa-áđá omuuʼindá? Náʼi hí wâytuʼoʼi navíʼđáʼ wíđínmuupí, hewänbo naa dáyhíʼmáa ihayḡi naví Tádá naa-áđi namuuʼiʼ iví tʼôe iʼoʼ.”¹¹ Náʼi naadi wâytumáaʼi binwhâyú: Naa-á i Tádá-áđi omuu, heḡá i Tádá-á naa-áđá namuu. Hewänbo naví

híʼ dínwhâyundepíđáhoʼ, i hääwí dáyʼoʼi namuudi bíwhâyú wéʼge gamuuʼin. ¹² Taʼgendi wâytumáa, toʼwên navíʼpiyeʼ dívíwhâyundeʼindá, naa dáyʼan waabá in wáʼ dívíwâkhâymáa, heḡá waʼđi shánkí heʼendi hääwí-á dívíwâkhâymáa, gá naa naví Tádáviʼpiyeʼ omändân. ¹³ Úvíwhâyundepíđáho naa dínkʼóeʼin wâyʼamíđi i ídaʼpoʼiʼ, naadi wâyʼamí-ákun, heḡi hääwí naa Yôesi Tádáviʼ ay omuuʼi dóʼoʼiđi tʼowa dínhanginnáni i Tádá hayʼi namuuʼin. ¹⁴ Hääwí namúni wänbo ídaʼpoʼi, naa dínkʼóeʼin wâyʼamíđi úvíwhâyundepíđá, naa dóʼamí-ákun.”

Jesus-di i Yäʼđâaʼi Pʼoewâhâa iví khäḡeʼninbíʼpiyeʼ óe-sankhâymáa

¹⁵ “Undi díseegíđáhoʼ i tsontuʼ wây mágiʼi dínʼaʼgin-namí. ¹⁶ Heḡi naadi naví Tádá dódaaʼamí wíyá toʼwí wovâykhäḡeʼnamíʼi wovâysaaníđi, heḡi han i Tádá iʼamí. Náʼi wovâykhäḡeʼkhâymáaʼi-á hääđi wänbo tʼâhkí undáđi nayëñí, i-á i Yäʼđâaʼi Pʼoewâhâa namuu, heḡi in taʼgen nahâhkanyíʼ. ¹⁷ In toʼwên Yôesi Tádá dâytaapíʼindá náʼi Yäʼđâaʼi Pʼoewâhâa wíʼoemúndepíđi heḡá wíʼoetaapíđi háʼto daykéyí. Hewänbo undidân bîntaa, undáđi nayiđi, heḡá unbí piʼná kóʼyé i bînmáʼve-í.

¹⁸ “Naadi wên táđapíʼin yíyapíʼin waagiʼinbá wíwây-oekankhâymáapí, naa-á unbíʼpiyeʼ owáyʼäʼ.”¹⁹ Hây napóe ihayḡi in tʼowa Yôesi Tádá dâytaapíʼindi naa wiya wíđímúnípi, hewänbo undáho dímúni, heḡá íwówâyëñí gá naa owówayíđân. ²⁰ Heḡi i thaa napówa ihayḡá únhanginnáni naa naví Tádá-áđi omuuʼin, heḡá undáđi naa-áđi wéʼge gimuuʼindá wáʼ únhanginnáni.

²¹ “Toʼwên naví tsontuʼ dínhógiʼin heḡá dínʼaʼgindoʼindá, indânho naa díseegi, heḡi toʼwên naa díseegiʼindá naví Tádáđi ovâyséegi, heḡá naadi wáʼ dovâyséegi, heḡi dovâykhäḡeʼnamí shánkí híwóʼ dítáa-íđi” kin Jesus natú. ²² Wí khäḡeʼdiʼ Judas gin nakháwáʼiʼ, hebo Judas Iscariot-dá yoe, idân Jesus óetsikáyin, “Naʼinbí Sedó, heháadan naʼindáʼ díkhäḡeʼkhâymáa shánkí híwóʼ wítaa-íđi, heḡi häʼin tʼowa Yôesi Tádá dâytaapíʼindá yoe?”²³ Jesus-di óetuʼan, “Toʼwên naa díseegiʼindá naví híʼ dínʼaʼgindoʼ, heḡi naví Tádáđáho ovâyséegímáʼve-í, heḡi naví Tádá-áđi naa-áđi inbí piʼná kóʼyé änthayé-í. ²⁴ Toʼwên naa díseegípiʼindá naví híʼ wíđínʼaʼgindopí. Heḡi i híʼ naadi wâytuʼandi-á navíʼđáʼ wíđínmuupí, naví Tádáđi dísandiví híʼ-ân únmuu.

²⁵ “Náʼi hääwí naadi wâytumáa waʼđi náä undáđi oyidiboʼ. ²⁶ Hewänbo i toʼwí wovâykhäḡeʼnamíʼidá tʼâhkí úntáyʼi wovâyháʼamí, heḡá tʼâhká naadi wâytuʼandi-á wovâyʼánshaakannamí. I-á i Yäʼđâaʼi Pʼoewâhâa-ân namuu, heḡi naví Tádáđi i wovâysaaní gá han dódaaʼandân.

²⁷ “Naadi wâykhäḡeʼnamí heḡânho ánshaa iwe wíʼíkwóʼnípíđi. Naadaʼ dínkoedi han wâyʼamíʼin, in toʼwên Yôesi Tádá dâytaapíʼindá wíđínkoedípi. Unbí piʼná kóʼyé wíʼíyîngi-ípi heḡá wíʼíkuwôedaʼípi. ²⁸ Naví

Tádvávi?piye? omän hedá unbí?piyá owáy?á? gin wây-tu?andi it'oe. Naví Tádvá-á naví shánkí hay?i namuu hedí ta?gendi undi naa díseégí?dáho? íhíhchaa-í iví?piye? omändi. ²⁹ Ná?i t'áhkí náä wây?tumáa wa?di napóepí?dibo?, hedânho owáy napóe ihaydá undi naví hí? dínwhâyü-í. ³⁰ Wíyá shánkí naadi wíwây?tu?ámí, gá i Penísendi na?á?dân, i-á in Yôesi Tádvá dâytaapí?inbí tsondi dínmuu. Idá naa wí?dítsonmáapí. ³¹ Hewänbo náä naví Tádvá?dídí naa díyôn waa dáykhây?máa, t'áhkí t'owa dínhanginnání?i-ân dóséegí?in.

“Bíwí?nú, yaho náwedí gimú-í.”

Jesus wên úuva áaphä?ä waagi?bá namuu

15 “Naa wên híwó?nin úuva áaphä?ä waagi?bá omuu, hedí naví Tádvá-á i áaphä?ä áy?di waagi?bá-á namuu. ² In t'owa naví?in dínmuu?in áaphä?ä wa?yáy khóe waagi?inbá dimuu. T'áhkí wa?yáy khóe na?úuva-paapí? naví Tádvá its'ándedí iyâa?o?, hedá i wa?yáy khóe na?úuvapaa iwedá i hí?índi híwó?pí? namuu?i-á iyâa?o shánkí báyéki híwó? napáa-í. ³ Undá i híwó?pí? ho únyâamuu i hí? naadi wây?tu?andi bînt'óyandi. ⁴ Hâ?ä?di wänbo t'áhkí naa-á?dí ímúní?in únkhây?á?, hedí naa-á hâ?ä?di wänbo t'áhká undá?dí omúní. Wên wa?yáy khóe wänbo wí?bo wínahä?äpa?pí, ná?in wa?yáy khóe in áaphä?ä eedí nachândí?dâ?mân nahä?äpa?, hedí hanbá un naa-á?dí hâ?ä?di wänbo t'áhkí ímuupí?dáho?, há?to únkoedí-í híwó?di hâ?ä?wí úv?ámí?dí.

⁵ “To?wên hâ?ä?di wänbo t'áhkí naa-á?dí dimuu?in hedá naa-á indá?dí omuudá, indá báyéki híwó? dív?ámí. Naa-á?dí ímuupí?dí hâ?ä?wí wänbo há?to bînt'ámí. ⁶ In to?wên naa-á?dí hâ?ä?di wänbo dimuupí?indá wa?yáy khóe t'owa dâys'tá?i? waagibá dínpuwí. Kí?bi wa?yáy khóe-á dâych'áadí nat'a?, hedí dâywé?ge?andi dâyphamä?de?. ⁷ Naa-á?dí hâ?ä?di wänbo t'áhkí íkw'ondá naví hí?-á unbí pí?ná khó?yé bînmá?adá, únkoedí hâ?ä?wí wänbo ída?i Yôesi Tádvá bîndaa?ámí?dí, hedí ídá wovây?määni, ⁸ hedânho t'owa dínhanginnání naví Tádvá hay?i namuu?in, hedího? undá báyéki híwó? úv?á?ámí, hedí kin-dí?diho ta?gendi naví khä?ge?nin ímúní.

⁹ “Naví Tádvá?dídí naa díseégí waagibá naadi wâyséegí. Naví séegí wóegé hâ?ä?di wänbo t'áhkí ímúní. ¹⁰ Naa naví Tádvá?v?i tson?tu? dôn?a?gindodí iví séegí wóegé hâ?ä?di wänbo t'áhkí omuu. Hedá undá hanbá naví tson?tu? dín?a?ginhondáho?, naví séegí wóegé hâ?ä?di wänbo t'áhkí ímúní. ¹¹ Ná?i t'áhkí wây?tu?an hedânho? i híhchan dómáa waagibá un wá? unbí pí?ná khó?yé bînmá?ve-í?dí, hedá t'áhkí híhchanda? bînmá?ve-í. ¹² Ná?in tson?tu? naadi wây?tumáa: Wí?ná táye úv?iséegíhúuwí naadi wâyséegí waagibá. ¹³ In to?wên inbí wówátsi inbí k'ema?ingí? dívímá?gí?indá shánkí hay?in séegí namúní?in dâymáa. ¹⁴ Hedí undá hâ?ä?wí naadi wây?yôn waagi bînkanhondáho naví k'ema?in ímuu. ¹⁵ Náä iwedí páadé?piye? naví t'ôe?in ginda? naadi wíwây-tukankhây?máapí, gá wí tsondi-á iví t'ôe?in háa íkhây?máa?in wí?itü?opí?dân, hewänbo naví k'ema?innân

gin wây?tu?á?ámí, gá hâ?ä?wí naví Tádvá?dídí dí?tu?andi? naadi wâyhangin?ännandân.

¹⁶ Undi naa wí?dídé?manpí, naadá un wâyde?man, hedá wovâykw'ó?dí báyéki híwó? úv?í?ámí?dí, hedí i híwó? úv?í?o?i-á nakây?púwí. Naví Tádvá?dídí naa dínk'ú? hâ?ä?wí ída?póe?i? wây?ámí?dí, hedího úv?íwhây?undedáho? íd?i wovây?määni. ¹⁷ Kinnân naadi wây?tsonmáa: Wí?ná táye úv?iséegíhúuwí.”

In Yôesi Tádvá dâytaapí?indi Jesus-ví khä?ge?nin ovây?t'áy-í

¹⁸ “In t'owa Yôesi Tádvá dâytaapí?indi wovây?t'aydáho wí?ún?ó?de-í?dí unbí páadé?bo naa dí?ay?in. ¹⁹ In Yôesi Tádvá dâytaapí?in t'owa waagi?inbá ímuudáho?, indi wovây?séegí-í, inbí?in dínmuu?in dâyséegí waagibá. Hewänbo in waagi?inbá wí?ímuupí. Naadi wâyde?man Yôesi Tádvá bîntáa-í?dí, hedânkun indího wovây?t'ay. ²⁰ Wí?ún?ó?de-í?dí háa wây?tu?annin: Wí t'ôe?i-á iví tsondiví shánkí hay?i wínamuupí. Hedího to?wên naa dí?t'ôephadekannanníndi un wá? wovây?t'ôephadekan-namí, hedí to?wên naví hí? dín?a?ginnanníndi unbí? wá? wovây?a?ginnamí. ²¹ Naví?in ímuudí?bo t'áhkí ná?i híwó?pí? hâ?ä?wí t'owa?di wovây?ámí. Háadí? Gá i naa dí?sandí? wí?dâytaapí?dân. ²² Naadi naví hí? dovây-tü?á?ámí?dí o?á?pí?dáho ná?i t'aywó?di wí?dínmuupíwän. Hewänbo o?á?ä-ákun, hedânho náä wí? wänbo wí?únkoedí?dí natúní?dí, ‘Naa wí?dínhanginnáhpí dáyt'ay-wó?nannin.’ ²³ To?wên naa dí?ay?indá naví Tádvá wá?ho dínt'ay. ²⁴ Wa?di indá?dí oyi? ihay?di báyéki hâ?ä?wí dá?an wíyá to?wí wänbo hânhay wänbo í?anpí?. Kí?bi t'ôe dá?anpí?dáho ná?i t'aywó?di wí?dínmuupíwän. Hewänbo háa naa dá?annin dâymú?-ákun, hedí naa-á?dí naví Tádvá-á?dí wí?gíndí?bo dí?ay. ²⁵ Hedí kin dív?andi naa háa inbí tã?kan naví?gedí nata?muu waa dín?póe, kinnân: Wên híwó?pí?in wí?dá?anpí wänbo naa dí?ay. ²⁶ “Owáy naví Tádvá?v?i?we opówá ihay?di i to?wí wovây?khä?ge?khây?máa?i-á naadi wâysangít'óe. Ná?i naví Tádvá?v?i?wedí unbí?piye? nakä?á?ägí?t'óe?i-á i Yä?dâa?i P'oweqahä?ä namuu. Hedí napówá ihay?di naví?gedí ihée?ámí. ²⁷ Hedá undá wá? t'owa naví?gedí bîntü?á?ámí, gá páadé naví t'ôe dóns'an'an díwedí?bo un naa-á?dí íyí?dân.

16 “Ná?i hâ?ä?wí naadi wây?tu?an hedânho unbí whâyü wí?únhá?anípí?dí. ² In Hudí?yodí inbí mée-sate íve wovây?tsudekhä?á?ámí, hedá wá? shánkí wänbo únpuwí, wáy wí thaa naná? díwe wovây?t'ahánú?dáho dí?á?aní Yôesi Tádvá?gí? dívít'ôemáa?in. ³ Háadan kin dívikhây?máa? Gá Yôesi naví Tádvá dínmuu?i wí?dín-taapí?dân, hedá naa wá? wänbo wí?dí?taapí. ⁴ Ná?i napuwagít'óe?i wây?tumáa wa? napóepí?dibo?, hedânho napóe ihay?dá naadi wây?tu?an ní?gedí ún?án-powagít'óe. Naadi ná?i hâ?ä?wí wíwây?tu?anpí páadé naví t'ôe dóns'an'an díhay?di, gá wa?di undá?dí oyi?dân.”

Háa i Yä'dâa'i P'owəqahəə khâymaa'in

⁵ "Nää tobá i naa díсандив'piye' omän wänbo', wéná wí wänbo undi wídítsika'máapí wəhəəpiye' omännin. ⁶ Ná'i həəwí wəytə'andidiho' unbí pí'ná kó'yé náá báyéki únkháapo'. ⁷ Hewänbo in ta'gen wəytumáa: Ungí' shánkí yänbedi híwó' namuu naa omú-ídi, gá naa omäpidáho' i to'wí wovəykhəge'khâymaa'i wí-na'əə-ípídän, hewänbo omägdáho' i dósaaní unbí'piye'. ⁸ Hedi owáy napówa ihaydá t'owa ovəythayyamí piháa di'ánshaamuudi wídika'póya'pí'in inbí t'aywó'di i'gedi, hedá i híwó'di namuu i'gedá, hedá Yóesi Tádádí t'owa ovəytuchənukhâymaa i'gedá. ⁹ Idi ovəythayyamí dívít'aywó'nannin, naví'piye' wídívihəyundepídi. ¹⁰ Naa híwó'di' omuu i'gedi ovəythayyamí, gá naa i híwó'di' omuu'i naví Tádáví'piye' omändän, hedi wíyá wídímúnípi. ¹¹ Yóesi Tádádí t'owa ovəytuchənukhâymaa i'gedi ovəythayyamí, gá ho natú'dän idi i Penísendi óe-tuchənukhâymaa, i-á in t'owa Yóesi Tádá dāytaapí'inbí tsondi dínmuu.

¹² "Naa wa'di báyéki wəytə'əəmí'in oda', hewänbo náá wí'únkoedípi ihay bínhónídi. ¹³ Hewänbo owáy i Yä'dâa'i P'owəqahəə napówa ihaydi, i-á in ta'gen t'əhki nahəkhanyi'i' namuu, idi wovəykhəge'khâymaa in ta'gen namuu'in naví'gedi ta'gendi únhanginpúwídi, gá iví ánshaa únmuu'ida' wí'ihí'khâymaapídän, hewänbo háa Yóesi Tádádí óetu'an waagi natúní, hedá háa napuwagít'óe'in wovəytə'əəmí. ¹⁴ Háa natúní'in naví'wedí ihóní hedi wovəytə'əəmí. Handídi wovəyhangin'annamí naa hay'i omuu'in. ¹⁵ Naví Tádáví həhkan únmuu'i-á naví' wá' dínmuu. Hedänho naa otú, i Yä'dâa'i P'owəqahəə háa wovəytə'əəmí'in naví'wedí ihóní."

Jesus-ví khəge'nin inbí pí'ná kó'yé dikháapúwí, hewänbo wíyá dihíhchanpúwí

¹⁶ "Hanwaapídíbo' undi wídímúnípi, hedá iwedá hanwaapídíbo-á undi naa wíyá díwáymúní." ¹⁷ Wén iví khəge'nin wí'ná táye dívítə'an, "Hännan hēe ná'in dí-tə'annin natú'da'? Natú, 'Hanwaapídíbo wídímúnípi' gin, hedá 'Iwedá hanwaapídíbo-á wíyá naa díwáymúní' gân. Hedá wá' natú, 'Kin napúwí gá naví Tádáví'piye' omändän.' ¹⁸ Hedi hännangú iví hí' 'hanwaapídíbo' ún-tə'da'? Həəwí i'gedi ihí'máa'in wígínhanginnáhpí."

¹⁹ Jesus únhanginná ditsikapúwí'in dida', hediho' ovəytsikáyin, "Ti úvítika'máa háa otú'da'in wəytə'andi, 'Hanwaapídíbo' undi wídímúnípi, hebo iwedá hanwaapídíbo-á wíyá díwáymúní?' ²⁰ Ta'gendi wəytumáa, undá íséeyəeni hedá úvísíhtəwínú-í, hewänbo in t'owa Yóesi Tádá dāytaapí'indá dihíhchanpúwí. Hebo ík'áykháapóe wänbo ná'i-á únphadə-í hedi híhchan bínmá've-í. ²¹ Wí kwee na'eyekhəyyi'i hánho nachanpo', na'eyehaypúwí ihay nanändi. Hewänbo iví ay ún'aypuyə ihaydá, iví hay i'gedi wíyá wí'ún'ánpóya'pí,

gá nahíhchanpóedän iví ay ún'aypuyədi. ²² Hedi hanbá undá náá únpo'. Un ík'áykháapo' naa wəypiye' omändi, hewänbo owáy naa wíyá o'əə ihaydá unbí pí'ná kó'yé íhíhchə-í, hedi to'wí wänbo wí'únkoedí-ípi unbí híhchan únmuu'in wovəykwée-ídi.

²³ "Hedi ihaydi wí'úntəynípi həəwí wänbo dítzikáy-i'nídi. Ta'gendi wəytumáa, həəwí naví Tádá bín-daa'andi', naví'piye' úvívihəyundedi, idi wovəymääní.

²⁴ Náá pu'wahay wa'di həəwí wänbo wí'ida'póepi naví'piye' úvívihəyunde wänbo'. Náá bindaa'an, hedänho bínhóní, hedá báyéki híhchan bínmá've-í.

²⁵ Ná'i həəwí wəytə'andi wəyhə'əmídi únthaykantáy, hewänbo owáy wí thaa naná' diwe kindídi wíyá wíwəy-hée'əmípi, thay'eedän naví Tádáví'gedi wəytə'əəmí.

²⁶ Hedi ihaydi shánkí híwó' bín-taadi un íhəəwída'púwí naví'piye' úvívihəyundedi, hedi wíyá wínatəynípi naa naví Tádáví'piye' wəyyúusu'əmídi, hewänbo idi wovəyséegídi unnänho iví'piye' úvívíusu'əmí. ²⁷ Hedi idi wovəyséegí gá undi naa díséegídän hedá úvívihəyundeda' naa iví'wedí o'əə'in. ²⁸ Náá oepáa k'ay-di'piye' naví Tádáví'wedän o'əə-ákun. Hedi náá-á náwedí naví Tádáví'piyebá ovəymän."

²⁹ Iví khəge'nindi óetu'an, "Nábáha' thay'eedi bi-hí'máa, náá-á uví hí'-á únthaykantáy'i' wí'úmuupi.

³⁰ Náá gínhanginpóe ɸ həəwí t'əhki úhanginná'nin, hedá həəwí to'wídi wóetsikáyí'ní'in nada'i' ɸ úhangin-nänho wa' wóetsikáyí'pídíbo'. Hedänho ívívihəyunde Yóesi Tádáví'wedí un'əə'in." ³¹ Jesus-di ovəytə'an, "Náá-á ítú' naví'piye' úvívihəyunde'in, ³² hewänbo náá iwedi un t'əhki íwədəde-í, hedi wí'ínbo' unbí p'óegé bínkéyi hedi naa wí'bo díyoe'əmí. Hewänbo naví Tádá naa-ádi nayídi ta'gendi wí'bo há'to oyəeni. ³³ Naadi t'əhki ná'i wəytə'an hedänho naa-ádi ímuudi ánshaa iwe wí'ík-wó'nípidí. In Yóesi Tádá dāytaapí'inbí yáagé wa' íyi' ihaydíbo bín't'óephədəkhâymaa, hewänbo kay'indi úvívínú-í, naa i yä'dâapí' náá oepáa k'aydiwi dót'an."

Jesus iví khəge'ning' iyúusu'an

17 Jesus iví khəge'nin ná'i t'əhki itə'an dihaydi makówápiye' ibéedí kinnän iyúusu'an: "Tádá, ihaydiho dinná. Náá ovəykeeyan naa uví ay omuu'i hay'i omuu'in, hedänho ɸ-á hay'i unmuu'in naadi dovəykeeyamí. ² Udi dísóge t'əhki t'owaví tsondi omúnídi, hedänho naadi t'əhki in udi dímági'in in wówátsi nahándepí'in dovəymäänídi. ³ Uda' i ta'gendi Yóesi unmuu, hedá naa-á Jesus omuu, i udi dísandí' t'owa dovəy'aywoenídi, hedi in to'wén ɸ-ádi naa-ádi dítaa'indáho wówátsi nahándepí'in dāymáa. ⁴ Wa'di náá oepáa k'aydi oyi' ihaydi in t'owa dovəykeeyan ɸ-á hay'i unmuu'in, gá in t'óe udi díkanyönnin t'əhki dóbowadän. ⁵ Tádá, naa hay'i omuu wa'di ɸ-ádi oyi' ihaydíbo', wa' həəwí wänbo nakhí'yenpi ihaydíbo'. Náá uví'piye' owəymän, hediho ovəykeeyamí naa hay'i omuu'in, háa omú'de waagibá.

⁶ “In toʷwên nää oepáa kʼaydi ʷdi naa dímgáʷin dovâykeeyan háawi unmuuʷin. Indá páadéboʷ uviʷin ʷmuu, heđá ʷdá indá dímgáʷi, heđi uvi híʷ wônʷaʷginnan. ⁷ Nää in dínhanginpóe hǎǎwí tʼǎhkí ʷdi dímgáʷi taʷgendi uviʷwedi naʷǎʷin, ⁸ gá hǎǎwí ʷdi naa dítuʷandiʷ naadi dovâytuʷandân, heđi dâyséegíʷan. In dínhangin ná taʷgendi uviʷwedi oʷǎǎʷin, heđá díviwhǎyundeʷ ʷdi dísanin.

⁹ “Naadi ingíʷ dovâyúusuʷoʷ. Nää tʼǎhkí tʼowagiʷin wídáyyúusuʷopí, hewânbo in ʷdi dímgáʷiʷingíʷindáʷmân dáyyúusuʷoʷ, indá uviʷin ʷmuuđi. ¹⁰ Tʼǎhkí navíʷin dínmuuʷin uviʷin wáʷ ʷmuu, heđi uviʷin ʷmuuʷindá navíʷin bá dínmuu. Heđi háa inbí wówátsi dâyhon waagidibo nakeepoʷ naa hayʷi omuuʷin. ¹¹ Nää uviʷpiyeʷ omân, heđi nää oepáa kʼaydi wóʷyēēnípí, hewânbo náʷindá náadibo waʷđi diyíʷ. Naví Tádá, ʷ shánkí yǎʷdǎaʷi unmuuʷiʷ, uvi kay ʷmuuʷidí áyǎngidiboʷ ovâymáʷve-í, i kay ʷdi dímgáʷiʷidibá, heđânho wíʷđáʷ waagibá dimúnídí, naa-áđí ʷ-áđí wíʷđáʷ gamuu waagibá. ¹² Waʷđi indáđí oyiʷ ihayđi áyǎngidí híwóʷ dovâymáa uvi kay ʷmuuʷidí, i kay dímgáʷiʷidibá, heđá dovâyʷáyǎngimáađí wíʷđáʷmân in diwedi napedee, i-á i hǎʷbi namuu napedeegítʼóeʷiʷ, heđiho háa uvi tǎʷnin diwe ivíʷgedi nataʷmuu waa ún-póe.

¹³ “Heđi nää uviʷpiyeʷ omân, heđi dáyyúusuʷodi náʷi tʼǎhkí otŭʷ waʷđi nää oepáa kʼaydi oyidiboʷ, heđânho inbí píʷná khóʷyé tʼǎhkí híhchan dâymáʷve-í, naa dómáa waagibá. ¹⁴ Naadi uvi híʷ dovâymáʷgi, heđi in tʼowa wóetaapíʷindi ovâytʷay, hǎʷin tʼowa waagiʷin wídimuupídí, naa wânbo wáʷ in waagi wóʷmuupi waagibá. ¹⁵ Naadi wíwidaʷmáapí nää oepáa kʼaydi iwedi ovâyáaʷamídí, hewânbo widaʷmáa ʷdi áyǎngidiboʷ ovâymáʷve-íđân, heđânho i Penísendidi wíʷovâyhónípídí. ¹⁶ In wóetaapíʷin waagiʷin bá wídimuupi, naa wânbo wáʷ-á yoe. ¹⁷ In taʷgen ovâyhǎʷamí heđânho taʷgendi uviʷpiyeʷ dívimâánídí. Uvi híʷ-á in taʷgen namuu. ¹⁸ ʷdi naa nää oepáa kʼaydipiyeʷ dísan waagibá, naadi náʷin navíʷin dínmuuʷin wáʷ tʼǎmápiyeʷ nää oepaa kʼaydi dovâysankhâymáa. ¹⁹ In navíʷin dínmuuđi naa uviʷpiyeʷ dáymáʷ heđânho in wáʷ taʷgendi uviʷpiyeʷ dívimâánídí.

²⁰ “Naadi náʷingíʷindáʷ wídáyyúusuʷopí, hewânbo wéʷgeʷin tʼowagiʷ wáʷ dáyyúusuʷoʷ, in toʷwên náʷinbí híʷ dínmuuʷidí navíʷpiyeʷ díviwhǎyukhâymáaʷin, heđiho wíʷđáʷ waagibá dipúwídí. ²¹ Naví Tádá, ʷ-á naa-áđí unmuu, heđá naa-á ʷ-áđá omuu, heđi hanbá innân wáʷ naʷindáđí dimúníʷin naa odaʷ. Heđi kin naa dáyyúusuʷoʷ heđânho tʼǎhkí tʼowa díviwhǎyú-íđí ʷdi naa dísanin. ²² Naadi heʷennin dovâypáa-í, ʷdi naa hayʷi dípaa waagibá, heđânho wíʷđáʷ dipúwídí, ʷ-áđí naa-áđí wíʷđáʷ gamuu waagibá. ²³ Naa indáđí omuu, heđi ʷ-á naa-áđá unmuu, heđiho taʷgendi wíʷđáʷ dipúwí, heđi handidi tʼǎhkí tʼowa dínhanginnání ʷdi naa dísanin, heđá dínhanginnání wáʷ ʷdi náʷin naa-áđí dimuuʷin ovâyséegíʷin, ʷdi naa díséegí waagibá.

²⁴ “Naví Tádá, naa odaʷ in ʷdi dímgáʷiʷin naa-áđí dik-wóʷnʷiʷin wáy naa ochangítʼóe iwebá, heđânho ʷdi naa hayʷi dípaaʷin dâymúnídí. ʷdi naa hayʷi dípaa gá ho waʷđi náʷi nan oepáa nâakhíyépídíbo naa díséegíđân. ²⁵ Tádá, ʷ taʷgedǎʷ bíʷoʷiʷ unmuuʷiʷ, tobá báyékí tʼowagi wíwóetaapí wânboʷ, naadi wítáa, heđi náʷin navíʷin dínmuuʷin dínhanginná ʷdi naa dísanin. ²⁶ Háawi unmuuʷin naadi dovâhanginʷannan, heđá shánkí híwóʷ dovâhanginʷánkhâymáa, heđânho ʷdi naa díséegí waagibá hǎʷbi séegibá inbí píʷná khóʷyé dâymáʷve-íđí, heđá naa-á indáđá omúníʷ.”

Jesus óepankêʷ

18 Jesus iyúsubowa ihaydi iví khǎgeʷnindáđí iwedi dimää, heđi owáy Kidron kóʷ pʼǎnǎpiyeʷ dimää. Iwáyge wí navaʷay na-olive-taysaaʷi nakʼóe, heđi Jesus-áđí iví khǎgeʷnindáđí i navaʷay iwe ditsʼú. ² Judas i Jesus óekʷpʼégiʷiʷ únhanginná wáyge iwe nanáʷnin, háyǎn wânbo Jesus iví khǎgeʷnindáđí iwepiyeʷ namääđi.

³ Heđiho Judas-di wên Rome-win sundago-á wên sundago i méesate hayʷi dâyʷáyiʷdoʷindá heđá wên Phariisees-á ovâymaa, heđi phakó-á kóshéephé naphaamuuʷi-á inbí kʼuuphé-á dínmahkánmuuʷi wóege iwe dipówá. ⁴ Jesus únhanginná hǎǎwí tʼǎhkí háa únpuwagítʼóeʷin, heđiho iʷǎhtuyedi inbí páadépiyeʷ iwínú, heđi ovâysikáyin, “To-an bîntʷwámáaʷ?” ⁵ “Gá Jesus i Nazareth-wi-ân” kin óetuʷan. Idá ovâytʷan, “Naa-ân i omuu.” Judas i óekʷpʼégiʷiʷ iwebá indáđí nayíʷ.

⁶ “Naa-ân i omuu” gin ovâytʷan dihaydi tʼíʷupiyeʷ díviḥǎđidi dikanu. ⁷ Heđáháʷ wíyá ovâysikáyin, “To-an bîntʷwámáaʷ?” Indi óetuʷan, “Gá Jesus i Nazareth-wi-ân.” ⁸ Jesus-di ovâytʷan, “Wâytuʷanho naa-ân i omuu. Heđiho naadǎʷ dítuʷwámáađá, náʷin wéʷgeʷin bînpunmää.” ⁹ Haʷwáagi ovâytʷan dihaydi háa hǎǎđankánboʷ iyúusuʷan waa napóe. Kinnânho iyúusuʷan: “Wíʷ wânbo in dímgáʷiʷin diwedi wíđǎnpedé-ípi.” ¹⁰ Simon Peter wí tsiyó pháʷ imáa, heđi iwahakéʷđi i owhaʷ pʼóʷdédíʷví tʼóeʷi Malchus gin nakhǎwǎʷiʷi óewhǎđidi iví kóʷdǎngéđiʷin oeyay heʷyinbo óntʼóʷtsʼáʷ. ¹¹ Jesus-di Peter óetuʷan, “Uvi tsiyó pháʷ hǎʷi súde iwebá mǎnwáytoʷ. Náʷin tʼóephade naví Tádáđí naa dínshannindá dínkhâyʷǎʷ donphadé-íʷin.”

Jesus oe Annas-víʷpiyeʷ óehoʷ

¹² In sundago-áđí inbí tsondi-áđí in hayʷi méesatewin áyiʷnindáđí Jesus óepankêʷđi óekhówhiʷan. ¹³ Iwedi oe Annas-víʷpiyeʷ páadé óehoʷ. Ihay pǎayo-á Caiaphas naʷowhaʷpʼóʷdédíʷǎn, heđi Annas-á Caiaphas-ví yahsédo-á únmuu. ¹⁴ Caiaphas-dá in Hudíyoví pʼóʷdédíʷin hǎǎđankánbo ovâytumakheʷodi ovâytʷan, “Shánkí yǎnbedi híwóʷ namúní wíʷđáʷ wí toʷwí tʼǎhkí in tʼowagiʷ nachúu-íđí.”

Peter natú idá Jesus óetaap'in

¹⁵⁻¹⁶ Simon Peter-ádí wiyá khäge²di-ádí Jesus-ví t'úugé damän. I owha² p'ó²dédí²di ná²i khäge²di² óetaa, hedího i khäge²di² únkoedi nats'úní²dí i tewhá teh-paa búge i owha² p'ó²dédí² nathaa iwe. Peter-á oe teh-paa yá²wébo-á phó²dí nú² óeyoe²an, hedího i khäge²di nawáypee ná²i á²yú² iphó²dí²áyínmáa²i² óehée²ámí²dí, hedí Peter oe teh-paa búgepiye² óets'úge. ¹⁷ I á²yú²dí Peter óetü²an, "Hä²i sen óepankê²iví khäge²dibá unmuup²an." Peter natú, "Naa-á yoe."

¹⁸ Nat'êediho in t'ôe²indá in hay²i méesatewin sunda²o-á phaa²uudi dâyp²hâ²t'égi, hedí phaa nú² dis-úwáwin. Peter wá² iwebá iwínú.

I owha² p'ó²dédí²di Jesus óetsika²máa iví hâhkan ni²gedí

¹⁹ I tewhá íve i owha² p'ó²dédí²di Jesus óetsika²máa iví khäge²ninb²i²gedí hedá iví h²i in t'owa ovâyhâ²o² i²gedá. ²⁰ Jesus-di óetü²an, "Naa t'owa t'âhkí²ví páadépiye² dâyhée²owän, hedí hâ²ä²di wänbo t'âhkí² dovâyhâ²owän inbí méesate h²i²indí² eeye hedá inbí méesate hay²i² ee-á, wáygé t'âhkí² in Hudíyo dívíwé²ge²o² eeye. Hâ²ä²wí wänbo kaadibo wó²túhpí. ²¹ Heháadan ná²i hâ²ä²wí naa dítsika²máa? In to²wên dîntóyannin ovâytsikáyi²ní háa dovây²tü²annin. Indá dínhanginná háa otú²in." ²² Jesus ná²in natú ihay²di, wí méesatewi sunda²o iwe nú² nawindídi Jesus óets'emapháve, hedí óetü²an, "Ha²wâagá i owha² p'ó²dédí² wínâahée²ámí²pí." ²³ Jesus-di óetü²an, "Wên háawên híwó²pí²in naa otú²dáho², úkhâ²y²ä² ovây²tü²ä²ámí²in hâ²ä²wí namuu²in. Hewänbo háa otú² waa in ta²gen namuu-âkun, hedânho wí²úk²óepí díts'emapháve-í²in."

²⁴ Hedáhá² Annas natsompóe Jesus nakhówhimuudi i owha² p'ó²dédí² Caiaphas-ví²piye² óesaanídí.

Peter wiyá natú Jesus óetaap'in

²⁵ Oe yá²wé Peter wa²di nasúwáwin, hedí in wé²ge²in iwe diwinnídi óetsikáyin, "Ti ü wá² hâ²i senbí khäge²dibá wí²unmuup²an?" "Yoe," kin natú, "naa-á yoe." ²⁶ Wí sen i owha² p'ó²dédí²ví t'ôe²ibá namuu²i² iwe wá² nawin, i-á i sen Peter-di óe²oyets'â²iví maatu²i² únmuu, hedí idi Peter óetsikáyin, "Ti Jesus-ádí oe nalive-taysaa iwe wíwímú²pí²an?" ²⁷ Peter wiyá natú "yoe" gin, hedí wesebo wí dee sen ikin.

Jesus oe Pilate-ví²piye² óeho²

²⁸ Wa²dédé²ibo naná, hedí Jesus-á Caiaphas-ví²wedí óeho² i Rome-wi tûyôn²bí tewhá hay²i iwepiye². In Hudíyo ná²i Rome-wi tûyôn²bí tewhá ee wí²díts'úhpí, gá inbí kuu dínmuudi dínkhâ²ak'óedân díts'úní²in, hedího díts'úndáho² wí²dín²âhpí ná²i Passover shánkí²di koegi² dâyk'óe-í²in. ^{†29} Hedího Pilate oe yá²wépiye²

† I tûyôn²dá Hudíyo wínamuupí, hedí in Hudíyo-á dínkhâ²ak'óe ná²in Hudíyo dimuupí²inbí hâ²ä²wí dâytä²gé-ídí.

napee, hedí in t'owa ovâytsikáyin, "Háawin t'ehpige-an ná²i senbí²gedí dín²má²?" ³⁰ In Hudíyodi óetü²an, "Ná²i sen wên t'aywó²nin i²anpídá há²to uvi²piye² âymá²iwän." ³¹ Pilate-di ovây²tü²an, "Un wí²bo binpihúu i², hedá bintüyo²nandi bin²an unbí tson²tüü úntü² waag-ibá." In Hudíyodá óetü²an, "Hewänbo un Rome-²indá ná²in Hudíyo wí²dínk'úyá²pí wí to²wí âyhéyi²in, yâ²dâapi i²andi âyshaa wänbo²." ³² Ná²in ditü² dihay²di Jesus-ví h²i háa nachuwagít'óe i²gedí ta²gen napee. ††

³³ Pilate iví tûyôn² tewhá ee nawáyts'ú, hedí Jesus óetükännandi óetsikáyin, "Ti ü-á in Hudíyoví tsondi hay²i-ân unmuu²?" ³⁴ Jesus-di óetsikáyin, "Ti ü-ân wí²bo unhangin²ânda², háa in Hudíyodi naví²gedí wóe-tü²andibo dítsika²máa?" ³⁵ Pilate-di óetü²an, "Ti naa-ân Hudíyo omuu gin un²ánde gâhân? Uví t'owa²diho hedá in owha² p'ó²dédí²indá²dí naví² mange wóekán. Háawin t'aywó²ninnan bí²an?" ³⁶ Jesus-di óetü²an, "Naa tsondi hay²i² omuu, hewänbo in ná²ä oepáa k'ay²diwin tsonnin waagá yoe. Hâ²bi tsondi omuudáho² in to²wên dovây²sonmáa²in dívíhânsaa-íwän naa in Hudíyoví mange wí²díkâanípídí. Hewänbo otú² waa, ná²ä²diwin tsonnin waagi wó²muupí." ³⁷ Pilate-di óetsikáyin, "Hedáho², ti ta²gendi wí tsondi hay²i-ân unmuu²?" Jesus-di óetü²an, "Ü²bo untú² waa, hâ²bi² omuu. Hedí ná²ä oepáa k'ay²di²piye² o²ä² hedá o²aypü²yä, in ta²gen namuu i²gedí dâyhée²ámí²dí. To²wên in ta²gen ho dínhanginná²nindá naa dînt'óyande²." ³⁸ Pilate-di óetsikáyin, "Hândídan to²wí unhanginnání hâ²ä²wí in ta²gen namuu²in?"

Jesus óekhe²khây²máa, hewänbo Barabbas-á óema²p'â²dí

Pilate ná²in natú ihay²di in Hudíyo ee diyí² iwepiye² nawáypeedi ovây²tü²an, "Naadi wên t'aywó²nin ná²i sen i²annin wänbo wí²dônshaapí. ³⁹ Hewänbo paayo p'óe waagi ná²i Passover shánkí²di naná² dihay²di undi dí-daa²o² wí pan wây²ma²p'â²dí-ídí. Ti ná²ä ná²i Hudíyoví tsondi hay²i dóma²p'â²dí-í²in ída²?" ⁴⁰ Dívítüwínú, "Hâ²i-á yoe. Barabbas-ân gida² nâama²p'â²dí-í²in." Barabbas-á sänbi namuu.

19 Hedího Pilate natsompóe waa in sunda²odi Jesus óepiye hedí púwhí²dí óewhâ²hwhâ²nan. ² In sunda²o wên wâ²âkhân dâ²y'ophídé²andi óep'óhtógi. Hedáhá² wên p'í tsâ²awâ²in k'éwé²in to-á óetógi, tsondi hay²iví aa waagi²inbá namuu²in, ³ hedí wí²in wí²ingín in sunda²o iví páadépiye² diphademändi óeyanäkítümáa, "Hännan un²ân, ü Hudíyoví tsondi hay²i² unmuu²i²," hedá óets'emapháve. ⁴ Pilate wiyá oe yá²wépiye² napeedi in t'owa ovây²tü²an, "Bít'óyan, naadi i dópiyegít'óe undi bínmúní²dí, hedânho unhangin-nání²dí naadi wên t'aywó²nin i²annin wänbo wí²dônshaapí²in." ⁵ Hedího Jesus oe yá²wépiye² óepiye. In wâ²âkhân ón'ophídé²annin nap'óhto²on, hedá in p'í tsâ²awâ²in k'éwé²in to-á nato²on. Hedí Pilate-di in t'owa

†† Jesus ho natú wên phé²wan deedi nachuwagít'óe²in. Handídi in Rome-²indí in yanäkí²kannin ovây²hânúnde², hewänbo in Hudíyodá ná²in yanäkí²kannin dimuu²in ovây²k'usâyunde² ovây²hânú-ídí.

ovâytu'an, "Binmú'dí, náwe i sen nawin." ⁶ In owha' p'ó'dédí'indádí hedá in hay'i méesate'in sundado-ádí óemú' ihaydi háyán wänbo dívítuwínú, "Wên phé'wan deedi nát'óhtägek'u'." Pilate-di ovâytu'an, "Unnân bin-hûu bînt'óhtägek'úwídí. Naadá wên háawên t'ay-wó'nin i'annin wänbo wíðônshaapí." ⁷ In Hudíyođi Pilate óetü'an, "I-á natú Yôesi Tádáví ay namuu'in, hedí wên tsonttu gínk'óe'in natú, wí to'wí kin ihée'o'i-á nachúu-i'in ûnkây'ä'."

⁸ Pilate ná'i hí' nat'oe ihaydi shánkí wänbo nakhuwôeda'póe, ⁹ hedího' iví tųyôn tewhá ívepiye' nawáyt's'ú, hedí Jesus óetsikáyin, "Ta'gendi wá'hä'wian unmuu?" Hewänbo Jesus-di háabo wí'óetü'anpí.

¹⁰ Pilate-di oetsikáyin, "Ti wídíhée'ámipí'an? Ti wí'úhanginnáhpí'an naadá'mân dînk'óe háa wí-ma'p'áđi-i'in hedíháa ı dovâymaßni'in phé'wan deedi wóet'óhtägek'úwídí?" ¹¹ Jesus-di óetü'an, "Yôesi Tádáví wíwônk'ú'pídáho há'to úku'níwän háa wänbo naa dí'ámídí. Hedího i sen uví mange naa díkándi-áho uví shánkí it'aywó'nan."

¹² Pilate ná'in nat'oe ihaydi shánkí wänbo nada' Jesus óema'p'áđi-i'in, hewänbo in Hudíyo dívítuwínú, "Ná'i sen nâama'p'áđidá, ı i tsondi Caesar-ví'näpiye' wí'unmuupí. Wí to'wí wí tsondi hay'i namuu gin natú'di-á Caesar-ví hánbi' namuu." ¹³ Háa ditú waa Pilate nat'oe ihaydi Jesus oe yá'wépiye' óepiye, hedí in t'owa ovây-tųyó'do' iwe Pilate isóge. Iwáho dâytü'o nak'u-upháagíkw'ó' diwe gin, hedí Hebrew tųudáho "Gabbatha" gin dâytü'o'.

¹⁴ Wa'di Passover shánkí'di yâadi naná. Ihay thaa-á dâyhä'wíkhây'o wíyá tháwángí, kaykhanwówá thaa nanání'i'. Náä taage iwáypiye' naná. Pilate-di in Hudíyo ovâytü'an, "Binmú'dí, náwe unbí tsondi hay'i únwin." ¹⁵ Dívítuwínú, "Náwedi náyâa'an, phé'wan deedi nát'óhtägek'u'." Pilate-di ovâytsikáyin, "Ti unbí tsondi hay'i wâyt'óhtägek'úwí?" In owha' p'ó'dédí'indi óetü'an, "I-á na'inbí tsondi hay'i wíginmuupí. Na'indá wí'da' tsondi hay'i gín'án, i-á Caesar-ân namuu."

¹⁶ Hedího Pilate-di Jesus inbí mange óeyoe'an phé'wan deedi óet'óhtägek'úwídí.

Jesus phé'wan deedi óet'óhtägek'ú'

¹⁷ Hedáhá' Jesus óeho'di iwedí napee wên phé'wan igí'in ipi'íhondi, hedí in okú "P'óhkhúbay" gin dâytü'o' iwe dipówá, Hebrew tųudá ditú' "Golgotha" gin.

¹⁸ Iweho in sundadođi Jesus in phé'wan deedi óet'óhtägek'ú', hedá wá' wây-á wíye sená'dá Jesus-ví wí'ná kíngedí hanbá ovân'an, hedí Jesus-ví phé'wan pinuđi ónkíđi. ¹⁹ Pilate natsónpóe wên phéphá' eedi ná'i tųu dâytü'namí gin: "Ná'i-á Jesus oe Nazareth-wi namuu, Hudíyoví tsondi hay'i," hedí kin dâytü'nandi in phéphá'-á ee phé'wá' kw'áye dâyt'óhtägek'ú'. ²⁰ Jesus phé'wan deedi óet'óhtägek'ú' iwe oe Jerusalem búu'ú tso'wa naná, hedího báyéki Hudíyo iwe diyí, hedí in phéphá' ee háa natá'muu'in dâytü'an. Hebrew

tųudá, Latin tųudá, hedá Greek tųudá natá'muu. ²¹ In Hudíyo owha' p'ó'dédí'indi Pilate óetü'an, "Wí'úkhây'ähpí nâata'namí'in ná'i hí' 'Hudíyoví tsondi hay'i' gin, hewänbo kinnân nâata'namí: 'Ná'i sennân natú, Naa in Hudíyoví tsondi hay'i omuu.'" ²² Pilate-di ovâytü'an, "Háa otsonpóe waa dâytü'namí'in wídó'egókhâymaßapí."

²³ In yôenu sundadođi Jesus phé'wan deedi óet'óhtägek'ú' ihaydi iví aa dívíwiye, hedí pi'dinbo wí'ingí dâyhógi. Hewänbo iví k'éwé'in to he'yinbo namuudi wáyge wänbo wí'ünpanye'enpí. ²⁴ Hedího ditú, "Hä'in k'éwé'in to-á wí'âyśive-ípi, hewänbo iví'âywámí âymúnídí to-angú in nat'anpúwí'in." Hedí han díví'andi ná'in Yôesi Tádáví tų'nin diwe ho natá'muu'in napóe:

Naví aa dívíwiyeđi pi'dinbo wí'ingí dâyhógi, hedá naví k'éwé'in togí'in díví'áyan.

²⁵ Jesus-ví phé'wan nú' ná'in yôenu kwiyä' diwin: Jesus-ví yíyá-á, hedá Jesus-ví yíyáví tí'úu-á, hedá Clopas-ví kwiyó Mary-á, hedá Mary Magdalene-dá. ²⁶ Jesus iví yíyá iwe nawindi imú, hedá iví khäge'di' iséegi'i wá' imú, hedího iví yíyá itü'an, "Yíyá, náä iwedí hä'i sen uví ay waagi'ba úmúní." ²⁷ Hedáhá' iví khäge'di' itü'an, "Ná'i-á uví yíyá waagi'ba úmuu náä." Hedího i khäge'-diđi iví wháagepiye' Mary óeho' óe'âyíngi'ámídí.

Jesus nachuu

²⁸ Jesus-áho ûnhanginná ná'i t'ähkí iphade'in hedânho háa Yôesi Tádáví tų'nin diwe iví'gedi natá'muu waagibá napúwídí. Ihaydáhá' natú, "Naa op'oesá'aa."

²⁹ Iwe nú' wên sä'áwé whoegi'in naméena'oyohay'isaa'in nachá, hedího wên hä'wên nap'ohsaadee'in i méena iwe dâyp'ohtógi, hedí wên poesú hyssop kin dâytü'o' eedi dâyt'í'k'ú'di Jesus-ví sóe iwepiye' óntegedi, ³⁰ i méena ip'ohún. Ihaydáhá' natú, "Naví t'óe dînbo'wanho'," hedí ip'óhwhayedíbo' ipichuwamági.

Jesus oe wa'määgé óeyún

³¹ I thaa in Hudíyo dâyhä'wíkhây'o'i kaykhanwówá thaagi' naná, hedí ná'i kaykhanwówá thaa na'ä'i shánkí hay'i thaa dínmuudi wídida'pí in chu'in ee phé'wan deedi ovâyoye'ámí'in. Hedího Pilate óedaa'an natsónpúwídí in dit'óhtägek'ú'nin ovâypothâní'in shánkí ä'yųgi dichúu-ídí, hedá phé'wan deeyedá ovâywháve-í. ³² Hedího' in sundado dimääđi in senä' Jesus-áđibá phé'wan deeyebá ovân't'óhtägek'ú'in wí'gíndíbo' ovânpotháa. ³³ Hewänbo Jesus-ví'we dipówáđí óemú' ho nachuu'in, hedího' iví pó wí'ón-tháapí. ³⁴ Wí sundado iví yún phédí Jesus wa'määgé óeyún, hedí p'oe-áđí ûndádí wónkí ünpee.

³⁵ (Kin napóe'in naa ná'in dóta'do'i dómú, hedího i'gedího dóta'do', hedânho un wá' ná'i hä'wí úvíwhâyú-ídí. Háa otú' waa ta'gen namuu, naa dînhanginná in ta'gen otú'in.)

³⁶ Ha³wâa Jesus óe²an dihayđi ná²i Yôesi Tádáví tã²nin diwe natã²muu waa napóe:

Wéhpêe wänbo iví phékhkúy wí²ônthâanípí. ³⁷ Hedá wá² wíyá wáygê Yôesi Tádáví tã²nin diwe kinnân natã²-muu:

In t'owadî i to²wí óeyúndi² óemúni.

Jesus óekhã²k'ú²

³⁸ Wí sen Joseph gin nakhãwã² oe Arimathea búu²ú²aywi namuu, hedî Jesus-ví²piye² iwihãyunde², hewänbo in Hudíyoví p'ó²dédî²in ovâykhuwôeda²đi nãhãyđi wínada²pí t'owa dínhanginnání²in iwihãyunde²in. Jesus nachuu ihayđi Joseph-di Pilate óedaa²an i pení óekhu²wamãänídí, hedîho Pilate-di óemãgíđi óeho². ³⁹ Hedá Nicodemus wá² napówá wí woe sa²wó² nasu²ú²i tãgintã (100) taa nakhãá²i² ikándí, ná²i woe-á myrrh-áđí aloe-áđí nawóemuu. (Nicodemus-á hãnhay Jesus-ví²piye² khú²déedî namãã²i-ân namuu.) ⁴⁰ Joseph-áđí Nicodemus-áđí i pení óeho²đi híwó²đi aa ts'ã²i iwe óe²ánnan i sa²wó² nasu²ú²i woe wóegé. Kindidân in Hudíyodî wí pení óekhãkhukhãmáa²i óekhã²o². ⁴¹ Jesus phé²wan deedî óet'óhtãgek'ú² iwáy tso²wa wáy wí nava²ay nataysaa²i nak'óe, hedî iwe wí khãhkugí² t'ovápho ts'ããbi nachã, iwe to²wí wänbo wa²đi wí²óekhã²k'ú²pí. ⁴² Hedîho tso²wabo nanãndi, hedá ihay thãwãndã in Hudíyoví kaykhanwówã thaa dínñân-di dívíkhã²ãmí²in dínkhã²ãđi, Jesus iwe óekhã²k'ú².

Wáy Jesus óekhã²k'ú² iwe wí²óeshaapí

20 Dumîngu naná² dihay thaa Mary Magdalene i t'ovápho Jesus óekhã²k'ú² iwepiye² namãã. Hé²déndí hé²đibo wa²đi nakhũññãndibo namãã. Napówãđí i k'uu pháagí² dâyt'íđi²i wéhãnäpiye² nahãngewindi imú². ² Hedîho Mary iwedî i²ããđi Simon Peter-áđí i wí² khãgê²đi Jesus-di óeséegí²i-áđi ovãn-shaa, hedî ovãntũ²an, “Na²inbí Sedó Jesus i t'ovápho iwe óeyãã²an, hedî wáygê óewáy²k'ú²in wíginhanginnãhpí.”

³ Hedîho Peter-áđí i wí² khãgê²đi-áđi Jerusalem búu²úđí dapeedî i t'ovápho iwepiye damãã dãn múndíđi háa iwe nak'óe²in háa yoe. ⁴ Wí²gíndíbo dãn²ããhon, hewänbo i wí² khãgê²đi shánkí nashãadî Peter-ví páadé i²ããhondi páadébo napówá. ⁵ It'ãã itsíhkêenídí, hedî i aa Jesus óe²ánnandi² oe íve nange nakw'ôndi imú², hewänbo² ee t'ovápho ee wínats'úhpí. ⁶ Iví tí²úugé Simon Peter napówá, hedî i-á ee t'ovápho ívepiye² nats'ú, ⁷ hedá i wá² i aa iwe nakw'ôndi imú², hedá in aa Jesus nap'ó²ánmuu²indã wá² imú². Ná²indã na²íhpa²andi oe wéhãnäpiye² wí²bo nak'óe, i wé²ge²i aa-áđã wí-nak'óepí. ⁸ Hedîho² i wí² khãgê²đi páadé napówá²i wá² t'ovápho ee nats'ú, hedî ná²i aa nakw'ôndiho² imú²đi Jesus nawáywówápóe²in iwihãyũ. ⁹ (Yôesi Tádáví tã²nin diwe natũ² Jesus nawáywówápupwagít'óe²in, hewänbo Jesus-ví khãgê²nin wa²đi ná²i hããwí²í²gedî

wíđika²póyã²pí.) ¹⁰ In wíye khãgê²nindã inbí²wepiye² dãnweeho².

Jesus-á Mary Magdalene-ví²piye² ipikeeyan

¹¹ Mary-á oe t'ovápho iwe napówãđí yã²wébo naséewin, hedî wa²đi naséeyíđi it'ããđí i t'ovápho ívepiye² itsíhkíđi. ¹² Hedî wíye makówãwin t'óepã²ãã²in da²aats'ã²imuu²in Jesus nak'óewän diwe da²ándí ovãnmú², i wí² iví p'ôn ùnk'óewän diwe na²án, hedî i wí²-á iví ân ùnk'óewän diwá. ¹³ Indi Mary óetsikáyin, “Hããđan unséeyi²?” Ovãntũ²an, “Gá naví tsondi dñpiyedãn, hedî wáygê óek'ú²in wíđínhanginnãhpí.” ¹⁴ Kin natũ ihayđibá ibée, hedî Jesus iwe nawindi óemú², hewänbo ta²-gendi Jesus namuu²in wí²únhanginnãhpí. ¹⁵ Jesus-di Mary óetsikáyin, “Hããđan unséeyi²? To-an nãatũwãmãã?” Mary-á na²ân Jesus-á i nava áy²đi namuu²in hedîho² óetũ²an, “Mã²mãã, wáygêpiye² nãaho²đáho², dítũ²ããmí wáygê nãak'ú²in hedãnho² omú²-í dókéyíđi.” ¹⁶ Ihayđi Jesus-di óekhã²yã², “Mary.” Mary-á wíyá ibéedî Jesus-ví²đi itsãkíđi hedî óetũ²an, “Rabboni.” (Rabboni-á Hebrew tũđi natũ²da² “hãhkandi” gin.) ¹⁷ Jesus-di óetũ²an, “Naví²đi wívitsãkêenípí, wa²đi i Tádáví²piye² wó²peepíđi. Hewänbo ópũn, in to²wên naví tí²úuwĩn páadé²in waagi²inbã dñmmuu²in ovãntũ²an naví Tádáví²piye² omãn, i-á unbí Tádãbãho² únmuu, i-á naví Yôesi dñmmuu hedá unbí Yôesibã únmuu.” ¹⁸ Hedîho Mary Magdalene iwedî namããđi in khãgê²nin ovãntũ²an, “Na²inbí Sedó Jesus dómú²,” hedî ovãyt'óe²an háa Jesus-di óetũ²an waa.

Jesus iví khãgê²ninbí²piye² ipikeeyan

¹⁹ Wa²đi Dumîngu naná, hedî nakin dihayđi Jesus-ví khãgê²nin wí tewhá íve diwé²gek'w'ó. In Hudíyoví p'ó²dédî²in ovâykhuwôeda²đi t'ãhkí i phóđi dñphéhti²đin. Ihayđi Jesus inbí páadépiye² nakeepóedî ovãntũ²an, “Ánshaaginpídíbo² íkw'óní.” ²⁰ Kin natũ ihayđi iví mandã hedá iví wa²mããgê-á háa únmuu²in ovãykeeyan hedãnho óetaa-íđi. Iví khãgê²nin báyéki dihíhchanpóe Na²inbí Sedó Jesus óemú²đi. ²¹ Hedáhã² wíyá ovãyhée²andi ovãntũ²an, “Ánshaaginpídíbo² íkw'óní. Naãđi naví t'óe dñãmíđi wãysankhãmãã, naví Tádãđí iví t'óe dñãmíđi dísan waagibã.” ²² Kin natũ ihayđi iví hããđi ovãysiphayđi, hedî ovãntũ²an, “Í Yã²đãã²i P'owããhãã unbí pí²nã khó²yé únts'úni. ²³ To²wênbí t'aywó²đi dñ'owó²yennin ítũđáho², ho dñ'owó²yen. Hewänbo wíđín'owó²yenpí gin ítũđáho², wa² wíđín'owó²yenpí.”

Jesus-di Thomas óehée²an

²⁴ Hewänbo wí² in tã²đi wíye iwedî in wé²ge²indãđí wí-na²ãnpíwän Jesus dñnpówã ihayđi. Ná²i khãgê²đi-á Thomas gin nakhãwã, hedî Kwãati wá² gin óetũ²o². ²⁵ Hedîho² in wé²ge²in khãgê²nindi Thomas óetũ²mãã, “Na²indã Na²inbí Sedó Jesus ãymú².” Hewänbo Thomas natũ, “Naãđã i kwãk'u ònkhãkíđi iwe dómú²píđã, hedî

namanphohchân deedi naví mankhúdí dótägepidá, hedá oe wa'määgé ünphohchân diwe wá' naví mandi dótägepidá, há'to dáywhäyú-í nawówayi'in."

²⁶ Wí yâadi naphade ihaydi iví khäge'nin tewhá ive wíyá dikw'ó, hedí Thomas-á indádí nää na'án. T'ähkí i phódi naphéhti'din, hewänbo Jesus inbí páadépiye' nakwínudeedi ovâytu'an, "Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní."
²⁷ Hedí Jesus-di Thomas óetu'an, "Náwe uví mankhúdí dítägé-í. Naví man dínmu'dí. Ómanki' naví wa'määgé iwe. Whäyupí' wíyá wí'unmúnípi, hewänbo biwhäyú-í-á."
²⁸ Thomas-di Jesus óetu'an, "U-ân naví tsondi dínmuu, naví Yôesi-á."
²⁹ Jesus-di óetu'an, "Ti nábáha' biwhäyú dímú'dí? Hewänbo in dívíwhäyunde'indá shánkí dihíhchäq tobá dímú'pí wänbo'."

Háadí ná'in tã'nin óeta'nannin

³⁰ Jesus-ví khäge'nindi báyéki wíyá pínán t'ôe i'andi' óemú', hewänbo ná'in tã'nin deedá t'ähkí i pínán t'ôe i'an ní'gedi wínatã'muupí. ³¹ Hewänbo ná'i hí-á natã'-muu hedänho úvíwhäyú-ídi Jesus-áho namuu i to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedá wá' úvíwhäyú-ídi Yôesi Tádáví ay-á namuu, hedänho han úvíwhäyunde' in wówátsi nahánde'pí in imã'in bín-má've-í.

Jesus-á tsédí diyí'in khäge'ninbí'piye' ipikeeyan

21 Wí háyú tha naphade ihaydi, Jesus iví khäge'ninbí'piye' wíyá ipikeeyan oe Tiberias p'oekwíngé. Kinnân napóe: ² Ná'inho wé'ge diyí': Simon Peter-á, Thomas-á (i-á Kwâati gin óetu'o'), hedá Nathanael-á (i-á Galilee nangewi búu'ú'ay Cana gin dâytú'o iwe'i namuu), hedá Zebedee-ví e'núnda, hedá wây-á wíye Jesus-ví khäge'nindá. ³ Simon Peter-di in wé'ge'in ovâytu'an, "Naa opaap'okumän," hedí óetu'an, "Na'in wá' u-ádi gimän." Hedího dimäädi wí kophênbay iwe dívítógi, hewänbo khüu' t'ähkí wídiséegípóepí.
⁴ Nathay'ä' ihaydi Jesus oe p'oekwí' k'áygé nawin, hewänbo iví khäge'nindá wídinghanginnáhpí i namuu'in. ⁵ Hedí Jesus-di ovâysikáyin, "K'ema'in, ti háäbo wí'íséegípóepí'an?" Óetu'an "yoe" gin. ⁶ Idi ovâytu'an, "Unbí paap'oku'in há'i kophênbay ko'dínápiye' p'oe iwe bínchänú-í, hedí iwe bínhóni wên." Hedího háa natú waa díví'an, hedí báyéki in ton paa dáywhahógidi wídingkoedípi in paap'oku'in dâytégé-ídi.

⁷ I khäge'di Jesus-di óeséegí'idi Peter óetu'an, "I-á Na'inbí Sedó Jesus namuu." Simon Peter iví k'léwé'in to napã'din it'ôe'amídi, hedí ná'in óetu'annin nat'oe ihaydi iwáytógi'idi ipip'ohke't'áve oe p'o' k'áygépiye ikohsáy-ídi. ⁸ I kophênbay p'o' k'áygé'idi kayi' diwe wí-na'ánpí, ma' hádi poewintã (30) kwi'q'hpá taa iwehay-đida', hedího' in wé'ge'in khäge'nindá i kophênbay iwe'idi eepiye dimää, in paap'oku'in napaapi'dendi dâytãhondi.

⁹ P'o' k'áygé dipówá ihaydi i kophênbay iwe'idi dipee, hedí wí phaa'uu phaa iwe dipaakho'kw'ôndi dâymú', hedá wí pává-á nakhâykw'ó. ¹⁰ Jesus-di ovâytu'an, "Bin-má' wên paa há'in bínwhahógi'in diwe'idi." ¹¹ Simon Peter i kophênbay iwe itógidi in paap'oku'in oe p'o' k'áygé iwhaapiye. Tãgintãdáhá' p'ánántã'di poeye (153) paa gáhã'ännin dito'on, hewänbo tobá báyéki di-paato'on wänbo' in paap'oku'indá wáydi wänbo wí-nasi'venpi. ¹² Jesus-di ovâytu'an, "Bíkã've, bíhé'déndíhúuyan." T'ähkí'idi diwóeda' óetsikáy'i'ndí "To-an unmuu" gin, i-á Na'inbí Sedó Jesus namuu'in dínhanginnãndi. ¹³ Hedí Jesus i húugi' nasaa iwepiye' namäädi i pává ihógi hedí ovây mági, hedá i paa wá' ovây mági.

¹⁴ (Nää poewingí' Jesus iví khäge'ninbí'piye' ipi-keeyan nawáywówápóe iwe'idi.)

Jesus-di Peter óehée'an

¹⁵ Dívíhúubowa ihaydi Jesus-di Simon Peter óet-sikáyin, "Simon, John-bí ay, ti udi naa díseegi ná'in wé'ge'indiví shánkí?" Peter-di óetu'an, "Hoi, Na'inbí Sedó, u-ân úhanginná naadi wíseegi'in." Jesus-di óetu'an, "In t'owa naví k'úwá'ây waagi'inbá dínmuu'in ovâyhúuyóeni." ¹⁶ Wáygingí' óetsikáyin, "Simon, John-bí ay, ti naa díseegi?" Peter-di óetu'an, "Hoi, Na'inbí Sedó, u-ân úhanginná wíseegi'in." Jesus-di óetu'an, "In t'owa naví k'úwá' waagi'inbá dínmuu'in ovây'áyingí'amí." ¹⁷ Poewingí'we Jesus-di Peter óehée'andi óetsikáyin, "Simon, John-bí ay, ti naa díseegi?" Peter naháachanpóe nää poewingí' Jesus-di óetsikáyindi, "Ti naa díseegi" gin, hedího' óetu'an, "Na'inbí Sedó, háäwí t'ähkí úhanginná, naadi wíseegi'in úhanginná." Jesus-di óetu'an, "In t'owa naví k'úwá' waagi'inbá dínmuu'in ovâyhúuyóeni. ¹⁸ Ta'gendi wítumáa, shánkí ts'ãabi' unmuu ihaydi wí'bo bipi'awende' hedá biyíyénde' wéngé unda' i'ge t'ähkí. Hewänbo owáy unsedópaa ihaydá bikhóhtãkhây máa hedí wíyá to'wídi wônwhi'ãmí hedá wóepahkekhây máa hedá wáy unpunda'pí'wepiye' wóehúuwí." ¹⁹ Kin natú'giho Jesus-di ónthayk'ú' háawin chuwa únpuwagít'óe'in, hewänbo ná'in iví chuwa únmuu'indá t'owa dínhanginnáni Yôesi Tádá hay'i namuu'in. Hedá Peter óetu'an, "Naa-ádi ókã've."

²⁰ Peter ibeedí i khäge'di Jesus-di óeséegí'i dãn-wóe'ãdi óemú'. Háãdankánbo' i khüu' dívíkindihúuyó' ihaydi ná'i-ánkun namuu i khäge'di Jesus-ví nú' na'ándí óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, wé'i-an namuu i wóekuphegit'óe'i'?" ²¹ Hedí nää Peter-di i óemú'di Jesus óetsikáyin, "Heyã ná'i sen, Na'inbí Sedó?" ²² Jesus-di Peter óetu'an, "Owáy naa owáy'ãã píhay i nawówayëni'in oda'dáho', naví áyngi-ân dínmuu, uví-á yoe. U-ân naa-ádi ókã've." ²³ Hedí in Jesus-ví khäge'nin ditú' ná'i khäge'di há'to nachúu-í'in. Hewänbo Jesus-á wínatú'hpí i khäge'di wínachuwagít'óepí'in, hewänbo nawänpitú-á, "Owáy naa owáy'ãã píhay i

nawówayêñíʔin odaʔdáhoʔ, naví áyîngi-ân dînmuu, uvî-á yoe.”

²⁴ Náʔi Jesus-ví khăgęʔdi-ân namuu náʔi hăăwí ităʔ-nandiʔ, heđi ibá natŭʔ taʔgendi napóeʔin. Heđi naʔin gínhanginná háa i natŭʔin in taʔgen namuuʔin.

²⁵ Jesus wíyá báyékí hăăwí iʔan náʔin tăʔnin diwe natăʔmuupíʔ, heđi hăăwí t'ăhkí iʔgeđi natăʔmuudáhoʔ, oʔánde t'ăhkí náă oepáa k'ayđi háʔto nayâanáníʔin i tăʔ-di dăytăʔnamíʔigíʔ.

ACTS

1 ¹⁴ K'ema Theophilus, in páadé'in ta'nin wínta'nan-nin diwe wítu'anpí'an t'áhkí ná'i háäwí Jesus-di in t'owa ovâyhá'andi hedá i'andi-á páadé it'ôe'an dihaydi waabo oe makówápiye napee píhay. Nachuudáhá' nawáywówápóe ihaydi, iví t'ôekhuwa'in hándídíbo ovâyde'manninbí'piye háyánbo ipikeeyan. Jónántä (40) thaa t'áhkí báyéki háäwí i'an ovâykeeyamídí ta'gendi wíyá nawáywówápóe'in, hedá Jôesi Tádáví khuu i'geđi ovâytumáa. Napeepídíbo, wa'đi indáđi najidíbo? i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡá óekaymágidi ovâytu'an, "Náa Jerusalem-di wí'ípee-ípi. Naadi ho wâytu'an naví makówáwi Tádá iví tun imági wí to'wí wovâysangí'o'in. Hedího náa úvítsíkha'amí ná'i na'äá píhay. ⁵ John i' p'ó'p'oe'kandíđá ho wovây'p'óp'oe'an p'oeđiđá, hewänbo náa iweđi báyéki thaa naphade'pídíbo? i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡá bínkáyí wí p'ó'p'oe'kan bínkê' waagibá."

Jesus makówápiye napee

⁶ In Jesus-ví t'ôekhuwa'in i-áđi diwé'geji'indi óet-sika'yan, "Nanbí Sedó, ti náa-ân ihaydi naná untsondis-ogedee-i'in hedânho na'in Israel-in t'owa díma'p'áđiđi-íđi in Rome-inbí'wedí?" ⁷ Jesus-di ovâytu'an, "Wí-wovây'p'óp'oe'kandíđá ná'i háäwí i'geđi únhanginnáani'in. Naví Tádáđá'mân únk'óe únhanginnáani'in háđi haa wé'i thaa-á ná'i háäwí napuwagí'o'in. ⁸ Hewänbo ginnân undá únpuwagí'o: I' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡá únwáanı hedí ihaydá in kay bínkaykhây'áa, hedí t'owa t'áhkí naví'geđi bín'p'áamí náa Jerusalem bú, hedá t'áhkí Judea nange i'ge Samaria nange i'gá, hedá t'ámápiye náa oepáa k'aydi i'ge t'áhká."

⁹ Jesus-di ovâyhi'bowa ihaydi, wa'đi óemúndedíbo makówápiye Jôesi Tádáđi óepiye, hedí okhúwá jáa nats'úndi wíyá wí'óemú'pí.

¹⁰ Hewänbo wa'đi kw'áyepiye napeemándi óemúnde' ihaydíbo, tsík'agipí wíje senä' waagi'inbá dánchaa'in, ts'á'i da'aamuu'in, inbí hänge dakwínudee. ¹¹ Ná'in wí-jedí ovâytu'an, "Un Galilee'in senä, kw'áyepiye íbéesaadi wí'iwęęnípí. Tobá Jesus makówápiye napee wänbo, i'bo haa náa namää'in bínmú' waagibá nawáy'ä'."

Matthias óede'man Judas-ví t'ôe ón'amídí

¹² Hedího Jesus-ví t'ôekhuwa'in okú kw'áyedí diwándi oe Jerusalem bú'piye dimää. In okú-á "Olive okú" gin dâytú'o, hedí Jerusalem tsowa naná, mađi píngé míyadá' iweđi. ¹³ Oe Jerusalem dipówá ihaydi i' tewhá

ee dithaa iwe oe wha'k'ay ívepiye dipee. Ginnân dikháwá: Peter-á, John-dá, James-á, Andrew-á, Philip-á, Thomas-á, Bartholomew-á, Matthew-á, wíyá James-á (i-á Alpheus-ví ay únmuu), Simon-dá (i-á páadéđi Zealot t'owa iwe nato'onwän †), hedá Judas-á (i-á wíyá wêe James ginbá nakháwá'ívi ay únmuu). ¹⁴ Ná'in senä'dá hedá wên kwiyä'dá hedá Jesus-ví jíyá Mary-á hedá Jesus-ví t'úwindáđi háyánbo dívíwé'ge'o' dívíjúusu'amídí.

¹⁵ Wí thaa in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in diwé'gek-w'ó, mađi tãgintãđáhá' wétã (120) ihay diji, hedí Peter iwínú ovâyhée'amídí. ¹⁶ Ovâytu'an, "Tí'úuwín páadé'in, hán'oebo? i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡáđi David óetú'an haa Judas Iscariot únpuwagí'o'in, hedí David haa óetú'an waa ita'nan. Hedí ná'in David ita'nannindá únkhây'ä' napúuwí'in. Judas-dân in t'owa ovâykeeyan wáyge' Jesus naji'in, indi óepankáyjídí. ¹⁷ Judas-á nanbí'wedí'i'ba namuu, gá óede'mandân na'in ív'i'óbá i'amídí" gin Peter-di ovâytu'an.

¹⁸ (Ná'i Judas-á in Hudíyo p'ó'déđi'indi óewá'aa yä'dâapí háäwí i'amídí hedáhá' i' chá' ihógi'i'đi wí nava ónkumä, hedí iwebá páadépiye nake't'ándi nange nawoe, hedí nasihpândi iví see t'áhkí únpee. ¹⁹ T'áhkí in t'owa Jerusalem dithaa'in dínhanginpóe ná'in ún-póe'in, hedího inbí tundi i' nava dâytú'o "Akeldama" gin. Akeldama-á natunda? "nava na'ún'oecha'đee iwe" gin.)

Hedí gin wá' Peter natú, ²⁰ "In ta'nin Psalms diwe Judas-ví'geđi gin nata'muu:

Iví wháagé ónjoe'amí,

hedí tóebo iwe há'to ithaayé-í. Hedá ná'in wá' nata'muu:

Wíyá to'wídí iví t'ôe ón'amí.

²¹⁻²² "Hedánkun gínkhây'ä' wíyá sen áysóege-i'in t'owa ovâytu'ámídí Nanbí Sedó Jesus nawáy-wówápóe'in, na'indi áytumáa waagibá. Nakhây'ä' ná'i áyde'mamí'i-á namúuní'in wí to'wí na'indáđibá namää'i? t'áhkí i' thaa wa'đi Jesus na'indáđi naji' ihaydíbo, John i' p'ó'p'oe'kandí in t'owa ovây'p'óp'oe'o' ihaydi waabo Jesus oe makówápiye napee píhay" gin Peter-di ovâytu'an.

²³ Hedího' in iwe dikw'ó'nindi wíje senä' ovände'man. I' wêe Joseph Barsabbas gin nakháwá, Justus gin wá' óetú'o, hedá i' wêe-á Matthias-ân namuu. ²⁴⁻²⁵ Hedí ginnân dívíjúusu'an: "Nanbí Sedó Jôesi Taa, ı-á

† In Zealot t'owa-á inbí nange hânho dâysígídí dida' in Rome-in t'owa ovây'khepeeyé-i'in, hedí dikhây'muu indáđi dívíhánmamídí.

úhanginná t'owa t'ähkívi pí'ná k'ó'jé háa di'ánshaa-muu'in. Judas uví t'òekhuwa'i' úmuuwän, hewänbo iví t'òe ijoe'andi in tuhchänu ün'ä'in ün'póe. Nää na'in dínkeeyamí wé'i-an ná'in wíje iwedi äysòege-ídi Judas-ví t'òe òn'ámídi." ²⁶ Heđi wíje k'u'ây eedi in senä'bí khavá ovânta'k'ú', heđi wêe k'uu dâykê' Matthias-ví khavá ün'k'óe'i'. Heđiho Matthias-á wí Jesus-ví t'òekhuwa'i-á napóedí in wé'gen t'òekhuwa'indáđíba iwón.

I' Yä'dâa'i P'oewâhâ napówá

2 In Huđíyoví shánki'eedi thaa dín'pówá, Pentecost gin dâyt'ú'o', heđi t'ähkí in Jesus-ví'piye dívíwäyun-de'in oe Jerusalem bú' diji'in i' tewhá ee diwé'gekw'o. ² Tsíkhagipí hääwí dit'oe wí wâq hânho kaygi waagibá makówáđí nawändi, heđi i' wâq íve t'ähkí naji'. ³ Heđi báyéki pha'ây waagibá nakeet'óe'i dâymú', hân'ây waagibá namuu'i', heđi ná'i nawâdeedeđi wí'ínbo ovây'täge. ⁴ Heđi i' Yä'dâa'i P'oewâhâ pín ta'gedi dâymáadí ovâykhâge'nan báyéki wíyá pí'wí tundi dín-hi'koedí-ídi.

⁵ Oe Jerusalem báyéki Huđíyo t'owa dithaa, báyéki nange eejedi dipówá'in, indá Jòesi Tádá óe'a'ginmä'in dimuu. ⁶ Ná'in t'owa hääwí wí wâq waagi'ba namuu'i' dit'oe ihayđi, báyéki i' tewhá eepiye dimää. Wíđínhanginnáhpí háa napoe'o'in, gá t'ähkí inbí tundi wí'ínbo dipit'oeđân in Jesus-ví t'òekhuwa'in dívíhi'máadí. ⁷ Heđiho dit'oeđi hânho ovâyháa'an, heđi dit'ú, "Ná'in t'owa dívíhi'máa'indá, ti t'ähkí Galilee nange'indá' wíđimuup'an? ⁸ Heđi háađan handi nanbí nange'i hí dívíhi'máadí git'oe'o? ⁹⁻¹¹ Na'indá Parthia-windá gimuu, heđá Media-windá, Elam-windá, Mesopotamia-windá, Judea-windá, Cappadocia-windá, Pontus-windá, Asia-windá, Phrygia-windá, Pamphylia-windá, Egypt-windá, Crete-windá, Arabia-windá, heđá Libya-windá oe Cyrene bú' tsowa, heđá wáy wên na'indá Rome bú'đá gi'áđâapówá. Wáy wên na'in Huđíyo gimuu, heđá wáy wëndá Huđíyo gimuu'pí wänbo ná'in Huđíy-oví kuu âyhon. Hewänbo tobá wâhâwín gimuu wänbo', ná'in senä' nanbí tundi dívíhi'máadí git'oe'o, heđi dítumáa i' báyéki he'endi Jòesi Tádá i'an ni'gedi."

¹² T'ähkí in t'owa ovâyháa'andi wíđínhanginnáhpí háa díví'ánshaa'amí'in, heđiho wí'ná táye dívítsika'máa, "Hännangú napoe'o náwe?"

¹³ Hewänbo wáy wëndi in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovây-wänpip'âamáadí dit'ú, "Ná'indá báyéki diméenamuu."

Peter-di in t'owa Jòesi Tádáví tun ovây't'òe'o'

¹⁴ In t'ä'đi wíje (12) Jesus-ví t'òekhuwa'in in t'owaví páadépiye dimää, heđi Peter-di kaygi ovây't'ú'an, "Un t'owa na'in waagin Huđíyobá ímuu'in, un kayi' wâhâwídi i'ä'ä'in heđá náa Jerusalem íthaa'indá, ná'i hääwí wây't'uhkankhây'máa'in naa oda' unhangin-púuwí'in, heđiho äy'ingidi bitòeyanbe. ¹⁵ Un i'ándé na'in giháapoe'o, hewänbo wígi'poe'opí, héđéndí

wähnu iwe nats'annândi. ¹⁶ Ná'i hääwí náa bínmún-de'i-á Jòesi Tádáví tukhe'bi Joel hán'oe nat'ú napuwagi'o'in. Ginnân ita'nan:

¹⁷ Nanbí Sedó Jòesi Tádá nat'ú, 'T' t'ä'ge'i thaa púnú' napuwamän dihayđi gin naa dáykhây'máa:

Naví Yä'dâa'i P'oewâhâ khâgipíđíbo dovây'määni t'ähkí nange'in t'owa.

Ihayđá unbí äy dívíhée'amí naví tukhe'min waagibá, in e'núnda hääwí dovâykeeyandi' dâymúuni waagibá dín'púuwí,

heđá in saydòe-á inbí ä'ä iwebo-á dovâyhée'amí.

¹⁸ Owáy i' thaa napówá ihayđi

t'ähkí in naagi'in dívít'òemáa'in naví P'oewâhâ khâgipíđíbo dovây'määni,

kwi'ä'dá senä'dá i' dovây'määni,

heđânho in wá' naví tukhe'min waagibá dívíhée'amí.

¹⁹ Heđi makówá-á heđá náa oepáa k'ayđá i'ge t'ähkí wí taa wâykeeyamí wovây'há'amí'i':

Únp'oe hääwí waagi'ba bín'p'wâkhây'máa,

heđá phaa-á, heđá e'eyä khunwi-á.

²⁰ I' than nakhunpúuwí,

heđá i' p'òe-á p'i'-á napúuwí ún'p'oe waagibá.

Ná'i t'ähkí napuwagi'o i' shánki hay'i thaa naa dóde'mandi' napówápíđíbo'.

²¹ Hebo to'wên t'ähkí naa díkhây'ä'deđi díkhâge'-daa'annin dovây'aywoeni,'gin Jòesi Tádáví hí' únmuu Joel ita'nandi'."

²² Heđi Peter wa'đi ihí'máadí nat'ú, "Un t'owa Israel-wín, bít'òeyan háa wây't'uhkankhây'máa'in. Jesus Nazareth-wi t'ämäge'i pín'nán t'òe i'an. Jòesi Tádáví Jesus in kay óemági ná'i hääwí i'amídi heđi handiđi wovâykeeyan ta'gendi óesannin. Unbo unhanginná háa napóe'in, hääwí Jesus i'andi bín'pimú'đi. ²³ Hân'oebo Jòesi Tádá i'ánshamági heđá unhanginná háa ikhây'máa'in, heđiho Jesus-áho unbí mange wovâyjoe'an, heđi undá in to'wên in tsontun dâ'y'a'gin-pí'nbí mangá bínkán wên phé'win deđi óet'òhtä'gé-ídi, heđânkun undi bínhay. ²⁴ Hewänbo ná'i t'òephade íphade'i' nachuu ihayđi Jòesi Tádáđi òn'jáa'an, heđá óewâywówápaa, gá chuwa-á in kay wí'imáapíđân i' óet'aanídi. ²⁵ Hân'oebo Jesus-ví'gedi David ita'nandi gin nat'ú:

Nanbí Sedó, naa dínhanginná ụ-á hânhay wänbo t'ähkí naa-áđí unji'in,

naví páadépiyá naví ko'đínäpiyá naa-áđí unji', heđânho kay'indi dáywínunde' ánshaaginpíđíbo'.

²⁶ Heđiho naví pí'ná k'ó'jé ohíhchan,

heđi naví híhchan ni'gedi dáyhée'amí.

Tobá naví tú' dínchuu wänbo',

naa dínhanginná heđá dótsíkha'máa owáy-wówápúuwí'in.

²⁷ Jòesi Tádá, naa uví yä'dâa'i t'òe'i omuudi ụ'đi há'to naví hâđ dínjoe'amí in chu'indáđi,

owáy ochuu ihayđi há'to naví tú' dínsijemääni.

²⁸ U'dá naa dínkeeyan in p'òe i'ge dáy'əhtuyehúuwí'in wówátsi donkáyídí,

hedá naa-áđí unjidi u'di báyékí dínhchanmâáni,gin David ita'nan Jesus-ví'gedi."

²⁹ Hedí Peter wa'di ihí'máadı natú, "Tí'úuwín páadé'in, nää thay'eedi wâyut'khankhâymáa nanbí hehâwi thehtáy pahpâa David-ví'gedi háa ún'póe'in. I-á nachuu hedá óekhâ'k'ú', hedí wa'di gínhanginná wáy nakhâ'k'óe iwe, nâwáy wáyđi tsowa naná.

³⁰ David-á Jôesi Tádáđi tukhe'bi namuu, hedí David únhanginná Jôesi Tádáđi iví tun ta'gendi imáđi'in iví thehtáy pahpâ'ây iwedi wí wêe óntsondisogekhâymáa'in, David natsondi'ân waagibá. ³¹ Háa napuwagi'o'in David ho imú' waagibá napóe, hedí únhanginná i' to'wí Jôesi Tádáđi óesogekhâymáa'i' t'owa ovây'aywoenídí nawáywówápuwagi'o'in, hedího David ná'i to'wí'gedi ihée'andi natú, in chu'indáđi wí'óe-joekankhâymáapí, iví tú' wänbo wí'únsijegi'opí. ³² I to'wí Jôesi Tádáđi óewáywówápaai-á Jesus-ân namuu, hedí na'in iví t'òekhuwa'in gimuu'indiho âymú'di gínhanginná nawáywówápóe'in. ³³ Jôesi Tádáđi Jesus-á makówápiye óepiyedi iví ko'díngedí óesóge. Jôesi Tádáđi iví tun imáđi i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡḡ-á Jesus óemâánídí, hedí háa natú waa i'an. Hedího i' hâwí nää náwe í't'oe'o'i' hedá bínmúnde'i-á i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡḡ-ân i'o'. ³⁴⁻³⁵ David-á iví'gedi wí'bo wí'ihí'máapí makówápiye napee-i'in, hewänbo Jesus-ví'gedän ihí'máa. Ginnân David natú:

Naví tsondi hay'i' óet'ə'an Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi, 'Naví ko'díngedí óesoge, hedí uví hánmindá dovây't'aaní hedá uví mangá wín-má'í.'

³⁶ "Un Israel t'owa t'ähkí únkhây'ä' ná'in ta'gendi únhanginnâani'in: Tobá Jôesi Tádáđi natú wänbo Jesus-ân namuu i' shánkí natsónji'i-á hedá i' to'wí t'owa ovây'aywoenídí óesóge'i-á, undá ida'póe wên phé'win deedi óet'óhtä'gek'úuwí'in" gin Peter-di ovây't'ə'an.

³⁷ In t'owa háa Peter-di ovây't'ə'an waa dit'oe ihayđi pí'ná k'ó'jé ditaachanpóe, hedí indi Peter-á hedá in wé'gen Jesus-ví t'òekhuwa'indá ovâytsika'yan, "Tí'úuwín páadé'in, hánnan nää gínkhây'ä' iví'əmí'in?"

³⁸ Peter-di ovây't'ə'an, "Un t'ähkí unbí t'aywó'di binjoe'an hedá íp'ó'p'oe'púuwí bínkeeyámídí Jesus Christ-ví'piye úwíwâyunde'in, hedího unbí t'aywó'di wovây'owóejé-ídí, hedá Jôesi Tádáđi ná'i wovây'pägí'o'i bínkáyí, i-á i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡḡ namuu, ³⁹ gá Jôesi Tádáđi iví tun imáđidän i' Yä'dâa'i P'owəḡḡḡḡ-á ovây'pähkhâymáa'in to'wên t'ähkí iví'piye ovây't'ə'khankhâymáa'in — undáđi, unbí tí'úugé kâ'ä'ä'indáđi, hedá wé'gen t'owa owáy kayi' ni'gedi dithaa'indáđi."

⁴⁰ Báyékí wíyá hâ'bibá Peter-di kay'indi ovây't'ə'an, hedá háa díví'əmí'in ovây'tumakhe'andi ovây't'ə'an: "Úntáy wovây'aywoení'in hedänho wíwovây-tuhchâñnú-ípídí ná'in híwóhpí'in t'owa náwe dithaa'in ovây'tuhchâñnukhâymáa waagibá."

In Jesus-ví'piye dívíwâyü'in háa dithaa waa

⁴¹ Ná'in t'owa Peter-ví hí' dâysígíkê'in ovây'p'ó'p'oe'an, hedí i' thaa mađi poje maapaasôn (3,000) wây-á t'owa in wé'gen ho dívíwâyü'indáđi dívíwón. ⁴² Hedí ginnân dívíkanhon: In Jesus-ví t'òekhuwa'inbí hâhkan t'ähkí dâyt'òeyandedá dâysígíhónde', hedá in wé'gen dívíwâyü'indáđi híhchandi dívíwé'ge'o', hedá wé'gá dívíhúujođá dívíjüusu'o'. ⁴³ Jôesi Tádáđi in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâykhäge'nán báyékí t'ämäge'i pínán t'òe dâyt'ámídí, hedího in t'owa ná'i hâwí dâymúndeđi ovâyháa'an. ⁴⁴ T'ähkí in Jesus-ví'piye dívíwâyü'in wêe k'aygi'indá' waagi'inbá dimuu, hedá hâwí t'ähkí dínkw'ó'di-á dívíwijende'. ⁴⁵ Hâđđi inbí tewhá-á nava-á hedá wíyá hâwí dínkw'ó'di-á dâyk'ch'áa gínhay-á, in dítáy'indáđi i' chä' dâyhógi'i dívíwijende'. ⁴⁶ Thamu waa i' méesate hay'i' iwe dívíwé'ge'o', hedí wí thaa wí to'wí'we dívíhúujo', wíyá thaa-á wíyá to'wí'wá. Híhchandá khâgápídíbo-á wé'ge dívíhúujo'. ⁴⁷ Ihayđá' dít'ə' Jôesi Tádá-á hânho híwó'di namuu, hedí t'ähkí in wé'gen t'owa inbí'piye híwó dichä'.

Thamu waa Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi wây-á shánkí báyékí t'owa ovây'aywonde', hedänho shánkí dit'owasôemän.

Wí sen úntsi'kodip' onhekháa'an

3 Wí thaa Peter-áđi John-dáđi i' Hudíyoví méesate hay'i eepiye damää. Thamuwaa thí'eedi poje iwe in t'owa dívíjüusu'o', hedí ihayđibá dapówá. ² In méesate phóđi, "Sa'wó'nin Phóđi" gin dâyt'ə'o' iwe wí sen na'án. Ná'i sendá iví wówátsi thaa t'ähkí na'aypuyä ihayđi waabo wúntsi'kodipí, hedí iví k'ema'indi in méesate phóđi eepiye thamuwaa óemáyä', in t'owa ditsudemännin ovâychä'daa'ámídí. ³ Peter-á John-dá i' méesate eepiye datsudemändi i' sendi ovân'ú', hedí ovânchä'daa'an.

⁴ Indi ta'gebo óemúndeđi Peter-di óet'ə'an, "Hín na'in dímú'dí." ⁵ I' sen inbí'piye ibeedí itsíkha'an hâwí óemâánídí. ⁶ Hebo Peter-di óet'ə'an, "Chä' wänbo wíđómáapí, hewänbo hâwí dómáa'i'á wípägí'o. Jesus Christ Nazareth-wíđi dínk'ú' wít'ə'ámídí, ówínúđi ójýé." ⁷ Hedí Peter-di i' senbí ko'díngedí'in man ónyä'di óekwínukhäge'nán. Wesebo iví ándá áñápëndá únkaypóe. ⁸⁻⁹ Kw'áyepiye ichänuđi iwínú, hedí wesebo natsi'dee, hedí in wíje-áđi i' méesate eepiye dits'ú. Ee íve oepiyá náäpiyá naji' hedá ichänumáa, hedí nat'ə' Jôesi Tádá-á hânho hay'i namuu'in. In t'owa t'ähkí ee diji'indi i' óemú', hedá háa nat'ə'nindá dit'oe. ¹⁰ Hedí óemú'di óetaa to' namuu'in — ná'i-ânkun in sa'wó'nin méesate phóđi iwe ichä'da'sógénde'i namuu. Hedího nää nawówađi hânho báyékí ovâyháa'an.

Háa Peter-di in t'owa i' méesate hay'i' ee ovâytu'an waa

11 I' sen Peter-ádí John-dádí inb'i'di natsaçachá owáy i' méesate pohtâa iwe diwin diwe. (Ná'i pohtâa-á "Solomon-bí pohtâa" gin dâytú'o'.) In t'owa t'âhki hânho ovâyháa'andi in poje sená'bí'piye dívíwânâho'.
12 Háa díví'o'in Peter imû' ihaydi ovâytu'an, "Un t'owa Israel-win, háadan wovâyháa'an ná'i sen nawówadji, hedí háadan na'in dídamúnde? Ti í'ánde' ná'i sen ônehkháa'annin na'innân kay ánmáadibo', hedíháa Jôesi Tádá ánwânpi'a'gindibo'? Handá wínapóepí. 13 Abraham-dá, Isaac-á, hedá Jacob-á, nanbí hehâäwin thehtáy pahpá'in gínmuu'indi Jôesi Tádá óe'a'ginmági, hedí i-ânkun iví ay Jesus shánki kw'áye isóge. Ná'i Jesus-bá undi in tsonninbí mange bínkán, hedí Pilate-di óemahpâdikhâyamáawän, hebo undá wí'híjepí. 14 Jesus-á yä'dâa'idä' namuu hedá iví wówátsi ta'ge ihon, hewänbo undi bínjoegi'andi Pilate bîndaa'an wí to'wí t'owa t'akhânu'i namuu'i' óema'p'âädi-ídí, hedá Jesus i' nawówátsipâji'i namuu'i'-á bínhay. 15 Hewänbo Jôesi Tádádí i' óewáywówapaa, hedí na'indibo' i' wíyá nawówájidi âypimû'. 16 Na'in Jesus-ví'piye änwâyunde', hedí i'dânkun ná'i sen náwe bínmúnde'i hedá bîntaa'i' óekaymági. Jesus-di in wâyü dímgídi ná'i sen unbí páadépiye nahekhâapóe.

17 "Hedího náä gin wâyüthkankhâyamáa, t'úuwin páadé'in: Naa dínhanginná undá hedá unbí tsonnindá úv'annin háa Jesus bín'an waa wí'únhanginnáhpídí ta'gendi to'wí namuu'in. 18 Hân'oebo Jôesi Tádá iví tukhe'min itú'an ná'i hâäwí háa napuwagí'o'in, hedího indá dâyta'nan i' to'wí i'dí óesogekhâyamáa'i t'owa ovây'aywoenídí it'ôephadekhâyamáa'in. Háa Jôesi Tádá natú waa napóe. 19 Hedího náä unbí t'aywó'di binjoe'andi Jôesi Tádávi'piye bípimáa, ihaydá i'dí unbí t'aywó'di únmuu'i' wovâyjáa'ámí, hedânho shánki híwó'di híhchandi wówátsi thaa Nanbí Sedódi wovâyamáäní, 20 hedá wá' Jesus unbí'piye wovâywásaaní, i-ân i' namuu Jôesi Tádádí óede'mandi' t'owavi aywondi' óesôege-ídí. 21 Hewänbo Jesus-á oe makówá wâhâä nachangi'o owáy Jôesi Tádá hâäwí t'âhki ts'âäbi' iwâypa'idí nakhâymuupíhay. Hân'oebo Jôesi Tádádí iví yä'dâa'in tukhe'minbí sóphogedi dí-tú'an gin ikhâyamáa'in. 22 Hedího Moses-di nanbí hehâäwin thehtáy pahpá'in ginnân ovâytu'an:

Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wí tukhe'bi' unbí t'owa iwedí'i'bo namuu'i' wovâysangí'o,

naa dísan waagibá,

Undá t'âhki i'dí wovâyüthkankhâyamáa'i bín'a'ginnamí,

23 hedí wí to'wí iví hí' ônt'ôeyanpídí,

i-áho iví t'owa iwedí óeweejé-í hedá óeháyjí.

24 "Samuel wá', hedá t'âhki in wé'gen Jôesi Tádávi tukhe'min Samuel-ví wówátsi thaa iwedí páadépiye diwówáji'indá, indi dí't'ôe'an háa náä ná'i thaa eeje na-

puwagí'o'in. 25 Hewänbo háa in Jôesi Tádávi tukhe'min ditú waa ungi'-ânkun ditú, hedá háa Jôesi Tádá unbí páadé kâ'âä'indádí iwéhpêe'an waa, undádí wá' inbá iwéhpêe'an. Ginnân Abraham óetu'an:

Wí uví ây iwedí'i' namuu'i'dí

t'owa t'âhki náä oepáa k'aydi dikw'ó'nin ovâyhíwó'-namí. 26 Hedího Jôesi Tádádí Jesus-á óede'man iví t'ôe'i namúunídí, hedí unbí'piye páadé óesan wovâyhíwó'-namídí unbí t'aywó'di únmuu iwedí wovâyjáa'ámídí."

Peter-á John-dá ovântunjó'diwekán

4 Wa'gi Peter-ádí John-dádí in t'owa dânhí'máa ihaydi, wên Hudíyo owhá'-á Sadducee t'owa-á hedá i' méesate áy'i'di sundado p'ó'dédí'-ádí in dawin diwepiye dimää. 2 Háa in wíjedí in t'owa ovâyhá'o'in wí'ovâyhi'ânpi, gá Jesus nawáywówapóe i'gedí ovây-tumáadân, hedí ná'i natunda' wé'gen t'owa ho dichu-u'in wá' diwáywówapuwagí'o. 13 Hedího ovânpansóge, hedí kindi nanândiho wíyá tháwän puwahaydi pan tewhá eebo' ovânjoe'an. 4 Hewänbo báyéki t'owa inbí hí' dit'oe'in Jesus-ví'piye dívíwâyü, hedí náä t'âhki in t'owa dívíwâyü'in diwedíbo hádée ma' p'ánú maa-paasôn (5,000) ihay diji' in sená'dä'.

5 Wíyá tháwän in Hudíyo p'ó'dédí'indá in tsonnindá hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá t'âhki'díbo ee Jerusalem dívíwé'ge'an. 6 Annas i' owhá' p'ó'dédí' namuu'i' iwebá na'ân, hedá Caiaphas-á, hedá wíyá sen John gínbá nakháwá'i-á, Alexander-á, hedá wây-á Annas-ví maatu t'owa'indá dikw'ó. 7 Peter-á John-dá ovânt'súde in t'owavi páadépiye ovânwéenú-ídí, hedí ovânt'sika'yan, "To'dan in kay wovânmági ná'i sen hekháa dânmâänídí? To'dan wovânk'ú' han dânmâänídí?"

8 Hedí Peter pín ta'gedí i' Yä'dâa'i P'owâhâhâ imáadí ovâytu'an, "Un Hudíyo p'ó'dédí'indádí tsonnindádí, 9 náä thaa undi dítsika'máa wên háawin híwó'nin háa wí sen nahaywän ûnpóe i'gedí, hedá hádídí ûnehkhâapóe'indá. 10 Hedânho un t'owa t'âhki hedá t'âhki in wé'gen Israel'indá únkhây'ä' ná'i in ûnhanginpúuwí'in: Jesus Christ oe Nazareth-widi na'in dínk'ú' ná'i sen unbí páadépiye nawindi' ánehkháa'ámídí. Hedí Jesus-bá phé'win deedi bín-t'óhtägek'ú', hewänbo Jôesi Tádádí óewáywówapaa.

11 Jesus-ví'gedí ginnân nata'muu:

I-ânkun wí k'uu waagi'ba' namuu

hedí undá tewhátehpaa'in waagínbá-á ímuu.

Hedí tobá bínjoegi'an wänbo'

i-á i' k'uu shánki natáy'i waagibá napóe tehpaá bé'dí. 12 I'da'mân ûnkodi t'owa ovây'aywoenídí. Náä oepáa k'aydi t'âhki wíyá to'wí wänbo wí'ônk'ú'pí dín'aywoenídí, ná'i Jesus gin nakháwá'idä'mân" gin Peter-di ovâytu'an.

† In Sadducee t'owa dívíwâyü in chu'indá há'to diwây-wówápúuwí'in.

¹³ In Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâyháa'an Peter-ádí John-dádí wōeda'ginpídíbo dānhée'andi dit'oeđi, dín-hanginnāndi ná'in wíjedá t'owa he'ennin háa ta'di-há'ín wídamuup'ín. Heđi ihayđi dín'ánpówá Jesus-ádí dānjíyēnde'in damu'u'in. ¹⁴ Heđi i' sen ōnehkháa'andi iwebá nawindi dāymū'diho wíyá háa wānbo wídínk'óepí ovāntu'āamídí. ¹⁵ Heđiho ovāntu'an in tun-jowa' diwé'gekw'ó' diwedi já'wépiye dapee-í'in wí'bo dívíhée'āamídí. ¹⁶ Heđi wí'ná táye dívítsika'yan, "Hānnan ná'in senā' āy'āmi? Báyékí in t'owa náā Jerusalem-'in dínhanginná ná'in pínán t'ōe hay'in dān'annin, heđiho na'indá wígínkodípí gitú'ūnídí wídān'anp'ín. ¹⁷ Náā ná'in wíje senā' āytu'āamí Jesus-ví'gedi wíyá dānhée'andáho āytuhchānukhāymáa, heđānho wāy-á shánkí t'owa ná'i hāwí i'gedi wídít'oe-ípídí."

¹⁸ Heđiho wíyá ovāntusudejōndi ovāntu'an wíyá wānbo Jesus-ví'gedi wídānhée'āamípí heđá wídānhá'āamípí. ¹⁹ Hewānbo Peter-ádí John-dádí ovāytu'an, "Wé'innan ān'āmi? Ti undi dítu'an waa háa Jōesi Tádádí dítu'an waa na'in ān'a'ginnamí? Undá únkhāy'ā' úv'án-shaa'āamí'in wé'innan Jōesi Tádá natú'ūn'ín shánkí híwó'nin namu'u'in. ²⁰ Hebo na'indá wígánkodípí hānda'dibo gachanídí. Gánkhāy'ā' t'owa āntu'āamí'in háa ānmū'indá gat'oe'indá."

²¹⁻²² Heđáhá' in Hudíyo p'ó'dédí'indi shánkí kay'indi ovāntu'an ovāntuhchānukhāymáa'in, hewānbo ovānma'p'áđi. Wēn t'aywō'nin wānbo ovāntuhchānū-í'in wí'ovānshaapí, heđi ovāntuhchānuđáho in t'owa há'to ovāyhí'āamí. In t'owađi Jōesi Tádá kw'áayébo' ōemáa, iví pínánndí ná'i sen ūnehkhāapóedí. I' sendá jónántá (40) pāyo'iví shánkí' namuu.

In Jesus-ví'piye dívíwāyunde'in dívíjūusu'o' shánkí kay'in dimúunídí

²³ Ovānma'p'áđi ihayđi wesebo Peter-á John-dá inbí k'ema'inbí'piye damāa, heđi ovāytu'an háa in Hudíyo owhá' p'ó'dédí'in heđá in tsonnin dítu'ín t'āhkí. ²⁴ Inbí k'ema'in ná'in dit'oe ihayđi Jōesi Tádáví'piye t'āhkídíbo ginnān dívíjūusu'an: "Nanbí Sedó Jōesi Tāa, ū-ān hāwí t'āhkí nāakhíjé. Makówá-á, náā oepāa k'ayđi i'gá, māap'oe-á, heđá hāwí t'āhkí iwe nasaa'i-á nakw'ó'di-dí dīji'i-á nāakhíjé. ²⁵⁻²⁶ Hān'oebo' i' Yā'dāa'i P'oe-wāhāđi na'in dīhée'an nanbí hehāwí thehtáy pah-pāa David-ví sóphogedí. I-á uví t'ōe'i úmuu, heđi ginnān ita'nan:

Hāađan in Hudíyo dimuup'ín dívít'ayjaa'o'?

Hāađan in Hudíyo dimu'u'in hāwí nachā'muupí i'gedi díví'ānshaamāa?

In tsonnin t'āhkí nangewin dívít'aywínú,

heđi dívíwé'ge'an dívíhānsa'ídí Nanbí Sedó Jōesi Tádáví'piye

heđá i' to'wíwí'piyá i'đi ōesóge'i' t'owa ovāy'aywoenídí. ²⁷ Heđiho ta'gendi han napóe. Ná'i bú' iwe Herod-á Pontius Pilate-á in Hudíyo dimuup'indá heđá in Hudíyo-ádí t'āhkí dívíwé'ge'an uví yā'dāa'i t'ōe'i Je-

sus ōehānmamídí, i-á ū'đi nāasóge t'owa ovāy'aywoenídí. ²⁸ Ū-á báyékí hangintandá kay-á mánmāađi untú ná'i t'āhkí únkhāy'ā' napúuwí'in, heđi t'āhkí háa untú waa napóe. ²⁹ Nanbí Sedó Jōesi Tāa, náā-á inbí hí' háa dítu'nin ót'ōeyanbe. Dítu' indi jānákí na'in dīkhāymāa'in, hewānbo na'in uví t'ōe'in gimuudí ū'đá kay dímāāni uví hí' khunwōeda'ginpídíbo wīnhée'āamídí. ³⁰ Wída'māa t'owa ovāykeeyamí'in in kay úk'óe'in ovāyhekhāa'āamídí, heđá ovāykeeyamí uví yā'dāa'i t'ōe'i Jesus-ví kayđi t'āmāge'i pínán t'ōe-á nakodí'in."

³¹ Dívíjūusubowa ihayđi ee diwé'gekw'ó' diwe t'āhkí na'ā'yāpóe, pín ta'gedi i' Yā'dāa'i P'oe-wāhāđi dāymāa, heđi khunwōeda'ginpídíbo Jōesi Tádáví tun t'owa ovāyt'ōe'o'.

In Jesus-ví'piye dívíwāyunde'in inbí hāwí wí'ná táye dívíyāmunde'

³² T'āhkí in Jesus-ví'piye dívíwāyunde'in handā' dī'ān-shaapóe, heđá wēedā' dimuu waa dichāa inbí pī'ná khó'jé. To'wí wānbo wīnatúhpí, "Ná'i naa dómāa'i' naví'đā' dīnmuu," hewānbo t'āhkídíbo inbí hāwí t'āhkí dívíyāmunde'. ³³ Jōesi Tádádí in Jesus-ví t'ōekhuwa'in báyékí ovāykaymāgi in t'owa ovāytu'āamídí Nanbí Sedó Jesus nawāywówápóe i'gedi, heđá Jōesi Tádá-á t'āhkí indáđá hānho híwó'di-á namuu. ³⁴⁻³⁵ Heđiho tóebo hāwí wānbo wí'ūntáyví. To'wí wānbo wí nava háa wí tewhá ūnmuu'i' ikū'p'égidá, i' chā' ihógi'i-á in Jesus-ví t'ōekhuwa'inbí'piye ihúja' ovāy'āamídí, heđá indá in shánkí dīntáy'inbí'piye ovāy-wijende'.

³⁶⁻³⁷ Wí sen Joseph gin nakhāwā'i ginbá i'an. Wí nava iví' ūnmuu'i' ikū'p'égi, heđi i' chā' in Jesus-ví t'ōekhuwa'inbí'piye iho'đi ovāy'an. Ná'i sendá wí Levi-ví āy iwedí'i' bā namuu, oe Cyprus na'aypuyā'i', heđi in t'ōekhuwa'indi ōekhāy'ā' "Barnabas" gin. (Ná'in khāwā-á Hudíyoví tundi natunda' "Wí to'wí t'owa ovāykhāge'-do'i' kwee waa sen waa dī'āamídí" gin.)

Ananias-ádí Sapphira-ádí háa dānpóe'in

5 Wí sen Ananias gin nakhāwā'i-á iví kwee Sapphira-ádí inbí nava dānkū'p'égi, ² heđi i' chā' dānhógi iwedi wí háyú Ananias ikaakw'óđi ingí, heđi i' naphāde'i chā' in Jesus-ví t'ōekhuwa'inbí'piye iho' ovāy'āamídí. Iví kwee ūnhanginná háa i'annin t'āhkí. ³ Peter-di ōetū'an, "Ananias, Satan i' Penísendi uví pī'ná khó'jépiye nāatsudemāgipí'an. I'đá wóetū'an i' Yā'dāa'i P'oe-wāhāđi'piye bihójo'āamí'in, heđiho t'āhkí i' chā' i' nava dānkū'p'égi iwedí'i' wīnāmaapí. ⁴ I' nava mánkū'p'égipídíbo, ti uví' wí'úmuup'ín? Heđá mánkū'p'égi ihayđá, ti háa unda' waagi i' chā'di bí'āamí'in wí'úkodípí'an? Hebo ná'in yā'dāapí'in ān-shaadi wóekē'đi Jōesi Tádáví'piye bihójo'an, t'owaví'piyedā' bā joe."

⁵ Ananias ná?in hí? nat'oe ihaydi nachuhkanu, hegi in t'owa háa napóe?in dínhanginpóe ihaydi báyéki dikhunwóeda?póe. ⁶ In e'nún iwe diji?in i? pení wên aa iwe dâ?ánk'ú?, hegi iwedgi óepiyedgi óekhã?k'ú?.

⁷ Mađi poje óga naphađe ihaydi Ananias-ví kwee ún-pówa, hewänbo wa?di wí?ünhanginnáhpí háa iví sen ún-póe?in. ⁸ Peter-di óetü?an, "Dítü?an, ti náhayđá?mân i? chã? wovânwá?aa i? nava dânkü?p'égi ihaydi?" I-á natú, "Hedgi hađ, hãhayđá?mânkun."

⁹ Peter-di óetsika?yan, "Háađan wí?gíndíbo dânwéh-pêe?an Nanbí Sedóví P'owəqahãđã dântayi?nídí dân-shaa-íđí tigúba wovântuhchãđãnú-í iví?piye dânhójo?an-di? Ót'óeyan, hãđ phóđi já?wé in uví sen óet-s'ankhã?k'ú?in dín?ahsaatú?, hegi indibá chu?i wóepiyegí?o." ¹⁰ Wesebo i? kwee Peter-ví ân nú? nachuhkanu. In e'nún dits'úndi óechuhshaadã iwedgi óepiye, hegi iví senbí nú?bá óekhã?k'ú?. ¹¹ T'ãhkí in méesate?in t'owa heđá t'ãhká in wé?gen t'owa ná?in háa napóe?in dínhanginpóedgi khunwóeda?di ovâyhógi.

Jesus-ví t'òekhuwa?in dívípinnánt'òe?o?

¹² In Jesus-ví t'òekhuwa?in báyéki t'ãmäge?i pínán t'òe dâ?o? in t'owa dâymúunídí. T'ãhkí in Jesus-ví?piye dívíwäyunde?in dívíwé?ge?o? i? méesate hay?iwi pohtâa iwe, "Solomon-bí pohtâa" gin dâytü?o?i?. ¹³ In wé?gen t'owa híwó dívíhée?an in Jesus-ví?in dimuu?inbí?gedgi, tobá indáđi dívíwé?ge?amídí dikhunwóeda? wänbo?. ¹⁴ Hewänbo shánkí wänbo t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví?piye dívíwäyü, senã?dãđi kwiyã?dãđi, hegi in wé?gen ho dívíwäyü?indáđi dívíwón. ¹⁵ Háa napoe?o?in in t'owa dâymú?đi báyéki in dihay?in oe p'óegépiye ovâyho?, hegi inbí whohpã? eeje ahkhây eeja ovâykw'óđi, heđânho mađân Peter naphademãndi iví óhkhundi wänbo ovâynaaní, hegi handiđi wáy wên ovây-hekháa?amí. ¹⁶ Heđá in t'owadã i bú?ây oe Jerusalem tsowa iwéngé nakw'ó? deejedã in dihay?in ovâymayã?, heđá in to?wên in yã?đãapí?in p'owəqahãđãdi ovây?t'òephadekando?in wá? ovâymayã?, hegi t'ãhkí ovâyhekháa?an.

Jesus-ví t'òekhuwa?in ovây?t'òephadekando?

¹⁷ Hedgiho i? Hudíyo owha? p'ó?dédí? heđá in i-áđi diji?indá, Sadducee t'owa dimuu?in, hânho dithúupóe. ¹⁸ Hedgiho in Jesus-ví t'òekhuwa?inbí?piye dikhennmäđi in yã?đãapí tsiyekannin dipankw'ó? diwebá ovây-pankw'óđi. ¹⁹ Hewänbo i? khun Nanbí Sedó Jôesi Táđáđi wí makówáwi t'òepã?ãã?i? óesan i? pan tewhá phóđi ihuu-íđi, hegi i? makówáwi t'òepã?ãã?i?đi ovâypiyedgi ovây?t'òe?an, ²⁰ "Jaho bípún oe méesate hay?i eepiye, hegi owe úvíwégenú-í, hegi in t'owa ná?in wówátsi ts'ãamin ni?gedgi bînt'òe?amí." Hedgiho háa ovây?t'òe?an waa díví?an.

²¹ Nathay?ã? ihaydi i? méesate hay?i eepiye dits'ú, hegi in t'owa ovâyhãkhanhon. Wa? han díví?ođibo? i? owha? p'ó?dédí? heđá in i-áđi diji?indá inbí?we

dívíwé?ge?andi in se?daa in Israel tunjowa? dimuu?in ovây?t'òekhuwa?in, hegi wên sundado oe pan tewhá eepiye dâysan in Jesus-ví t'òekhuwa?in ovây?mã?íđi.

²² Hewänbo i? pan tewhá iwe dipówã ihaydi wí?ovâyshaapí, hedgiho dívíwáybundi inbí tsonnin ovây?t'òe?an i?gedgi. ²³ Ovây?t'òe?an, "Na?in âymú? i? pan tewhá phóđi téggit'aa nati?dinnin, heđá in pan áy?nin ee phóđi nú?-á diwinnindá. Hebo in phóđi âyhuuđi gits'ú? dihaydi wénã wí wänbo in senã? wí?âyshaapí." ²⁴ I? méesate áy?di p'ó?dédí? heđá in owha? p'ó?dédí?indá ná?in dit'oe ihaydi wí?dínhanginnáhpí háa díví?amí?in. Wí?ná táye dívíwänpitsika?mãa, "Hânangú dín-póe? Hânnan wíyã napuwagi?o?"

²⁵ Ihaydi wí to?wí nats'úndi ovây?t'òe?an, "Bít'óeyan, in senã? bînpankw'óđi?in oe méesate hay?i? íve diwindi in t'owa ovâyhã?o?" ²⁶ Hedgiho i? méesatewin sundadoví p'ó?dédí? iví khãge?nin wóegé i? méesate hay?i? iwepiye dimãã, hegi in Jesus-ví t'òekhuwa?in ovâywáymaa, hewänbo wí?ovâywã?anpí, gá han díví?andã dikhunwóeda?đân in t'owadgi ovâyk'uhsãäyü-í?in.

²⁷ Hedgi in tunjowa? diwé?gek'w'ó? diwepiye ná?in Jesus-ví t'òekhuwa?in ovâyts'úgedgi in tunjowa?ví páadépiye ovâywínú, hegi i? owha? p'ó?dédí?di ovây?t'òe?p'íde gin: ²⁸ "Na?indi kay?indi ho wây?t'òe?an in t'owa wíwínhã?ãamí?i ná?i Jesus gin nakhãwã?iví?gedgi, hebo näã-á undã näã Jerusalem i?ge t'ãhkí in t'owa shánkí wänbo bînhã?o?, heđá wã? Jesus-ví chuwa únmuuđi na?in dínchãđãnú-í?in ída?"

²⁹ Peter-áđi in wé?gen Jesus-ví t'òekhuwa?indáđi óetü?an, "Shánkí gínkhây?ã? Jôesi Táđá háa dítü?an waa ây?ginnãmí?in t'owaví tun ây?ginnãmí?wedgi.

³⁰ Undi Jesus phé?win deedgi bînt'óhtãgedgi bînhay, hewänbo Jôesi Táđá, i? to?wí nanbí páadé kã?ãã?indi óe?ginnãmí?i?dibã óewâywówápaa. ³¹ Jesus-ân Jôesi Táđáđi iví ko?díngeđi óesóge, tsondi-á aywondi-á namúunídí, ná?in Israel t'owa ovâykhãge?namídí inbí t'aywó?di dâyjoe?amídí heđânho ovây?owóje-íđi.

³² Na?in gínhanginnã ná?i t'ãhkí napóe?in, heđânho i?gedgi wây?t'òe?mãa, heđá i? Yã?đãa?i P'owəqahãđãđã hanbã wovây?t'òe?mãa, ná?i P'owəqahãđã-á Jôesi Táđáđi in to?wên óe?ginnãmí?in ovây?mãgi."

³³ In Hudíyo p'ó?dédí?in ná?i hí? dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe, hegi in Jesus-ví t'òekhuwa?in ovây?t'òe?ahãđãnú-í?in dida?. ³⁴ Hewänbo wí Pharisee sen Gamaliel gin nakhãwã?i? iwí?nú in tunjowa? ovây-hée?amídí. I-á Hudíyoví khuu hãhkandi namuu, hegi t'ãhkí in t'owadgi óe?ginnãmí?in. I?đã wên senã? ovây?t'òe?an in Jesus-ví t'òekhuwa?in oe já?wépiye ovây?peeyé-í?in, iwe wí hây tãhkí díví?síkha?amídí.

³⁵ Hedgi Gamaliel-di in tunjowa? ovây?t'òe?an, "Naví t'owa Israel-win, híwó bí?ánshaa?an wa?di ná?in senã? háawên bînt'òe?anpí?bo?. ³⁶ Ti wí?ún?ánshaapí?an wí sen Theudas gin nakhãwã?i? wí hâyü pãayo phade nángé naji?, hegi ná?i Theudas-á natú, 'Naa-ân hay?i omuu,' hegi mađi jónán tãgintã (400) senã? i-áđi dívíwón. Hewänbo wên sundadođi óehay, heđáhã? in

óeyuṣmáa'in t'ámäpiye diwijedee, hedí hääwí t'ähkí dây'andi' háagí wänbo wídínchä'póepí. ³⁷ Hedáhá' wíyá hâyü pəayo naphade ihaydi, t'owa ovâykhâwâhónde'i pəayo naná' dihaydi, Judas i' Galilee-wi sen na'ää, hedí báyékí t'owa ovâyhée'andi i-áđí dívíwón. Hedí háa Theudas ûnpóe waabá Judas wá' ûnpóe. I-á óehaydá t'ähkí in óeyuṣmáa'in diwijedee.

³⁸ "Hedânho náa wâytumáa, háa ná'in senä' bîn'o'in úvíwóyí'ní. Ánpí bin'an. Háa dikanda'in hedá inbí t'ôe-á inbí ánsaađá' dínpiṣuudáho', háa Theudas-á Judas-á dânpóe waagibá dínpuuwi, hedího há'to háa díví'o waa dínkáypúuwi. ³⁹ Hewänbo Jôesi Tádádânho inbí t'ôe iwe ovâykhäge'máađáho', ná'in senä'dá há'to bînt'aaní, hedá wá' mađi Jôesi Tádáví'piyedá' úvíwän-pihánsa'í."

⁴⁰ Hedího in Hudíyo p'ó'dédí'indi Gamaliel-ví tu-makhe ônt'ôeyan. In Jesus-ví t'ôekhuwa'in ovâywayt-sudejôn, hedí ditsonpóe in sundadođi púwhí'dí ovây-whâñi'in, hedí Jesus-ví'gedí wíyá wídívíhée'ámípi gin ovâytu'andiho ovâyma'p'áđi. ⁴¹ Hedího tunjówháagédí dipee. Hânho dihihchanpóe, gá Jôesi Tádá indáđí báyékí nahíhchandi i'di ovâymađidân ná'in wôeda' iwehay ovâykáanídí Jesus namuudí. ⁴² Hedí thamuwaa-gi i' méesate hay'i ee hedá tewhá i'ge t'ähkí dívíjáyéndedá t'owa Jesus-ví'gedí ovâyt'ôekanhon, hedí ovâyh'á'o' Jesus-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

In tsédí diji'in méesate'in khäge'nin ovâyde'man

6 Ihayhääbá shánkí wänbo t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde', hedí in Israel nangedí já'wédí di'äñ'in Hudíyo in kodi Israel-'inbí'piye' dit'ayyaapóe. Ditú' in kwiya' inbí senä' dînt'ahánin thamuwaa-gi ovâykoegi'hääwímá' dihaydi ná'in já'wédí di'äñ'in kwiya' shánkí h'i'inda' ovâykoegi'má' in kodi Hudíyo kwiya'ví'wedí. ² Hedího in t'á'di wíje Jesus-ví t'ôekhuwa'indi in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in t'ähkí ovâywé'ge'andi ovâytu'an, "Na'indá gínwó'ná Jôesi Tádáví h'i' âyt'ôe'odí, hedího híwó wínamúunípi nanbí t'ôe âyjo'e'ámíđí âywänpikoegi'phaadé-íđí. ³ Hedânho tí'úuwin páadé'in, tsédí wên senä' un-bí'wedí binde'man âykw'ôenídí ná'i koegi' ovâymaänídí. Ná'in senä' gi'min dimúuní'in dínkhây'á': T'owa ditú' híwó'nin senä' dimuu'in, hedá i' Yä'dâa'i P'owəṣəḥəḥə pín ta'gedí dâymáa'indá híwó'-di hangintan dâymáa'indá dimúuní. ⁴ Hedí na'in Jesus-ví t'ôekhuwa'in gimuu'indáho ívíjûusu'ámí hedá Jôesi Tádáví h'i' âyh'á'ámí, hedí ná'indáho nanbí t'ôe-á gín-múuní."

⁵ T'ähkí in méesate ee dikw'ó'nin háa in Jesus-ví t'ôekhuwa'in ditú'in ovâyhi'an, hedího Stephen óede'man, i-á báyékí wâyü imáa'i' namuu, hedá i' Yä'dâa'i P'owəṣəḥəḥə pín ta'gedí imáa'i-á. Ná'in wé'gen senä' wá' ovâyde'man: Philip-á, Prochorus-á, Nicanor-á, Timon-dá, Parmenas-á, hedá Nicholas oe Antioch-wi-á (i-á

Hudíyo namuupí wänbo in waagibá iwâyunde'i' namuu). ⁶ Hedí ná'in senä' ovâyde'mannin in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye ovâykan, hedí inbí'di in t'ôekhuwa'in dívímankw'óđiđi ingí' ovâyjûusu'an.

⁷ Shánkí wänbo t'owa Jôesi Tádáví h'i' dit'oe, hedí oe Jerusalem in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in disôemän. Báyékí in Hudíyo owha' wänbo ná'i h'i' dâya'a'gindi dívíwâyü.

Stephen óepankê'

⁸ Stephen báyékí Jôesi Tádáví sígísehkanä imáa, hedí Jôesi Tádádí kay óemági, hedího t'ámäge'i pínán t'ôe he'endi i'o' in t'owa dâymúunídí. ⁹ Hewänbo wên senä' Stephen-dáđí dívítuhkando'. Indá ná'i Hudíyoví méesatewin dimuu, "Ovâyma'p'á'di'in Pant'ôe'inbí Méesate" gin dâytü'o', hedí Cyrene-windá Alexandria-windá Cilicia-windá hedá Asia-windá dimuu. ¹⁰ Hewänbo i' Yä'dâa'i P'owəṣəḥəḥəđi Stephen báyékí híwó'di hangintan óemági ihée'ámíđí, hedího in senä' wídínkodípi óet'aanídí.

¹¹ Hedího indi wên senä' ovâywá'âa iví'gedí dívíhójo'ámíđí, hedí ná'in ditú, "Na'in git'oe a'ginpi waagi ihée'andi Moses-ví'gedí hedá Jôesi Tádáví'gedá."

¹² Gindídiho in t'owa hedá in Hudíyo tsonnin hedá in Hudíyoví khuu dâyh'á'o'indá t'ähkí ovây't'e'ya'nan, hedího Stephen-bí'piye dikhenmäadi óeyâ', hedí khóhkaydi in tunjowa'ví'piye óeho'. ¹³ Hedí wên senä' ovâyts'úde iví'gedí dívíhójo'ámíđí. Ginnân ditú: "Ná'i sendá hääđi wänbo t'ähkí híwóhpí ihée'o ná'i Jôesi Tádáví méesate i'gedí hedá i' tsonnun Moses ita'nan ní'gedá. ¹⁴ Hedí git'oe natúđí, ná'i sen Jesus oe Nazareth-wi ná'i méesate hay'i' inayukhâymaa'in hedá ná'i khuu Moses-di dímađi'i-á t'ähkí i'egókhâymaa'in."

¹⁵ T'ähkí in tunjowa'di tsíhtáye Stephen óemúnde', hedí iví ts'ay wí makówáwi t'ôepəṣəḥə'iví'in waagibá ûn-keepóe'in dâymû'.

Stephen-di in Hudíyo tsonnin ovâyhi'máa

7 I' owha' p'ó'dédí'di Stephen óetsika'yan, "Ti ná'i ditú'di t'ähkí ta'gen namuu?"

² Stephen-di ovâytu'an, "Má'mää'indá tí'úuwin páadé'indá, naa dînt'ôeyan. Jôesi Tádá i' sa'wó'di ko-hthay eedí nathaa'i nanbí páadé'i thetáy pahpâa Abraham-bí'piye ipikeeyan, wa'di Abraham owáy Mesopotamia nange wâhâñ nathaa ihaydibo', oe Haran bú'piye wa' namääpídibo', ³ hedí Jôesi Tádádí óe-tu'an,

'Uví maatu t'owa mänjoe'ámí hedá uví nangá, hedí unmu-í ná'i nange wínkeekankhâymaa iwepiye.' ⁴ Hedího in Chaldean-bí nangedí napeedí oe Haran wâhâñpiye ithayegiho'. Iví tádá ûnchuu ihaydá Jôesi Tádádí óetu'an iwedá namú-'in, hedí náa nange náa githaa iwe napówá. ⁵ Jôesi Tádádí Abraham hääwí wänbo ná'i nange iwe wí'óemági'iví' ûnmúunídí, wí nan i'ähkêen'i' wänbo joe. Hewänbo Jôesi Tádá iví tun

imági wáy wí thaa ná'i nan óepäkhâymaa'in ivi' ün-múunídí, hedá owáy nachuu ihaydá ivi tí'úugé kã'ãã'indá inbí' dínpuwagi'o. Hedí ná'i t'ähkí Jôesi Tádádí Abraham óetü'an wa'di ivi páadé'i ay ün-puyäpídíbo'.⁶ Óetü'an wá' ivi tí'úugé kã'ãã'in wíyá nange inbí' dínmuupi'we dívíthayekhâymaa'in, hedí ee nange'in t'owadi jónán tägintä (400) paayo t'ähkí ovâ-pankhonkhâymaa'dá ovâyt'ôephadekankhâymaa.⁷ Hebo óetü'an wá', 'Naadá in t'owa uví tí'úugé kã'ãã'in ovâypanhógi'in dovâyuhchänukhâymaa, hedá hä'in t'owaví nangedi uví tí'úugé kã'ãã'in dipeegi'o, hedí ná'i nangepiye di'ãã-í, hedí náwe naa dí'a'ginmääni'.⁸ Hedího Jôesi Tádá gin iwéhpêe'andi Abraham óetü'an wên k'ewe taadi óetaa'amí'in, Abraham ikeeyamídí nahije'in. Hedí Abraham wí e'nú ün-puyä, i-á Isaac gin nakháwá, hedí kháve thaa naphade ihaydi ná'in k'ewe taadiá óetaa'an. Hedá Isaac wá' ivi e'nú Jacob hanbá i'an, hedá Jacob-á ivi tã'di wíje (12) e'nún hanbá-á, indá nanbí hehãäwin thehtáy pahpá'in gínmuu.

⁹ "Ná'indá inbí tí'úu Joseph-ví'piye dithúupóedí óeku'p'égi, hedí wây-á senä' oe Egypt-piye dimännindi óekumädi indádí óeho'.¹⁰ Hewänbo Jôesi Tádá wá' i-ádí namää, hedí t'ähkí ivi t'ôephade iwedí óejää'an. Jôesi Tádádí Joseph óekhäge'nandiho i' Egypt-wi tsondi p'ó'dédí' Pharaoh gin óetü'o'i'di báyéki óehí, hedá óemú' híwó'di hangintan imáa'in, hedího i'di Joseph óesóge in Egypt'inbí tunjó dínmuunídí hedá ivi hääwí t'ähkí ón'âyíngi'amídá.

¹¹ "Ihayhãäbá oe Egypt nange hedá Canaan nangá wéngé t'ähkí dihaapóe, hedího báyéki t'owa dâyt'ôephadende'. Nanbí thehtáy pahpá'in wänbo wídyakoegi'shaadepí.¹² Hedí oe Egypt dínkoegi'bánennin Jacob ûnhanginpóe, hedího ivi e'nún nanbí thehtáy pahpá'in gínmuu'in iwepiye isan dâykoegi'kuumá-ídi. Ihaydá páadé iwepiye dits'an-mää.¹³ Hedí wíyá dimää ihaydi Joseph-di ovâykeeyan i-á inbí tí'úu dínmuu'in, hedá Pharaoh-á ûnts'anhanginpóe to'wên Joseph-ví t'owa ünmuu'in.¹⁴ Hedí Joseph-di ivi maatu t'owa-á hedá ivi tádá Jacob-á ovâyt'ôesan ivi'piye oe Egypt di'ãã-i'in. Indá tségintã'di p'ánú (75) ihay diji'.¹⁵ Hedího gindi di Jacob-ádí nanbí wé'gen thehtáy pahpá'indádí oe Egypt-piye dimää, hedí iwe dívíthaye dichuu píhay.¹⁶ Tíúugédí i' pení phékhún Egypt-di oe Shechem-piye dâyho' hedí iwe wí t'owápho iwe wíyá dâywákhã'kw'ódi. Báyéki paayo phade ná'i hääwí napóepídíbo ná'i t'owápho-á Abraham wí chã'di ho ikumä Hamor-ví e'núnbi'wedí.

¹⁷ "Iwedí báyéki paayo naphade, hedí nanbí t'owa oe Egypt nange wãhãä báyéki di'ây't'owasôe, hedí i' thaa tsowa na'ã' Jôesi Tádá i'amídí háa i'di Abraham óetü'an waa óekhâymaa'in.¹⁸ Hedí ihaydi wíyá tsondi p'ó'dédí' ts'ãabi' Egypt nange nasogedee, i-á hääwí wänbo Joseph-ví'gedí ûnhanginnáhpí' namuu.¹⁹ I-á wên háawên jänákí'in nanbí t'owaví'piye i'an, i'dá nan-

bí thehtáy pahpá'in ovâykaygi'an inbí äy hí'innin já'wébo dâyjoe'amídí dínchuu-ídi.

²⁰ "Ihaydibá Moses na'aypuyä, hedí hânho sa'wó'di-á na'aymuu. Iví jíyá-ádí iví tádá-ádí poje p'óe t'ähkí inbí k'aygibo óe'âyíngi'an.²¹ Ihaydáhá' oe já'wépiye óepiye óejoe'amídí, hebo Pharaoh-ví a'yú ün'ããdi óeshaadi ivi'piye óeho', hedí ivi ünmuu waabá óesówe.

²² Moses-á ná'in Egypt-winbí háhkan t'ähkí naháhpóe, hedí ivi hí-á hedá t'ähkí i'annindá ûnkay.

²³ "Moses-á jónántä (40) paayo'i napuwamän dihaydi i'ánshaamági ivi t'owa in Israel'in napuwámú-ídi.

²⁴ Hedí namää ihaydi wí Egypt-wi sendi wí Israel-i' sen óewã'odi óemú', hedího Moses-di ná'i Israel-i' ón'aywoenídí namää, hedí háa i' Egypt-wi i' Israel-i' óe'an waabá Moses-di i' Egypt-wi óe'an óedahay píhay.

²⁵ Moses na'ánde' ivi t'owa dínhanginnáani'in Jôesi Tádádí óesóge'in inbí t'ôephade iwedí ovâyma'p'ããdi-ídi, hewänbo indá wídíhanginnáhpí.

²⁶ "Wíyá tháwán nawáy'ãã ihaydi wíje Israel'in dányánde di ovânmu', hedí ovânk'emakannamídí ikhãä. Ovântü'an, 'Bát'ôeyanbe un senä', undá tí'úuwín waaginbá damuu, hedí háadan wí'ná táye dänwã'o'?'²⁷ Hewänbo i' sendi i' wêe sen óewã'o'?'di Moses óewänpichänudi óetü'an, 'To'dan wônk'ú' na'in dítsonmá've-ídi háa dítü'ããmídí híwóhpí ä'n'o'in?'²⁸ Ti naa wá' diháyji'in unda', tsã'di i' Egypt-wi nãa'an waabá?'²⁹ Moses ná'in nat'oe di Egypt-di nashavepee, hedí oe Midian nangepiye namãädi iwe wí já'wédí'i waagibá ithaye. Iwáy wãhãäho wíje e'nún ünpuuyä.

³⁰ "Wíyá jónántä (40) paayo naphade ihaydi wí thaa oe Sinai p'in nú' ahkónu wáy naji' ihaydi, wí makówáwi t'ôepã'ãã'i wên wãä'i phé'yãvi nakoje'nin jáage nawindi óemú'.³¹ Moses ná'i imú'di óeháa'an, hedí shánkí nú'piye ihãdi híwó imúunídí, hedí Nanbí Sedó Jôesi Taa ihée'andi nat'oe. Gin Moses óetü'an:³² 'Naa-á Jôesi Tádá omuu, uví thehtáy pahpá'in Abraham-dá Isaac-á hedá Jacob-á indi dí'a'ginmãgi'?' Moses nakhunwôeda'póedí nathãthapóe, hedí wíyá imúuní'in wí-nada'pí.³³ Hebo Nanbí Sedó Jôesi Tádá óetü'an, 'Ó'an-top'ãdi, hä'i nan unwin diwe báyéki na'a'ginmuu, naví dínmuudi.³⁴ Ta'gendi naa dómú' háa in Egypt-windi naví t'owa ovâyt'ôephadekando'in, hedá inbí haytuhkwíndá ot'oe, hedího dovâyma'p'ããdi-ídi owá. Nää-á ü-á bikhây'amí, oe Egypt-piye wíwáysankhâymaa ovâykhäge'namídí.'

³⁵ "Hedího Jôesi Tádádí Moses óesan in Israel t'owaví tsondi dínmuunídí hedá ovâyma'p'ããdi-ídi, tobá hándídi indi óejoe'andi óetü'an wänbo', 'To'dan wônk'ú' nanbí tsondi gínmuunídí hedá dítü'ããmídá háa híwó háa híwóhpí ivi'o'in?' Hedí Moses in Israel t'owaví'piye namää ihaydi i' makówáwi t'ôepã'ãã'i in wãä'i phé'yãvi nakoje'nin jáagé nawindi óehée'andi'ba i-ádí namää óekhäge'namídí.³⁶ Ná'i Moses-á t'ãmäge ipínnánt'ôe'an oe Egypt nange wãhãä, hedá i' p'p' mãap'oe gin dâytü'o' iwe tsowa-á, hedá i' ahkónu iwá jónántä (40) paayo diji' ihaydi. Handídiho i'di in Israel

t'owa Egypt nangedi ovâypiye. ³⁷ Ná'i Moses-dânkun in Israel t'owa ginnân ovâytu'an: 'Jôesi Tádádí wí tukhe'bi' unbí t'owa iwedi'ibo namuu'i wovâysangi'o, naa dísan waagibá. ³⁸ Ná'i Moses-á in Israel-'indádí naji' oe ahkónu i'ge. Oe Sinai p'in nú' nanbí thehtáy pahpá'indádí naji', i' makówáwi t'ôepa'aa'i' di wiyá óe-hée'an dihaydi, hedí i' t'ôepa'aa'i' di óehée'andi wí h'i nahándept' ihógi na'in dítu'âamídi.

³⁹ "Hebo nanbí thehtáy pahpá'in wídida'pí Moses ônt'ôeyaani'in, hedího óewânpijoe'ian, hedá oe Egypt-piye diwáypunda' di dibo'aakw'ó. Hedího Aaron dâyt'u'an, ⁴⁰ "Wí hãwí ay'a'ginmâänig'i' hedá dîn-páadéhúuwíg'i'-á dînpa'í. Ná'i sen Moses oe Egypt-di dípiye'i-á, wíginhanginnáhpí háa ûnpóe'in." ⁴¹ Ihay-hãädi wí hãwí wí wáasi'ay waa ûnchãä'i dâypaa, i-á inbí jôesi dínmuu waa dâychãä, hedá dâyt'an-imâat'ahánú inbí a'gin dívímâänigí, hedí ná'i hãwí in-bí mandibo dâypaa'i' di báyéki ovâyhíhchanmági.

⁴² "Hedího Jôesi Tádádí ovâyjoe'an hedânho i' thandá p'óe-á hedá in agóyó oe makówá disaa'indá dâyt'a'ginmâänigí. Hã'oebo wí Jôesi Tádádí tukhe'bi ita'nán háa Jôesi Tádá natú'in, ginnân:

Un Israel t'owa, oe ahkónu jónántä (40) pãayo iji' ihaydi,

bín'animâat'ahánúndedi unbí a'gin bínmâänigí, ta'gendi naag'i' wí'úví'anpí.

⁴³ Naa dí'a'ginmâänigí'wedí

wí hýãä'i te'aa'ay pho' Moloch bînsóge bînhúuwígí, hedá wí hãwí wí agóyó waabá ûnchãä'i' Rephan gin dâyt'u'o'i-á bînhon.

Ná'in wíjedi mandibo bînpaa'in bîn'a'ginmági.

Hedânho wên t'owa dovâysankhâymaa wovây-húuwígí kayi' wãhãäpiye oe Babylon-ví shánkí onãdi.

⁴⁴ "Jôesi Tádádí Moses óehée'an nanbí thehtáy pahpá'in ovâytu'ámídi wí te'aa gáhãyú'i dâypa'i'in, hedí Moses ônkeeyan háa nakeet'ôení waa. Ná'i te'aa gáhãyú'i-á íve i' k'uu pháagîn dak'óe Jôesi Tádádí tson-tun eedi nata'muu'i', hedí i' te'aa dâykée'í oe ahkónu i'ge diji' ihaydi. ⁴⁵ Hedí nanbí thehtáy pahpá'indá i' te'aa gáhãyú'i-á inbí ay ovâyjoe'an, hedáhá' inbí ay-á i' te'aa dâymaa Joshua-di náã nange ovâyts'úde ihaydi. Ihaydibá in t'owa ná'i nan diwewin dimú'de'in Jôesi Tádádí ovâykhepiye. Hedí ná'i te'aa dínk'óe inbí tson-di hay'i David-ví thaa puwahay. ⁴⁶ David-dá Jôesi Tádá óehíhchannan, hedí gin ijúusu'an: 'Nanbí Sedó Jôesi Táa, u Jacob-di hã'oe wóe'a'ginmã'i', wí wháagé ugí' wínk'úuwí'in naa dímãä.' ⁴⁷ Hebo David-ví ay Solomon-dân Jôesi Tádági' ôntewhák'ú', David-dá joe.

⁴⁸ "Hewânbo Jôesi Tádá i' shánkí kw'áyewi namuu'i' i' tewhá t'owa inbí mandí dâyk'w'ódi eejedã'bá wí-nathaapí, i-á t'ãmäpiye nathaa. Hã'oe wí iví tukhe'bi' gin ita'nán:

⁴⁹ Jôesi Táa natú,

'Makówá t'ãhkí naví sogé'i waagi' bá dînmuu,

hedá náã oepáa k'aydá wí ân kaykhanwówákandi waagibá-á naag'i' namuu.

Wí wháagé dítôenídí wânbo wí'únkodípí bînk'úuwígí, hedí wáygé dáykaykhanwówá'amí'in wídîntáypí.

⁵⁰ Ti naví mandibo hãä t'ãhkí wídókhíjépi'an? gin Jôesi Táa natú.

⁵¹ "Un t'owa p'óhkây'indá' ímuu, hedí wâyupí'in ímuudi Jôesi Tádáví h'i pí'ná khó'jé wí'únts'úya'pí hedá wí'it'oe'opí. I' Yã'dãa'i P'owëwãhãä hãädi wânbo t'ãhkí bînjoejimáa. Háa unbí hehãäwin thehtáy pahpá'in díví'an waagibá úvíkanhon. ⁵² Indá Jôesi Tádáví tukhe'min t'ãhkí ovây't'ôephadekannanp'i'an. Ovây't'ahánú in t'ôepa'aa'in hã'oe dítu'in ná'i to'wí iví wówátsi ta'ge ihondi namuu'i' nakã'ãägi'o'in. Hedí i' napówa ihaydá undidá tunjówháagé bînmangekán, hedí handídi undibo bînhay. ⁵³ Tobá Jôesi Tádádí in makówáwin t'ôepa'aa'in ovâysan wânbo iví tson-tun wovây-mâänigí, ná'i tson-tundá wíwín'a'ginnanpí."

Stephen óek'usäyü

⁵⁴ Wa' di Stephen-di ovâyh'i máadí in Hudíyo p'ó'dédí'in hânho dit'ayyaapóedí ôndawã'ts'inde'.

⁵⁵ Hewânbo Stephen-dá i' Yã'dãa'i P'owëwãhãä pín ta'gedí imáadí oe kw'áyepiye íbée, hedí oe makówá Jôesi Tádáví sa'wó'di kohthay ônmú', hedá Jesus-á Jôesi Tádáví ko'díngédí nawindi óemú'. ⁵⁶ Hedí Stephen natú, "Bínmu'dí, makówá nakhuudeedi dómúnde', hedá i' t'owa t'ãhkígí' na'aypuyã'i-á Jôesi Tádáví ko'díngédá nawin."

⁵⁷ In iwe diwinnin díví'ojemankw'ódi dívítuwínú, hedá t'ãhkídíbo wé'ge iví'piye dikhenmää. ⁵⁸ Hedí khóhkaydi oe bú' já'wépiye óeho', hedí in ônt'e'p'íde'in inbí k'éwé'i to dívíp'ãdi wí e'nú Saul gin nakhãwã'ívi nú' dâyt'oe'an i'áyíngí'ámídi, hedáhá' Stephen óek'usäyü óeháyjídí. ⁵⁹ Wa' di óek'usäyunde' ihaydibo ijúusu'an gin: "Nanbí Sedó Jesus, naví hãä dínke'." ⁶⁰ Hedí idége'disógedí gin kaygi natú, "Nanbí Sedó Jôesi Táa, in t'aywó'nin ná'in t'owa díví'o'in wí'ovâychãänú-ípi." Gin natúdiho' iví wówátsi ibowa ijó'k'ú' waagibá.

Saul-di in méesate'in t'owa ovây't'ôephadekando'

8 ¹⁻² Stephen óehaydi Saul-dá óehí'an. Hebo wây-á senä' Jôesi Tádá óe'a'gindo'indidá báyéki dívísíhtãädi Stephen óekhã'k'ú'. I' thaa iwedi páadépiye t'ãhkí in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in oe Jerusalem dikw'ó'nin báyéki ovây't'ôephadekando', hedí in t'ãhkí dijãndi t'ãmäpiye diwadegede oe Judea nange Samaria nangá i'ge t'ãhkí. In Jesus-ví t'ôekhuwa'indá' Jerusalem-bo dívíwóyí'.

³ Saul-di in méesate'in t'owa báyéki ovâyjãnkí'o'. Tewhá ee t'ãhkí ijíyéndedi kwiýã'dá senä'dá inbí'jedíbo ovâywhaapiyende', hedá ovâypankw'óe'ó.

Oe Samaria nange Jôesi Tádáví híwó'di tun ovây't'ôe'o'

⁴ Hedího in t'ãmäpiye dishavepee'in wéngé t'ãhkí dívíjýéndedi Jôesi Tádáví h'i' ônt'ôekanhon. ⁵ Philip wí

Samaria-wi bú'piye namäädi Jesus-ví'gedi ovâyt'ôe'o'. Ovâytumáa Jesus-á namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. ⁶ Báyékí t'owa dívíwé'ge'an hedá háa Philip-di ovâytumáa'in áyíngidi dívít'ôeyande', i' pínán t'ôe i'andi dâymû'di. ⁷ Báyékí yä'dâapi'in p'owëqahâa dívítuwínundedi in t'owa ovâymáa'in diwedi dipee, hedá báyékí in dín'ã'yäkankodipi'indá dipóhay'indá ovâyhehkháa'an. ⁸ Hedânho in bú'win hânho dihíhchanpóe.

⁹⁻¹¹ Ee bú' wí sen Simon gin nakháwá'i wí'bo natû' i-á hay'i namuu'in, hedí ichuget'ôe'odi báyékí paayo in Samaria nange'in t'owa ovâyháa'o'. Hedího gin i'odi t'ãhkí t'owa he'ennin dimuu'indá he'ennin dimuup'i'indá ônt'ôeyande', hedí ditû', "Ná'i sendá i' namuu Jôesi Tádádí óepínnánkaymági'i'." ¹² Hebo Philip-á i' híwó'di tun Jôesi Tádáví khuu i'gedi ovâyt'ôe'o' hedá ovâytumáa Jesus-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedí in t'owa dívíwäyüdi ovây'p'ó'p'oe'an, kwiýä'dá senä'dá. ¹³ Simon wänbo wá' iwäyü, hedí óep'ó'p'oe'an dihaydi Philip-ádí wé'ge dänjýénde', hedí hânho óeháa'o' t'ämäge'i' pínán t'ôe Philip i'o'i' imû'di.

¹⁴ Oe Jerusalem in Jesus-ví t'ôekhuwa'in dit'oe in Samaria'in t'owa Jôesi Tádáví tun ônkê'in, hedího Peter-á John-dá inbí'piye ovânsan. ¹⁵⁻¹⁶ Ná'in wíje dapówa ihaydi in dívít's'anwäyü'ingí' ovâyjûusu'an i' Yä'dâa'i P'owëqahâa dâykájídi, gá i' Yä'dâa'i P'owëqahâa wa'di inbí'piye wídín'ãpídan. Ovâywänpip'ó'p'oe'an Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyüdi. ¹⁷ Hedáhá' inbí'di wí'ingin dänmank'û'di i' Yä'dâa'i P'owëqahâa dâykê'.

¹⁸ Hedí ná'in Jesus-ví t'ôekhuwa'in in t'owavi'di dänmank'û'di i' Yä'dâa'i P'owëqahâa dâykê'in Simon imû'di ovânchã'mään'in nada', ¹⁹ hedí ovântü'an, "Naa wá' dínk'u' hedânho t'ãhkí naa inbí'di dáy-mank'û'in i' Yä'dâa'i P'owëqahâa dâykájídi."

²⁰ Hebo Peter-di óetü'an, "Uví chã' wógebo péyégépiye unmu-í, gá un'ándedân i' hãäwí Jôesi Tádá imä'i chã'di nâakuumá-i'in. ²¹ Jôesi Tádádí wóemúnde pí'ná khó'jé ta'ge wí'unmuup'i'in hedího ná'in t'ôe há'to úkoedí-í bí'ámídi. ²² Nää-á ná'i yä'dâapíkan unkan-da'i nájo'e'an, hedí pín ta'gedi Nanbí Sedó Jôesi Tádáví'piye bijûusu'ámí há'déebá nakodídi ná'i gin un'ánshaamuu'i' wôn'owóejé-í. ²³ Naa-á dínhanginná hânho unthúut'ôe'in, hedá uví t'aywó'dídi wóewhimáa waagibá úpóe."

²⁴ Simon-di ovântü'an, "Nanbí Sedó Jôesi Tádáví'piye dínjûusu'ámí hedânho ná'i dítü'andi naa wídín-púuwípidí."

²⁵ Hedí Peter-ádí John-dádí hãäwí Jesus-ví'gedi dänhanginná'di' in t'owa ovây'tü'an dihaydi, hedá Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun ovâyt'ôe'an dihaydi, Jerusalem-piye dawáymää. Dänweehon dihaydi báyékí Samaria nangewi bú'ây i'gedi daphade, hedí Jôesi Tádáví híwó'di tun ovâyt'ôekanhon.

Philip-ádí i' Ethiopia nangewi tsondi-ádí

²⁶ Ihayhãädi bá wí makówáwi t'ôepã'ã'í'di Philip óetü'an, "Ókhây'andi ná'in aakonpiye'in p'ôe i'ge unmu-í, indá Jerusalem-di Gaza-piye namän." (Iwe wí ahkónu naná.) ²⁷ Hedího ikhây'andi namää. P'óegé iwéngé namän dihaydi wí sen óemû'. Ná'i sendá Ethiopia-wi tsondi namuu, in Ethiopia-winbí tsondi p'ó'dédi' kwee-ví chã' t'ãhkí ônt'âyínmáa'i namuu, i' kwee-á Candace gin nakháwá'. Ná'i sen oe Jerusalem-dá najiwän Jôesi Tádá óe'a'ginmäänídi, ²⁸ hedí nää iví'piye iweehon dihaydi iví te phoge na'ándí in ta'nin Jôesi Tádáví tukhe'bi Isaiah ita'nannin itundo'. ²⁹ I' Yä'dâa'i P'owëqahâadi Philip óetü'an, "Ja' unmu-í hã'i te nãakãanídí."

³⁰ Hedího Philip iwänákídi' óekáa, hedí i' sen itundodi nat'oe, hedí óetsika'yan, "Ti unka'póya' hã'i nãatundo'i'?" ³¹ Óetü'an Philip, "Hândídan oka'póewí wí to'wídi wídínthayyohpídi? Han unchanpóedí ti nää te phoge bitôení naa-ádí bisóege-ídi?"

³² Jôesi Tádáví ta'nin diwe itundo'i' ginnân natû': Wí k'úwá óekhe'gí'o'i' dâyhúja' waagibá óeho', hedí wí k'úwá'ay óephó'k'owandedi sígínpidíbo händã'dibo nawänpik'óe waagibá, i' bá wá' háabo wínatúhpí.

³³ Óewôeda'iwekán, hedá híwó'dá wí'ôntunjó'nanpí. To'wí wänbo háabo wí'ünkodípi natúunídí iví tí'úuge kã'ã'ã'inbí'gedi

gá iví wówátsi nää oepáa k'aydi ûnbowadeedân.

³⁴ Hedí i' Ethiopia-wi tsondidi Philip óetsika'yan, "Tov'gedan Isaiah ih'ímáa? Ti wí'bo iví'gedi háa wíyá to'wí'gedi ita'nan? Ti ü'di dítü'ámí?" ³⁵ Hedího Philip-di ônthayyan ná'i hí' Isaiah ita'nandi-á Jesus-ví'gedân namuu'in, hedáhá' i' híwó'di tun Jesus-ví'gedi shánká ônthayyan.

³⁶ Iwáy p'óegé wáy damändi nap'o'k'óe iwe dapówa, hedí i' tsondidi Philip óetü'an, "Hín námú'dí, hãwe nap'o'k'óe. Ti wínakodípi'an díp'ó'p'oe'ámídi?"

³⁷ Philip-di óetü'an, "Híwó namuu-á kun un-p'ó'p'oe'púuwídi, pín ta'gedi biwäyundedi." Hedí óetü'an Philip "Naa dáywäyunde-á kun Jesus Christ-á Jôesi Tádáví ay namuu'in."

³⁸ Hedího' i' tsondidi i' sen isanhondi' óetü'an i' te iwóyí'ní gin, hedí Philip-ádí i' tsondi-ádí ee nap'o'k'óe iwe dawá, hedí Philip-di óep'ó'p'oe'an. ³⁹ P'oe iwedi dapee ihaydi Nanbí Sedó Jôesi Táavi P'owëqahâadi tsikhagípi Philip iwedi óeho', hedí i' tsondidi wíyá wí'óemû'pí, hebo iví'piye namän dihaydi báyékí nahíhchanpóe.

⁴⁰ Philip-á oe Azotus bú' óekán, hedí iwediho' i' bú'ây i'ge t'ãhkí Jôesi Tádáví híwó'di tun ovâyt'ôekanhon oe Caesarea bú' napówa píhay.

Jesus-ví'piye Saul ipimági

9 Ihayhãäbá Saul ívíwo jänákí in Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyunde'inbĩ'gedi ihĩ'máa. Natũ' i'đi ovâyt'akhanukhâymaa'in. ² Heđiho in Hudíyoví owhá' p'ó'déđĩ'ví'piye namää wí ta'di óedaa'ámíđi. Ná'i ta'di ihondiho in ta'ge óemági i' Hudíyoví méesate oe Damascus bú' eejepiye namú-íđi, heđiho wên t'owa, háa kwiyä' háa senä' dimuu'in Jesus-ví p'õe i'ge dimännin ovâyshaadá, oe Jerusalem-piye ovâypanmá'í ovâypankw'ôeníđi.

³ In p'óegé Damascus-piye namän dihayđi, tsowa napowamändi, tsíkhagipí wí ko makówáđi nawá, heđi óé'ánkê. ⁴ Heđi nange nakanu, heđi wí to'wíđi óe-hée'andi nat'oe. Óetsika'yan, "Saul, Saul, háadán ʘ'đi naa dít'ôephadekando?" ⁵ Saul natsikapóe, "Nanbí Sedó, to-an unmuu?" Heđi óetʘ'an, "Naa Jesus-ân omuu, ʘ'đi naa dít'ôephadekando?" ⁶ Ówínú, heđi i' bú'piye unmú-í. Iwânho wóetʘ'ámí háa bí'ámí'in."

⁷ In senä' i-áđi dimännin diwânpikwínudeedi háabo wíđitundeepí. Diwânpit'oe hewânbo háäbo wíđâymu'pí. ⁸ Saul iwínú, hewânbo itsíwaa ihayđá háäbo wí'únkeet'óepí, heđiho Damascus-piye óepaho'. ⁹ Poje thaa iví keetan wí'imáapí heđá wá' húukan wânbo sʘwá wânbo wí'i'ohpí.

¹⁰ Ná'i bú' Damascus iwáho wí sen Jesus-ví'piye iwäyunde'i' Ananias gin nakháwá'i nathaa. Nanbí Sedó Jesus-di óekháyä'gedi waagibá ûnt'oepóe, heđi Ananias natú, "Nanbí Sedó, háä-an unda?"

¹¹ Heđi Nanbí Sedó Jesus-di óetʘ'an, "Wesebo Judas-ví tewhá eepiye unmú-í. Iví tewhá-á náä bú'win p'õe iwe na'án, Ta'ge'in P'õe gin dâytʘ'o'. Eeđi wí sen Saul gin nakháwá'í'gedi untsikapúuwí, Tarsus bú'wi-ân i' namuu. ¹² Náäbo ijúusu'o', heđi i' tewhá ee na'án diwe untsudemändi wóemúnde waagibá náäho ûnts'anpuwamän, heđá wá' wóemúnde' uví mandá náatägedá iví keetan wíyá ikáyjídí."

¹³ Hewânbo Ananias natú, "Nanbí Sedó, báyékí t'owadi ná'i senbĩ'gedi dít'ôe'an. Dítú uví t'owa Jerusalem-windá i'đi hânho ovâyjänákí'an. ¹⁴ Heđá in Hudíyoví owhá' p'ó'déđĩ'indi ônk'ú' náwe wá' in t'owa t'ähkí wóekháyä'gedi in dívíjúusu'odi ovâypankw'ôeníđi."

¹⁵ Hewânbo Nanbí Sedó Jesus-di óetʘ'an, "Ópûn, naadân wí'bo dóde'man naví t'õe dîn'ámíđi. I'đá in Israel t'owa-á heđá in wé'gen t'owa wá' inbí tsonnin wóegé ovâyt'ôe'ámí to'wí omuu'in naa. ¹⁶ Naadân wí'bo dônthayyámí báyékí it'ôephadekhâymaa'in naví t'õe dîn'ámíđi."

¹⁷ Heđiho Ananias i' tewhá óetʘ'an deepiye namää, heđi nats'ú. Heđi iví mandi Saul óetägedi óetʘ'an, "Tí'úu páadé'i Saul, há' in p'óegé náä Damascus bú'piye un'ä' ihayđi Nanbí Sedó Jesus uví'piye ipi-keeyan. Heđi i'đibá naa dísan wíyá úkeepúuwíđi, heđá i' Yä'dâa'i P'owəəhəđi ovâykhäge'máa, heđânkun shánkí wânbo dít'owasôe."

¹⁸ Wesebo wí háäwí paa okhowa waagi'ba namuu'i' Saul-ví tsée iwedi únjâapóe, heđi wíyá únkeepóedí iwínú. ¹⁹ Ihayđiho óep'ó'p'oe'an, heđi ihúuyandi iví kay iwáykê'.

Oe Damascus Saul-di Jesus-ví'gedi ovâyt'ôe'o'

Saul wí háyú thaa oe Damascus-bo iwóyí' in t'owa Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indáđi. ²⁰ Heđi wesebo i' Hudíyoví méesate eeje namää, heđi ovâythayjo' Jesus-á Jôesi Táaví ay-ân únmuu'in. ²¹ In t'owa iví hí' dit'oe'in t'ähkí ovâyháa'andi dívípítumáa, "Ti ná'i-ân wína-muupí'an i' to'wíđi oe Jerusalem ovâyhánúnde'i' t'ähkí in Jesus óekháyä'gedi in dívíjúusu'odi? Ti náäpiye wí-na'äpí'an há'min t'owa ovâywânpipanhóeníđi, in Hudíyoví owhá' p'ó'déđĩ'inbĩ'piye ovâyhúuwíđi?"

²² Hebo Saul-ví hí'-á shánkí wânbo únkaypuwamändi ovâythayyan Jesus-áho ta'gendi namuu i' to'wí Jôesi Táđáđi óesóge'i' t'owa ovây'aywoeníđi, heđiho in Damascus'in Hudíyo háäbo wíđâyshaapí óetʘ'ámíđi.

²³ Báyékí thaa naphade ihayđi in Hudíyo dívíwé'ge'an háawin wên ánshaa dâyk'úuwíđi háđíđi Saul óeháyjídí waagi. ²⁴ Khų-á thaa-á i' bú' tehpaá phóđi iwe óet-síkha'máa óeháyjídí. Hewânbo Saul únhanginpóe háa óekhâymaa'in, ²⁵ heđi wí khun wên iví hí' iwe dívíwäyunde'indi i' bú'wi tehpaá iwepiye óeho', heđi naphohchá' diwe wên t'únbay hay'in diwedi óewáve.

Saul oe Jerusalem bú' naji'

²⁶ Saul Damascus-di oe Jerusalem-piye namää, heđi in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indáđi iwóení'in nada'. Hewânbo t'ähkíđi'bo i' dâykunwóeda', wíđi'ân-píđi ta'gendi Jesus-ví'piye iwäyunde'in. ²⁷ Hewânbo Barnabas-di in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbĩ'piye óeho' indi óetaa-íđi, heđi ovâyttʘ'an háa Saul únpo'e'in in p'óegé oe Damascus-piye namändi. Háa Saul-di Nanbí Sedó Jesus óemú' waagi heđá Jesus-dá óehée'an waagá ovâyttʘ'an. Ovâyttʘ'an wá' háa Saul khunwóeda'ginpíđi'bo in t'owa oe Damascus Jesus-ví'gedi ovâyt'ôe'annin. ²⁸ Heđiho in Jesus-ví t'ôekhuwa'indi Saul óesígíkê', heđi i-á oe Jerusalem i'ge t'ähkí indáđi naji'. Iwe wá' khunwóeda'ginpíđi'bo in t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví'gedi ovâyt'ôe'an. ²⁹ Wên t'owa iwe diji', Hudíyobá dimuu hebo Israel nange já'wéđi dí'ä. Indáđi wá' ihĩ'máagáhá' itʘhkannan, heđi dít'aypóedí háđíđi óeháyjí'in dâytʘwámáa. ³⁰ Hewânbo in tí'úuwín páadé'in háa óekhâymaa'in dínhanginpóe ihayđi, oe Caesarea bú'piye óeshaveho', heđá iwedáhá' wíyá bú' Tarsus-piye óesan.

³¹ Ná'i naphade ihayhãä in méesate'in t'owa dívíwé'ge'o'in i' nange Judea-á Galilee-á Samaria-á to'wíđi wânbo wí'ovâyjänákí'ohpí, heđi shánkí dikaypóe. Heđi Nanbí Sedó Jôesi Táa báyékí dâya'ginmá' heđá i' Yä'dâa'i P'owəəhəđi ovâykhäge'máa, heđânkun shánkí wânbo dít'owasôe.

Peter ipínnánt'òe'o' in bú' Lydda-á Joppa-á eeje

³² Ihayḍibá Peter t'ámäpiye namändi Jôesi Tádávi t'owa oe Lydda bú' dikw'ó'nin napwäpówá. ³³ Iwe wí sen Aeneas gin nakháwá'í' óejay. Ná'í sendá wí'ún'á'yákankodipídí kháve pəayo wí'únkodipí ishaa-ídí. ³⁴ Peter-di óetɔ'an, "Aeneas, nää-á Jesus Christ-di wóehekhámáagi. Óshaa, mänpə'shâa." Hedí wesebo han i'an. ³⁵ In t'owa Lydda bú' dithaa'in t'ähkí hedá q'ge oe Sharon nange dithaa'indá háa ûnpóe'in dâymû', hedí báyéki in diwedí Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in dipóe.

³⁶ Ihayḍibá wí kwee Tabitha gin nakháwá'í', Jesus-ví'piye iwäyunde'í', ee Joppa bú' nathaa. (Ív'í kháwá-á Greek tundi "Dorcas" ûnmuu, hedí ná'in hí' Dorcas-á "Páä" gin natunda'.) Ná'í kweedá hääḍi wänbo t'ähkí t'owa híwó ovây'o', hedá in sehkanäwó diwówáji'indá ovâykhäge'máa. ³⁷ I-á nahaypóedí nachuu, hedí i' pení óe'owídí inbí khuu dínmuu waagibá, hedí oe wha'k'ay íve óek'ú'. ³⁸ Lydda iwedí Joppa-á kayi' wínanáhpí, hedí ee Joppa in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in dínhanginpóe Peter-á oe Lydda naji'in, hedí wíje sená' iví'piye ovân-san óetɔ'áamídí, "Ti wesebo na'indádí wí'un'áä-í'pí'an, hedí ä'yüugi giwáymú-í."

³⁹ Hedího Peter wesebo ikhây'andi indádí namää. I' tewhá ee dipówá ihayḍi oe wha'k'ay ívepiye óepiye. T'ähkí in kwiyä' dikw'ó'nin inbí sená' dín't'ahánnin Peter-ví nú' diwíndi diséejí, hedí ônkeejo' i' báyéki to-á k'éwé'í aa-á Dorcas ipaa'í' wa' nawówáji' ihayḍibo'.

⁴⁰ Peter-di t'ähkí ovâypeeḵondi idége'dísóge ijúusu'ámídí, hedí ibéedí i' pení óemúndedí natú, "Tabitha, óshaa." I' kwee itsíwaadí Peter óemú'ḍi ishaasóge. ⁴¹ Peter-di óemanyä'ḍi óekwínukhäge'-nandá in kwiyä'dádí in wé'gen Jôesiví t'owa-áḍí ovây-tɔhkánnan dits'úunídí, hedí i' kwee wíyá nawówápóe'in ovâykeeyan. ⁴² In Joppa-win t'owa dínhanginpóe háa napóe'in hedí báyéki Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyü.

⁴³ Peter ee Joppa ná'í sen Simon gin nakháwá'í'wébo híwó hay thaa iwóyí'. Simon-dá púje távikandi'-ân namuu.

Cornelius-di Peter óetɔhkánnan iví'piye na'ä-í'in

10 Oe Caesarea bú' wí sen Cornelius gin nakháwá'í' nathaa. I-á tągintä (10) sundaḍoví tsondi namuu, hedí iví sundaḍo-á "Italy-win" gin ovâyɔ'o'in diwedí'in dimuu. ² I-áḍí iví k'aygi'indádí hääḍi wänbo Jôesi Tádá óe'a'ginmä' tobá Hudíyo dimuupí wänbo', hedí in sehkanäwó diwówáji'in Hudíyo t'owa háyü-anho ovâychä'mä' ovâykhäge'namídí, hedá hääḍi waa Jôesi Tádávi'piye ijúusu'o'.

³ Wí thaa thí'èedí poje iwáypiyee nanândi, wí makówáwi t'òepə'ä'í' Cornelius ûnpówádí kee'eedí óemú' waagibá ûnpóe, hedí óekháy'ä'.

⁴ Cornelius hânho óepíhää, hedí i' makówáwi t'òepə'ä'í' óeḍamúndedí óetɔ'an, "Nanbí Sedó, háaḍan un'ä'ä'?"

Hedí i' t'òepə'ä'í'ḍi óetɔ'an, "Jôesi Tádá uví júusu nat'oe, hedá wóemú' in sehkanäwó diwówáji'in t'owa ovâychä'mági'in hedího háa bí'annin wí'ún'òede-í'pí. ⁵ Nää-á wên sená' Joppa bú'piye ɔ'ḍi ovâysaaní, indá wí sen Simon gin nakháwá'í' óenuuwá-í' nâwepiye óemá'ídí, i' sendá Peter gin wá' nakháwá'. ⁶ I-á iwóyín-de' wí púje távikandi' Simon ginbá nakháwá'í'wí tewhá ee, ná'í tewhá-á mâap'oe nú' nak'óe." ⁷ I' makówáwi t'òepə'ä'í'ḍi Cornelius óehí'bowa ihayḍi ijâa'an, hedí Cornelius-di wíje iví tewhá'in t'òe'indá hedá wí sundaḍo-á ovâyɔhkánnan, ná'í sundadoḍá hääḍi waa Cornelius óekháge'do hedá Jôesi Tádá óe'a'ginmä'. ⁸ Háa i' makówáwi t'òepə'ä'í'ḍi óetɔ'an waa Cornelius-di ovâythayyan, hedáhá' Joppa-piye ovâysan.

⁹ Wíyá tháwán taagepiye wa'ḍi in sená' p'óege dimändi, i' bú' tsowa dipowamän dihayḍibo', Peter oe wha'k'aypiye napee ijúusu'ámídí. ¹⁰⁻¹¹ Naháshéhpóedí ihúyüamí'in nada', hebo wa' dâyhääháa'odibo na'ä'ä'k'óe waagibá ûnpóe, hedí makówá nakhuudee'in ûnkeepóe, hedí wí hääwí nangepiye nawhəve'äḍi imú', i-á wên aa pháagí'in waagi'inbá namuu, hedí jónu wéegé eeje nawhimuu. ¹² In aa iwe t'ámäge'in animâa hääwên dikw'ôn, hääpandá p'oekanu-á pəäyü-á hedá tsídé-á. ¹³ Hedí to'wídí óehí'maadí nat'oe ginnân: "Peter, ówínú, ovâyhánú hää'in hedá ovâyk'òe."

¹⁴ Hebo Peter natú, "Joe, há'to, Nanbí Sedó. Naa hânhay wänbo wídók'oe'pí hääwí nanbí khuu gínmuudí gínkhä'k'óe'í', gi'bi hääwí khä'í' gin äytümáa'í'."

¹⁵ Hedá wíyá i' hí' nat'oe ginnân: "Wí'úk'hây'ähpí untú'ni'in nakhä'k'óe'in hääwí Jôesi Tádá natú'í' híwó'ḍi namuu'in." ¹⁶ Powin gin napóe, hedí ihayḍi in aa pháagí'in wesebo makówápiye óetege.

¹⁷ Peter i'ánshaamáa hää-angú i' hääwí ûnkeepóe'í' namuu'in, hedí ihayḍibá in sená' Cornelius-di ovâysan-nin wáy Simon-ví tewhá ûnk'óe'in dâysha, hedí oe tehpaá phóḍi dipówá. ¹⁸ Hedí ditɔhkánnanpóedí ditsikapóe, "Ti náwe Simon Peter iwóyí'?"

¹⁹ Wa'ḍi Peter i' hääwí ûnkeepóe i'gedí i'ánshaamáadí i' Yä'dâa'í' P'owəḗhääḍi óetɔ'an, "Ót'òeyanbe, poje sená'ḍi wóetɔwämáa. Nää-áho ówhanbe, hedí ánshaaginpidíbo' indádí ópün.

²⁰ Naadán dovâyɔ'an náäpiye dí'ä-í'in." ²¹ Hedí Peter in sená' diji' iwepiye nawân hedí ovâyɔ'an, "Naa-ân i' omuu undi dítɔwämáa'í'. Háaḍan i'ä'ä'?"

²² In sená'ḍi óetɔ'an, "Cornelius-dáho na'in dísan, i-á sundáḍoví tsondi namuu. I-á iví wówátsi ta'ge ihon, Jôesi Tádá óe'a'gin, hedí iví'gedí in Hudíyo t'ähkí híwó dívíhée'o'. Wí makówáwi t'òepə'ä'í'ḍi óetɔ'an ɔ' wóetɔ'ä'amídí iví tewhá eepiye unmu-ídí, hedânho wí hí' uví'wedí nat'oe-ídí." ²³ Hedího Peter-di ovâyɔ'an dits'ú'ni gin, iwebo dívíwho'kw'òenídí i' khun.

Hedí i' tháwándá hé'ḍibo Peter ishaadí ipikhây'an, hedí indádí namää, hedá wên Joppa-win Jesus-ví'piye

díwíwäyunde²⁴ indá wá²⁴ dimää. Wíyá tháwándá oe Caesarea dipówá. Cornelius-áho iví²⁴ we natsíkha²⁴ án, iví äy-á maatu²⁴ indá k'ema²⁴ indá ovâywé²⁴ ge²⁴ annin wóegé. ²⁵ In Peter-²⁵ in t'áhkí i²⁵ tewhá ee dipówá ihaygi Cornelius-di óesengitü²⁵ an, heđi Peter-ví páadépiye idége²⁵ disóge óe²⁵ a²⁵ geeníđí. ²⁶ Hebo Peter-di óek-wınukhãge²⁶ nan, heđi óetü²⁶ an, “Ówínú, ü²⁶ waagibá naa wí t'owadã²⁶ mân omuu.”

²⁷ Heđi dänhí²⁷ hondi i²⁷ tewhá íve dats'ú. Peter-di in báyéki t'owa iwe diwé²⁷ gekw'ó²⁷ nin ovâymú²⁷, ²⁸ heđi ovâyütü²⁸ an, “Ti wí²⁸ únhanginnáhpí²⁸ an wí Hudíyo únkhãk'óe²⁸ in iví kuu únmuudi pí²⁸ wên t'owa-áđí iwóeni²⁸ in heđá inbí²⁸ piye na²⁸ áđãamú-í²⁸ indá? Hebo Jôesidi naa ná²⁸ in díhã²⁸ an: Naa wíđínkhây²⁸ áhpí otú²⁸ ün²⁸ in wây-á t'owa híwó²⁸ nin wídimuupí²⁸ in háa naa dínkhãk'óe²⁸ in indáđí dáywóeniđí. ²⁹ Heđankun náwepiye o²⁹ ää-íđí dídaa²⁹ andi naa 'joe²⁹ gin wó²⁹ t'úhpí. Heđi náä-á dítü²⁹ äämí háadí ü²⁹ di dítü²⁹ hkánnannin.”

³⁰ Cornelius-di óetü³⁰ an, “Poje thaa phãde poje iwe thí³⁰ êedí, náä waabá naná, heđi naví tewhá ee dáyjúusu³⁰ ođi o³⁰ án, heđi tsíkhangipí wí sen ots'a³⁰ i aa na-to³⁰ ondi dínkeepóe, heđi naví hãnge nakwınudee. ³¹ I³¹ di naa dítü³¹ an, 'Cornelius, Jôesi Tádá uví júusu nat'oe, heđá i³¹ hãäwí ü³¹ di in sehkanäwó diwówáji³¹ in ovâymägi³¹ i³¹ imú³¹, heđi háa bí³¹ o³¹ in há³¹ to ún³¹ ðeđe-í. ³² Náä-á wí to³² wí oe Joppa-piye násân, Simon óe-tü³² äämíđí uví³² piye na³² ää-íđí, i-á Peter gin wá³² nakhãwã. Wí púje tãvikandi³² ví³² we na³² án, i-á Simon ginbá nakhãwã, heđi mãap'oe nú³² nathaa.' ³³ Heđiho wesebo wên senä³³ dovâysan wóetü³³ hkánnamíđí, heđi ü-á wesebo un³³ ääđi híwó bí³³ an. Náä-á náwe t'áhkí gikw'ó, heđá Jôesi Tádá-á wá³³ náwe na³³ indáđí bábá na³³ án. Náä gikw'ó ívít³³ ðeyaaníđí hãäwí t'áhkí háa Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí wóetü³³ an waa na³³ in dí³³ t'êe³³ äämíđí.”

Peter-di in Cornelius-²⁹ in Jôesi Tádáví hí²⁹ ovây²⁹ t'êe²⁹ o²⁹

³⁴ Heđi ginnân Peter natü: “Náä naa dínhanginná ta³⁴-gendi Jôesi Tádáđí t'owa t'áhkí handã³⁴ ovây³⁴ máa³⁴ in. ³⁵ T'áhkí to³⁵ wên i³⁵ dâya³⁵ a³⁵ ginnin heđá híwó díví³⁵ o³⁵ indá i³⁵ di ovây³⁵ síghónde³⁵, tobá wãhãäwín dimuu wãnbo³⁵. ³⁶ I³⁶ di iví tun in Israel t'owa ovây³⁶ mägi, heđi ovây³⁶ t'ü³⁶ an dínkodi i-áđí dívíwóeniđí Jesus Christ i³⁶ andi namuudi, i-á t'owa t'áhkígi³⁶ shánkí natsonji³⁶ i-ân namuu. ³⁷ Un únhanginná háa t'úgégí napóe³⁷ in oe Galilee nange heđá háyü³⁷ Judea nange naná³⁷ t'áhká, John i³⁷ p'ó³⁷ p'oe³⁷ kandi³⁷ di in t'owa dip'ó³⁷ p'oe³⁷ púuwí³⁷ in ovây³⁷ t'ü³⁷ an dihayđi. ³⁸ Únhanginná Jôesi Tádáđí iví Yã³⁸ dãa³⁸ i P'oe-wãhãhã ónsannin Jesus Nazareth-wí³⁸, heđânho Jesus-áho óesóge³⁸ in ikeeyämíđí heđá in pínnánda óemääníđá, heđi Jôesi Tádá i-áđí najíđi Jesus-di híwó in t'owa ovây³⁸ o³⁸ wáy namää wãnbo³⁸, heđá háyü³⁸ i³⁸ Penísendíđi ovây³⁸ t'êe³⁸ phadekannannin hekháa ovây³⁸ mägi.

³⁹ “Hãäwí Jesus-ví³⁹ gedi gínhanginná³⁹ di na³⁹ indi t'owa äyt'êe³⁹ o³⁹, háa i³⁹ an waa ee Jerusalem bú³⁹ heđá i³⁹ wé³⁹ ge³⁹ i

bú³⁹ äy in Hudíyoví nange t'áhká naná³⁹ di³⁹. I-á óet'óhtãgek'ú³⁹ di óehay. ⁴⁰ I-ânkun i⁴⁰ namuu Jôesi Tádáđí óewâywówápaa⁴⁰ i⁴⁰, heđi dínkeeyan i⁴⁰ powage⁴⁰ i thaa nachuu iweđi wíyá nawówápóe⁴⁰ in. ⁴¹ T'áhkí t'owadã⁴¹ wí⁴¹ óemú⁴¹ pí, hebo na⁴¹ in iví⁴¹ gedi ívíhée⁴¹ ämíđí páadébo díde⁴¹ mannindânho i⁴¹ äymú⁴¹. Wíyá nawówápóe ihayđi i-áđí ívíhúyuan. ⁴² Heđi i⁴² di na⁴² in díjôn Jôesi Tádáví tun in t'owa äytunphaadé-íđí, heđá äytü⁴² äämíđá ta⁴² gendi i-ânkun namuu Jôesi Tádáđí óesóge⁴² i⁴² t'áhkí t'owa ovây⁴² keekw'óeniđí háa híwó háa híwóhpí díví⁴² annin, wí⁴² gíngí in ho dichuu⁴² indá in wa⁴² diwówáji⁴² indá. ⁴³ T'áhkí Jôesi Tádáví tukhe⁴³ mindi dí-tü⁴³ an, t'áhkí to⁴³ wên Jesus-ví⁴³ piye díwíwäyunde⁴³ inbí⁴³ t'aywó⁴³ di dín⁴³ owó⁴³ jen. Jesus-ânkun ónk'ú⁴³ gin dín⁴³ ämíđí.”

In Hudíyo dimuupí²⁹ in i²⁹ Yã²⁹ dãa²⁹ i P'oe-wãhãhã dâykê²⁹

⁴⁴ Wa⁴⁴ di Peter-di gin ovây⁴⁴ t'ümáadí i⁴⁴ Yã⁴⁴ dãa⁴⁴ i P'oe-wãhãhã nawá t'áhkí in iví hí⁴⁴ ónt⁴⁴ ðeyande⁴⁴ inbí⁴⁴ wepiye. ⁴⁵ Heđi in Hudíyo Jesus-ví⁴⁵ piye díwíwäyunde⁴⁵ in Peter-áđí dí⁴⁵ ää⁴⁵ in hânho ovây⁴⁵ háa⁴⁵ an, i⁴⁵ Yã⁴⁵ dãa⁴⁵ i P'oe-wãhãhã in Hudíyo dimuupí⁴⁵ in wá⁴⁵ báyéki⁴⁵ bo ovây⁴⁵ mägiđi. ⁴⁶ Dínhanginpóe ovây⁴⁶ mägi⁴⁶ in inbí⁴⁶ hí⁴⁶ ho dit'oeđi, gá pí⁴⁶ wí tundi dívíhée⁴⁶ ođân, heđá Jôesi Tádá ívíwo hay⁴⁶ i namuu gin dí⁴⁶ t'ú⁴⁶ dá.

⁴⁷ Heđi Peter-di in i-áđí dí⁴⁷ ää⁴⁷ in ovây⁴⁷ t'ü⁴⁷ an, “Ná⁴⁷ in t'owa-á i⁴⁷ Yã⁴⁷ dãa⁴⁷ i P'oe-wãhãhã dâykê⁴⁷, na⁴⁷ in i⁴⁷ äykê⁴⁷ waabá. Heđankun tóebo wí⁴⁷ únk'óepí ovây⁴⁷ khãhã⁴⁷ ämíđí p'oeđi ovây⁴⁷ p'ó⁴⁷ p'oe⁴⁷ ämí⁴⁷ in, hewã.” ⁴⁸ Heđiho in Cornelius-⁴⁸ in ovây⁴⁸ t'ü⁴⁸ an dínkhây⁴⁸ ä⁴⁸ dip'ó⁴⁸ p'oe⁴⁸ púuwí⁴⁸ in, dâykëeyämíđí Jesus Christ-ví⁴⁸ in dimuu⁴⁸ in. Heđáhã⁴⁸ indi óedaa⁴⁸ an wí háyü⁴⁸ thaa indáđí iwóyí⁴⁸ níđí.

Peter-di ovây²⁹ t'ümáa in Jerusalem-²⁹ in méesate²⁹ in háa napóe²⁹ in

11 In Jesus-ví¹¹ t'òekhuwa¹¹ indá heđá in wé¹¹ gen Jesus-ví¹¹ piye díwíwäyunde¹¹ in oe Judea t'áhkí dik-w'ó¹¹ nindá dínhanginpóe in Hudíyo dimuupí¹¹ in t'owa wá¹¹ Jôesi Tádáví hí¹¹ iwe díwíwäyü¹¹ in. ²³ Hebo wáy wên t'owa Jerusalem bú¹¹ win dichanpóe t'áhkí t'owa Jesus-ví¹¹ piye díwíwäyunde¹¹ in dínkhây¹¹ ä¹¹ in Hudíyoví kuu wá¹¹ dâyhúuwí¹¹ in. Heđiho Peter Jerusalem-piye namää ihayđi indi óetü¹¹ an, “Hãäwí gínkhãk'óe¹¹ i bí¹¹ an. Heháadan in Hudíyoví k'ewe taa dâymáapí¹¹ in t'owaví¹¹ we unji¹¹, heđá indáđá bihúyuan?” ⁴ Heđi Peter-di ovây¹¹ thayyan t'áhkí háa páadé iweđibo napóe¹¹ in.

⁵ Ginnân natü: “Oe Joppa bú⁵ o⁵ án dihayđi naa dáyjúusu⁵ o⁵, heđi o⁵ ää⁵ k'óe waagibá dín⁵ póedí wí hãäwí dínkeepóe. Wên aa pháagín waaginbá namuu⁵ in makówadí nawândi dínkeepóe, jónu wéegé eeje nawhimuu⁵ in, heđá naví nú⁵ dín⁵ pówá. ⁶ Heđi híwó in aa phoge dómú⁵, heđi t'ämãge⁵ in hãäpandá p'oe⁵ kanu-á pãäyü-á tsídé-á dovây⁵ mú⁵. ⁷ Heđi to⁵ wíđí díhí⁵ máadí ot'oe. Ginnân dí⁵ t'ü⁵ an: 'Peter, ówínúđí ovây⁵ hãnú⁵ hã⁵ in heđá ovây⁵ k'óe.’

⁸“Hebo naa-á otú, ‘Joe, há’to Nanbí Sedó. Hânhay wânbo naví sóphoge wíđótógipí wí hãäwí nanbí khuu gínmuuđi gínkhãk’óe’i, gi’bi hãäwí khãk’i gin ây-tumáa’i’.

⁹“Hebo oe makówáđi wíyá i’ hî’ ot’oe, gin: ‘Wí’úkhhã’ãhpí untúñi’in nakhãk’óe’in hãäwí Jôesi Tádá natú’i híwó’đi namuu’in.’ ¹⁰ Powin gin napóe, heđá hãä t’ãhkí makówápiye óewáytege.

¹¹“Thayđibáho poje senã’ Caesarea bú’ iweđi ovâysannin i’ tewhá ee o’án diwe dipówá. ¹² Heđi i’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi dítu’an, ‘Ánshaaginpíđibo’ in-dáđi ópûn.’ Wên sí tí’úuwín páadé’indá wá’ naa-áđi dimää, heđi i’ sen dítuhkánandiví tewhá ee gits’ú. ¹³ I’đân na’in dítu’an wí makówáwi t’ôepã’ã’i’ iví tewhá íve nawindi óemû’, heđi i’ t’ôepã’ã’i’đi ginnân óetü’an: ‘Wên senã’ oe Joppa-piye ovâysân ná’i Simon náwe óemá’íđi, i-á Peter gin wá’ nakhãwã. ¹⁴ I’đibá wovâyt’ôekankhãmáa háđiđi ụ-á heđá hãýú uví k’ay-gi’indá wovây’aywoen’in.’

¹⁵“Cornelius-di naa díh’bowa ihayđáhã’ naadã dovâyhée’an. Wa’đi báyéki otúhpíđibo i’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi inb’i’wepiye nawân, páadé na’in gínpóe waag-ibá. ¹⁶ Heđi dîn’ánpówá i’ to hí’ Nanbí Sedó Jesus hãđi wânbo natú’đi, gin: ‘John-di t’owa p’oedíđã’ ovây’p’ó’p’oe’an, hebo undá i’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi-á bínkáyí wí p’ó’p’oekan waagibá.’ ¹⁷ Jôesi Tádáđi i’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi ovây’mãgi, heđá hanbá na’in dí’mãgi, Nanbí Sedó Jesus Christ-ví’piye íwãýy ihayđi. Heđiho hãä-an naa omuu, ti naa dínk’óe Jôesi Tádá dówóy’í’níđi? Naa-á joe.”

¹⁸ Heđiho in t’owa háa Peter-di ovây’tu’annin dit’oe ihayđi wíyá wíđitúhpí híwóhpí i’annin. Dítú, “Jôesi Tádá hânho hay’i namuu. I’đi in Hudíyo dimuup’i’in t’owa wá’ ovâykhãge’nan inb’i t’aywó’đi dâýjoe’ãmíđi, wówátsi nahánde’p’i’in dâýmã’ve-íđi.”

Oe Antioch bú’ Jôesi Tádáđi tun dâýwãýunde’

¹⁹ Stephen óehay ihayđi phãpiyeđi in Jesus-ví’piye dívíwãýunde’in ovây’jãnãk’i’o’ heđiho t’ãmãpiye dishavemää. Wáy wên oe Phoenicia nangepiye dimää, wây-á oe Cyprus nangepiyá, heđá wây-á oe Antioch bú’piyá. Eeje indi in Hudíyo t’owađã’mânho Jesus-ví’geđi ovây’tu’an, in Hudíyo dimuup’i’in t’owa-á joe.

²⁰ Hewânbo wáy wên in dijã’nin senã’dáho oe Antioch bú’piyebá dimää’indá in Hudíyo dimuup’i’in wá’ Nanbí Sedó Jesus-ví’geđi ovây’t’ôe’o’. Ná’in senã’dá Cyprus-windá heđá Cyrene-windá dimuu. ²¹ Heđi Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi ná’in senã’ íwiwo ovây’kaymãgiđi híwóhay t’owa Nanbí Sedó Jesus-ví’piye dívíwãýuđi iví’piyá dívímãgi.

²² Oe Jerusalem in méesate’in t’owa háa oe Antioch napóe’in dínhanginpóe, heđiho iwepiye Barnabas óe-san. ²³⁻²⁴ Barnabas-á híwó’đi sen namuu, heđi pín ta’geđi i’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi-á imáa, heđi íwiwo Jesus-ví’piye iwãýy. Heđi oe Antioch napówá ihayđi imû’

hânho híwó’đi Jôesi Tádáđi ovây’o’in, heđiho nahíhchanpóe, heđi ovây’tumakhe’an pín ta’geđi Nanbí Sedó Jesus-áđi dimúuníđi. Báyéki t’owa Nanbí Sedó Jesus-ví’piye dívíts’anwãýy.

²⁵⁻²⁶ Ihayđáhã’ Barnabas-á Antioch iweđi oe Tarsus bú’ nanã’ diwepiye namää Saul óenuuwã-íđi, heđi óe-shaa ihayđi oe Antioch eepiye’bá óemaa. Iwânho indá heđá in wé’gen méesate’in t’owa-á wí pãýo t’ãhkí dívíwé’ge’o’, heđi in wíjeđi báyéki t’owa ovây’hã’an. Ee Antioch in Jesus-ví’piye dívíwãýunde’in páadé ovây’t-s’ankhãý’ã’ “Christian” gin.

²⁷ Ihayđibá wên Jôesi Tádáđi tukhe’min Jerusalem diweđi oe Antioch-piye dimää. ²⁸ Wí wêe in diweđi Agabus gin nakhãwã’i’ iwínú, heđi in méesate’in t’owa ovây’tu’an, “I’ Yã’đãa’i P’oewãhãđi naa dínhangin’ân-nan dihãppuwag’o’in wãhãä t’ãhkí.” Háa Agabus natú waa ta’gendi napóe Claudius natsondimuu ihayđi.

²⁹ Heđiho in Antioch-win Jesus-ví’piye dívíwãýunde’in t’ãhkí dâýwéhpe’e’an hãýú dínkođi ihay inb’i chã’ dâý-wé’ge’ãmí’i’in, in tí’úuwín páadé’in oe Judea dithaa’in-b’i’wepiye ovây’saaníđi. ³⁰ Heđiho han díví’andi Barnabas-áđi Saul-áđi i’ chã’ ovân’an, heđi indá in Jerusalem méesate’in tsonninb’i’wepiye dânho’.

In Jesus-ví’piye’ dívíwãýunde’in wíyá ovây’t’ôephãđekannan

12 Ihayhãä han napoe’o iwãýđi i’ nangewi tsondi Herod wên méesate’in t’owa ovây’jãnãk’i’ãmíđi natsónpóe. ² Heđá wá’ natsónpóe James wí tsijó phá’đi óehãýjíđi, i-á John-bí pá’đây únmuu. ³ Herod únhang-ínpóe háa i’annindi in Hudíyo ovây’híhchannannin, heđiho Peter wá’ óepankáyjíđi natsónpóe. Gin i’an ná’i Hudíyoví shánk’í’eedi dínna’ dihayđi, “Oewãaseep’i pávã koe shánk’í’eedi” gin dâýtu’o’. ⁴ Peter óeyã’đi óepansóge, heđi tã’đi sí (16) sundađođi óe’áyínmáa, jó’nãngin díví’egó’o’. Iweđânho i’ Hudíyoví shánk’í’eedi Passover gin dâýtu’o naphãđe ihayđi, Herod-di Peter óepiyekhãmáawân in t’owaví páadépiye óntunjó’-namíđi. ⁵ Hebo wa’đi Peter napannãn dihayđi, in méesate’indi ihayđã’ ónjúusu’o’ Jôesi Tádáđi óekhãge’-namíđi.

Peter i’ pan tewhá iweđi óema’p’ã’únwhihssuu.

⁶ Khũ’đeedí naná, heđi wíyá thãwãn hédénpiye Herod-di Peter óepiyekhãmáawân. Perer-á nakađé-nawhimuu wíje sundađoví jáagé, heđi handiđi ná-jó’k’óe. In wây-á wíje sundađo-á oe pan tewhá já’wé’in phóđi iwe da’áyínwin. ⁷ Tsíkhangipí wí makówáwi t’ôepã’ã’i’ iwe nakwínudee, heđi pan tewhá íve nakohkeepóe. I’ makówási t’ôepã’ã’i’đi Peter k’uwooe eedi óewáđã’andi óekhehshaa, heđi óetü’an, “Ówãnãk’i’, óshaa.” Heđi i’ kađéna khóe eeje nawhimuu’i’ únwhihssuu. ⁸ Heđi Peter óetü’an, “Uví siba’áa-áđi uví anto-áđi óto’.” Heđiho Peter han i’an.

Hedáhá' óetɔ'an, "Nää-á uví k'éwé'in to-á wá' óto', heđi naví t'íúugé unwóe'ä-í."

⁹ Heđiho Peter pan tewhá iwedi i-áđi napee, hebo wí'úhanginnáhpí háa i' makówáwi t'óepa'ä'i i'o'in ta'gendi napoe'o'in háa hádeewáy iví ánshaa iwe waa-gi ná'i hääwí imunde'in. ¹⁰ Wêe sundado na'áyinwin di-we daphade, heđá wiyá wêe-á, heđáhá' in kwák'u phóđi iwe dapówá, i' bú' p'óegé iwe nachá'nin. In phóđi wí'bo napikhuudee. Heđi dapee, heđi wéhpeé p'óe daphade, ihaydáhá' i' makówáwi t'óepa'ä'i wáypiye napóedí Peter wí'bo óejoe'an.

¹¹ Nää-á Peter úhanginpóe ná'i hääwí ta'gendi ún-póe'in, ääđá' wínamuupí, heđi ginnân i'ánshaa'an: "Nábâa dínhanginná ta'gendi Nanbí Sedó Jôesi Tádá' iví t'óepa'ä'i isan naa Herod-ví mangedi heđá in Hudíyo t'owaví'wedá dín'aywoenídí, heđânho háawên jänäki'in dikanda'in wíđí'amípídí."

¹² Ihaydáhá' John Mark-ví jíyá Mary-ví'piye namää. Ee-á háyú-anho t'owa dívijúusu'odí dikw'ó. ¹³ Napówá ihayđi in já'wé'in tehpa phóđi iwe ipópó'an, heđi wí tewhá t'óe'i a'yú, Rhoda gin nakháwá'i namää imúunídí to-angú namuu. ¹⁴ Peter ihée'andi nat'oeđi i' a'yú wese úhanginná to'wí namuu'in. Hânho nahíhchanpóedí in phóđi ihuu-íví'wedí oe ívepiye i'äät-s'úde in t'owa ovây't'óe'amídí, "Peter oe já'wé tehpa phóđi iwe nawin." ¹⁵ Indi óetɔ'an, "U-ân unbondoe-muu." Hebo i' a'yú-á ihe'jidíđá' natú', "Háa wáytɔ'an waa ta'gennânkun namuu." Indi óetɔ'an, "Hádeewáy wí makówáwi t'óepa'ä'i namuu, Peter óe'áyinmáa'i'."

¹⁶ Wa'đi dívihí'máađibo Peter-á ihe'jidíđá' ipópó'o', heđi in phóđi dâyhoo ihayđi to'wí namuu'in dâymú'đi ovâyháa'an. ¹⁷ Peter imannan dituháanídí, heđi ovây't'óe'an háa Nanbí Sedó Jôesi Taa iví makówáwi t'óepa'ä'i' isan waa i' pan tewhá iwedi óepeeyé-ídí. Heđáhá' ovây'tɔ'an, "James-á heđá in wé'gen t'íúuwin páadé'indá bint'óe'an háa dínpóe'in." Heđi iwedi wiyá wáypiye namää.

¹⁸ Nahé'dénpóe ihayđi in sundado hânho dín'tú'.

¹⁹ "Wáyho Peter?" gin dívítsika'máa. Herod natsónpóe dâynnuwá-ídí, hebo wí'óeshaapí. Heđiho Herod-di in áyí'nin ovâytsika'yan háa napóe'in, heđi in wíđín-hanginnáhpídí natsónpóe ovâyhâanú-ídí.

Ihaydáhá' Herod-dá Judea nange iwedi oe Caesarea bú'piye namää, heđi wí háyú thaa iwe iwóyí'.

I' tsondi Herod nachuu

²⁰ Herod hânho nat'ay in t'owa Tyre-á Sidon-dá dithaa'inbí'piye. In t'owa ná'in wíje bú'win Herod-ví nange iwedi inbí húugí' dín'ä'ä'ä, heđânho dívíwé'ge'an dívíhée'amídí, heđáhá' wên senä' iví'piye ovâysan. Indá Herod-ví tewhá ee p'ó'déđí' t'óe'i-áđí dívík'ema'an, i-á Blastus gin nakháwá, heđi i' óetɔ'an Herod óedaa'amídí wiyá indáđí wínat'ay-ípídí.

²¹ Herod wí thaa ovâyhée'amídí ide'man. Iví tsondiwi aa i'awe, heđáhá' i' tsondi púwéde eedi isóge, heđi

thaa t'ähki in t'owa ovâyhée'an. ²² Ihí'máa ihayđi in t'owa ginnân dívítɔ'wínunde', "Jôesidân díní'máa waag-ibá nat'oe't'óe, wí sendíđá' bá joe." ²³ Wesebo Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí wí makówáwi t'óepa'ä'i' óesan Herod óehay'amídí, heđi pubáđí iví see ónk'oeđiho nachuu. Han únpóe idí in t'owa wí'ovây'tɔ'anpídí Jôesi Tádáđá'mân hay'i namuu'in.

²⁴ Hewânbo báyéki t'owa Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun shánki wânbo dit'oe'o, heđá báyéki ónsígihónde'.

²⁵ Ihayhâäbá Barnabas-á Saul-áđí inbí t'óe oe Jerusalem dânbowa, i' chä' in méesate'in tsonnin ovây'máđiđi, heđi iwedi oe Antioch-piye dawáymää. John wá' indáđí dânhó', i-á Mark gin wá' nakháwá.

Barnabas-á Saul-á ovânde'mandá ovânsan Jôesi Tádáví hí' t'owa ovây't'óe'amídí

13 Oe Antioch bú' iwe in wé'gen méesate'indáđí wên Jôesi Tádáví tukhe'mindá heđá wên iví hí' ovâyhâ'o'indá diji'. Ginnân dikháwá: Barnabas-á, Saul-á, Simeon-dá (i-á "Phéndi Sen" gin óetɔ'o'), Lucius-á (i-á Cyrene nange'i namuu), Manaen-dá (i-áđí heđá i' tsondi Herod-áđí wé'ge dasôe). ² Wí thaa diwé'gekw'ó Nanbí Sedó Jôesi Tádá' óe'a'ginmâanídí heđá dívíhâäđá'amídá, heđi i' Yä'dâa'i P'owêhâäđi ovây-tɔ'an, "Naadi Barnabas-á Saul-áđí dovânde'man wí t'óe hääwí dín'amídí. Nää-á undá in wíjebá bînsôege-í han dâ'n'amídí." ³ Heđiho wiyá dívíhâäđá'an, heđi in wí-jeví'đi dívímankw'óđiđi ovânjûusu'an, heđi ovânsan.

Barnabas-á Saul-á oe Cyprus daji'

⁴⁵ Heđiho Barnabas-á Saul-áđí damää, i' Yä'dâa'i P'owêhâäđi ovântɔ'an waa. John Mark wá' indáđí naji' ovânkhâge'namídí. Oe Seleucia bú'piye dimää, iwedáhá' kophé iwedi wí p'ojâadi Cyprus gin dâytɔ'o' iwepiye dimää. Heđi Salamis bú'-á dipówá, heđi iwe Jôesi Tádáví tun in Hudíyoví méesate eeje ovây't'óe'o'.

⁶ In poje senä' ná'i p'ojâadi i'ge t'ähki diji', ihaydáhá' oe Paphos bú' dipówá. Iwe wí Hudíyo sen óemú', Bar-Jesus gin nakháwá'i' (Greek tundi "Elymas" gin nakháwá). I-á pinnáandi namuu heđi natú' i-á Jôesi Tádáví tukhe'bi-ân namuu, hewânbo ihójomáa. ⁷ Ná'i sendá i' nangewi tsondi Sergius Paulus-ví k'ema ún-muu. Sergius Paulus-á hânho há'i sen namuu, heđi Jôesi Tádáví hí' nat'óeyanda'đi Barnabas-á Saul-á ovân-tuhkânnan. ⁸ Hebo ná'i pinnáandi nada' ovânkhâ'ge'amídí, heđânho i' tsondi' óetɔ'máa, "Wívi-wäyú-ípi háa wóetɔ'máa'in." ⁹ Heđi Saul (näa Paul gin wá' óekháyá'de?) i' Yä'dâa'i P'owêhâäđi pín ta'gedí imáa, heđi tsíhtáye Elymas óedamúnde', ¹⁰ heđi óetɔ'an, "U-á Penísendiví ay-ân kavêe unmuu, u-á wí hójo'íđá' unmuu, hääwí bi'o'i-á yä'dâapi'đá' namuu, hääwí híwó'di namuu'i-á nâat'ay, u-á Jôesi Tádáví ta'ge'in p'óe mânmäagi'amí'in unda'. ¹¹ Nää-á ót'óeyanbe, Nanbí Sedó Jôesi Tádáđá' wóe-tuhchânuhâyímáa, heđânho untsí't'aapúuwí, heđá ív-

wo hay thaa i⁷ than wänbo wí hýãä wänbo wínâamúunípi.”

Paul ihí⁷bowa ihaydi wesebo Elymas-ví tsée iwe ûnkhaadeedi t'âhkí ûnkhunpóe, heđi oepiyá náãpiyá najidi wí to⁷wí óetuwämáa óepaamá⁷ve-ídi. ¹² Haa Elymas ûnpóe⁷in i⁷ tsondiđi óemú⁷ ihaydi Jôesi Tádáví tun iwäyü. I⁷ hääwí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví⁷gedi nahâhpóe⁷i⁷đi óeháa⁷an.

Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú⁷ Pisidia nange naná⁷ diwe daji⁷

¹³ Paul-áđi iví k'ema⁷indáđi Paphos-di kophé iweđi dimää, heđi oe Pamphylia nange iwe Perga bú⁷ dipówá. Iwe John Mark-di Paul-á Barnabas-á ovân-joe⁷an heđáhá⁷ i-á Jerusalem-piye nawáymää. ¹⁴ Perga iweđi in wíje damää, heđáhá⁷ Antioch bú⁷ oe Pisidia nange dapówá. Heđi kaykhanwówá thaa in Hudíyoví méesate⁷ay ee dats'ú Jôesi dân⁷a⁷ginmääniđi. ¹⁵ Wí to⁷wí wí háyú háa Moses ita⁷nan diweđi itunnan, heđá wíyá to⁷wí-á háyú-á in Jôesi Tádáví hân⁷oe⁷in tukhe⁷min dâyta⁷nan diwedá itunnan. Dântunkanbowa ihaydi in méesate p'ó⁷dédí⁷indi to⁷wí óetü⁷an Barnabas-á Saul-áđi ovântü⁷amíđi, “Tí⁷úuwin páadé⁷in, ti wên tumakhe wänbo ná⁷in t'owa ovây⁷määni? Dada⁷đáho náä ovây-hée⁷amí.” ¹⁶ Heđiho Paul iwínúđi imannan dívít⁷ôeyaaníđi, heđi ginnân ovây⁷tü⁷an:

“Un Israel t'owa, heđá un wé⁷gen t'owa Jôesi bîn⁷a⁷ginmä⁷indá, bít⁷ôeyanbe. ¹⁷ Na⁷in Israel t'owa Jôesi Tádáví⁷piye ivíwäyunde⁷, heđi hân⁷oebo⁷ i⁷đân nanbí thehtáy pahpá⁷in dínde⁷man, heđá oe Egypt nange dithaa ihaydi ovâykhäge⁷nan dívít⁷ây⁷owasôewé-ídi, tobá iwewin wíđimuupí wänbo⁷, heđáhá⁷ iví kayđi hä⁷i nange iweđi ovâypiye. ¹⁸ Heđi jónántä pąayo ahkon ni⁷ge diji⁷ ihaydi ovây⁷áyíngi⁷an. ¹⁹ Heđi Jôesi Tádáví ovâykhäge⁷nan tsé ihay hääge⁷in t'owa ná⁷i nange Canaan gin dâytü⁷an diwe ovâyhąanú-ídi, heđáhá⁷ i⁷đi in Israel t'owa Canaan ovâywiye. ²⁰ Jónán tągintädáhá⁷ p'ánántä (450) pąayo óeho⁷ ná⁷i t'âhkí napúuwíđi.

“Iwedáho Jôesi Tádáví ovây⁷tsonninkw'óe⁷ó, iví tukhe⁷bi Samuel óesóge puwahay. ²¹ Heđi in t'owađi Samuel óedaa⁷an wí kw'áye⁷i tsondi ovây⁷sôege-ídi, i⁷ wé⁷ge⁷i nange⁷in t'owa dín⁷án waagibá, heđiho Jôesi Tádáví Saul ovây⁷mági, i-á Kish-ví ay ûnmuu, heđi in Benjamin-bí ay iweđi⁷i⁷báho namuu. Saul-á jónántä (40) pąayo inbí kw'áye⁷i tsondi dínmuu. ²² Ihayđiho híwóhpí i⁷andi Jôesi Tádáví óejáa⁷an, heđi David óesóge inbí kw'áye⁷i tsondi dínmúuníđi, i-á Jesse-ví ay ûnmuu. Jôesi Tádá natú, ‘Naa dínhanginná David-ví ánskaa-á naví⁷ waagibá ûnmuu⁷in, heđá i-á hääwí t'âhkí háa naa otú waa ikanhúuwí.’ ²³ Jôesi Tádá iví tun imági David-ví thehtáy pahpá⁷ây iweđi wí na⁷á⁷in ná⁷in Israel-win t'owa ovây⁷aywoeniđi, heđi i-áho náä napówá, i-á Jesus-ânho namuu.

²⁴ “Hewänbo wa⁷đi Jesus iví t'ôe its'an⁷anpíđi⁷bo, John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandi⁷đi in Israel-win t'owa t'âhkí ovây-

tümáa, ‘Unbí t'aywó⁷di binjoe⁷an, ihayđânho wây⁷ó⁷p'oe⁷amí.’ ²⁵ Heđi John iví t'ôe ibowakhây⁷o⁷ ihaydi, ihayđá⁷ ovây⁷tümáa, ‘Ti naa-ân i⁷ bîntsíkha⁷máa⁷i⁷ omuu gin i⁷ánde⁷? Naa-á joe. Bít⁷ôeyanbe, naví shánkí t'í⁷ugá wíyá to⁷wí napowagi⁷o, i-á naví shánkí itsonmáa⁷i⁷ namuu. Naa ihay híwó⁷di wó⁷muupí iví anto wänbo dön⁷p'ääđi-ídi,⁷ ginnânho John natú.

²⁶ “Tí⁷úuwin páadé⁷in, un Abraham-bí ay iweđi⁷in ímuu⁷indá heđá un wé⁷gen t'owa Jôesi Tádá bîn⁷a⁷ginmä⁷indá, undáđi na⁷indáđi Jôesi Tádáví dítü⁷an háđiđi in t'owa ovây⁷aywonde⁷in. ²⁷ Hewänbo in t'owa Jerusalem dithaa⁷in heđá inbí tsonnindá ta⁷gendi wíđínhanginnáhpí to⁷ Jesus namuu⁷in, heđá i⁷ hí⁷ Jôesi Tádáví tukhe⁷min Jesus-ví⁷gedi dâyta⁷nandi wíđika⁷póya⁷pí. Tobá inbí méesate eeje kaykhanwówá thaa waa ná⁷i hí⁷ dâytundo wänbo⁷, híwó wíđika⁷póya⁷pí. Heđânho dítü⁷ Jesus óeháyji⁷in ûnkhây⁷á⁷, heđiho háa in Jôesi Tádáví hân⁷oe⁷in tukhe⁷min dâyta⁷nan waa ta⁷gendi napóe. ²⁸⁻²⁹ Hääwí t'âhkí Jesus óe⁷andi Jôesi Tádáví ta⁷nin diwe ho nata⁷muu. Ná⁷in t'owađi Pilate óedaa⁷an natsónpúuwíđi Jesus óeháyjiđi, tobá wên t'aywó⁷nin wí⁷ónshaapí wänbo⁷. Heđi han óe⁷andá nachuudá in phé⁷win diweđi óewáve, heđá wí t'owápho ee óek'ú⁷.

³⁰⁻³¹ “Hewänbo Jôesi Tádáví óewáywówápaa. Hâyán wänbo wên t'owaví⁷piye Jesus ipikeeyan, indá dimuu in to⁷wên óeyüuhonnin Galilee iweđi Jerusalem iwehay wa⁷ nachuupíđi⁷bo. Heđi ná⁷in t'owađá wé⁷gen t'owa ovây⁷tümáa nawáywówápóe⁷in dâymú⁷.

³²⁻³³ “Heđi náä-á na⁷indá wá⁷ ná⁷i⁷ híwó⁷di tun wây⁷t'ôe⁷o⁷: Jôesi Tádá nanbí hehääwi thehtáy pahpá⁷in iví tun imági Jesus óewáywówápakhây⁷máa⁷in, heđi háa ovây⁷tü⁷an waa na⁷in inbí ay iweđi⁷in gimuu⁷ingí⁷ i⁷an. In eedi⁷in Psalm diwebo háa Jôesi Tádáví Jesus óetü⁷an waa ginnân nata⁷muu:

Nää thaa dovâykeeyan naa uví Tádáho omuu⁷in.

³⁴ Wíyá wáyge⁷ Jôesi Tádá gin wá⁷ natú:

Naadı David dótü⁷an ta⁷gendi hânho híwó dókhây⁷máa⁷in,

heđi un wá⁷ hanbá wâykhây⁷máa. Heđi ná⁷i hí⁷-á ginnân natunda⁷: Jesus-ví tú⁷-á wí⁷ünseejé-ípí gá óewáywówápakhây⁷máađân, heđi há⁷to wíyá nachuu-í.

³⁵ Heđânho David-di wây-á wéhpêe Psalm ita⁷nan diwe Jôesi Tádá gin óetü⁷an:

Uví yä⁷đaa⁷i avyí tú⁷ wínâasijepäkhây⁷máapí. ³⁶ David-á wí⁷bo iví⁷gedi wí⁷ihí⁷máapí. Iví thaa wa⁷ nawówáji⁷ ihayđi háa Jôesi Tádáví óetü⁷an waa iví t'owagi⁷ i⁷an, ihayđáhá⁷ nachuu, heđi iví páadé ká⁷ää⁷in ovâykhä⁷kw'óđi iwebá óekhă⁷k'ú⁷, heđiho iví tú⁷ho únsije. ³⁷ Hewänbo Jesus-ví tú⁷-á wí⁷únsijepí, i-á i⁷ Jôesi Tádáví óewáywówápaa⁷i namuu.

³⁸⁻³⁹ “Tí⁷úuwin páadé⁷in, naa oda⁷ íkapóewí⁷in ná⁷in náä wây⁷tühkankhây⁷máa⁷in: Háa Jesus i⁷annin namuudí unbí t'aywó⁷di wovây⁷owóejé-í. Tobá i⁷ tsontun Moses ita⁷nandi bîn⁷a⁷ginnamíđi úvíkhä⁷de wänbo⁷, há⁷to un-

bí t'aywó'di wovâyjâa'ámí, hewänbo Jesus-ví'piye úvíwâyundedáho wovâyjâa'ámí-ákun. ⁴⁰ Nää undá bí'âyíngi'an heđânho ná'in Jôesi Tádáví hí' iví tukhe'min dâyta'nannin wí'únpuuwípidí:

⁴¹ Un ítú'in naví hí' wíđínchä'muupi'in bí't'ôeyan.

Unbí thaa eejé wí hääwí wâyupíwó'di namuu'i hânho hay'i namuugi naa dâykhamáa,

heđi wí'úvíwâyukhâmáapí tobá wí to'wíđi wovâythayjo wänbo'.

Heđiho wovâyháa'ámí, hewänbo wí'úvíwâyü-ípi, heđânho íchuuwí."

⁴² Paul ihí'bowá, heđi i-áđi Barnabas-áđi í' Hudíyoví méesate iweđi dapeemän dihayđi in t'owa dida'ji' owáy wíyá kaykhanwówá thaa ná'i hääwí dit'oe í'gedibá shánkí ovâyhée'ámí'in, ⁴³ heđi dínwé'gek'ewe' dihayđi, báyéki in t'owa Paul-áđi Barnabas-áđi dimää, heđi in wíjeđi ovâytumakhe'an Jôesi Tádáví sígísehkaná iwe dívíwâyuhúuwíđi. Wáy wên ná'in t'owa-á Hudíyo dimuu, wây-á wéndá Hudíyo dimuupí wänbo in Hudíyoví khuubá dâyhon.

⁴⁴ Wíyá jâađi í' kaykhanwówá thaa naná' diwe, t'ähki waa in bú'win t'owa dívíwé'ge'an ná'i Jôesi Tádáví tun Paul-áđi Barnabas-áđi dânt'ôe'odí dit'oe-íđi. ⁴⁵ In Hudíyoví p'ó'déđi'indi ná'in báyéki t'owa in wíjeví'piye dimändi ovâyümü' ihayđi, íviwo dithúupóe, heđi ovây-tumáa Paul-ví hí'-á ta'gen wí'ünmuupí, heđá iví'gedá híwóhpi dívíhée'an. ⁴⁶ Hebo Paul-áđi Barnabas-áđi khunwôeda'ginpíđi'bo' ovâyhée'an. Ginnân datú: "Nakhây'ä' Jôesi Tádáví hí' un Hudíyo páadé wây't'ôe'ámí'in, heđiho han än'an. Hebo bînjoegi'andi úvíkeejo' undá in wówátsi nahánde'pi'in bînkáji'in wí'ímuupí'in, heđânho náa na'indi wâyjoekankhâmáa, heđá in Hudíyo dimuupí'inbí'piye gamän, ⁴⁷ gá Nanbí Sedó Jôesi Tádáví iví ta'nin diwe na'in ginnân dítu'andân:

Naađi u' wíde'man wí ko waagi'ba unmuuníđi, in Hudíyo dimuupí'inbí'piye unmu-íđi, in t'owa t'ähki náa oepáa k'ayđi háđiđi ovây'ay-woen'in ovâytu'âamíđi."

⁴⁸ In Hudíyo dimuupí'in iwebá diji'in ná'i hí' dit'oeđi hânho dihíhchanpóe, heđi ditú, "Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' híwó'di únmuu." Heđi t'ähki in to'wên Jôesi Tádáví ovâyde'mannin ná'in wówátsi nahánde'pi'in dâykájiđi iví'piye dívíwâyü.

⁴⁹ Heđi shánkí wänbo t'owa í' nange t'ähki dikw'ó'nin Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun dit'oemän. ⁵⁰ Hewänbo in Hudíyodí in bú'win kwiyä' kodit'owa dimuu'in Jôesi Tádá óe'a'ginnin ovây't'e'ya'nan, heđá in senä' kw'áye'in dimuu'in wá', heđiho ná'indá Paul-á Barnabas-á ovânjänäk'i'an heđá inbí nan diweđi ovânkehpiye. ⁵¹ Heđiho inbí anto iweđi dânná'jeepíđi in t'owa ovâykeeyamíđi kodi wíđiví'anpí'in, heđáhá' ná'i wêe bú' Iconium eepiye damää. ⁵² Heđi in Antioch bú' dithaa'in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in hânho dihíhchanpóe, heđá pín ta'gedá í' Yä'dâa'i P'owəəhəə-dâymáa.

Paul-áđi Barnabas-áđi Jôesi Tádáví tun oe Iconium bú' ovây't'ôe'o'

14 Haa Paul-á Barnabas-á oe Antioch dânpóe waabá oe Iconium wá' dânpóe. Í' Hudíyoví méesate'ay ee dats'ú, heđi hânho híwó ovâyhée'andi báyéki t'owa Hudíyo dimuu'indá Hudíyo dimuupí'indá Jesus-ví'piye dívíwâyü. ² Hewänbo wên Hudíyo inbí hí' dívíwâyunde'pi'indá wây-á Hudíyo dimuupí'in ovây't'e'ya'nan, heđiho ná'in Hudíyo dimuupí'in in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'inbí'piye haa dichä. ³ Hebo Paul-á Barnabas-á híwó hay jâađi iwebo dânwóy'i, heđi khunwôeda'ginpíđi'bo Nanbí Sedó Jesus-ví'gedi dânhí'máa. Heđi í'đá ovânkaymági pinnán t'ôe dâ'n'ámíđi, heđânho in t'owa ovâykeeyamíđi í' hí' iví sígísehkaná únmuu í'gedá ta'gen namuu'in. ⁴ Hebo in t'owa í' bú'windá dit'oeđi handá' wíđi'ánshaamuupí. Wéndá in Hudíyo-áđi dipóe, wéndá in wíje Jesus-ví t'ôekhuwa'indáđá.

⁵ Heđiho wên Hudíyo-áđi wên Hudíyo dimuupí'indáđi in bú'win p'ó'déđi'in wóegé díví'ánshaamági ovân-wä'ámíđi heđá ovânk'usäyü-íđá. ⁶⁻⁷ Hebo haa ovânkhâmáa'in Paul-á Barnabas-á dânhanginpóe, heđiho oe Lycaonia nangepiye dajân, heđi wíje bú' Lystra-á Derbe-á iwe heđá í'ge t'ähká Jôesi Tádáví híwó'di tun in t'owa ovây't'ôekanhon.

Paul oe Lystra bú' óek'usäyü

⁸ Ná'i bú' Lystra iwe wí sen natsi'dee'ipí' na'án. Na'aypuyäđi'bo há'bi namuu, heđiho wáymüu wänbo wí'ijiyépi. ⁹ Paul ihí'maadí ná'i sendá nat'ôeyannán. Paul-dá ta'gebo óemü'đi ûnhanginná í' sen in wâyü ûnhekhâapúuwíđi imáa'in, ¹⁰ heđiho kaygi óetü'an, "Óta'gewínú." Heđi í' sen ichänuwínúđi natsi'dee.

¹¹ In báyéki t'owa iwe diji'in haa Paul í'annin dâymü'đi di'ände wên wíje inbí jôesi damuu'in, heđiho kaygi ditú inbí tundi, "Wên jôesi damuu'in makówáđi nanbí'wepiye dawân heđi na'in t'owa waaginbá dapa." ¹² Dítü Barnabas-á Zeus-ân namuu, heđi Paul-á Hermes gân óekhây'ä', gá Paul shánkí ihí'maadân.

¹³ Wí méesate hay'i oe bú'đi já'wé nak'óe, iwe in t'owa Zeus dâ'y'a'ginmä'. Í' méesatewi owha' wên tôeđo-á heđá póvi ophíde'i-á í' bú' tehpaá phóđi iwepiye imaa, heđi i-áđi in t'owa-áđi in tôeđo dâyt'aháñú-í'in dida' ovân'a'ginmääníđi.

¹⁴ Hebo Paul-á Barnabas-á haa in t'owa dívíkhâmáa'in dânhanginpóe ihayđi inbí k'éwé'in to dânhwée'an ovâykeeyamíđi haa díví'o waa wí'ovân-hí'anpí'in, heđá in t'owaví jâa dâ'n'äats'údeđi dântüwínú, ¹⁵ "Háađan gin úví'o? Na'indá t'owadá' gamuu un waaginbá. Na'indá ga'ä'ä Jôesi Tádáví híwó'di tun wây't'ôe'ámíđi, heđânho ná'i hääwí nachä'muupí'?

† In Lycaonia-win t'owa-á in wé'gen Greek t'owa waaginbá dimuugi báyéki jôesi dínkw'ó. Í' shánkí p'ó'déđi'-á "Zeus" gin óekhây'ände, heđá wí t'ôekhuwa'i-á "Hermes" gân nakhây'ä'.

úví'o'i bînjo'e'ámídí, heđá i' nawówáji'i Jôesivi'piye úvíwäyü-íđá. I-ân makówá-á nandá mâap'oe-á heđá hääwí t'ähkí eeje nakw'ó'di-á ikhíjé. ¹⁶ Heđi tobá hân'oebo nää puwahay wáyjé t'ähkí'in t'owa haa díví'ámí'in dida' waa Jôesi Tádádí ovâykanmági wänbo', ¹⁷ thay'eedi ovâykeeyan háawi i' namuu'in hânho híwó ovây'andi. I'đân in kwan makówádí wovâyjemu, i'đibá hääwí i' nan diweđi napaa'i wovâypaye. I'đân koegi' wovâyma' heđá wíyá hääwí unbí pí'ná wovây-híchannamí'gí'-á," gin Paul-di ovâytu'an. ¹⁸ Hebo tobá t'ähkí ná'i ovâytumáa wänbo', báyékí t'ôe dânpóe in t'owa ovâywóyí'níđí in t'ôeđo wíđây't'aháanú-ípíđí in ovân'a'ginmääníđí.

¹⁹ Ihayđibá wên Hudíyo Antioch bú'win heđá Iconium bú'windá dipówá, heđi Paul-á Barnabas-á ovântun-súumáadí in Lystra-win t'owa haa ná'in dipówá'in ditú waagíđá' dívíwäyü. Heđiho Paul óek'usäyü heđi óehay gin dichanpóedí ee bú'đí já'wépiye óewhaapiye. ²⁰ Hewänbo wên Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in Paul-ví'wepiye di'äjä, heđi wa'đi iví'ge dibúuwin dihayđi iwíñú, heđá wíyá i' bú' iwebá nawáyt's'ú. Wíyá tháwándá i-áđí Barnabas-áđí oe Derbe bú'piye damää.

Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú'piye dawáymää

²¹ Oe Derbe bú' Jôesi Tádáví híwó'di tun ovây't'ôe'an, heđi báyékí t'owa Jesus-ví'piye dívíwäyü. Ihayđiho oe Lystra-á Iconium-dá i'gepiye heđá Pisidia nangewi bú' Antioch-piyá dawáymää. ²² Ná'i bú' eeje in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâykhäge'nann shánkí kay'indi dívíwäyü-íđí, heđá dântumakhe'an ta'gendi dívíwäyü'húuwí'in. Ovâytu'an, "T'ähkí na'in äyt'ôephaadé-í'in gínpuuwí oe makówá gípówápíđíbo'." ²³ Heđi t'ähkí i' méesate eeje tsonnin ovâykw'óđi, heđáhá' dänjûusu'andá dänhaqđá'andá t'ähkí in dívíwäyü'in ovâytu'an, "Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wovâypháhuwí."

²⁴ Nää-á Pisidia nange i'ge daphademää, heđá Pamphylia nange iwá dapówá. ²⁵ Iwe in Perga bú'win t'owa Jôesi Tádáví tun ovây't'ôe'an, heđá iwedá wíyá wêe bú' Attalia-piye damää. ²⁶ Iwedáhá' kophé iwedá i' wêe Antioch bú' iwepiye dawáymää. Iwedânho hân páadéđí wápiye damää heđi damääpíđíbo in méesate iwe'in t'owađi ovânjûusu'an Jôesi Tádáví sígísehkanáđi ovân'âyíngi'ámíđí, iví t'ôe dän'ámíđí. Heđi nää-á inbí t'ôe-á dänbowađi dawáy'äjä.

²⁷ Oe Antioch dapówá ihayđi t'ähkí in méesate'in t'owa ovâywé'ge'an, heđi ovâytu'an haa Jôesi Tádádí ovânkhäge'nannin i' t'ôe dän'andi t'ähkí, heđá ovâythayyan haa in Hudíyo dimuupí'in wá' Jôesi Tádádí ovây'mági'in dívíwäyü-íđí. ²⁸ Báyékí thaa oe Antioch in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indáđí dänwóyí'.

Oe Jerusalem in méesate'in tsonnin dínwé'gepóe

15 Wên senä' oe Antioch dipówá Judea nange iweđi, heđi indi in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in

ovâyhá'o'. Gin ovâytu'an: "In Hudíyo waaginbá ík'ewe-taamuupíđá Moses natsonpóe waa, undá há'to' oe makówápiye ímú-í." ² Paul-á Barnabas-á ívíwo wí'ovân-hí'anpí haa in senä' dipówá'in ditú'nin, heđi indáđí báyékí dívítühkannan. Heđiho Paul-á Barnabas-á heđá wây-á wên Antioch-win senä'dá ovâyde'man Jerusalem-piye dimú-íđí, iwe ovâyhée'ámíđí in Jesus-ví t'ôekhuwa'indá in méesate'in tsonnindáđí ná'i hääwí napóe i'geđi.

³ Heđiho ná'in senä' Antioch iweđi ovâysandi ná'in wíje nange Phoenicia-á Samaria-á i'ge diphade. Eeje in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâytu'an hääwí t'ähkí haa in Hudíyo dimuupí'in dínpóe'in, inbi kuu dâyo'e'andi Jesus-ví'piye dívímági. Heđi ná'i hí' dit'oeđi hânho dihíchannpóe. ⁴ Jerusalem bú' in senä' dipówá ihayđi, in méesate'in t'owa-áđí in Jesus-ví t'ôekhuwa'indáđí heđá in méesate iwe'in tsonnindáđí in ovâysígíhógi. Ihayđiho Paul-áđí Barnabas-áđí ovâytu'an t'ähkí i' hääwí Jôesi Tádádí ovâykhäge'nandi díví'ámíđí i'geđi.

⁵ Hebo wên Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indá Pharisee t'owa-ân dimuu, heđi dívíwíñúđí ginnân ditú, "In Hudíyo dimuupí'in t'owa-á dínkhây'ä' in Hudíyoví k'ewe taadí ovâytaa'ámí'in, heđá wá' nakhây'ä' ovâytu'ä'ámí'in t'ähkí i' tsonnun Moses ita'nandi' dâyo'a'ginnamí." ⁶ Heđiho indáđí in Jesus-ví t'ôekhuwa'indáđí in méesate iwe'in tsonnindáđí dívíwé'ge'an ná'i hääwí i'geđi dívíhée'ámíđí.

⁷ Híwó hayho dívíhée'an, ihayđiho Peter iwíñúđí ovâytu'an, "Tí'úuwí páadé'in, únhanginná háyü hay pąayo phade Jôesi Tádádí naa díde'mannin in Hudíyo dimuupí'in dovâyhée'ámíđí iví híwó'di tun dit'oe-íđí heđá i'piye dívíwäyü-íđí. ⁸ Jôesi Tádá t'owa t'ähkí'án-shaa únhanginná, heđi na'in dínkeeyan i'đá in Hudíyo dimuupí'in wá' ovâysígíhógi'in i' Yä'đđaa'i P'oe'waa'ahaa ovây'mágiđi. Na'in dímági waabá in ovây'mági. ⁹ Heđá ikeeyan t'ähkí indáđí na'indáđí handa' dímáa'in, gá in-di iví hí' ónwäyüđi i'đá inbí t'aywó'di inbí pí'náđí ovâyjää'andân. ¹⁰ Heháadanho nää un ída' Jôesi Tádá bînt'ayjaa'ámí'in? Undá ítsonpoe'o in Hudíyo dimuupí'in Jesus-ví'piye dívíwäyü'in wên hääwên kây'in díví'ámí'in, hewänbo haa bîntsonmáa'indá na'in wígínkodípí iví'ámíđí, nanbí thehtáy pahpá'in wá' wänbo wígínkodípí. Wí hääwí kháa'i inbí t'ú'k'eegi bîn'í'k'úya' waagibá úví'o'. Ha'waa wí'úví'ámípi.

¹¹ Na'indá ívíwäyunde Nanbí Sedó Jesus-ví sígísehkaná únmuuđibo dîn'aywoeníđí, heđá in Hudíyo dimuupí'in wá' handiđibá ovây'aywoení."

¹² Ihayđáhá' Barnabas-áđí Paul-áđí ovâyhée'an. In t'owa t'ähkí diwé'gekw'ó'nin hânđá' dikwođee ovân-t'ôeyandedi in wíjeđi ovâytumáadí haa Jôesi Tádádí ovânkhäge'nannin t'ámäge'i pínán t'ôe dän'ámíđí in Hudíyo dimuupí'in t'owa-áđí daji' ihayđi. ¹³ Dän-hí'bowa, ihayđáhá' James-dá ginnân ihée'an: "Tí'úuwí páadé'in, nää-á naa-áhá' dînt'ôeyan. ¹⁴ Simon Peter-di na'in ditú'an Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuupí'in t'owa

wá' ovây'âyîngimáa'in, heđi handigi dînkeeyan wên in diweđi ovâyhógi'in ivi'in únmuunídí. ¹⁵ In Jôesi Tádáví tukhe'min hán'oebo hanbá ditú, heđi háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú'in ginnân dâyta'nan:

¹⁶⁻¹⁸ † tsondi David-ví ây iweđi'inbí tsonkhuu dínhandí wí tewhá nakanu'i waagi'inbá dipóe,

hewänbo wáy wí thaa naa owây'ä' heđá inbí tsonkhuu dovâywáymääni.

Háa dimú'de waagibá dovâywákwokhâymaa.

Naa han dáyk'hâymaa heđânho t'ähki in wé'gen t'owa dida'ídí dítaa-i'in,

hâyú in Hudíyo dimuup'i'in dovâyhógi'in nav'i'in dînmuunídí.'

Ginho Nanbí Sedó Jôesi natú, i'đá hán'oe ná'i hääwi t'owa ovâyhangin'annan."

¹⁹ Heđá James gin wá' natú, "Ná'i hí' Jôesi Tádá natú'i namuudi, ginnân naa dînchanpoe'o: Wígínkhây'ähpi in Hudíyo dimuup'i'in Jôesivi'piye dívíts'anwâyü'in âytü'âamí'in háawin kây'in dâyt'ámí'ídí. ²⁰ Han ív'í'ámí'í'wedi, âyta'namí ginnân âytü'âamí'ídí: Wídâyk'o'í'pí i' koegi' nakoekhâk'óe'i gá in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymágidân, heđá wíyá to'wíwí kwee-áđí háa sendáđí wídíwíwho'kw'óení'pí, heđá in animâa ovâyk'éwhihânú'inbí píví i' ûnp'oe napeepi'-á wídâyk'o'í'pí, heđá i' ûnp'oe wänbo-á wídâyk'o'í'pí.

^{††21} Gin naa otü' gá ná'i hääwi i'gedi Moses ita'nandân, heđi kaykhanwówá thaa waagi Hudíyoví méesate eeje báyéki paayo phađe waabo ná'in Moses ita'nannin t'owa dâytundo', heđá ivi hí'-á t'ähki bú' naná' deejé ònt'òe'o'."

In Hudíyo dimuup'i'in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in wên ta'nin ovâysan

²² Heđiho in Jesus-ví t'òekhuwa'indá in méesate'in tsonnindá heđá t'ähki in wé'gen méesate'indá ginnân ditú, "Wên senä' na'inbí'wedibá dimuu'in âyde'mamí, heđi Antioch-piye âysaaní Paul-á Barnabas-á indáđí." Heđiho Silas-á Judas-á ovânkê', ná'i Judas-áho Barsabas gin wá' nakháwá. In méesate'in t'owadi ná'in senä' báyéki ovân'a'gin. ²³ Heđi wên ta'nin indáđí dâyo' ginnân nata'muu'in:

"Un Hudíyo ímuup'i'in hebo nanbí tí'úuwín páadé'in ímuu'in, un oe Antioch bú' heđá in nange Syria-á Cilicia-á íthaa'in, na'in Jesus-ví t'òekhuwa'indá heđá in méesate'in tsonnindá unbí tí'úuwín páadé'in gimuu'indi wâysengitumáa. ²⁴ Na'in gínhanginpóe wên t'owa náweđi dimää'indi piháawi hääwi wovây-tü'annin, heđiho inbí hí' dínmuudi wí'únhanginnáhpí háa úv'í'ámí'in, heđá t'ähki únbeede. Hebo na'indá

† 15:20 In Hudíyo dimuup'i'in t'owa-á dâyhääwíkhijé inbí jôesi dínmuunídí, heđi koegi'-áđí wíyá hääwi-áđí ná'i jôesivi'piye dâyhúja' dâyt'a'ginmääníđí, heđáhá' i' koegi'ba dâykü'ch'áađe' in t'owa dâyk'o'í'đí. In Hudíyo dîchanpoe'o ná'i koegi' dâyk'oeđá, in wé'gen t'owaví jôesi dâyt'a'ginmä' waagibá dív'í'ámí. †† In Hudíyo dínkhâk'óe ná'i píví na'ûnp'oepeepi' dâyk'o'í'đí, heđiho in Jesus-ví t'òekhuwa'in wídida'pí in Hudíyo dimuu'in gi'bi píví dâyk'o'í' in Hudíyo dimuu'in wí'ovâyháachannamí'pí'ídí.

hâ'in t'owa wí'âyü'anpí ha'wâa dív'í'ámí'in. ²⁵⁻²⁶ Heđânho ív'íwé'ge'an heđi âywéhpê'andi gitú híwó namuuní'in Paul-á Barnabas-á unbí'piye wâysaaníđí. Indá senä' âysígí'in damuu, heđá dakhâymuu inbí wówátsi Nanbí Sedó Jesus Christ-gi' dänmääníđí. Heđá wá' gitú híwó namuuní'in wây-á wên senä' âyde'-mamí'ídí indáđí damú-í'đí, ²⁷ heđiho Judas-á Silas-á âysan. Háa ná'in ta'nin diwe âyta'nan waa indibo hanbá wovây'tühkankhâymaa. ²⁸⁻²⁹ I' Yä'đâa'i P'owëwâhâ natú híwó wínamuup'i'in wí hääwi kây'i wâyü'âamí'ídí úv'í'ámí'ídí heđá na'in wá' hanbá gichâ. Hebo ná'i hí'-áho únkhây'ä' bîn'a'ginnamí'in: Wíwínk'o'í'pí i' koegi' in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymági'i', heđá wíwín'ûnp'oe'k'o'í'pí, heđá in animâa ovâyk'éwhihânú'inbí píví i' ûnp'oe napeepi' wíwínk'o'í'pí, heđá wíyá to'wíwí kwee-áđí háa sendáđí wí'úv'íwho'kw'óení'pí. Ná'i hääwi wí'úv'í'anpí'ídí híwó únpúuwí. Sndgidího'."

³⁰ Heđiho Judas-á Silas-á Barnabas-á hađa Paul-á Antioch-piye ovâysan. Dipówá ihayđi in méesate'in t'owa t'ähki ovâywé'ge'an heđi in ta'nin ovâymagi. ³¹ In t'owa dâytunnan dihayđi hânho dihíhchanpóe in híwó'nin tumakhe dit'oeđi.

³² Judas-áđí Silas-áđí Jôesi Tádáví tukhe'min damuudi in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in báyéki ovâyhée'andi ovây'tü'an kwee waa sen waa dí'âanı'ídí, heđi inbí hí'đí ovâykhäge'nan shánki kay'indi dívíwâyü-í'đí. ³³⁻³⁴ Thay hâyú thaa iwe da'án, ihayđáhá' datú Jerusalem-piye dawáymú-i'in, iweđibáho páadé ovân'punjôn. In Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in Antioch-in dimuu'indi ovân-tü'an, "Jôesi Tádáđí wovân'âyîngihúuwí hää p'óegé damändi," heđi damää.

³⁵ Hebo Paul-á Barnabas-áđí oe Antioch-bo dänwóyí'. Eewân indá heđá báyéki wây-á dikw'ó'nindáđí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' in t'owa ovây't'òe'o'."

Paul-áđí Barnabas-áđí dänwije

³⁶ Wí hâyú thaa naphađe ihayđi Paul-di Barnabas óe-tü'an, "Jaho gawáymú-í t'ähki bú' eeje, hää Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun ántunphađe eeje, heđá hâ'in méesate'in tí'úuwín páadé'in ánmúuní, gánhanginpúuwíđí tigú híwó'gí dimän." ³⁷ Barnabas-á nada' John Mark indáđí'ba dänhúuwí'in. ³⁸ Hebo Paul-á wínahíjepí. Ihe'jidíđá' natú' Mark-á indáđí wídân'úuwí'pí, gá oe Pamphylia nange diji' ihayđi ovân'joe'andân, heđi iwe Mark wíyá wínada'pí indáđí in t'òe i'ámí'in. ³⁹ Heđi ív'íwo dântühkannandi dänwije. Barnabas-di Mark óeké' i-áđí damú-í'đí, heđi kophé iweđi oe Cyprus-piye damää. Hewänbo Paul-dá Silas-á óede'man. ⁴⁰ In Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in díví'úusu'an Jôesi Tádáđí ovânsígí'âyín'úuwí'in, heđi damää. ⁴¹ In nange Syria-á Cilicia-á i'ge damää, heđi in méesate'in t'owa ovâykhäge'nan shánki kay'indi dívíwâyü-í'đí.

Paul-ádí Silas-ádí Timothy namäa ovânkhäge?namídí

16 Cilicia nange iweđi Paul-á Silas-á ná?i bú? Derbe-piye damää, heđá wíyá bú? Lystra-á. Iwe wí sen Timothy gin nakháwǎ?i nathaa, i-á Jesus-ví?piye iwäyunde?i namuu. Iví jíyá Huđíyo-ân ûnmuu, heđi i? wá? Jesus-ví?piye iwäyü, hebo iví táđá-á Greek-ân ûnmuu. ²In Jesus-ví?piye dívíwäyunde?in oe Lystra-á Iconium-dá dithaa?in ditü? Timothy-á híwó?di sen namuu?in. ³Paul nada? Timothy-di oványüuhúuwí?in, hewänbo páadé óeho? i? Huđíyoví k'ewe taadı óe-taa?ámídí, gá ee dimän ni?ge báyéki Huđíyo dithaadân, heđi indá t'ǎhkí dínhanginná Timothy-ví táđá Greek ûnmuu?in. ⁴Iwáy bú? iwéngé dimän dihayđi in méesate?in t'owa ovâyhangin?annan háa in Jesus-ví t'ôekhuwa?indá heđá in méesate?in tsonnindá oe Jerusalem ditü?in, heđá ovâyütü?an ná?i hí? dâ? a?gin-namí?in. ⁵Heđi in méesate?in t'owa shánkí kay?indi dívíwäyü, heđá shánkí wänbo t'owa-á dívíwäyühon.

Háa Paul oe Troas imû?in

⁶Oe Asia i? Yǎ?dâa?i P'oewäqahâđi Jôesi Táđáví hí? i?geđi wí?ovâyhi?mágipí, heđiho in nange Phrygia-á Galatia-á i?ge diphade. ⁷Oe Mysia nange nantaa dipówá ihayđi ná?i nange Bythinia ditsügeda?, hewänbo i? Yǎ?dâa?i P'oewäqahâđi ovâykhâ?an. ⁸Heđiho Mysia nange i?ge wá? daphade, heđi Troas bú? iwá dapówá. ⁹I? khun Paul wí hǎäwí ûnkeepóedí imû? waagibá ûnpóe. Wí sen Macedonia-wi iví páadépiye nawindi kay?indi óeda?máa, "Nää Macedonia-piye ókǎ?ve na?in díkhäge?namídí." ¹⁰Heđi Paul ná?i ûnkeepóe i?geđi dí-tü?an dihayđi wesebo na?in ívíkhâ?an Macedonia-piye gimú-ídí, gínhanginnândi ta?gendi Jôesi Táđá nada? iví híwó?di tun in t'owa iwe?in âyt'ôe?amí?in. †

Oe Philippi bú? Lydia-á Jesus-ví?piye iwäyü

¹¹Troas-di kophé iweđi gimääđi i? p'ojâadi Samothrace-piye gipówá, heđá wíyá tháwándá iwedáhá? ná?i bú? Neapolis-piyá gimää. ¹²Iwe i? kophé iweđi giwá, heđi nangediibo oe Philippi-piye gimää. Philippi-á hay?i bú? namuu Macedonia nange iwe, heđi báyéki Rome?in t'owa iwe dithaa. Háyü thaa iwebo ívíwóyí?i. ¹³I? kaykhanwówá thaa-á i? bú? tehpaá phóđi já?wépiye gipee, ihayđáhá? p'o?k'áygépiyá gimää, gá gichanpóedân in Huđíyo t'owa iwepiye dimää?ǎ dívíjûusu?ámídí. Iwá wên kwiyǎ? diwé?gekw'ó, heđi nange ívíkw'óđiđi âyhé?an. ¹⁴Wí kwee in diweđi nakháwǎ? Lydia gin. I-á Thyatira bú?wi-ân namuu, heđi i? aa p'í tsǎwǎ?i? ívíwo nachǎ?muu?i kühcha?i namuu. I?đá Jôesi Táđá óe? a?ginmǎ?, heđi Paul-ví hí? ôn-t'ôeyandedi Nanbí Sedó Jôesidi óekhäge?nan háa natü?in isígíkáyjíđi. ¹⁵Lydia-á heđá iví k'aygi?indá dívíwäyüđi ovây?p'ó?p'oe?an. Ihayđiho i?đi na?in ditü?an,

† Luke nää indáđi nají?, i? to ná?i hǎäwí ita?nandi?.

"Nää-á únhanginpóe naa ta?gendi Nanbí Sedóví?piye dáywäyunde?in. Heđáho naví tewhá eepiye bíkǎ?ve, heđi iwebo úvíwóyí?ni." Hânho kay?indi ditü?máadího gimää.

Paul-á Silas-á ovânpansóge

¹⁶Wí thaa ee dívíjûusu?o? ipiye gimän dihayđi, wí a?yúđi díjay. Ná?i a?yú-á wên t'owadi óekumä, heđi wí yǎ?dâapí? p'oewäqahâđi óemáa. Ná?i p'oewäqahâđi hǎä t'ǎhkí hí? óetü?o? natü?unídí háa t'owa dínpuwagi?o?in. Iví tsonnin háyü-anho dâychǎ?hónde? i? i?o?i?đi. ¹⁷Heđi Paul-á na?indá i? a?yú gínwóejí?đi itüwínunde? ginnân: "Ná?in senǎ?dá Jôesigí? dívít'ôemáa, i-á i? shánkí kw'áyewi namuu. Indá wovây-tü?ǎamí háđíđi wovây?aywoeni?in." ¹⁸Háyü thaa ginho i?o? Paul nat'ayjaapóe píhay, heđiho ibéedí i? yǎ?dâapí? p'oewäqahâ? óetü?an, "Jesus Christ-di naa dínk'ú? wíjôeniđí, hǎ?i a?yúví?weđi ópeeve." Heđi i? p'oewäqahâ? wesebo ûnpee. ¹⁹I? a?yúví tsonnin dínhanginná i? a?yúđi wíyá wí?ovâychǎ?t'ankhây máapí?in, heđiho indi Paul-á Silas-á oványǎ?đi ovânkhóhkay?an i? bú?win p'ó?dédí?in dikw'ó? diwepiye i? bú? pinge, ²⁰heđá ovâyütü?an, "Ná?in Huđíyo senǎ?dá nanbí bú? iwe in t'owa ovây't'e?ya?do?. ²¹Indá inbí khuu nanbí t'owa ovâyhǎ?o?, heđi na?in gínkhâ?k'óe ná?in khuu âykáyí?in háa â? a?ginnamí?in, na?indá Rome t'owa gimuuđi." ²²Heđiho in wé?gen t'owa iwe diji?indi Paul-á Silas-á oványǎ?, heđi in bú?win tsonnindi inbí aa ovânwhé?an, heđi ditsonpóe ovânwhǎ?n?in. ²³Báyéki ovânwhǎđi ihayđáhá? ovânpansóge, heđi i? pan tewhá áyí?di óe-tü?an híwó ovân?áyíngi?amí?in. ²⁴Gin óetü?an dihayđi i?đá pan tewhá pinge ovânsóge, heđi ovân?p'ó?t'ǎǎk'ú?. ²⁵Khun pinuđi hǎäđi Paul-á Silas-á dänjûusu?o? heđá dânkha?wo? Jôesi Táđá óekú?daa?ámídí. In wé?gen pan dikw'ó?nindi ovânt'ôeyande?. ²⁶Ihayđi tsíkhagipí i? nan hânho na? a?yǎpóe, heđi i? pan tewhá tepú wänbo na? a?yǎpóe. Wesebo i? pan tewhá phóđi nakhuudee, heđi i? kadéna in pan ovâywhi?kw'óđi?i dínwhisuuđee. ²⁷I? pan tewhá áyí?di najósa?wo heđi i? pan tewhá phóđi nakhu?undi imû?, heđiho na?ân t'ǎhkí in pan dishavepee?in, heđiho iví tsijó phá? iwahhkê? heđi ipikhe?khây máawän. ²⁸Hebo Paul itüwínü, "Wí?bo wíwi-wǎ?ámipí. Na?indá t'ǎhkí wa?đi náäbo gikw'ôn." ²⁹I? pan tewhá áyí?didi wí to?wí óetü?an, "Wên phakó dñmǎ?," heđi ônmaadi i? pan tewhá ee iwǎnǎts'úđe. Hânho nathǎthapoe?o nakhunwóeda?đi, heđi wesebo Paul-ádí Silas-ádí inbí páadépiye idége?disóge. ³⁰Heđi iwínúđi oe já?wépiye ovânpiye heđi ovântü?an, "Naví sedó?in, hännan dá?ámí naa dñn?aywoeniđi?" ³¹Indi óetü?an, "Nanbí Sedó Jesus-ví?piye bíwäyü, ü-ádí uví k'aygi?indáđi, handidânho wovây?aywoeni." ³²Heđi Paul-ádí Silas-ádí Nanbí Sedó Jôesi Táđáví hí? i? pan áyí?di-á heđá t'ǎhkí iví k'aygi?indá ovâyütü?an, ³³heđi wese i? khun i? pan áyí?didi ovânho?

ovân^owêedi-ídí ee datsa^{an} deeje, hedá wesebo-á i-á hedá in wé^{gen} iví k'aygi^{indá} ovâyp'ó^{p'}oe^{an}.

³⁴ Hedáhá² Paul-á Silas-á dí iví tewhá eepiye ovânpiye hedá ovânhuújôn. I-á iví k'aygi^{indá} t'âhkí ivíwo di-hihchanpóe, náa-áho Jôesi Tádávi^{piye} dívíwâyüdi.

³⁵ Wíyá tháwán hédéndí in bú^{win} tsonnindi wên áyíⁿⁱⁿ senä² ovâysan i² pan áyí^{di} óetu²â^{am}ídí Paul-á Silas-á ovânma^{p'}â^âdiⁱ-íⁿ. ³⁶ I² pan áyí^{di}di Paul óetu²an, "In bú^{win} tsonnindi naa dítu²an wânma^{p'}â^âdiⁱ-íⁿ. Náa-áho damú-í. Jôesi Tádáho wovân²âyíngi-húuwí." ³⁷ Hebo Paul-dá in áyíⁿⁱⁿ senä² dipówáⁱⁿ ovâytü^{an}, "Tobá wí t'aywó^{di} wíđinshaapí wânbo², hedá tobá oe Rome gánkháwâta^{k'}óe wânbo², in bú^{win} tsonnin ditsonpóe naⁱⁿ díwhâñiⁱⁿ in t'owa t'âhkí dímuuní iwe, hedáhá² dípansóge. Hedá náa-á kaadiibo wáypiye dísaaníⁱⁿ dida². Hebo há^{to} han dí^{am}í. Ja² ovâytü^{an} náwe wí^{bo} dí^ââ-í hedí indân dípeemâáni."

³⁸ Hedího in áyíⁿⁱⁿ senä²di in bú^{win} tsonnin ovâyt'ôe^{an} háa Paul natúⁱⁿ. In wíje Rome²in damuuⁱⁿ in tsonnin dínhanginpóe ihaydí hânho dikhunwôeda^{póe}, ³⁹ hedího i² pan tewhá eepiye dimää hedí kayⁱⁿindi ovântü^{an}, "Dín²owóje undi." Hedáhá² iwedí ovânpiye hedí ovândaa^{an} i² bú^{di} dapee-íⁿ. ⁴⁰ Hedího pan tewhá eedí dapeedí Lydia² ví^{piye} damää. Iwe in Jesus² ví^{piye} dívíwâyundeⁱⁿ ovâykweewaasenwaatü^{andi} ee bú^{di} dapee.

Oe Thessalonica bú² Paul-á iví k'ema²indá ovâyt'ôephadekannan

17 Paul-á Silas-á náⁱⁿ wíje bú² Amphipolis-á Apollonia-á í^{ge} daphade, ihaydáhá² Thessalonica bú² dapówá. Iwe wí Hudíyoví méesate^{ay} dínk'óe. ² Hedí Paul i² Hudíyoví méesate eepiye namää, ihaydâ² i²o waabá wâhââ² namää wânbo². Eewá poje jáadi kaykhanwówá thaa eeje Jôesi Tádávi² ta²nin ovâytundo², hedí i-ádí indádí dívíhée^{an} itunnan ní^{ge}gedí. ³ Háa Jôesi Tádávi² ta²nin natundaⁱⁿ ovâythayyan, hedá ovâykeeyan náⁱⁿ ta²nin ta²gendi natú²nin i² to²wí Jôesi Tádádí óesóge² i² t'owa ovây^{ay}woenídí it'ôephadekhâymaa²ghá² nachuwagi^o, hebo wíyá nawáywówápuwagi^o. Hedá ovâytü^{an} wá, "Ná²i Jesus, iví^{ge}gedí naadi wâytümaa²i², i-ân i² namuu Jôesi Tádádí óesóge² i² t'owa ovây^{ay}woenídí." ⁴ Wên Hudíyo iwe diji²indá hedá báyéki Hudíyo dimuupíⁿ in Jôesi Tádá dâ²y²ginmâ²indá, hedá báyéki p'ó²dédíⁱⁿ kwiyâ² wá², indá dívíwâyü ta²gen namuuⁱⁿ háa Paul natú²nin, hedí Paul-ádí Silas-ádí dívíwón.

⁵ Hewânbo in wé^{gen} Hudíyo-á dithúupóe báyéki t'owa dívíwâyüdi, hedího wên senä² dichâ²muupíⁿ in hââdi waa ee bú² pinge dívíkwinumá²in ovâyhógidáhá² báyéki wây-á t'owa ovâywé^{ge}an, hedí ovâyt'e²ya²nandi ee bú² t'âhkí dínwânpitü. Ihaydáhá² in Hudíyo-ádí in senä²dádí wí sen Jason gin nakhâwâ²iví tewhá eepiye dimää, i-á Jesus² ví^{piye} iwâyunde² i na-

muu, hedí in phódi ônthâniⁱⁿ dívíkhââge². Paul-á Silas-á ovântüwâmaa² oe já²wé ovânpeeyé-ídí in t'owavi páadépiye. ⁶ Hebo in wíje wí²ovânshaapí, hedího in senä²di ovâypiye Jason-dá hedá in wé^{gen} Jesus² ví^{piye} dívíwâyunde²indádí. Khóhkaydi in bú² tsonninbí^{piye} ovâyo², hedí dívítüwínundedi ditü², "Ná²in senä²di wâhââ² dimää wânbo t'owa ovâyt'e²ya²do², hedí náa-á náâwá dipówá. ⁷ Hedí ná²i Jason-dá ovâysígíhógi. T'âhkí ná²in t'owa i² tsondi Caesar² ví² tontun dâ²y²ginhâunde². Ditü² wí to²wí Jesus gin nakhâwâ²i² i² kodí tsondi namuu." ⁸ Hedího in t'owa t'âhkí hedá in bú²win tsonnindá dit²oe ihaydí dit²ayyaapóe. ⁹ Ihaydího in tsonnindi Jason-dá in i-ádí diji²indádí ovây^{châ}wá²âakannan ovâyma^{p'}â^âdiⁱ-ídí.

Oe Berea bú² báyéki t'owa Jesus² ví^{piye} dívíwâyü

¹⁰ Wesebo i² khun in Jesus² ví^{piye} dívíwâyunde²indi Paul-á Barnabas-á wíyá bú²piye ovânsan, Berea gin dâytü²o²i². Iwe dapówá ihaydí i² Hudíyoví méesate^{ay} eepiye damää. ¹¹ In t'owa iwe²indá in Thessalonica-winbí shánki dikhâymuu ovânt'ôeyaanídí. Háa datú²in dit'ôeyanda², hedí thamuwaa²gi Jôesi Tádávi² ta²nin dâytundo² dínhanginpuuwídí tigúba háa ovâytü^{an} waa ta²gen namuuⁱⁿ. ¹² Báyéki t'owa inbí hí² ovânwâyü, in diwedí wên p'ó²dédíⁱⁿ Greek senä²dá kwiyâ²dá diji².

¹³ Hewânbo wên Thessalonica-win Hudíyo dínhanginpóe Paul-dá Jôesi Tádávi² hí² oe Berea wá² ovâyt'ôe²o², hedího iwepiye dimäädi báyéki t'owa hânho ovâyt'e²ya²nan. ¹⁴ Wesebo in Jesus² ví^{piye} dívíwâyunde²indi Paul oe mâap'oe k'áygépiye óesan, hebo Silas-á Timothy-á Berea-bo dânwóyí². ¹⁵ Wên t'owa-ádí Paul namää, hedí indi Athens bú²piye óeho². Iwe i²di ovâytü^{an} oe Berea-piye diwáymú²-íⁿ, Silas-á Timothy-ádí ovântü²â^{am}ídí hââdi dânkodí ihaydí iví^{piye} da²ââ-íⁿ. Hedího han díví^{an}.

Paul-di in Athens²in t'owa ovâyhée²an

¹⁶ Wa²di Paul-di Silas-á Timothy-á oe Athens ovântsíka² máadiibo kodí wínachanpóepí imóundedi báyéki hââwí dínkw'ó²di² in t'owa dâykhi²gedí inbí jôesi dínmuu waa dâychâ²i². ¹⁷ Hedího in Hudíyoví méesate^{ay} ee báyéki ovâyhée²an Hudíyo-á Hudíyo dimuupí²indá, to²wên Jôesi Tádá dâ²y²ginmâ²in. Hedá wá² thamuwaa-á bú² pinge dâyhââwíkü²ch'áade² iwe in to²wên diphademännindá ovâyhée²o².

¹⁸ Hedá wëndá senä² wá² iwe diji², indá in Epicurean t'owa-á Stoic t'owa-á inbí háhkan dínmuu²in dívíhâ²o². "Ná²in senä² Paul-ádí dívítühkandógi wên ditsikapóe, "Hânnan ná²i háhsó²yó natunji²?" Hedá wëndá ditü, "Hágéewáy pí²wên t'owavi jôesiví²gedí ihí²máa." Gin ditü² gá Paul-di Jesus² ví²gedí ovâyt'ôe²odân, hedí ovâytümaa nachuu²in hedá nawáywówápóe²indá.

† In Epicureans dívíwâyunde² i² shánki híwó²di hââwí in t'owagi² namuu dihíhchaanídí náâ oepáa k'aydi. In Stoics-á dihâkhanji² ta²gendi gihíhchaanídí wígíkhây²âhí hââwí wânbo gida²-in hedíháa wáydi wânbo wígíhaytaachaanípi.

¹⁹ Hedihho in tunjowa'ví'piye óho', ee okú eedi Areopagus gin dâytü'o'i', hedí óetü'an, "Na'indá gihang-in'ânda' ná'i ts'ãabi' hãäwí i'gedi ü'di t'owa ovây-hã'o'i'. Ti na'in dít'ôe'amí i'gedi? ²⁰ Báyékí hãäwí náwe bihée'andi wémûu wänbo wígit'oe'pí, hedânho háa natunda'in gínhanginnáan'in gida'." ²¹ (In Athens-windá'dí hedá in já'wé'in t'owa iwe dithaa'indá'dí hãä'di wänbo t'ãhkí hãäwí wänbo ts'ãabi' namuu i'gedidã' dívihí'máa hedá dit'oe'o. Hedânkun han óetü'an Paul.)

²² Hedihho Paul in tunjowa'ví páadépiye iwínú hedí ovâyütü'an, "Un Athens'in t'owa, naadi wâymunde' un báyékí ún'hãäwíkw'o'nin bîn'a'ginmä'in. ²³ Unbí bú' i'ge ojidi wáyjé unbí jôesi bîn'a'ginmä'i dómû', hedá wá' wí antâa-á dómû', iwe bîn'hãäwíkw'óe'ó i' bîn'a'ginmä'igi', hedí eedi gin nata'muu: Wí jôesigi' ná'i antâa âypaa, tobá i' âytaapí wänbo'. Ná'i ma'di bîn'a'ginmä' tobá bîn'taapí wänbo', hedihho náä-á ivi'gedá naadã wâyt'ôekankhâymáa. ²⁴ "I-á Jôesi Tádã namuu, i-á ná'i nan oepáa-á hedá i' hãäwí t'ãhkí iwe nakw'o'di-á ikhíjé, hedí i-á oe makówá-á náä nangá shánkí natsonji'. Hedânkun i' méesate t'owa dâyk-w'ódi eejedã'mân wínathaapí. ²⁵ Hedihho t'owaví'wedí khãge' wänbo wí'üntáypí, gá hãäwí wänbo t'owa dâypa'i wí'üntáypí'dân. I'dânkun t'owa t'ãhkí inbí wówátsi-á inbí hãä-á hedá hãäwí dítáy'i t'ãhká ovâymã'. ²⁶ Jôesi Tádã'dí wêe sen ikhíjé, hedí iwediho t'ãhkí nange'in t'owa dipuyã náä oepáa k'aydi t'ãhkí dívithaayé-ídí. Hewänbo in dipuyãpidí'bo' Jôesi Tádã i'ánshaa'an hãä'di hedá wéngé dívithaayé-í'in. ²⁷ Jôesi Tádã'dí in t'owa ovâykhíjé indi óenuuwã-ídí, hedí hádée'ba óe-shaa-í óetüwãmáadí. Hewänbo ta'gendi na'in t'owaví'wedí kayi' wínajihpí, wêeví'wedí wänbo-á joe. ²⁸ Jôesi Tádã namuudânkun na'in giwówáji', hedá ivi'ã'yänmáa, hedá t'owa-á gimuu. Wáy wên unbí ta'kannin wänbo dítü, 'Na'in wänbo ivi'ây gimuu.' ²⁹ Hedihho Jôesi Tádã'víây gimuu'di wíginkhã'ãhpí gi'ãan'ín i-á wí hãäwí waagi'ba namuu'in t'owa i'gedi diwãnpí'ánshaapóedí inbí mandibo dâypaa'i' óedodí háa kwãk'u ts'ã'i'ü'di háa k'uudí. ³⁰ Jôesiví'gedi t'owa híwó wídika'póya'pí ihaydi, i'di wí'ovâyütü'anpí ihaydihho naná ovây'tuhchãänú-í'in, hewänbo náä t'owa t'ãhkí wéngé t'ãhkí diji'in ovây'tumáa inbí t'aywó'di dâyjoe'ãmí'dí wí'ovây'tuhchãänú-ípí'dí, ³¹ gá owáy wí thaa ide'mandí' naná' diwe ovây'ta'gekeekw'ôení t'ãhkí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin, hedí wí senho óesóge gin ovây'tü'ãmí'dí, hedí ná'i sen óewáy-wówápaadi thay'eedi dínkeeyan óesóge'in" gin Paul-di ovây'tü'an.

³² Wí to'wí nachuu'i nawáywówápóe i'gedi dit'oe ihaydi, wên dip'âajidi t'ãmáge Paul óetü'máa, hewänbo wây-á wëndá dítü, "Owáy wíyá hãä'di ná'i bihée'andi' wíyá git'oe-í'in gida'." ³³ Hedí Paul iwediho namáa.

³⁴ Wên senä' ivi' hí' ònwâyü'di i-á'dí dívíwón. Wí sen in diwedí Dionysius gin nakhãwã, i-á Areopagus-wi tunjowa' diwedí'i'ba namuu. Wí kwee wá' iwâyü, Damaris

gin nakhãwã'i'. Hedá wáy wây-á t'owa iwe diji'in wá' dívíwâyü.

Paul-di Jôesi Tádã'víây híwó'di tun oe Corinth bú' ovây't'ôe'an

18 Ná'i naphãde ihaydi Paul Athens-di namáa, hedí Corinth bú' napówá. ² Iwe wí Hudíyo sen Aquila gin nakhãwã'i' óets'antaa, i-á oe Pontus nange na'ay-puyã. Iví kwijó Priscilla-á'dí Italy nange wã'hãä'di dat-s'anpówá, gá i' Rome-wi tsondi p'ó'dédí' Claudius-di t'ãhkí in Hudíyo oe Rome-di ovây'kehpiyedân. ³ Paul-á ná'in wíje'inbí'piye namáa hedí indá'dí iwóyí'. I-á'dí indá'dí te'aapa'in dimuudí wé'ge dívít'ôe'an. ⁴ Kaykhan-wówá thaa eeje Hudíyoví méesate'ay eepiye Paul namáa'ã, hedí kay'indi ovây'hée'o'. Ikhãä'de Hudíyo dimuu'in hedá Hudíyo dimuupí'indá ivi' hí' òn-sígí'ãmí'dí.

⁵ Silas-á'dí Timothy-á'dí Macedonia-di dapówá ihaydi-ho Paul wíyá wí'te'aapaapí, hebo thaa t'ãhkí Jôesi Tádã'víây hí' in t'owa ovây't'ôe'o', hedí thay'eedi in Hudíyo ovây'hã'o' Jesus-áho namuu i' to'wí Jôesi Tádã'dí óesóge'i' t'owa ovây'aywoení'dí. ⁶ Hewänbo wí'ònsígí'anpí'dí ivi'piye dit'ayjaapóe, hedá híwóhpí'dã' ivi'gedi dívihée'an. Hedihho ivi'aa iwedi ina'jeepí'di ovây-keeyãmí'dí ovây'joekankhâymáa'in. Ovây'tü'an, "Jôesi Tádã'víây'wedí ípedeedá, unbí'innân únmuu, naa wí'dínchãänú-ípí. Náä iwedi páadépiye in Hudíyo dimuupí'innân ná'i hí' dovây't'ôekankhâymáa."

⁷ Hedihho ovây'joe'andi wí sen Justus gin nakhãwã'i'piye namáa. Justus-á i Hudíyoví méesate'ay nú' nathaa, hedí Jôesi Tádã báyékí óe'a'gin. ⁸ I' Hudíyo méesate p'ó'dédí' nakhãwã Crispus gin. I-á'dí ivi' k'aygi'indá'dí t'ãhkí Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwâyü, hedá báyékí wây-á ná'in Corinth-wi t'owa wá' Jôesi Tádã'víây tun dit'oe'di dívíwâyü'dáhá' ovây'p'ó'p'oe'an.

⁹ Wí khun Paul-di Nanbí Sedó Jesus óemû' waagibá ûnpóe, hedí Paul óetü'an, "Wí'unkhunwóeda'ípí ovây't'ôe'ãmí'dí naví'gedi, wíwíwóyí'ní'pí. ¹⁰ Naadi wí'âyíngimáa, hedihho wí to'wí'dí wóeyã'dá há'to wóe-wã'ãmí, gá náä bú' báyékí t'owa naví'in dínpuuwi'in dithaadân." ¹¹ Hedihho Paul wí paayodá píngé ee bú' iwóyí' Jôesi Tádã'víây hí' ovây'hã'o'dí.

¹² Oe Achaia nange wã'hãä' Gallio óep'ó'dédí'sóge ihayhãä'dibá, in Hudíyo dívíwé'ge'andi Paul ûnkenmäa, hedí oe tunjó whãagépiye óho'di Gallio óetü'an,

¹³ "Ná'i sendá t'owa ovây'hã'o' Jôesi Tádã piháa óe'a'ginmãäní'dí, nanbí kuu gínmuu waagá yoe."

¹⁴ Paul ihí'khãymáawän hebo Gallio-di in Hudíyo ovây'tü'an, "Ná'i sen wên háawin t'aywó'nin hediháa wên háawin wã'hphãde yã'dãapí'in namuu'in i'andáho', ihaydânho híwó namúuní naa dáyt-síkha'ãmí unbí t'ehpíde tun ivi'piye wâyt'ôeyaandí.

¹⁵ Hewänbo náä úvíwãnpitü'hänbo wáy wí tun namuu i'gedi, wáy wí khãwã namuu i'gedá, hedá unbí kuu

ĩ'gedá. Hedáho unnânho únpikhâ'ă' nâ'i hăăwí bînkodí'âmí'in. Naa wó'da'pí otú'ni'in gi'bi hăăwí háa híwó'di háa híwóhpi' namuu'in." ¹⁶ Gin Gallio-di ovây-tu'an dihaydi i' tunjó wháagé iwedí ovâykhehpiye. ¹⁷ Ihaydi in t'owadi ná'i Hudíyoví méesate p'ó'dédí' óeyă, i-á Sosthenes gin nakhăwă, hedí Gallio-ví páadépiyebo óewhă, hewânbo háa díví'o'indi Gallio wí'óe'âyíngimăgípí.

Paul oe Antioch bú'piye nawáymă

¹⁸ Paul oe Corinth bú'bo wíyá háyú thaa iwóyí', hedáhá' in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwăyunde'in ovâyjoe'andi i-ádí Priscilla-ádí hedá Priscilla-ví sen Aquila-ádí oe Cenchrea bú'piye dimă. Cenchrea iwe Paul óek'owa, t'owa ovâykeeyamídí i'annin háa Jôesi Tádáví'piye iví tun imăgi waa. ¹⁹ Iwedáhá' kophé iwedá oe Syria nangepiyá dimăn. ¹⁹ Hebo iwe dipówápídíbo' oe Ephesus bú'piye dimă, hedí Aquila-ádí Priscilla-ádí ee bú'bo dănwóyí'. Paul-dá ovânjoe'andi in Hudíyoví méesate'ay eepiyá namă, hedí iwe in Hudíyo-ádí báyékí ihée'an. ²⁰ Wêndi óedaa'an báyékí thaa indádí iwóyí'nídí, hewânbo Paul wínahíjepí. ²¹ Ovâysengi-tu'andi ovâytu'an, "Jôesi Tádá natúđáho naa wíyá un-bí'piye owáy'ă-í." Hedí iwedí kophé iwedí namă.

²² Oe Caesarea bú' napówá, iwedáhá' oe Jerusalem-piye namă in iwe'in méesate'in t'owa ovâysengi-tu'ăamídí. Iwedáhá' oe Antioch-piyá namă. ²³ Iwáy wăhăă báyékí thaa na'ân, hedí iwedí oe Galatia nange ĩ'ge t'ăhkí hedá Phrygia nange ĩ'gá namă in Jesus-ví'piye dívíwăyunde'in ovâykhăge'namídí shánkí kay'indi dívíwăyú-ídí.

Apollos-di Jôesi Tádáví híwó'di hí' oe Ephesus-á Corinth-á ovây't'óe'an

²⁴ Ihayhăđđí bábá wí Hudíyo sen Alexandria bú' iwe na'aypuyă'i' Apollos gin nakhăwă'i' oe Ephesus-bá napówá. Ná'i sendá nahí'magan, hedá Jôesi Tádáví ta'nindá híwó'dá ôntaa. ²⁵ I-á Nanbí Sedó Jesus-ví khuu ĩ'gedí ûnhanginná, hedího pín ta'gedí wăy-á t'owa ĩ'gedí ovâyhí'măa, hedá âyíngídá Jesus-ví'gedí ovây-hă'o', tobá John i' p'ó'p'oekandíví hăhkan ní'gedíđă' ûnhanginnân wânbo'. ²⁶ Khunwôeda'ginpídíbo' in Hudíyoví méesate'ay ee Apollos-di ovâyhée'an. Priscilla-ádí Aquila-ádí dat'oe ihaydi inbí'piye óeho', hedí Jôesi Tádáví khuu shánkí thay'eedi ônthayyan.

²⁷ Hedáhá' Apollos-á Achaia nangepiye napunda', hedí in Jesus-ví'piye dívíwăyunde'indi óetu'an híwó namuu'in namú-ígí, hedího indi in Achaia-win Jesus-ví'in-bá ûnmuu'in ovâyta'nan Apollos óesígikájý'in. Apollos-á oe Achaia napówá ihaydi báyékí ovâykhăge'nan in to'wên Jôesi Tádáví sígísehkană ûnmuudi Jesus-ví'piye dívíwăyú'in. ²⁸ Iví tun ûnkay, hedí in t'owa t'ăhkíví páadépiye in Hudíyo ovâytu'an pihă

† Wăyjedí in Hudíyo senă' inbí tun dívímă' Jôesigi' dívít'óe'ámídí, hedí inbí phó dăysôemă' inbí t'óe dăybowa pihay.

dívíwăyunde'in, hedí Jôesi Tádáví ta'nin ovây'tundodí ovâythayyan Jesus-á namuu i' to'wí Jôesi Tádáví óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

Oe Ephesus bú' Paul-di Jesus-ví'gedí ovâyhée'an

19 Wa'di Apollos oe Corinth bú' wáy naji' ihaydi, Paul i' nange ĩ'gedí na'ăđđí Ephesus bú' napówá, hedí wên t'owa John i' p'ó'p'oekandíví hí' ôn-wăyú'in ovây'mú'. ² Paul-di ovâytsika'yan, "Ti ná'i Yă'dăa'i' p'owăhăhă bînké' úvívăyú ihaydi?" Indi óe-tu'an, "Na'in wígínhanginnáhpí wí Yă'dăa'i' P'owăhăhă wânbo naji'in." ³ Paul-di ovâytsika'yan, "Háadan handi wovăyp'ó'p'oe'an?" Indi óetu'an, "Gá John i' p'ó'p'oekandíví hăhkan âywăyudân." ⁴ Paul-di ovâytu'an, "John-di in t'owa ovây'p'ó'p'oe'an gá inbí t'aywó'di dăyjo'e'andân, hedí ovây'tumăa, 'Naví t'í'úugé wí napowagi'o'iví'piye úvívăyú-í.' Hedí hă'i-á Jesus-ân namuu."

⁵ Paul-ví hí' dit'oe ihaydi ovây'p'ó'p'oe'an dăy-keeyamídí Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwăyú'in. ⁶ Hedí Paul iví'dí imank'ú'dí i' Yă'dăa'i' P'owăhăhă dínwân, hedí wíyá pí'wí tundi dívíhí'măa, hedá Jôesi Tádáví tukhe'min waabá dívíhée'an. ⁷ Mađi tă'dí wíje senă' iwe diji'.

⁸ Poje p'óe t'ăhkí Paul in Hudíyoví méesate eepiye namăă'ă, hedí khunwôeda'ginpídíbo' in t'owa ovây-hí'măa. Ovâythayjo' Jesus-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádáví óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedí ikhăđde' iví hí' ônsígí'ámídí. ⁹ Hebo wáy wên dívíp'óhkăy'andi wídívívăyú'pí, hedá Jesus-ví p'óe ĩ'gedá híwóhpi-á in iwe dikw'ó'nin ovâyhée'an. Hedânho Paul-di ná'in ovâyjoe'andi in Jesus-ví'piye dívíwăyunde'in i-ádí ovây-ho', hedí wí tewhá eepiye dimă, wí sen Tyrannus gin nakhăwă'i'đí t'owa ovây'hă'o' iwe. Iwá Paul-di thamuwăagi Jôesi Tádáví hí' ovâythayjo'. ¹⁰ Wíje pəayo t'ăhkí Paul gin i'an, hedí handíđi in t'owa Asia iwéngé dithaa'in Na'inbí Sedó Jesus-ví'gedí dit'oe, Hudíyo dimuu'indádí Hudíyo dimuupí'indádí.

Sceva-ví e'nûn dida' in yă'dăap'i' in p'owăhăhă ovaykhepeeyé-í'in

¹¹⁻¹² Jôesi Tádáví Paul óekhăge'nan pínнан t'óe i'ámídí, gi'bi hăăwí in t'owa wémúu wânbo dăymú'pí', hedího aa'ây hăăwí dedantăa hăăwí ităge'i' in dihayk-w'ó'ninbí'piye ovâyho', hedí dihekhăapóe, hedá yă'dăap'i' in p'owăhăhă-á in t'owa ovây'măa'in dínpee.

¹³ Ihayhăđđá wên Hudíyo wá' wéngé t'ăhkí dívíjýyende ná'in yă'dăap'i' in p'owăhăhă t'owaví'wedí ovâykhepeeyé-ídí. Năa-á indá dívíkhăđde hanbá díví'ámídí Jesus-ví khăwă' ônkăyă'dedí. Ginnân ovây-tumăa in p'owăhăhă: "Nă'i Jesus-ví khăwă' dônkhăyă'de', iví'gedí Paul-di in t'owa ovây't'óe'o', hedího naadi wítsonmăa năăbo ópeeve ná'i t'owaví'wedí." ¹⁴ Wí Hudíyo owă' p'ó'dédí' Sceva gin nakhăwă'i' tsé ihay e'nûn gin díví'o'in ûnkw'ó.

¹⁵ Hewänbo han ditú ihaydi, i' yä'dâapi' p'oewäqahâqdi ovâytu'an, "Jesus dótaa, hedá to'wí Paul namuu'indá dínhanginná. Hebo undá — to'innan ímuu?" ¹⁶ Heđi i' sen i' yä'dâapi' p'oewäqahâqdi óemáa'i'di ovâytsaqchänugi hânho ovâymahpúu ovây't'an píhay, heđi aawhée buugi'nin diwähkanmuu'in i' tewhá iweđi dishavepee.

¹⁷ In Ephesus bú' dithaa'in Hudíyo-á Hudíyo dimuup'i'indá dínhanginpóe háa dínpóe'in, heđiho dikhunwóeda'póe, heđi ditú' Nanbí Sedó Jesus hânho hay'i namuu'in. ¹⁸ Heđi báyéki in Jesus-ví'piye dívíwäyü'in Paul-ví'we dipówá, heđi dívít'aywó'dihäät-si'andá dâykeekw'óđi háa dívít'siyekanhonnin. ¹⁹ Wáy wên dichugekanhâ'indá inbí chuge hâhkan ta'di dâykán, heđi dâyphahánú in t'owa t'ähki dâymúunídí. I' ta'di háyü nachä'muu'in dâymaapaa ihaydi p'ánántä maapaasôn (50,000) kwák'u ts'ä'i chä' napóe. ²⁰ Hand-idiho shánki wänbo t'owa Nanbí Sedó Jôesi Tádávi h'i dit'oe'o hedá i'piyá dívíwäyunde'.

Háa Paul nakanda' waa

²¹ Ná'i hääwí napóe'i naphäde ihaydi, Paul i'án-shaamági namú-ídí oe Macedonia nangepiye hedá Achaia nangepiyá hedáhá' oe Jerusalem bú'piyá. Natú, "Owáy eepiye omää ihaydáhá' dínkhây'ä' oe Romepiye wá' omú-i'in." ²² Oe Macedonia-piye wíje iví khäge'nin isan, Timothy-á Erastus-á damuu, hebo i-á shánki hây tähki oe Asia nangebo iwóy'i'.

Demetrius-di in t'owa ovây't'e'ya'nan hedânho híwóhpi díví'ámídí

²³ Ihayhâqdi oe Ephesus báyéki t'owa dit'ayyaapóe in Jesus-ví p'oe i'ge dimänninbi'wepiye. ²⁴ Wí sen Demetrius gin nakháwá'i' iwe na'án, i-á kwák'u ts'ä'i'di ihääwípa'i namuu, heđi méesate h'i'indi ipa', ná'i méesate-á i' kwee Diana dâ'y'a'ginmä' iwe'i méesate hay'i waagibá nakeet'óe'i'. Demetrius-á hedá in wé'gen i-áđi dívít'óemáa'indá híwó hay chä' dints'úya' inbí t'óe iweđi. ²⁵ Heđiho Demetrius-di iví t'óe'in hedá wây-á wéndá hâ'bi t'óebá díví'o'indá ovâywé'ge'an, heđi ovâytu'an, "K'ema'in, únhanginná báyéki chä' nanbí t'óe iweđi gínts'úya'nin. ²⁶ Unbo bînmú' hedá ít'oe háa ná'i sen Paul ikanhonnin. I' natú' in jôesi t'owa dâypa'in dâ'y'a'ginmää'nídí ta'gennin jôesi wídimuupí, heđi wí'gíngí náä Ephesus-á hedá ná'i Asia nange t'ähká t'owa iví h'i' ovâywäyukannan, hedá iví h'i' únmuuđi báyéki t'owa Diana-ví'weđi dívíjâ'an. ²⁷ Hádée nanbí t'óe i'geđi t'owa híwóhpi díví'ánshaa'ámí'in napúuwí. Hedá iweđá mađi wá' napúuwí t'owa di'âan'i'in i' hay'i kwee Diana i' to'wí na'indi ä'y'a'ginmä'iví méesate wí'únchä'muup'i'in. Hedá tobáháa t'ähki t'owa náä Asia-windáđi hedá in wé'gen hâwéngé t'ähki dithaa'indáđi náä óe'a'ginmä' wänbo', mađi náä iweđi páadépiye di'âani hay'i wínamuup'i'in."

²⁸ In t'owa háa Demetrius natú'in dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe, heđi dívítuwinúnde gin, "Diana náä Ephesus-wi namuu'i báyéki hay'i namuu." ²⁹ Heđi shánki báyéki t'owa diwé'gepóe, heđi dívít'ehtuwinúnde', heđi wên wíje senä' ovâyñä'đi ovânkhóhkay'an oe bú' pingé t'owa dívíwé'ge'o' iwepiye. In senä'dá Gaius-á Aristarchus-á gin dakháwá, indá Macedonia nangewin damuu, heđi Paul-áđi wéngé t'ähki dänjýende'. ³⁰ Paul in t'owa dikw'ó' diwepiye natsudeda' ovâyhée'ámídí, hewänbo in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indi óekhâ'an. ³¹ Hedá wên Asia-win p'ó'déđi'in senä' Paul-ví k'ema'in únmuu'indi Paul ónt'óesan óetu'âámídí in t'owavi páadépiye wí'ikeehúuwí'i'in.

³² In t'owa t'ähki wé'ge shánki dínthukwíntú'. Wênho wên háawên dívítuwinúnde', hedá wây-á shánki piháa wänbo-á. Wên háyühaydiđá' t'owa dínhanginná háadí diwé'gepóe'in. ³³ Heđi in Hudíyodi wí sen Alexander gin nakháwá'i' oe páadépiye óewínúdi óetu'an háa natú'uni'in. Heđiho Alexander imannan in t'owa dívít'óeyaanídí. Nada' in t'owa ovâytu'âámí'in in Hudíyo wí'ovâyhíwóhpihâñú-ípídí ná'i napuwamän ni'geđi. ³⁴ Hebo Alexander-á Hudíyo namuu'in in t'owa dínhanginpóe ihaydi t'ähki'díbo mađi wíje óeđa t'ähki shánki kaygi wänbo dívítuwinúnde', "Ná'i Ephesus-winbí Diana hânho hay'i namuu" gin.

³⁵ T'óeđiwän i' bú'wi ta'kandiđi händä' ovâykannan in t'owa, heđi ovâytu'an, "Un Ephesus-win ímuu'in, t'ähki t'owa wéngé t'ähki dikw'ó'nin dínhanginnáh-pí'an na'in Ephesus bú'win t'owa ná'i hay'i Diana-ví méesate únmuu'i' ä'y'âyíngimáa'in, hedá i' k'uu Diana waagibá únchä' i' oe makówáđi únke't'ä'di-á wá' ä'y'a'gindo'. ³⁶ Tóebo wúnkodipi natú'únídí ná'i hääwí ta'gen wínamuup'i'in. Hedânho ánpí ikwóní, heđi wíyá háawên wí'úví'ámípi híwó úví'ánshaapídíbo'. ³⁷ Undi ná'in wíje senä' náäpiye bînmaa tobá hääwí wänbo méesate iweđi wíđânsä'manpí wänbo', heđiháa nanbí Diana ä'y'a'ginmä'iví'geđi háawin t'aywó'nin wíđatúhpi wänbo'. ³⁸ Heđiho Demetrius-áđi in i-áđi dívít'óemáa'indáđi wí to'wí ónt'e'p'êeđe-i'in dida'đá, dínkhây'ä' óetsondiwekáan'i'in. In tsonnin dívíwé'gek-w'óe'ó t'owa ovâytonjó'namídí, heđi in t'owavi t'ehpide tun ovây't'óeyande'. ³⁹ Hebo wíyá hääwí i'geđi íhéeda'đá, hedân úntsíkhakanpoe'o in bú'win p'ó'déđi'indi in t'owa t'ähki ovâywé'ge'an píhay. ⁴⁰ Ná'i gin otú, gá mađi in Rome-win tsonnin ditú'únídän un nâwewin t'owa unbí p'ó'déđi'indáđibo úvípihán-máa'in. Háa náä thaa napóe waa wínakhây'ähpi napúuwí'in, heđi tóebo wí'únkodipi ovâytu'âámídí háadí un t'owa úví't'aywé'ge'andi."

⁴¹ Heđi han natú ihaydi ovâytu'an t'ähki'díbo' in bí'piye dimú-i'in.

Paul-á iví k'ema'indádfí oe Macedonia-piye hedá Greece-piyá dimää

20 T'ähkí hãnda' napóe ihaydi Paul-di in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâywé'ge'an, hedí ovây-tu'an kwee waa sen waa dí'ä'be-ídfí. Hedáhá' ovâysen-gitü'andi ovâyjoe'an oe Macedonia nangepiye namú-ídfí. ² Ee Macedonia iwéngé t'ähkí ijýéndedi in dívíwäyunde'in iwe dikw'ó'nin wá' hanbá ovâyhée'an, hedáhá' oe Greece-piyá namää. ³ Iwáy wáhãä poje p'óe na'án. Ihaydáhá' ikhây'an oe Syria nangepiye kophé iwedí namú-ídfí, hewänbo ûnhanginpóe in Hudíyo óeháyí i'gedí dívíhí'máadfí, hedího iví ánshaa i'egó'andi oe Macedonia nange i'ge nawáymää.

⁴ Ná'in senä' i-ádfí dimää: Sopater oe Berea bú'wi', i-á Pyrrhus-ví e'nú ûnmuu; Aristarchus-á hedá Secundus-á oe Thessalonica bú'win damuu'indá; Gaius oe Derbe bú'wi-á; Tychicus-ádfí Trophimus-ádfí oe Asia nangewindá; hedá Timothy-á. ⁵⁻⁶ Ná'in senä' oe Troas bú'piye dipáadémää, hedí Paul-ádfí naa-ádfí oe Philippi bú'bo änwóyí', in Hudíyoví shánkí'eedi dínphage píhay, ná'i shánkí'eedi dâytü'o' "Owáaseepí' Pává Dâyk'o'i Thaa" gin. †Ihaydá iwedá kophé iwedí gamää, hedí p'ánú thaa naphage ihaydi oe Troas gapówá, in wé'gendi na'in dítsikha'máa iwe, hedí wí jãadi iwe gik-w'ó.

Oe Troas i' e'nú Eutychus nachuudi óewáywówápaa

⁷ Dumîngu iwe ívíwé'ge'an i' méesa buwá äyk'o'ídfí, hedí Paul-di díhí'máa. Khunpinu puwahaydi ihée'an gá wíyá tháwán iwedí ijâakankhâyamáadân. ⁸ T'ähkídfíbo oe wha'k'ay íve giwé'gek'w'ó, hedí báyéki naphakókohsaa. ⁹ Wí e'nú Eutychus gin nakháwá'i nawháphódikhuuchá' deedi na'án, hedí hânho na-jôeda'puwamän Paul thaa t'ähkí ihí'máadfí. Tëegîndi najókhândi, na'án diwedí oe já'wépiye najóke't'á, hedí óedaygi'an dihaydi chu'i óeshaa. ¹⁰ Paul wha'k'aydi nawá, hedí idége'disógedí i' e'nú óeba'aakê', hedí ovâytu'an, "Ívíwo'gi wí'ítaachanpúuwípi. Ná'i-á nää nawówámuu." ¹¹ Hedího wíyá oe wha'k'aypiye napee, hedí indádfí ipáváhávedí ihúuyan, hedá shánkí ovây-hée'an nathay píhay. Ihaydá ovâyjoe'an. ¹² I' e'nú iví'piye indi wówá'i óeho', hedí báyéki dihihchan.

Paul oe Miletus bú'piye namää

¹³⁻¹⁴ Paul-di ho dítu'an kophé iwedí gipáadémú-í oe Assos bú'piye i' äytsíkha'ámídfí, hebo i-á nangedíbo namú-í hedí iwe i' wá' i' kophé itokhâyamáa. Hedího han íví'an, hedáhá' Assos iwedá Mitylene bú'piyá gimää. ¹⁵ Iwedá wa'di kophé iwedí Chios-piye gimää, i-á p'ojãadi namuu, hedá wíyá tháwándá wíyá p'ojãadi Samos-á gipówá. Oe Trogyllium bú' ívíwóyí', hedá wíyá tháwándá oe Miletus bú' gipówá. ¹⁶ Paul i'ánshaamági oe Ephesus wí'iwóyí'nípidí, báyéki thaa oe Asia nange

i'ge wínyayëenípidí. I-á nawó'on oe Jerusalem napóewídfí híwó' dihaydibo', in Hudíyoví shánkí'eedi thaa Pentecost gin dâytü'o' dínnáhpídfíbo', hágéeho ûnkoqídi.

Paul-di in Ephesus bú'in méesate'in p'ó'dédfí'in ovâytu-makhe'an

¹⁷ Wa'di Miletus wáy naji' ihaydibo', oe Ephesus bú'piye it'ôesan, in méesate'in tsonnin ovâytu'ámídfí iví'piye dí'ä'ä-ídfí. ¹⁸ In dipówá ihaydi ovâytu'an, "Un t'ähkí ûnhanginná háawi sen omuu'in i' páadé'i thaa Asia opówá ihaydi waabo nää puwahay. ¹⁹ Naa Nanbí Sedó Jesus-gí' dáy't'ôe'andi wídaypítegendepí. Háyán wänbo dáysíhtäá in t'owaví'gedí o'âyíngipóedí. Báyéki t'ôephage dínpówá in Hudíyodi dí'annin namuudi. ²⁰ Un ûnhanginná naa wídaywóyí'pí'in háäwí wänbo úntáy'i wâytu'odi wâykhäge'namídfí, hedá íwé'gek'w'ó' deejá unbí wháagé i'gá wâyhá'o'. ²¹ Kay'indi naadi wâytu'an wí'gín Hudíyo-á Hudíyo ímuupí'indá unbí t'aywó'di bínjoe'ámí'in hedá Jôesi Tádáví'piye úvíbéé-í'indá, hedá Nanbí Sedó Jesus Christ-ví'piye úvíwäyü-í.

²² "Nää-á Jerusalem-piye omän, ginho i' Yä'dâa'i P'oe-wäähãädi dítu'andi. Naa wídfínhanginnáhpí háa owáy wáhãä dínpuwagi'o'in, hewänbo ná'indáho dínhanginná: ²³ Nää bú' i'ge ots'ú eeje t'ähkí, i' Yä'dâa'i P'oe-wäähãädi dínthayyan ta'gendi dípansogekhâyamáa'in hedá dont'ôephagekhâyamáa'indá. ²⁴ Hewänbo háa dínpóe wänbo háäbo wídfínmuupí, tobáháa díháyí háa owówápee-í wänbo'. Naa owänpida' dóboewá-í'in in t'ôe Nanbí Sedó Jesus-di dítu'an dó'ámí'in. Hedí ná'in t'ôe-á ginnân namuu: I' híwó'di tun Jôesi Tádáví sígísehkaná i'gedí pín ta'gedí in t'owa dovây't'ôe'ámí.

²⁵ "Undádfí naa oji' Jôesi Tádáví khuu i'gedí wây't'ôe'odi. Hewänbo nää dínhanginná wéedi wänbo un diwedí há'to wíyá dímuuni'in. ²⁶ Hedânho nää-á naadi ta'gendi wâytu'ámí ná'in: Wí to'wí Jôesi Tádáví'wedí napegedáho', tóebo wí'ûnkoqípi naa dínchãänú-ídfí, ²⁷ gá wó'khunwóeda'pídfân wây-tü'ámídfí háäwí t'ähkí Jôesi Tádá ikhâyamáa'in. ²⁸ Wí'bo bípi'âyíngi'an, hedá t'ähkí há'in t'owa Jôesi Tádáví'in ûnmuu'indá bin'âyíngi'an, wí k'úwá áyí'di' iví k'úwá i'áyí'do waagibá. I' Yä'dâa'i P'oe-wäähãädi un wovâytsonninkw'ódi, wên k'úwá áyí'nin waagibá ímuunídfí. In t'owa Jôesi Tádáví méesate eeje'in dimuu'in iví'in ûnmuu, ingí' iví ay imágidí iví ûnp'oe ich'ãanídfí. ²⁹ Naa dínhanginná owáy naadi wâyjoe'an dihaydáho', wây-á wên t'owa unbí'ye dipowagi'o, wên t'ayjaa'in khunjó in k'úwá dâyhãänú-ídfí dí'ä'ä'ä waagibá, ³⁰ hedí wáy wên unbí jãa díji'indi wänbo in Jesus-ví'piye dívíwäyü'in ovâyhójo'ámí, indádfí dâypühkannamídfí. ³¹ Hedânho bí'âyíngi'an há'min t'owadi, hedá wí'ún'óede-ípi naadi poje pãayo t'ähkí khuyu-á thaa-á wâyhá'annin, hedá un ímuudiho naví tsí'p'oe donch'áa.

† Luke wíyá Paul-ádfí naji'.

³² “Nää wâyṭumáa, Jôesi Tádádí wovây'âyíngi'ámí hedá wovâysígísehkaná'o'in wovâyhangin'ânnamí. I' ûnkodi wovâykhâge'namídí kay'in ípaa-ídí hedânho shánkí iví'piye úvíwâyyú-ídí, hedá wá' ûnkodi i' kâ'ââ únmuu'i wovâydenkw'ódi'i wovâyymâân'i'in. Hedá to'wên t'âhkí i'gdi ovâyde'mannin wá' ná'i híwó'di háawíba diyâmu-í. ³³ Wíyá to'wíwí châ'dá aa-á naagi' wó'da'pí. ³⁴ Naví mandi dáy't'ôe'andi i' dîntáy'i donhógi, hedá hanbá in to'wên naa-ádí diji'in dîntáy'i wá' ingí' dovâyhógi. Un t'âhkí ná'in únhanginná. ³⁵ Naa hâđđi wânbo t'âhkí ha'wâa dáy'an wâykeeyamídí háa únkhây'â'in úví'ámí'in. Hânho úvíkhâđđ-í to'wên dîntáy'in bínkhâge'namídí. Wí'ún'ôeđe-ípí ná'i tun Nanbí Sedó Jesus-ân wí'bo natú'in: 'To'wí imâ'i-á shánkí nahíhchan to'wí ihónde'iví'wedí.'”

³⁶ Paul ihí'bowa ihayđi idége'disóge hedí t'âhkí in wé'gendáđi dívíjûusu'an. ³⁷ T'âhkíđiđo hânho dívísíhtâđđi Paul óeba'aakê' hedí hânho óesígísengitú'an. ³⁸ Dik'âykhâapóe i'gdi ovâyṭu'andi, “Undi wíyá há'to dímúuní” gin. Hedáhá' t'âhkíđiđo na'indáđi i' kophé iwepiye dimää dísengitú'âamídí.

Paul Jerusalem-piye namää

21 Na'indi in t'owa âyjo'e'an dihayđi i' p'ojâđi Cos gin dâytú'o' iwepiye ta'gebo gimää. Wíyá tháwán oe p'ojâđi Rhodes gin dâytú'o' iwepiye gimää, iwedáhá' oe Patara bú'piyá. ² Iwe wíyá kophé oe Phoenicia nangepiye namändi na'án, hedí ívítógiđi iwedí gimää. ³ Cyprus p'ojâđi nanbí yá'mángéđi nak'óe, hedí i' giphademändi âymû'. Iwedá oe Syria nangepiye gimää, hedí Tyre bú' gipówá. Wí hé iwepiye dâyhondi' dâydaykhâymaa. ⁴ Wa' gin díví'odi wên Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in âynuwa, hedí âyshađi wí jâđi indáđi ívíwóyí'. Indi Paul óetú'an Jerusalem-piye wínamú-ípí gin, gá i' Yâ'đđaa'i P'oweaqahâđi ovâyṭu'andân háa únpuwagi'o'in. ⁵ Na'in kophépiye wíyá gimú-ídí napóe ihayđi, t'âhkí in sená' inbí kwiyá' hedá inbí áyyâđá wógegé oe bú' já'wépiye dípaho', hedí mâap'oe kíngéwí okhá' deđi ívídége'dikw'óđiđi ívíjûusu'an. ⁶ Ívisengitúhkanbowa ihayđi na'in gimännin i' kophé iwe ívítógi, hedí in Tyre-windá dívíweeho'.

⁷ Tyre iwedí gimää hedí oe Ptolmais bú' gipówá. In Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in iwe dithaa'in âysengitú'an, hedí wí thaa indáđi ívíwóyí'. ⁸ Wíyá tháwán iwedí gipee, hedí oe Caesarea bú' gipówá. Wí sen Philip gin nakháwá'iví'piye gimää, í-á Jôesi Tádáví híwó'di tun ovây't'ôe'o'i namuu, hedí í-ádí ívíwóyí'. Í-á wêe namuu in tséđi diji'in sená' diwedí, in oe Jerusalem ovâyde'mannin in Jesus-ví' t'ôekhuwa'in ovâykhâge'namídí. ⁹ Philip-á jónu a'yún khóhtsaqap'i'in únkw'ó, indá Jôesi Tádáví tukhe'minnân únmuu. ¹⁰ Hâyú thaa iwe gikw'ôn dihayđi wí sen Agabus gin nakháwá'í' oe Judea nangedi napówá. Í-á wá' Jôesi Tádáví tukhe'bibá namuu. ¹¹ I' sen nanbí'piye na'âđđ, hedí Paul-ví ba'áa ónké'đi wí'bo iví ândáđi iví mandáđi ipiwhi'an, hedí

natú, “I' Yâ'đđaa'i P'oweaqahâđi natú, ginbá in Jerusalem-wín Hudíyodi óewhihkankhâymaa to'wí ná'in ba'áa iví'in únmuu'i", hedá in Hudíyo dimuup'i'inbí mange óekánkhâymaa.”

¹² Ná'in git'oe ihayđi in wé'gen t'owa-ádí kay'indi Paul âytumáa oe Jerusalem-piye wínamú-ípí gin.

¹³ Hebo Paul natú, “Hânnan úví'o'? Háađan íséejí'? Háađan dík'âykhâa'o'? Naa okhâymuu t'owadí díwhi'ámíđiđá'ba joe, okhâymuu wá' oe Jerusalem Nanbí Sedó Jesus-gí' ochuu-ídí.” ¹⁴ Wígínkodípi' âyhíjekannamídí, hedího giwânpitú, “Háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú waa napúuwí,” hedí wíyá wí'âyṭu'anpí.

¹⁵ Wíyá hâyú thaa naphade ihayđi nanbí hâđwí âykhây'an hedí Jerusalem-piye gimää. ¹⁶ Wên Caesarea-wín Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in na'indáđi dimää. Oe Jerusalem gipówáđi Mnason-bí tewhá eepiye dího' iwe gikwoníđi. Ná'i sendá Cyprus-wi namuu, hedí wí in páadé'in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in-bí'wedí'i'ba namuu.

Paul-di James-á in méesate'in tsonnindá ovâyṭu'an háa únpo'e'in

¹⁷ In Jerusalem-wín Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indi híhchandi dísigíhógi. ¹⁸ Wíyá tháwán Paul-ádí na'indáđi James-ví'piye gipuwámää. T'âhkí in méesate'in tsonnin wá' iwe dikw'ó. ¹⁹ Paul-di ovâysengitú'an, hedáhá' t'âhkí háa napóe waabá ovâyṭu'an, háa Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuup'i'in ovây'an waa in t'ôe Paul i'annin namuđi. ²⁰ Ovây't'ôe'andi dit'oe ihayđi Jôesi Tádá kw'áayébo dâymáa.

Hedáhá' Paul-á óetú'an, “Tí'úu páadé'i", úhanginná báyéki maapaasôn in Hudíyo wá' Jesus-ví'piye dívíwâyumági'in, hedí indá i' tsonnun Moses ita'nan deepiye hânho dívíkay'o'. ²¹ Ná'in Hudíyo uví'gedí ginnân ovâyṭu'an: Ú'đi t'âhkí Hudíyo in Hudíyo dimuup'i'inbí nange eeje dithaa'in ovâyhâ'o' Moses-ví hí' dâý'a'ginnamípi'in, hedá inbí áyyâđá in Hudíyoví k'ewe taadi wí'ovâytaa'ámípi'in, hedá in Hudíyoví khuu-á wíđây'âyíngi'ámípi'indá. ²² Ná'in Hudíyo dimuu'in Jesus-ví'piye dívíwâyú'in ta'gendi dínhangin-púuwí ụ náwe unpówá'in. Hedího ívítika'yan háa gínkhây'â' íví'ámí'in. ²³ Gá ginnân: Ú-á ná'in wí-túhkhâkhâymaa'in ó'an. Nanbí jâa jónu sená' diji', inbí tun Jôesi Tádá dâymági'in háa igí' dívíkhâymaa'in. ²⁴ Indáđi ópûn, hedí háa ditú waa dívíbowa'in dâykeeyan dihayđi, ụ-á háa díví'o waa hanbá bí'ámí, hedá ingí' ovâywá'âa-í t'âhkí ovâyk'owé-ídí. †Gin bí'andáho t'âhkí t'owa dínhanginnáaní ná'i Moses-ví tsonnun mân'a'gindo'in, hedího hâđwí uví'gedí ditú'di-á ta'gen wínamuup'i'in. ²⁵ Hewânbo in Hudíyo dimuup'i'in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in na'indi âyta'nan âytú'âamídí ná'in na'in âywéhpêe'annin: Wíđâyk'o'ípí i' koegí' in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymági'i', ††hedá wíđây'ún-

† Wa' in sená' ovâyk'owapíđiđo dínkhây'â' wên animâa dâykumá-i'in dâyhâđanú-ídí Jôesi Tádá óemââníđi. †† Námú'đi 15:20.

p'oek'o'ípi, hedá in animâa ovâyk'éwhihánú'inbí pívi i' ûnp'oe napeep' wá' wídâyk'o'ípi, hedá wíyá to'wívi kwee-áđí háa sendáđí wídíwíwho'kw'ôenípi."

²⁶ Hedího Paul-di in jónu senä' i-áđí ovâyho', hedí wíyá tháwán indáđí háa dínkhây'ä' waa díví'an inbí khuu dâya'a'ginnamíđí, hedí i' méesate hay'i ee dits'ú in owha' ovâytu'âamíđí háyú thaa ovâyhúuwí'in ná'i t'âhkí dâyoewá-íđí. Ihayđânho dâyk'úwákhanugi'o wí'ingí' Jôesi Táđá óemâáníđí.

Paul i' méesate hay'i' iwe óepankê'

²⁷ Hedí i' jâađi naphademän dihayđi wên Hudíyo Asia-windi Paul ee méesate hay'i' iwe óemû', hedí indi in t'owa iwáyge díji'in Paul-ví'piye ovây't'ayjaa'andáhá' óeyâ'. ²⁸ Ginnân dívítu'wínunde': "Un t'owa Israel-win, dikhâge'nan. Ná'i-ân namuu i' sen wéngé t'âhkí t'owa ovây'tumáa'i nanbí khuu gínmuu'i hedá nanbí t'owa-á hedá ná'i méesate hay'i-á háagí' wänbo wíginchá'-muupí'in, hedá wá' ná'in Hudíyo dimuupí'in wänbo ná'i méesate ee i'đi ovâyts'úde, hedânho ná'i tewhá Jôesi Táđáví' ûnmuu'i' ô'n'a'ginhánú.'" ²⁹ Gin ditú gá Trophimus oe Ephesus-wi óemû'đân Paul-áđí oe bú' i'ge dajíđi, hedího dí'ân Paul-di i' méesate ee óet-s'úde'in.

³⁰ In t'owa ee bú' i'ge t'âhkí dit'ayjaapóe, hedí wáy Paul nawin diwepiye dívíwánhá'đi óeyâ'đi i' méesate eedi já'wépiye khóhkayđi óeho', hedí in phóđi dâyt'íđi. ³¹ Paul óeháyji'in dida', hedího to'wí i' Rome-win sundađoví p'ó'đéđí' tsondiví'piye namää óet'ôe'míđí in Jerusalem-win t'owa t'âhkí báyéki dit'ayjaapóe'in.

³² Wesebo i'đi wên sundađo inbí tsonnin wóegé ovây-wé'ge'an, hedí indá owáy in t'owa díji' iwepiye díví'ä'áho'. Iví sundađo wóegé dipówáđí in t'owađi ovây'mû' ihayđi wesebo Paul óewhâđiđi dívíwóyí'. ³³ I' sundađoví p'ó'đéđí' Paul-ví'piye namääđi iví khóe ônyâ', hedí in sundađo ovâytu'an kadénađi óewhi'ámí gin, hedá in t'owa ovâytsika'yan, "To-an ná'i sen namuu? Hânna i'an?" ³⁴ Wên t'owa wí hâäwí díví-tu'wínunde', wây-á wëndá hâäwí piháa-á, hedânho hânho dínthukwíntú'đi wí'únkođipí ûnhanginpuuwí'in ta'gendi háa napóe'in. Hedího in sundađo ovâytu'an, "Nanbí sundađo tewhá iwepiyebo bînts'úude-í" gin.

³⁵ In sundađođi iwáy she'áy iwepiye óeho', hedí iwedáhá' óetegekê'đi kw'áyepiye óepiye, gá in t'owa hânho dívít'ayyaa'odân, ³⁶ hedí Paul ûnwóemändi díví-tu'wínunde' "Ja' áyháyji" gin.

Paul-di wí'bo iví'gedi in Hudíyo ovâyhée'an

³⁷ In sundađođi Paul inbí'piye óetsudehon dihayđi, Paul-di Greek tundi i' sundađo p'ó'đéđí' óetu'an, "Ti wên háawên wítu'âamí?" I'đi Paul óetu'an, "Naa wíđinhanginnáhpíwän Greek tundi bihée'o'in." ³⁸ Hedího u-á wí'unmuupí i' to Egypt-wi, wên t'owa i' nangewin tsonnindáđi ovâyhánkannandi', hedáhá' i'đi in jónu maapaasôn (4,000) senä' oe ahkónupiye ovâyho',

t'owa t'akhānu'in gin ovâytu'o'in." ³⁹ "Joe" gin Paul natú, "Naa Hudíyo-ân omuu. Tarsus bú'wibá omuu, hâ'i-á wí bú' hay'i' oe Cilicia nange iwe'i namuu, hedí iwe othá'ge. Ti ná'in t'owa naa díhí'mâäní?" ⁴⁰ Hedího in t'owa ovâyhée'ámíđi óemáđiđi Paul she'áy kw'áye wáy iwínú, hedí imannan dívít'ôeyaáníđi. Dituhán dihayđi inbí Hebrew tundi ovâyhée'an. Ginnân ovây-tu'an:

22 "Má'mää'indá tí'úuwín páadé'indá, bí't'ôeyan. Naadi wây'tuhkankhây'máa naa háawên wänbo híwóhpí'in wídáy'anpí'in." ² Hebrew tundi ovây-hí'máađi dit'oe ihayđi shánki wänbo hândá' dínpoé.

³ Hedáhá' ovâytu'an, "Naa Hudíyo-ân omuu. Oe Tarsus bú' Cilicia nange iwe o'aypuyä, hewänbo náä Jerusalem osôe. Gamaliel naví háhkandi dínmuu, hedí i'đi áyíngiđi nanbí thehtáy pahpá'inbí khuu naa díhí'an. Háa Jôesi Táđá nada' waagi naa pín ta'gedi oda' dáy'amí'in, náä thaa un íkanda' waagibá, ⁴ hedânho naa osôedi o'ân híwó namúuní'in hâ'in Jesus-ví p'óegé dí'âhsaa'in báyéki t'ôephade iwe dovâykääníđi ovây't'aháñú-íđi, hedí naa otsonpóedí kwiyä'dá senä'dá ovâywhi'ankíđáhá' ovâypankw'óđi. ⁵ I' owha' p'ó'đéđí'-áđi hedá in tunjowa'-áđi dínkođi wovây-tu'âamíđi naadi in ta'gen wây'tumáa'in. Indá wí ta'đi naa dí'mági nanbí Hudíyo t'owa oe Damascus bú' dovây'mâäníđi, hedí naa omää in t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in owáy wâhâ'ä dikw'ó'nin dovâypanhóeníđi hedá náä Jerusalem-piye dovâywáymá'íđi ovây'tuhcháñú-íđi."

Paul-di ovâytu'an háđiđi Jesus-ví'piye iwäyü'in

⁶ "Naa p'óegé omändi oe Damascus bú' opowamän dihayđi taage púnú'đi naná. Tsíkhagipí wí ko makówáđi nawá hedí dí'ánkê'. ⁷ Nangepiye okanu, hedí wí to'wíđi naa díhí'máađi ot'oe. Ginnân natú: 'Saul, Saul, háađan u'đi naa dí't'ôephadekando?' ⁸ Naa otsikapóe, 'Nanbí Sedó, to-an unmuu?'. I'đá dítu'an, 'Naa Jesus Nazareth-wi omuu. Naa i' u'đi dí't'ôephadekando'i-ân omuu.' ⁹ In to'wên naa-áđi díji'in i' ko dâymû', hebo i' to'wíđi díhí'máa'iví tun wíđika'pówápí. ¹⁰ Naa otú, 'Nanbí Sedó, hânna dáy'amí? I'đi dítu'an, 'Ówínúđi oe Damascus-piye ópûn, hedí iwe wóetu'amí háa úkhây'ä' bi'amí'in.' ¹¹ I' ko hânho nakayđi naa otsí't'aapóe, hedího in naa-áđi díji'indi naa dípahtsâkê', hedí handiđi oe Damascus opówá.

¹² "Wí sen Ananias gin nakháwá' i' iwe nathaa. Ná'i sendá ta'gendi Jôesi Táđá óe'a'gin, hedá in Hudíyoví khuu-á t'âhkí ihon, hedí t'âhkí in Hudíyo Damascus dithaa'in dítu' híwó'đi sen namuu'in. ¹³ Navi'piye na'âđi naví nú' iwínú, hedí dítu'an, 'Tí'úu páadé'i Saul, uví keetan mánke'. Wesebo naví keetan donkê'đi i' dómú'. ¹⁴ I'đi naa ginnân dítu'an: 'Jôesi Táđá nanbí thehtáy pahpá'indi óe'a'ginmä'i'đân wóede'man háa nakanda'in úhanginnááníđi, hedá Jesus i to'wí iví

wówátsi ta'ge ihondi namuu'i nâamúunídá, hedá i' tun wóetuhkankhây máa'i' unt'oe-ídá. ¹⁵ Ta'gendân u' i'gî' bihée'ámí, hedí u' di t'owa t'áhkí hâäwí nâamú'i hedá unt'oe'i-á ovâytu'âámí. ¹⁶ Hedího náá wíyá shánkí wíwítsíkha'ámí. Ópûn, unp'ó'p'oe'púuwí, hedá Jesus nádaa'an uví t'aywó'di wônjâa'ámí, gin Ananias-di dítu'an."

Paul-di ovâythayyan Jôesi Tádádí óetu'annin in Hudíyo dimuupí'nbí'wepiye namú-i'in

¹⁷ "Jerusalem-piye owáymää ihaydi i' méesate hay'i ee ots'ú'di o'âäji' waabá dînpóe. ¹⁸ I' ää iwe Nanbí Sedó Jesus dómú', hedí dítu'an, 'Oe Jerusalem hâäwí naví'gedí ovâythayyan máa'i' há'to wónsígí'ámí, hedího ówánäki', iwedí ópeeve.' ¹⁹ Hedí naa otú, 'Hewänbo Nanbí Sedó, indá dînhanginnân naa wéngé t'áhkí i' Hudíyoví méesate eeje dáyjíyéndewän in uví'piye dívíwâyunde'in dovâypanhóenídí hedá dovây-whâänídá. ²⁰ Hedí Stephen i' uví'gedí ovây't'oe'andiví ûnp'oe ónch'áa ihaydi, naa wá' ok'aawin ee nú'. In to'wëndi óehéy'ínbí k'éwé'i aa dovây'âyínmáa, hedí híwó díví'o' gin naa o'ân.' ²¹ Hewänbo Nanbí Sedó Jesus-di dítu'an, 'Ópûn, naadi kayí' wâhâäpiye wísankhây máa, in Hudíyo dimuupí'nbí'wepiye.' "

²² In t'owa'di Paul ónt'óeyande', hewänbo ná'i hí' in Hudíyo dimuupí'nbí'gedí natú ihaydi dívít'ehtu'wínú, "Binhe', wínachä'muupí nawówayêenídí." ²³ Wídítuhán-depídí shánkí dívítu'wínúnde', hedí inbí k'éwé'i aa dâythathä'o' hedá kw'áyepiye dâynahchänunde dây-keeyámídit'ay'in. ²⁴ I' Rome sundado p'ó'dédí'ndí in sundado ovâytu'an Paul inbí'piye óets'úude-i'in óe-whâhwhâ'namídí hedânho ûnhanginpúuwídí háadí in t'owa Paul-ví'piye dívít'ehtu'wínúnde'. ²⁵ Hedího óewhi-wínú púwhí'dí óewhâänídí, hebo Paul-di óetu'an in tãgintã (100) sundadoví tsondi iwe tsowa nawindi', "Ti i' tsonnun natú' úk'óe'in naa dívíwâyunde? Naa-á oe Rome dînhâwâta'k'óe, hedí wa'di wíwînkeek'ú'pí háa naa híwóhpí dá'y'annin háa joe."

²⁶ Ná'in nat'oe ihaydi in sundadoví shánkí p'ó'dédí'v'piye namää hedí óetu'an, "Ti úhanginná háa bitsiyekhây'o'in? Ná'i sendá oe Rome ûnhâwâ-ta'k'óe." ²⁷ I' sundadoví shánkí p'ó'dédí' Paul-ví'piye namää'di óetu'an, "Dítu'an, ti oe Rome úkhâwâ-ta'k'óe?" "Hedân hoi" gin Paul natú. ²⁸ Óetu'an Paul, "Naa oe Rome dînhâwâta'k'úwídí báyéki' chä' dáy-wá'âa." Paul-di óetu'an, "Naví tá'dá'in Rome-win t'owa damuudího naa wá' Rome-wibá omuu." ²⁹ Wesebo in to'wên Paul óetsikakhây máa'in iví'wedí dívíjâatã. I' sundado tsondi p'ó'dédí' wänbo nakhunwóeda'póe ûnhanginpóedí Paul-á Rome-wi t'owabá namuu'in, gá i' báho natsónpóedân kadéna'di Paul óewhi'ámí'in.

Paul-di in Hudíyo tunjowa' ovâyhi'máa

³⁰ I' sundado tsondi p'ó'dédí' nahangin'ânda' ta'gen-di háawin híwóhpí'in in Hudíyodi Paul ónchänunde'in,

hedího wíyá tháwán óewhihsuu hedí in Hudíyo owhá' p'ó'dédí'in hedá in wé'gen Hudíyo p'ó'dédí'indá dívíwé'ge'ámí'in ovâytu'an. Ihaydiho Paul óets'úde in-bí páadépiye óewéñú-ídí.

23 Paul-di in tunjowa' ta'ge ovây'undé'di ovây-tu'an, "Tí'úuwín páadé'in, Jôesi Tádádí páadépiye ná'in naadi wâytu'âámí: Naví pí'ná khó'jé dînhanginná naví wówátsi thaa t'áhkí híwó'nin wówátsi donhonnin." ² Ná'in nat'oe'di Ananias i' owhá' p'ó'dédí' namuu'i'ndí in Paul-ví nú' diwinnin ovâytu'an sóe eedí óemaphâave-i'in. ³ Paul-di óetu'an, "U-ân Jôesi Tádádí wóemaphavekhây máa. Wí paa ijánú máa'i' waagi' bá unmuu. Úkhây'ä' úhanginpúuwí'in háa wên t'aywó'nin dá'y'annin háa joe, ná'i tsonnun namuu'i' natú' waagi, hewänbo u' wí'bo hâ'i tsonnunbá wínâa'a'ginpí, ná'in t'owa dísómaphâave-i'in ovâytu'andi." ⁴ In iwe diwinnin Paul óetu'an, "Háadán Jôesi Tádádí owhá' p'ó'dédí' uví hí'dí mân'a'ginhánúnde?" ⁵ Paul-di ovây-tu'an, "Tí'úuwín páadé'in, naa wídînhanginnáhpí owhá' p'ó'dédí' namuu'in. Dînhanginnândáho há'to han otú'uniwän, gá Jôesi Tádádí ta'nin diwe ginnân nata'muudân: Wígínkhây'âhpí wên háawên t'aywó'nin nanbí t'owaví tsonninbí'gedí gitú'uni'in."

⁶ Hedí Paul-di ovây'undé' wáy wên in iwe diji'in Sadducee t'owa dimuu'in hedá wéndá Pharisee t'owa-á. Hedího kaygi in tunjowa' ovâytu'an, "Tí'úuwín páadé'in, naa Pharisee t'owa-ân omuu, naví tá'dá Pharisee-bá dînmuu. Náwe dítsondiwekán gá in dichuu'in diwáywówápúuwí'in dáywâyundédân." ⁷ Han ovây-tu'an dihaydi in Pharisees-ádí in Sadducees-ádí dívítuhkannan, hedí diwijedeedí wé'ge'in dipóe. ⁸ Gin díví'an gá in Sadducee t'owa wídívíwâyundepí'dân in dichuu'in wíyá diwáywówápúuwí'in, hedá p'owê'âhâ-á makówáwin t'owepä'â'indá diji'in wídívíwâyundepí; hewänbo in Pharisee t'owa-á dívíwâyunde diji-âkun. ⁹ In t'owa t'áhkí shánkí kaygi dívítu'wínúnde', hedí wên Hudíyoví khuu dâyhä'o'in, Pharisee t'owabá dimuu'in, dívíwínúdí kay'indi dítu', "Ná'i sendá wên háawin t'aywó'nin i'annin wänbo wí'âyshaadepí. Ma'di há'déewáy wí p'owê'âhâ'di háa wí makówáwi t'owepä'â'i'ndí ta'gendí óehé'e'an."

¹⁰ Hânho dívítuhkandodí dívítsä'khây'o', hedího i' sundado tsondi p'ó'dédí' nakhunwóeda'póe. Na'ánde Paul hânho óewä'ámí'in, hedího in sundado ovâyjôn, "Ja' bípûn, Paul bînké'dí hâ'in Hudíyoví'wedí bînjâa'ámí, hedí unbí'piyebo bints'ude."

¹¹ I' khun Paul-ví hânge Nanbí Sedó Jesus nakwínudeedí óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípí. U' oe Jerusalem naví'gedí ho bihée'an, hedá oe Rome hanbá bikhây máa."

Paul óeháyí'in dida'

¹²⁻¹³ Wíyá tháwán hé'gendí wên Hudíyo dívíwé'ge'an dívíhée'ámí'dí wên ánshaa dáy'úuwídí. Dítu', "Ívîhâädákhây máa, hedí wí'íwí'úukhây máa'pí Paul

âyhay píhay. Han íví'ánpídá, tobá Jôesi Tádádí dí-tuhcháänú-í." Ná'in gin ditú'in jónántä'diví (40) shánki diji? ¹⁴ Hedi dimää in owha' p'ó'déđí'indá hedá in Hudíyo tsonnindá inbí'wepiye, hedi háa dâywéhpêe'annin ovâytü'an. Háa dikanda' i'gedi ovâythayyan dihaydiho ovâytü'an, ¹⁵ "Nää undádí hedá in tun-jowa'dádá i' sundadóvi tsondi p'ó'déđí' bint'ôesân. Bintü'an Paul náa unbí'piye óemá'í'in. Bintü'an shánki íhangin'ânda' háa Paul i'annin. Na'indáho gikhâymuúni âyháyjídí náa tsowa napówápídíbo?"

¹⁶ Hebo Paul-ví máamä'ay nat'oe dívíkhakwogí'o'in óeháyjídí, hediho in sundadóvi'piye nats'úndi i'gedi Paul óetü'an. ¹⁷ Paul-di wí tãgintä (100) sundadóvi tsondi óetükhánnandi óetü'an, "Ná'i e'nú i' sundádo tsondi p'ó'déđí'v'piye náhúu. I' e'núdí wên háawên óetü'ãmí'in nada?" ¹⁸ Hediho i' e'nú i' sundadóvi tsondi p'ó'déđí'v'piye óeho', hedi óetü'an, "Paul i' to gín-pannándi'di naa dí'tühkánndi dí'tü'an ná'i e'nú uvi'piye dómá'í gin, wên háawên wóetü'ãmí'in nada'gi."

¹⁹ I' sundadóvi tsondi p'ó'déđí'di i' e'nú oe hãngepiye óepahtsaakê' wí'bo dayêenídí, hedi óet-sika'yan, "Hãä-an naa dí't'ôe'ãmí'in unda?" ²⁰ I' e'núdí óetü'an, "In Hudíyo dâywéhpêe'an wóedaa'ãmí'dí tha'-di Paul tunjówháagépiye óehúuwídí, háa i'annin shánki dihangin'ânda' waagibá. ²¹ Hebo wíwóewâyukannamípi. Jónántä'diví (40) shánki senä' dívíkhakw'ó óeháyjídí. Jôesi Tádáví páadépiye dívítun-mági wídívíhúyãmí'p'in wídây'p'oesuúwá-í'p'in Paul óehay píhay. Náa dikhâymuu hedi ditsíkha ü' un-túyunidí i' náasaan'í'in." ²² Óetü'an i' e'nú, "To'wí wãbo wínãatü'ãmí'pí ná'i dí't'ôe'andi?" Hedi iwáygéđí óesan.

Paul i' tunjó Felix-v'piye óeho'

²³ Hedi i' sundadóvi tsondi p'ó'déđí'di wây-á wije senä' ovãntühkãnnan, indá tãgintä (100) sundádo dãntsonmáa'in damuu, hedi ovãntü'an, "Wíje tãgintä (200) sundádo nangedi'indá, hedá tségingtã (70) kwãäjêe k'éwéđí'in sundádo-á, hedá wây-á wije tãgintä (200) júnphé wóégé'in sundádo-á ovâytü'an dívíkhây'ãmí'in, náa khun whãnu iwáypiye oe Caesarea-piye dimú-í'dí. ²⁴ Hedá wije wên kwãäjêe Paul i'íh-sôege-í'gi' bínputesoge, hedi oe Felix i' tunjóvi'wepiye bin'áyinhúu." ²⁵ Hedi wên ta'nin ita'nandi gin natü:

²⁶ "Naví tunjó Felix hãho wí'a'gindi', naa Claudius Lysias-di wísengitü'an. ²⁷ Wên Hudíyodi wí sen Paul gin nakháwã'í' óeyã'di óekhe'khâymaawãn, hewãbo naa dínhanginpóe i-á oe Rome únkhwãta'k'oe'in, hediho in sundádo-ádí omää inbí mangedi dójãa'ãmí'dí.

²⁸ Háawin híwóhpí'in ónchãnunde'in naa ohangin'ãnda', hediho inbí tunjówháagépiye naadi dóho'. ²⁹ Naa dínhanginpóe in híwóhpí'in ónt'e'p'í'dénde'indá wên háawin kây'in wãbo óepansôege-í'dí háa óeháyjídí wí-namuupí'in. In Hudíyo wên háawên inbí khuu i'gedidã' dívíwãnpíhí'máa. ³⁰ Ihaydáhá' to'wídí naa dí't'ôe'an

dâywéhpêe'annin ná'i sen óekhegi'o'in, hediho wese-bo uvi'piye i' dósan, hedi in to'wên in híwóhpí'in ónt'e'p'í'dénde'in dovâyütü'an uvi'piyãn dimú-í'in wóetü'ãmí'dí háagí iví'piye dit'ay'in" gin ita'nan.

³¹ Hediho in sundádo háa ovâyjôn waagi díví'an. Khü'déedí oe Antipatris bú'piye Paul óeho'. ³² Wíyá tháwãn in sundádo kwãäjêe k'éwéđí'indidã' Paul óehon, hedi in wé'gen sundádo inbí'wepiye dívíweho'. ³³ Oe Caesarea bú' in Paul-'in dipówá ihaydi i' tunjó in ta'nin ón'an hedi Paul iwebo óejoe'an. ³⁴ In ta'nin i' tunjó itunkanbowa ihaydi Paul óetsika'yan, "Wé'i nangewi-an unmuu?" "Oe Cilicia-wi-ãn" gin Paul-di óetü'an. ³⁵ I' tunjó ná'in nat'oeđi Paul óetü'an, "Owáy in to'wên wônt'e'p'í'dénde'in dipówá ihaydãho naadi wíntunjó'namí." Ihaydá in áyí'nin ovâyjôn Paul híwó óe'áyíngi'ãmí'in i' tewhá hay'i Herod ik'ú' iwe.

In Hudíyodi Paul ónt'e'p'í'dénde'

24 P'ánú thaa naphãde ihaydi, Ananias i' owha' p'ó'déđí' namuu'i-á hedá wên Hudíyo tsonnindá dipówá. Wí sen Tertullus gin nakháwã'í' hãho nahí'hã'i namuu'í' indáđí dâykán, hedi i' tunjóvi'piye dimää i' tunjó óetü'ãmí'dí háa Paul i'annin. ²⁻³ Paul óets'úde, hedi Tertullus-di i' tunjó óehée'an Paul ónt'e'p'í'dénde-í'dí. Ginnãn natü:

"Nanbí tunjó Felix, ü' báyékí wí'a'gindi', báyékí gikú'-daapóe t'ãhkí na'ingí' wéngé t'ãhkí bi'andi namuudi. Ü' unmuudãnkunho hãnpídíbo báyékí pãayo githaa, hedá uvi hangintandi báyékí híwóhpí' nanbí nan di-weđi dínjãa'an. ⁴ Náa naa wó'da'pí hãho wíjãap'íde'ãmí'in, hediho unsehkanãt'óedí wí hây tãhkiwãn dín't'ôeyaani, han unchanpóedí. ⁵ Ginnãn hín napóe: Na'indi ná'i sen ovây'towat'e'ya'dodi äymú'. Ná'in Hudíyo wéngé t'ãhkí ovây'pitsaakando', hedá i-á p'ó'déđí' namuu in to'wên i' Nazareth-wi senbí háhkan deepiye dívíwâyunde'ingí'. ⁶⁻⁸ Nanbí méesate hay'i wãbo i'a'ginhãnú, hedãnkun äypankê'. Gida'wãn äy-tunjó'namí'in äynuuwã-í'dí háa ta'gendi nanbí khuu i'a'ginnanpídí háa joe. Hebo Lysias i' sundadóvi tsondi p'ó'déđí' napówá, hedi kay'indi nanbí man diweđi óe-jãa'an, hedáhá' ovâyjôn in to'wên ónt'e'p'í'de'in uvi páadépiye di'ãã-í'dí. Ü'di wí'bo híwó ná'i sen náat-sika'yanadáho úhanginpúuwí t'ãhkí ná'i iví'gedi wít'e'p'í'dénde'i ta'gen namuu'in" gin ovâytü'an.

⁹ T'ãhkí ná'i Tertullus Paul-v'gedi natü'di' in Hudíyo hanbá ditü, hedá ditü i' t'ehpidé tun Tertullus ihí'máa'í ta'gen namuu'in.

Paul wí'bo iví'gedi ihí'máadí i' tunjó Felix óetü'an híwóhpí wí'ánpí'in

¹⁰ I' tunjó imannan Paul óehí'mãánídí, hediho ginnãn Paul-di óetü'an: "Naa dínhanginná báyékí pãayo ná'in t'owagi'in tunjówháagé un'ãnnin, hedãho báyékí ohíhchan dáyhée'ãmí'dí wí'bo dáy'aywoenídí. ¹¹ Mađi tã'di wije (12) thaa phãde ihaydi naa Jerusalem-piye

omää Jôesi Tádá dó'a'ginmäänídí. ¹² T'ôepídíbo úhang-inpúuwí ná'i ta'gendi namuu'in. Naa to'wí-ádí wídáy-tuhánbopí, hedá wídovâyt'owat'e'ya'nanpí i' Hudíyo méesate hay'i iwe, háa inbí méesate hí'índi eeje wänbo joe, hediháa i' bú' i'ge wänbo joe. ¹³ Indá wídín-keekankodípí ná'i naví'gedí dînt'e'p'í'dénde'i ta'gen namuu'in.

¹⁴ "Hebo ná'innân naa otú'uni: In p'óegé iwe naa dáy'áhtuyende'indá ná'in t'owa ditú' pí'wên p'óegé namuu'in, hewänbo i'ge dáy'áhtuyendedi Jôesi Tádágí' dáyt'ôemáa, i-á nanbí thehtáy pahpá'indi óe'a'ginmä'. T'ähkí ná'i kuu Moses ita'nandi' hedá in Jôesi Tádáví tukhe'min dáyta'nandi-á naa dáywâyunde'. ¹⁵ Háa ná'in t'owa dívíwâyunde'in napuwagí'o'nbá naa wá dáywâyunde', hedí ginnân namuu: Jôesi Tádádí t'ähkí in dichuu'in ovâywówápakhâyamá, híwó'nindá híwóhpí'indá. ¹⁶ Hedí gin dáywâyundedi, hää'ädi wänbo t'ähkí dáykhää'äde Jôesi Tádáví páadépiye hedá t'owaví páadépiyá híwó dáytseye'ámídí, hedânho naví pí'ná khó'jé dínhanginnánídí híwó dáykanhonnin.

¹⁷ "Báyékí paayo Jerusalem bú' iwe wó'ánpíwän, hedáhá' dáywâybun wí chä' in naví t'owa dikääk-w'ó'nin dovâyamáánídí, hedá wí naví hääwí dínmuuní'i-á Jôesi Tádá-á dómäänídí. ¹⁸ I' méesate hay'i ee gin dáy'o' ihaydi in t'owadi naa dímu'. Naa dáykhây'anho' Jôesi Tádá dó'a'ginmäänídí, nanbí kuu gínmuu waabá. Báyékí t'owa iwe wídijihpí, hedí t'ähkí händá' naná. ¹⁹ Wên Asia-win Hudíyo wá' iwe diji'. Indáho dínkhây'ä' wóetü'ä'amí'in háawin wên t'aywó'nin naa dáy'annin, naví'gedí wóet'e'p'êede-í' in dida'di. ²⁰ Hewänbo náa náwe wídijihpídí, tobá ná'in diji'indân wóetü'ä'amí háawin t'aywó'nin dáy'annin dínhangin-póe'in in Hudíyoví tunjówháagépiye díkán dihaydi. ²¹ Ná'in wéhpêedá'mân dáyan iwe owin dihaydi: Dáy-tüwínúdí dovâyü't'an, 'Naa dítsondiwekán gá in dichu-u'in diwáywówápúuwí'in dáywâyundedân' " gin Paul-di óetü'an.

²² Felix Jesus-ví p'ôe i'gedí híwó ûnhanginná, hedího in iwe diji'in ovâyü't'an, "Nää-á wíyá wí'ívíhée'ámípi. Owáy Lysias i' sundadóví tsondi p'ó'dé'dí' napówá ihaydânho naadi wâyü't'ä'amí háa unbí hí' i'gedí o'ándé'in." ²³ Hedího wí sundadóví tsondi gin óetü'an, "Ná'í sen ná'á'yíngi'an, hewänbo napannán waagidá joe. Iví k'ema'in i' ovâypuwämääní, i' hääwí ûntáy'i' ònkáánídí."

Felix-ádí Drusilla-ádí Paul ònt'òeyan

²⁴ Wí háyü' thaa naphade ihaydi Felix nawáy'ä'ä iví kwee Drusilla wóegé, i-á Hudíyo kwee-ân namuu. Paul óets'ú'dé'di dânt'òeyansóge, hedí Paul-di ovánthayk'ú' hádídí to'wí Christ Jesus-ví'piye iwä'äyü-í'in. ²⁵ I'di ovân-hí'máa hádídí inbí wówátsi ta'ge dänhúuwí i'gedí, hedá háa dawänpida' waa dänkanhúuwí'in wídánkhây'ähpí i'gedá, hedá i' thaa Jôesidi t'owa ovây-keekw'ôení háa híwó háa híwóhpí díví'an ní'gedá. Han

ihí'máadí Felix nakhunwóeda'póedí óetü'an, "Náwedí ópeeve wíyá wítühkánnan píhay, hää'ädi naa dínpóe ihaydi." ²⁶ Hebo Felix natsíkha Paul-di óechä'määnídí, hedânho óewá'aa'dá óema'p'ä'ädi-í, hedího ihaydä' óe-tühkándo' i-ádí ihée'ámídí.

²⁷ Wíje paayo daphade ihaydi Felix óetunjó'já'an hedí Porcius Festus natunjósogedee. Felix-di Paul oe pan diwebo óe'joe'an, in Hudíyo-ádí nak'emamúuní'in nada'di.

Paul nada' Caesar-di òntsonnamí'in

25 Festus i' tunjó ts'ä'äbi namuu'i' oe Caesarea bú' napówá, hedí poje thaa naphade ihaydä iwedá oe Jerusalem bú'piyá namää. ²⁻³ Oe Jerusalem napówá ihaydi in owhá' p'ó'dé'dí'indádí hedá in wé'gen Hudíyo senä' he'ennindádí Paul wíyá ònt'e'p'í'de, hedí kay'indi Festus dida'póe wên hääwên ovây'ámídí. Dida' Paul oe Jerusalem-piye óemá'í'in, gá dínwéhpêemuudân dívíkhakw'ôení'in óeháyjídí wa' p'óegé namändibo'. ⁴⁻⁵ Felix-di ovâyü't'an, "Paul-á oe Caesarea napannán. Naa wí háyü' thaa iwe oepiye owáymän. Hedáho wên unbí senä' he'ennin bîntü'ä'amí naa-ádí dímu'-í, hedí wên híwóhpí'in Paul i'andáho', indi óetunjó'di-wekáani."

⁶ Festus ma'di wíyá kháve háa tã' thaa iwebo iwóyü', hedáhá' Caesarea-piye nawáymää. Wíyá tháwän ovây-tsonnamídí isóge, hedí in sundadó ovâyü't'an Paul dikenmú-í'in. ⁷ Paul óekán, hedí nats'ü' dihaydi in Hudíyo oe Jerusalem-di di'ä'ä'in iví nú' iwéngé diwindi ònt'e'p'í'dé'dé'di ditü' báyékí kây'i hääwí híwóhpí' i'an-di, hewänbo wídínkodípí ta'gendi dáythayyámídí ná'í ditü'di ta'gen namuu'in. ⁸ Paul wí'bo i'aywoenídí ihée'andi gin natü: "Naadi in Hudíyoví kuu wídovây'a'ginhánúpi, hedá ná'í Hudíyoví méesate hay'i ee a'ginkhänugí' wó'ts'ú'hpí, hedá wên háawin t'aywó'nin wänbo in Rome-'inbí tsondi Caesar-ví'piye wídáy'anpí."

⁹ Hebo Festus in Hudíyo ovâyhíwó'namí'in nada', hedího Paul óetsika'yan, "Ti oe Jerusalem-piye unpunda' iwe naví páadépiye wíntsonnamídí ná'í wôn-t'e'p'í'dénde' i'gedí?"

¹⁰ Paul-di óetü'an, "Joe, náwebânkun dîntsonnamí'in oda'. Náa uví páadépiye owindi i' tsondi Caesar-ví páadépiye owin dîntsonnamídí waagibá namuu. Hedá wá' ü-á wí'bo híwó úhanginná wên háawên t'aywó'nin wänbo in Hudíyoví'piye wídáy'anpí'in. ¹¹ Wáy wên háawên t'aywó'nin dáy'andáho', hedí ná'in t'aywó'nin namuudi ochuu-í'in dínkhây'ä'dáho', há'to otú'uni wídíháyü'pí'in. Hebo náa hääwí ná'in t'owadi dînt'e'p'í'dénde'i ta'gen namuupídá, to'wí wänbo wí'ünk'óepí inbí mangepiye díkáani'in. Hedího oe Rome diwe Caesar-ví tunjówháagé iwe dîntunjó'-namí'in oda'" gin Paul-di óetü'an.

¹² Festus-di in óetumakhemáa'in ovâyhée'an, ihay-dáhá' Paul-ví'piyá ibéedí óetü'an, "Caesar-ví tun-

jówháagé iwe wõntunjó'namí'in unda'diho iví'piye wísaaní."

Paul-di Agrippa-ádí Bernice-ádí ovânhée'an

¹³ Háyú thaa naphade ihaydi i' tsondi Agrippa iví kwee Bernice-ádí oe Caesarea dapówa Festus óesengit'ámídí. ¹⁴ Wí háyú thaa da'án dihaydi Festus-di Paul-ví'gedi Agrippa óet'óe'an. Ginnân óet'óe'an:

"Náa pan diwe wí sen na'án Felix i' tunjó phade'i'di óeje'andi'. ¹⁵ Naa oe Jerusalem oji' ihaydi in Hudíyo owha' p'ó'dédí'indi hedá in tsonnindá há'iví'gedi dít'e'p'íde, hedí in dida' otú'ni'in há'i t'ehpide tun ta'-gen namuu'in. ¹⁶ Hewänbo dovây'at'an, 'In Rome-windi hânhay wänbo wí to'wí wí'ókándepí in to'wên ónt'e'p'íde'nde'nbí mange. Páadé nakhây'ä' in to'wên ónt'e'p'íde'nde'nbí páadépiye iwé'énú'-í'in, hedân wí'bo i'aywoenídí ihée'ámí ná'i háäwí ónt'e'p'íde'nde' i'gedi.'

¹⁷ "Hedího náwe diwé'gepóe ihaydi wídáytsíkha'anpí. Wíyá tháwânho dovây'tsonnamídí dáysóge, hedí in sundado dovây't'an i' sen óets'úude-í'in. ¹⁸ Iví'gedi dít'e'p'íede-ídí dívíwínú ihaydi, naa o'ân wên háawin kây'in i'annin dít'ukhankhây'máa'in, hebo han wídív'ánpí. ¹⁹ Ná'i sen Paul gin nakháw'ä'-í-ádí dívíwän-pit'ukhando' inbí wäyü dínmuu i'gedi hedá wí sen Jesus gin nakháw'ä'iví'gedá, i-á nachuu wänbo Paul natú nawówáji' gin. ²⁰ Naa wídínhanginnáhpí hádídí dóskaa-í'in ná'i háäwí háawin namuu'in, hedího dót-sika'yan, 'Ti oe Jerusalem-piye unpunda', iwe ná'i háäwí wõnt'e'p'íde'nde' i'gedi wíntunjó'namídí?' ²¹ Hebo Paul nada'póe náa pan diwebo nachaní'in hedá iwedá Caesar-ví tunjówháagépiye namú-í Caesar-di óntunjó'namídí. Hedího in sundado dovây't'an óe'áyí'namí'in Caesar-ví'piye dósan píhay" gin Festus-di Agrippa óet'óe'an. ²² Hedí Agrippa natú, "Naa wá' ná'i sen háa nat'ú'nin ot'oe-í'in oda'." Festus-di óet'óe'an, "Tha'dibo unt'oe-í-áhay."

²³ Wíyá tháwân Agrippa-ádí Bernice-ádí ná'i íve hay'i dats'ú, wên sundado tsonnin he'ennin wóegé hedá wây-á bú'win tsonnin wóegá. Sa'wó da'aamuu, hedá háäwí t'ähkí hânho sa'wó nakeet'óe. Festus natsonpóe Paul óets'úude-í'in. ²⁴ Hedí Festus-di ovây't'an, "Tson-di Agrippa hedá un t'owa náwe íji'in t'ähkí, binmú'dí ná'i sen. Iví'gedi t'ähkí in Hudíyodi oe Jerusalem-windá'dí hedá náwe diji'indá'dí naa díhée'an. Dívít'wínundedi naa dít'óe'an ná'i sen óeháyí'ín ûnkhây'ä'. ²⁵ Naadi wên háawin wänbo wídônshaapí óeháyí'dí. Hebo i-á wí'bo nada'póe Caesar-di óntunjó'namí'in, hedího naa dáy'ánshaamági Caesar-ví'piye dósaa'ín. ²⁶ Hebo háäwí wänbo wídínhanginnáhpí ná'i sen-bí'gedi naví tsondi p'ó'dédí' Caesar dõnta'namí'in. Hedânho un t'ähkíwí páadépiye dómaa bínhée'ámídí, hedí shánkídí uví páadépiye, naví tsondi Agrippa. Hedí bñtsikabowa ihaydi shánkí dínhanginpúuwí háäwí i'gedi Caesar dõnta'namí'in. ²⁷ Han dáy'an, gá dín-

chanpóedân bondoe'i namúuní'in wí pan dósaa'íní páadé wíдовây'thayyanpídí háä i'gedi ónt'e'p'íde'nde'ín."

Paul wí'bo i'aywoenídí ihí'máadí Agrippa óet'óe'an híwóhpí wí'ánpí'in

26 Agrippa-di Paul óet'óe'an, "Naadi wínk'úya' uví'gedi bipihée'ámídí." Hedí Paul imannandi ihée'an wí'bo i'aywoenídí. Gin natú:

² "Tsondi Agrippa, náa naadi wít'ukhankhây'máa naví'gedi hedá ná'i háäwí ná'in Hudíyodi naa dín-t'e'p'íde'nde' i'gedá, hedí naa ohíhchan u-ân i' un-muu'in uví páadépiye owindi. ³ Hedí shánkídí ohíhchan u-á ta'gendi ná'i Hudíyovi kuu dínmuu i'gedi úhanginná, hedá úhanginná wáygéh'ä' handá' wídív'ánshaa'opí'in. Hedího pín ta'gedi wída'máa dín-t'óeyaani'in.

⁴ "T'ähkí in Hudíyo dínhanginná háa naví wówátsi donphade'in o'e'núji' ihaydi waagibo', wí'gín oe naví nangá hedá oe Jerusalem bú' iwá. ⁵ Hedí in dida'dáho wóet'óe'ámí ná'in: Báyéki p'ayyo dínhanginná naa páadé'díbo Pharisee omuu'in, hedí ná'in Pharisee t'owa-á nanbí kuu shánkí kay'in dâyhúja' ná'in wé'-gen Hudíyo t'owaví'wedí. ⁶ Náa naa dítunjó'diwékán gá dáywâyundedân Jôesi Tádá i'ámí'in iví tun nanbí thetáy pahpá'in ovây'mági'in. ⁷ T'ähkí in t'ä'di wíje Israel-ví e'nûnbí äy iwedi'in wá' ná'in in Jôesi Tádá natú'in ikhây'máa'nbá dívíwâyunde', hedího khü-á thaa-á i' óe'a'ginmä'. Hedí náa, naví tsondi unmuu'í, naa wá' hanbá dáywâyundedi'bo in Hudíyodi naa dín-t'e'p'íde'nde'. ⁸ Heháadan un Hudíyo wí'únkodipi úvív'äyü-ídí Jôesi Tádá'dí in dichuu'in ovâywâywówa-pa'in?

⁹ "Naa-ân o'ânwän báyéki dínjänäkíkanpoe'o'in ná'i Jesus oe Nazareth-wi gin nakháw'ä'iví'piye. ¹⁰ Hedího oe Jerusalem han dáy'an. In owha' p'ó'dédí'indi naa dínk'ú' báyéki t'owa Jesus-ví'in ûnmuu'in dovây-pankw'óeni'in, hedá ovây't'akhankhây'máa ihaydi naví tun wá' eepiyebá dáymági. ¹¹ Háyänbo naa omää in Hudíyovi méesate eejepiye otsonpúuwídí ovâywháwhá'namídí, hedá dáyk'hä'ä dovâykaygi'ámídí dít'ú'ndí Jesus-ví'piye wídív'wâyundepí'in. Naa hânho inbí'piye ot'ayyaapóedí Hudíyo namuupí'wi bú' i'ge dáykhen-jíyende dovây'hóenídí."

Paul-di Agrippa óet'óe'an háa ûnpóe'in hedího Jesus-ví'piye iwâyunde'in

¹² "Hedího han dáy'ámídí naa oe Damascus bú'piye omänwän. In owha' p'ó'dédí'indi wên ta'nin ho dín'an dõhúuwídí dínk'úuwídí in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in dovâypanhóenídí. ¹³ Naví tsondi unmuu'í, taagedi oe p'óegé omän dihaydi wí ko oe makówá'dí nawândi dóm'ú', i' thanbí shánkí nakohkay'i namuu, hedí ná'i kodí na'in gimännin t'ähkí dí'ánhógi. ¹⁴ T'ähkí'díbo nange gikanu. Ihaydi wí to'wídí Hebrew tundi

díhée'andi ot'oe. Dítu'an, 'Saul, Saul, háaḡan naa dít'òephadekando? U wí'bo biwänpiwá'o', wí búdu in phék'e'indi óesanhonin i'á'ts'áḡíndedi ipiwá'o' waag-ibá.'¹⁵ Naa otsikapóe, 'Nanbí Sedó, to-an unmuu? I'ḡi dítu'an, 'Jesus-ân omuu, u'ḡi dít'òephadekando'?

¹⁶ Nää ówínú. Naa uvi'piye dáykeeyan gá wide'mandân navi t'òe dîn'amídí, heḡi u'ḡi t'owa ovâyt'òekankhâymáa nää thaa dímu'ín, hewänbo ná'íḡá'ba joe, owáy wíyá uvi'piye dáykeeyandi hääwí wítu'ḡkangí'o'i wá' ovâyt'òekankhâymáa. ¹⁷ Naḡi wísankhâymáa wí'gín in Huḡíyo dimuu'ínbí'piye heḡá in Huḡíyo dimuupí'ínbí'piyá, heḡi inbí'weḡi naḡi wín'aywoení. ¹⁸ Dínhunná waagibá dikw'ó, hewänbo u'ḡi ovâykhäḡe'khâymáa dínkeepúuwíḡi heḡá Jôesi Tádávi ko i'ḡe dívíhúuwíḡi. Heḡá Satan i' Penísendiví mangedi ovâyjâa'andi Jôesi Tádávi mange ovâyk-wohkhâymáa. Heḡiho navi'piye dívíwâyundedi inbí t'aywó'di ovây'owóejé-í, heḡá in wé'gen navi'piye dívíwâyundedi navi'in dínmuu'índáḡi dívíwóení' gin Jesus-di dítu'an."

Paul-di Agrippa óetü'an iví t'òe i'ḡeḡi

¹⁹ "Heḡiho tsondi Agrippa, háa Jesus-di dítu'an waa makówáḡi dínkeepóeḡi díhée'andi naa dáy'a'ginnan. ²⁰ Páaḡé in Damascus bú'win dovâyhée'an, iwedá in Jerusalem-índá, heḡá oe Judea nange i'ḡe'gen t'ähká, heḡá in Huḡíyo dimuupí'in wänbo-á. Dovâytu'an inbí t'aywó'di dâyjoe'andi Jôesi Tádávi'piye dívíhâḡi-í, heḡá híwó dívitsiye'ámí dâykeeyamídí ta'gendi inbí t'aywó'di dâyjoe'annin. ²¹ Gin dáy'odího wên Huḡíyodí i' méesate hay'i khó'jé díyâ' heḡi díháyjí'in dívíkhâḡe'. ²² Hewänbo Jôesi Tádáḡi hääḡi wänbo t'ähkí naa díkhäḡe'do', heḡiho nää náwe owindi in ta'gen namuu'in t'ähkí t'owa dovâytu'máa, tobáháa he'ennin dimuu háa he'ennin dimuupí wänbo'. Hääwí t'ähkí ná'in t'owa dovâytu'máa-i-á, Moses-áḡi in Jôesi Tádávi tukhe'mindáḡi dítu'in napuwagí'o'ínbá namuu, heḡi wíyá hääwí wänbo wó'tü'pí. ²³ Indá dítu i' to'wí Jôesi Tádáḡi óesóḡe'i' t'owa ovây'aywoeníḡi it'òephadekhâymáa'in nachuu píhay, heḡi i-á i' páaḡé'i namúuní chuwa iwedí nawáywówápúuwíḡi, heḡânho i'ḡi wí'gín Huḡíyo-á Huḡíyo dimuupí'índá Jôesi Tádávi p'óeḡe ovâykeekankhâymáa."

²⁴ Wa'ḡi Paul ná'i hääwí ithaykw'óe'ó ihayḡi Festus tsíkhagipí ituwínú, "Paul, u-á bondoe'i-ân unmuu. Báyéki bihâ'an, heḡânkun unbondoe'puwamän."

²⁵ Hebo Paul-di óetü'an, "A'gindi Festus, naa bondoe'i wó'muupí. Naa híwó donhangintanmáaḡi in ta'gen namuu'índá' dáyhí'máa. ²⁶ I' tsondi Agrippa náwe na'ándi' únhanginná ná'i hääwí t'ähkí i'ḡeḡi. Heḡânkun iví páaḡépiye dáyhí'máaḡi hääwí wänbo wíḡókaayohpí. Naa híwó dínhanginná t'ähkí ná'i hääwí napóe i'ḡeḡi Agrippa-á nat'oe'in, gá kaḡi wí-napóepíḡän. ²⁷ Tsondi Agrippa, ti biwâyunde' háa in Jôesi Tádávi tukhe'min dítu'in? Dínhanginnân biwâyun-

de'in" gin Paul natú. ²⁸ Agrippa-di Paul óetü'an, "Ti un'ân gáhân u'ḡi wesebo wí Christian dípa'i'in?"

²⁹ Paul-di óetü'an, "Háḡéebá wesebo háa wíyá shánkí díhúuwí. Hebo naa Jôesi Tádávi'piye dáyjúusu'o' u-áḡi heḡá t'ähkí ná'in nää thaa dit'òeyankw'ó'nindáḡi naa waagibá ípúuwí'in. Hewänbo naa wó'da'pí kaḡenadi íwhimúuní'in, naa owhimuu waagibá."

³⁰⁻³¹ Paul ihí'bowa ihayḡi i' tsondi Agrippa heḡá i' tun-jó Festus-á, Bernice-á, heḡá in wé'gen iwe dik-w'ó'nindá dívíwínú, heḡi oe já'wépiye dipeedi dívíhée'an. Dítu, "Ná'i sendá háawin wên wänbo wí'i'anpí óeháyjíḡi háa napanchaníḡi wänbo'." ³² Heḡi Agrippa-di Festus óetü'an, "Ná'i sen dóma'p'áḡi-í'in dínkoḡiwän, hewänbo nää wíḡínkoḡipí, gá Caesar-di óntunjó'namí'in nada'póeḡän."

Paul wí kophé óetógi Rome-piye namú-íḡi

27 Heḡiho in tsonnin dí'ánshaapóe na'in kophé iwedí oe Italy-piye dísaaníḡi, heḡiho Paul heḡá wây-á pandáḡi ovâyjoe'an wí tägintä (100) sundado ovâytsónmáa'iví mange. Ná'i sendá Julius gin nakháwá, heḡi in sundado i' Rome-wi tsondi p'ó'déḡi'vín gin ovâykhâyá'de'in diwedí'i-ân namuu. ² Wí sen Aristarchus gin nakháwá'i wá' na'índáḡi naji', i-á Macedonia nangewi bú' Thessalonica iwedí'i namuu. Heḡi wí kophé Adramyttium bú' iwedí'i' ívítógi. Ná'i kophé-á nakhâymuu i' bú'ây eeje oe Asia nange p'o kíngé i'ḡe'piye namú-íḡi.

³ Wíyá tháwán oe Sidon bú' iwe ívívóyí'. Julius-di Paul híwó óe'andi iví k'ema'in óepuwámági, indi hääwí ún-táy'i' óemääníḡi. ⁴ Iwedá i' kophé iwedí gimää, hewänbo i' wáḡi tí'úupiye díchänuhúja', heḡiho oe Cyprus p'ojáaḡi shánkí nawaḡkaypí i'ḡeḡi gimää. ⁵ Oe p'o' p'ánäpiye giphade, heḡi Cilicia nange heḡá Pamphylia nangá p'o kíngé i'ḡe gimää, heḡáhá' oe Lycia nange wí bú' Myra gin dâytü'o' iwe gipówá. ⁶ Iwe i' sundado'ví tsondi wíyá pi'wí kophé Alexandria-wi namuu'i' ishää. Ná'i kophé-á Italy-piye namän, heḡiho dítu'an iwe ívítóení'in.

⁷ I' wáḡ hânho nakayḡi jóngíḡa' wí háyú thaa gipundee, heḡá báyéka ívít'òe'andi Cnidus bú' tsowa gipówá. I' wáḡ kay'i namuudí ee gimän diwepiye wíyá wíḡínpuhkoḡipí, heḡiho Crete k'áygé i'ḡeḡi giphade, Salmone gin dâytü'o' iwe, heḡá nawaḡkaypí'we i'ḡeḡi gimän. ⁸ Jóngíḡa' p'o kíngé i'ḡe gipundee, heḡi wí bú' Lasea gin dâytü'o' i tsowa gipówá. Náwe naná' diwá dâytü'o' "Híwó naná' i' kophé dívívóyí'nígí'" gin.

⁹ Iwebá híwó hay thaa gikw'ó. Ihayḡi nate'núpuwamändi híwó wínamuupí wíyá shánkí gimú-íḡi, heḡânho Paul-di ginnân ovâytumakhe'an: ¹⁰ "K'ema'in, naa ochanpoe'o wíyá shánkí náweḡi gimääḡá äyt'òephadekhâymáa. Ná'i kophé-á hé wóeḡebo gipeḡe-í, heḡá wây wên wá' dívíp'ot'aháḡanú-í." ¹¹ Hebo i' sundado'ví tsondi Paul-ví

† Luke wíyá Paul-áḡi naji'.

hí' ònt'òeyaaníw'wedí i' sen i' kophé iví' ùnmuu'i hedá i' sen isanhondi-á inbí hí'-á shánkí ovánt'òeyan. ¹² Ná'i kophé nawhí'án diwe wàhphade híwó' diwe wínanáhpí dâyte'núphaadé-ídí, hedího t'áhkí waa díví'ánshaamá-gi i' kophé iwedí wíyá bú'ay Phoenix gin dâytú'o' i' oe Crete nangebá naná' diwepiye dimú-ídí, iwe dâyte'núphaadé-ídí. Oe Phoenix dâykophéwhikw'óe'ó, hedí aakonpiye thanpiye jáadi hedá p'inpiye thanpiye jáadá óewáa'ahkhánde'.

Hânho iwáa'andá ikwá'nan

¹³ Hedího aakonphá'gedí híyáá iwáa'an dihaydí di'ân háa ditú waagi díví'amí'in, hedího iwedí gimáadi ná'i Crete p'ojáadi tsowa p'o kíngé i'gedí gimán. ¹⁴ Hebo háy napóe ihaydí wí wáa hânho kay'i ná'i Crete nange i'ge iwáa'an, i' wáa-á p'inpiye thanpiye jáadi i' wáa gin dâytú'o'. ¹⁵ I' wáa hânho nakaydí i' kophé óenándí wíyá páadépiye wí'únpuhkodípi, hedího i' kophé dâybée, hedí wáy i' wáadi díhon diwepiyedá' gimáa. ¹⁶ Wí p'ojáadi'ay Cauda gin dâytú'o' i' tsowa gíphade, i' wáa wàhphade wínakaypí iwe, hedí báyéki ívít'òe'an i' kophé'ay áywhimáa'i ná'i kophé gáhhá'yú' i' iwe kw'áye áytaygé-ídí. ¹⁷ I' kophé'ay dâywhisóge ihaydá i' kophé gáhhá'yú' i' whihkannin kay'indi dâywhibuugi'an wí-natha'dee-ípidí. Hedá i' te'aa i' wáadi i' kophé óechá-nunde'i-á dâywáve, gá dikhunwóeda'dân oe Syrtis gin dâytú'o' iwe dikhákwodee-i'in, i' p'oe iwe wàhphade wínowá'ánpídí. Hedího iwedí díwánpip'omáa.

¹⁸ Wíyá tháwán wá' i' wáa hânho nakay, hedího in kophé'in sená' wí hé i' kophé iwe naku'undi p'oe iwepiye dâychánu, i' kophé wàhphade wínakháa-ípidí. ¹⁹ Hedá wíyá tháwándá inbo i' kophé'i hááwí wá' p'oe iwe dâychánu. ²⁰ Báyéki thaa agóyó wánbo than wánbo wí'áymú'pí, hedí i' wáa nahánpídí kay'i iwáa'o'. Hedího gí'ân há'to wówá'in gípee-i'in.

²¹ Báyéki thaa wí'ívíhúyuanpí. Hedí Paul inbí páadépiye nawindi ovâytú'an, "K'ema'in, shánkí híwó namúuniwán naví tun dínt'òeyaanídí Crete diwedí wígipee-ípi'in otú waa. Háy úvít'òeyandáho há'to ná'i kây iwe gípóewíwán hedá i' hááwí há'to gípedée-íwán. ²² Hebo náa wí'úvít'âyíngimáánípi. Tobáháa ná'i kophé natha'dee wánbo há'to to'wí wánbo óep'oháyjí. ²³ Naa Jôesi Tádáví' omuu, hedá iví t'òe-á dôn'o', hedí khú'dí wêe iví makówáwí t'òepá'áa'i dínpówá, ²⁴ i-á naví nú' nawindi ginnân dítu'an: 'Paul, wí'unkhunwóeda'ípi. Ú' ta'gendi Caesar-ví páadépiye bikwínugi'o, hedí ú' unmuudí ná'in ú-áadí díji'in há'to wêe wánbo nachuu-í.' ²⁵ Hedânho k'ema'in, wí'íkhunwóeda'ípi. Naa dâywâyunde ná'in Jôesi Tádá natú'inbo napuwagi'o'in. ²⁶ Hewánbo wí p'ojáadi eedí gikhákwodee-í'."

²⁷ Wíje jáadi daphade, hedí wa'dí i' wáadi i' mâap'oe Adriatic gin dâytú'o' i'ge díchánuhon. Khun pinudí háádi naná' dihaydí in kophé'in sená' ditú nan tsowa nú' gipowamännin. ²⁸ Dâywá'ántaayan, hedí wétá'dí jónu (24) kwi'óhpa taa nawá'án gin dâyshaa. Wíyá

shánkí háy dimáadá wíyá dâywá'ántaayan dihaydá tã'dí kháve (18) kwi'óhpa taa-á nawá'án. ²⁹ Dikhunwóeda' i' kophé k'uu eedí óechánukháymáa'in, hedího i' kophé t'úuphá'gedí jónu kháa'i kwák'u maayáá'i dâywaje whihkannin eeje, hedá diwówayéñé'ndí nathay píhay dívíjûusu'an.

³⁰ Ná'in kophé'in t'òe'in i' kophé iwedí diwháveda' di-jáanídí, hedího i' kophé'ay p'oe iwe dâywáve. Hedáhá' i' kophé gáhhá'yú' i' páadépiyedi wíyá maayáá'i dâywajekhýmáa waagibá díví'o'. ³¹ Hebo Paul-di in sundado hedá inbí tsondi-á ovâytú'an, "Ná'in kophé'in t'òe'in ná'i kophé iwe dívíwóy'í'pídí, undá há'to wówá'in ípee-í." ³² Hedího in sundado i kophé'ay nawhí'ándí whihkannin dâyts'á', hedí i kophé'ay nama'p'á'.

³³ Nathaypuwamán dihaydí Paul-di ovâytú'an dívíhúyuanpí gin. Ovâytú'an, "Wíje jáadi t'áhkí hânho úvít'ánshaamáadí húukanpí'inbo íji." ³⁴ Hedího náa naadi kay'indi wâytumáa, háawin wên híwóhpi'in wánbo wí'únpuwagi'opí, hedânho bíhúyuan, wí koegí' ún-táy íchuu-ípidí." ³⁵ Ihí'bowa ihaydí wí pává iké'dí Jôesi Taa ikú'daa'an, hedí wí ihávedí ik'oe. ³⁶ Indi gin i'annin óemú'dí shánkí híwó dichanpóedí in wá' dívíhúyuan. ³⁷ Wégín tãgintãdáhá' tségingtã'dí sí (276) t'owa i' kophé iwe gito'on. ³⁸ T'áhkí dívíshú'an dihaydí, i' táhtân p'oe iwe dâychánu, i' kophé ihay wínakháa-ípidí.

I' kophé natha'dee

³⁹ Nathanpee ihaydí, in kophé'in t'òe'in i' nan dâymú' i' wídâytaapí. Hewánbo na'okháná hedá nap'oehángíná' diwe dâymú', hedího díví'ánshaamági dínkodídáho i' kophé dâypuhkannamídí iwepiye, hedânho i' okhân deedí dâywóy'í'ndí. ⁴⁰ I' kwák'u maayáá'i nawhí'wa'jendí whihkannin dâyts'á', hedí i' p'oe iwebo dâyjoe'an. Hedí ihaydíbá i' kophé óebéede'i phéphá' nawhimuu'i whihkannin dâywhihsuu. Hedáhá' in páadépiye'in te'aa dâytege, i' wáadi i' kophé ee na'okháná' diwepiye óechánuts'úude-ídí. ⁴¹ Hebo wí'náphá'gedí nap'ohkayji' iwe na'okhánbóedí'án, hedí iwe i' kophé páadépiye ichánudí nakháhsogedeedí wínejáapóepí. Ihaydá i' kophé t'úupiyé'i' i' p'oe oepiyá náapiyá kaygindi na'á'yápoe'odí óewhéekanhon.

⁴² In sundado díví'ánshaamáa in pan ovâyháanú-ídí, hedânho nan diwepiye wídívíkohsáy-ípidí díjáanídí. ⁴³ Hewánbo Paul-ví wówátsi ón'aywoen'in i' sundadoví tsondi nada'dí to'wí wánbo wí'ovâykhé'máagipi. In to'wên dikohsahá'in ovâyjôn p'oe iwe dívíjaymú-í nan diwepiye dívíkohsáy-ídí. ⁴⁴ Ihaydáhá' in wé'gendá ovâytú'an i' phéphá' háa i' kophéwí phéwhée óep'omáa'i'dí dívítsáhsaa-i'in. Handídânho t'áhkídíbo nan diwe wówá'in gípówá.

Oe Malta diji?

28 T'ähkídíbo nan deedi wówá'in gipówá ihaydi, ná'i p'ojâadi Malta gin dâytü'o'in gínhanginpóe.

² In t'owa iwe'indi híwó dísígí'an. Ikwá'dodi nat'ée, hediho dâypa't'égi, hedi dítü'an i' phaa nú'piye ívîhâadi-ídí ívísúwá'ámídí. ³ Paul íphé'âywé'ge'an ipha'kw'óenídí, hedi ipha'kw'óe'ó ihaydi wí p'âyü phaadi óesúwánáandi phé jâadi napee, hedi Paul-ví man deedi ikhuugeewhi'k'ú'. ⁴ In t'owa i' nange'indi i' p'âyü Paul-ví man deedi nawhi'k'óe'in óemû', hedi dívítü'an, "Ná'i sendá mađi ta'gendi t'owa t'akhânu'i' namuu, hedi tobá óep'ohaypí wänbo', nanbí jôesi 'Ovâyt'owatuhchâunde'i'" gin gínkháwá'i'di há'to óewówápeemâáni." ⁵ Hewänbo Paul ívî man iwádâa'andi i' p'âyü i' phaa iwe nake't'á, hedi háabo Paul wí'ünpóepí. ⁶ In t'owa di'ánde' i' p'âyüdi óekhu-ugee ee ûntee-f'in, háa mađi wesebo nachuhkaanú-í. Hewänbo thaa t'ähkí dívítsíkha'andi Paul háabo wí'ünpóepí, hediho inbí ánshaa dâ'yegó'andi dívítü'an, "Ta'gendi ná'i sendá jôesi waagi'ba namuu."

⁷ I' sen ná'i p'ojâadi ee natsonnáandi? Publius gin nakháwá. Ívísúwá'o' iwe tsowa ûnnavak'w'ó, hedi sígídí na'in dîhógídi ívî tewhá ûnná' diwe poje thaa dívóyí'mági hedá híwó'dá dí'âyíngi'an. ⁸ Publius-ví tádá whohte eedi ûnhayk'óe. Natsáwâp'íde' hedá nasihaydi óe'âáde'. Ee nahayk'óe eepiye Paul nats'ú, hedi ívî mandí óetâgedi ónjûusu'andi hekháa óemági. ⁹ Ná'in napóe ihaydi báyéki in wé'gen nangewin dihay'in Paul-ví'piye dí'âä, hedi in wá' hekháa ovây mági. ¹⁰ Indi báyéki díhâáwímági na'in, hedi poje p'óe naphade ihaydi iwedí gimän dihaydi i' gíntáy'i' t'ähkí dí mági.

¹¹ Wí kophé Alexandria-wi namuu'i' i' p'ojâadi iwebá ite'núphade'i' iwe ívítógi. I' kophé-á Castor-áđí Pollux-áđí gin dâytü'o'. ¹²⁻¹³ Oe Syracuse bú' gipówá, hedi poje thaa iwe ívívóyí'. Iwedí p'o kíngé i'gedá' gimää, hedi Rhegium bú' iwe gipówá. Wíyá tháwán aakonphá'gedí iwáá'an, hediho wíyá tháwándá Puteoli bú' gipówá. ¹⁴⁻¹⁵ Iwe wên Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in âyshaa, hedi indi kay'indi dítü'an indáđí wêe jâadi ívívóyí'ni'in. Iwedí wíyá gimändi oe Rome-piye wây-á t'íuwin páadé'in Rome-win dimuu'in nanbí'gedí dínhanginpóe, hediho gín'ayjay'ää. Dâyhâáwíku'kw'óe'ó iwe Ap-pius gin dâytü'o' iwehay wáy wên dí'âä, wây-á wëndá wâhphade kayi' wídí'âhpídí oe "Poje Kaykhanwówá Tewhá" gin dâytü'o' iwe díjay. Paul-di ovây mû' ihaydi jôesi Táđá óekú'daa'an, hedá ívî pí'ná khor'jé-á shánki nakaypóe. Han âyphade, ihaydáhá' wí háyü thaa iwe oe Rome gipówá.

Oe Rome Paul napannán diwe in Hudíyo ovâyhí'máa

¹⁶ Oe Rome gipówá ihaydi Paul wí'bo óethayemági, hewänbo wí sundadodi óe'âyíngimáa.

¹⁷ Poje thaa naphade ihaydi Paul-di in Hudíyo p'ó'déđí'in oe Rome dithaa'in ívî'we ovâywé'getü'an. Dípówá ihaydi ovâyü'an, "Tí'úuwin páadé'in, tobá nanbí thehtáy pahpá'inbí khuu a'gínkhânu naa wídáy'anpí wänbo', hedá nanbí t'owavi'piye wên yá'dâapi'in wänbo wídáy'anpí, in Jerusalem-win p'ó'déđí'indi dípankê', hedi ná'in Rome-winbí mange díkán. ¹⁸ In Rome-windi háawin t'aywó'nin naa dáy'an-nin dínnuwä, hewänbo indá dínhanginpóe háawin díháji'in wänbo wídáy'anpídí, hediho díma'p'âädi-f'in dida'wän. ¹⁹ Hewänbo in Hudíyo wídida'pí in Rome-windi díma'p'âädi-f'in, hediho shánki híwó dínpóe otüünídí Caesar-ví tunjówhágé iwe dínunjó'namí'in. Naa gin dáy'an tobá wên t'ehpide tun wídómáapí wänbo naví t'owa in Hudíyo dimuu'in dovây't'e'p'êede-ídí. ²⁰ Hedânkun naadi wâyükhánnan ná'i háäwí i'gedí wâyhée'ámídí. I' to'wí in Israel-win t'owadi óet-síkha'máa'iví'piyebá naa dáywâyundedânho ná'i kadé-nađi owhimuu."

²¹ Indi Paul óetü'an, "Na'in wên ta'nin wänbo uví'gedí natü'nin oe Judea-đi wí'âykê'pí, háa wí Hudíyo t'íu páadé'i owedi na'ää'i wänbo wên híwóhpí'in nat'oe'in uví'gedí wínatühpí. ²² Hebo na'in gínhangin-ná to'wên t'ähkí híwóhpí dívíhí'máa'in ná'in ts'âamin háhkan ni'gedí. Hedânho gida' ü'di dítü'âami'in háawi uví wâyü úmuu'in."

²³ Hediho in Hudíyo wí thaa dâyde'man wíyá dí'âä-ígí, hedi i' thaa napówá ihaydi báyéki dí'âä. Hédéndí hé'dibo iwedí nakin diwehay báyéki háäwí Paul-di ovâyhée'an. Háa jôesi Táđáđí t'ähkí t'owa ovâysíghóen'in nada' waa ovâythayyan, hedi Moses-ví tun ni'gedí hedá jôesi Táđávi tukhe'minbí tun ni'gedá ovây't'oe'andi ikhâde Jesus-ví'piye ovây-wâyükanamídí. ²⁴ Paul-ví hí' dâysígí'andi dívíwâyü wáy wên, wáy wëndá joe. ²⁵ Hedi in Hudíyo handá' wídín'ánshaamuupídí iwedí dívíjâa'an, hewänbo wa' dipeepídíbo Paul-di ná'i t'ä'ge hí' ovâyü'an: "T' Yá'dâa'i P'owâhâadi hân'oe Isaiah óetü'an unbí thehtáy pahpá'inbí'piye namú-ídí ná'i jôesi Táđávi hí' ovâyü'âamídí:

²⁶ Ihaydâ' ít'ó've-í, hewänbo há'to íka'póewí, ihaydâ' bínmú'be-í, hewänbo há'to únkeepúuwí.

²⁷ Íp'óhkâymuudi wí'íka'póya'pí.

Úv'ojemankw'óđidáhá' úvítsikhâmu.

Gin úv'ianpídá unbí tséedí bínmúuní

hedá unbí ojedá ít'oe-í

hedá ta'gendi íka'póewí,

hedá naví'piye í'ää-í yá'dâa'in wâypa'ídí, gin jôesi

Táđá natü.Ná'i hí' natü'i-á ta'gen namuu. ²⁸ Hedânho náä ná'in únkhây'ä' únhanginnáan'in: jôesi Táđávi hí' in Hudíyo dimuupí'in ovâysan ovây'aywoenídí. In-

† Ná'i kophé páadépiye wíje p'ónbay waagi dakeet'óe'in dachá, indá in Alexandria t'owavi jôesi dínmuu, Castor-áđí Pollux-áđí gin dakháwá.

nânkun dívít'ôeyaaní." ²⁹ Paul ihí'bowa ihayđi in Hudíyo dívítuhánbodi dipee.

³⁰ Paul wíje pąayo iwe na'án, heđi iwá'âa i' tewhá ee nachanídí. To'wên ûnpwăpówá'in t'ăhkí ovâysígíhógi.

³¹ I'đi Jôesi Tádáví khuu i'gedi ovâyt'ôe'an, heđá Jesus Christ i' shánkí natsonji'iví'gedá ovâyhá'an. Khunwôeda'ginpídíbo ihée'an, heđi to'wígí wânbo wí'óekhâ'anpí.

ROMANS

1 Naa Paul omuu'i, Jesus Christ-gi' dáy't'ôe'o'idi ná'in tã'nin wãysande' un Rome búu'ú iwe íthaa'in. Yôesi Tádádí naa díde'man hedá dísaanígi' dí sóge iví híwó'di tũy t'owa dovâyt'ôe'ãmídí. ² Hãn'oe-bo Yôesi natũ ná'i híwó'di tũy na'in dí máãni'in, hedí iví tukhẽ'min iví tã'nin diwe i dâytã'nan. ³⁻⁴ Iví ay Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'iví'gedi dâytã'nan. Na'aypuyã ihaydi nat'owasenpaa, hedí iví thehtáy pah-pãa David i hãn'oe'i tsondi namuu'iví t'úugé kã'ãã'in-bí'wedího na'aypuyã. Hedí Jesus nachuudi nawáy-wówápóe ihaydi i Yã'dãa'i P'owãhããdi dínkeeyan ta'-gendi Yôesi Tádádí ay wá' ûnmuu'in. ⁵ Hãa Jesus i'an waa namuudi Yôesi Tádá navi'piye' híwó'di namuu, hedího in Hudíyo dimuup'i'in t'owa wéngé t'ãhkí dithaa'inbí'piyeho naa dísan dovâykhãge'namídí iví tũy ipiye' dívíwhãýú-ídí hedá ôn'a'ginnamídá. Kin dáy'o' hedãnho t'owadi óetegé-ídí. ⁶ Hedá un wá' Yôesi Tádádí wovãytukãnnan Jesus Christ-ví'in ímúnídí.

⁷ Hedího un t'ãhkí oe Rome íkw'ó'nin wãysengi-tũmãa. Yôesi Tádádí wovãyséegí hedá wovãyde'man iví t'owa ímúnídí. Idá hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-dídá séegísehkanã wovãymããní hedá wovâykhãge'-namí ánsaaginpidíbo' íkwó'nídí.

Paul oe Rome-piye' napunda'

⁸ Hedí naã-á hããdi Jesus Christ dóhée'an ginhay-á Yôesi navi' Tádá dókú'daa'o' un t'ãhkí ímuudi, gá wéngé t'ãhkí t'owa dívíhí'mããdãn unbí whãýy i'gedi. ⁹⁻¹⁰ Yôesi Tádá-áho ûnhanginná ná'i naa otũ'di ta'gen namuu'in. Igi' pín ta'ge haydi dáy't'ôemãa t'owa dovãytũ'odi i híwó'di tũy iví ay Jesus-ví'gedi, hedí hããdi wãnbo t'ãhkí wãyyũusu'o'. Yôesi dóda'mãa i-á natũdãho hanwaapídíbo unbí'piye' dípunmããní, ¹¹ gá hãnho o'ãdãapunda'dãn. Naa oda' hããwí i Yã'dãa'i P'owãhããdi naa díhã'andi' wãphãde'-i'in, hedãnho unbí whãýy shãnkího únkay-ídí. ¹² Kinnã otũ'da': Undádí naa-ãdí wé'ge ívíkhãge'namí kwee waa sen waa gi'ããnídídí, handã' ívíwhãýundedí.

¹³ Tí'ũuwín páadé'in, oda' ûnhanginnãni'in hãýãn wãnbo dáy'ãnsaamãa omú-ídí unbí'piye', hewãnbo hããdi waa hããwídí dí'ahkhãnde'. Hãnho oda' báyékidí unbí búu'úwín Jesus-ví'piye' dovâywhãýy'ãmí'in, in wé'ge'in Hudíyo dimuup'i'in t'owa dovâywhãýy'an waagibã. ¹⁴⁻¹⁵ Naa t'ãhkí t'owa hããwí ophaamuu waag-ibã ochãã, tobã háawín dimúní wãnbo', in Greek tũydi dívíhée'o'indá in pí'wí tũydi dívíhée'o'indá, in hãnho díhã'indá in díhãhpí'indá, gá Yôesidi naa dí sógedãn iví

híwó'di tũy t'ãhkí t'owa dovãyt'ôe'ãmídí. Hedãnho shãnkí oda' un oe Rome diwe íkw'ó'nin wã' wãyt'ôe'ãmí'in.

Yôesi Tádádí híwó'di tũy-á ûnkay

¹⁶ Yôesi Tádádí híwó'di tũydi naa wídíwôeda'mãhpí. Ná'i tũy-ãn nakay, hedí i'gedi Yôesidi t'ãhkí t'owa in ipiye' dívíwhãýunde'in ovãý'aywonde', páadé in Hudíyo dimuu'indá, hedá in Hudíyo dimuup'i'indá wã'. ¹⁷ Ná'i híwó'di tũydi díhã'andi gínhanginná hãa Yôesi Tádádí t'owa ovãychããmãa'in t'aywó'di dãmãapí waa-gi. Hewãnbo inbí whãýy dínmuu'ídída' kin i'o', hããwí híwó'di díví'o'i namuudã yoe, iví tã'nin diwe ûntã'muu waagi:

Wí to'wí Yôesiví'piye' ta'gendi iwãýundedãho', iví whãýy ûnmuudíbo Yôesidi óechããmãa t'aywó'di imãapí waagi, hedí wówãtsi óemããní.

Yôesi Tádádí wên t'owa ovãytuchãñukhãymãa

¹⁸ Yôesi Tádá oe makówa na'ãndidi dínkeeyo' ovãytuchãñukhãymãa'in in to'wên óe'a'gínpi'indá hedá in yã'dãapí' díví'o'indá, hãa díví'o'in namuudi nat'aydi. Hedí híwó'pí díví'odíbo Yôesiví ta'gen ûnmuu'in ônkaayo hedãnho wé'ge'in t'owa wídãýtãa-ípídí. ¹⁹ Dínkoeđi híwó' dínhanginnãnídí Yôesiví'gedi, gá idi ovãýhangin'ãnnãdãn. ²⁰ Yôesi Tádá pínnãn kay imãa hãnhay wãnbo nahãndepí'in, hedí idã' Yôesi namuu hãnhay nanãn wãnbo'. Tobã tséedí Yôesi ãymúndepí wãnbo', ná'i nan oepãa íkhíyẽ ihaydi waabo' thay'eedi ná'i hããwí gínhanginná iví'gedi i hããwí ipaa'idi. Hedãnkun t'owa wídínkoeđípí ditũnídí wídínhangin-nãhpí'in.

²¹ Hewãnbo tobã Yôesiví'gedi t'owa dínhanginnãn wãnbo', óe'a'ginnãmíví'wedí hedíhãa óekú'-daa'ãmíví'wedí dínkhãý'ã' waagi, inbí ánsaa wídínchã'muupí hedá inbí hangintandã dãmãapídí khũy i'gebo diyí'. ²² Báyéki díhã kin dí'ãnde', hewãnbo hangintãhpí'indã' dimuu. ²³ Tobã Yôesi-á t'ãhkíví kw'ãye namuu wãnbo', hedá iví wówãtsi-á hãnhay wãnbo wí'ũnhãndepí, ná'in t'owãdãho wíyã wí'óe'a'gínmãhpí; hedí tobã Yôesi nachu'pí wãnbo hedá t'owa-á dit'ãhãnde wãnbo', báyéki hããwí t'owa waabã dínchãã'in dãmãkhíyẽ inbí yôesi dínmúnídí, hedá báyéki wíyã hããwí-á dãmãpaa, tsídé-á p'oe kanu-á hãã-

pandá pǎäyü-á waagá dínchǎä'i, heđi ná'i hǎäwí dǎy-paa'i wá' dǎy'a'ginmä'.

²⁴ Heđiho Yôesidi ovâyyo'e'o' díví'ámíđi ná'i yǎ'dǎapí' inbí pí'ná' khó'yéđi dikanda'i, heđi wôeda'ginpíđi yǎ'dǎapí' hǎäwí wí'ná' táyedi inbí túu'úđi dívítsiye'o'.

²⁵ Wíyá wíđívít'óyandepí in ta'gen namuu'in Yôesiví'gedi, heđi i hôeyó namuu'idǎ' dívíwhǎyunde'. I hǎäwí Yôesi ikhíyé'idǎ' dǎy'a'ginmä' heđá ipiye' dívíyúusu'o', Yôesiví'piyá yoe, i-á ná'i hǎäwí ikhíyé'i namuu. Idǎ'mân hay'i namuu kin t'owa dínkhǎy'ǎ' hǎäđi wänbo t'ǎhkí ditúní'in. Hamân.

²⁶ Heđi in t'owa ná'i yǎ'dǎapíkan díví'o'indá Yôesidi ovâyyo'e'o' i wôeda'wó'gí hǎäwí hânho dikanda'i wíyá díví'ǎámíđi. In kwiyǎ' wänbo háa inbí wówátsi thaa dínmúní waagi wíđithaapí, heđá wáy-á kwiyǎ'dáđi inbí túu'úđi dívít'aywó'kanmáa. ²⁷ Heđi in senǎ' wá' han waagibá dívíkanhon. Inbí kweeyôe-áđi dívítháye'bé-íví'wedí dínkhǎy'ǎ' waagi, shánkíđi dida' wáy-á senǎ'dáđi inbí túu'úđi dívít'aywó'kanmá've-í'in. Heđi ná'in senǎ' wôeda'wó'gí wí'ná' táyedi dívítsiye'ođi i tuchǎnu dín'ǎ'i ovâyma', heđi inbí t'aywó'di dínmuuđi inbí túu'ú dǎyepede'e'o'.

²⁸ Dichanpo' wínachǎ'muupi'in Yôesiví'gedi ta'ge díví'ánshaa'ǎámíđi, heđiho Yôesidi ovâyyo'e'o' inbí yǎ'dǎapí' ánskaa-áđi, i hǎäwí dínkankhǎy'ǎhpí' díví'ámíđi. ²⁹ Yǎ'dǎapí'-áđi híwó'pí'-áđiđǎ' inbí pí'ná' khó'yé dín'to'on; hânho dihá't'aa; wáy-á to'wéndáđá háa'wänbo-á dimuu; hânho dithúut'óe; hǎäđi wänbo t'ǎhkí dit'owat'ǎkhanuda'; hânho dívít'aymáa; hǎäđi wänbo t'ǎhkí dívíhóeyómáa; wáy-á t'owaví'gedi yanǎki díví'ánshaamáa heđá dívíhí'máa; ³⁰ t'owa dǎy-tųųsúu'o'; Yôesi dǎyt'ay; t'owa t'ǎmǎgí' dǎytųmáa; dívíyêngi; dívípíhuude'; wíyá shánkí t'aywó'di ts'ǎabi í'gedi díví'ánshaamáa díví'ámíđi; inbí táđá-á yíyá-á wíđáyt'óyandepí; ³¹ inbí ánskaa-á wíđínchǎ'muupí; háa dívítų'an waa wíđíví'opí; inbí maatu'indá wíđâyseégípí; wáy-á to'wênbí'piye' wíđi'iyapo'pí. ³² Yôesi natsonpóe in to'wên ha'wâa díví'o'indá dínkhǎy'ǎ' diháñi'in, hewänbo ná'i dínhanginnân wänbo handǎ' dívíkanhon, heđá hǎ'idǎ'ba' yoe, ovây-hí'an wáy-á to'wên hanbá díví'ámíđi.

Na'indá wígin'óepí gitúníđi t'owaví'gedi háa dín'ǎ'in

2 Heđiho wí to'wíđi wáy-á t'owa ovâyttųsúu'ođi natú' t'aywó'to'in dimuu'in, i-á há'to únkoedí-í natúní'in wí'bo wí't'aywó'napi'in, tobá to'wí namúní wänbo'. In wé'ge'inbí'gedi kin waagi ihé'ođi, wí'bo iví t'aywó'di ipikeekw'óe'ó, gá in waagibá it'aywó'dodân. ² Heđi gínhanginná Yôesi híwó' i'o'in in t'owa kin díví'o'in ovâyttuchǎnuđi, gá i-á únhanginnândân ta'-gendi háawin dimuu'in. ³ Ná'i to'wíđi wáy-á to'wên ovâyttųsúu'ođi hewänbo in waagibá it'aywó'dodi ma'đi na'ánde Yôesidi há'to óetuchǎnú-í'in. ⁴ Heđá wá' tobá Yôesi na'inbí'piye' híwó'di namuu wänbo heđá hânho nabo'atǎ wänbo-á, ma'đi ná'i to'wí na'ánde

hǎäbo wínamuupi'in. Ti wí'únhanginnáhpí'an Yôesi i-áđi híwó'di namuu'in, gá Yôesi nada'dân ná'i to'wí iví t'aywó'di iyoe'ámí'in?

⁵ Hewanbo t'óyanpí'đǎ' namuudi heđá iví t'aywó'di iyoe'ánpíđi, iví tuchǎnu shánkí pín'aywó'nin únmuńi owáy Yôesidi t'owa ovâyttuchǎnu ihayđi, inbí t'aywó'di dínmuuđi nat'ayđi. Ihayđá Yôesi in t'owa ovâyta'ge-keekw'ôení háa híwó' háa híwó'pí díví'annin. ⁶ Wéndá híwó' íví'o', heđá wéndá híwó'pí íví'o', heđi Yôesidi na'in wí'ínbo dímääni hǎäwí gín'ǎ'i. ⁷ Wáy wên t'owa-á hǎäđi wänbo t'ǎhkí híwó' dívíkanhon, heđi dida' Yôesidi ovâytege-í'in heđá híwó' ovâyma've-í'in, heđá dida' hânhay wänbo t'ǎhkí diwówáyęení'in. Ná'in t'owa-á Yôesidi wówátsi nahándepí'in ovâymaäni. ⁸ Wáy-á t'owa-á diháǎkhǎđǎ ingí'đǎ' hǎäwí t'ǎhkí dikanda', heđi Yôesiví ta'gen únmuu'in wí'ón'a'ginpí, hewänbo shánkíđi in yǎ'dǎapí'in namuu'in dívíkanhon. Kí'min t'owa-áho Yôesidi ovâyttuchǎnukhǎymáa, indáđi nat'ayđi. ⁹ To'wên t'ǎhkí dívíyǎ'dǎapítsiye'annindá wí'ínbo báyéki t'ôephade dínpuwí, páade in Hudíyo dimuu'indá, hewänbo wá' in Hudíyo dimuupi'indá. ¹⁰ Hewänbo in t'owa híwó' díví'annindá Yôesidi ovâytege-í heđá híwó' ovâyma've-í, heđá híhchan ánskaa-á ovâymaäni, páade in Hudíyo dimuu'indá, hewänbo wá' in Hudíyo dimuupi'indá, ¹¹ gá Yôesidá t'ǎhkí t'owa handǎ' ovâymaädân.

Yôesi Táđáđǎ'mân únk'óe natúníđi t'owaví'gedi háa dín'ǎ'in

¹² In Hudíyo dimuupi'in wíđáytaapí i tsontų Moses itǎ'nandí', hewänbo dívít'aywó'dodibo' ovâyttuchǎnú-í tobá i tsontų dǎymáapí wänbo'. Heđá in Hudíyo-á ná'i tsontų-á dǎytaa wänbo', dívít'aywó'dodibo i tsontųđǎ inbí t'aywó'di dínmuu'i ovâykeekw'ôení. ¹³ In to'wên Yôesiví tsontų dǎy'a'ginnannindáho Yôesidi ovâychǎmáa t'aywó'di wíđâymaapí waagi, in to'wên diwänpit'o'indǎ'ba' yoe. ¹⁴ Tobá in Hudíyo dimuupi'in Moses-ví tsontų dǎymáapí wänbo', háa ná'i tsontų natú' waagi wí'bo díví'odǎ, kindíđi na-keepo' ho dínhanginná'nin háa híwó'di namuu'in heđá háa híwó'di namuupi'indá, ¹⁵ heđiho háa díví'o'in namuudi nakeepo' i tsontų Moses itǎ'nandibá inbí ánskaa iwebo dǎymáa'in, heđi inbí pí'ná' khó'yé wá' di-taachanpo' háa híwó' díví'o'in háa yoe. ¹⁶ Heđiho i thaa napówá-í Yôesi Táđáđi t'ǎhkí t'owa ovâykeekw'ôeníđi háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, tobá kaadi díví'an wänbo'. Heđi Christ Jesus-áho i namuu óesóge'i kin ovayttų'ámíđi. Kindá ihayđǎ' t'owa dovâyttų'o', Yôesiví híwó'di ttų dovâytt'óe'ođi.

In Hudíyo-áđi Yôesiví tsontų únmuu'i-áđi

¹⁷ Ma'đi wí to'wí wí'bo iví'gedi ihí'máadí natú' wí kodí'đi Hudíyo namuu'in, heđi na'ánde Moses-ví tsontų itađibo' ón'aywoeni'in, heđi iyêngihé'e'ođi natú' Yôesi óe'a'ginmä'in. ¹⁸ I-á únhanginná háa Yôesi

nada'in i'ámí'in, hedá ûnhanginná wá' wé'i wí yä'dâa'i namuu'in wé'i wí yä'dâapí' namuu'indá gá Yôesiví tsonttũ iwedi nahâhpóedân, ¹⁹ hedího na'ánde' ovây-pahûuwí'in in to'wên tsí't'aa'in waagi'inbá dimuu'in, Yôesiví'gedi wíđínhanginnáhpídí, hedá in to'wên phakhkũ ee dikw'ó'ningí'-á wí kohthay waagibá namuu gin na'ánde'. ²⁰ Hedá wá' nada' in to'wên Yôesiví'gedi háäbo wíđínhanginnáhpí'in ovây-häwíthayyámí'in, hedá in to'wên áyyää waagi'inbá dimuu'in ovâyhá'ámí, gá ná'i tsonttũ imáa'in diwedi ûnhanginnândân t'âhkí in ta'gen namuu'in. ²¹ Idi pí'wên t'owa ovâyhá'o, hedí háađan i-á wí'bo wí'ipi-há'opí? Idi ovâytumakhe'o wíđívísä'mamípídí, hedí háađan i isä'bo'? ²² Wây-á t'owa ovâyty'o wíyá to'wíwí sedó-áđí háa kwiyó-áđí wíđívíwhqkwomá've-ípi gin, hedí háađan i-á wí'bo kinbá it'aywó'do'? I natũ' it'ay'in i háäwí t'owa dâykhiyé'i' inbí yôesi dínmuu waa dâychä'i, hedí háađan i-á ná'i háäwíwí isä'bo' i tewhá wáyýe nakw'ó' deeye? ²³ Iphuudeđi natũ' Yôesiví tsonttũ itaa'in, hedí háađan ná'i tsonttũ i'a'gindopídí Yôesi wôeda' iwe óesógénde'? ²⁴ Háa Yôesiví tã'nin diwe natã'muu waa napo', kinnân natũ'di:

Háa un Hudíyo ímuu'in úv'í'o'in namuudi ná'in Hudíyo dimuupí'in Yôesiví'gedi yanákí dívíhée'o'.

In Hudíyoví k'ewé' taadibo há'to in ovây'aywoení

²⁵ Wí Hudíyo Yôesiví tsonttũ i'a'gindodáho', in Hudíyoví k'ewé' taa imáa'indá ûnchã'muu; hewänbo ná'i tsonttũ i'a'gindopídá, tobá nataamuu wänbo' iví taa wí'ûnchã'muupí. ²⁶ Hedí wí Hudíyo namuupí' Yôesiví tsonttũ i'a'gindodí tobá in Hudíyoví k'ewé' taa imáapí wänbo', Yôesidí óechäa nataamuu waagibá. ²⁷ Wí to'wí iví túu'ú ûnk'ewé'taamuupídí hewänbo i tsonttũ i'a'gindodá un Hudíyo ímuu'in wovâykeekw'óe'ó híwó' wí'úv'í'opídí, gá i tsonttũ wíwín'a'gindopíđân, tobá ná'i tsonttũ-á úntã'muu wänbo hedá tobá ík'ewé'taamuu wänbo'.

²⁸⁻²⁹ To'wí wänbo wí Hudíyo waa nawänpi'aypũyãđibo ta'gendi Hudíyo wínamuupí. Hedí wí to'wí in ta'gennin k'ewé' taa wí'imáapí wên k'ewé' taadí iví túu'ú eedi óewänpitaa'andibo'. Hewänbo nakhây'ä' wí to'wí iví pí'ná khó'yé-áho kodí'di Hudíyo namúní'in hedânho ta'gendi há'bi namúnídí, hedá in ta'gennin k'ewé' taa-á pí'ná khó'yé'á imá've-í'indá ûnkhây'ä'. Hedí kin waagi ûnpo' i tsonttũ iwänpi'a'gindodíđã'ba yoe, hewänbo i Yä'dâa'i P'oewãhãđi óetaa'an waagibá nakhây'ä'. Wí to'wí há'biví'gedi Yôesi-ân híwó' ihée'o', t'owadã'ba yoe.

3 Ma'đi to'wí na'ãanı, "Häa-an in Hudíyo dâymáa in wé'ge'in t'owa dâymáapí'? Hedí háagí'innan nachã'muu hä'in Hudíyoví k'ewé' taa?" ² Gá báyékígí'innân. Páadé iwêho Yôesidí in Hudíyo iví tsonttũ ovây mági dâ'yîngi'ámídí. ³ Hedí tobá wáy wên in háa dínkhây'ä' waagi wíđíví'opí wänbo', ti Yôesi wá' ûn'óde-í i'ámídí háa itũ'an waagi? ⁴ Yoe, há'to

ûn'óde-í. Gínkhây'ä' gitũn'ín Yôesi-á wí'ihôeyó'opí'in tobá t'âhkí t'owa dihôeyó wänbo'. Yôesiví tã'nin diwe iví'gedi ûntũ' waa:

Ihée'andá t'owa dínhanginnání ta'ge ihí'máa'in.

Hedí t'owadí ônt'e'p'ídénde wänbo dínhanginpúwí hânhay wänbo híwó'pí wí'í'opí'in.

⁵ Hewänbo ma'đi wí to'wí t'owadã' namuudibo kin na'ánde': "Naa dâyhíwó'pí'andá, Yôesi-á shánkí híwó'dá i'o'in nakeepo'; hedânkun híwó' wínamuupí Yôesidí dítuchänú-í'in." ⁶ Hewänbo wíđínkhây'ä'hpí kin waagi ívihée'ámí'in. Yôesi wí'bo híwó' i'opídá, hân-đídan i-á ûnkoedí-í ta'ge natũn'ín in t'owa dívít'aywó'-nannin? ⁷⁻⁸ Hedí ma'đi to'wí kinnân natũn'ín: "Naa dâyhôeyó'andáho', iwedi nakeepo' Yôesi-á shánkí hay'i namuu'in, gá i-á wínahôeyópíđân. Hedího kin napo'đi Yôesi wí'ûnk'óepí dítũ'ãámídí t'aywó'to'í omuu'in." Hewänbo to'wí kin ihée'andiví hí' ûntũ'da' gínkhây'ä' ívít'aywó'nâamí'in, hedânho na'inbí t'aywó'di iwedi háäwí híwó'di napúwí. Wên t'owa yanákí naví'gedi dívíhôeyóhí'máadí dítũ' kin waagi naa ohâhkanyí'in. Há'min t'owa-áho i tuchãnu dín'ã'i' dâyhóní-áhe'.

T'âhkídíbo dívít'aywó'nan

⁹ Nää otsikapúwí, ti na'in Hudíyo shánkí híwó'nin gimuu in wé'ge'in t'owaví'wedí? Hedân yoe. Naadí ho wâykeekw'óđi t'âhkídíbo t'aywó'to'indã' gimuu'in, na'in Hudíyo-á hedá in Hudíyo dimuupí'indá. ¹⁰ Yôesiví tã'nin diwe kinnân ûntã'muu:

To'wí wänbo iví wówátsi ta'ge wí'ihonpí, wí' wänbo yoe.

¹¹ To'wí wänbo wínaka'póya'pí háa in yä'dâa'in namuu'in,

to'wí wänbo wínada'pí Yôesi óetaa-í'in.

¹² T'âhkídíbo Yôesiví'wedí dívíhänge'an, inbí wówátsi-á háäbo wíđínchã'muupí, wí' wänbo wína'ãnpí híwó' i'o'í'.

¹³ Wí penípho óehuudi nasũu waagibá inbí hí'-á tay'í dínmuu,

hôeyóđã' inbí hân diwe dínkw'ó,

háa dítũ' waa whãnpũwí só'p'oe waagi'ba dínmuu,

¹⁴ hedí inbí sóphogedí t'aywó'di hí'-á hedá hí' nawhãkant'óe'i-á báyékího dínpi'.

¹⁵ Háäđi wänbo t'âhkí dikhâymuu dâyt'owat'ãhãnú-ídí,

¹⁶ wãhãä dimää wänbo háäwí dâypede'e'o', hedá t'owa-á ovâyđaháachando'.

¹⁷ Háa inbí wówátsi tsãaginpídíbo dâyhûuwí'in wíđínkoedíhanginnáhpí,

¹⁸ hedí Yôesi-á hây wänbo-á wíđây'a'gínpi.

Yôesidí in t'owa ovâychããmáa t'aywó'di wíđây máapí waa inbí whâyũ dínmuudíbo', háa díví'o'in namuudá yoe

¹⁹ Gínhanginná t'âhkí Yôesiví tsonttũ natũ'di-á in to'wên dâ'y'a'ginnamídí dívísó'dêe'ingí'in namuu'in,

hedânho wíđítúnípidí wíđívít'aywó'nanpí'in, hedího t'áhkí t'owa dínhanginnání Yôesiví'piye' dívít'aywó'-nannin. ²⁰ Yôesi há'to natúní wí to'wí t'aywó'di imáapí' waagi namuu iví tsonttụ òn'a'ginnamídí iwân-pisó'díndedibo', gá ná'i tsonttụđá in t'owa ovâykeek-w'óe'óđân dívít'aywó'do'in. ²¹⁻²² Hedího nää-áho ná'in nathaypóe háa t'áhkí Yôesiví t'aywó'di ùnt'at' waa: Yôesidí in t'owa ovâyçhãamáa t'aywó'di wíđây máapí waagibá inbí whâyụ Jesus Christ-ví'piye' dínmuudi, i tsonttụ dâ'y'a'ginnamídí dívísó'díndedidá'ba yoe. Ná'i t'aywó'-á t'áhkí t'owagí' namuu, t'áhkí t'owa hã'minda' gimuudi, ²³ gá t'áhkídíbo ívít'aywó'nandân, hedího to'wí wânbo yã'dâa'idá' wínamuupí Yôesi t'áhkí yã'dâa'i namuu waagibá. ²⁴ Gínt'anmuupí wânbo Christ Jesus iví ùnp'oeđi iwá'âa na'inbí t'aywó'di iwedí díma'p'áđi-íđí, hedí ná'i namuudiho Yôesi Tádádí iví séegisehkaná ùnmuudi díchãamáa t'aywó'di wí'ây máapí waagibá. ²⁵⁻²⁶ Hânwânbo Yôesi Tádá í'an-shaamági Jesus óesaanídí, iví ùnp'oe ich'ânánídí, hedânho iví'piye' ívív'âyundedáho na'inbí t'aywó'di dín'yâa'ámí. Hânhay waabo t'owa dívít'aywó'nan wânbo Yôesi Tádá nabo'atádí itsíkha'andi wesebo wí'ovây-tuchănupí dín'ã waagi. I-á wí'bo t'aywó'di wí'imáapí kin í'an wânbo', gá Jesus-dáho in t'owaví t'aywó'di ovây'yâakankhây máadân. Hedího nää-á híwó'da' í'o'in na'in dínkeeyo', to'wên Jesus-ví'piye' dívív'âyunde'in ovâyçhãamáadí t'aywó'di wíđây máapí waagibá.

²⁷ Hedího Yôesi Tádádí há'wâa na'ingí' í'andi, ti gínk'óe ívív'âyundedá'ámí? Hedân yoe. Háadí? Gá Yôesi Tádádí díchãamáadân t'aywó'di wí'ây máapí waagi hã'wí híwó'di ívív'andi namuudá yoe, hewânbo Jesus-ví'piye' ívív'âyundedân. ²⁸ Hedânho gínhanginná Yôesi Tádádí t'owa ovâyçhãamáa t'aywó'di wíđây máapí waagi inbí whâyụ dínmuudibo', i tsonttụ dâ'y'a'ginnamídí dívív'âyundedidá'ba yoe.

²⁹ Hedí ti gí'ã'ãni Yôesi-á in Hudíyoví'đá' namuu'in, in Hudíyo dimuupí'inbí-á yoe? Hedân yoe. Yôesi-á in Hudíyo dimuupí'inbí wá' namuu, ³⁰ gá wí'đá' wí Yôesi ná'ándân, hedí idáho ovâyçhãamáa in Hudíyo dimuu'in Jesus-ví'piye' dívív'âyunde'in t'aywó'di wíđây máapí waagibá, hedá in Hudíyo dimuupí'in wá' hanbá. ³¹ Hedânho na'inbí whâyụ gínmuudibo ti ná'i tsonttụ-á âyyoegi'o'? Hedân yoe. Nää-á shánkí gínkoedi ây'a'ginnamídí háa nat'at' waa.

Abraham-bí whâyụ háawin ùnmuu'in

4 Nää wâyhí'khây máa Abraham-bí'gedí háa ùnp'oe'in, i-á na'in Hudíyo gimuu'inbí páadé'i thehtáy pahpâa gínmuu. ² Yôesi nat'at'áho idá Abraham-dá óechãamáa'in t'aywó'di imáapí waagi híwó' í'ogíbo', hedânho Abraham ùnkoedí-íwân iví híwó'di tsiyekan ní'gedí iyêngihée'ámí. Hewânbo Yôesi wínat'at'pí Abraham-dá ùnkoedi iyêngihée'ámí'in. ³ Yôesiví t'aywó'ndân diwe kinnân nat'at'muupí'an:

Abraham Yôesiví'piye' iw'hâyüđânkun Yôesidí óechãamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi.

⁴ Kin waagi namuupí'an: To'wí it'óe'andi-á óewá'ánde', hedí iví wá'âa ùnt'anmuu hâyü it'óe'an waagidí, wí'óewânpidamähpí. ⁵ Hewânbo to'wí wânbo híwó'di hã'wí í'andi nawânpiimuudibo há'to ùnkoedí-í nat'at'pidí t'aywó'di wí'imáapí waagi'ba namuu. Yôesidá'mân ùnk'óe wí to'wí óechãamá've-íđí t'aywó'di wí'imáapí waagi, ná'i to'wí t'aywó'to'i namuu wânbo', hedí kin óechãamáa iví whâyụ ùnmuudibo', híwó' í'âmíđí iwânpiikhã'ãdédidá yoe. ⁶ Hedânkun David hân'oe nat'at' in to'wên Yôesidí ovâyçhãamáa'in t'aywó'di wíđây máapí waagi dihíhchã-í, hewânbo híwó' dívív'âyundé'in namuudá yoe. ⁷ Kinnân it'at'nan:

In to'wên inbí yã'dâapí tsiyekan ovây'owóy'e'indádí in to'wên inbí t'aywó'di ovây'yâa'annindádí dihíhchã.

⁸ I to'wí Yôesidí wíyá wí'óet'opí t'aywó'kandi gin nahíhchã.

⁹ Hedí to'gí'an ná'i híhchan namúní? Ti in Hudíyogí'đá' yoe, in Hudíyo dimuupí'ingí' wá' namuupí'an. Gínhanginnáh'p'an Yôesi nat'at' in íđi Abraham óechãamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi iví whâyụ ùnmuudi. ¹⁰ Hewânbo ti Abraham in Hudíyo-ví k'ewé' taadi ho nataamuu ihaydân kin Yôesi ívív'gedí nat'at' yoe, wa'đi óetaa'anpidíbo-ân. ¹¹ Tí'úugédân Yôesi nat'at' Abraham in taa ikéyí'in nathaypúwíđí Yôesidí ho óechãamáa'in t'aywó'di wí'imáapí waagi. Hewânbo kin Yôesi ho í'an Abraham-bí whâyụ ùnmuudibo wa' in taa imáapíđíbo'. Hedânkun Abraham-dá t'áhkí in to'wên ta'gendi Yôesiví'piye' dívív'âyunde'inbí tádá waagi'ba dínmúní, tobá ná'in Hudíyoví k'ewé' taa dâymáapí wânbo', hedí in wá' Yôesidí ovâyçhãamáa t'aywó'di wíđây máapí waagi. ¹² Hedá in to'wên kin ditaa-muu'indá wá' Abraham-dá inbí tádá waagi'ba dínmuu, hewânbo in t'áhkíví-á yoe. Abraham-bí ây waagi'in ta'gendi dimúníđí, indá dín'táy iví ahtaa eeye dívív'aytuyé-íđí, i waagibá whâyụ dâymá've-íđí, in taad'á'ba yoe, gá ná'i whâyụ-áho Abraham imáadân wa' in taa iké'píđíbo'.

¹³ Yôesidí iví t'aywó'ndân Abraham óemági íđi Abraham-dádí iví ây iwedí'indádí ovây'mâani'in hã'wí t'áhkí nää oepâa k'ayđiwi', hewânbo kin nat'at' gá Abraham óechãamáadân t'aywó'di wí'imáapí waagi iví whâyụ ùnmuudi, i tsonttụ í'a'ginnamídí ikhã'ãdédidá yoe. ¹⁴ Yôesidí i hã'wí ipãkhây máa'í' in to'wên i tsonttụ dâ'y'a'ginnamídí dívísó'dínde'in ovây'mâanídáho', in whâyụ iví'piye' wínat'at'pí, hedí i t'aywó'ndân Yôesi imági-i-á hã'ãbo wí'ùnmúní. ¹⁵ Hewânbo wí to'wí i tsonttụ í'a'ginhánúđá Yôesidí óetuchănunde'. Tsonttụ wânbo nayipíđá há'to nakoedí-í wí to'wí í'a'ginhánú-íđí, hewânbo nayi-ákun ná'i tsonttụ.

¹⁶ Hedânkun hã'wí híwó'di ívív'andíđíbo Yôesi iví t'aywó'ndân imági t'áhkí in Abraham-bí ây iwedí'in dimuu'in dínkoedi iví séegisehkaná dâykéyí'in inbí whâyụ dín-

muudi. Heḍi kin Yôesidi ovây'âamí in to'wên i tsontuḍ dâymáa'indá'ba yoe, hewänbo t'âhkí in to'wên díviwhâyunde'in Abraham iwhâyü waagibá. Abraham-dá tádá waagi'ba gínmuu t'âhkí na'in ta'gendi Yôesivi'piye' íviwhâyunde'ingí'. ¹⁷ Yôesivi ta'nin diwe ûnkwo'q hâa Yôesi natü waagi:

Abraham, wí tádá waagi wísoge báyéki t'owagi' wéngé dithaa wänbo'. Abraham-dá Yôesivi'piye' iwhâyunde', heḍiho Yôesidi i-á ho óeçhaa hæ'in t'owavi tádá dínmuu waagi. Yôesi-á ûnkoedi chu'in wänbo ovâywówápaa-ídi, heḍá tobáhâa hæwí wa' wínapóepi wänbo', napúwí gin Yôesi natüdáho', napúwí-âkun.

Hâa Abraham Yôesivi'piye' iwhâyü waa na'in wá' gínkhây'â' íviwhâyü-i'in

¹⁸ Heḍiho tobá whâyüpiwó' waa namuu wänbo' Abraham-dá iwhâyü báyéki t'owa wéngé t'âhkí dithaa'inbí tádá dínpuwagít'óe'in, gá Yôesidi óetu'andân báyéki t'úugé kâ'â'â'in ûnkwo'gít'óe'in, heḍi han ûnpóe. ¹⁹ Ívi túu'ú i'gedi i'ânshaamáadi, há'to i'âykw'ôení waa nachaa, ma'di tãgintã (100) paayo'i ho namuudi, heḍá ívi kwiyo Sarah-á wãphade kwiyo nã ûnmuudiho', há'to nasãhpúwí i'gedi wá' i'ânshaa'an. Hewänbo tobá kin namuu wänbo ívi whâyü wa'di ûnkay. ²⁰ Yôesivi tuḍ óemági'in ônwhâyü, heḍi ívi whâyü ûnhãñíwedi shãnkí ûnkaypóe, heḍiho Yôesi-áho kw'áayébo' óemáa. ²¹ Ívi pí'nã khó'yého' ûnhanginná Yôesi ûnkoedi'in hæwí t'âhkí natü'i' i'amídi. ²² Heḍânkun Yôesi natü idi Abraham óeçhaamáa t'aywó'di wí'imáapi waagi ívi whâyü ûnmuudi. ²³ Hewänbo ná'i hí' Abraham-bí'gedi Yôesi natü'i' Abraham-gí'dã' wínatã'muupí, ²⁴ hewänbo na'ingí'-ân wá' nata'muu, gá Yôesi-á natü'dân na'in wá' díçhaa t'aywó'di wí'âyamáapi waagi ívi'piye' íviwhâyundedi, idá Jesus na'inbí tsondi shãnkí hay'i gínmuu'i' óewâywówápaa. ²⁵ Yôesi Táđáđi Jesus óemági na'inbí t'aywó'di gínmuudi nachúu-ídi, heḍá óewâywówápaa nakeepúwídi díçhaamáa'in t'aywó'di wí'âyamáapi waagi.

Jesus-ví'piye' íviwhâyundeda'ho Yôesi Táđáđi díçhaamáa t'aywó'di wí'âyamáapi waagi.

5 Heḍiho nã Na'inbí Sedó Jesus Christ-di na'indáđi Yôesi Táđá-áđi díwón, gá Yôesi Táđáđá díçhaamáadân t'aywó'di wí'âyamáapi waagi na'inbí whâyü gínmuudi. ² Heḍi na'inbí whâyü gínmuudibá Jesus-di Yôesi Táđávi'piye' díkán, ívi séegisehkanã âytáa-ídi, heḍi hæãdi wänbo t'âhkí ná'i séegisehkanã-á âymá've-í. Heḍi hânho ívihíhchando', gá gínhangin-nândân wáy wí thaa-á Yôesivi sa'wó'di kohthay iwe i-áđi gikwo'gít'óe'in. ³ Hewänbo hæhaydi'dã'ba wíghíhchanpí. Gíhíhchan wá' âyt'ôephadende wänbo', gá tobáhâa gínpóe wänbo ná'i t'ôephade namuudi'gi gíhãpo'dân ívíyã'ã'amídi. ⁴ Heḍá ívíyã'ã'andá shãnkí gikweesenpa', heḍi gikweesenpaa iwedáho shãnkí gínhanginná ho napúwí'in hâa Yôesi natü waa dípãgít'óe'in. ⁵ Heḍi kin íviwhâyundeda' há'to gíchan-

púwí híwó'pí'piye' íviwhâyunde'in, gá i Yã'dâa'i P'oe-wãhãã Yôesidi dímagí'i na'inbí pí'nã khó'yé âymáadân, heḍi idá dínthayyo Yôesi Táđáđi hânho na'in díséegí'in. ⁶ Wa'di wí'bo ívipikhãge'namídi yã'dâa'in gimúniđi gínkoedi'píđibo', híwó' naná' dihaydân Christ nachuu na'in gimuudi, in Yôesi ây'a'gínpi'in gimuu wänbo'. ⁷ Nabãapu'wan óeshaa-ídi wí to'wí nahíye-i' wíyá to'wígi' nachúu-ídi, tobáhâa i wíyá to'wí i tsontuḍ i'a'gindo wänbo'. Ma'dân wí to'wí nahíye-í wíyá to'wí ívi wówátsi ta'ge ihondi namuugi' nachúu-ídi. ⁸ Hewänbo wa'di na'inbí wówátsi thaa t'aywó'diwe gikwo'q dihaydibo Christ na'ingí' nachuu. Kindidân Yôesi Táđáđi dínkeeyan na'in hânho díséegí'in.

⁹ Heḍânkun ta'gendi gínhanginná Jesus-di dín'aywoeni'in Yôesi Táđáđi wíđítuchãnú-ípídi, gá na'ingí' ho nachuudi ívi ûnp'oe ich'áadân, heḍânho Yôesi Táđáđi díçhaamá've-ídi t'aywó'di wí'âyamáapi waagi. ¹⁰ Yôesi Táđávi hânmin gimú'dewän, hewänbo nã-á i-áđi ívívón ívi ay na'ingí' nachuudi. Heḍiho nã Yôesi Táđá-áđi ívívónđi gínhanginná ta'gendi dín'aywoeni'in gá ívi ay wíyá ûnwówápóedân. ¹¹ Hewänbo hæhaydã'ba wínamuupí, nã-á gíhíhchan wá' gá Jesus Christ, i shãnkí natsonyi'i namuui' heḍá i Yôesi Táđá-áđi díwón-di-á, idiho dínkeeyan háawi Yôesi Táđá namuui'in.

Hâa Adam i'annin namuudi in chuwa na'in dínkán, hewänbo hâa Christ i'annin namuudá wówátsi âymáa

¹² Wí wí' to'wí Adam gin nakhãwã'i' it'aywó'nan, heḍi i-á it'aywó'nandi t'âhkí t'owa t'aywó'di giyãmu. Adam-dá it'aywó'nandi nachuu, heḍi na'in wá' ívit'aywó'nandibo t'âhkíđibo git'ãhããni. ¹³ Wí tsontuḍ wänbo nayipíđáho Yôesi há'to natüni t'owa wíđâytsontuḍ'a'gínmãapi'in heḍiho wínatünípi dívit'aywó'nannin. Hewänbo nã oepãa k'aydi in t'owa-á dívit'aywó'doho wa'di Moses i tsontuḍ itã'nanpíđibo'. ¹⁴ Ná'in gínhanginná gá Adam-bí thaa iwedí Moses-ví thaa iwehay chuwa-á t'âhkí t'owa dínpówãdân, tobá inbí t'aywó'di dínmuu'i Adam-bí t'aywó'di waagi wíđínmuupí wänbo'. ¹⁵ Hâa Adam ûnpóe'indi díhã'o Jesus-ví'gedi, i-á Adam-bí wówátsi thaa ihaydi wa' nã oepãa k'aydi wínapówápi. Hewänbo hâa Adam i'annindá heḍá hâa Jesus i'annindá handã' wíđãnnuupí. Hæwí Yôesidi khããgípi dímä'i-á Adam-bí t'aywó'di'wí shãnkí nakay. Wí' wí sen Adam namuui' Yôesivi p'óegéđi ihãnge'andibo t'âhkí t'owa dit'ãhãn. Hewänbo Yôesivi séegisehkanã-á heḍá hæwí dímä'i-á shãnkí gãhãyü'i ûnmuu Adam-bí t'aywó'di ûnmuu'ivíwedi, heḍi t'âhkí t'owa dínkoedi ná'i Yôesi imã'i dâyhónídi, wí' wí sen Jesus Christ namuui'wí séegisehkanã ûnmuudi. ¹⁶ Heḍi hâa napóe'in i Yôesi Táđáđi dímä' iwedí heḍá hâa napóe'in Adam-bí t'aywó'di iwedá handã' wíđãnnuupí. Ná'in wéhpêe t'aywó'nin Adam i'annin namuudá Yôesi Táđá natü tuchãnu-á na'ã-í, hewänbo tobá báyéki wây-á t'owa báyéki t'aywó' dívi'o wänbo', Yôesidi wí híwó'di hæwí wá'ãapíđibo na'in dímä'

waagibá idi díchããmáa t'aywó'di wí'âyámáapí waagi. ¹⁷ Hedânkun wí wí' sen it'aywó'nandibo chuwađi na'in t'ãhkí díhógi. Hewänbo háa ná'i wíyá wí sen Jesus Christ namuu'i' i'annindá shánkí hay'in namuu. Iđá hânho báyéki séegísehkanä-á dímä', heđi kinnân dí-týmáa: Tobá gínt'anmuupí wänbo', i-á natú' idi díchããmáa t'aywó'di wí'âyámáapí waagi, heđi wówátsi nahándepe'in âymá've-í, heđá iwe tsonnin waagi'inbá githáa-í.

¹⁸ Heđiho ha'wâagi napóe. Wéhpêe t'aywó'nin Adam i'annin namuudího tuchãnu napówa t'ãhkí t'owagí', heđá han waagibá wí wí' ta'gedã' hããwí Jesus i'annin namuudí nakoedi t'ãhkí t'owa ovâyty'ãmíđi t'aywó'di dâymáap'in waagi'in dimuu, heđá wówátsi nahándepe'indá ovâyãmãní. ¹⁹ Wí wí' to'wí Adam namuu'i' háa Yôesi Táđáđi óetü'an waa wí'i'a'gínpiđího t'ãhkí t'owa dit'aywó'to'inpaa. Hanbá i wíyá wí' to'wí Jesus namuu'i' i'a'ginnandibo t'ãhkí t'owa díngoed dipúwí'in in Yôesidi ovâychããmáa'in t'aywó'di wíđâyámáapí waagi. ²⁰ Yôesi iví tsontüü imági t'owa ovâythayyãmíđi háyü hânho dívít'aywó'nannin. Hewänbo i t'aywó'di gín-keepóe ihaydá Yôesivi séegísehkanä-á shánkí wänbo-á ünkeepóe. ²¹ Heđiho i t'aywó'di kay'i namuudího t'owa ovây'tandânho chuwađo díng'óe, hewänbo Yôesi Táđáđi séegísehkanä-á t'aywó'diví shánkí ünkey, heđiho na'in díchããmáa t'aywó'di wí'âyámáapí waagi heđânho wówátsi nahándepe'in âykéyíđi, háa Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'i' na'ingí' i'annin namuudí.

Háa Christ i'annin namuudího ta'gendi giwówáyêení

6 Báyéki t'aywó'di dín'owóyéndedího Yôesivi séegísehkanä shánkí ünkeepóe. Heđiho hân gínkhây'ã' íví'ãmí'in? Ti in ta'gen gínk'óe ívít'aywó'kanhúuwíđi wíyá shánkí iví séegísehkanä ünkeepúwíđibo? ² Hedân yoe. T'owa chu'in dimuu'indá wíđívít'aywó'-dopí, heđiho t'owa chu'in waagi'inbá gínkhây'ã' gimúní'in heđânho t'aywó'di eeye wí'ívíhúuwípiđi. ³ Na'in díp'ó'p'oe'an âykeeyãmíđi Christ Jesus-áđi wí'đã' gimuu'in. Ti wí'úhanginnáhpí'an díp'ó'p'oe'an dihayđi i-áđi gichuu waagibá âykeeyan. ⁴ Hedânkun díp'ó'p'oe'an dihayđi, i-áđi gichuudáhá' díkhã'kw'óđi waagibá napóe, heđânho Yôesi Táđáđi pínnán kayđi Christ nawáywówápóe waagibá, na'indá wá' wówátsi ts'aamin âymá've-í.

⁵ I-áđi gichuu waagibá gipóe, heđiho kindídi i-áđi wí'đã' waagibá gipóe. Hedânkun i nawáywówápóe waagibá na'in wá' díwáywówápaa-í. ⁶ Gínhanginná ná'in: T'aywó'to'in t'owa gimuuwän, hewänbo Jesus-áđi phé'wan deedi gichuu waagibá gínpóe heđânho háa gimú'de waagi'in wíyá wí'gimúnípiđi, heđá iwedá i t'aywó'di iwedi díma'p'ãđi-í, ⁷ gá to'wên dichuu'indá t'aywó' diwedi díma'pândân. ⁸ Ná'in ívívíhãyunde': Christ-áđi gichuudá i-áđibá giwówáyêení, ⁹ heđi gínhanginná Christ nawáywówápóeđi hânhay wänbo

wíyá wínachúu-ípí. Chuwađi há'to wíyá óet'aaní.

¹⁰ Christ nachuudího t'aywó'di há'to wíyá óekéyí, heđi náa wíyá nawáywówápóeđá hânhay wänbo t'ãhkí nawówayêeni i Táđá óehíhchanmããníđi. ¹¹ Heđi un wá' chu'in ímuu waagi kin únkhây'ã' í'ãaní'in heđânho wí'úvít'aywó'kanhúuwípiđi. Náa-á Jesus Christ-áđi ímuudí unbí wówátsi bín'ãmí Yôesi Táđá bínhíhchan-namíđi.

¹² Hedânkun wí'úvímããnípi i t'aywó'diđi wovây'taaníđi, heđi unbí túu'ú iwe háa íwänpichãã waagi wí'úvikanhúuwípi, ná'i túu'ú-á wáy wí thaa únkhángít'óe. ¹³ Wáy wí wänbo' unbí túu'úđi t'aywó'kan wänbo yã'dãapíkan wänbo wívínkanmããnípi. Shánkíđi kinnân úvíví'ãmí: Unbí wówátsi-á Yôesi Táđá bínmããní gá idân chuwa iwedi wovâywhahógidi wówátsi ts'aamin wovâyãmígidân, heđá unbí túu'ú t'ãhkíđá híwó'diđã' Yôesi Táđáđi bín'ãmí. ¹⁴ Náa iwedi t'aywó'diđi wíyá wíwovây't'ankhâyámáapí gá wí'úvívän-písó'đíndepíđân híwó'nin ípúwíđi i tsontüü bín'a'gíndodíbo', hewänbo Yôesivi séegísehkanãđân wovâykhãge'do híwó' úvikanhúuwíđi.

Gínkhây'ã' híwó'di ívikanhúuwí'in

¹⁵ Heđiho kin napó'di hânhan náa ívíví'ãmí? Ti gínk'óe i tsontüü ây'a'gínhánú-íđi heđi kin ívít'aywó'nãamí? Hedân yoe. ¹⁶ Únpíhanginnáhpí'an wí to'wíví'piye' úvímágidá igí'đã' úvít'óe'ãmíđi heđá idã' bín'a'gínnamíđá, heđân ná'i to'wíví pant'óe'in waagi'inbá ímuu. Heđiho hanbá úvívänpít'aywó'kanhondá kindídi t'aywó'diví panho ímuu, heđá íchúu-í. Hewänbo Yôesivi'piye' úvímágidá bín'a'gínnamíđi, iví pant'óe'in waagi'in ímuu, heđi idã' wovâychããmáa t'aywó'di wívínmãapí waagi. ¹⁷ Naadi Yôesi dókú'daa'o', gá tobá úvít'aywó'dodí ná'i t'aywó'diví pant'óe'in waagi'in ímú'de wänbo', náa-á pín ta'ge hayđi in ta'gen háhkan wovâyãmígi'in bín'a'gíndodân. ¹⁸ Náa-áho t'aywó'di iwedi íma'p'ã', heđi unbí wówátsi thaa úvímági híwó'-diđã' úvíví'ãmíđi. ¹⁹ Yã'dãakan ni'gedã' t'óedi íka'póyã', heđânho ná'in pant'óe'inbígedi naadi wâyhí'máa wâythayyãmíđi shánkí íka'pówá-íđi. Wáymuu-áho úvít'aywó'dodí wên pant'óe'in waagi'inbá ímuuwän, heđiho unbí túu'ú t'ãhkíđi úvít'aywó'dowän, heđá háãđi wänbo t'ãhkí híwó'pí' úvíví'owän. Hewänbo náa-á Yôesivi'piye' úvípímããní iví pant'óe'in waagi'in ímúníđi, unbí wówátsi ta'ge bínhúuwíđi, heđânho yã'dãã'indã' ímúníđi háa Yôesi nada' waagi.

²⁰ T'aywó'diví pant'óe'in ímuu ihayđi wí'ída'píwän unbí wówátsi ta'ge bínhúuwíđi. ²¹ I t'aywó'di háãwí úvíví'andídi náa wovâywóeda'mã', heđi hândídan ná'i t'aywó'diđi wovâykhãge'nã? Wéngéđi wänbo yoe. I t'aywó'di úvíví'ãmí' namuudí chuwa iwe ípowagít'óewän. ²² Hewänbo t'aywó'di iwedi íma'p'ãndi náa-á Yôesivi pant'óe'in waagi'in ímuu, heđi idi wovâykhãge'do' yã'dãã'in ípúwíđi. Heđi Yôesivi'piye' úvímágidího wówátsi nahándepe'in bínkéyí. ²³ T'aywó'digí'

ívit'ôe'andá chuwa-ân na'inbí wá'âa-á gínmúni.
Hewänbo Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i-vi'in
gimuudá, in wówátsi nahándepe'in Yôesi Tádáđí dímä'.

**Paul khóhtsaq i'gedi ita'do' hedânho wíyá hääwí gi-
hâhpúwíđí**

7 Tí'úuwín páadé'in, tsontu i'gedi únhanginná'nin
ímuu, hedího wâyhí'khâymaa kinnân: Únhangin-
náhpí'an únkây'ä' ná'i tsontu bîn'a'ginnamí'in háyú
wówátsi úntä'an diwe pu'wahayda'. ² Gá kinnân: Wí
kwee nakhóhtsaq'ándi-á únkây'ä' iví sedó-áđíđá'
natháa-i'in háyú wówátsi thaa iví sedó úntä'an diwe-
hay. Hewänbo iví sedó únchuu ihaydáho iví sedó-áđí
wíyá wínawhi'ánpí. Hannânho natú' in khóhtsaq tson-
tu. ³ Hedí wíyá pí'wí sendáđí ithayedá wa'di iví sedó
únwówáyíđibo', iví sedóví'piye' it'aywó'do'. Hewänbo
iví sedó únchuudáho in khóhtsaq tsontu iwedí
nawhima'p'á, hedího wíyá pí'wí sendáđí ikhó'yä'dáho
t'aywó'to'i wínamúnípi.

⁴ Un wá' kin waagibá únpo', naví tí'úuwín páadé'in.
Christ-ví túu'ú únchuu ihaydá un wá' íchuu waagibá
únpóe hedí kindíđi ná'i tsontu Moses ita'nan diwedí
wovâywiye. †Hedího náä-á únkoedí wíyá to'wíwí'
ímúní'in, i to'wí nawáywówápóe'i-ân i namuu. Hedího
náä-á iví' gimuudí gínkoedí híwó'di hääwí Yôesi
Tádáđí' iví'âamí'in. ⁵ Háa giwánpida' waagi ívit'aywó'-
dodí na'inbí wówátsi áyhonwânho', hedí ihaydá wíyá
shánkí ívit'aywó'namí'in gida'po' ná'i tsontu git'o'di,
hedí chuwa iwe gípóyá'wän ná'i t'aywó'díđi na'inbí
túu'ú dínsonmáadíbo'. ⁶ Hewänbo náä-á i tsontu
iwedí gima'p'á. Náä-á Christ-áđí gichuu waagibá gín-
po'di i tsontuđi wíđísonmáapí. Náä-á wíyá ts'âabi gi-
hâhpóe Yôesi áy'a'ginnamí'íđí i Yä'dâa'i P'owâhâđi
díhâ'o waagi, háa ív'owän waagá yoe i tsontu nata'-
muu'i' áy'a'ginnamí'íđí ívísó'dínde ihaydi.

**Wáyyéđí shánkí i tsontu gínhanginnândi shánká
ívit'aywó'do'**

⁷ Hedí ti gitúní ná'i tsontu-á t'aywó'di namuu gin?
Hedân yoe. I tsontuđíđá'mânho dínkeeyan hääwí ta'-
gendi t'aywó'di namuu'in. Gá kinnân: I tsontu-á
natú',

Hääwí wíyá to'wí únkw'ó'di' wí'ída'ípi. Han natúníđíđá
há'to naa dínhanginnáiwän wíyá to'wíwí hääwí
odada'di dáyt'aywó'do'in. ⁸ Hewänbo hâ'in tsontu
i'gedi ohâhpóe ihaydá shánkí dáyt'aywó'namí'indá
oda'póe, hedího wíyá i hääwí naví' namuupí' shánkí
owánpida'. Hewänbo i tsontu nak'óepíđá há'to ta'-
gendi dínhanginnáiwän dáyt'aywó'nannin. ⁹⁻¹⁰ Naa
o'ân owówámuu'in wa' Yôesiví tsontu oka'pówápi
ihayđibo'. Hewänbo ná'in tsontu natú' in
wíđínkhây'âhpí wíyá to'wíwí hääwí oda'í'in ta'gendi

† Ná'i hí' wínatu'da'pí wígínkhây'âhpí i tsontu áy'a'ginnamí'in,
hewänbo natu'da'-á, wígíntáypí i áy'a'ginnamí'in hedânho Yôesiví
díchâamá've-íđí t'aywó'di wí'ây'máapí waagi, gá Jesus-ví'piye'
ívíwâyundéđá han díchâamáadân.

oka'pówá ihaydá, shánká dáyt'aywó'namí'indá oda',
hedí ochuu waagibá dínhanginpóe. Hedího tobá na'in
wówátsi áykéyíđí Yôesiví iví tsontu dímági wänbo',
naa-á in chuwađá' dínkán. ¹¹ I tsontu i'gedi ohâhpóe
ihaydá, i t'aywó'díđá in ta'gen ná'i tsontu i'gedi na-
muu'in dínkaayan, hedí ná'i t'aywó'díđibá díhay waag-
ibá dínpoe.

¹² I tsontu Moses ita'nandi-á Yôesiví'wedí na'ä, hääwí
hedí t'âhkí i hí' iwe nata'muu'i yä'dâa'i-á ta'gendi-á
híwó'di-á namuu. ¹³ Ti ná'i híwó'di tsontuđi wí'bo in
chuwa dínkán? Hedân yoe. Naví t'aywó'díđân in chuwa
dínkán. Hewänbo tobá ná'i tsontu-á híwó'di namuu
wänbo', naa dáyt'aywó'nandânho i tsontu natú'
chuwa iwe díkâaní'in. Hedího dínhanginpóe ta'gendi
háawi i t'aywó'di namuu'in. I tsontuđân dínthayyan
t'aywó'di-á hânho yä'dâapí' namuu'in.

Hääwíđí na'inbí pí'ná khó'yé díhânbo waagibá gínpo'

¹⁴ Gínhanginná Yôesiví P'owâhâđi ná'i tsontu
dímági'in. Hewänbo naa-á wí to'wí háa okanda' waagi
dáwänpí'o'i omuu, gá t'aywó'diví pant'ôe'i waagibá
omuuđân. ¹⁵ Naa wíđínhanginnáhpí háađí kin waagi
dáyo'in. Tobá híwó' okanda' wänbo', híwó' wíđáy'opí,
hewänbo i híwó'pí' dót'ay'i-á ihayda' dáyo'. ¹⁶ Hedí
híwó'pí' ta'gendi wó'kanda'pí wänbo dáyo'dá, iwedí
nakeepo' naa ochanpo'in i tsontu-á híwó'di-ânkun
namuu'in. ¹⁷ Hedího náä-á naa-á wí'bo i wó'muupí
há'wâagi dáyo'i', hewänbo i t'aywó'di naví pí'ná
dínkw'ôndíđân kin waagi díkando'. ¹⁸ T'owa-ân omuudí
hääbo híwó'di naví pí'ná khó'yé wíđínkw'ôhpí. Ná'i-á
dínhanginná gá tobá híwó' okanda' wänbo
wíđínkoedíđíđân. ¹⁹ Wíyá otúní: I híwó'di okanda'i-á
wíđáy'opí, hewänbo i híwó'pí'-áho dáyo', oda'pí wän-
bo'. ²⁰ Hedí i okanda'pí'-á dáy'andáho', naa-á wí'bo i
wó'muupí há'wâagi dáyo'i', hewänbo i t'aywó'di naví
pí'ná dínkw'ôndíđân kin waagi díkando'.

²¹ Hedânkun kin waagi hääđi wänbo t'âhkí dínpo'
naa: Híwó' okanda' wänbo', shánkí wíđínbâapu'wanpí
dáyt'aywó'namí'íđí. ²² Naví pí'ná khó'yé-á ochanpo' Yôe-
siví tsontu-á híwó'díđá' namuu'in. ²³ Hewänbo dín-
hanginná hääđi wänbo t'âhkí naví túu'ú t'âhkí iwe
wíyá pí'wí hääwí nayi', i-á naví híwó'di ánskaa-áđí
ihânbo waagibá, hedí naví túu'ú iwedí owänpit'ay-
wó'dikanda'di wí pant'ôe'i waagi opo'. ²⁴⁻²⁵ Hedí kin-
díđiho naví pí'ná khó'yé-á ta'gendi Yôesiví'đá'
ot'ôeda'. Hewänbo naa t'owâđá' omuudí dáyt'aywó'-
do'. Áhkhi'yowän, to'dan díkhâge'namí' naa, hedânho
ná'i túu'úđi chuwa iwe wíđíkâaní'íđí? Naadi Yôesi Tádá
dókú'daa'o' gá Jesus Christ i shánkí natsonyi'i na-
muu'íđáho díkhâge'dodân.

**I Yä'dâa'i P'owâhâđi na'in díkhâ'ge'máa na'inbí
wówátsi yä'dâa'i áyhúuwíđí**

8 Hedího náä-á in to'wên Christ Jesus-áđí
dimuu'indá Yôesi Tádáđí wí'ovâyutchanú-ípi, ² gá

Christ Jesus-ádí wí'đá' waagibá gimuuđi i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ i wówátsi napäy'i' ünkoedidân dí-ma'p'áđi-ídí t'aywó'diwedi heđá chuwa iwedá.

³ Na'indá t'owađá' gimuuđi wí'gikaypí, heđiho Yôesiví tsontụu ihay wí'ây'a'gindopí heđânho t'aywó'diwedi dîn'aywoenídí. Hewänbo Yôesi Tádá-ânho ünkoedi dîn'aywoenídí. Kin i'ámíđi iví ay dînsan wí t'owa napáa-ídí, na'in kayp'i'n t'aywó'to'in t'owa waagibá napóe, heđi tobá t'aywó'di wí'i'ánpí wänbo na'inbí t'aywó'di gínmuuđi nachuu. Handiđiho ná'i t'aywó'di-á óet'an, heđânho t'aywó'diđi na'in wíyá wíđít'aanípíđí. ⁴ Heđi kin i'an heđânho Yôesiví tsontụu natú waa na'inbí wówátsi ta'ge âyhúuwí. Heđi nää-á háa giwänpida' waagidá' wí'ívikanhonpí, hewänbo háa i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ natú ív'ámí waagân.

⁵ In to'wên háa diwänpida' waagi díví'o'indá hậđđi wänbo t'áhkí díví'ánshaa'o hậđđi dikanda' i'gediđá', hewänbo in to'wên háa i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ nada' waagi díví'o'indá hậđđi wänbo t'áhkí díví'ánshaa'o' i hậđđi i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ nada'póe'i'. ⁶ Heđi háa giwänpida' waagi ív'ámí'in ni'gediđá' ív'ánshaa'áđá chuwa iwe gipówá-í, hewänbo háa i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ dítu'an waagi i'gedi ív'ánshaa'áđá ta'-gennin wówátsi-á híhchan ánshaa-á gín'ậ-í.

⁷ Heđânkun wí to'wí háa nawänpida' waagi i'ámí'indá' í'ánshaa'óđi Yôesiví hánb'i' waagi'ba' namuu, gá Yôesiví tsontụu wí'i'a'gindopíđân, heđi wí'ünkoedipí ón'a'gin-namíđí. ⁸ Heđi kí'min t'owađá há'to Yôesi óehíhchan-namí.

⁹ Hewänbo Yôesiví P'oewạhạđ ta'gendi unbí pí'ná kó'yé únthaadá háa i natú' waagi úvikanhúuwí, háa íwänpida' waagidá'ba' yoe. Wí to'wí iví pí'ná kó'yé i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ Christ-di ónsand'i' ímáapíđá Christ-ví' wínamuupí. ¹⁰ Hewänbo tobá unbí t'aywó'di únmuuđi unbí túu'ú únchúwí wänbo', Christ unbí pí'ná kó'yébo bínmáadá i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ wówátsi nahándep'i'n wovây'má', gá Yôesi Tádáđí wovây-chạmáadân t'aywó'di wíwínmáapí waagibá. ¹¹ Yôesi Tádáđí Jesus óewáywówápaa, heđi iví Yä'dđaa'i P'oewạhạđ unbí pí'ná kó'yé únthaadá, i Tádáđí uná wíyá wovâywówápaa-í, Christ Jesus óewáywówápaa waagibá. Tobá unbí túu'ú únchuu wänbo', Yôesiví P'oewạhạđ unbí pí'ná kó'yé únthaadí Yôesidí wówátsi wovây'máani.

¹² Heđiho tí'úuwín páadé'in, nää-á hậđđi gíphaamuu waagibá hậđđi híwó'di gínkhây'ậ' ív'ámí'in, háa giwänpida' waagidá'ba' yoe. ¹³ Háa íwänpida' waagidá' unbí wówátsi bínhondá íchuu-í. Hewänbo i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ úvímáđíđáho wovâykhậđ'namíđí i t'aywó'di unbí túu'úđí úv'i'o'í bínýaa'ámíđí, kindiđânho in ta'gennin wówátsi bínkéyí.

¹⁴ T'áhkí in to'wên Yôesiví P'oewạhạđ ovâyphonnindá Yôesiví ây dimuu. ¹⁵ Yôesiví P'oewạhạđ bínkê' ihayđá pant'ôe'in dikhuwôeda'in waagi'in wí'ímuupí, páadéđí íchạ waagibá. Hewänbo i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ wovâyséegíhógi Yôesi Tádá'v'ây ímúníđí,

heđânho Yôesiví'piye' úv'yúusu'o' ihayđá wí'inbo bínkhây'ậ'ní "Náví Tádá" gin. ¹⁶ I Yä'dđaa'i P'oewạhạđđânho na'inbí pí'ná kó'yé díhangin'ânđo' Yôesi Tádá'v'ây gimuu gin. ¹⁷ Heđi iví âyho gimuuđi i hậđđi iví âygi' iwiyekw'óđi'i' âyhóní. Christ-ádí wé'ge ná'i hậđđi âyhóní. Christ-ví'in gimuuđibo âyt'ôephadende' i it'ôephade waagibá, heđiho i-áđíba' Yôesi Tádáđí he'ennin dípaa-í.

Tobá nää t'ôephade iwe gikw'ôn wänbo', wáy wí thaa-á hậđ t'áhkí híwó' gínpuwí

¹⁸ Ná'i sa'wó'di hậđđi Yôesidí dínkhây'máa i'gedi dáy'ánshaa'áđí, naa ochanpo' nää oepáa k'ayđiwi t'ôephade-á hậđbo wínamuupí waagibá. ¹⁹ Hậđ t'áhkí nakhí'yendi-á nawó'onpo'di natsíkha Yôesi Tádá ikeekw'ôeníđí na'in ta'gendi iví ây gimuu'in. ²⁰⁻²¹ Yôesi Táa í'ánshaa'mági hậđđi t'áhkí nakhí'yendi' nachạ'muupí waagibá napúwí'in. Ná'i hậđđi wí'bo kin waagi wínapuwagít'óepí, hebo Yôesi-ân natú kin napúwí'in. Hewänbo wá' natú ná'i hậđđi nakhí'yendibá wíyá híwó'di napúwí heđânho wínakhanmú-ípíđí. Kindiđi owáy Yôesi Tádá'v'ây chuwa iwedi dima'p'ândi hậđ t'áhkí sa'wó' ingí' dínpóedí, ná'i hậđđi nakhí'yendi-á wá' hanbá napúwí.

²² Ná'i gínhanginná, wí kwee na'eyehayđi únhaytú' waagibá, ná'i hậđđi t'áhkí nakhí'yendi-á wá' han waagibá napo', wa'di wíyá ts'ạđi wínakhí'yenpíđí. ²³ Heđi kin waagi wí'únpo'pí ná'i hậđđi nakhí'yendiđá'. Na'in wänbo gínhaytú' waagibá gínpo', giwó'onpo'di gitsíkhakw'ôndi Yôesi Tádá ikeeyámíđí na'in iví ây gípúwíđí díséegíhógi'in, heđá na'inbí túu'ú ts'ạđi dín-páa-ídí wá' gitsíkhakw'ó. Heđi dínkeeyámíđí han dínkhây'máa'in, idi i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ na'in dí'mági. ²⁴ Yôesidí dîn'aywon dihayđi waabo ná'i napúwíđí ívít-síkhahon. Wí to'wí wí hậđđi itsíkha'máa'i ho ikê'đáho', heđáho wa'di wínatsíkhapí. Háadán wí to'wí wíyá it-síkha'ámí wí hậđđi ho ikê'đi? ²⁵ Hewänbo hậđđi âykê'pí' wa'di âytsíkha'máadáho', nakhây'ậ' gibo'atá-í'in tobá wó'ondi âytsíkha'máa wänbo'.

I Yä'dđaa'i P'oewạhạđ dikhậđ' máa

²⁶ Heđá wá' kay gíntáyđí i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ dikhậđ' do'. Kayp'i'n gimuuđi wáyýđí wígyúusuhápí, heđi i hí' wí'âyshaadepíđí gínwänpihaytú'. Hewänbo kin gínpo'di, na'inbí haytụu iwediđo' i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ ná'ingí' Yôesi Tádá óehé'e'o'. ²⁷ Yôesi Tádá-á únhanginná hậđđi na'inbí pí'ná kó'yé gínkw'ó'di', heđiho únhanginná háa i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ natú'da'in, gá Yôesi Tádá nada' waagi i Yä'dđaa'i P'oewạhạđ-á Yôesi Tádá'v'ây iyúusu'odân.

Yôesidí na'in díséegíđiho hậđđi wänbo há'to díwiyé-í iví'wedí

²⁸ Ná'i wá' gínhanginná: Tobáháa napo' wänbo', ná'i hậđđi napo'điho Yôesi-á híwó' íkhây'máa in to'wên i

óeséegí'ingí, innânkun iví'in ûnmúnídí ovâytyúkannan, i'ánshaamági waagi. ²⁹ Hân'oebo ûnhanginná to'wên dimúní'in in iví'in ûnpuwagít'óe'in, hedí iwéhpêe'an indá iví ay Jesus ûnmuu'i waagibá dipúwí'in. Kindigihó Jesus wí pá'dây waagibá namúni hedá na'indá báyéki t'í'úuwín waagi'inbá-á. ³⁰ In to'wên hâ'min dipúwí'in Yôesi Tádá iwéhpêe'an dimuu'indá idi ovâytyúkannan iví'in ûnmúnídí, hedí iví'in ûnmúnídí ovâytyúkannandá natú t'aywó'di wídyámáapí'in waagi'in dimuu, hedí ná'in t'aywó'di wídyámáapí'in waagi'in dimuu'in ovâytyú'annindá he'ennin ovâypáa-í, háa Jesus namuu waagibá.

³¹ Hedânkun, ná'i hâäwí t'âhkí i'gedí gínhanginnândi, náä-á ta'gendi ná'in gínkoedi gitúnídí: Yôesi Tádá-á na'inbí'näpiye' namuudiho to'wídi wänbo há'to dít'aaní. ³² Yôesi Tádá-á wínakhâpópídí iví ay Jesus imági na'in t'owa t'âhkí'ge' nachúu-ídi. Hedí kin i'andânkun, nakhâpópídí t'âhkí wé'ge'i híwó'di hâäwí wá ta'gendi dímäáni. ³³ Yôesi Tádá-ân namuu i natú'dí in to'wên ovâyde'mannindá t'aywó'di wídyámáapí'in waagi'in dimuu, hedânho to'wí wänbo wí'ûnkoedipí ta'gendi dînt'aywó'dichänú-í'in. ³⁴ Hedího to'wí wänbo wí'ûnk'óepí natúnídí na'inbí t'aywó'di gínmuudi gínkhây'ä' dítuchänú-í'in, gá Christ na'in gimuudi nachuudân, hedá wíyá shánká hâäwí-á i'an, i-á nawáywówápóe-á, hedí náä-á Yôesi Tádávi ko'dínädá na'án, hedí iwedí na'ingí' dînyúusu'ogího Yôesi Tádá dînda'máa.

³⁵ Christ-di díséegídí to'wídi wänbo há'to díwiyé-í iví'wedí, tobá äyt'óephagende wänbo, háa sehkanäwó' na'inbí thaa gínmuu wänbo, háa na'inbí whäyü gínmuudi t'owađi díyanäkí'o wänbo, háa koegí'-á awegí'-á gíntáy wänbo, háa díwhä'ámí'indá dít'ahänú-í'indá t'owa dida' wänbo. ³⁶ Kin gínpo' háa Yôesiví tã'nin diwe natã'muu waagi:

Na'inbí Sedó Yôesi, uví'in gimuudibo na'indá hâädi wänbo t'âhkí dít'akhänukhây'o'.

Wên k'úwá ovây't'ahänú-í'in gimuu waagi t'owađi dímäa. ³⁷ Hewänbo tobáháa ná'i t'âhkí gínpo' wänbo, wéngédí wänbo wíđít'aaní, hewänbo na'indáho git'ampo, gá Christ i díséegí'i namuudân, hedí díkhäge'do. ³⁸⁻³⁹ Naa dáykoediwhäyunde hâäwídi wänbo há'to díwiyé-í Yôesi Tádávi séegí iwedí, ná'i séegí-á Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'ídi dímägi. Tobá giwówayídi háa gichuu wänbo, há'to iwedí giwiyedé-í. Makówáwin t'óepã'ã'indi wänbo há'to iwedí díwiyé-í, háa p'owëhâäwí tsonnindi hedíháa wáy wíyá to'wí tsonkhuu imáa'ídi. Tobáháa napóe wänbo náä háa páadépiye' gimän diwe, háa hâäwí oepáa kw'áye hedíháa nansoge núugé na'ándídi, háa wáy wíyá hâäwí nakhí'yendídi há'to iví séegí iwedí díwiyé-í.

Háa Yôesi Tádáđi in Israel t'owagí' ovây'an waa

9 Naa háa otugít'óe'indá ta'gen namuu, naa wídyá-hôeyómáapí, gá Christ-ví' omuudân, hedá i Yã'dâa'i P'owëhâäwí navi pí'ná khó'yé donmáadi díhangin'ândo ta'ge dáyhí'máa'in. ²⁻³ Naa hânho ok'áykháa, hedá navi pí'ná khó'yé hâädi wänbo t'âhkí otaachanpo' dáy'ánshaamáadi navi t'owaví'gedí, indá náä oepáa k'ayđi navi maatu'in dimuu. Híhchangídi Christ-ví'wedá owiyedé-í, kin naa dînpóe'indi ovâykhäge'namídáho. ⁴ Indá Israel-ví äy iwedí'inbá dimuu, hedí Yôesi Tádáđi ovâyhógi iví sówé'ây waagi'inbá dimúnídí, hedá idá iví sa'wó'di kohthay iví'wedí ûn'ä'i' ovâykeeyan. Háa iwéhpêe'annin in Israel-'inbá ovâytyú'an, hedá iví tsonu-á ovâymägi. Ovâyýeye háa óe'a'gínmäänídí, hedá háa ovâykhây máa'in ovâytyú'an. ⁵ In hân'oe'in se'daa-á ná'in Israel-'inbí thehtáy pah-pá'in dínmuu, hedí Christ nat'owapaa ihayđi in-bí'wedí'ibá namuu. I-á Yôesi namuu, i-á t'âhkí itson-máa, hedí t'owa dínkhây'ä' hânhay wänbo t'âhkí óetége'bé-í'in. Hamân.

Háa Yôesi Tádá in Israel-'in t'owa ovâytyú'an waaho i'an

⁶ Hewänbo naa ok'áykháa gá tobá ná'i t'âhkí dâymáa wänbo, Yôesi-áđi wídimuupídân. Naa wó'tú'pí Yôesi Tádá-á wí'i'a'gínpi'in iví tų imági'in, hewänbo kinnân napo': Báyéki in Israel-ví äy iwedí'indá kodí'nin Israel-'in wídimuupí, ¹⁷ hedá wá t'âhkí in Hudíyo iwedí'indá Abraham-bí kodí'nin äy iwedí'in wídimuupí iví tûu ûnp'oe diwänpimuudibo, hewänbo kinnân Yôesi Tádáđi óetų'an Abraham:

Uví ay Isaac úmuu'iví äy iwedí'indá'mânho ta'gendi uví t'í'úugé kã'ä'ä'in kin ovâytyú'ä'amí. ⁸ Ná'i hí' kinnân natų'da': T'âhkí Abraham-bí tûu ûnp'oe-á Yôesi Tádávi äy wídimuupí, hewänbo in to'wên háa Yôesi Tádá iví tų imági waa di'âypyä'in, inbí'gedíđa'mân gitúní ta'gendi Abraham-bí äy iwedí'in dimuu. ⁹ Kinnânho Yôesi Tádáđi iví tų Abraham óemági háa ônkhây máa'in:

Wí pãyo náä iwedí uví'piye' owáy'ä-í, hedí ihayđá uví kwiyó Sarah wí enúkáy ho i'aypyäkhây máa.

¹⁰⁻¹² Hebo Yôesi wíyá shánká natú. Rebecca-đi wên kwâati ovân'ayyan, hedí in áyyä-á wí'da' tádá dänmuu, i-á na'inbí thehtáy pahpáa Isaac namuu, Abraham-bí e'nú. Hewänbo wa'đi in áyyä' da'aypyäpídíbo, wa'đi háawên dän'andíbo, háa híwó'di háa híwó'pí, Yôesidi Rebecca kinnân óetų'an:

I páadé'i-á i t'í'úugé'igí' it'óe'ámí. Hedí Yôesi-á kin i'an nahanginpúwídi i-ân namuu t'owa ovâyde'bo'i, háawên díví'annin namuudíđa'ba yoe, hewänbo idânho to'wên napida'in ovâyde'bodân. ¹³ Yôesi Tádá-á iví tã'nin diwe kinnân natų':

Jacob-á dódé'man, hewänbo iví pá'dây Esau-á dóy-ogí'an.

† Wí to'wí kodí'di Israel-'i namúnídí ûnkhây'ä' ta'gendi Yôesiví'piye' iwhäyü-í'in.

Wígínkhây'ähpí gitúní'in Yôesi-á híwó'pí i'o'in háa nada' waa i'odi

14-15 Hedân ti gitúní Yôesi Tádá-á ta'ge wí'í'opí wí to'wí óedē'bođi hedá wíyá to'wí óeyoegi'odá? Hedân yoe. I-áho ûnkoedi kin i'ámíđí, heđiho Moses óetų'an, To'wíwí'piye' naa oda'i-áho o'iyapúwí, to'wíwí'piye' osehkanäkanda'i-áho dósehkanä'ámí. 16 Hedânkun Yôesiví iya ûnmuuđibo wí to'wí idē'bo', ná'i to'wí óedē'mamí'in nawânpida'đibo-á yoe, háa isó'đindeđibo-á yoe. 17 Yôesi Tádáví tų'nin diwá ûntų'-muu háa idi i Egypt-wi tsondi hay'i óetų'an waa, kinnân:

Naadi wînk'û' untsonchų'níđí
 heđânho háa wíkhây'ímáa'in namuudi naví kay dínmuu'in donkeeyámíđí,
 hedá náa oepáa k'ayđi t'ähkí t'owa háawi naa omuu'in dínhanginnání. 18 Hedânkun Yôesi háa nada' waa i'odi wáy wênbí'piye' na'iyapo', hedá wây-á wéndá t'óyanpí'in dimúní gin ovâykannan. 19 Ma'đi wí to'wíđí dítikáyí'ní naa, "Ha'wâagi Yôesi i'odá háadan idi in t'owa ovây't'e'p'íđénde'?' Tóebo wí'ûnkoedi'pí Yôesi óekhâ'ámíđí i'ámíđí háa nada' waagi." 20 Hewânbo naadá i kin natų'di kinnân dó-tų'ámí: "To-an unmuu Yôesi nâatųwhânnamíđí, t'owa'ayđá unmuudi? Ti wí nat'úđí ûnk'óe i nat'úpa'i' óetų'âámíđí, 'Wí'úk'hây'ähpí háa omuu waagi naa dí-paa-i'in'? Hedân yoe. 21 I nat'úpa'i-á ûnk'óepí'an i pí'în-di hâwí nada'i' ipáa-íđí. Ná'i pí'în diwedibo' ûnkoedi wên nat'ú sa'wó'gí'indá' ipáa-íđí, hedá wây-á hâhâakangí'indá."

22 Hedânho Yôesi Tádá wá' ûnk'óe kinnân i'ámíđí: Tobáháa nada' wânbo ikeeyámí'in hânho nat'ay'in t'owaví t'aywó'di dínmuudi, hedá iví kay ûnmuu'in âytáa-i'in nada' wânbo-á, owáy oedi i-á nabo'atâđí it-síkha'o' ovây'tuchănú-íđí in to'wên inbí t'aywó'di dínmuudi nat'ayđi, inbáho' ovây'hánú-i'in dínkhây'ä'. 23 Hedá wá' nada' in to'wên iví iya ônhógi'in ovâyhang-in'ânnamí'in háa hay'i i namuu'in, inbá páadéđíbo' ovâyde'man báyéki híwó'di hâwí dâyhóníđí. 24 Heđi na'innân gimuu in Yôesi Tádáđí dítúkannannin iví iya âyhóníđí. Wáy wéndá Hudíyo gimuu, hewânbo wây-á wíginmuupí. 25 Kinnân Yôesi Tádá natú, heđi Hosea-á hân'oe itų'nan:

In to'wên naví t'owa dínmuupí'indáho
 naadi dovây'tų'ámí naví t'owa gin.
 In to'wên naadi wíđovâyséegíwân,
 indá náa-á in to'wên dovây'séegí gin dovây'tų'ámí.
 26 Heđi wáy Yôesidi wáymuu ovây'tų'an diwe, "Undá naví t'owa wí'ímuupí" gin,
 iwebáho náa-á ovây'tų'âámí "Yôesi i nawówáyí'iví ây" gin. 27 Hedá hân'oe Isaiah-á in Israel t'owaví'gedi kay-gí'di natú:

Tobáháa in Israel-win t'owa hânho báyéki diyi wânbo', háyú okhá i mâap'oe k'ágyé i'ge nakw'ó' dihaybá,

wên háyúđíđá' ovây'aywoeni,
 28 gá Na'inbí Sedó Yôesi-á wínahayyêepúwípidí iví tuchânú ibowá-íđí náa oepáa k'ayđi, háa natú waagi. 29 Isaiah wá' natú kinnân napúwí gin:
 Na'inbí Sedó i hâwí t'ähkí itsonmáa'i namuu'igi wên t'í'úgú kâ'ä'ä'in dínyoe'anpíđá,
 gihâanıwân in t'owa Sodom búu'úwindáđí Gomorrah-windáđí t'ähkí dihán waagibá.

In Hudíyo Yôesiví'wedí dipede

30 Heđiho háa ots'antú waa kinnân natų'da': In t'owa Hudíyo dimuupí'in dívíwhâyundedi dipóe in to'wên Yôesi Tádáđí ovây'châamáa'in t'aywó'di wíđây'máapí waagi, tobáháa háđíđí k'ímín dipúwí'in dâytųwâ'máapí wânbo'. 31 Hewânbo in Israel-'indá dâynuwande háđíđí t'aywó'di wíđây'máapí'in waagi'in dipúwí'in, hewânbo wíđây'shaadepí. 32-33 Heđi háadan wíđây'shaadepí? Gá dívíwânpiwhâyú-íví'wedí dívíkhâ'ädeđân híwó' díví'ámíđí heđânho Yôesidi ovây'châamá've-íđí t'aywó'-di wíđây'máapí waagi. Wí k'uu Yôesi Tádáví tų'nin diwe i'gedí natų'muu'i' iwe dip'íđedi dikanu waagibá dín-póe. Kinnân natų':

Bít'óyan, oe Zion búu'ú iwe wí dósóge.

I-á wí k'uu waagi'vá namuu, t'owa iwe dip'íđedi dikanunde',

hewânbo to'wên iví'piye' dívíwhâyunde'indá há'to dicanpúwí híwó'pí'piye' dívíwhâyunde'in. †

10 Tí'úwin páadé'in, pín ta'ge hayđi Yôesi Tádá dóda'máa naví t'owa in Israel-'in dimuu'in ovây'aywoeniđí. 2 Ta'gendí wây'tumáa, indá hânho di-da' Yôesi óehihchanmâänní'in, hewânbo piháa dívísó'đinde díví'ámíđí. 3 Ho wíđínhanginnáhpí háa Yôesi i'o'in heđânho idi t'owa ovây'châamá've-íđí t'aywó'di wíđây'máapí waagi, heđiho indá dâytųwâ'máa háđíđí hų'mín wí'bo díví'pí'páa-íđí, heđiho háa Yôesidi kin ovây'ámí'in wíđây'hóndepí. 4 Náaho t'ähkí in to'wên Christ-ví'piye' dívíwhâyunde'indá wíyá ho wíđíntáypí dívísó'đêe-íđí i tsontų' dâ'y'a'ginnamíđí heđânho dipúwíđí in to'wên Yôesi Tádáđí ovây'châamáa'in t'aywó'di wíđây'máapí waagi.

5 In t'owa dívísó'đinde'in Yôesiví tsontų' dâ'y'a'gin-namíđí heđânho Yôesidi ovây'châamá've-íđí t'aywó'di wíđây'máapí waagi, inbí'gedí Moses kinnân itų'nan:
 Wí to'wí t'ähkí Yôesiví tsontų' i'a'gindo'i-á wówátsi imá've-í. 6 Hewânbo kinnân natų'muu in to'wênbí'gedí inbí whây'ų dínmuudi Yôesidi ovây'châa'in t'aywó'di wíđây'máapí waagi:

Wí'ítúní'pí, "To'wí ûnkhây'ä' makówápiye' napée-i'in."(Ná'indá natų'da', Christ óedaa'ámíđí makówáđí nawhâve'ä'ä-íđí.) Hedá wá' natų'muu:

7 Wí'ítúní'pí, "To'wí ûnkhây'ä' in chu'in dikw'ó' di-wepiye' nawhâní'in."(Ná'indá natų'da', in chuwa'in-

† Christ-á i k'uu namuu, heđi iví'piye' wíđívíwhâyundepíđí dikanunde waagibá dín-póe.

bí'wedí Christ ótege-ídí óewówápa-ídí.)⁸ Hewänbo kinnän natá'muu:

Yôesiví tų-á undádího nayí,
unbí sóedí ítúní heđi unbí pí'ná khó'yé-á bîn-máa. Heđi ná'i tų whäyü i'gedi namuu'i-á t'owa âyt'ôe'o'.⁹ Hedänkun t'owaví páadépiye' ítúdí Jesus-á i shánkí natsonyi'i namuu'in, heđá Yôesi Tádádí wíyá óewáywówápa-índá unbí pí'ná khó'yé-á úvíwhäyund-edi, wovây'aywoení,¹⁰ gá na'inbí pí'ná khó'yé Jesus-ví'piye' ívíwhäyundeđá Yôesi Tádádí díchäamáa t'aywó'di wí'âyamáapí waagi, heđi íví'piye' ívíwhäyunde'in gitúdá, dín'aywoení.¹¹ Yôesiví tų'nin diwá ûntû',
In to'wên íví'piye' dívíwhäyunde'índá há'to dichan-púwí híwó'pí'piye' dívíwhäyunde'in.¹² T'ähkí t'owagí handa' napo', in Hudíyogí'índá, in Hudíyo dimuupí'ingí'índá wá', gá t'ähkí t'owagí wí'đá' wí shánkí natsonyi'i na'ándän, heđi idá báyéki híwó'di ovây'mä' in to'wên íví'piye' dívíyúusu'annin ovâykhäge'namídí.¹³ Yôesiví tų'nin diwá ûntû' waagi: To'wên i shánkí natsonyi'íví'piye' dívíyúusu'andi dí'aywonda'póedí

idá ovây'aywoení-ákun.
¹⁴ Hewänbo háđídan íví'piye' kin dívíyúusu'ámí íví'piye' wídívíwhäyundepídí, heđá háđídan dívíwhäyú-í íví'gedi wídínhanginnáhpídí, heđá háđídan dínhang-inpúwí to'wídí íví tų wí'ovây't'ôe'ánpídí,¹⁵ heđá háđídan wí to'wídí ovây't'ôe'ámí Yôesidí wí'óesanpídí? Kinnän Yôesiví tų'nin diwe natá'muu:
In to'wên wí híwó'di tų dâymáyä'inbí ähtaa-á sa'wó' dínkeet'ôe.

¹⁶ Hewänbo Isaiah natú waagibá, t'ähkí in Hudíyo Yôesiví híwó'di tų wídây'séegí'ánpí. Kinnän itá'nän: Na'inbí Sedó Yôesi, wên háyühayđíđá' t'owa i hääwí naví'wedí dit'oe'i' dívíwhäyü.¹⁷ Hedänkun Yôesiví'piye' ívíwhäyü-ídí, gíntáy íví tų git'ôe-ídí, heđá ná'i tų-á git'o' wí to'wídí Christ-ví'gedi dí't'ôe'odí.

¹⁸ Héyâa in Israel-'in, ti Yôesiví tų wídít'oe'pí'an? Dit'oe-ákun, Yôesiví tų'nin diwe ûntû' waa: Yôesiví tų-á náä oepáa k'aydí t'ähkí ûntųmää, heđiho t'owa t'ähkí wáyýe t'ähkí dikw'ó'nin ná'i tų dínpówá.¹⁹ Hedänkun in Israel-'in dínhanginnándá kun háa Yôesi ikhây'máa'in. Kin Moses páadé itá'nän háa Yôesidí ovây'tų'an waa:

Wây-á pí'wên t'owa dimuu'in nađi dovây'aywondibo wáythúukannamí,

Háa hä'in t'owa hangintan dâymáapí'ingí' dovâykhây'máa'in namuudí wây't'e'ya'namí.²⁰ Heđá Isaiah-á shánkí kay'índá ihí'máadí ná'i Yôesiví hí' ûntú:
In to'wên naa wídítųwámáapí'índi naa díshaa.

Inbí'piye' dáykeeyan, naví'gedi ditsikayipí wänbo'.
²¹ Hewänbo in Israel t'owaví'gedi Yôesi kinnän ihí'máa:

Häđi wänbo t'ähkí okhóewaa'án ná'in t'owa dovây'séegí'ámídí,

tobá wídí'a'ginmáapí wänbo'
heđá naví tų dínyoegi'o wänbo-á.

Yôesidí in Israel-'in ovây'séegísehkanä'andiho wáy wên in ovâyde'man

11 Heđiho ti gi'äñan Yôesi Tádá íví Israel-'in t'owa iyoegi'annin? Heđän yoe. Naa wá' Israel-wibá omuu, naa-á Abraham-bí äy iwedí'ibá omuu, heđá Benjamin-bí t'owa iwedí'ibá omuu.² Heđiho Yôesi-á íví t'owa wí'yoegi'ánpí, índá hán'oebo ûnhanginná íví'in ûnmúni'in. Ta'gendi un ûnhanginnáhpí'an háa íví tų'nin diwe Elijah-ví'gedi ûntû'nin. Elijah-đi in Israel-'in-bí'gedi Yôesi óehí'máadí kinnän ovây't'e'p'íde:
³ Na'inbí Sedó, t'ähkí in wé'ge'in uví tukhe'min wôn-t'ahánú,

heđá t'ähkí uví antâa-á wônnyayü.
Naadä'mân ote'dee, heđi t'owa háđíđi naa díhéyí'in dítųwäyí'.⁴ Heđi kinnän Yôesidí óetų'ánpí'an: Tsé maapaasôn (7,000) ihay senä' dovây'âyíngimáa heđi wa'đi naví'näpiyebo dimuu,
índá Baal-ví páadépiye' wídívíde'gendikw'óđipí óe'a'ginmää'nídí.⁵ Náä wa'đi hanbo napo'. Yôesi-á naséegísehkanät'óedí wa'đi wên háyü hayđi Israel-'in Yôesidí ovâyde'mannin dikw'ôn.⁶ Hewänbo íví séegísehkanä ûnwänpimuudíbo Yôesidí ovâyde'man, hääwí híwó'di díví'andíđá'ba yoe. Heđi hääwí híwó'dí índá díví'andíđibo idí ovâyde'mandáho', há'to íví séegísehkanä ûnmuu'íđíđá' ovâyde'mamíwän.

⁷ Heđiho kinnän napóe: T'ähkí in Israel-win t'owa wídínhanginpóepí háđíđi dipúwí'in in to'wên Yôesidí ovâychäamáa'in t'aywó'di wídây'máapí waagi, hewänbo in to'wên Yôesi Tádádí ovâyde'mannindáho dínhanginpóe, heđi in wé'ge'índá t'óyanpí'índá' dipóe.
⁸ Yôesi Tádáví tų'nin diwá ná'in wé'ge'in t'owaví'gedi kinnän natá'muu:

Yôesidí inbí hangintan ovâypedee'an,
heđi tsée nakeet'óepí'-á, oeyay nat'o'pí'-á ovây'mági, heđi náä thaa pu'wahay kinbo dínpo'.⁹ David wá' hán'oe inbí'gedíba natú,

Báyéki hääwí dínkw'ó'dibo dí'ánde híwó' dínpo'in, hewänbo Yôesi dóda'máa ná'i hääwí dínkw'ó'díba wên phay iwe diwhê'in waagibá dínpúwídí,
háa hääwí iwe dip'ídeđi waagibá dínpúwí iwe dikanú-ídí,

heđá iwebo inbí tuchänu dín'ä'i-á dâyhóni.
¹⁰ Ditsíkhämugí't'ôe waagibá dínpúwí heđänho wídínkeet'óenípídí,

heđá häđi wänbo t'ähkí inbí túu'ú-á dínbé'gayní dínhékháadí waagibá.

¹¹ Heđiho hännan natų'da' ná'i otú'i'? Ti natų'da' ná'in Israel-'in t'owa dikanu'in wíyá há'to dikwínudée-í waagibá dínpóe? Heđän yoe. In Israel t'owaví t'aywó'di dínmuudího Yôesidí in Israel-'in dimuupí'in t'owa-áho ovây'aywon, heđi iwedího' in Israel-'in t'owa wá' hânho didá'í hanbá dínpúwí'in.¹² In Israel-'in t'owa pedee

† Baal-á wí hääwí wí sen waagibá ûnchäq'i namuu, i-á in wé'ge'in t'owa dâykhiyé inbí yôesi dínmúnidí.

iwe dipówáđí Yôesiví'wedí dívihânge'an, hebo iwedí t'ăhkí in wé'ge'in t'owa Israel-'in dimuupí'in Yôesiví tųų dâyhógi, heđi handigân dikodit'owapaa waagi'in-bá dipóe. Heđiho owáy in Israel-win dívíwhăyunde'in shánkí báyéki dipóe ihaydá, in wé'ge'in t'owa-á wá' wíyá shánká híwó' dínpuwí.

In t'owa Hudíyo dimuupí'in ovây'aywoení

¹³ Un Hudíyo ímuupí'in, năă-á undá wâyhí'khâymáa: Yôesi Tăđáđí naa unbí'piye' dísan, heđiho naa ochan-po' naví t'ôe-á báyéki dîn'a'ginmuu'in. ¹⁴ Hăăwên naadi wâyo'in namuudí, ma'đi in to'wên naa waagibá Israel-'in dimuupí'in wá' hânho didá'í i tųų un wâymăi dâyhóníđí, heđi kindíđi wáy wên in wá' ovây'aywoení. ¹⁵ Yôesi Tăđáđí in Hudíyo ovâyyoegi'an dihayđi idí in wé'ge'in t'owa t'ămäpiye' năă oepáa k'ayđi dithaa'in ovâyk'emahógi. Heđânkun owáy idí in Hudíyo ovây-wáyséegi'an dihaydá, shánkí wânbo híwó' namúní, ihaydá indá chu'in diwáywówápóe'in waagi'inbá dimúní.

¹⁶ I páadé'i pává dâyhahkê'i Yôesi óemăgíđá, t'ăhkí i wé'ge'i pává wá' iví'đá' ūnmuu. Heđá i taypúu Yôesi óemăgíđá, i wa'yáy khóe wá' iví'bá ūnmuu. ¹⁷ In Hudíyo wên olive tay óekhăhkíđi'in waagi'inbá dimuu, hewânbo wáy wên in diwedí wa'yáy khóe dâyts'â'i waagi'inbá dimuu, heđi un Hudíyo ímuupí'indá wên olive tay nawănpisôe'inbá wa'yáy khóe waagi'inbá-á ímuu, ná'i wa'yáy dâyts'â'i-á i wé'ge'i wa'yáy-áđi dâywănpit'ihśaa, heđiho i taypúu iwedíwí tayp'oeđi i wa'yáy khóe dâyt'ihśaa'i híwó' nasôemăn waagibá, năă-á hanbá hăăwí in Hudíyo iwedí na'ăă'đi híwó' undá wá' ūnpo'. ¹⁸ Heđiho năă-á wí'ăă'nípi i wé'ge'i wa'yáyví shánkí híwó'nin ímuu'in. Wí'úvíyēngi-hée'ămípi, undá wa'yáy khóe waagi'indá' ímuudí, heđiho ná'i tayp'oe wíwînăhpi i taypúu nawówámúníđi, i taypúudân un unbí wówátsi khóekhú-á wovăymă'.

¹⁹ Hewânbo ma'đi wí Hudíyo namuupí'-á kin natúní, "I wé'ge'i wa'yáy khóe-á óets'â' heđânho na'in dít'ih-sáa-íđi." ²⁰ Ná'indá ta'gen namuu. In Hudíyo ovâyts'â' gá Christ-ví'piye' wíđívíwhăyupíđân, heđi undá unbí whăyų ūnmuudí wovăyt'ihśaa. Hewânbo úvíyēngi-hí'má've-íví'wedí ūnkhăy'ă' hânho úví'ăyíngi'ămí'in. ²¹ Yôesidí in Hudíyo ovâytuchănu, tobá in tayví kodí'di wa'yáy khóe waagi'inbá dimuu wânbo', heđiho háa díví'an waagibá úví'odáho hanwaagibá un wá' wovây-tuchănú-í.

²² Heđiho iwedí nakeepo' Yôesi-á t'owaví'piye' hânho híwó'di namuu'in, hewânbo wáy wênbí'piyá kháa'i namuu. In to'wên iví'wedí dívihânge'annindá ovâytuchă-nunde', hewânbo unbí'piyá híwó'di namuu, heđi ná'i híwó'di wovây'o'i bînséegikédedá kin waagibá wa'đi i kanhúuwí. Hewânbo bînséegihógipíđá un wá' wí

† I páadé'i pává-á in taypúu-á in Hudíyoví páadé kă'ăă'in t'owa Yôesidí ovâyde'mannin waagi'bá namuu, heđi i wé'ge'i pává-á wa'yáy khóe-á in shánkí t'úugé kă'ăă'in Hudíyo waagi'bá-á namuu.

wa'yáy khóe waagibá wovăyts'âa-í. ²³ Heđi in Hudíyo ovâyts'â'in díví'egó'andáhá' wíyá dívíwhăyųđá, Yôesi Tăđáđí ovâywăyt'ihśaa-í, gá i-á ūnkoedíđân han i'ămíđi. ²⁴ Heđânkun un t'owa Hudíyo ímuupí'in wên olive tay napisôe'inbá wa'yáy khóe waagi'inbá ímuu, heđi iwedí wovăyts'â'đi wây-á olive tay óekoe'in deđi wovăyt'ihśaa, tobá páadéđi iwedí'in ímuupí wânbo'. Heđiho shánkí wínabâapu'wanpí in Hudíyo in tay eedíbá ovâywăyt'ihśaa-íđi, gá indá in tayví kodí'di wa'yáy khóe waagi'inbá-á dimuudân.

Yôesi-á t'ăhkí t'owaví'piye' nasehkanăpo'

²⁵ Tí'úuwín páadé'in, naa oda' un Hudíyo ímuupí'in wên ta'gen ní'gedí íka'pówá-í'in, heđânho ūnhangin-nândi wí'úvíchăă'ăămípi. Náwehayđi ná'in ta'gen wa'đi wínaka'powamuupí, heđi kinnân in namuu: Tăhkí in Israel-win t'owa há'to hăăđi wânbo t'ăhkí yoegikannin dimúní, hewânbo báyéki in Hudíyo dimuupí'in t'owa Yôesiví'piye' dívíwhăyų iwehay-đă'măn hă'min dimúní. ²⁶ Heđi owáy ná'in wé'ge'in t'owa Yôesiví'piye' dí'ăă ihayđânho t'ăhkí in Israel-'in wá' ovây'aywoení. Yôesi Tăđáđí tă'nin diwe ūntă'muu háa i natúní'in:

I aywondí-á Zion diwedí nakă'ăăgít'óe, heđi in Israel-'inbá yă'đăapíkan ovâyýă'ămí.

²⁷ Heđi owáy inbá t'aywó'di dovây'owóyé ihayđáho háa ingí' dovây'ămíđi dówéhpe'e'an waa napúwí.

²⁸ Yôesiví híwó'di tųų in Hudíyo dâyyoegi'andi năă-á Yôesiví hănmín dipóe. Hewânbo háa díví'annin namuu'indi un Hudíyo ímuupí'in wovâykhăge'nan Yôesi bîntăa-íđi. Hewânbo Yôesidí ná'in Hudíyo t'owa ovâyséegi gá iví hehăăwín thehtáy pahpá'in ovâyde'mandân. ²⁹ Yôesidá in to'wên ovâyde'mannin wí'ovâyyoegi'opí, heđá i hăăwí híwó'di ovâyămăgi'i wí'ovâyk-weedepí. ³⁰ Wáymúu un Hudíyo ímuupí'indá Yôesi Tăđá wíwîn'a'ginmăapí, hewânbo năă in Hudíyodí óe'a'gindopíđího' unbí'piye' na'iyapo'. ³¹ Hanwaagibá in Hudíyodí năă Yôesi wí'óe'a'gindopí, hewânbo unbí'piye' na'iyapo'đi inbí'piye' wá' na'iyapúwí. ³² Yôesi-á natúní t'ăhkí t'owadí wí'óe'a'gindopíđi inbá t'aywó'di dínmuu'íđiho pan waagi'inbá dipaa, heđi kindíđi t'ăhkí t'owa handă' ovâyămăadí t'ăhkíví'piye' na'iyapúwí.

Gínkhăy'ă' Yôesi Tăđá âytegé-í'in

³³ Yôesi-á hânho hay'i namuu. Iví hangintandá há'i-á hânho báyéki ūnmuudí há'to âytaayămí, heđi há'to gínhanginnání háadí háa hândíđi i'o' háa i kanhonnin. ³⁴⁻³⁵ Iví tă'nin diwe ūntă'muu waa:

To'wí wânbo wí'ūnhanginnăhpi háa Yôesi Tăđá na'ân-shaamuu'in,

to'wí wânbo wí'ūnkoedípí óetumakhemăâníđi.

To'wí wânbo wí'ūnkoedípí natúníđi, "Naadi hăăwí Yôesi dómăgi,

heđânho i-á ūnkhăy'ă' díwáywá'ăa-í'in." ³⁶ Yôesi-áho hăăwí t'ăhkí ikhíyé. Hăă t'ăhkí wa'đi namăn Yôesiví

mange imáadí, hedá hää t'ähká iví-á únmuu. Hedího hânhay wânbo t'ähkí kw'áayébo' äymá've-í. Hamân.

Yôesivi'piye' pín ta'ge haydi ívímääni

12 Tí'úuwín páadé'in, Yôesidi iví séegísehkanä wovâykeekw'ódi, hedího ná'in namuudi kaygi'di kinnân wâytu máa: T'owadi in animáa dâyt'ahánú'in Yôesi óemä', hedí han waagibá unho unbí túu'ú úvímääni, hewânbo wówá'innân, hedá wá' yä'dâa'in-dä' ímúni hedânho bînhihchanmääni'dí. Kindidân unbí pí'ná khó'yé Yôesi bîn'a'ginmääni. ² Háa in t'owa Yôesi dâytaapí'in díví'o waagibá wí'úvikanhúuwípi, hewânbo binmää Yôesidi ánshaa ts'äabi wovâymaqäni'dí, hedí handidího unbí wówátsi wovây'egó'amí'dí. Kindidânho únhanginpúwí háa Yôesi nada'in úv'i'amí'indá híwó'ónindä' namuu'in, hedá óehíhchando'indá, hedá t'ähkí ta'gennindá.

³ Hedí Yôesidi naa dínk'ú' un wí'inbo ná'in wâytu-makhe'amí'dí: Wí'í'äqanípí he'ennin ímuu'in hã'min ímuupí'dí, hewânbo ta'gendi unbí'gedi úv'ánshaa'amí, hedânho únhanginnání'dí háa únkoedi úv'i'amí'dí i whäyü Yôesidi wovâymaqäni'dí. ^{4,5} Na'inbí túu'ú-á háyü'díbo gínpa'an, hewânbo ná'i hääwí-á handä' wí'it'ôe'opí. Hanwaagi'inbá na'in gimuu. Tobáháa báyéki'dí giyi wânbo wí'dä' waagibá gimuu, gá Christ-á'dí wí'dä' gimuu'dân, hedá giwhi'kw'ó wéhpêe túu'ú gimúní'dí waagibá. ⁶ Yôesidi pí'dinbo magan dímqägi, hewânbo t'ähkí hã'bidä' wíginmuupí. Wí to'wí únkoedi wí Yôesivi tukhe'bi waagibá ihé'amí'dí, i-á únkhây'ä' kin i'amí'in háyü iví whäyü únmuu ihay iwedí. ⁷ To'wí méesatewi khäge'dí namúní'in únkoedi'i-á únkhây'ä' híwó i'amí'in. To'wí Yôesivi tütü ovâyhã'amí'i namuu'i-á únkhây'ä' híwó' ovây-hã'amí'in. ⁸ To'wí natumakhehã'i-á únkhây'ä' iví tu-makhe imääni'in. To'wí iví hääwí únkw'ó'di iwiyendedí wé'ge'indá'dí, i-á pín ta'ge haydi ovâymaqäni. To'wí óet-sondisóge'i namuu'i-á únkhây'ä' hânho it'ôe'amí'in. To'wí in sehkanäwó' diwówayi'in ovâykhäge'do'i-á únkhây'ä' híhchangidi kin i'amí'in.

⁹ Un únkhây'ä' ta'gendi bînt'owaséegíhúuwí'in, wân-pididä' bá yoe. I hääwí t'aywó'di namuu'i-á bînyoe'amí hedá hääwí yä'dâa'i namuu eedä téegí t'aagá úvít-sãasãa-í. ¹⁰ Wí'ná táye úvíséegíhúuwí tí'úuwín páadé'in dínkhây'ä' waagi, hedá úv'i'a'ginmá've-í häädi wânbo t'ähkí. ¹¹ Wí'í'bãa-ípi, hewânbo pín ta'ge haydi Na'inbí Sedó Yôesigi' úvít'ôe'amí. ¹² Yôesivi híwó'dí hääwí wovâypägit'ôe'i bîntsíkha'máadíbo' íhíhchã-á. Bîn-t'ôephãdende wânbo bíyã'ã'an. Häädi wânbo t'ähkí úvíúusu'ã'amí. ¹³ Yôesivi t'owa hääwí dínatý'indá'dí i hääwí únkw'ó'di bînwiyé-í, hedá unbí k'aygipiýá bîn-séegí'amí.

¹⁴ Yôesi bîndaa'amí idi híwó'dä' ovây'ã'amí'dí in to'wên wovây't'ôephãdekando'in. Híwó' gin otú, híwó'pí-á yoe. ¹⁵ Wí to'wí nahíhchã'á-á'díbá íhíhchã-á-í. Wí to'wí naséeyidá i-á'díbá úvísíhtã-á-í. ¹⁶ T'ähkí'dí han-

dä' úvímá've-í. Wí'úvívèngi'ánshaa'má've-ípi, hewânbo in wãphãde kw'áye'in dimuupí'indá'dí úvívóeni. Wí'í'äqanípí hää t'ähkí íhã'in.

¹⁷ Wí to'wí'dí yanákí wovây'odá yanákí'díbá wívín-wá'ãa-ípi. I hääwí t'owa t'ähkí dínhanginná'di híwó'di namuu'indá bîn'ã'amí. ¹⁸ Unnânho únk'óe úvikhã-á-í'dí hedânho nakoedi'dáho t'ähkí t'owa-á'dí tsãaginpí'díbo unbí wówátsi bîn'húuwí. ¹⁹ Un wãséegí'in, ná'in wây-tü'amí. In t'owa un wovâywhã'o'in wívínwhã'amípi, hewânbo Yôesivi'we binyoe'an ná'i tuchãnu, gá Yôesivi tã'nin diwe kinnân úntã'muudân:

"Naa-ân dínk'óe t'owa dovây'tuchãnú-í'dí,
naa-ân dínk'óe dovâymaqäni'dí hääwí dín'ã'i",
kin Na'inbí Sedó Yôesi natú. ²⁰ Kin wá' natã'muu:
Uví hânbi nahãhsèndi nákoegi'mää,
hedí nap'oesá'aadã náp'oemää.

Kin úv'i'odá i-á hânho nawôeda'póedí iví wôeda'di óephãhãnúnde waagibá nachanpúwí. ²¹ Wívínmäänípi hääwí yä'dâapí' namuu'idi wovây'taaní'dí, hewânbo híwó' úv'i'odíbo yä'dâapí' hääwí namuu'i' bînt'aani.

Gínkhây'ä' in tsonnin äy'a'geen'in

13 Na'in t'ähkí gínkhây'ä' in to'wên dítsonmää'inbí khómapho' ívkw'ôeni'in, gá Yôesi natú'dího gíntsonninkw'ôndân, hedího Yôesidânho inbí tsonkhuu ovâymqä'. ² Hedânkun to'wí'dí in to'wên dâyt-sonkhuumää'in ovây'a'gindopí'dí, hääwí Yôesi ik'ú'i wânbo wí'i'a'ginpi, hedí wí to'wí kin i'o'i-áho óe-tuchãnú-í. ³ In to'wên híwó' díví'o'indá in tsonnin wí'dâykhuwôeda'ípi, hewânbo in yanákí díví'o'indáho díkhuwôeda'í. Hedího i to'wí natsonnãndi' wívínkhuwôeda'ípi'in ída'dáho', híwó'dä' úvikanhúuwí, hedí unbí'gedi híwó'dä' ihé'amí. ⁴ I-á Yôesivi t'ôe'i waagi' bá namuu, i-á unbí híwó'gí'dä' i'o'. Hewânbo úvívã'dâapí'odá, íkhuwôeda'í, ná'i tsondi-á wên ta'gen únk'óedí wovây'tuchãnú-í'dí, gá Yôesivi t'ôe'i waagi' bá namuudiho tuchãnu imáyã'dân in to'wên dívívã'dâapí'o'ingí'. ⁵ Hedího un únkhây'ä' in tsonnin dimuu'in bîn'a'ginnamí'in, hewânbo i tuchãnu bínkhuwôeda'dí'dä' bá yoe. Shánkí'dí bîn'a'ginnamí gá unbí pí'ná khó'yé un únhanginnãndân ná'indá in ta'ge'in namuu'in.

⁶ Hedího i tax chã' in tsonnindi wovâyphãhsande'i-á úvívã'ãnde', gá indá inbí t'ôe dâyo'díbo Yôesigi' waagi' bá dívít'ôemãadân. ⁷ Hedího in t'ähkí bînmaqäni hääwí dín'ã'i'. Hääwí in tsonnindi wovâyphãhsande'i t'ähkí úvívã'ãa-í, hedá in to'wên in tsonkhuu dâymã'indá hânho-á bînpí'a'geení.

T'owa äyséegíhúuwí hedá híwó'dá iví'amí

⁸ Unkhây'ä' unbí séegí wí'ná táye häädi wânbo t'ähkí íphaamúní'in, hewânbo wíyá hääwí wânbo-á yoe. Wí to'wí'dí t'owa ovây'séegíhondáho', kindidí t'ähkí Yôesivi tsonntü õn'a'gindo'. ⁹ I tsonntü kinnân namuu:

Wíyá to'wíwí sedó-áđí háa kwiyó-áđí wí'úvíwhohk-womá've-ípí,
wíwínt'owat'ahánú-ípí,
wí'úvísä'mâmípi,
thúudí wíyá to'wíwí hääwí wí'ída'ípí, hedá wíyá hã'bi
tsonttũ wá' nakw'ó. Hewänbo t'ähkí ná'i tsonttũ
wé'ge wên wéhpêedã' tsonttũ waagi'ba namuu, kin-
nân:

Háa un wí'bo úvípíséegí waagibá, wé'ge'in t'owa wá
bínséegíhúuwí. ¹⁰ Wí to'wí t'owa t'ähkí iséegí'i-á há'to
wíyá to'wí yanákí óe'ámí. Hedího ta'gendi bín-
t'owaséegídá, kindidí t'ähkí i tsonttũ bín'a'gindo'.

¹¹ Ná'i wâytu'andi-á úv'í'ámí, gá únhanginnândân
hääđi naná'nin. Nää-á shánkí tso'wa naná Jesus
nawáypówá-íđí dín'aywoenídí páadé iví'piye' ívít'san-
whäyũ ihayđiví'wedí, hedího nää-á ihayđiho nanân
íyósa'wó-íđí waagibá namuu. ¹² Nää-á wa'
nawáypówápíđíbo gínkhũná waagibá gínpuwamän,
hewänbo i khũ naphademän hedí nathay'ä' kin
waagibá napo', hedího i t'aywó'di in t'owa nakhũná'
dihayđi dív'í'o'í' äyyoe'ámí, hedí sundago inbí kwák'u
hán aadı di'aamuu'in waagi'inbá gimúní, nathayná' di-
we ívíyíé-íđí. ¹³ Nää-á t'owa thaadı dínkhây'ä' waag-
ibá, híwó' na'inbí wówátsi äyhúuwí. Wáy dín-
shánkí'đipo'đi dívít'aywó'do' eeye wí'ívimá've-ípí,
wígisũwätsit'óenípí, tsé waagi'inbá wígiyêenípí,
wí'ívit'aymá've-ípí, hedá wí'ívíthúumá've-ípí. ¹⁴ Hewän-
bo wí kwák'u hán aadı wovây'áyíngi'o waagibá, Na'in-
bí Sedó Jesus Christ-dân wí'bo wovây'áyíngi'ámí, hedí i
t'aywó'di kaygí'di íkanda' í'gedí wí'úv'í'ánshamá've-
ípí.

Wí'ná táye wí'ívitũsúumá've-ípí

14 Wí to'wí iví whäyũ kay'in wí'ünmuupí wänbo
binséegíke', hewänbo hääwí híwó' naka'póyã'pí
í'gedíđã' i-áđí úvítũhánmâmíđá yoe. ² Gá kinnân:
Ma'đi wí to'wí iwähýunde' hääwí koegí' namuu wänbo
ik'oeđi wí'it'aywó'dopí'in, hewänbo wíyá to'wí iví
whäyũ kaypi'in únmuu'i-á wí'ípívík'ohpí. ³ I to'wí
koegí' t'ähkí ik'o'i-á wí'únkhây'ähpí na'âñi'in i to'wí
ípívík'ohpí'ví hânho shánkí híwó'di namuu'in, hedí i
to'wí ípívík'ohpí' wá' wínatúnípi ípívík'o'i-á yã'đãapí
i'o'in, gá Yôesíđi i wá' óeséegímáadân. ⁴ U-á wí'úk'óepí
wíyá to'wíwí t'óe'i mântũsúu'ámíđí. I t'óe'iví tson-
didã'mân únk'óe óetũ'ámíđí háa híwó' háa híwó'pí'
i'o'in. Hedí ta'gendi Na'inbí Sedóví t'óe'i híwó' í'ámí,
gá Na'inbí Sedó únkoedíđân óekhãge'namíđí.

⁵ Hedá wá' ma'đi wí to'wí nachanpo' wí thaa shánkí
na'a'ginmuu wé'ge'i thaaví'wedí, hewänbo wíyá to'wí-
á nachanpo' t'ähkí thaa hã'bi thaadã' naná'nin.
Gínkhây'ä' wí'ínbo ívípí'ánshamãñi'in ná'in ní'gedí.
⁶ I to'wí wí thaa wíyá thaaví shánkí i'a'gindo'i-á Na'inbí
Sedó óe'a'ginnamíđân i'o'. Hedí i to'wí t'ämãgí' koegí'
ik'o'i-á wá' Na'inbí Sedó óe'a'geenídí kin i'o', gá i

† Ná'í píví í'gedí ihí'mã'i-á t'owa inbí yôesi dâymãgi.

koegí' óemãgíđi Yôesi óekú'daa'odân, hedí i to'wí wí
hääwí ik'ohpí'-á Na'inbí Sedó óe'a'geenídí kin i'o', i
wá' nakú'daapóedí kinbá i'o'. ⁷⁻⁸ Tobá giwówáyíđi háa
gichuu wänbo', wí' wänbo na'ingí'đã'mân kin
wí'íví'opí, gá giwówáyíđá Na'inbí Sedógí'-ân giwówáyí',
hedí gichuudá Na'inbí Sedógí'ba gichu'. Hedího tobá
giwówáyíđi háa gichuu wänbo Na'inbí Sedóví'indã'
gimuu. ⁹ Christ nachuu hedá nawáywówápóe hedânho
t'owa t'ähkí'gí' i shánkí p'ó'déđí' namúníđí, in ho dichu-
u'ingí'-á hedá in wa'đi diwówáyí'ingí'-áđí. ¹⁰ Hedího wí'
wänbo wí'únk'óepí unbí tí'úuwín páadé'in bín-
tũsúu'ámí'in, hedí wí'únk'óepí íchanpúwí'in undá in-
bí shánkí híwó'nin ímuu'in. Wáy wí thaa wänbo na'in
t'ähkí Yôesiví páadépiye' gikwínudéé-í, hedí ihayđi i-
ânho natúní ta'gendi háawín gimuu'in. ¹¹ Kinnân Yôe-
siví tã'nin diwe nata'muu:

"Ta'gendi naa owówáyí'" kin natú Na'inbí Sedó,
"hedí ta'gendibá t'ähkí t'owa naví páadépiye'
dívídé'gendikwokhây'máa,

hedá t'ähkíđíbo-á ditũgít'óe naa-ânkun ta'gendi Yôe-
si omuu'in." ¹² Hedí ná'i hí' natũ'da' na'in t'ähkí
gínkhây'ä' Yôesi äytũ'ámí'in háa ív'í'annin hedá háadí
ív'í'anníndá.

¹³ Hedánkun wíyá ívítũsúu'ámí'wedí, ív'í'án-
shamãñi hääwí wänbo wí'ív'í'ámí'pí'in na'inbí tí'úu
páadé'í' óet'aywó'kannamí'i'. ¹⁴ Na'inbí Sedó Jesus-áđí
omuuđiho naa dín'ta'gendihanginná hääbo wí'bo
wígínkhãk'óepí'in, hewänbo wí to'wí wí hääwí igí'
únkhãk'óe'in nachanpóedáho', hedân ta'gendi hã'i
hääwí-áho únkhãk'óe-ákun. ¹⁵ Gá kinnân: Hääwí
bínk'oe'i namuudi unbí tí'úu páadé'i bínháachan-
máadího', háa úv'í'o'indáho nakeepuwagít'óe ta'gendi
wíwínséegíhonpí'in. I hääwí bínk'o'íđân wíyá to'wíwí
wówátsi wíwínpedee'ámípi, igí' Christ nachuudi. ¹⁶ To-
báháa híwó'gí úv'í'o kin íchanpo' wänbo', hääwí úv'í'o'i
yanákí namuu gin t'owa ditũdáho', wíyá wí'úv'í'ámípi.
¹⁷ Yôesigí' na'inbí wówátsi äyhondáho hääwí koegí'-á
sũwãgí'-á namuu í'gedíđã' wí'ív'í'ánshamãapí, hewän-
bo ná'i' í'gedân: I Yã'đãa'i P'owãhãđi na'in
díkhãge'máa in ta'ge'in p'óegé' í'ge gimú-íđí, hedá
tsãagínpíđíbo-á na'inbí wówátsi-á äyhon, hedá
híhchandá äymáa. ¹⁸ To'wí kí'bi namuu'i Christ-gí'
it'óe'o'íđá Yôesi óehíhchanmä' hedí t'owa-á wá' ditúní
híwó' i'o'in.

¹⁹ Hedánkun nää-á ívísó'dêe-í ív'í'ámíđí i hääwí
díkhãge'do'i na'inbí wówátsi wé'ge sa'wó'gí äy-
húuwíđí, ná'i hääwíđíbá díkhãge'namí wí'ná táye
na'inbí whäyũ ívíkay'ámíđí. ²⁰ Hääwí íwänpikoeda'đíbo
wíwínpedee'ámípi háa Yôesi wí to'wígí' i'annin. Hääwí
koegí' wänbo wínakhãk'óepí óek'oe-íđí, hewänbo
híwó' wínamuupí wí hääwí to'wí ik'óe-íđí, han i'odá
wíyá to'wí-á in ta'ge'in p'óegéđí óehãnge'odí. ²¹ Shánkí
híwó' namúní wíwínpívík'oe-ípí háa wíwínméenasũwã-
ípí háa wíyá hääwí unbí tí'úu páadé'í' in ta'ge'in
p'óegé' iwedí óehãnge'o'i wí'úv'í'ámípi.

²² Tobáháa háa ná'i hãäwí i'gedi wí to'wí nachaą wänbo, i-áđí Yôesi-áđíđá' dänkhây'ä' dänhangin-nán'i'in. Wí to'wí híwó' i'o gin ünchanpo'di, heđá t'úúgęđá híwó'pí i'annin wínachanpóepíđí, i-á nahíhchąą. ²³ Hewänbo wí to'wí wí hãäwí ik'oeđáho', hewänbo wí'ünkoedihanginnáhpí híwó' namuu'in ik'óe-íđí, Yôesi-á natúní híwó'pí i'annin, gá ná'i to'wí-á ta'gendi wí'ünhanginnáhpíđân háa híwó' i'annin háa yoe, heđi wí hãäwí ív'íodá hewänbo ta'gendi wígichanpo'pí híwó' namuu'in kin ív'íamíđí, hã'indá t'aywó'nin namuu na'ingí'.

Wé'ge'in t'owa bñhíhchanmääni, unda'ba yoe

15 Na'inbí whäyü kay'in gínmuudá gínkhây'ä' in to'wên inbí whäyü kay'in dínmuupí'in äykhäge'nâami'in, wí to'wíđí wíyá to'wíwí hé ôntegende waagibá, heđi háa giwänpida' waagidá' wí'í'í'ä'amí'pí. ² Gínkhây'ä' na'inbí t'í'úuwin páadé'in-bí'gedi ív'í'ánshaa'ä'amí'in heđá ingí' híwó'dá ív'í'ä'amí heđânho inbí whäyü dínke'enníđí, ³ gá Christ wänbo-á wí'bo ív'í'gedidá' wí'í'ánshaa'anpíđân. Yôesi Tádáví tã'nin diwe kinnân natã'muupí'an háa Christ-di óe-tu'annin Yôesi Tádá:

I yanákí hí' uv'í'gedi dívíhée'andi-á naví'webá dñpówá. ⁴ Heđi ná'i hãäwí Yôesi Tádáví tã'nin diwe hán'oe dâytã'nandi-á natã'muu heđânho na'in díchã'amíđí äytsíkha'amíđí i hãäwí híwó'di Yôesidí na'ingí' dñkhây'máa'i', gá i hãäwí iwe natã'muu'íđá na'in díkweewaasenwaatãmáđân heđá dikhäge'do' ív'í'ä'ä'amíđí.

⁵⁻⁶ Yôesidânho díkweewaasenwaatãmáa, heđi tobá háa gínpo' wänbo dikhäge'do' ív'í'ä'ä'amíđí, heđi íđá wovâykhäge'namí wá' wí'đá' waagi unbí p'í'ná khó'yé ímúníđí. Kindíđiho úv'í'ä'amí háa Christ i'an waagibá, heđânho t'ä'ñkíđíbo wé'ge Yôesi Tádá kw'áayébo' óemá've-íđí, i-á Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví Tádá ünmuu.

In t'owa Hudíyo dimuupí'in wá' Yôesi Tádáví tã' dit'óe-í

⁷ Wí'ná táye bíséegíhó'gí. Christ-di un wovâyséegíhó-gi waagibá, un wá' wí'ná táye úvíséegíhúwí, heđânho t'owa Yôesi Tádá dâytegę-íđí. ⁸ Wí'ún'óđe-ípí ná'in: Christ wí khäge'di waagi in Hudíyoví'we napówá, t'owa ovâykeekw'óeníđí Yôesi Tádá-á ta'gendi i'o'in háa na'inbí hehãäwin thehtáy pahpá'in ovâytu'an waa ikhây'máa'in, ⁹ heđá wá' Christ wí khäge'di waagi napóe heđânho in Hudíyo dimuupí'inbí'piye' na'iyapo'di indá Yôesi Tádá kw'áayébo' äymá've-íđí. Kinnân Yôesiví tã'nin diwe ûntã'muu:

In Hudíyo dimuupí'indáđí oyíđi nađi wítegę-í, heđá iwebá dókha'wođi uví kháwã wñkhây'ä'ní.

¹⁰ Wíyá wáygá kinnân natã'muu:

Un Hudíyo ímuupí'in Yôesiví t'owa-áđí bíhíhchanpuwave. ¹¹ Heđá wíyá wáygá wá' natã'muu:

Un Hudíyo ímuupí'indi Na'inbí Sedó bintégę, un t'owa t'ämäpiye' ówíngę'indi báyéki bintégę.

¹² Isaiah wá' kinnân itã'nan:

Wí Jesse-ví äy iwedí'i na'aypüyã'i-á in Hudíyo dimuupí'ingí' ôntsondisogekhây'máa, heđi i-ân namuu i dâyt'síkha'máa'i' híwó' ingí' ovây'amíđí.

¹³ Yôesi Tádáđá na'in díhangin'ândo' híwó'di dñkhây'máa'in, heđiho' ív'í'piye' úvív'hâyundęđi idíbá báyéki wovâyhíhchanmääni heđá wovâykhäge'namí ánskaa iwe wí'íkwó'nípíđí, heđânho i Yã'dãa'i P'oe-waąhãđi kay wovây'määni hãäwí Yôesi Tádáđí na'in dñkhây'máa'i' hãäđi wänbo t'ä'ñkí ítsíkha'kwó'níđí.

Paul-di ovâythayyo' háadí ná'i hãäwí i'gedi idi ovâyta'-do'

¹⁴ Naví t'í'úuwin páadé'in, naa-á ta'gendi dâyhâyundę' undá hânho híwó'nin ímuu'in, undá Yôesiví kuu i'gedi báyéki úhanginná, undá únkoedi wí'ná táye úvítumakhe'amíđí. ¹⁵⁻¹⁶ Hewänbo wáy wí hãäwí i'gedi wó'yogepíđí wâyta'nan heđânho ún'ánpówá-íđí. Kin waagi wâyta'nan gá Yôesi Tádá naví'piye' híwó'dí namuudí wên t'óe dímáđidân dáy'amíđí, heđiho náä Christ Jesus-gí' dáy't'óemáa un t'owa Hudíyo ímuupí'in wâykhäge'namíđí. Wí owhá' hãäwí Yôesi Tádáví'piye' ihúyã' waagibá, naadá Yôesiví híwó'di tã' in Hudíyo dimuupí'in dovây't'óe'o' heđânho indá Yôesi Tádáví'piye' dovây'húuwíđí, heđi íđá ovây'séegíhónde gá i Yã'dãa'i P'oe-waąhãđi ovâykhäge'nandân ív'í'in dímúníđí.

¹⁷ Heđiho Christ Jesus-áđí wé'ge gamuudí naa dñkoedi naví t'óe Yôesigí' i'gedi híwó' dâyhée'amíđí. ¹⁸⁻¹⁹ Hewänbo hãäwí Christ-di dikhäge'nán dáy'amí i'gedidá'mânho wóeda'gínpíđíbo dâyhée'amí. Háa otú waagidá háa dáy'an waagidá, heđá i t'ämägí' pínán t'óe i Yã'dãa'i P'oe-waąhãđi dikhäge'nandi dó'amíđí namuudá, in Hudíyo dimuupí'in t'owadı Yôesi óe'a'gindo'. Heđiho Jerusalem búu'ú iwedí oe Illyricum nangepiye' t'ämäpiye' omändi ná'i híwó'di tã' Christ-ví'gedi dovây't'óekanhon. ²⁰ Hãäđi wänbo t'ä'ñkí wáy Christ-ví'gedi wíđit'óepí eeyęđá' naa dáysó'dínde ná'i Yôesiví híwó'di tã' t'owa dovây't'óe'amíđí. Wáy wíyá to'wí naví páadébo ipúupaa iwebá naa wó'dá'pí wí hãäwí dópaa-i'in, ²¹ hewänbo háa Yôesi Tádáví tã'nin diwe ûntã'muu waa oda' napúwí'in, kinnân:

To'wên wa'di to'wíđí wänbo Yôesiví'gedi ovây't'óe'anpí'indá dínthaypúwí,

in to'wên wa'di ív'í'gedi dit'óepí'indá dika'pówí.

Paul oe Rome-piye' napunda'

²² Heđiho kin dáy'odí hânho dñwó'nândi wa'di wíđí'ñkoedípí unbí'piye' omú-íđí. ²³⁻²⁴ Hewänbo náä-á naví t'óe t'ä'ñkí nãngé donbowa, heđi báyéki pãayo wây'múní'in oda'di náä-á ma'di unbí'piye' omú-í. Oe Spain-piye' ophađemändibo' oda' wây'múní'in, heđá

wí hâyú yâadi undádí o'ádâachâ'ní heđi ihayđi naa oda' undi díkhâge'namí'in eepiye' omú-íđí. ²⁵ Hewänbo nää-á oe Jerusalem-piye' omän wí hâäwí in Yôesiví t'owa iwe'in dovâyhûuwíđí, ²⁶ gá in Macedonia-áđí Greece-áđíwin méesate'in t'owa wí chä' dâw-wé'ge'ámíđí díví'ánshaamâgíđân, in to'wên Yôesiví t'owa sehkanäwó' diwówayí'in oe Jerusalem dimuu'in ovâyâmâníđí. ²⁷ In Macedonia-windá in Greece-'indáđí wí'bo ditú híwó' namúní kin díví'ámíđí, hewänbo ta'gendi hâäwí in Jerusalem-'in dínphaamuu'i' ovâyway-wá'ánde waagibá díví'o', gá in Hudíyo dimuu'indi páadé in Hudíyo dimuup'i' in ovâyâmúđân i híwó'di hâäwí Yôesi Tádádí inbí hâagí' ovâyâmá'í', heđi nää-á in Hudíyo dimuup'i'indá dínkhây'ä' ovâyâmú-í' in i hâäwí in Hudíyo dimuu'in dín'táy'i híwó' ovâykhóekhúumâníđí. ²⁸ Ná'i t'ôe dînbowadee ihayđi i chä' in Jerusalem-'inbí mange dovâykándí, iweđi oe Spain-piye' omän, heđi ihaydá dáywóyí'ní wâymúníđí. ²⁹ Naa dínhanginná owáy unbí'we opówá ihaydá báyéki híwó'di hâäwí Christ-ví'weđi wâyoye'ámí.

³⁰ Tí'úuwíwín páadé'in, unbí whâyü Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'piye' únmuuđi heđá in séegí i Yä'đâa'i P'oe-wâhâđi na'in dímá'gí'in namuudá, kaygí'di naadi wâyda'máa Yôesi Tádáví'piye' pín ta'ge hayđi dín'yúusu'ámíđí, naa wí'bo wâyüusu'o' waagibá.

³¹ Úvíyúusu'ámí heđânho in Judea nangewin t'owa Yôesi óe'a'gindopí'indi bahpíbo naa díphademâáni, heđá Yôesi Tádáví t'owa oe Jerusalem-windá in khâge' dovâyhonnin híhchandi dâyséegí'ámí. ³² Heđiho Yôesi Tádá natúđáho unbí'we híhchandibo opówá-í, heđá undádí o'án dihayđi dínkoedí-í dáykaykhan-wówá'ámíđí. ³³ Yôesi Tádádí na'in díkhâge' do' ánshaaginpíđíbo gikwó'níđí, ibá un t'ähkí-áđí nachâ'ní. Hamân.

Paul-di in méesate'in t'owa ovâysengitumáa

16 Naa oda' na'inbí tí'úuwí páadé'i Phoebe bîntáa-í'in, I-á i Cenchrea búu'úwí méesate'i khâge' di namuu. ² I-á Na'inbí Sedóví' únmuuđi binséegí'an, Yôesiví t'owa dínkhây'ä' waagibá, heđá hâäwí i úntáy-đá, hâ'í únkw'ó' diweđi bînyâmú-í, gá idá báyéki t'owa ovâykhâge'nandân, heđá naa wá' díkhâge'nan.

³ Priscilla-áđí Aquila-áđí naví sengitü-á dovânsan, indá naa-áđí Christ Jesus-gí' ívít'ôe'an. ⁴ Indá dakhây-muu inbí wówátsi dänmâáníđí naa bahpíbo opúwíđí. Heđiho dovânkú' daa'o', hewänbo naadida' bá yoe, t'ähkí in Hudíyo dimuup'i' in méesate'indi wá' ovânkú'-daa'o'. ⁵ Heđá in t'owa inbí tewhá ee dívíwé'ge'o' in Yôesi óe'a'ginmâáníđí, in wá' bînsengitü'âámí.

Heđá ná'in wé'ge'in t'owa wá' dînsengitü'âámí: Epanetus, naadi dóséegí'í, i-á oe Asia nange i páadé'i Christ-ví'piye' iwhâyü'i namuu, ⁶ heđá Mary-á, hânho ungi' it'ôe'o'í namuu, ⁷ heđá Andronicus-áđí Junius-áđí naví t'owa dînmuu'indá. Naa-áđí indádí wé'ge gi-

pankw'ônwân, heđi Yôesiví t'ôekhuwa'indi híwó' ovân-taa. Indá naví páadébo Christ-ví'piye' dänwhâyü.

⁸ Heđá Ampliatus-á wá' dînsengitü'âámí, i-á dóséegí heđi i wá' Na'inbí Sedóví'piye' iwhâyunde', ⁹ heđá Urbanus-á, i-á na'indádí Christ-gí' it'ôe'an, heđá Stachys-á, i-á dóséegí, ¹⁰ heđá Apelles-á, nakeepo' i-á ta'gendi Christ-ví' únmuu'in, heđá Aristobulus-ví k'aygi'indá, ¹¹ heđá Herodion-dá, i-á naví t'owabá dînmuu, heđá in to'wên Narcissus-ví k'aygi'in diweđi Na'inbí Sedóví'piye' dívíwhâyunde'indá.

¹² Heđá wá' dînsengitü'âámí Tryphena-áđí Tryphosa-áđí, indá Na'inbí Sedógi' hânho dânt'ôe'o', heđá Persis-á, i-á dóséegí, heđá i wá' Na'inbí Sedógi' hânho it'ôe'an. ¹³ Rufus-á wá' dînsengitü'âámí, i-á Yôesidí óede'mandi' namuu, heđá iví yíyá-á, naví yíyá waagibá dóchâa. ¹⁴ Dînsengitü'âámí Asyncritus-á, Phlegon-dá, Hermes-á, Patrobus-á, Hermas-á heđá in tí'úuwíwín páadé'in indádí diyí'indá. ¹⁵ Heđá wá' dînsengitü'âámí Philologus-áđí Julia-áđí, heđá Nereus-áđí heđá i kwee iví tí'úuwí únmuu'í-áđí, heđá Olympas-á, heđá t'ähkí in wé'ge'in Yôesiví t'owa indádí diyí'indá.

¹⁶ Wí'ná táye úvíséegísengitü'âámí. T'ähkí Christ-ví méesate eeyewin t'owa t'âmäpiye' dikw'ó'nindi wovâysengitü'o'.

Paul-di ovâyütumáa dívípi'âyíngi'ámí'in

¹⁷ Tí'úuwíwín páadé'in kaygí'di wâyütumakhemáa, in to'wên wovâywyé-í'in heđá in ta'ge'in p'ôe iweđi wovâyhânge'ámí'in dida'inbí'gedi úví'âyíngi'ámí, indáho hâäwí íhâhpóe'iví'weđi wíyá piháawi wovâyhâ'o'. Inbí'weđi úvíyâa'ámí. ¹⁸ Kí'min t'owa-á Na'inbí Sedó Christ-gí' wíđívít'ôe'opí, hewänbo ingí'đá' háa dida' waagi dívíwânpi'o'. T'owaví'gedi dívíhí'máadí inbí hí sa'wó' dín'toet'ôe, hewänbo kindíđi in to'wên ihay ka'powa dâymáapí'in ovâyhóeyó'o'. ¹⁹ T'ähkí t'owa dínhanginná undi Yôesi bîn'a'gindo'in, heđiho naa ohíhchâa han úví'ogí. Hewänbo naa oda' in hangintan bînmá've-í'in heđânho únhanginnáníđí wé'í wí híwó'di namuu'in heđi iweđiho t'aywó'kanhá'in ímúnípíđí. ²⁰ Yôesi Tádádí na'in díkhâge' do' ánshaaginpíđíbo gikwó'níđí, heđi idibáho háy napóe ihayđi Penísendiví kay ónhânú-í heđânho undi bînt'áaníđí. Christ-ví séegísehkanä-á bînmá've-í.

²¹ Timothy naa-áđí Yôesigí' it'ôe'o'ídi wovâysengitü'an, heđá Lucius-á Jason-dá heđá Sopater-á naví t'owa dînmuu'indi wá' wovâysengitü'an.

²² (Naa Tertius omuu'í' dótá'do háa Paul natú'in, heđá naadi wá' Na'inbí Sedóví' omuuđi wâysengitumáa.)

²³ Gaius-di wá' wovâysengitü'an. Naa iví k'aygi o'án, iwebá t'ähkí in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in ná'í búu'úwíwín dimuu'in dívíwé'ge'o'. Heđá Erastus-á ná'í búu'úwí chä' í'âyí'do'ídi wá' wovâysengitü'an, heđá na'inbí tí'úuwí páadé'i Quartus-di wá'.

²⁴ Naʔinbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkanä bîn-
máʔve-í t'ähkíqíboʔ. Hamân.

PHILIPPIANS

1 Na'in Paul-áđí Timothy-áđí Christ Jesus-gĩr' äñ-t'ôemáa. Ná'in tã'nin wãyta'do' un méesate'in p'ó'déđĩ'indáđí in khặg'e'nindáđí hặặ Philippi búu'ú íthaa'in, hedá t'ặhká un wế'ge'in Yôesi Tấđáví t'owa Christ Jesus-áđí ímuu'in wá' wãyta'do'.

² Yôesi Tấđá na'inbí Tấđá gínmuu'i-áđí hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-áđí séegísehkaná wovây mãäní hedá wovây khặg'e'namí ánsaaginpídĩbo' íkwỏ'nídĩ.

Paul-di in méesate'in t'owa oe Philippi búu'ú dik-w'ỏ'nin ovây yûusu'o'

³ Hặặđi unbĩ'gedĩ dáy'ánshaa'an ginhay nađi naví Yôesi donkủ'daa'o' un ímuuđi, ⁴ hedĩ hặặđi wãnbo un t'ặhkĩgĩr' dáy yûusu'an ginhay-á híhchandi kin dáy'o', ⁵ gá i páadé'i thaa úvíwặyự iwedĩbo nặặ pu'wahayđi na'in dikhặg'e'nandân i híwỏ'di tỳụ Jesus-vĩ'gedĩ t'owa àyt'ôe'ámĩđĩ. Páadé úvít's'anwặyự ihayđi Yôesi Tấđá unbĩ p'ỉná khỏ'yé wí hặặwí híwỏ'di i'an, ⁶ hedĩ naa ta'gendĩ dínhanginná Yôesi Tấđábá namuu ná'i ikhây mãa'i' nặặ iwedĩ páadépiye', hedĩ owáy i thaa Christ Jesus nawáy p'ỏwá ihayđá ná'i híwỏ' wovây'o'i-á únbowadé-í.

⁷ Hedĩ híwỏ' namuu kin ochặặ-íđĩ unbĩ'piye', hặặđi wãnbo t'ặhkĩ naví p'ỉná khỏ'yé híhchandi unbĩ'gedĩ dáy'ánshaa mãadĩ. Yôesi Tấđá navĩ'piye' híwỏ' nachặặđi wí t'ôe dímági dôn'ámĩđĩ, hedĩ undĩđá naa dikhặg'e' máa ná'i t'ôe dáy'ámĩđĩ. Ná'in khặg'e' undĩ dímá' tobá opannán wãnbo háa hặ' in tsonninbĩ páadépiye' owin wãnbo Yôesi Tấđáví híwỏ'di tỳụ dôn'áyĩn má've-íđĩ hedá dovây thayyámĩđĩ ta'gen namuu'in. ⁸ Yôesi Tấđá únhanginná in ta'gen naa otủ'nin, unbĩ'piye' báyéki otaachanpo'. Háa Christ Jesus iví p'ỉná khỏ'yé naséegímuu waagibá naa wá' hanbá unbĩ'piye' ochặặ.

⁹ Hedĩho ná'in namuudĩ nađi wây yûusu'o' kin ún-púwĩđĩ: Shánkĩ wãnbo unbĩ séegí únsôe-í, hedĩ iwedá wíyá shánkĩ híwỏ'di hangintandá ka'powa-á wovây mãäní. ¹⁰ Kindĩđânho únhanginná wé'i wí híwỏ'di namuu'in hedá wé'i wí híwỏ'p'ỉ' namuu'indá, hedânho i híwỏ'p'ỉ' namuu iwedĩ úvíyâa'ámĩ, hedĩho owáy i thaa Christ nawáy p'ỏwá ihayđi yặ'đầa'indá' ímúnĩ hedá to'wĩđĩ wãnbo-á há'to wovây't'e'p'ỉde-í. ¹¹ Jesus Christ-dânho wovây khặg'e'namí báyéki híwỏ'di hặặwí úví'ặámĩđĩ, hedânho t'owadĩ Yôesi Tấđá kw'áayébo' óemá've-í, hedá ditủnĩ hay'i namuu'in.

Paul napannán wãnbo Yôesiví tỳụ t'owa ovây't'ôe'o'

¹² T'ỉ'úuwĩn páadé'in, naa oda' ná'in únhanginná'nĩ'in: Háa naa dínp'ỏe waagĩđi shánkĩ báyéki t'owa i híwỏ'di tỳụ Jesus-vĩ'gedĩ dit'oe, ¹³ hedĩho t'ặhkĩ in áyĩ'nin sundáđo ná'i tsondiví tewhá iwe'in dimuu'indá hedá in wế'ge'in t'owa náwe dithaa'indá dínhanginp'ỏe naa Christ-gĩr' dáywánpit'ôemáadĩbo' opannánin. ¹⁴ Hedá naa opannánin dínhanginnândĩho t'ặhkĩ waa in t'ỉ'úuwĩn páadé'in náa Rome dithaa'inbĩ wặyự Na'inbĩ Sedó Yôesivĩ'piye' shánkĩ dínkaymãn, hedá nặặ inbĩ khuwôeda' dínhandeđi Yôesi Tấđáví tỳụ in t'owa shánkĩ ovây't'ôe'o'.

¹⁵⁻¹⁷ Wáy wên inbĩ ánsaa híwỏ'di dínmuuđiho Christ-vĩ'gedá t'owa ovây't'ôe'o', hedĩ indá naa díséegĩđĩ kin divĩ'o', dínhanginnândĩ Yôesi Tấđáđĩ naa dísóge'in i híwỏ'di tỳụ Jesus-vĩ'gedĩ dó'áyĩngi'ámĩđĩ. Hewãnbo wây-á wêndá naa díwánpithú mãadĩ hedá ditựhán-t'ỏedá in t'owa Christ-vĩ'gedĩ ovây't'ôe'o', hedĩho pín ta'ge hayđi wĩđĩv'ỏp'ỉ, indá ingĩ'đặ' mân divĩ'o'. D'ỉ'ande naa wa' náa pan dee o'ánđĩ shánkĩ wãnbo t'ôephặđe iwe dít'ôen'ĩn.

¹⁸ Hewãnbo háa indi d'ỉ'o wãnbo wĩđĩ'áyĩngimặhp'ỉ. Háa híwỏ' háa híwỏ'p'ỉ divĩ'ánshaa mãa wãnbo', Christ-vĩ'gedĩ in t'owa ovây't'ôe'odá híwỏ'di namuu, hedĩho shánkĩ wãnbo naa d'ỉhchando'.

¹⁹ Hedĩ wa'đi híhchandĩbo' omúnĩ. Un t'ặhkĩđĩbo naa d'ỉnyûusu'odĩ, hedá i Yặ'đầa'i P'owặặặặ Jesus Christ-di dímá'đĩ naa dikhặg'e'dodá, handĩđi dínhanginná t'ặhkĩ híwỏ' naa d'ỉnpuwagít'ôe'in. ²⁰ Hânho wên hặặwên oda', hedĩ dáywặyunde ná'in oda'in d'ỉnpuwagít'ôe'in, hedĩ ná'innân in namuu: Há'to hặặwĩđĩ d'ỉwôeda' mãänĩ'i dáy'ámĩ. Nặặ pu'wahay khuwôeda'ginpídĩbo' oyi', hedĩ nặặ hặ'bibo omúnĩ'in oda', hedânho háa naví wówátsi donhon waagĩđi t'owa ditủnĩđĩ Christ hay'i namuu'in, tobáháa owówáy-i' háa d'ỉhay wãnbo'. ²¹ Kinnân naagĩ' namuu: Christ-ân naví wówátsi waagĩ'bán d'ỉnmuu, hedĩ ochuudáho shánkĩ wãnbo i-áđĩ ochặặ'nĩ. ²² Hewãnbo wa'đi náa oepáa k'ayđĩbo naví wówátsi d'ỉntặ'ándáho', shánkĩ wãnbo híwỏ'di hặặwí naví t'ôe iwedĩ d'ỉnpée-í, hedĩho naa wĩđĩnhanginnáh'p'ỉ wé'i wí dóđe'mamĩ'in, háa owówáy'ệen'ĩn háa ochúu-ĩ'n. ²³ Naa wêege'in ánshaa-á donmáa. Náa oepáa k'ayđĩ'in wówátsi dóy-oe'ámĩ'in oda' Christ-áđĩ ochặặ'nĩđĩ, gá han d'ỉnp'ỏedáho shánkĩ híwỏ' naagĩ' namúnĩđĩ. ²⁴ Hewãnbo ungĩ'áho shánkĩ natáy wa'đi náđĩ dáywóy'ĩnđĩ.

25 Naa dínhanginná náʼin wâyṭumáaʼin taʼgen namuuʼin, hedího wáʼ dínhanginná nááǵíbo dáy-wóyíʼnín undádí owówayêenídí, hedânho unbí whâyú únmuuʼi shánkí únkay-ídí hedá iwedá shánká íhíhchạ́-í, 26 hedá owáy unbíʼwe wíyá opówá ihaydá Christ-di shánkí báyéki wovâyhíhchanmâáni naa omuudi.

27 Hewânbo tobáháa napóe wânbo híwóʼnin wówátsi bínhúuwí, i híwóʼdi ṭụ Christ-víʼgedi natúʼ waabá íthaa-ídí. Kin únkhâyʼăʼ úvíʼamíʼin hedânho tobá unbíʼpiyeʼ opụwămáa wânbo háa omáápí wânboʼ, naa dínhanginnání kayʼindi íwinnin, hedá unbí ánskaa-á unbí taachandá waʼdi wêedạ́ únmuuʼindá, hedá i híwóʼdi ṭụ Jesus-víʼgedi tʼowa dívíwhâyú-ídí un wéʼge úvisóʼǵindeʼindá. 28 Toʼwên unbíʼpiyeʼ híwóʼ dichạ́píʼin háy wânbo wíwínkhuwôedaʼípí. Íkhuwôedaʼpíʼin wovây múndegi bínkeekwʼôení indá dipeedeemuuʼin, hewânbo undá Yôesi Tádáđânho wovâyʼaywoeniʼin. 29 Yôesi Tádáđí wovây máʼ Christ namuudi bín-tʼôephadé-ídí, ivíʼpiyeʼ úvíwhâyú-ídíđạ́ bá yoe. 30 Undíđá naa ho dímuʼ háa wí Yôesi Tádáví sundađo waagibá dáyhánboʼin, hedá náa-á únhanginpóe waʼdi hanbo dáyʼoʼin. Hedá un wáʼ náa hanbá bínphadendeʼ.

Háa Christ íʼan waabá naʼin wáʼ gínkhâyʼăʼ úvíʼamíʼin

2 Christ-áđí gimuudi gínkoedi wíʼná táye ívíkwee-waasenwaatụʼămídí. Iđi díseegídí gínkoedi wíʼná táye ívíboʼaawówáʼamídí. I Yăʼđđaaʼi Pʼoewạ́hạ́đi díwóndegi gínkoedi wíʼđạ́ gimuu waabá gíchạ́-ídí. Naʼinbí píʼná khorʼyé gitaachanpoʼđi gínkoedi wíʼná táye ívísekanâhúuwídí.

2 Hedího únkhâyʼăʼ wéhpêedạ́ íʼánshaaúníʼin hedá wíʼná táye-á úviséegíhúuwíʼin hedá tʼăhki unbí hậ́-á unbí taachandá handạ́ únmuuʼindá. Handíđiho shánkí wânbo naa díhíhchanmâáni. 3 Wên háawên wânbo ungíʼđạ́, háa úvípitége-ídíđạ́ wíʼúvíʼămípí, hewânbo áagé úvípikwʼôení hedá in wéʼgeʼin tʼowa-á unbí shánkí híwóʼnin dimuu waagibá íchanpúwí.

4 Wây-á wéʼgeʼin tʼowaví wówátsi bínʼăyîngimáʼve-í, unbíʼđạ́ bá yoe. 5 Háa Christ Jesus íʼánshaaʼan waabá un wáʼ únkhâyʼăʼ hanbá úvíʼánshaaʼamíʼin. 6 Tobá háa Yôesi Tádá namuu waagiʼbá Christ wáʼ hậ́đi wânbo tʼăhki hậ́bibá namuu wânboʼ, wínachanpóepí únkhâyʼăʼin waʼđi hậ́bibó namúníʼin, 7 hedího napiđạ́đi iví hậ́wí tʼăhki iyoeʼan wí pantʼôeʼi waagibá napáa-ídí. Wí tʼowa waagibá naʼaypụyậ́ hedá wí tʼowa waagibá-á iví wówátsi ihoʼ. 8 Hedá háa Yôesi Tádá óeʼaʼginnandi iví wówátsi imáđiđi wên phéʼwan deedi nachuu.

9 Hedí han íʼandi Yôesi Tádáđí shánkí kwʼáye óesóge, hedá natú i-á toʼwên tʼăhkiwí shánkí hayʼi namuuʼin, 10 hedího tʼăhkiđiđibo díwídeʼgéndikwʼôení Jesus óeʼaʼginmâánidí, tʼăhki oe makówá dikwʼóʼnindá, náa oepáa kʼayđi íʼge diyíʼindá, hedá nan sođe núuge dikwʼóʼnindáđí, 11 hedá tʼăhkiđiđibo-á ditúní Jesus Christ i

shánkí pʼóʼđéđíʼ namuuʼin, hedí kindíđi nakeepúwí Yôesi Tádá hayʼi namuuʼin.

Gínkhâyʼăʼ úvisóʼđêe-íʼin Yôesigíʼ githáa-ídí

12 Kʼemaʼin, undádí oyiʼ ihayđi hậ́đi wânbo tʼăhki naví híʼ dínʼóyandeʼ, hedího náa-á wáʼ tobá undádí wóʼyipí wânbo shánkí dínʼóyaani. Yôesi Tádáđí wovâyʼaywon, hedího ihayđạ́ úvisóʼđíʼbe-í hậ́wí únkhâyʼăʼiʼ úvíkanhúuwídí, hedânho tʼowa bín-keeyamídí in wovâyʼaywonnin ímuuʼin. 13 Yôesi Tádá-ân unbí píʼná khorʼyé únʼândí iwebá itʼôemáa, hedá idáho wovâykhặ́geʼmáa hedânho ídaʼídí háa i natsonpóe waa úvíkanhúuwíʼin, hedá wáʼ wovâykhặ́geʼdoʼ kin úvíʼămídí.

14 Ṭụʼayginpídíbo ṭụwhánpídíbo hậ́wí tʼăhki bínʼamí. 15 Handíđi tʼowadí wíwovâyṭụsúuʼamípí, hedí unbí píʼná khorʼyé-á yăʼđđaaʼindạ́ ímúní, hedânho úvípí-keekwʼôení Yôesi Tádáví ay taʼgendi ímuuʼin, hedá yăʼđđaaʼindá unbí wówátsi-á bínhúuwí tobá in híwóʼpíʼin tʼowaví yâ íthaa wânboʼ, indá in taʼgeʼin pʼóegé namuupí íʼgedạ́ dimân. Oe makówá in agóyóđi dínkoʼoʼ waagibá nakhâyʼăʼ náa oepáa kʼayđi un wáʼ wí ko waagiʼinbá ímúníʼin, 16 i ṭụ nawówátsipâyíʼiʼ in tʼowa ovâyhondi. Kin úvíʼandá, owáy i thaa Christ nawáypówá ihayđi naa dínkoedi-í híhchandi otúnídí híwóʼ dáyʼannin, hedá wí ăăʼiʼ íkhặ́đe waagibá naa wáʼ ochanpúwí hânho dáykhặ́đeʼin, hedího hậ́wí dáyʼandiʼ wíđínpedeepí. 17 Tʼowadí animâa dâytʼăhánúʼin Yôesi Tádá óemáʼ waagibá, undá ivíʼpiyeʼ úvíwhâyundegi unbí wówátsi-á ivíʼpiyeʼ úvímá-gi hedá igíʼ úvítʼôemáa. Maʼđi naví únpuʼoe donchʼâani hedânho unbí tʼôe Yôesigíʼ únbowadé-ídí, hebo tobá han dínpoe wânbo naa ohíhchanpoʼ, hedá un wáʼ kịʼmin híhchan bínmáʼve-íʼin odaʼ. 18 Naa ohíhchạ́ waagibá un wáʼ únkhâyʼăʼ íhíhchạ́-íʼin, hedího unbí híhchan oyămu-í.

Timothy-víʼgedi Epaphroditus-víʼgedá Paul itạ́ʼnan

19 Naʼinbí Sedó Jesus natúđáho hanwaapídíbo Timothy unbíʼpiyeʼ dósaaní hedânho háa íkwʼóʼnin dínhanginpúwídí hedí kindíđi naa oboʼaawówápúwí. 20 Wíyá toʼwí wânbo i waagi naa-áđi wínaʼánpi. Iđạ́mân naʼăyîngidí taʼgendi unbíʼgedi íʼánshaaʼoʼ. 21 Tʼăhki in wéʼgeʼin inbí wówátsi íʼgediđạ́ dívíʼánshaaʼmáa, Christ Jesus-ví tʼôe íʼgedá yoe. 22 Unbo únpihanginná Timothy-đá dínkeeyannin i-á taʼgendi báyéki nachạ́poʼin. Wí ay iví táđá íkhặ́geʼdo waagibá, idá naa báyéki díkhặ́geʼnan i híwóʼdi ṭụ Jesus-víʼgedi ántʼôeʼamídí. 23 Hedího owáy háa naa dínpuwagitʼóeʼin dínhanginpóe ihayđi, wesebo unbíʼpiyeʼ i dósaaní, 24 hedí naví píʼná khorʼyé ochạ́ Naʼinbí Sedó Yôesidí hanwaapídíbo naa wáʼ unbíʼpiyeʼbá dípụhpạ́gítʼóeʼin. 25 Hewânbo naa ochanpoʼ nakhâyʼăʼin Epaphroditus unbíʼpiyeʼ wesebo dówáysaanídí. Dínkhặ́geʼtáy ihayđi undá navíʼpiyeʼ i dínhan, hedí naagiʼ wí tíʼúu waagiʼbá

namuu, naa-áđá wé'gá änt'ôe'an, hedá wíye sundago wé'ge änhánbodi waagi'inbá gamuu. ²⁶ Nää hânho un napwäda, hedá nat'oe un únhanginpóe'in i-á nahay'in, hedí hã'indá óe'âyîngimági hedího unbí'piye' dówáysaaní. ²⁷ Ta'gendi hânho nahaywän, chuwa k'áygého na'ánwän. Hewänbo Yôesi Tádá ûn'iyapóedí óehekhámági. Hedí han i'andi naví'piye' wá' na'iyapóe, hedânho wíyá shánkí wänbo wó'k'áykháapúwípídí. ²⁸ Hedího wíyá shánkí wó't-síkhada'pí unbí'piye' dówáysaaní, hedânho i bînmúnídí hedá íhíhchanpúwídí, hedí handídi naa-á ánskaa iwe wó'chã'nípi. ²⁹ I-á Na'inbí Sedó Jesus-ví' namuudi híwó' híhchandi bînséegíkéyí. I-áđí hedá to'wên i waagi'ba dimuu'indáđí bîn'a'ginnamí, ³⁰ gá Christ-ví' t'ôe ôn'odi chuwa k'áygéhay napówáđân, hedá hã'wí naagi' i'andi i-á nakhâymuu iví wówátsi imãänídí. Ná'i hã'wí undá wí'únkoedípi dîn'amíđí naví'wedí kayí' diwe íkw'ôndi.

Háa in ta'ge'in wówátsi ívîhûuwí'in.

3 Tí'úuwín páadé'in, nää ná'i wâytu'âamí: Na'inbí Sedó Jesus-ví'in ímuudiho úvîhíhchanmá'vé-í. Tobá ná'i hã'wí i'gedí wâyta'nanniná nää wíyá wâyta'namíđí, hedí ná'i hí' wâyta'do'idá wovây'aywoení.

² Úvî'âyîngí'âamí hã'in hôeyó'in háhkannin dimuu'in bí'wedí, indá yã'dâapí'dá' díví'o', indá in Hudíyoví k'ewé' taadi ovâytaa'an wänbo ná'in taa-á wên tsa nachã'muupí'indá'mân inbí túu'ú dínmuu. ³ Na'innân in ta'gen k'ewé' taa waagi'inbá âymáa'in gimuu, gá Yôesiví P'owëhãhãđi na'in díkhãgë'dodân Yôesi Tádá ây'a'ginnãmãänídí, hedá na'indá híhchandi gitû' Christ Jesus-ví'in gimuu'in, hedá wí'ívîwhâyundepí hã'wí wí'bo ívî'o'idíbo na'in dîn'owóyé-í'in.

⁴ Ma'di wí to'wí nachanpo' híwó'di hã'wí i'odíbo ôn'owóyé-í'in, hewänbo kinho nachanpóedáho naa-á dínkoedí-í iví shánkí ochanpúwí'in i hã'wí naa dáy'andíbo dîn'owóyé-í'in. ⁵ Naa-á khãave thaa ihay'i omuudi in Hudíyoví k'ewé' taadi dítaa'an; naví tãđá-á yíyá-á Israel-'in dínmuu; wí Benjamin-bí ây iwedí'i-ân omuu, hedânho wí kodí'di Hebrew omuu, hedí Pharisee t'owabá omuudi in waagibá Moses-ví kuu t'ãhkí dônho; ⁶ hedí pín ta'ge hayđi naví whâyü kuu donhondi in Jesus-ví'piye' dívîwhâyunde'in t'owa t'ôephade iwe dovâykw'óđí. I tson-tü Moses itã'nandí t'ãhkí dó'a'gindodí to'wí wänbo wí'únkoedípi dîn't'e'p'íde-íđí.

⁷ Ná'i hã'wí namuudi naa dáyyêngi'owän, hewänbo nää Christ dóséegíđí ná'i hã'wí nachã'muupí waabá dínchanpo'. ⁸ Hedí ná'i hã'wí'wá yoe, hã'wí t'ãhkân nachã'muupí waagibá dínchanpo', gá nää-á Christ Jesus naví p'ó'déđí' dínmuu'i dontaadân, hedí i-á shánkí híwó'di namuu hã'wí t'ãhkí'wéđi. Hedí nää Jesus dó-taadi ná'i wé'ge'i hã'wí dínpedee waagibá dóchã, hedí ná'i hã'wí-á phë'yãvi whée óecha'gít'óe'idá'

waagi'ba namuu gin otúní hedânho Christ shánkí híwó' dótaa-íđí. ⁹ Naa oda' Christ-áđí wí'dã' gamúní'in hedânho Yôesi Tádáđí díchãamã'vé-íđí t'aywó'di wíđómáapí waagi. Hewänbo há'to kin díchã-í i tson-tü Moses itã'nandí' dó'a'ginnamíđí dáykhãđedíbo', hewänbo Christ-ví'piye' dáywhâyundédân, gá Yôesi Tádá nat'û'dân in to'wên Christ-ví'piye' dívîwhâyunde'innân idi ovâychãamãa t'aywó'di wíđây'máapí waagi. ¹⁰ Naa oda' ta'gendi Christ dótaa-í'in. I-á nawáy-wówápóedí in kay imáa'in napäyi', hedí naa oda' ná'in kaybá dímmãäní'in dómã'vé-íđí. Hedá i-á it'ôephade waagibá naa wá' hanbá dont'ôephadé-í'indá oda', hedá háa i namuu waagibá nachuu ihayđi, naa wá' hanbá omúní'indá oda', ¹¹ hedânho tobáhãa napóe wänbo' owáy naa ochuu ihayđi owáywówápúwí.

Páadépiyedã' ívîkhã-í

¹² Naa wó't'û'pí Christ ho dótaa'in háa dínkhây'ã' waa, hedí naa wó't'û'pí ho opóe'in háa dínkhây'ã' omúní waagi, hewänbo hã'bi opúwídí ihayđã' dáykhããde' i dîntáy'i donhóníđí, gá hangí-ân Christ Jesus-díđá ho naa díkê'dân. ¹³ Tí'úuwín páadé'in, wí'ochanpo'pí t'ãhkí hã'i dîntáy'i ho donhógi'in, hewänbo ná'indã' dáy'o': Háa ho dînpóe'indá dáy'an-níndá i'gedí wíđáy'ánshaa'opí, hewänbo shánkíđí háa dáykhây'máa i'gedân dáy'ánshakaanho. ¹⁴ Wí äã'i' páadébo napówá-íđí ikhããde waabá naa wá' dáykhããde hedânho hã'wí Yôesi Tádáđí dímmãäní'in ot'anpúwídí. Hedí kinnân idi dínkhây'máa: Christ Jesus naagi' i'annin namuudi Yôesi Tádáđí makówápiye' dí-tükánkhây'máa.

¹⁵ T'ãhkíđíbo hangintan dâymáadí ta'gendi dik-weesenpaa'indá dínkhây'ã' díví'ánshamãäní'in ná'i ot'ú'i híwó'di namuu'in. Hedí wí to'wí háy piháa í'ánshamãadã, Yôesi Tádáđí ná'in wänbo ônthay'úwí. ¹⁶ Hedího in nahayđi gihãhpóe'inbá ívîkanhondi, hanbá na'inbí wówátsi áyhûuwí. ¹⁷ Tí'úuwín páadé'in, háa naa naví wówátsi donhon waabá un wá' t'ãhkí hanbá unbí wówátsi bînhûuwí. In to'wên yã'dãa'in wówátsi dâyhonnin háa wâykeeyan waagibá híwó' bînmúní, hedí háa díví'o' waa un wá' hanbá úvî'âamí. ¹⁸ Hã'yân wänbo wâytu'an hedí nää-á sée'indíđá wíyá wây-tumáa, báyéki t'owa háa inbí wówátsi dâyhon diwedí nakeepo' dâyyoegimáa'in háa Christ-di na'ingí' dîn'an waa phé'wan deedi nachuu ihayđi. ¹⁹ Indáho péyégépiyeho dimän. Yôesi dâ'y'a'ginnãmãäní'wéđi húukandá sũwã-á i'gedí shánkí díví'ánshaa'o'. Hã'wí wôeda'wó'di díví'o' i'gedá díví'yêngihée'o'. Indá i hã'wí nää oepáa k'aydiwi i'gedí'dã' díví'ánshamãa. ²⁰ Hewänbo na'indáho makówá i'gedá ívî'ánshaa'o', gá iwá na'inbí úwãná waagibá gínnãndân, hedího pín ta'ge hayđi âytsíkha'máa na'inbí aywondi gínmuu'i' iwedí gínwáy'ãã-íđí, i-á Na'inbí Sedó Jesus Christ namuu, ²¹ hedí i-áho in kay imáadí na'inbí túu'ú kaypí' gínmuu'i' gínchuwagít'óe wänbo

dĩn'egókhây máadáhá? ts'ə̀ə̀bi dĩnpakhây máa, háa iví? únmuu waagibá nawówápóe waabo?. I-áho hắwí t'ắhkí i'gedi natsonyidi únkoedi kin i'ámídí.

4 Heđiho naví t'í'úuwĩn páadé?in, Na?inbí Sedó Yôesiví?piye? kay?indi úvív'w'ắy'ắh'úuwí. Naadá un báyéki wâyséegídí wâymúni?in oda?. Undidá naa díhíhchando?, heđi hắwí dáy?andi ot'anpóe?i waagi?in-bá ímuu gin wắychắ.

2 Euodia-áđí Syntyche-áđí kaygi?di dovântumáa dăn-wóní heđi wí? dăn-páa-í, indáho Na?inbí Sedó Jesus-ví?in wí?gín damuudi. 3 Heđá ɸ ta?gendi naa-áđí bit'ôe?o?i? unmuudi, wída?máa ná?in kwiya? ovânkắge?namídí wí? dapúwídí, indá dănt'ôe?o? i híwó?di tɸ Jesus-ví?gedi t'owa dănt'ôe?ámídí. Heđá Clement-dáđí wăy-á wé?ge?indáđí hanbá dívít'ôe?o?, in-bí khăwă-áho in tɸnin diwe dıntă?muu, iwe natú? to?wên dimuu in wówátsi nahándepe?in dăymáa?in.

4 Na?inbí Sedó Jesus-ví?in ímuudi hắđđi wănbó t'ắhkí úvív'íhchanmá?ve-í, heđá wíyá hanbá wăytɸ?ắámí, úvív'íhchanmá?ve-í.

5 T'ắhkí t'owa-áđí híwó?dɸ? ímúní, Na?inbí Sedó Jesus-áho hanwaapídíbo na?ắđi. 6 Báyéki ánshaa iwe wí?ík-wó?nípí, hewănbó hắwí t'ắhkí i'gedi úvív'úusu?ắámí-á, heđá Yôesi Tắđá-á hắwí úntáy?i bĩndaa?ámí, heđi kin úvív'odi bĩnkú?daa?ắámí wá?. 7 Yôesi Tắđáđí díkhắge?do? ánsaaaginpídíbo gikwó?nídí, tobá na?in t'owadɸ? gimuuđi wíginhanginnắhpí wănbó háa kin dĩn?o?in. Heđi kin wovăy?odi t'ắhkí unbí pí?ná khó?yé bĩnmáa?i-á unbí hangintandá wovăy?ắyĩnmá?ve-í, Christ Jesus wé?ge ímuudi.

8 Tí?úuwĩn páadé?in, ná?i-á naví t'ắ?gíđi hí? unbí?piye dĩnmuu: Hắđđi wănbó t'ắhkí ná?i hắwí i'gedi úvív'án-shaa?ắámí: hắwí ta?gen namuu?indá na?a?ginmuu?i-á, in ta?ge?in p'óegé?i?ge wovăyhondi-á, i yă?đăa?i namuu?i-á, naséegímuu?i-á, t'owa t'ắhkí ovăyhí?andi-á, i shánkí híwó?di namuu?i-á, heđá i'gedi t'owa híwó? dívív'hé?o?i-á. 9 Naví hí? ít'oe heđá naví tsiyekan dĩnmú?, heđiho t'ắhkí naví?wedí íhắhpóe?i-áđí i hắhkan naví?wedí bĩnhógi?i-áđí ihayđá? úvív'kanhúuwí, heđi kin úvív'odá Yôesi Tắđá undáđí nayêení, idá díkhắge?do? ánsaaaginpídíbo gikwó?nídí.

10 Tobá híwó? hay thaa naphăde wănbó náa undi wíyá naa dí?ánshaamáa díkhắge?namídí, heđi hand-idăn Na?inbí Sedóđi báyéki híhchan naa dímăgi. Naa

dĩnhanginná ta?gendi naví?gedi ho úvív'ánshaa?o?in, hebo náa pu?wahayđi wí?únkoedípí háa íchắ?in dĩn-keeyámídí. 11 Naa dĩnhắwítáy?in wó?tú?pí. Ohắhpóe ohíhchắ-íđí tobá hắyú dĩnkw'ôn wănbó?. 12 Naa dĩnhanginná naví wówátsi donhúuwí?in wí sehkanăwó? nawówáyí?i waagibá háa wí kodit'owa namuu?i waagibá. Naa ohắhpóe háđíđí ohíhchanpúwí?in, tobá híwó? dáyhúuyo háa ohắsên wănbó?, tobá báyéki dĩnkw'ôn háa hắwí dĩntáy wănbó?. 13 Christ-di in kay dímdăđiho ná?i hắwí t'ắhkí dĩnkoedi dáy?ámí?in.

14 Hewănbó tobá hắwí t'ắhkí dĩntáy?i dómáa waabá ochắ wănbó?, undá naví?piye? híwó?nin ímuu díkhắge?nandi wa? náwe dont'ôephădendedíbo?. 15 Un Philippians, unbo ná?i únhanginná: Oe Macedonia nange iwedí opáadépee ihayđi i híwó?di tɸ Jesus-ví?gedi t'owa dovăyt'ôe?ámídí, undidă?măn hắwí naa díyámú, wăy-á méesate iwe?indíđá yoe, undidă?măn dĩnchắ?san. 16 Oe Thessalonica búu?ú wănbó o?ắndí dĩnkắge?táy ihayđi undi wăymúuví shánkí hắwí dĩn-san. 17 Wí?í?ắanıpí náa wăyda?máa?in wíyá hắwí dímdăđí, hewănbó oda? unnăno báyéki híwó?di bĩnhóní?in Yôesiví?wedí, wí to?wí iví t'ôe iwedí báyéki wá?aa íhónde waagibá. 18 Náa-á hắwí dĩntáy?i-á heđá shánkí wănbó dĩntáy?iví?wedí dómáa. Ná?i báyéki hắwí-á dómáa gá Eaphroditus-di hắwí undi dĩnsandí? dĩnkăndăn. T'owadí hắwí sa?wó? nasu?i-áđí heđá animăa dăyhănú?indáđí Yôesi Tắđá ônhon óemăđí, heđi i-á iséegíhógiđi nahíhchanpo?. Heđi hanbá ná?i hắwí undi naa dĩnsandíđá wá? Yôesi Tắđá óehíhchando?. 19 Heđiho Christ Jesus-ví?in ímuudi naví Yôesidího hắwí un úntáy?i wovăymăđí iví báyéki híwó?di hắwí únkw'ó? diwedí. 20 Hắhăy wănbó t'ắhkí na?inbí Yôesi kw'ắayébo? âymá?ve-í, i-á na?inbí Tắđá gínmuu. Hamăn.

Paul-di ovăysengitɸ?an

21-22 Yôesi Tắđáví t'owa t'ắhkí ovăysengitɸ?ắámí, indá Christ Jesus-ví?in dimuudi. In tí?úuwĩn páadé?in naa-áđí diyí?indá heđá t'ắhkí in wé?ge?in Yôesi Tắđáví t'owa náa díkw'ó?nindá wovăysengitɸ?an, i tsondi Caesar-ví tewhá ee díkw'ó?nindi shánkí wănbó?.

23 Na?inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkană unbí pí?ná khó?yé bĩnmá?ve-í.

1 THESSALONIANS

1 Na'in Paul-á Silas-á hedá Timothy-á gimuu'indi un méesate'in t'owa oe Thessalonica búu'ú íthaa'in wâyta'do', undá Yôesi na'inbí Tádáví'in hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'indá ímuu. Yôesiví séegisehkanâ bîn má've-í, hedí idi wovâykhäge'nami ánsahaaginpidíbo' íkwonídí.

Háa Yôesiví t'owa oe Thessalonica búu'ú dithaa'in dívíwhâyunde waa hedá háa inbí wówátsi dâyhon waa

² Hâädi waa ívíúusu'o' ihaydi Yôesi Tádá äykú'daa'o' un ímuudi, ³ hedí Yôesi na'inbí Tádáví'piye' ívíhâdind-edí ívíúusu'ámídi hâädi wänbo t'ähkí íví'ánshaa'o' háa úví'o'in Jesus-ví'piye' úvíwhâyundedi, hedá háa báyéki úvít'ôemáa'indá Jesus bînséegídi, hedá háa úvíyâä'o'indá Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ä-ídi úvít'síkha'máadi.

⁴ Tí'úuwín páadé'in, un Yôesi Tádádí wovâyséegí'in, gínhanginná idi wovâyde'mannin iví'in ímúnídi. ⁵ Yôesi Tádáví híwó'di tųų na'indi wâymâgi'i tųųda' wínamuupí, hewänbo hâäwí kay'i namuu, hedí wây't'ôe'odi i Yâ'dâa'i P'owêhâhâ na'indádí nayi', hedí gínhanginná ná'i tųų-á ta'gen namuu'in. Undá únhanginná háawin wówátsi âyhonnin undádí giyi' ihaydi, hedí t'ähkí íví'andi-á ungi'da' namuu. ⁶ Hedí ihaydi úvísó'dêe na'in waagi'inbá hedá Na'inbí Sedó Jesus waagi'ba-á ímúnídi, hedí tobáháa báyéki t'ôephade únpówa wänbo', i Yâ'dâa'i P'owêhâhâdi híhchan wovâymâgi na'inbí tųų dínhógi ihaydi.

⁷ Hedího t'ähkí in wé'ge'in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in oe Macedonia nange hedá Greece nangá dik-w'ó'nin undá bînkeeyan háawin wówátsi in dínkhây'ä' dâyhúuwí'in. ⁸ I tųų Na'inbí Sedó Jesus-ví'gedí thay'eedi unbí'wedí napeedi oe Macedonia-piye' hedá Greece-piyá nawadedee, hewänbo iwepiyedá'ba yoe, wéngé t'ähkí t'owa ho dit'oe háa Yôesiví'piye' úvíwhâyunde'in, hedího wínatáypí wíyá háawên unbí whâyü i'gedí âytų'âámídi. ⁹ Hâ'in t'owabo unbí'gedí ditú' háa undi na'in díséegí'annin, hedá háa hâäwí bínkhíyédi unbí yôesi waa bínchâa'i bînyoe'annin Yôesiví'piye' úvíwhâyü-ídi, hedá háa nâä-á i kodí'di Yôesi bîn'a'ginnâ'in, i-á i ta'gendi nawówáy'i namuu, ¹⁰ hedá wá' dit'oe háa nâä íví ay únmuu'i bîntsíkha'máa makówádí nawáy'ä-ídi, i-á Jesus namuu, i Yôesi Tádádí óewáywówápaa'i', hedí idíba dín'aywonkhây máa owáy ihay thaa Yôesi Tádádí t'owa owây'tuchänu iwe, inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi.

Háa Paul oe Thessalonica búu'ú Yôesigí' it'ôe'an waa

2 Tí'úuwín páadé'in, únhanginná unbí'we giyi' ihaydi háa íví'an waa wínapedeepí. ² Undá únhanginná unbí'we gipówápídíbo báyéki dít'ôephadekannannin hedá báyéki híwó'pí' na'in díhéé'annindá oe Philippi búu'ú. Hewänbo tobáháa báyéki t'owadi dí'ahkhâa'ámí'in dida' wänbo na'inbí Yôesidi khuwôeda' dînyâa'an íví híwó'di tųų wây-tų'âámídi. ³ Na'indi wâywhâyü'ámídi ívísó'dínde' ihaydi, in ta'gen namuu iwedi wí'ívíhânge'ánpi, hedá na'inbí ánsaa-á yâ'dâap' wígínmuupí, hedí hâäwí wänbo unbí'wedí wí'âykaayanpí. ⁴ Yôesi Tádádí na'in dítayi', hedá dímú' ihay híwó'nin gimuu'in íví híwó'di tųų âyt'ôe'ámídi. Hedího ívíhí'máadi wí'ívísó'díndepí t'owa âywänpihíhchannamídi, hewänbo Yôesi Tádá-ân âyhíhchannamídan. I-áho hâäwí t'ähkí na'inbí pí'ná kó'yé âymáa'i' imunde'. ⁵ Un únhanginná sa'wó'gi unbí'gedí wí'ívíwänpihéé'ánpi, hedá wá' wí'ívíhóeyó'ánpi undi hâäwí dímâänídi. Yôesi Tádá únhanginná ná'indá in ta'gen namuu'in. ⁶ Hedá undádí giyi' ihaydá wí'ívísó'díndepí t'owa na'inbí'gedí híwó' dívíhéé'ámídi, un wänbo-á háa wây-á to'wên wänbo-á yoe, tobáháa Christ-ví t'ôekhuwa'in gimuu'di gínk'ôe wänbo he'ennin dípaa-ídi.

⁷ Hewänbo na'in undádí giyi' ihaydi, wí yíyá íví áyyä'ä itsä'ä'odi ovây'âyínmáa waagibá wâysehkanâ'an. ⁸ Na'indi báyéki wâyda', hedí na'inbí séegi unbí'piye' gínmuudânkun gikhâymuu Yôesi Tádáví híwó'di tųų wây máänídi'ba yoe, hewänbo na'inbí wówátsi wá'. ⁹ Tí'úuwín páadé'in, ti wí'ún'ánshaapí'an, undádí gik-w'ó' dihaydi báyéki ívít'ôe'an. Yôesi Tádáví híwó'di tųų wây'tųphadende' ihaydíba khų-á thaa-á ívít'ôe'an wá' âychä't'aanídi, hedânho un wí'bo wí'úntâyni'pí hâäwí gíntáy'i dímâänídi.

¹⁰ Un Christ-ví'piye' úvíwhâyunde'indádí na'in gikw'ó' dihaydi, háa na'inbí wówátsi âyhon waagi yâ'dâa'indá ta'ge'indá gínmuu, hedá to'wí wänbo-á wí'únkoedípi wên háawên wänbo na'inbí'piye' dînt'e'p'íde-ídi. Un únhanginná hedá Yôesi Tádá wá' únhanginná ná'in in ta'gen namuu'in. ¹¹⁻¹² Hedá wá' un únhanginná wí'ínbo wâyhéé'annin, hedí na'indi wây'tumakhe'an wí tádá íví áyyä'ä ihéé'o waagibá, hedá wâykweewaasen-waatų'an, hedá kaygí'dídi wâyhéé'an unbí wówátsi híwó' bínhúuwídi hedânho Yôesi Tádá nahíhchâa-ídi. Idânho wówây'tukánnan íví'piye' í'ä-ídi makówápiye' ímu-ídi hedá iwá he'ennin ípúwídi.

¹³ Hedí wíyá hãäwí namuudi wá? Yôesi Tádá hãädi wänbo t'ähkí äykú?daa'o. Ná?i tųų wâytmáa?i? un ít'oedi hedá bînséegí?andá Yôesiví?wedí na?ä?in úvíwhäyü, t'owaví?wedí?bá yoe. Hedí ta?gendi Yôesiví tųų-ân únmuu, hedí ná?i tųųbá un ipiye? úvíwhäyunde?inbí pí?ná khó?yé it'ôemáa.

¹⁴ Tí?úuwín páadé?in, háa in Judea nangewin méesate?in t'owa Yôesi Tádá óe?a?ginmä?in hedá Christ Jesus-ví?piyá dívíwhäyunde?in dínpoé waagibá un hanbá únpóe. Unbí ówíngé?in t'owadibo wovây?t'ôephadekannan in Hudíyodi inbí t'owa oe Judea ovây?t'ôephadekannan waagibá. ¹⁵ In Hudíyodânkun hân?oe Yôesi Tádáví tukhê?min ovâyhânú, hedá indibá Na?inbí Sedó Jesus óehay, hedá na?indá wá? díkhêpiye. Indidá Yôesi Tádá háy wänbo wí?óehihchandopí, hedá to?wên t'ähkí dâyyoegi?o. ¹⁶ Dívisó?dêe dí'ahkhâ-ídi in Hudíyo dimuupí?in t'owa hádídi ovây?aywoení?in wí?ây?t'ôe?â?amípídi, hedí handídi ná?in Hudíyoví t'aywó?di dínsôemän, hedího Yôesi Tádá inbí?piye? nat'aydi náa inbí tuchänu ho dínpówá.

Paul hânho nada? in Thessalonica-win méesate?in t'owa ovây?múní?in

¹⁷⁻¹⁸ Tí?úuwín páadé?in, unbí?wedí wí háy tãhkí gi-wiyedee, hewänbo tobá undádi wígwí?óhpí wänbo wa?di na?inbí pí?ná khó?yé unbí?gedí wây?ánshaamáa, hedího hânho wíyá wây?múní?in gida?, hedí unbí?piye? gimú-ídi ívisó?dínde?. Naa Paul háyänbo dáysó?dêe wây?múnídi, hewänbo i Penísendi di'ahkhânde?. ¹⁹ Owáy Na?inbí Sedó Jesus nawáy?ä?ädi iví páadépiye? giwin dihaydi, gitsíkha unnân iwebá wây?múnídi, hedá un ímuudá gihíhchangít'óe, hedá unbí?gedá ívíyêngihée?amí, wí hãäwí git'anpóe?i? ímuu waagibá. ²⁰ Un ímuudânkun na?in hânho híwó? gichanpo? hedá ívíhichando?.

3 ¹⁻³ Na?in hânho gihangin?ânda? háa un únpó?in, hedí báyéki gitaachanpóedí wígitsíkhakanda?pí gínhanginpúwí?in, hedânho gi?ân shánkí híwó? namúní kinnân íví?amí?in: Naa oe Athens o?án dihaydi iwebo dáywóyí?, hedí iwedí na?inbí tí?úu páadé?i Timothy unbí?piye? âysan, i-á na?indádi it'ôe?o? t'owa ovây?t'ôe?amídi Yôesi Tádáví híwó?di tųų Christ-ví?gedí. Hedího unbí?piye? i wâysan wovâykweewaasen-waatü?â?amídi hedá wovâykhäge?namídi shánkí kay?in-di Christ-ví?piye? úvíwhäyü-ídi, hedânho i t'ôephade únpóe?i? namuudi wí?úvíyâa?amípídi unbí whäyü iwedí. Unbo únpihanginná Yôesi Tádádi ná?i t'ôephade dín-púuwí?in imä?. ⁴ Wa?di undádi giyi? ihaydibo wa? napóepídi?o? ihaydä? wây?t'ôe?ây?t'ôephadegít'óe?in, hedí únhanginná hanho napóe?in.

Timothy-di Paul óetü?an in Thessalonica-win méesate?in t'owa híwó? dimännin

⁵ Hedânkun báyéki otaachanpóedí wídíntsíkhakoedípi Timothy unbí?piye? dósaanídi. Naa

hânho ohangin?ânda? unbí whäyü í?gedí háa kay?in únmuu?in háa yoe. Áyíngi iwe o?ánwän gá o?ândân hádíwáy i Penísendi wovây?t'annin, hedí wovây?t'andá hãäwí t'ähkí ungí? íví?andi pedee?in gín-púwí. ⁶ Hewänbo náa-á Timothy na?inbí?we nawáypówá, hedí wí híwó?di tųų úvíkanhon ni?gedí dínkán. Idi dítu?an unbí whäyü wa?di únkay?in hedá séegí-á bînmáa?in, hedá hãädi wänbo t'ähkí na?inbí?gedí híwó?da? úví?án-shaamáa?in, hedá ta?gendá ída?in wíyá díwáy?múní?in, na?indi wây?múní?in gida? waagibá. ⁷ Hedânho tí?úuwín páadé?in, wa?di híwó?bo úvíwhäyunde?in gínhanginpóe ihaydi báyéki gihíhchanpóe, tobáháa báyéki kây?i t'ôephade iwe gikw'ôn wänbo?. ⁸ Náa gínhanginná unbí whäyü Na?inbí Sedó Jesus-ví?piye? kay?in únmuu?in, hedího hânho sa?wó? na?inbí wówátsi äyhon. ⁹ Na?indi Yôesiví?piye? wây?úusu?odi hânho gihíhchanpo?, hedího un ímuudi tobáháa háyü Yôesi Tádá äykú?daa'o wänbo?, ihay kú?daa wänbo wa? wí?ây?ohpí. ¹⁰ Khų-á thaa-á pín ta?ge haydi Yôesi Tádáví?piye? íví?úusu?o? idi dípunmäändí unbí?piye?, hedânho wíyá wây?hã?amídi, hedí handídi wíyá hãäwí úntáy?i? íhãhpúwí shánkí híwó? úvíwhäyü-ídi.

¹¹ Yôesi na?inbí Tádá hedá Jesus na?inbí tsondi hay?i-á äyda?máa unbí?piye? díhúuwídi. ¹² Gida?po? Na?inbí Sedó Jesus-di wovâykhäge?namídi hedânho shánkí wänbo wí?ná táye úviséegihúuwí, hedá wé?ge?in t'owa-á wá? hanbá bînséegihúuwí. ¹³ Handídanho Na?inbí Sedó Jesus-di unbí pí?ná khó?yé shánkí wovây?kaymääni, hedího owáy i nawáypówá ihaydi t'ähkí in wé?ge?in t'owa iví?in únmuu?in wóegé, undá yã?dâa?inbo Yôesi Tádáví páadépiye? úvíwínú-í, hedá wên háawin wên wänbo wovây?t'e?p'íde-í?in wíwîn-má?ve-ípi unbí pí?ná khó?yé.

Gínkhây?ä? híwó? na?inbí wówátsi äyhúuwí?in Yôesi äyhíhchannamídi

4 Tí?úuwín páadé?in, náa ná?i wây?t'ôe?amí: Háa unbí wówátsi bînhúuwí?in Yôesi Tádá bînhíhchannamídi wây?hã?anho?, hewänbo Na?inbí Sedó Jesus-di dínk'ú? wây?daa?amídi hedá wây?tumakhe?amídi shánkí wänbo úvisó?dêe-í?in kin úví?â?amídi. ² I tson?tųų wây?t'andi? un únhanginnânho?, hedí ná?i tson?tųų-á Na?inbí Sedó Jesus-ví?wedân na?ä?ä.

³ Kinnân Yôesi Tádá nada? úvíkanhúuwí?in: Yã?dâa?in-dä? unbí wówátsi bînhúuwí, hedího to?wí unbí sedó háa kwíyó wí?únmuupí?-ádi wí?úvíwhqhkwmá?ve-ípi. ⁴⁻⁵ Yôesi Tádá nada? un únhanginnání?in háa unbí túu?ú bîntsonmá?ve-í?in, hedânho yã?dâa?in ímúní hedá t'owadá wovây?a?geeni, hedí unbí túu?údi háa íwân-pichä? waagidä? wí?úví?â?amípi, hedânho in wé?ge?in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí?in dívíkanhon waagi wí?úví?â?amípi. ⁶ To?wí wänbo wí?únkhây?ä?hpí wíyá to?wí Jesus-ví?piye? iwähäyunde?i híwó?pí óemá?ve-í?in háa iví kwee háa sen óekwee-í?in. Thay?eedí hedá kay?indá ho wây?t'ü?an, Na?inbí Sedó Yôesidi in to?wên han

díví'o'indá ovâytuchänukhâymaa. ⁷ Yôesi Tádádí na'in dítukánnan iví'in gimúnídí hedânho yä'dâa'indá' gipúwídí, tsé waagi'inbá giyêñidá yoe. ⁸ Hedího to'wên ná'i híwó'di háhkan dâyyoegimáadáho wí hí' t'owaví'dá' wí'ovâyyoegi'opí, hewänbo Yôesi Tádáví hí'-ân ônyoegi'o'. Yôesi Tádádânho iví P'owëwâhâa dí mági, hedí ná'i P'owëwâhâa-á yä'dâa'i namuu.

⁹ Wínatáypí naadi wâyta'namí'in háa únkây'ä' in wé'ge'in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in bîn-séegihúuwí'in. Yôesi Tádádí ho wovâyhá'an kin úvíkanhúuwí'in. ¹⁰ Hedí ta'gendi undi t'ähkí in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in háä Macedonia nange dikw'ó'nin bîn-séegí, hewänbo kaygí'di wâytumáa wíyá shánkí wänbo bînséegihúuwí.

¹¹ Úvísó'dí'be-í unbí wówátsi hanginpi híwó' bîn-húuwídí, hedá ún'âyíngiwó'náhpí i'ge wí'úvítomá've-ípí, hedá unbí wówátsi únmuu'igí' úvít'ôe'âamí bîn-pichä't'aanídí, háa na'indi wâytu'an waagibá. ¹² Kin úvíkanhondi t'owaví khäge' wí'úntâyíní, hedá háa unbí wówátsi bînhon waagí'di t'owa Yôesiví'piye' dívíwhâyundepí'in dimuu'indá wovây'a'ginhúuwí.

Háa napuwagít'óe'in Jesus nawáy'ä' ihaydi

¹³ Tí'úuwín páadé'in, gida' un únhanginnání'in háa in to'wên inbí wówátsi dâybowa'in dínpuwagít'óe'in. Wáy wên t'owa-á i'gedi wídínginnáhpí, hedánkun to'wí nachuu ihaydi dik'áykhaapo'. Naa wó'da'pí íchan-púwí'in háa in dichâa waagibá. ¹⁴ Ívíwhâyunde Jesus nachuu'in hedá nawáywówápóe'indá, hedánkun kin wá' ívíwhâyunde': To'wên Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in inbí wówátsi dâybowa wänbo', Yôesi Tádádí ovâywáywówápa-í Jesus-ádí dikw'ónídí owáy nawáy'ä' ihaydi.

¹⁵ Ná'in wâytukankhâymaa'in Na'inbí Sedó Jesus-ví hí' únmuu: I nawáy'ä' ihaydi in to'wên inbí wówátsi dâybowa'inbí páadébo na'in wa'di giwówayi'in iví'piye' wígináhpí. ¹⁶ Kinnân napúwí: T'owa dit'óe-í wên tson-tu' kaygi nakeetú'nin waagi'inbá, hedá i p'ó'dé'dí' makówáwí t'ôepä'ä'í'v' t'up' waagibá-á, hedá Yôesi Tádáví tenphé waagibá-á. Ihaydáhá' Na'inbí Sedó Jesus-á makówá'dá nawhâní. Ihaydibá in to'wên dihán-nin Jesus-ví'piye' dívíwhâyü'indá diwáywówápúwí, ¹⁷ hedáhá' na'in wa'di giwówayi'indá wé'ge in dihán-nindádí oe okhúwá nakw'ó' diwepiye' dípiyegít'óe, hedí iwe Na'inbí Sedó Jesus äyáy-í, hedího i-ádí hân-hay wänbo t'ähkí gikw'óní. ¹⁸ Hedího únkây'ä' ná'i háäwí i'gedi wí'ná táye úvíhí'má've-í'in hedânho wí'ík'áykhaa-ípídí.

Gínkhây'ä' gikhâymuní'in Jesus nawáy'ä'-ídí

⁵ Tí'úuwín páadé'in, háä'di háa wé'i thaa Jesus nawáy'ä' i'gedi wâyta'namí'in wínatáypí. ² Unbo ta'gendi únpíhanginná Na'inbí Sedó Jesus nawáy'ä'in, hewänbo wínanhanginnáhpí háä'di i thaa nanání'in. Wí sänbi tsíkhagipí khü'déedí na'ä'ä' waagibá, Jesus wá'

tsíkhagipí napowagít'óe. ³ T'owa ditú'be-í, "Hä'äwí t'ähkí áyíngipídíbo híwó' gínmán, hedího há'to háäwí wänbo híwó'pí' gínpuwí." Hewänbo wa'di ha'wâa dívíhí'máadíbo t'ôephage dínpúwí, hedí há'to iwedi bahpíbo dipée-í. Tsíkhagipí ná'i dínpuwagít'óe, wí kwee nats'an'eyehaypo' waagibá.

⁴ Hewänbo tí'úuwín páadé'in, undá wên t'owa khü ee dithaa'in waagi'in wí'ímuupí, undá híwó' únkeet'óe, hedího Jesus nawáy'ä'i thaa'di áyíngipídíbo wíwovây-hóní, wí sänbidi wovâyhóní waagibá. ⁵ Undá t'owa háäwí t'ähkí thaa'di'ä' úví'o'in hedá nakohthayná' ní'ge ímännin waagi'inbá ímuu, in t'owa háäwí t'ähkí khü'di nakohkeet'óepí ee díví'o'in waagi'inbá wíginmuupí. ⁶ Hedânho wígínkhây'ä'hpí t'owa yó'in dimuu'in waagi'inbá gimúní'in, hewänbo giyósa'wo waagi gikw'óní, hedá na'inbí tsiyekandá híwó'dá äy'âyíngihúuwí. ⁷ Khü'déedân t'owa diyókhây'ä' hedá dívísuwâyíyéndé'. ⁸ Hewänbo na'in thaa'di'in gimuu, hedího na'inbí tsiyekan gínkhây'ä' äy'âyíngi'âamí'in. Yôesiví'piye' ívíwhâyü-í hedá t'owa-á äyséegihúuwí, hedí kin íví'ogá wên sundado dikhâywinnin waagi'inbá gimúní, inbí píhkhü iwe'i kwák'u aa dívípítogí'di inbí túu'ú dâ'y'âyíngi'ámí'dí. Hedá pín ta'gedi gitsíkha-í Yôesidi dín'aywoenídí, hedí handí'dá in sundado inbí kwák'u p'ókhändá inbí p'ôn dâ'y'âyíngi'o'in waagi'inbá gimúní. ⁹ Na'inbí Sedó Jesus na'ingí' i'annin namu'di Yôesi Tádádí díde'man dín'aywoenídí, t'aydi dí-tuchänú-ídá yoe. ¹⁰ Jesus na'ingí' nachuu, hedí owáy nawáy'ä' ihaydi tobáháa na'inbí wówátsi äybowa wänbo háa wa' giwówayi wänbo' hânhay wänbo t'ähkí i-ádí gikw'óní. ¹¹ Hedího wí'ná táye úvíkay'âamí hedá úvíkweewaasenwaatü'âamí, háa nää úvíkanhon waagibá.

Báyékí háäwí i'gedi ovâytumakhe'an

¹² Tí'úuwín páadé'in, ná'in na'indi wâyda'máa: Bîn'a'ginnámí in to'wên unbí'ge diyí'in Na'inbí Sedó Yôesidi ovâykw'ó'dí'in wovâypahúuwídí hedá wovây-hä'ámí'dí. Indá kin dâ'y'ámí'dí báyékí dívít'ôemáa.

¹³ Hedího ná'i háäwí wovây'o'i namu'di báyékí bîn'a'ginhúuwí hedá bînséegihúuwí. Hedí t'ähkí'díbo tsäagínpidíbo wé'ge íthaa-í.

¹⁴ Tí'úuwín páadé'in, ná'in tumakhe wá' wây'mâäní: In dit'ôeda'pí'in bîntü'âamí há'min wídimúní. In dikhuwôeda'in dimuu'in ovâykhäge'namí wídkhuwôeda'-ípídí. In kay'índi dívíwínundepí'indá wá' ovâykhäge'namí. T'ähkí t'owa-ádí úvíbo'atä'ámí. ¹⁵ Wí to'wídí wíyá to'wí híwó'pí óe'andáho', wívíkan-mâäní'pí i wí'di híwó'pí'á' ónwaybunídí, hewänbo undá únkây'ä' háä'di wänbo t'ähkí úvísó'dée-í'in wí'ná táye híwó'dá' úvíkanhúuwídí, hedá wé'ge'in t'owa t'ähká wá' hanbá bînhúuwí. ¹⁶ Háä'di wänbo t'ähkí íhíhchâa-í. ¹⁷ Háä'di wänbo t'ähkí íkhâymuní úvíyúusu'ámí'dí. ¹⁸ Íkú'daapúwí tobáháa háa napóe

wänbo? Kinnänkun Yôesi Tádá nada? úví?âamí?in, gá Christ Jesus-ví?in ímuudân.

¹⁹ I Yä?dâ?i P'oewâhâ?aví t'ôe wívîn?ahkhâ-ípi.
²⁰ Yôesi Tádáví tukhê?min dimuu?inbí hí? hâwí dínchâ?-muupí waagibá wívînchanhûuwípi. ²¹ Hewänbo hâwí t'âhkí híwó? bîntayí?ní, hedá i híwó?di namuu?ida? bînkhoñhûuwí. ²² T'âhkí yâ?dâapí? namuu iwedi úviyâ?amí, tobáhâ hâwí namúni wänbo?.

²³ Yôesi Tádádí díkhâge?do? ánsaaginpidíbo gik-wó?nídi, hedí idânho wovâykhâge?namí wá? yâ?dâ?in-dâ? ímúnídi, hedí idá unbí wówátsi thaa t'âhkí wovây?âyîngi?amí, unbí p'oewâhâ?â-á unbí hâ?â-á hedá unbí túu?ú-á, hedânho owáy Na?inbí Sedó Jesus Christ

nawáy?ä? ihaydi hâwídi wänbo wíwovây't'e?p'ide-ípidí.
²⁴ Hedí Yôesi Tádádí ta?gendi wovây?âyîngikhâymaa. Idá wovây?ukánnan iví?in ímúnídi, hedí háa natú? waa ta?gendi i?o?.

²⁵ Tí?úuwin páadé?in, dînyúusu?âamí.

²⁶ T'âhkí in wé?ge?in méesate?in tí?úuwin páadé?in iwe dikw'ó?nin bînséegísengitü?âamí.

²⁷ Naadi wâytsónmaa, ná?in tã?nin t'âhkí in wé?ge?in méesate?in tí?úuwin páadé?in dit'ôe-ídi bîntü?amí, gá Na?inbí Sedó Jesus kin nada?dân.

²⁸ Na?inbí Sedó Jesus Christ-di iví séegísehkanä wovây?mâáni.

2 THESSALONIANS

1 Na'in Paul-á Silas-á heḁá Timothy-á gimuu'indi ná'in t̄a'nin w̄ayt̄a'do' un méesate'in t'owa oe Thessalonica búu'ú íthaa'in, Yôesi na'inbí Tádáví'in heḁá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'indá ímuu. ² Yôesi Tádá-áḁí heḁá Na'inbí Sedó Jesus Christ-áḁí séegisehkanä wovâyãmãäní heḁá wovâykhãḁe'namí ánsshaaginpíḁíbo' íkwô'níḁí.

Paul-di ovâyüusu'o' t'ôephade dínpóḁí

³ Tí'úuwín páadé'in, un ímuuḁi gínkhây'ã' hãḁḁi wänbo t'ãhkí Yôesi Tádá äykü'daa'ãmi'in, heḁá híwô'dá namuu han ív'ãmi'in, gá unbí whãÿÿ Jesus-ví'piye' shánkí kay'in únpuwamãndân, heḁá shánkí wänbo-á wí'ná táye-á úvíséegikanhondá. ⁴ Heḁãnkun wãhãḁḁi wänbo t'ãhkí Yôesi óe'a'ginmä' eeye híhchandi unbí'gedi ívihée'o', gá úvívãḁ'odân heḁá úvívãḁ'uhondá tobáhãa unbí whãÿÿ únmuuḁiho t'owaḁi wovâywhã'o heḁá wovây't'ôephadekando wänbo'.

⁵ Yôesi Tádáví'in ímuuḁi nãho un bñt'ôephaden-de', heḁiho i-ãho natúní un ihay híwô'nin ímuu'in makówãpiye' ímu-íḁí. Heḁi handigi idi na'in dñkeeyo híwô'da' i'o'in, i híwô'di ún'ã'i' wovâyãmḁi. ⁶ Gínhanginná Yôesi Tádá-á ta'ge i'o', heḁiho in to'wëndi wovây't'ôephadekando'inbá idá hanbã ovây't'ôephadekankhãmãa, ⁷ hewänbo un nã bñt'ôephaden-de'indá unbí t'ôephade iwedi wovâyãakankhãmãa, heḁá na'indá wã' hanbã díkhãmãa. Ná'indáho napúwí owáy Na'inbí Sedó Jesus nawáypówã ihayḁi. Owáy makówãḁí nawáy'ãḁi na-keepuwagít'óe iví kay'in makówãwín t'ôepã'ãḁ'in wóegé heḁá wí phaa kop'í'ãaḁe'i nakeet'óe'i waagi'ba wóegá. ⁸ Ihayḁibã in to'wên i híwô'di tÿÿ namuu'i' iví'gedi wíḁã'a'ginhonpí'indáḁí heḁá in Yôesi Tádá óe-taa'í'in wíḁida'pí'indáḁí idi ovây'tuchãnukhãmãa. ⁹ Heḁi kinnân inbí tuchãnu dñnmúní: Hãnhay wänbo t'ãhkí dıpeḁeeyëñi, gá Na'inbí Sedó Jesus-ví'wedi ovâywiyekhãmãadân, heḁá iví kay báyéki únmuu'indá há'to ðâymuní. ¹⁰ Ná'i napuwagít'óe owáy i thaa Jesus nawáypówã ihayḁi. Ihay thaa in to'wên iví'piye' dıvímãgi'in he'ennin ovâyãa-í, heḁi ná'in iví'piye' dıvívãḁ'unde'indibã óetegekhãmãa. Heḁá undá wã' na'inbí hí' wãÿphade'andi' dñwhãÿundeḁi indáḁíbã íkwô'ní.

¹¹ Heḁi ná'i gínhanginnãndiho', hãḁḁi wänbo t'ãhkí wãÿüusu'o'. Na'inbí Yôesiḁi wovây'tukãnnan iví'in ímúníḁí, heḁiho äyda'mãa idi wovâykhãḁe'namíḁí híwô' unbí wówãtsi bñnhúuwíḁí heḁãho i-á natúníḁí

ta'gendi iví'in ímuu waagi íthaa'in. Äyda'mãa wã' in kay wovâyãmãäníḁí heḁãho háa ida' waagibã híwô'nin ímúní, heḁá iví kayḁi wã' wovâykhãḁe'namí bñbowã-íḁí hãḁwí t'ãhkí úvı'o'i Jesus-ví'piye' úvívãḁ'undeḁi. ¹² Heḁi owáy ná'i ívívüusu'o'i napóe ihayḁi unbí híwô'-di wówãtsi únmuuḁi t'owa dıtúní Na'inbí Sedó Jesus hay'i namuu'in, heḁá undá he'ennindá ípúwí iví'in ímuuḁi. Ná'i-á napuwagít'óe gá Yôesi Tádá-áḁí heḁá Na'inbí Sedó Jesus Christ-áḁí inbí séegisehkanä wovâyãmãḁiḁân.

Hãa napúwí'in Jesus nawáy'ãḁipíḁíbo'

2 Tí'úuwín páadé'in, Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ãḁ', heḁi i na'án diwe díwé'gekhãmãa, heḁi nãã í'gedi wãÿhí'khãmãa. ² Ma'ḁi wí to'wíḁí wovây-tÿ'ãḁmí Jesus-ví thaa ho únpuwã heḁiho nawáy'ãḁ' gin. Heḁá wã' ma'ḁi wovây'tÿ'ãḁmí ná'i hãḁwí í'gedi únhanginná'nin gá wí p'owãḁhãḁḁi óetÿ'andân, háa wí hí' í'gedi nat'oeḁá, háa wên t̄a'nin dñntã'nannin diwã kin nata'muudá. Hewänbo kin to'wíḁí wovây'tÿ'andáho naaḁi kay'indi wãÿtÿ'mãa wesebo wí'iyashapúwípí háa báyéki äÿngi-á wíwovâyãmãänípí. ³ Wívínmãänípí to'wíḁí wänbo wovâyãa'ãmiḁí in ta'gen namuu iwedi, tobáhãa dıvıkãḁḁe wänbo'. Wa' Jesus nawáy'ãḁipíḁíbo' ná'i wãÿtÿ'kangít'óe'i napuwagít'óe: Báyéki t'owa Yôesi Tádáví'wedi dıvívãakankhãmãa heḁá i to'wí yã'dãapíkan t'ãhkí ikhãmãa'i nakeesogegít'óe, i-á hã'bi namuu napeḁeegít'óe'i'. ⁴ Ná'i to'wí yã'dãapíkan t'ãhkí ikhãmãa'i-á hãḁwí wänbo t'ãhkí t'owa inbí yôesi dñnmuu waa kin ðãÿchãḁ'i heḁá ðã'a'ginmä'i-á iy-oegikhãmãadãhá' i-áho ná'i hãḁwí t'ãhkí shánkí kw'áye ipitegekhãmãa, heḁá Yôesi Tádáví méesate hay'i únmuu iwe wänbo wí'bo ipisogekhãmãa heḁi natúní "Naa-áho Yôesi omuu."

⁵ Ti wí'ún'ãnsaapí'an wa' undáḁí oyi' ihayḁi nã'i hãḁwí t'ãhkí í'gedi naaḁi wãÿtÿ'annin? ⁶ Owáy ná'i yã'dãapíkan t'ãhkí ikhãmãa namuu'iví thaa únpuwã ihayḁáho i-á nats'ankeepúwí, hewänbo nãã hãḁwíḁí óe'ahkhãnde', heḁi unbo únhanginná hãḁwí namuu'in. ⁷ Nããbo báyéki yã'dãapíkan kaḁiḁo ðãÿkanmãa, hewänbo wí to'wí nãã ná'i yã'dãapíkan í'ahkhãnde' heḁi kin wa' ikanhúuwí óeyãa'an pıhay. ⁸ Heḁi owáy óeyãa'an dihayḁãho i to'wí yã'dãapíkan t'ãhkí ikhãmãa'i namuu'i nakeepúwí. Hewänbo owáy Na'inbí Sedó Jesus napówã ihayḁi ná'i yã'dãapíkandıvı wówãtsi óekwee-í óewãnpisiphayḁeḁiḁo', Jesus-vı ko-hthay únmuu'ıḁiḁo óehéyí. ⁹ Hewänbo óehaypıḁiḁo' i

Penísendiḡi kay óemääni t'ämäḡi' pínán t'òe i'ämíḡi t'owa ovâyhòeyówhäy'ämíḡi, ¹⁰ heḡi t'ämäḡi' yä'ḡäapí' namuu'i wógeḡ wá' nayêeni in dipeḡeegít'òe'in dimuu'in ovâyhòeyó'ämíḡi. Indá dipeḡeegít'òe gá in ta'gen namuu'in ovây'aywoen'in wíḡâséeḡikhây máapíḡân. ¹¹ Heḡiho Yòesi Tádáḡi in ta'gen namuu'in diweḡi dívíyâ'ämíḡi ovây'määni, heḡiho hòeyóḡḡ' dívíwhâyukhây máa. ¹² Heḡi ná'in namuḡi to'wên t'ähki in ta'gen namuḡi' in dívíwhâyundeḡi híhchandi dívíyä'ḡäapítsiye'o'indáho Yòesi Tádáḡi ovây'tuchänukhây máa.

Nakhây'ä' inbí whâyü kay'in dínmúní'in

¹³ Tí'úuwín páadé'in, un Na'inbí Sedó Yòesiḡi wovâséeḡi'in, un ímuḡḡá hâḡḡi wänbo t'ähki Yòesi Tádá äykú'daa'o', gá hán'oe naná' dihayḡibo ḡi wovâyde'mandân wovây'aywoeníḡi. Heḡi i Yä'ḡäa'i P'oewâḡhâḡḡi wovâykhâḡe'máaḡi Yòesi Tádáḡi'in ípúwíḡi heḡá in ta'gen namuu'in bínwhâyundeḡi ḡi wovây'aywon. ¹⁴ Yòesiví híwó'ḡi tḡu na'indi wây't'òe'andi' ft'oe ihayḡi ḡi wovây'tukánnan iví'in ímúníḡi, heḡânho Na'inbí Sedó Jesus Christ hay'i namu waagibá un wá' he'enniná ímúníḡi. ¹⁵ Heḡiho tí'úuwín páadé'in, to'wí wänbo wíwínmääni'pí wovây'egó'ämíḡi háa úvíwhâyunde waagi, heḡá in khuu na'indi na'inbí hí'ḡá heḡá tḡ'nindá wây'há'annin wíwín'yo'e'ämíḡi.

¹⁶⁻¹⁷ Yòesi na'inbí Tádá ḡínmuu'ḡi dínkeeyan ḡi na'in díseḡi'in, heḡi iví séeḡisehkaná únmuḡḡibo na'in díkhâḡe'nan hâḡḡi wänbo t'ähki kwee waa gi'ḡ'be-ḡi' heḡá ta'gendi ḡínhanginnáníḡi hâḡḡi natú'ḡi dí'määni'in äyhóní'in. Heḡiho Yòesi Tádá-á heḡá Na'inbí Sedó Jesus Christ-á äyda'máa shánki wovâykhâḡe'-namíḡi un wá' kwee waa sen waa í'ḡaníḡi, heḡá äyda'máa in kay wovây'määni'ḡi heḡânho t'ähki híwó'ḡi namuu'ḡi' úví'ḡä'ämíḡi heḡá híwó'ḡi í'gedíḡḡ' úvíhée'ämíḡi.

Paul-di ovâyda'máa ônyúusu'ämíḡi

3 Tí'úuwín páadé'in, náä ná'i wây'tḡ'ḡä'ämí: Na'in dín'yuusu'ämí, heḡânho háa unbí'ge napóe waagibá Na'inbí Sedó Jesus-ví tḡu únmuu'ḡi' wesebo t'ämäpiye' t'owa dínhanginpúwíḡi, heḡá t'owaḡi Yòesi Tádá kw'áayébo' óemá've-ḡi. ² Hewänbo to'wên t'ähki Jesus-ví'piye' wíḡívíwhâyundeḡi, heḡiho úvíúusu'ämí wá' Yòesi Tádáḡi hâ'in t'owa hânho yä'ḡäapí'in dimuu'in ovây'ahkhâ-ḡi' heḡânho na'in wíḡíwóyí'níḡi.

³ Na'inbí Sedó Jesus háa iví tḡu imáḡi waagi i'o', heḡi ḡḡân in kay wovây'pâkhây máa heḡá i yä'ḡäapí' namu'iví'wedí wovây'äyíngikhây máa. ⁴ Heḡá wá' Na'inbí Sedóḡi naa díkhâḡe'máa ná'i dáywhâyú-ḡi: Undá t'ähki háa wây'ôn waa úvíkanhon, heḡá hanbo-á úvíkankhu'wakhây máa.

⁵ Na'inbí Sedó Jesus-di wovây'pahúuwí heḡânho Yòesi Tádáḡi séeḡi únmuu'in unbí pí'ná khó'yé bín'má've-ḡi, heḡá wá' háa Christ i'an waagibá un wá' hâḡḡi t'ähki í'gedí úvíyá'ḡ'ämíḡi.

Dínkhây'ä' wí'ínbo híwó' dívít'òe'ämíḡi

⁶ Tí'úuwín páadé'in, ná'in tsontḡu Na'inbí Sedó Jesus Christ-di dínk'ú' wây'määni'ḡi: Wí to'wí na'inbí tí'úu páadé'ibá namuu'ḡi bää'in wówátsi ihondáho heḡá na'indi wây'há'an waagi wínathaapíḡá, undá wí to'wí kḡ'bi namuu'iví'wedí úvíyâ'ämí. ⁷ Unbo únpihanginná háawin wówátsi äyhonnin undáḡi ḡiyi' ihayḡi, heḡiho háa na'in íví'o waagibá un wá' únkhây'ä' hanbá úví'ämí'in. ⁸ Undáḡi ḡiyi' ihayḡi na'in wíḡibâakw'òhpí na'inbí wówátsi äy'ämíḡi, heḡá wá' wây'múu wänbo-á wá'äapíḡá wí'ívíhúyuanpí, hewänbo khú-á thaa-á shánki ívít'òe'an heḡânho un wí'úntây'níḡi unbí chḡ' bínhanú-ḡi hâḡḡi dí'määni'ḡi. ⁹ Ha'wâa íví'an heḡânho únkeepúwíḡi háa un wá' únkhây'ä' waa unbí wówátsi bínhúuwí'in, heḡi kin íví'an tobá wâydaa'ämí'in díhâḡwímääni'ḡi ḡínk'òe wänbo'. ¹⁰ Wa'ḡi undáḡi ḡiyi' ihayḡibo ná'in tsontḡu wây'máḡi: To'wí nat'òeda'pí'-á wíwínhúuyòenípí.

¹¹ Kin wây'hí'máa ḡínhanginpóeḡi wây wên un diweḡi úvíbâawhaakwomá'in. Báyéki dínwó'nân waagibá díví'o', hewänbo dín'äyíngiwó'náhpí í'gedá'mân dívíwänpitomáa. ¹² Na'inbí Sedó Jesus Christ-di na'in dínk'ú' kḡ'min t'owa ná'in tsontḡu äy'määni'ḡi heḡá kay-ḡi'ḡi äytḡ'ḡä'ämíḡi: Hanginpí híwó' inbí wówátsi dâyhúuwí, heḡá dívít'òe'ämí inbí wówátsiḡi' dâychḡ't'aaníḡi.

¹³ Hewänbo tí'úuwín páadé'in, undá ihayḡḡ' híwó'ḡḡ' úvíkanhúuwí, wí'úvíwóyí'níḡi. ¹⁴ Wí to'wí ná'i hí' ná'in tḡ'nin diwe wây'tḡ'nannin i'a'ginnanpíḡi, to'wí namu'ḡi' bín'äyíngi'ämí, heḡá i-ḡḡá wí'íyêenípí heḡânho nawòeda'púwíḡi. ¹⁵ Naa wó'tḡ'ḡä'pí to'wí hâ'bi' namu'ḡi' unbí hánbi' únmuu waagibá bínchâḡámá've-in, hewänbo shánkiḡi unbí tí'úu bín'tumakhe'o waagibá ná'i to'wí bín'tumakhe'ämí heḡânho i-á únhanginpúwíḡi híwó' wí'ikanhonpí'in.

I t'ḡ'gi hí' Paul-di ovây'tḡ'nandi'

¹⁶ Na'inbí Sedó Jesus-dân díkhâḡe'ḡo' ánshaagin-píḡi'bo gikwó'níḡi, heḡi tobáháa napóe wänbo' ḡḡáho hâḡḡi wänbo t'ähki han wovâykhây máa, heḡá ibá undáḡá namú-í.

¹⁷ Heḡi náä naa Paul omuu'ḡi' naví mandibo wây'sen-gitḡḡ'ḡo', kinbá t'ähki tḡ'ḡi dósan deeye dáy'o'. Kin-hêe dóḡḡ'ḡo heḡânho únhanginnáníḡi ta'gendi naví'wedí na'ḡ'i namu'ḡi'.

¹⁸ Na'inbí Sedó Jesus Christ-di un t'ähkiḡi iví séeḡisehkaná wovây'määni'.

1 TIMOTHY

1 Naa Paul omuu'i ná'in tã'nin dóta'do'. Naa Christ Jesus-ví t'òekhuwa'i omuu, Yôesi Tádá na'inbí ay-wondi gínmuu'idi hedá Christ Jesus i pín ta'ge haydi âytsíkha'máa'idá dítu'andi kí'bi t'òe'i omúni'in. ² Naadi u Timothy ná'in wíntã'do'. U-á naví kodí'di ay waagi'ba unmuu, naa waagibá Christ-ví'piye' biwhâyundedi. Yôesi Tádá-áđí hedá Na'inbí Sedó Christ Jesus-áđí séegisehkanã wóemãáni hedá uví'piye' da'iyapúwí hedá wóekhãge'namí ánsahaaginpidíbo' unchã'nídí.

Paul-di ovâyutumakhe'an díví'âyíngi'ámíđí in hôeyó'in hãhkanninbí'wedí.

³ Naa oe Macedonia nangepiye' omããpidíbo wítumakhe'an, hedí nã-á inbá wítumakhekhãmáa: Oe Ephesus búu'úbo biwóyí'ni, gá iwe wên t'owa piháa dâyhã'odân, hedí uđi ovâyôeni ha'wãa wídíví'ãamí'pi'in. ⁴ Ovâytu'ãamí wídíví'hí'mã've-í'pí ná'i hããwí pehtsiyedã' waagi'ba namuu i'gedí hedá inbí hehããwin thehtáy pahpã'inbí khãwã hããđibo hãho báyékí dítã'muu i'gedã. †T'owa ná'i hããwí i'gedidã' díví'hí'mããđáho dívíwãnpit'aymãa, hedího kin díví'odã inbí hí'đí há'to ovâykhãge'namí díví'ãmíđí háa Yôesi Tádá natsonpóe waa, hewãbo iví'piye' ívihâyundedã gínhanginnã háa natsonpóe'in íví'ãmíđí. ⁵ Hedího oda' uđi kin ovâyôeni'in hedãho in séegí dâymã've-í'in. Hedí híwó'didã' inbí ánsaha dínmuudãho', hedá hããwí híwó'di namuu'in dínhanginnã'didã' díví'odã, hedá Yôesi Tádá'í'piyã pín ta'ge haydi dívíwhâyundedã, handidãho ná'in séegí dâymã've-í. ⁶ Hewãbo wên t'owa-áho han wídíví'opí, hewãbo hããwí nachã'-muupí i'gedidã' dívíhée'odí Yôesiví ta'ge'in p'óegedí dívíhãnge'an. ⁷ Dida' hãhkannin dipimúni'in hedãho t'owa Yôesi Tádá'ví tsontu'u in t'owa ovâyhã'ãmíđí, hebo inbo wídika'póyã'pí háa dítu'nin, hedí tobã di'ãnde' wãbo dínhanginnã'nin háa díví'hí'mãa i'gedí, ta'gendi wídínhanginnãhpí.

⁸ Gínhanginnã Yôesi Tádá'ví tsontu'u-á híwó'didã' ûnmuu'in, hewãbo ta'ge ovâyhã'ãmí'in nakhây'ã'.

⁹ Ná'i-áho gínkhây'ã' gínhanginnãni'in: Yôesi Tádá-á ví tsontu'u wí'imãgípí in t'owa inbí wówãtsi ta'ge dâyhonningí', hewãbo t'owa kinnã díví'o'ingí'-ân: Tsontu'u dâ'yã'gínhãnúnde', t'óyanpí'indã dimuu, Yôesi Tádá-á wí'óe'a'gínmãhpí, dívít'aywó'do', Yôesi Tádá-áđá wídikw'óhpí, Yôesi Tádá'ví hããwí-á ûnchã'muupí waagã

† In Hudíyo inbí hã'oe'in thehtáy pahpã'inbí khãwã dâytã'kw'óđi inbí'gedí wídín'óde-í'píđí, hewãbo wã' inbí'gedí dâ'y'ógédí-pãđi dívítuhkãndo ná'i ógédí i'gedí háa ta'gen namuu'in háa yoe.

dây'o', inbí yíyã-á tãđã-á báyékí ovâywhã'o', dâyt'owahãnúnde', ¹⁰ tsé waagi'inbã diyí', senã'dã wây-á senã'dãđíbo dívíwhõkwomãa, t'owa-á ovâyhõnde' ovâyku'ch'ãanídí, hôeyó'indã dimuu, ovây-tuyó'dodã dívíwãnpíhõeyó'o', hedá wíyã hããwí ha'wãagi namuu'íđã'ba dívíkanhõndibo in ta'gen hãhkan namuu'in dâyyoegimãa. ¹¹ Yôesi Tádá i âytegende'íđã naa dísóge t'owa dovây't'òe'ãmíđí háa iví hãho híwó'di tu'u ûntu' waa ná'in hãhkan ni'gedí.

Paul-di Yôesi Tádá óekú'daa'an

¹² Ná'inbí Sedó Christ Jesus dókú'daa'o' gá nachanpóedã naa híwó' dó'ãmí'in háa dítu'an waa, hedího naa dísóge iví t'òe dôn'ãmíđí, hedá dókú'daa'o' wã' in kay dímãgíđi kin dáykanhũuwíđí. ¹³ Hedí íđã kin naagí'đín'an tobã a'gínhãhpí waagi iví'gedí dáyhí'mãawãn wãbo', hedá yanãká dó'an, hedá iví t'owa-á dovâywhã'an. Hewãbo Yôesi Tádá naví'piye' nasehkanãpóe wídínhanginnãhpíđí ta'gendi háa dáy'o'in. Ná'i hããwí dáykanmãa wa'đi Christ-ví'piye' dáywhâyundepíđíbo'. ¹⁴ Hewãbo Na'inbí Sedódã hãho báyékí séegisehkanã dímãgi. Nãã-áho Christ Jesus-ví'piye' dáywhâyunde hedá dóséegí wã'.

¹⁵ Ná'i tu'u naadi wâytu'kankhãmãa'i-áho whâyuwó'-di namuu, hedího t'owa dínkhây'ã' t'ãhkí dâyséegí'ãmí'in: Christ Jesus-á nãã oepãa k'aydipiye' na'ãã na'in t'aywó'to'in gimuu'in dín'owóyé-íđí. Hedí náaho i shãnkí p'ãndíkí' omuu. ¹⁶ Hewãbo Yôesi Tádá naví'piye' na'iyapóe, hedãho in to'wên dívíwhâyukhãmãadí in wówãtsi nahãndepí'in dâykéyí'indãho naa i shãnkí p'ãndíkí' omuu'i dímúni háa dínpóe waa, hedího indã dínhanginpúwí Christ Jesus hãho nabo'atã'in. ¹⁷ Hããđi wãbo t'ãhkí Yôesi Tádá â'yã'gínhũuwí, hedá kw'áayébo' âymã've-í. I-ân i tsondi shãnkí hay'i namuu, i-ân wínachu'pí, i-ân wínãkee'ãnpí, i-ân i wí'đã' Yôesi namuu. Hamãn.

Hãa Timothy ûnkhây'ã' i'ãmí'in

¹⁸ Timothy, u naví ay waagi'ba unmuu'i', ná'i wítumãa'i-á oda' âyíngíđi nãã'ãmí'in, i-á háa in Yôesi Tádá'ví tukhẽ'mindi ho wóetã'an waa bí'ãmí'inbã namuu, hedí inbí hí'điho wóekhãge'namí Yôesi Tádá'ví t'òe híwó' mãn'ãmíđí, wí híwó'di sundãđo híwó' ihãbo waagi'ba unmúníđí. ¹⁹ Biwhâyũ'bé-í ná'in ta'gen hãhkan, hedá hããwí úhanginnã'di híwó'di namuu'indã bikanhũuwí. Wãy wên t'owa-áho ná'i híwó'di hããwí

dâyoyegi'an, hedihonä-á piháawi háhkan dívíwhäyunde²⁰. Hymenaeus-áđí Alexander-áđí ho há'min damuu. Indáho Satan i Penísendiví mange naadi dovâyoye'an hedânho daháhpúwíđí Yôesi Tádáví'gedi wíđänyanákíhí'má've-ípíđí.

Háa in méesate'in t'owa dínkhây'ä' díví'ámí'in dívíwé'ge'o' ihayđi

2 Páadé kaygí'di wítumáa, u-áđí hedá uví méesate'in t'owa-áđí úvíyúusu'ámí t'owa t'áhkígí', hedá ingí'-á Yôesi Tádá-á bínhé'ámí, hedá i-á bín-daa'ámí háđwí dítáy'í' ovây máäníđí, hedá bínkú'-daa'ámí. ² Úvíyúusu'ámí i nangewi tsondi hay'ígí' hedá t'áhkí in wé'ge'in tsonningí'-á, hedânho khuwôeda'ginpídíbo githáa-í hedá t'owadá t'ámägá wíđí'ámí, hedá háđđi wänbo Yôesi Tádá-á hedá t'owa t'áhká äy'a'geení. ³ Híwó' namuu kin ívíyúusu'ámíđí, hedí kin íví'odí Yôesi Tádá na'inbí ay-wondí gínmuu'í' äyhíhchando'. ⁴ Yôesi Tádá-á nada' t'áhkí t'owa ovây'aywoení'in hedá háa in ta'gen háhkan namuu'in diháhpúwí'indá. Hedí i-á t'áhkí t'owagí' namuu, ⁵ gá wí'đá' wí Yôesi na'ándân, hedí i-áđí hedá na'in t'owa-áđí na'inbí pinudí wí'đá' wí to'wí gínwin díwóeníđí, i-á Christ Jesus-ân namuu, hedí t'owabá napóe. ⁶ I-á ipimáđíđi íví wówátsíđi iwá'áa hedânho t'áhkí t'owa wówátsi ovây máäníđí. Hedí Yôesi Tádá idé'man i thaa háđđi kin Jesus i'ámí'in, na'in dín-keek'úwíđí nada'in t'áhkí t'owa ovây'aywoení'in. ⁷ Hedí Yôesíđi naaho dí sóge igí' dáyhé'ámíđí hedá íví t'ôekhuwa'i-á omúníđí, t'owa dovây't'ôe'ámíđí ná'i háđwí í'gedí. In ta'gen wây'tumáa, wíđáy'hôeyómáapí, naaho dí sóge'i-ân omuu ná'in Hudíyo dimuupí'in t'owa dovây'há'ámíđí háa dívíwhäy'í'in hedá háđwí ta'gen namuu'i-á.

⁸ Naa oda' t'áhkí i méesate eeye in senä' inbí man dáytege-íđí dívíyúusu'ámíđí, hewänbo wíđínkhây'ähpí ná'i mandibá dívít'aywó'nâami'in, hedá wé'ge'in t'owa-áđí wíđit'áy-ípí, hedá wíđívítukannâamípi.

⁹ Hedá in kwiyä' wá' oda' há'minbá dimúní'in. Indá dínkhây'ä' híwó'đá' díví'áwé'bé-í'in, dívíyêngí'ámí'đá'ba yoe, hewänbo dívípi'a'gindo waa dínchä-íđí díví'awé-í. Wíđívíwänpíphóhkoedí'ámípi hedá wíđívíwänpítôenípi báyéki óedo-á, sa'wó'di k'uu-á, aa hânho nachä'muu'i-á, dívíwänpichä'ámíđí.

¹⁰ Han díví'ámí'wéđi in kwiyä' dínkhây'ä' sa'wó'nin dívípipáa-í'in háđwí híwó'di díví'o'íđi. Ná'i-ânho i háđwí híwó'di namuu in kwiyä'gí', in Yôesi Tádá dáy'a'gin gin ditú'nin. ¹¹ Kwiyä'dáho hândá'dibo-á a'gindi-á ee méesate dikwó'ní Yôesiví tų diháhpúwíđí. ¹² Naa wó'da'pí kwiyä'di in senä' ovây'há'ámí'in háa ovây'tsonmá've-í'in, hewänbo hândá'dibo dikwó'ní. ¹³ Háadan kin otú' Gá i sen Adam páadé óekhíyédân, ihayđáhá' i kwee Eve-á óekhíyé, ¹⁴ hedá wá' i kwee Eve-á i Penísendíđi híwó' hōeyó t'áhkí óedawhây'ü'an, i sen Adam-dá yoe, hedího i kweeđi Yôesi Tádáví tų ô'n'a'ginhánú. ¹⁵ Yôesi

Tádádáho kwiyä' ovây'áyíngí'ámí díví'ayyo' ihayđi íví'piye' dívíwhäyundedi, hedá t'owa-á dáyseégíđá, hedá yä'đáa'in wówátsi-á dáyhondá hedá dívípi'a'gin-dodá.

In méesate'in tsonnin háawin dínkhây'ä' dimúní'in

3 Ná'i tų t'owa ditú'di-á ta'ge'íđá' namuu: Wí sen méesatewi tsondi namúní'in nada'đáho', ná'i t'ôe i'ámí'in nada'i-á híwó'di-ânkun namuu. ² Hedího wí méesate'i tsondi-áho kí'bi namúní'in únkhây'ä': Híwó' íví wówátsi ihúuwí hedânho to'wí wänbo há'to únkoedí-í íví'gedí natúníđí híwó' wí'í'opí'in, wí'đá' kwiyó únchä'ní, háa i'ô wänbo-á áyíngíđá i'ámí, híwó'nin nap'ônbaymúní, t'owa-áđá híwó'di-á namúní, íví k'aygi ee-á in t'owa-á ovây'héegí'ámí, t'owagí'-á híwó'di háhkandí namúní, ³ wí sųwáto'i-á tsaa'i-á wí-namúnípi, hewänbo ún'oe káap' namúní, wí t'ay-tųwä'i wínamúnípi, hedí chä' ní'gedá wäphadá wí'í'ánshaamá've-ípí, ⁴ íví k'aygíđá híwó'di tsondi-á namúní hedá íví áy'ä-á háa díví'o wänbo t'óyannindá a'ginhánú'indá dimúní. ⁵ I-á únkhây'ä' kí'bi sen namúní'in íví tewhá ee, gá wí sen íví k'aygíđi híwó'di tsondi namuupíđá Yôesi Tádáví méesate'in t'owa wänbo-á há'to híwó' ovây'áyíngí'ámí. ⁶ Hedí i-áho Jesus-ví'piye' its'anwhây'ü'i wínamúnípi, gá kí'bi namuudáho ma'đi iyêngi-í hedí kin i'andáho Yôesi Tádá íví'gedí natúní it'aywó'nan gin, háa Yôesi Tádá i Penísendi-ví'gedí natú waabá, iyêngimáadí it'aywó'nan. ⁷ Hedí nakhây'ä' wá' in t'owa méesate'in dimuupí'indi ná'i méesatewi tsondi óe'a'geení'in, hedânho yä'đáapí íví'gedí wíđívíhí'máve-ípí hedí Penísendíđáho ón-phayk'ú' iwá wíawhêe-ípí.

In méesate'in khäge'nin háawin dínkhây'ä' dimúní'in

⁸ In senä' méesate'in khäge'nin dimuu'in wá' há'minbá dimúní, hedânho ovây'a'ginhúuwíđí, inbí hí wíđây'egó'ámípi, báyéki méena wíđáysúwä'bé-ípí, chä' há't'aa'in wídimúnípi, ⁹ hewänbo pín ta'ge hayđi in háhkan Yôesi Tádáđí na'in dínthayyannin dívíwhây'ü-í. ¹⁰ Wa' méesate khäge'gí'in ovâykw'ódipídíbo nakhây'ä' ovây'tay'í'ní'in, hedí híwó'nin dipeedáho' ovâyde'mamí. ¹¹ Nakhây'ä' t'owadí ná'in méesate'in khäge'ninbí kwiyä' wá' ovây'a'geení'in, hedá ná'in kwiyä'dá pí'wénb'í'gedí yanákí wíđívíhí'má've-ípí, hedá sųwáto'indá wídimúnípi, hedá háđđi wänbo t'áhkí dívíkanhúuwí háđwí dínkankhây'ä'í'. ¹² Wí sen méesate khäge'di namuu'i-á únkhây'ä' wí'đá' únkweechä'níđí, hedá híwó'di tsondi-á namúní íví k'aygíđi íví áy'ä-áđí hedá in wé'ge'in únkw'ó'nindáđá. ¹³ Méesate khäge'nindá híwó' inbí t'ôe dáy'odá t'owadí kw'áye ovâykw'ôení, hedí dínkoedí-í khuwôeda'ginpídíbo dívíhée'ámíđí Christ Jesus-ví'piye' dívíwhäyunde' í'gedí.

I həəwí Jesus-ví'gedi ívíwhäyunde'i'

¹⁴ Tobá o'ánde wänbo hanwaapíđíbo uví'piye' omú-
f'in ná'i həəwí-áho náäbo wínta'do', ¹⁵ heđiho
ohayyëepóedáho' úhanginnáni háa t'owa dínkhây'ä'
dívíkanhúuwí'in in wé'ge'in Yôesi Tádáví k'aygi'indáđí
dívíwé'ge'an dihayđi. Ná'in t'owa-áho i nawówayi'i
Yôesiví kodj'in nin méesate'in dimuu, heđi in ta'ge'in
hähkan dâykeeyo' heđá dây'âyínmáa. ¹⁶ Heđi
t'ähkíđíbo dínkhây'ä' ditúni'in i həəwí Yôesiví'gedi
ívíwhäyunde'i-á ta'gendi he'endi namuu, ná'i həəwí
wíginhanginnáhpí idi na'in dínthayyan píhay. Heđi kin-
nân namuu:

I-á wí t'owabáho napaadı náä oepáa k'aydi napówa.
Heđá iví wówátsi ta'ge ihonnin i Yä'dâa'i P'oe-
wəhəđáđá dínkeeyan.

In makówáwin t'öpə'ä'indíđá óemú'.

In Hudíyo dimuup'in t'owa-á iví'gedá ovâyt'ôe'an.

T'owa-á iví'piyá dívíwhäyü wa' náä oepáa k'aydi nayi'
ihayđibo'.

Heđá oe kw'áye sa'wó' naná' deepiyá napee.

Wên hôeyó'in hähkannin dipowagít'óe

4 I Yä'dâa'i P'oewəhəđáđáho thay'eedi natú i t'ä'gi
thaa napowa'ä' ihaydi wên t'owa inbí whäyü Yôe-
siví'piye dâyyoegikankhâyímáa heđi kin díví'andiho
ovâyt'óyankhâyímáa in t'owa in dihôeyó'in p'oe-
wəhəđáđá ovâymáa'in, heđá ná'in yä'dâapí'in p'oe-
wəhəđáđá hähkanho dâyséegi'ámí. ² Ná'i hähkandá
wên hôeyó'in t'owa paa waagi'inbá dívíyánúmáa'in
dimuu'indi wé'ge'in t'owa ovâyhá'ámí. Ná'in
yä'dâapí'in hähkannindá wí to'wí iphahánúđí
na'öpóedí háabo nataachanpo'pí' waagi'inbá dimúni,
indá yä'dâapí díví'o wänbo wíditaachanpúwípí. ³ Gá
kinnân: T'owa ovâykhəđáđákhâyímáa dívíkhó'yä-íđí,
heđá ovâyü'ä'ámí wáy wí koegi'-á wídâyk'óe-ípi.
Hewänbo Yôesi Tádá-áho ná'i həəwí imági heđânho in
to'wên iví'piye' dívíwhäyunde'indáho in ta'gen dín-
hanginná'nindi ná'i həəwígí' óekú'daa'ámí heđá
dâyk'óe-í. ⁴ Həəwí t'ähkí Yôesi Tádáđí dívmági'i-áho
híwó'di namuu, heđi äyyoegi'ámíwí'wedí äyhóní, igí'
Yôesi Tádá äykú'daa'andi. ⁵ Heđi ná'i həəwí-á híwó'di
namuu gá Yôesi Tádá han natúđân, heđá äyhónde'
ihayđi ívíúusu'o'.

Wí Jesus-ví híwó'di t'ôe'i háa unkhây'ä' i'ámí'in

⁶ Ná'i həəwí üđi in méesate'in t'owa ovâyhá'ámí,
heđi handíđi Christ Jesus-gí' híwó' bit'ôe'ámí, heđi ná'i
Yôesi Tádáví hí' ívíwhäyunde'i-á heđá ná'i híwó'di
hähkan nâa'a'ginnandi-á koegi' waagi'bá namúni
wóekaymääníđí. ⁷ Hewänbo ná'i hí' pehtsiye waagi'bá
namuu'i-á wínâa'âyíngi'ámí, ná'i hí'đá t'owa-á Yôesi
Tádáví'wedá ovâywänpiyâa'o'. Ü-á shánkíđí úkhây'ä'
bikhä'ä'-i'in uví wówátsi mänhúuwíđí Yôesi Tádá nada'
waabá. ⁸ Na'inbí túu'ú äykay'ámíđí ívíkhäđedáho',

hâyđá' gínchä'púwí, hewänbo háa Yôesi Tádá natson-
póe waa na'inbí wówátsi äyhondáho həəwí t'ähkígí'
gínchä'muu, heđi gínhanginná ta'gendi na'inbí
wówátsi náä náä oepáa k'aydi heđá in wówátsi
na'ä'indá wá' híwó' gínpuwí'in. ⁹ Ná'i tųü wítumáa'i-
áho ta'gen namuu, heđiho t'ähkí nâaséegi'ámí.
¹⁰ Heđánkun hânho ívít'ôemáa heđá ívíkhä'äde', gín-
hanginnândi Yôesi nawówayi'i-áho ikhâyímáa'in háa
natú waa. I-á i aywondi namuu t'ähkí t'owagi', heđi in
Christ-ví'piye' dívíwhäyunde'indáho' ovây'aywonde'.
¹¹ Nakhây'ä' üđi t'owa ná'i həəwí i'gedi ovâyhá'ámí'in,
heđá ovâyöeni kin dây'ámíđí.

¹² Tobáháa ts'əhəbibo' unmuu wänbo híwó' uví
wówátsi mänhúuwí heđânho t'owadi wíwóe'a'gin-
hánü-ípidí, heđiho uví wówátsi híwó'di úmuuđiho in
Christ-ví'piye' dívíwhäyunde'in ovâykeeyámí háawin
dínkhây'ä' dimúni'in. Háa dívíhée'ámí waa ovây-
keeyámí, heđá háa dívíkanhúuwí waagá, heđá háa
t'owa ovâyséegíhúuwí'indá, háa Yôesi Tádáví'piye'
dívíwhäyü'bé-i'indá, heđá háa yä'dâa'indá'
dimúni'indá. ¹³ Heđi uví'we opówa píhay nakhây'ä' in
t'owa i méesate ee diwé'gekw'ó'nin Yôesi Tádáví tų'nin
diwedi ovâyü'ä'ámí'in, heđá ovâyü'ä'ámí'in, heđá
ovâyhə'ámí'in. ¹⁴ In Yôesi Tádáví tukhə'mindi
wóhéee'andi in méesate'in tsonnindá uví'đi díví-
mankw'óđiđi Yôesi Tádáđí háawên híwó'nin wóemági
heđânho iví t'ôe mân'ámíđí, heđiho náä-á ná'in
wóemági'indá úkhây'ä' híwó' mân'âyíngi'ä'ámí'in.
¹⁵ Ná'i həəwí ipiye' bikhä'ä'-í, heđá bipimääni kin
nâa'ámíđí, heđânho t'owadi wóemúniđí háa
thamuwaa ü shánkí híwó' nâakanhondi. ¹⁶ Nakhây'ä'
bí'âyíngi'ámí'in háa uví wówátsi mänhon waa heđá
həəwí ovâyhá'o'i-á. Kin bí'ä'ámí heđânho wí'bo bí'ay-
woeníđí heđá in to'wên wónt'óyande'indá wá' ovây'ay-
woení.

Háa Timothy-đi in méesate'in t'owa ovâymá've-í waa

5 In senä' uví shánkí saydôe dimuu'in üđi ovâyü-
makhemáadá t'aygíđi wí'ovâyhée'ámí, hewänbo
shánkíđí ovâyhée'ámí uví tádá mänhée'o waagibá.
Heđá in shánkí ts'əhəmin senä'dá uví tí'úuwín män-
hée'o waabá ovâyhée'ámí. ² Heđi kweeyôe ovây-
hí'máadá uví yíyá mänhée'o waabá ovâyhée'ámí, heđi
shánkí ts'əhəmin kwiyä' unbí tí'úuwín mänhée'o waabá
ovâyhée'ámí, heđi ovâyhí'máadá yä'dâa'i' ánshaadá'
mänmá've-í.

³ In kwiyä' inbí senä' dínhännin wíyá tóebo wídín'án-
píđí ovây'âyíngi'ámí. ⁴ Hebo wí kwee iví sen únhandí'
ún'äykw'óndi háa únsa'yâa'äykw'óndi, ná'in äy-á
dínkhây'ä' páadé inbí k'aygi dithaa'in
ovây'âyíngi'ámí'in heđi handíđiho dihəhpúwí Yôesi
Tádá óe'a'gínhúuwíđí. Kindíđiho' inbí yíyá'indá
sa'yâa'indá ovâywáywá'ánde waabá díví'ä'ámí, heđá
wá' Yôesi Tádá-á óehíhchannámí. ⁵ Wí kwee iví sen ún-
hándi', tóebo wí'ún'ánpíđí óe'âyíngi'ámíđí, heđiho

wí'bo namuu, i-áho pín ta'ge hayđi natsíkha Yôesi Tádáví óekhăge'namídí hedí khų-á thaa-á iyúusu'ó Yôesi Tádáví óekhăge'da'máađí. ⁶ Hewänbo i kwee iví sen únhandi-á igí'đá' ipihíhchanmääníđí iví wówátsi ihondáho', i-á ho nachuu waagi'ba namuu tobá wa'di nawówayi wänbo'. ⁷ Ná'i hăäwí díví'ámídí ovâyöeni hedânho to'wí wänbo há'to únkoedí-ídí natúnídí híwó' wídíví'opí'in. ⁸ T'ăhkídíbo dínkhây'ă' inbí t'owa ovây'âyíngi'ámí'in, shánkí wänbo inbí k'aygiwin. Wí to'wí kin i'opídá iví whăyų Christ-ví'piye' iyoegi'an waagibá i'ó', hedá wí to'wí hânhay wänbo iwhăyunde-pí'ví shankí p'ándíki'-á namuu.

⁹ In kwiyă' inbí senă' dínhännin diwedí wáy wëndă' inbí khăwă' ovâyta'kw'ôeni hedânho khăge' dâyhónídí, indá kî'minnânho dimúni: Sígintă (60) pąayo iwedi diphademuu'in, hedá wa'di inbí senă' dínwówayi' ihayđibo' indáđí híwó' dithá'đe'in, ¹⁰ hedá inbí'gedá t'owa-á dínhanginná hăäwí híwó'di díví'annin, kin waabá: Inbí áyyăă híwó'gí dâysówé; inbí k'aygi ee-á t'owa-á híwó'dá dâyséegi'an; tobá hăäwí namúni wänbo-á Yôesi Tádáví t'owagi'-á ovây'an; in t'ôephade iwe dik-w'ó'nindá ovâykhăge'nan; hedá hăäđi wänbo dívísó'dêe t'ămăgi' híwó'di wé'ge'i hăäwí díví'ámídí.

¹¹⁻¹² Hewänbo in shánkí ts'ąamin kwiyă' inbí senă' dínchuu'indá wí'ovâykhăwăta'kw'ôenípí, indá wáy kay'i taachan inbí túu'ú dínmuu iwe dâymá've-í hedí wíyá dikhótsaąada'púuwí, hedího háa Christ-gí' páadé dívítuų'an waa wídíví'opídí t'owa inbí'gedí ditúni híwó' wídíví'opí gin. ¹³ Háa ma'di wá' baa'in dipúwí, hedá oepiyá năäpiyá diwänpiyêeni. Hedá iwedá ma'di shánkí p'ándíki'indá dipúwí, t'owaví'gedí t'ămăgi di-hí'yêeni, hedá wídín'âyíngiwó'náhpí i'gá dívítomá've-í hedá hăäwí dínkhây'ăhpí' ditú'be-í. ¹⁴ Hedânho otú' shánkí híwó' namúni'in in shánkí ts'ąamin kwiyă' inbí senă' dínchuu'indá dívíkhó'yăă-ídí hedá dâ'yăyk-w'ôeni, hedá inbí k'aygi dâ'yăyíngi'ámí, hedânho in to'wên na'inbí'piye' háa dichăą'in háabo yanăkí tų namuu'i wídâymá've-ípi na'inbí'gedí ditúnídí. ¹⁵ Wáy wên ná'in shánkí ts'ąamin kwiyă' inbí senă' dínchuu'indá Yôesi Tádáví p'ôegédí dívíyâa'an, hedího i Penísendi Satan-bí p'ôegé i'gá dimän.

¹⁶ Hewänbo wí kwee Christ-ví'piye' iwhăyundedi hedá únmaatut'owakw'ôndá wí'bo diyoe kandee'in, i-á únkhây'ă' ovây'âyíngi'ámí'in. Kindídi in wé'ge'in méesate'in t'owa báyéki t'ôe wídínpúwípí ovâykhăge'-namídí, hedá shánkí dínkoedí-í ovâykhăge'namídí in wé'ge'in kwiyă' inbí senă' dínchuu'in wíyá tóebo wídín'ánpí'in ovây'âyíngi'ámídí.

Háa in méesate'in t'owadı inbí tsonnin ovây'ámá've-í waa

¹⁷ In méesate'in tsonnin dimuu'indá híwó' inbí t'ôe dívíkanmáađí híwó' ovâywá'ăa-í'in nakhây'ă', hedí in hânho dívít'ôe'ó'in Yôesiví hí' ônt'ôe'ámídá ôn-

hă'ámídá shánká ovâywá'ăa-í. ¹⁸ Yôesi Tádáví tų'nin di-we hanbá natú'. Kinnân nata'muu:

Wí wéyu ită'ă'ts'áđinde'i-á wíwínsówhi'ámípí hebo bínhúumääni.Hedá wá' natú', nakhây'ă' wí to'wídí it'ôe'ó'i-áho óewa'ăa-í'in.

¹⁹ Wí'đá' wí to'wídí wên háawên híwó'pí'in wí méesate'i tsondi ônchănundedi wínâat'óyaanípí. Hebo wên wíye háa poeye t'owa híwó'pí i'annin ditúđíđá'mânho ovây't'óyaani. ²⁰ Hewänbo ta'gendí wí méesate'i tsondi it'aywó'kanhondáho', in méesate'in t'owa t'ăhkíví páadépiyebo iví t'aywó'di năatų'ăámí, hedânho in wé'ge'in méesate'in tsonnin dikhuwôeda'ídí dívít'aywó'namídí.

²¹ Yôesi Tádáví páadépiyebo', hedá Christ Jesus-ví páadépiyá, hedá in makówáwin t'ôepă'ăą'in Yôesi Tádáví ovâyde'manninbí páadépiyá, kay'indi wítumáa, ná'i ho wítų'andi' năa'a'ginnamí, hedí wí'bo wí'untúnípi wí to'wíví'gedí háa híwó' háa híwó'pí i'annin ú-ta'gendihanginnáhpídíbo', hedí wí'untúnípi wí to'wí híwó'di namuu'in năawänpihídíbo'. ²² Wíwíwó'onnamípí wí to'wíví'đi bimank'úwídí méesate'i tsondigí' năasóge-ídí. Kin bí'andi heyâa i-á t'aywó'to'i-ân namuudá, ă-áho' iví t'aywó' iwebá bitóe'ó waagibá bí'ó'. Bipi'âyíngi'ámí hedânho yă'dăa'ibo unmúnídí.

²³ Hăyănnanho unhaypóe, hedího năa p'oeđá' wínâasúwă'bé-ípi, hewänbo wí hıyăă méena'ây wá năawóeni hedânho wí'unsihaypúyă'bé-ípidí. †

²⁴ Wáy wên t'owa-áho kee'eedího dívít'aywó'do', hedího ná'i hăäwí díví'ó'i-á nahanginpo' wa'di ovây-tųyó'diwékánpídíbo'. Hewänbo wây-á wên t'owaví t'aywó'di-á t'í'úugédânho nats'hanginpo'. ²⁵ Hedí híwó'di hăäwí t'owa díví'ogá hanbá napo', wesebo nahanginpo', hewänbo tobá năa wesebo híwó' wínahangin-náhpí wänbo', wáy wí thaa-ânho nahanginpúwí.

Háa in pant'ôe'in dínkhây'ă' díví'ámí'in

6 In to'wên pant'ôe'in dimuu'in Jesus-ví'piye' dívíwhăyunde'indá hăäđi wänbo t'ăhkí dínkhây'ă' inbí tsonnin dâya'ginhúuwí'in, hedânho t'owa yanăkí wídívíhí'má've-ípidí Yôesi Tádáví'gedí hedá iví hăhkan tųų únmuu i'gedá. ² Hedí inbí tsonnin Jesus-ví'piye' dívíwhăyundedáho', in pant'ôe'in wídínkhây'ă'hpí ovây'a'ginhánú-í'in t'í'úuwín páadé'in diwänpimuudíbo', hewänbo dínkhây'ă' ingí' shánkí híwó' wänbo dívít'ôe'ámí'in, gá ná'in tsonnin in panbí t'ôe iwedi híwó'di dâyhónde'indá Christ-ví'piye' dívíwhăyunde'in wá' dimuudân, hedá Yôesidá ovây'séegi.

I chă' wăhphade wí'ây'séegi-ípi

³ Nakhây'ă' ųđi in t'owa ovây'hă'ámí'in hedá ovâyöeni'in ná'i hăäwí dívíkanhúuwídí. Ma'di wáy wíyá to'wídá piháa ovây'hă'ó', hedá i ta'gen tųų Na'inbí Sedó Jesus Christ natú'i-á wí'ovây'hă'opí, hedá wá'

† Inbí p'oe-á wáyýedí sųwăgi' híwó'di wídínmuupí, hedího' iwe dâyméenawónde woegi' namúnídí.

wí'ovâyhá'opí háa Yôesi nada' waagi dívíkanhûuwídí. ⁴ Kí'min t'owa-á dívíwänpiphuude', hedá hääwí wänbo-á wídínta'gendihanginnáhpí. Inbí ánskaa-á híwó'di wídínmuupídí t'ámägí' hääwí i'gedí ditsikayi' hedá tųü i'gedidá'ba ditųhányi'. Iwedího dithúupo' hedá t'ayđá' dívímáa, hedá wí'ná táyeví'gedí yanáki dívíhi'máa, hedá di'ánde' in wé'ge'in t'owa-á yá'dâapí' ánskaađá' dínmuu'in. ⁵ Inbí ánskaa dínpedeemuudi hedá in ta'gen namuu'in dínýâapóedí dívíwänpit'aymáa. Indá di'ánskaapo' Yôesiví khuu ipiye' dívíwänpiwhâyund-edi'bo dikodit'owapáa-í.

⁶ Hewänbo in to'wên Yôesiví khuu ipiye' dívíwhâyunde'indáho dihíhchaa' i hääwí dínkw'ó'didibo', hedího kodit'owa waagi'inbá ho dimuu. ⁷ Gi'âypuýä ihayđi hääwí wänbo wí'âymaapí náa oepáa k'ayđipiye', hedí gichuu ihayđi wänbo-á náa oepáa k'ayđi iwedi hääbo wí'âykhuwakhâymaapí. ⁸ Hedího koegi'-á awegi'-á gínkw'ó'dá gínkhây'ä' gichanpúwí'in híwó' hay gínkw'ó'nin. ⁹ Hewänbo in to'wên dikodit'owapáa-í'in diwänpida'in dimuu'indá yá'dâapídá' dívíkanhûuwí'in dichanpo', i hääwí dida'i dâyhónídí. Inbí t'aywó'di dín-múní'idi wên phay ovâyk'ú' waabá dínpóe, hedí iwe di-whêe. Indá díví'ánskaa'anpídibo' i hääwí ovâywänpi-wháhkangít'óe'i dida', hedí ná'i hääwídá áagépiye' ovâywháve-í hedá pedee iwe ovâytoeni. ¹⁰ T'owa-á dâychä'séegídí hääwí t'áhkí híwó'p'đá' dívítsiye'o'. Wáy wéndáho' hânho dichä'da'điho' inbí whâyü Yôesiví'piye' dínmuu iwedi dívíhânge'an, hedího wí'bo báyéki dívípiwhá'an.

Paul-di Timothy óetumakhe'an híwó' i'ámídí

¹¹ Hewänbo Timothy, ụ-á Yôesi Tádáví' unmuu, hedího ná'i híwó'p' hääwí namuu iwedi biyâatáä-í. Shánkídí bikhää-í uví wówátsi ta'ge mánhûuwídí hedá háa Yôesi nada' waagá úvíkanhûuwí, hedá Yôesiví'piyá biwhâyühuuwí, t'owa-á ovâyséegíhûuwí, biyää'ámí to-bá úkháamän wänbo', hedá t'ayyaa'i-á wí'unmúní'pí. ¹² Wí ää'i háa wí tsáa'i' ikhääde' waabá ụ wá' kay'indi bikhää-í híwó' uví wówátsi mánhûuwídí. Yôesi Tádáđí wóetųkánnan in wówátsi nahánde'pí'in mánkéyídí, hedí báyéki t'owaví páadépiye'bo untú Jesus-ví'piye' biwhâyunde'in, hedího in wówátsi nahánde'pí'in iweho bitsaakêeni. ¹³ Náa hääwí Yôesi Tádáví páadépiye'bo wíyôeni, i-á hääwí t'áhkí nawówámuu'i' nawówátsipây-i', hedá Christ Jesus-ví páadépiye'bo-á, idá Pontius Pilate in ta'gen óetų'an Pilate-ví páadépiye' nawin dihayđi. Kinnân úkhây'ä' bitsiye'ámí'in: ¹⁴ I tsontų wóetų'andi' náa'a'ginnamí, hedánho uví wówátsi

híwó'nindá' úmúní hedá to'wídí wänbo-á hääwí i'gedá há'to wónchänú-í. Kin bikanhûuwí Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ää píhay. ¹⁵ Hääđi'i' thaa ide'man dihayđi-ho Yôesi Tádáđí Christ óekeesogekhâymaa. Yôesi Tádáđáho namuu i na'indi áy'a'ginmään'i', íbá t'áhkíví shánki kay-á imáa, íbá-á shánki natsonyi' t'áhkí wé'ge'in tsonnin dimuu'inbí'wedí, hedá íbá-á in kw'áye dimuu'inbí'wedá shánki kw'áye'i-á namuu. ¹⁶ Idá'mân hânhay wänbo há'to nachúu-í, idá' wí'bo nakohthayná' diwá na'án, ná'i ko-á hânho nakayđi tóe-bo há'to ee nú' iwepiye' iháđi-í. To'wídí wänbo wáymuu wänbo wí'óemú'pí, hedá to'wídí wänbo-á hânhay wänbo-á há'to únkoedí-í óemúní'in. Yaho kw'áye áytegé-í hedá hääđi wänbo-á na'inbí tsondi-á gínmúní. Hamân.

In kodit'owa dimuu'in háa dínkhây'ä' díví'ámí'in

¹⁷ In to'wên kodit'owa dimuu'in báyéki náa oepáa k'ayđiwi hääwí dínkw'ó'nin ovâytu'ä'ámí wídívíyengi'ä'ámí'pí'in, hedá wídí'ä'ání'pí inbí chä'dá hääwí t'áhkí i'gedá ovâykhäge'nâamí'in, gá inbí chä'dáho hääđi nanân wänbo dínhâ'ání'dân. Hewänbo shánki dínkhây'ä' dívíwhâyü-í'in Yôesi Tádáđânho ovâykhäge'namí'in. Idânho ná'i báyéki hääwí na'in t'owa dímá' dihíhchannamídí. ¹⁸ Ná'in kodit'owa dimuu'in ovâytu'ä'ámí híwó'gí dívíkanhûuwí'in. Indá báyéki hääwí híwó'di dínkw'ó, hedího dínkhây'ä' báyéki híwó'di-á díví'ámí'in, hedá inbí hääwí iwedi wídihääkhâ-í'pí, hedá wé'ge'in t'owa-áđá dívíwiyé-í. ¹⁹ Kin dívíkanhondáho inbí híwó'di tsiyekan dínmuu'i-á wên kay'in tepú waagi'ba namúní inbí wówátsigí', hedí hääwí shánki nachä'muu'i dâyte'kw'óe'ó waagibá díví'ámí, gá handídi in kodí'nin wówátsi namúní'in dâykéyí'dân.

I t'ä'gi hí' Paul-di Timothy óntá'nandi'

²⁰⁻²¹ Timothy, hä'in háhkan Yôesi Tádáđí uví mange wônnyoe'annin náa'áyíngi'ámí. In to'wên Yôesi óe'a'gínpi waa dívíhée'o'in wí'ovây't'óyaaní'pí. Inbí hí' dínmuu'i wídínchä'muupí. Hedá in to'wên háa dívíhée'o'in ihayđá' dâ'yegó'o'in wänbo-á wí'ovây't'óyaaní'pí. Indá di'ánde' hääwí dínhangin-ná'nin, hewänbo ta'gendi wídínhanginnáhpí. Wáy wên há'min t'owa-á in ta'gen whâyü namuu'in diwedí dívíyâa'an.

Yôesi Tádáđí iví séegísehkanä-áho wovây'määní.

2 TIMOTHY

1 Naa Paul-á Jesus Christ-ví t'òekhuwa'i-ân omuu, Yôesi Tádá natsónpóedí kí'bi' omúní'in, heđânho t'owa dovâyt'òe'âamídí Yôesi Tádá iví tųu imági'in to'wên Christ Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'indáho in wówátsi nahándepe'in ovâymaańi. ² Ná'in tų'nin naadı ụ Timothy wínta'do', ụ-á naví ay waagibá wíchạạ heđi wíséegí. Yôesi na'inbí Tádá-áđi heđá Na'inbí Sedó Jesus Christ-áđi séegísehkaná wóemaańi, heđá uví'piye' nasehkanápúwí, heđá wóekhạạge'namí ánsaagin-píđi'bo' unchạ'ńidí.

Timothy-ví'gedi Paul i'ánshaamáadı Yôesi Tádá óekų'-daa'o'

³ Naa Yôesi Tádá dókų'daa'o', i-á namuu iví t'òe dônkanmáa'i', heđi dínhanginná pín ta'ge hayđi kin dáy'o'in, naví thehtáy pahpá'in díví'an waabá. I dókų'-daa'o' ụ unmuuđi, khụụ-á thaa-á ụgi' dáyýúusu'odí. ⁴ Naa hânho oda' wíyá wímúní'in heđânho ohíhchan-púwíđi, uví'gedi báyéki ánsaa dínpóyạ'di háa bisíhtạ'ạ'in ányiwe ihayđi. ⁵ Heđi dáy'ánshaa'o' háa Jesus-ví'piye' ta'gendi biwhâyunde'in. Pááde uví sa'yâa Lois heđáhá' uví yíyá Eunice-á inbí pí'ná khó'yé-á dánhạyụ, heđá naa dínhanginná ụ-á wá' hanbá bi-whâyunde'.

Paul-di Timothy óetụ'an Yôesiví tųu t'owa híwọ' ovâyt'òe'ámíđi

⁶ Heđânkun ụ wí'ánshaakannamí, naa uví pí'ó'dé dáy-mank'ú' ihayđi Yôesi Tádáđi wí háäwí wóeyôn mân'ámíđi. Nää wíyá bipimaańi há'i t'òe híwọ' mân'ámíđi, pááde ihayđi bitsiye'o waagibá. ⁷ Yôesi Tádáđi na'in khuwòeda' wíđimáđipí na'inbí pí'ná khó'yé, hewänbo kay-áho dímä', heđá díkhạạge'do t'owa áyséegímá've-íđi, heđá hangintandá dímä' na'in-bí wówátsi híwọ' áyhúuwíđi.

⁸ Heđiho wí'unwòeda'ípí Nanbí Sedó Jesus-ví'gedi t'owa ovâyt'òe'ámíđi, heđá wíđiwòeda'ípí tobá iví t'òe dôn'odíbo dípansóge wänbo', hewänbo shánkíđi naa t'òephage iwe ó'án waagibá un wá' unkhâymuní mán-t'òephage-íđi Yôesi Tádáđi híwọ'di tųu t'owa ovâyt'òe'ámíđi, heđi Yôesi Tádáđáho kay wóemaańi kin bí'ámíđi. ⁹ Iđânkunho na'in dín'aywon heđá iví'in-dạ' gimúníđi dítụkánnan. Heđi kin i'an wên háawên iví'annin namuudíđạ'ba yoe, hewänbo báyéki séegísehkaná imáadân. Hân'oebo wa' háäwí nakhí'yenpíđi'bo wí'bo i'ánshaamáđi kin i'ámíđi, Christ

Jesus-di dínkhâymaa'in namuudí. ¹⁰ Heđi nääho Yôesi Tádáđi ná'i séegísehkaná na'in dínkeeyan Christ Jesus-á napówa ihayđi dín'aywoeníđi. Christ-dáho in chuwa namuu'in na'inbí'wedá dín'yâa'an, heđá handíđá dín-keekw'odí háđiđi Yôesi Tádáđi híwọ'di tųu áywhâyund-edi ná'in wówátsi nahándepe'in áykéyíđi.

¹¹ Heđi Yôesi Tádáđáho naa dísóge t'òekhuwa'i-á heđá háhkandi-á omúníđi, iví híwọ'di tųu únmuu i'gedi t'owa dovâyt'òe'âamíđi. ¹² Heđi ná'i t'òe dáy'o'i namuudí naa t'òephage iwe nää ó'án. Hewänbo tobáháa kin dínpo' wänbo wó'wòeda'pí, dínhanginnândi to'wí'piye' naa dáywhâyunde'in, heđá híwọ'dá dínhanginná i-á únkoedí'in i háäwí iví mange dôn-oe'andí' dín'áyíngi'ámíđi i t'ạ'gi thaa napówa píhay.

¹³ Naadı wínthayyan háawin in ta'gen háhkan namuu'in, heđiho ụ-á úkhây'ạ' ná'in háhkan diwebá bit-sạkêeni'in. Heđi kin bí'odí in whâyụ-á in séegí-á Christ Jesus napâyí'i nâahúuwí. ¹⁴ Ná'i híwọ'di háäwí Yôesi Tádáđi uví mange wôn-yoe'andí' mán'áyíngi-húuwí. I Yạ'dâa'i P'oewạạhạ na'inbí pí'ná khó'yé gín-thaa'íđáho wóekhạạge'namí kin bí'ámíđi.

Wáy wêndi Paul óeyoe'an hewänbo Onesiphorus-dá yoe

¹⁵ Úhanginná t'áhkí in Asia nangewin t'owađi naa díy-oe'an, Phygelus-áđi Hermogenes-áđi indi wänbo díy-oe'an. ¹⁶ Na'inbí Sedóví'piye' dáyýúusu'o' in Onesiphorus-ví k'aygi'inbí'piye' nasehkanápúwíđi, íđá naa háyánnanho díbo'aawówa'an, heđá tobá nää pan tewhá ee owhi'án wänbo wíđiwòeda'pí.

¹⁷ Nawòeda'íví'wedí nää Rome-piye' na'ạ'ạ, heđi napówa ihayđá ihe'yíđi'bo naa dítụwạmáa díshaa píhay. ¹⁸ Naa dáyýúusu'o' owáy i t'ạ'gi thaa napówa ihayđi Na'inbí Sedó iví'piye' nasehkanápúwí. Ụbo híwọ' úhanginná, oe Ephesus búu'ú iwe i-áđi naa-áđi gayi' ihayđi íđi báyéki díkhạạge'nannin.

Timothy únkhây'ạ' híwọ' Yôesig' it'òe'ámí'in

2 Naví ay, Christ Jesus-di iví séegísehkaná únmuu'in dímáđi, heđi ná'indibá wóekay'ámí. ² I háäwí naadı báyéki t'owa dovâyhạ'andí' unt'oe, heđi nää ná'i unt'oe'ibá wây-á t'owa ovâyhạhphage-í, indá dínkhây'ạ' háđi wänbo t'áhkí háa dínwọ'nân waa dívíkanhúuwí'indá dimúní'in, heđáhá' indá wá' dínkoedí-i wé'ge'in t'owa-á ovâyhạ'ámíđi.

³ U-á wí sundago Jesus Christ-ví^o waagi^o bá unmuu, hedího naa dont'ôephadende waagibá u wá' úkhây^oä^o unkhây^omúni^o in igí^o mänt'ôephadé-ídi. ⁴ Wí sundago namuu^o i-á wa^odi háa óeyôn waa i^oodibo há^oto iwedi iyâ^oamí i^oamídi háa in sundago dimuupí^o in díví^oo waagibá, gá iví p'ó^odédí^o ihíhchannamí^o in nada^odân. ⁵ Hedá to^owí i^oádâamáa^o i-á háa unkhây^oä^o waa i^oádâa^oopída há^oto hääwí in dit'anpo^o in ovây^omá^o i^o óemääni. ⁶ Hedá wí to^owí nava iwe báyéki it'ôe^oandi-á unkhây^oä^o i páadé^oi namúni^o in i hääwí napaa iwedi ihónídi. ⁷ Híwó^o bí^oánshaa^oamí ná^oi wítumáa i^ogedi, hedânho Na^oinbí Sedódi híwó^odi ka^opowa wóemääni hääwí t'ähkí útáy^oi^o unka^opówa-ídi.

⁸ Jesus Christ-ví^ogedi bí^oánshaa^oamí. I-á nachuu wänbo nawáywówápóe, i-á David-ví äy iwedi^oibá namuu. Ná^oi-ân namuu i híwó^odi tujú iví^ogedi t'owa dovây^ot'ôe^oo^o. ⁹ Ná^oi tujú bá namuudi t'ôephade iwe o^oán, hedí wí yanäkikandi waagibá náä pan tewhá iwe owhi^oán, hewänbo Yôesi Tádáví tujú-á un^okaydi wí^ounwhimuupí. ¹⁰ Tobá háa naa dínpo^o wänbo dáyyä^oä^oo^o in Yôesi Tádádí ovâyde^omannin dimuu^o in dovâykhäge^o-namídi hedânho in wá^o Christ Jesus-di ovây^oaywoenídi, hedího hânhay wänbo t'ähkí sa^owó^odá^o naná^o diwe ditháa-í. ¹¹ Ná^oi hí^o náä otúní^o i-á ta^ogendá^o namuu: Christ-ádi gichuudá i-ádi bá wáy na^oán diwebá giwówákwo^oni. ¹² Ívít'ôephadeyá^oä^oandáho^o, i-ádi wé^oge gitsonyë^oeni. Hewänbo i wí^oäytaapí gin gitúdáho^o, i wá^o natúní na^oin wänbo-á wídítaapí^o in. ¹³ Tobáháa na^oin háa gínkhây^oä^o waa wí^oiví^oanpí wänbo^o, i-áho hää^odi wänbo t'ähkí háa unkhây^oä^o waa i^oo^o, gá wí^oünkoedipídan i^oegó^oamídi iví hí^o natú^o in.

Timothy in ta^ogen namuu^o in ihúuwí^o in unkhây^oä^o, hedí in ta^ogen namuupí^o indá iyoe^oamí

¹⁴ U-á úkhây^oä^o in méesate^o in t'owa ná^oi hääwí wí^otujú^oan ní^ogedi ovây^oánshaakannamí^o in, hedá Yôesi Tádáví páadépiye^o kay^oindída ovây^otujú^oamí tujú i^ogedída^o wídívítuhánmá^ove-ípi. Han dívítuhkanmáadáho^o wídínchä^omuupí, hedí in to^owên dívít'óyande^oinbí ánshaa-á ovâywänpipedee^oo^o. ¹⁵ Hää^odi wänbo uví t'ôe áyíngídi män^oä^oamí hedânho Yôesi Tádá natúnídi híwó^o bí^oannin, hedá háa bí^oo^o in namuudi wí^ounwôeda^oípi, hedá Yôesi Tádáví ta^ogen tujú unmuu^o i t'owa ta^oge ovây^ot'ôe^oä^oamí. ¹⁶ In t'owa Yôesi dâ^oa^oginpí waa dívíhée^oo^oinbí^owedi hedá to^owên inbí hí^o dínchä^o-muupí^oinbí^owedi biyâ^oamí. Ha^owâa^o i hí^odí t'owa Yôesiví^owedi shánkí ovây^oäa^oo^o. ¹⁷ Wí phée nawówa^opí^o nawagedí^odá i khowa óehá^odândo waagibá, ná^oin t'owaví hí^o-áho t'ämäpiye^o dínwagedí^o, hedí handídi t'owa ovâyhá^odândo^o. Hymenaeus-ádi Philetus-ádi wên wíye sená^o damuu in ha^owâa dívíhée^oo^o in diwedi. ¹⁸ Indáho in ta^ogen namuu^o in diwedi dányâa^oan. Kinnân datú^o: Christ-ví^opiye^o ívíwhâyü ihaydiho giwáywówápóe waabá ho gínpo^oe, hedího owáy gichuu ihaydáho na^oin bí túu^oú wígiwáywówápúwípi. Inbí tujúdiho báyéki

t'owa inbí whâyü iwedi ovây^oäakanhon. ¹⁹ Hewänbo Yôesi Tádáví tujú unmuu^o i-áho wên kay^oin tepú na^oingí^o dínk'ú^o waagi^oin bá namuu, hedí iví tujú^onin diwe kinnân úntá^omuu:

Na^oinbí Sedó-áho unhanginná wé^oin iví t'owa unmuu^o in. Hedá kindá wá^o nata^omuu:

To^owên t'ähkí ditú^onin Na^oinbí Sedóví^o in dimuu^o indáho dívít'aywó^okanwóyí^oní^o in dínkhây^oä^o.

²⁰ Wí kodit'owa namuu^o iví tewhá ee wí sä^oäwé únsaa óedodi háa kwä^o ts'ä^oidi napa^oandi^o, hedí ná^oi sä^oäwé-áho i hääwí shánkí híwó^odi namuu^o i^o óesaa^oigí^o namuu. Hewänbo wá^o wíyá sä^oäwé-áho phédá nap'odá napa^oandi^o nasaa, hedí i-áho i wähpfade híwó^o namuupí^o hääwí óesaa-igí^o-á namuu. ²¹ Hääwí yä^odäapí^o namuu^o iví^owedi ívíyâa^oandá, handídi i sä^oäwé hääwí híwó^odi óesandi waagi^o bá gimúni, hedá Na^oinbí Sedóví^o indáho ta^ogendá gipúwí, hedí idiho wí t'ôe dímääni igí^o íví^oamídi, hangí^o ívíkhây^oodi, hedí ná^oi t'ôe dímää^o i-á híwó^o íví^oamí.

²² Ná^oi híwó^opí^o taachan wáy wên e^onün dâ^omáa^o iví^owedi óyâa^oan. Shánkídi bikháä^o-í uví wówát-si ta^oge mänhúuwídi, hedá Yôesiví^opiye^o biwhâyü^obé-ídi, hedá t'owa-á ovâyséegíhúuwídi, hedá indáda tsäaginpídi^obo-á untháa-ídi. Kin bí^oandá in to^owên yä^odäa^o in inbí pí^oná khó^oyé dimuudi Yôesiví^opiye^o dívívítusukanmáa^o in waagi^oin bá unmúni. ²³ T'owa ánshaa^o in dimuu^o in hedá hääwí wänbo wídínhanginnáhpí^o in dimuu^o indá dívítuhkandodi wí^oovây^ot'óyaanípi. Ha^owâa^o i hí^o dâypiyemáa^o in dimuu^o indá wí^oná táye dívíwänpit^oayyaa^oo^o. ²⁴ Hebo to^owên Na^oinbí Sedógi^o dívít'ôe^oo^o indá wídínkhây^oä^ohpí^o t'aytuhkannin dimúni^o in, hewänbo shánkídi t'ähkí t'owa-ádi híwó^onin dimúni, hedá híwó^onin hähkannindá bo^oatá^o indá dimúni. ²⁵ Dínkhây^oä^o in to^owên Yôesiví^o hí^o ôn-séegi^oopi^o in ovâythayyami^o in piháa díví^oo^o in, hewänbo kin ovâythayyodi t'ayginpídi^obo^o ovâyhée^oä^oamí, hedí ma^odânho Yôesi Tádádí ovâykhäge^onamí inbí t'aywó^odi dâyyoe^oamídi, hedânho in ta^ogen namuu^o in dihápúwídi, ²⁶ hedí kindídaho inbí hangintan dâ^owáykéyí, hedá Penísendiví^owedáho dívíyâa^oamí. Idá wên phay ovây^ok'ú^o waagibá i^oandi iwe diwhêe, hedího iví pan waagi^oin bá dipóedí háa natú waa ho díví^oo^o.

Háa napúwí^o in i t'ä^ogi thaa napowa^oä^o ihaydi

3 Naa oda^o ná^oin wítuhkankhây^omáa^o in úhanginnání^o in: I t'ä^ogi thaa napowa^oä^o ihaydi báyéki kây^oin napuwagít'ôe. ² T'owa-áho wí^obo dívípiséegíkhây^omáa hedá inbí chä^o ní^ogedída^o díví^oánshaa^okhây^omáa. Indá dívíyëngíkhây^omáa, kw'áye-á dívípítegekhây^omáa, t'owa-á t'ämägi-á ovây^otuhkankhây^omáa, inbí yíyá^oindá tádá^oindá wí^oovây^oa^ogeenípi, kú^odaa-á wídívímäänípi, Yôesiví hääwí-á wí^oón^oa^ogeenípi. ³ Inbí k'aygi^o in wänbo wí^oovây^oséegi-ípi, hää^odi wänbo t'ähkí dívíyá^obe^o-í^o in didá^oí, pí^owên t'owaví^ogedá yanäkí-á dihí^oyë^oeni, háa di-

wänpichaa waagá dívíkhâymáa, háa wänbo dimúni, hedá i híwó?di háäwí namuu?i-á dâyt'áy-í, ⁴ inbí k'e-ma?indá inbí maatu t'owa?indá ná?inbí hánmin dínmuu?inbí mangá ovâykáani, díví'ánshaa?anpídíbo háäwí t'ähki dívíkhâymáa, dívípíphúu-í, Yôesi Tádá dâyséegímá?ve-íví?wedí indá?bá dívípíhíhchan-namí?indá didá?í, ⁵ indáho Yôesiví'näpiye? dimuu waabá dívíkanhúuwí, hewänbo háawin iví kay únmuu wänbo wídínhanginnánípi. Ha?wâa?in t'owaví?wedí biyâatâä-í.

⁶ Wáy wên ha?wâa?in inbí hôeyó wóegé tewhá eeye dits'úya?, wáy kwiyä? ánshaap?in dimuu?in dithaa eeye, kwiyä? báyéki t'aywó?di dâymáa?in hedá t'ämägí? híwó?pí? taachandi ovâykaygimáa?in, hedí ná?in kí?min kwiyä? in dihôeyó?indá dívísó?dinde? inbí háhkan ovâywhäyü?ámídi inbí'näpiye? ovâyamá?ídi. ⁷ Ná?in kwiyä?-didá in hôeyó?in háhkannin ovây'tóyandedí háädi wänbo t'ähki wíyá shánki dida? diháhpúwí?in, hewänbo há?to in ta?gen namuu?in diháhpúwí. ⁸ Hâ?min háhkan-nindá in ta?gen namuu?in dâyyoegi?o?, hán?oe Jannes-ádí Jambres-ádí Moses-ví hí? dânyoegi?an waabá. Ná?in háhkanninbí ánshaa yä?dâapi?dâ? dínmuudi inbí whäyü Yôesiví?piyeho wídínchä?muupí. ⁹ Hewänbo háa dívíkanhon waa há?to híwó? dínpuwí. Iwebo nakeep-úwí ánshaap?in dimuu?in, in wíye senä? Jannes-ádí Jambres-ádí dânpóe waagibá.

Timothy in ta?gen namuu?in ûnhanginnândí híwó? íkanhúuwí

¹⁰ Hewänbo ʊdá áyíngidi ho naa dímu? háa dáykanhon waa, hedího úhanginná háäwí in t'owa dovâyhâ?o?i?, hedá háa naví wówátsi donhon waagidá, hedá háäwí ipiye? dáykhäädé?indá, hedá háa dáywhäyunde?indá, hedá háa dáybo?atâ?o?indá, hedá háa t'owa dovâyséegi?indá, hedá háa dáyyä?ä?o?indá. ¹¹ Hedá dímu? háa t'owadi naví whäyü dínmuudi díyanäki?an-nindá, hedá háa indi dí'tôephadékanannindá. I búu?ú Antioch-á Iconium-dá hedá Lystra-á eeye kin naa dín-póe. Hebo tobá díyanäki?an wänbo?, Na?inbí Sedódi ná?i háäwí t'ähki iwedí dín?aywon. ¹² Hedá to?wên t'ähki dida?in inbí wówátsi dâyhúuwí?in Yôesi Tádá óe-híhchanmäändí, in wá? Christ Jesus-ví?in dimuudíbo ovâyyanäkíkanhâymáa. ¹³ Hedí ná?in yä?dâapi?in t'owa dimuu?indá hedá in t'owa dâyhôeyóhâ?o?indáho shánki p'ándíki?in ho dipuwagít'óe. Ná?indá wây-á t'owa-á in ta?gen namuu?in diwedá ovâyâakankhâymáa, hedá in wá? in ta?gen namuu iwedíba dívípiyâakankhâymáa.

¹⁴ Hewänbo ʊ-á úhanginná to?wídi wóhâ?annin. hedího tégéi t'aagi háa unháhpóe?in diwe hedá háa bi-whäyunde?in diwá bitsaakéeni. ¹⁵ Híyâä?i unmuu ihaydi waabo ná?i tã?kan Yôesi Tádávi?wedí na?ä?i? úhanginná, hedí ná?i tã?kan namuu?idíba wóhâ?o? háa Christ Jesus-ví?piye? biwhäyundedi wôn?aywoeni?in. ¹⁶ Háäwí t'ähki Yôesi Tádávi tã?nin diwe natã?muu?i-á i Yä?dâa?i

P'owëaahâavi?wedí na?ä?idá? namuu, hedího báyéki nachä?muu díkhäge?namídi in ta?gen namuu?in giháhpúwídi, hedá háa híwó?pí? íví?o?in dínthayyamídi, hedá in ta?ge?in p'óe namúni?in dínkeeyamídi, hedá háa í?ge ívíhúuwí?in dihá?amídi. ¹⁷ Hedího ná?in háhkan gihádiho na?in Yôesi Tádági? ívit'ôe?o?indáho háäwí t'ähki gíntáy?i? âymáa hedânho híwó? igí? ívit'ôe?amídi, hedí hangí? wíyá háäbo wígínte?dée-ípi.

⁴ ¹² Yôesi Tádávi páadépiye? hedá Na?inbí Sedó Jesus Christ-ví páadépiyá wítumáa kinnân bí?amídi: Yôesiví tütü t'owa ovâytu?uphadé-í hedá háädi nanân wänbo unkhâymúni kin bí?amídi. Híwó?pí in t'owa díví?odá ovâythayyamí, hedí ovâytu?âamí ha?wâa wídíví?âamípi?in, hewänbo i híwó?di namuu?idá? dívíkanhúuwí. Háädi waa kin ovâyhâ?odi indádi bibo?atâ?âamí. Ná?i kin wâytumáa gá Na?inbí Sedó Jesus-di t'ähki t'owa ovâykeekw'ôenígân háa híwó? háa híwó?pí díví?annin, in diwówayi?indá in ho dichu-u?indádi, hedí kin ikhâymáa owáy nawáypówádi nap'ó?dédí?sogedee ihaydi. ³ Hedího náä úkhây?ä? Yôesi Tádávi tütü t'owa ovây'tôe?âamí?in, gá wáy wí thaa naná? diwáho in t'owa in ta?gen háhkan namuu?in há?to dit'óyandá?i, hewänbo shánkidí báyéki hôeyó?in háhkannin ovâytu?wâkhâymáa, hedí dívíwänpíhíhchan-namídi didá?í ná?in háhkannindi ovâytu?âamí?in háäwí dit'óeda?idá?. ⁴ Hedá in ta?gen namuu?in wídít'ôe-ípidí díví?oyephohtidíkhâymáa, hewänbo i hí? ta?gen namuupí? pehtsiye waagi?bá namuu?i? dit'óe-ídi díví?oyepohkhaukhâymáa. ⁵ Hewänbo ʊ-á úkhây?ä? ta?gedá? bí?ánshaa?amí?in, hedá mänt'ôephadendedá biyâä?âamí, hedá t'ämäpiye? unyëeni Yôesiví híwó?di tütü in t'owa ovây'tôe?âamídi, hedá in t'ôe Yôesidi wóeyôn-nin híwó?dá bikanhúuwí.

⁶ Ná?i háäwí wítü?an gá náäho Yôesigi? naví ûnp'oe donts'anča?khâymáadân, naví wówátsi dáypäkhâymáa, ihaydiho naná náä oepáa k'aydidi dáyyâa?amídi. ⁷ Wí tsã?i háa wí ää?i hânho isó?dinde waagibá naa wá? dáysó?dêe Yôesiví híwó?di t'ôe dôn?amídi, hedá háa díyôn waagá dônbowa, hedá i háäwí ívíwhäyunde?i-á dó?áyíngí?an. ⁸ Hedího in to?wên díví?äädedi páadé dipówá?in wí háäwí dit'anpo? waabá, naa wá? háäwí naagi? dín'te?kw'ógi?i? donkekhâymáa, gá naví wówátsi ta?ge donhondân. Na?inbí Sedó Jesus-á namuu i to?wí t'owa ta?ge ovâytu?kankhâymáa?i háa híwó? háa híwó?pí díví?annin, hedí idáho ná?i dín'te?kw'ógi?i naa dímäáni, hewänbo naadã?bá yoe, in wé?ge?in t'owa pín ta?ge haydi óetsíkha?máa?in nawáy?ä-ídi, innân wá? hanbá ovâymäáni.

Wên t'owaví?gedí Paul itã?nan

⁹ Bisó?dêe-í hanwaapídíbo naví?piye? un?ä-ídi. ¹⁰ Demas-didáho díyoe?an, i-á ná?i oepáa k'aydiwi háäwí shánki iséegídiho?, hedího oe Thessalonica búu?úpiye? namää. Crescens-á oe Galatia nangepiyá namää, hedá Titus-á oe Dalmatia nangepiyá. ¹¹ Náä-á Luke-dã?mân

naa-ádí na'án. Mark-á nâamá'í, i-á ûnkoedi naví t'ôe iwe díkhäge'namí'in. ¹² Tychicus-á oe Ephesus búu'úpiye' dósan. ¹³ Heđi un'äđi naví k'éwé'in aa oe Troas búu'ú Carpus-ví'we donyoe'annin dînmá'í, heđá naví tạ'di-á wá' dînmá'í, hewänbo shánkíđá i púye eedi natạ'muu'i tạ'di-á.

¹⁴ Alexander i kwăk'ugđi ihăăwípa'íđá naa báyékí díyanăkí'an, heđiho i híwó'pí' dí'andi namuđi Na'inbí Sedóđáho báyékí óetuchănukhăymáa. ¹⁵ U-áho hă'i senbí'weđi ó'âyîngí'an, i-á na'inbí hí' t'aygíđi iyoegi'an-di.

¹⁶ Páadé naa dítuyó'diwekándí naa wí'bo dáy'aywoeníđi dáyhée'an dihayđi tóebo wí'iwínúpi naa díkhăge'namíđi. T'ăhkíđiđi dío'e'an. Naa oda' Yôesíđi ovây'owóyé-í'in tobá han díví'an wänbo'. ¹⁷ Hewänbo Na'inbí Sedó-á naa-ádí nayđi íđân díkhăge'nan, heđá in kay-á dímăđi t'ăhkí iví tųų t'owa dovâyt'ôe'ămíđi, heđiho t'ăhkí in Huđíyo dimuupí'in iwe diyí'in dit'oe. Heđi Yôesíđi naa dîn'aywon, wí to'wí wí khănbí wăă

iweđi óewhahkê' waabá naa dí'an. ¹⁸ Heđi Na'inbí Sedóđáho t'ăhkí i híwó'pí' t'owagi díkhăymáa'in dida' iweđi díwhahkéyí, heđá íđá oe makówá wáy i natson-nân diwepiye' bahpíbo díhúuwí. Hănhay wänbo t'ăhkí t'owa dínkhăy'ă' kw'áayébo' óemá've-í'in. Hamân.

Wí sengitųų namuu'í'

¹⁹ Priscilla-á Aquila-á ovânsengitų'ăămí, heđá in Onesiphorus-ví k'aygiwindá wá'. ²⁰ Erastus-á oe Corinth búu'úbo iwóyí', heđi Trophimus-á nahayđi oe Miletus búu'ú iwá dío'e'an. ²¹ Bisó'đêe-í wa'đi nate'núpóepíđiđi unpówá-íđi. Eubulus-dá wóesengitų'an, heđá Pudens-dá Linus-dá, Claudia-dá, heđá t'ăhkí in wé'ge'in tí'úuwín páadé'indá inbí sengitųų wônsan.

²² Na'inbí Sedó Jesus uví pí'ná khó'yé măn má've-í, heđá iví séegísehkană-á wóemăanı.

TITUS

1 Naa Paul omuu?i ná?in tã?nin dóta?do?. Naa Yôesi Tádávi t'ôe?i hedá Jesus Christ-ví t'ôekhuwa?i-á omuu. Naa dísan in to?wên Yôesi Tádádí ovâyde?man-ninbí?piye?, hedânho dovâykhãge?namídí shánkí iví?piye? dívíwhâyú-ídí, hedá in ta?gendá dovây-hã?ámídá, hedânho háa Yôesi nada? waagi inbí wówát-si dâyhúuwídí. ² In wówátsi nahándepe?in gín?ã?in âyt-síkha?máa âykéyídí. Yôesi-á wí?ihôeyó?opí, hedí hán?oe-bo iví tũ? imági kî?min wówátsi dí máãnídí, ³ hedí híwó? naná? dihaydi i?gedi díhangin?annan. Yôesi na?inbí ay-wondidi naa díyôn hedá dí sóge ná?i tũ? t'owa dovây-tũphadé-ídí. ⁴ Naadi ʋ Titus wîntã?do?, ʋ-á naví ta?-gendi ay waagibá wíhãã, naa dáwhâyunde?ibá ʋ wá? biwhâyundedi. Yôesi i Tádá-ádí hedá Christ Jesus na?in-bí aywondi-ádí séegísehkanã wóemãáni hedá wóekhãge?namí ánsahaaginpidíbo? unchã?nídí.

Háa Titus oe Crete p'oyãadi i?amí waa

⁵ Naadi oe Crete p'oyãadi iwe wíyoe?an hedânho háãwí iwe wa?di natáy?i bí?ámídí, hedá méesate?in tsonnin t'ãhkí búu?ú eeye ovâykw'ôenídá. Kinnân hêe wítũ?an: ⁶ Wí méesate?i tsondi-á ûnkhây?ã? wí sen to?wídí wânbo wí t'aywó?di wí?ônsháa-ípí? namúní?in. I-á ûnkhây?ã? wí? kwee-ádídã? nakhótsaãchã?ní?in, hedá iví ây-á whâyũ?indã? dimúní, hedá ná?in âyví?gedi t'owa wídítúní? háa diwãnpida? waagi díví?o?in hedíháa t'óyanpí?in dimuu?in. ⁷ Wí méesate?i tsondidá Yôesiví t'ôe ôn?âyínmáa, hedânho otũ? waa ûnkhây?ã? wí sen to?wídí wânbo wí t'aywó?di wânbo wí?ônsháa-ípí? namúní?in. I-á wína?ããní?i idã?mân in ta?gen imáa?in, hedá wesebo wínat'ayyaapúyã?be-ípí, hedá sũwãto?i? háa tsãto?i? háa nachã?hã?ta?aa?i? namúní?in wí?ûnkhây?ãhpí. ⁸ Shánkídí ûnkhây?ã? iví k'aygidi nat'owaséegít'ôení?in, i yã?dãa?i namuu?i-á iséegí-í, hangintã?di-á namúní, iví wówátsi-á ta?ge ihúuwí, háãwí Yôesi natsonpóe?i-á háãdi waa i?ããmí, hedá áyíngidi iví wówátsi ihúuwí?in ûnkhây?ã?. ⁹ Yôesiví hí? whâyũwó?di ûnmuu, hedího i méesate?i tsondi-á háa nahãpóe waa ná?i hí? ipiye? iwhâyũhúuwí, hedânho in wé?ge?in t'owa ovâykhãge?namídí ná?in ta?gen háhkan dipiye? shánkí dívíwhâyú-ídí, hedá in to?wên ná?in háhkan dâyséegí?anpí?indá piháa di?ánshaamuu kin ovâythayyãmí.

¹⁰ Han i méesate?i tsondi ikanhúuwí gá báyéki t'owa-á t'óyanda?pí?indã? dimuudân, hedí inbí hí?i-á wídínchã?muupí, hedí inbí hí?dí wây-á t'owa-á piháa ovây?ánshaakando?. In Hudíyo dimuu?in shánkí wânbo

há?min dimuu. ¹¹ Nakhây?ã? ná?i kî?bi hí? ây?ahkhãa-í?in, gá háãwí dínkhây?ãhpí? dâyhã?o?dân hōeyó?dí dâywãnpichã?t'aanídí, hedího báyéki tádã?indá yíyã?indá inbí ây wóge? ovâypedee?o?. ¹² Wí Crete-wi sen wânbo?, i-á inbí kuu i?gedi itumakhe?o?i? namuu?i natú, "In Crete-wi hããdi wânbo t'ãhkí dihōeyó, khãn t'ayyaa?in waag-i?inbã dimuu, bãa?in de?de?in dimuu." ¹³ Ná?in inbí?gedi natú?indá ta?gen namuu. Hedího ʋ-á úkhây?ã? kaygí?di ovâytumakhe?ãmí?in hedânho inbí whâyú Yôesiví?piye? ta?ge dínmúnídí, ¹⁴ hedá wídãyt'óyaanípídí in Hudíyoví pehtsiye-ádí hedá i tsontũ? in t'owa in ta?gen namuu iwedí dívíyãa?annin dâypipaa?i-ádí. ¹⁵ In to?wên yã?dãa?in dimuu?ingí? háãwí t'ãhkí híwó?di namuu, hewãnbo in yã?dãapi?in dimuu?in hedá wídívíwhâyundepí?ingí?-á háãbo híwó?di wídínmuupí. Ná?inbí ánsaha wânbo yã?dãapi? dínmuudi wídínhanginnãhpí wé?i wí híwó?di namuu, wé?i wí híwó?pí? namuu?indá. ¹⁶ Yôesi dâytaa gin ditũ?, hewãnbo háa dívíkanhon waagidi na-keepo? ta?gendi wídãytaapi?in. Daháa díví?o?, wídí?gínhãhpí, hedá háãwí híwó?di namuu wânbo díví?ãmí?in wídínkoedipi.

In ta?gen háhkan namuu?in

2 Hewãnbo uví?wân úk'ôe t'owa ovâyhã?amídí háa inbí wówátsi dâyhúuwí?in, in ta?gen namuu?in dívíwhâyũmã? dihaydi. ² Saydôe ovâyhã?ãmí wídísũwãt'ôenípídí, hedá híwó?dá inbí wówátsi-á dâyhúuwídí hedânho t'owadi ovây?a?geenídí. Ovâyhã?ãmí hangintã?nin dimúnídí, hedá in ta?gendi whâyú-ádí séegí-ádí dâymã?ve-ídí, hedá tobáhãa napo? wânbo dívíyãã?ãmídí. ³ Hedá kweeyôe-á wá? ovâyhã?ãmí háa inbí wówátsi dâyhon waagidi dâykeeyãmídí Yôesi dâya?gínhonnin. Wây-á t'owaví?gedi yanãkíwó? wídíví?mã?ve-ípí, hedá sũwãto?in wídímúní?i. Indá dínkhây?ã? háãwí híwó?di namuu?i dâyhã?ãmí?in, ⁴ hedânho in shánkí ts'ããmin kwiã? ovâyýeye-ídí inbí senã?dádí inbí ây-ádí dâyséegíhúuwídí, ⁵ hedá hangintã?nindá dimúní, yã?dãa?in wówátsi-á dâyhúuwí, inbí k'aygi-á híwó?dá dâya?yíngí?ãmí, diséegít'ôení, hedá in-bí senã?dá dâya?ginnámí. Han díví?odi to?wí wânbo há?to ûnkoedí-í híwó?pí ihé?ãmídí Yôesiví tũ? i?gedi.

⁶ Hanwaagibá in senã? shánkí ts'ããmin dimuu?in kay-gí?di ovâyhã?ãmí hangintã?nin dimúnídí. ⁷ T'ãhkí ʋ bí?o?i híwó?dã? bí?ãmí, hedí handidi ná?in shánkí ts'ããmin dimuu?indi wóemúndedi ʋdi ovâykeeyãmí háa indá dínkhây?ã? díví?ãmí?in. Ovâyhã?odi in ta?gen-dã?bã bihée?ãmí, hedá ovâykeeyãmí pín ta?ge haydi bi-

whäyunde'in. ⁸ Uví hí' ta'ge'ida' úmúní hedânho tóebo wí'únkoedí-ípídí wóetuyúú'ámídí. Handídi to'wí uví'näpiye' namuupí' nawôeda'púwí, hääwí wänbo híwó'pí' wí'ishaadepidí na'inb'gedi nat'únídí.

⁹ In pant'ôe'in dimuu'in ovây'p'â'âmí inbí tsonninbí t'p'ây' dâyt'óyaaní, hedá i t'ôe dâyt'o'ídi inbí tsonnin ovây-híhchannamí, hedá wá' wídívít'p'whännâamí, ¹⁰ hedá wídívísä'mâamí. Shánkídí dâykeeyámí sãhto'indá hêyó'indá wídímuupí'in, hedânho háa inbí wówátsi dâyhon waagidi nakeepúwídí i hääwí Yôesi na'inbí aywondiv'gedi âyhá'andí' sa'wó'di namuu'in.

¹¹ Yôesi Tádádí iví séegísehkanä na'in dínkeeyan, hedí ná'í séegísehkanä-á únkoedí t'âhkí t'owa ovây'aywoenídí. ¹² Hedí iví séegísehkanä iwedí gihâhpóe ná'í a'ginhâpí hääwí Yôesiv'piye' ív'í'í' âyoe'ámídí, hedá i híwó'pí hääwí in t'owa Yôesi dâytaapí'in kay'indi dikanda'i-á âyoe'gí'ámí, hedí náá oepáa k'aydi na'inbí wówátsi ta'gá hedá hangintá'didá âyhúuwí, háa Yôesi nada' waa. ¹³ Hedí gitsíkha i hääwí híwó'di Yôesidi dípägít'óe'í', hedí kinnân namúní: Jesus Christ nakeepúwí iví sa'wó'di kohthay wóegé, i-á i hay'í Yôesi-á hedá i dín'aywondi-á namuu. ¹⁴ I-á na'ingí' ipimági na'inbí t'aywó'di iwedí díma'p'â'ídi-ídí hedá ná'í t'aywó'di dín'yâ'ámídá, hedânho ta'gendí iví t'owa gimúnídí, hedí pín ta'ge haydi gida'ídí híwó'da' ívíkanhúuwídí.

¹⁵ Ná'í hääwí í'gedí t'owa ovây'hée'ámí. Kaygí'di ovây-t'p'â'ámí háa dív'â'ámí'in, hedá in to'wên híwó'pí dívíkanhonnin ovâyta'gep'óegésaaní. U-á úk'óe kin bí'ámídí, hedânho to'wí wänbo wí'únkoedípidí wóe'a'ginhânú-ídí.

Háa Titus-di in Jesus-ví'piye' dívíwhäyunde'in ovây-hä'ámí waa

3 Ihayda' in t'owa ovây'ánshaakannâamí t'âhkí in nange'in tsonkhuu dâymáa'inbí khómapho' dívík-w'ôení. Dínhây'ä' di'a'gint'ôení'in, hedá dikhây'múní hääwí t'âhkí híwó'di namuu'í' dív'â'ámídí. ² Ovây-t'p'â'ámí wây-á to'wênb'gedí yanäkí wídívíhí'má've-ípi, hedá wídívít'p'whännâamí. Shánkídí ún'oe kháapí'in dimúní hedá t'âhkí t'owa-á'dí a'gindibo dívíhúuwí. ³ Gínkhây'ä' kin waagi ív'í'â'ámí'in, gá wáymúu na'in wá' hangintâhpí'in gimú'dedân, hedá t'óyanpí'indá gimuuwän, in ta'gen namuu iwedí gihângepóewän, háa na'inbí túu'ú iwe gichaa waagida' ív'í'odí wí'bo ívípíhíhchanmädi ná'í híwó'pí' hääwídí na'in dípanhógi waa gínpóe, na'inbí wówátsi-á t'âhkí yä'dâapída' ív'í'owän, githúut'óewän, wây-á t'owadá dí't'aywän hedí

na'indi wá' indá âyt'aywän. ⁴ Hewänbo Yôesi na'inbí aywondidá dínkeeyan i-á t'owa-á'dí híwó'di namuu'in hedá inbí'piye' séegí-á imáa'indá, ⁵ hedího dín'aywon, hewänbo na'in híwó'di hääwí ív'í'annin namuudá yoe, iví sehkanä únmuudân dín'aywon. Dí'owí'dídi waagibá wówátsi ts'âamin dímmági, hedá i Yä'dâa'í P'oe-wâhâdâ ts'âamin waagi'inbá dípaa. ⁶ Jesus Christ na'inbí aywondi na'ingí' í'annin namuudí, Yôesi Tádádí i Yä'dâa'í P'oe-wâhâdâ báyékí dímmági. ⁷ Hedího Yôesi Tádá iví séegísehkanä únmuudí díchâamáa t'aywó'di wí'ây'máapí waagi, hedího in wówátsi nahândepí'in gitsíkha'in âykéyí. ⁸ Ná'í otú'í-á ta'gen namuu, hedí oda' udi in t'owa ihayda' í'gedí ovâyhí'má've-í'in, hedânho in Yôesiv'piye' ho dívíwhäyunde'in häädi wänbo t'âhkí híwó'da' dív'â'ámí.

Ná'í otú'í-á híwó'didá' namuu, hedá in t'owa t'âhká ovâykhäge'do'. ⁹ Hewänbo in to'wên hangintâhpí tsika dívít'sika'máa'in wí'ovây't'óyaanípí, hedá to'wên inbí thehtáy pahpá'inbí kháwá' í'gedí ihayda' dív'í'hée'o'indá, 'hedá to'wên Moses-ví tsont'p' í'gedí dív'íwänpít'p'kando'indá. Kí'bi hí'dá tóebo wí'óekhäge'dopí hedí wínachä'muupí. ¹⁰ Wí to'wí piháa iwähäyunde'di nat'owawiyet'óe'í namuu'í' undádí nayidá nâat'p'ámí han wí'í'ámípí, hedí natáy'dá wíyá hanbá nâat'p'ámí, hedí it'óyanpídá nâayoegí'ámí.

¹¹ Úhanginná wí to'wí kí'bi namuu'í-á t'aywó'to'ída' namuu'in hedá in ta'ge'in p'ôe í'gá wínamänpí. I-á wí'bo únpihanginná híwó'pí íkanhonnin.

I t'ä'gi hí' Paul-di Titus ôntä'nandí'

¹² Háa Artemis háa Tychicus uví'piye' dósankhây'máa, hedí owáy wé'í wí napówa ihayda', bisó'dêe-í oe Nicopolis búu'ú díyay-ídí. Naa dáy'ánshaamági náä te'nú iwebo dáywóy'ínídí. ¹³ Zenas i sen i tsont'p' itaa'í namuu'í-á hedá Apollos-á wáypíye' damän. Bisó'dêe-í ovânkhäge'namídí hedânho hääwí wänbo wídán-tâynípídí. ¹⁴ Na'inbí t'owa dínhây'ä' dihâhpúwí'in híwó'da' häädi wänbo t'âhkí dívíkanhúuwídí, hedânho in to'wên hääwí díntáy'in ovâykhäge'namídí. Han dív'í'opídá inbí wówátsi wídínchä'púwípí.

¹⁵ In náwe naa-á'dí dikw'ó'nindi inbí sengit'p' wôn-san. Uda' in to'wên Christ-ví'piye' dívíwhäyunde'di na'in díséegí'in ovâysengit'p'â'ámí. Yôesi Tádáví séegísehkanä t'âhkídíbo bín'má've-í.

† Námú'dí i thaykangí' hí' 1 Timothy 1:4 iwe natä'muu'í'.

PHILEMON

1 Naa Paul omuu?i? opannán Christ Jesus-gí? dáy't'ôe?odi. Naa-áđí hedá na?inbí tí'úu páadé?i Timothy-áđí ụ Philemon wínta?do?, ụ-á na?inbí tí'úu wíséegí?i hedá na?inbí t'ôe iwe díkhäge?do?-i-á unmuu.

² Hedá in méesate?in t'owa uví k'aygi dívíwé?ge?o?in wá? ánta?do?, hedá na?inbí tí'úu Apphia-á, hedá Archipus-á, i-á wí sundado na?inbí hânge nawindi díkhäge?-namídí waagi?bá namuu.

³ Yôesi na?inbí Tádáđá hedá Na?inbí Sedó Jesus Christ-dá inbí séegísehkaná wovâymaßäni hedá wovâykhäge?namí ánsaaginpidíbo? íkwô?nídí.

Philemon-bí séegí ûnmuu i?gedi ònta?do?

⁴ Philemon, hâđđi wänbo wínyûusu?an ginhay Yôesi igí? dáy't'ôemáa?i dókú?daa?o?, ⁵ dínhanginpóedí uví whäyü Na?inbí Sedó Jesus-ví?piye? úmuu i?gedi, hedá wá? dínhanginpóe Yôesi Tádáđi t'owa t'ähkí ụđi ovâyséegí?in. ⁶ Ụ-áđí naa-áđí handa? änhwäyunde?, hedí naa dáyyûusu?o? ná?in whäyü gánmuu?indi wóekhäge?namídí shánkí wänbo ụhanginnánídí t'ähkí i híwô?di hääwí ánmáa?i? Christ wé?ge gamuudi. ⁷ Naví tí'úu páadé?i?, ụđi Yôesi Tádáđi t'owa inbí pí'ná khó'yé ovâyihhchannan, hedího uví séegí mänmáa?idi naa wá? díhíhchannan, hedá báyéki díkhäge?nan sen waa o?âñnídí.

Paul-di Philemon óedaa?an Onesimus óeséegíkéyíđí

^{8,9} Hedího wí'ná táye änséegíhondi hääwí bí?amídí wí-da?khâymaa. Tobá Christ-di dínk'ú? wänbo thay?eedi wíyôenídí háa ụkhây?ä? bí?amí?in, wên tsontụ ụ wímääniwí?wedí naadi wíwänpida?khâymaa. Wí?ú?óđe-ípí naa Paul sedó omuu?in, hedá Jesus Christ-ví? omuudiho? opannán. ¹⁰ Wí hääwí Onesimus-gí? mân?amídí kaygí?di wída?máa. I-á naví e?nú waagi?bá dínmuu, naa wa? náa opannán dihayđibo? iví tádá waagi?bá opóedí. ¹¹ Tobá i-á páadéđí ụgí? ụchä?póepí wänbo?, náa-áho wí?gíndí? ụgí?-áđí naagí?-áđí gánchä?póe. ¹² Náa-á i uví?piye? dówáysankhâymaa, hedí báyéki dóseegíđí naví pín wá? i-áđíba ihon waagi-bá ochanpo?. ¹³ Yôesi Tádáđi híwô?di tụ ụ t'owa

dovây't'ôe?o?in namuudi náa wa?đi opannándí naa oda?wän Onesimus náwe naa-áđí dówóyí?nín?in, hedânho ịđi uví?gedí naa díkhäge?namí. ¹⁴ Hewänbo naa wó?-da?pí uví päpídíbo dówóyí?nín?in. Naa wó?-da?pí wíky-gí?amí?in hääwí híwô?di bí?amídí, shánkíđi oda? ụ wí?bo kin bí?amí?in.

¹⁵ Ma?đi Onesimus uví?wedí wí hây tähkíđá? nawiyedee hedânho uví?piye? nawáymu-íđi hedá ụ-áđíba hääđi wänbo t'ähkí nacha?nídí. ¹⁶ Páadéđí pan namuu, hewänbo náa-á pan wínamuupí, náa-á wí pan-bí shánkí hay?i namuu, náa-á na?inbí tí'úu páadé?i gán-póe ánséegíhúuwígí?. Hedího naadi hânho dóséegí, hewänbo ụđá shánká nâaséegíhúuwí, t'owa namuudi hedá náa-á Na?inbí Sedó Jesus-ví? namuudá.

¹⁷ Hedí ụ-áđí naa-áđí wé?ge änt'ôe?o waagíba un-chäđáho?, Onesimus náséegíke? naa díséegíkéyí waagíba. ¹⁸ Hedí uví?piye? it'aywô?nandáho?, háa uví?piye? hääwí naphamuudáho?, naa díphahsaaní. ¹⁹ Nábâa naabo ná?i hí? dóta?kankhâymaa: "Naa Paul omuu?idi wíwá?âa-í." Hewänbo náa wó?-da?pí wí?án-shaakannamí?in, ụ-á uví wówátsi-ân naa unphaa-muu?in. ²⁰ Tí'úu páadé?i?, Na?inbí Sedó Jesus-áđí wé?ge gamuu, hedího oda? ụđá ná?i híwô?di hääwí wí-daa?andí? naa dín?amí?in. Handíđi Christ-ví?in gamuudi naví pí'ná khó'yé naa díhíhchannamí. ²¹ Ná?in tã?nin wínta?do? dínhanginnândi i hääwí oda?póe?i nâa?gínkhâymaa?in, hedí shánkí wänbo hääwí wá? nâakhâymaa.

Wí sengitụ namu?i?

²² Hedí náa wa?đi wíyá hääwí wídaa?amí: Ti wí íve dínkhây?amí dáwhonwóyí?nídí? Undi dínnyûusu?odiho naa ochä? hanwaapídíbo Yôesi Tádáđí díwáypun-määni?in unbíwepiye?.

²³ Epaphras-di iví sengitụ wôn-san, i-á wá? Christ Jesus-gí? it'ôemáadíbo naa-áđíba napannán. ²⁴ Hedá Mark-á, Aristarchus-á, Demas-á, hedá Luke-á naa-áđí wé?ge dívít'ôemáa?indi wá? wósesengitụ?an.

²⁵ Na?inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkaná unbí pí'ná khó'yé mänmá?ve-í.

† In khäwá? Onesimus-á natụ?da? "To?wí nacha?muu?i?" gin.

JAMES

1 Naa James omuu, Yôesi Tádáví t'ôe'i hedá Jesus Christ i shánkí natsonyi'ívi'-á. Naadi un tã'di wêege'in Israel t'owa t'ãmäpiye iwadekw'ô'nin wây-sengituta'do'.

T'ôephade-ádí hedá whäyü-ádí i'gedi itã'do'

² Tí'úuwín páadé'in, hânho bíhíhchanpuwawe tobáháa bînt'ôephadende wänbo', ³ gá únhanginnândân unbí whäyü wovâytayindedá shánkí iyãäkanhâhpúwí'in. ⁴ Hewänbo hãädi wänbo t'ãhkí úvíyãä'ãamí ta'gendi ikweesenpáa-ídí, hedânho wíyá hãäwí wänbo wí'únte'dee-ípí kí'min ímúnídí.

⁵ Hedí wénã wí wänbo un diwedí ûnhanginnáhpídí háa kin i'ãmí'in, i-á ûnkhây'ã' Yôesiví'piye' iyúusu'ãmí'in, hedího in hangintan óemãáni ûnhanginnánídí. Na'ínbí Sedó Yôesi khãägipí t'owa t'ãhkí báyéki hãäwí napäyí', hedí wí'ovây't'e'yopí dida'póedí. ⁶ Hewänbo bîndaa'andi, pín ta'ge haydi úvíwhäyü-í wovâyãmãáni'in. Wí'úví'âyîngimããnípí háa wovâyãmãáni'in háa wovâyãmãáni'pí'in. Wí to'wí pín ta'ge haydi iwähäyundepí'-á wí p'oe oepiyá náäpiyá wãädi óechänumáa'i waagi'ba namuu. ⁷⁻⁸ Wí to'wí kí'bi namuu'iví ánshaa wí'únta'gemuupí, hedí tobá hãäwí i'an wänbo híwó' wí'í'ãhkée-ípí. Hedího i-á wí'únhây'ãhpí na'ãaní'in hãäwí nada'póe'i Na'ínbí Sedó Yôesidi óemãáni'in.

To-an ta'gendi kodit'owa namuu'

⁹ Wí to'wí Jesus-ví'piye' iwähäyunde'i namuu'i sehkanãwó'gí wówátsi thaa ihondá ûnkhây'ã' nahíhchanpúwí'in, gá Yôesi Tádádí kw'áye óesógedân. ¹⁰ Hedá wí to'wí Jesus-ví'piye' iwähäyunde'i kodit'owa namuu'i-á wá' ûnkhây'ã' nahíhchanpúwí'in Yôesi Tádádí áagépiye' óesógedí, gá in kodit'owa dimuu'indá hãä ahkónu i'gewi póvi'ây nasaa'i waagibá dihãänídân. ¹¹ I than napeedi natsãwãpóe ihaydi, i tãa t'ãhkí óet'awende', hedá i póvi-á t'ãhká nathanãndedá wíyá sa'wó'di wínamuupí. Wí to'wí kodit'owa namuu'i-á wá' hanbá ûnpo'. Wa'di wíyá shánkí chã' it'andedíbo nahãáni.

Híwó'di-á híwó'pí'-á, wãhãädan na'ã'?

¹² Wí to'wí óetayinde'i' it'ôephadeyãã'andi-á nahíhchanpúwí, gá híwó' iví tayí' diwedí napee ihaydi wówátsi nahãndepí'in ûntsãqwhihkedée-í, wí äã'i páadé napówá'i hãäwí híwó'di ikénde waagibá. Yôesi

Tãa iví tũy imãgi kin ovãykhãmáa'in in to'wëndi óeséegí'ingí'in.

¹³ Hewänbo wí to'wí óetayinde' ihaydi wên t'aywó'nin nakanda'dá wí'únhây'ãhpí Yôesi Tádá õnchãnú-í'in. Hãäwí yã'dãapí' namuu'i há'to ûnkoedí-í Yôesi Tádá óekannamídí nat'aywó'kandá'-ídí, hedí Yôesi Tádádí wänbo-á to'wí wänbo wí'óet'aywó'dikanyómã'pí. ¹⁴ Hewänbo wí to'wí hãäwí hânho nada'dibo t'aywó'diwe itóe'ó ikéyídí. ¹⁵ Hedí iví pí'ná khó'yé nat'aywó'kanda'di, iwedi t'aywó'diho napuyã, hedá shánkí wänbo wíyá it'aywó'dodi pedee iwe napóyã'.

¹⁶ Hedânho naví tí'úuwín páadé'in wãyséegí'in, piháa wí'úví'ánshaa'ãve-ípí ná'i hãäwí i'gedí. Yôesidá wígdí-tumãapí git'aywó'dikandá'-ídí. ¹⁷ Hãäwí t'ãhkí híwó'di namuu'i dímgá'i-ádí, hedá hãäwí ta'gendi yã'dãa'ida' namuu'i dínmáyã'dádí, makówádí gínpóyã'. Yôesi Tádá t'ãhkí i kohthay oe makówá nasaa'i ikhíyé, hedí ná'i kohthay-á háa nakeet'óe waagi na'egópo' hedá dâ'yóhkhũ'ó', hewänbo Yôesi-á wína'egópo'pí. ¹⁸ I-ân napida'di wówátsi ts'ãamin dímgá, iví ta'gen tũy ûnmuu'i ívíwhäyü ihaydi. Kin i'an hedânho t'ãhkí ts'ãabi hãäwí ipakhãmáa iwedi na'indá in páadé'in ts'ãamin gimuu'in waagi'inbá gipúwídí.

Háa Yôesidi na'in dítmáa waa wígiwãnpídat'óe-ípí, hewänbo íví'ãmí-á

¹⁹ Naví tí'úuwín páadé'in wãyséegí'in, ná'i hãäwí wây'tã'andi' únhanginnânho'. Hedânho hãädi waa íkhãmúni Yôesiví tũy úvít'óyaanídí. Wí'úvíwó'onnamípi úvíhée'ãmídí, hedí hãäwí hí'índidibo wí'ít'ayyaapúyã'bé-ípí. ²⁰ Git'ayyaapóedá Yôesiví tũy wí'ây'a'gindopí, hedího i hãäwí i natú' híwó'di namuu'in wí'ây'opí. ²¹ Hedího t'ãhkí i híwó'pí' namuu'i' úvíkanmáa'i bînyoe'ãmí, hedá ná'i báyéki híwó'di namuupí' unbí pí'ná khó'yé únk'w'ó'di-á bînyãa'ãmí. Yêngipídíbo Yôesiví tũy bînkéyí. Ná'i tũy-á unbí pí'ná khó'yé únsogedee wí ko'yi waabá, hedí nasóedi in kay imáa unbí hãä wovây'aywoenídí.

²² Hewänbo iví tũy bîn'a'ginnamí, wí'íwãnpit'óe-ípí. Yôesiví tũy ít'oe'di hewänbo í'ãndedi wí'únhây'ãhpí háa natú waa úví'ãmí'in, unbí ánshaa-á piháa únmuu. ²³ Wí to'wí Yôesi Tádáví tũy nat'oe'di hewänbo í'a'gindopídá, i-á wí to'wí waagi'ba namuu ip'oetsíwhayedí iví ts'ay háa ûnchãq waa imúnde'i', ²⁴ hewänbo tobá ipimú' wänbo', i p'oetsíwhaye namuu iwedi iyãa'an dihaydi, wesebo' ûn'ógdénde' háa ûnchãq waagi.

25 Hewänbo wí to'wí Yôesi Tádávi tsonttuy híwó' òn-t'óyandedi, hedí wí'ún'óde'pí háa nat'oe'in, hewänbo háa Yôesidi óetü'o waagi i'ogdi, t'ähkí iví tsiyekan diwe nahíhchanpúwí. Ná'i tsonttuy-á t'ähkí híwó'didá' namuu, hedí t'owa ovâyma'p'ädinde' inbí t'aywó'di iwedi.

26 Wí to'wí na'ándedi Yôesi óe'a'ginmä'in, hewänbo hähsó'yó'i namuudá, wí'bo ipihôeyó'o', hedí iví tsiyekandá háagi' wänbo wí'ünchä'muupí. 27 Hewänbo wí to'wídi Yôesi na'inbí Tádá ta'gendi óe'a'ginmä'i-á kinnân ikhâymaa: In to'wên yíápí'indá tádápí'indá dimuu'in hedá in kwiya' inbí senä' dínchuu'in dimuu'indá idi ovâypuwäkhâymaa ovâykhäge'namídi inbí t'òephade iwedi ovâyaa'amídi, hedá wá' ip-i'âyíngi'amí hedänho ná'i yä'däapíkan in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'in díví'o'i namuu'idi wí'óepedee'amípidí.

Wígínkhây'ähpí git'owayoegit'ôeni'in

2 Tí'úuwín páadé'in, Na'inbí Sedó Jesus Christ i shánkí hay'iví'piye' úvíwhâyunde'. Hedího wáy wên t'owa shánkí híwó' wíwínmá've-ípi in wé'ge'in-bí'wedí. 2 Ma'di kinbáho namúni: Wíye senä' unbí méesate ee dats'úndi, i wí' namantomuu óeodódi napa'an-nin, sa'wó'dá na'aamuu, hedí i wí'-á sehkanäwó'dá na'aamuu, 3 hedí ma'di i shánkí sa'wó'di na'aamuu'i bîn'a'gindi bîntumáa, "Hä'i shánkí híwó'di púwéde eedi ósoge," hewänbo i sen híwó' na'aamuupí'-á bîntumáa, "Owáy hângedíbo ówínú, háa naví ân nú'bo ósoge," 4 hedáho kin úví'odá nakeepo' íchanpo'in wí sen shánkí híwó'di namuu'in i wí'ví'wedí, hedänho unbí ánskaa híwó'pí únmuudíbo t'owaví'gedí úví'án-shaamä' háawin dimuu'in.

5 Bít'óyanbe naví tí'úuwín páadé'in wâyséegí'in, Yôesi Tádádí in t'owa ovâyde'man in wé'ge'in t'owadi ovâytumáa'in sehkanäwó' diwówáyí'in dimuu'in, hewänbo shánkí kodit'owa waagi'inbá dimuu pí'ná khó'yé inbí whâyü Jesus-ví'piye dínmuudi. Yôesi Tádá iví ttuy imági in to'wêndi óeséegí'in i-ádíbá oe makówa dikwó'ni. 6 I sehkanäwó' nawówáyí'i namuu'i-á bînháawaagimáa. Hewänbo ti wí'únhanginnáhpí'an in kodit'owa dimuu'indidänho wovây't'ä'ämáa, hedá wovâyttuyó'diwékáyä'. 7 Christ-ví kháwä' ün'a'ginmuu, hedí t'owadi in Christ-ví'in ímuu gin wovâykhâyä'de', hewänbo in kodit'owa dimuu'indidá iví kháwä'-á òn'a'ginhánunde'.

8 Ná'in tsonttuy Yôesiví tã'nin diwe nak'óe'in in shánkí'in namuu:

Un úvípiséegí waabá, to'wên t'ähkí bîn-séegíhúuwí. Hedí ná'in tsonttuy bîn'a'gindodáho', híwó' úvíkanhon. 9 Hewänbo wáy wên t'owadä' in wé'ge'inbí shánkí híwó' bînmáadá, handídi úvít'aywó'do', hedí Yôesi Táadí t'aywó'kannin wovâyshaa, gá iví tsonttuy únmuu'in bîn'a'ginhánundédän. 10 Wí to'wí wên wéhpí'indä' Yôesiví tsonttuy únmuu'in i'a'ginnan-

pidá, tobá i wé'ge'i tsonttuy i'a'gindo wänbo', hanbá namuu t'ähkí tsonttuy i'a'ginhánú waabá. 11 Kinho namuu: Yôesi Tádá natú,

Wíyá to'wíwí kwiyó-ádí háa sedó-ádí wí'úvíwhqhk-womá've-ípi. Hedá Yôesi Tádábá natú,

Wíwínt'owat'ahánu'bé-ípi. Hedänho tobá wíyá to'wíwí kwiyó-ádí háa sedó-ádí wí'úvíwhqhk-womáapí wänbo', wí to'wí bînhaydi Yôesiví tsonttuy t'ähkí bîn'a'ginhánú waagibá úví'an. 12 Yôesi Tádádí dítukankhâymaa háa híwó' äy'a'ginnin háa äy'a'ginpí'in iví tsonttuy, ná'i tsonttuy-á únkoedi na'inbí t'aywó'di iwedi díma'p'ädí-ídi. Hedänho úví'âyíngi'amí háa ítü'indá úví'o'indá.

13 Nää-á t'owaví'piye' na'in gisehkanäpóepídi, owáy i thaa Yôesi Tádádí t'owa háa híwó' háa híwó'pí díví'an-nin ovâykeekw'ódi ihaydi, i-á wá' na'inbí'piye' wí-nasehkanäpuwagít'óepí; hewänbo gisehkanäpóedáho', há'to dítuchänú-í.

Na'inbí whâyü-áadí hedá na'inbí tsiyekandádí

14 Naví tí'úuwín páadé'in, tobá wí to'wí natú' wänbo in whâyü Jesus-ví'piye' imáa'in, wáy-á t'owa idi híwó' wí'ovây'ohpidáho', ti ná'i to'wíwí hí' ünchä'muu? Ti Yôesi Tádádí òn'aywoeni wí to'wí kí'min whâyü únmuudíbo'? Yoe, há'to'. 15-16 Gá kinnân: Ma'di wí sen háa wí kwee Jesus-ví'piye' iwhâyunde'i koegí-á awegí'-á úntáy, hedí bînwänpítumáa, "Sengidi ópün, Na'inbí Sedó Yôesidänho wóekhäge'namí uvi awegí'-áadí koegí'-ádí mánhónídi." Kin úví'ogdi hebo undi wí'bo i hääwí úntáy'i wíwínmähpidá, unbí ttuy háagi' wänbo wí'ünchä'muupí. 17 Hedího whâyüda' bînmáadí hewänbo wáy-á t'owagí' híwó' wíwí'ohpidí, unbí whâyü-á wí'ünchä'muupí.

18 Hewänbo ma'di wí to'wí natúni, "Wáy wên t'owa in whâyüda' dâymáa, híwó'di tsiyekandá yoe, hedá wáy-á wéndá híwó'di tsiyekandä' dâymáa, whâyü-á yoe." Hewänbo to'wí kin natúdáho naadi dóttü'ä'amí, "Wí'úkoepí dínkeeyamí'in Jesus-ví'piye' biwhâyunde'in híwó'gí hääwí bikanhonpidí, hewänbo naadá wínkeeyamí naa dáywhâyunde'in i híwó'gí hääwí dáy'o'idíbo'." 19 Untü' wí'dä' Yôesi na'án gin biwhâyunde'. Híwó' namuu ha'wâa biwhâyundedi, hewänbo in yä'däapí'in p'owäqahäqä wänbo wá' hanbá dívíwhâyunde', hebo híwó' díví'ä'amíwí'wedí diwänpithäpapo' dikhuwôeda'di.

20 Ü ánsaapí' unmuu'i', naadi wítü'anpí'an, tobáháa Christ-ví'piye' biwhâyunde wänbo', híwó'gí hääwí bikanhonpidá uvi whâyü-á wí'úchä'muupí. Ti wíyá wín-thaykw'ôeni'in unda'? 21 Ti wí'ú'ánshaapí'an, na'inbí hehäwí thehtáy pahpâa Abraham nakhâymuuwän iví ay Isaac ipihéyídi i antâa k'éwé, háa Yôesi Tádádí óeyôn waagi. Gá kin nakhâymuudänho', Yôesi Tádádí óechäqä t'aywó'di wí'imáapí waagi. 22 Ühanginná háa únpo'e'in. Yôesiví'piye' iwhâyü, hedá wá' háa Yôesi natsonpóe waa i'an. Hedího háa Yôesi natsonpóe waagi i'andíbo' ikeyan ta'gendi Yôesiví'piye' iwhâyunde'in,

23 heđiho iweđi nathaypóe háa Yôesiví tǝ'nin diwe Abraham-bǝ'gedi nata'muu waa, kinnân:

Abraham-di Yôesi Tǝđáví hí' ònwhǝyǝ, heđi iví whǝyǝ ùnmuudi Yôesi Tǝđǝđí óechǝǝ t'aywó'di wí'imáapí waagi, heđá Yôesiví k'ema ùnmuu kin óetǝ'an. 24 Heđiho únhanginná Yôesi Tǝđǝđí wí to'wí óechǝámáa t'aywó'di wí'imáapí waagi iví híwó'di tsiyekandi iwhǝyǝkeeyodi, in whǝyǝ imáa'in nawǝn-pitǝđíđǝ' bá yoe.

25 Heđi hanbá ùnpóe ná'i kwee Rahab wǝnbo', i-á senǝ' bǝ'piye' ikǝ'p'áy'é'i namuu. Hebo tobá hǝ'bi namuu wǝnbo', in wíye Hudíyo senǝ' kađi dapówǝ'in i búu'ú dânmúníđi ovǝnkhǝge'nan, heđi wǝy-á pí'wèn p'óegé ǝ'gedi dawáymu-í kin ovǝntǝ'an heđǝnho in búu'úwin t'owadı wí'ovǝnhéyípidí. Heđáho kin ovǝnkhǝge'nandibo Yôesi Tǝđǝđí Rahab óechǝǝ t'aywó'di wí'imáapí waagi.

26 Wí to'wí iví túu'úđi i p'owǝǝhǝǝ ùnpeedá chu'i namuu. Heđi hanbá namuu wí to'wí iwhǝyunde'i hewǝnbo híwó'gí hǝǝwí wí'opíđi. Iví whǝyǝ-á chu'in waagi-inbá ùnmuu.

Na'inbí hǝn ní'gedi James itǝ'nan

3 Tí'úuwin páadé'in, báyéki un diweđi wí'únkhǝyǝ'ǝhpí ida'í'in háhkannin íkwodee-í'in Yôesiví tǝy in t'owa ovǝyhǝ'ǝmíđi, gá gínhangin-nǝndǝn Yôesidi na'in háhkannin gimuu'in háa iví'o'in shǝnkí ǝyíngíđi dínmúní'in in wé'ge'in t'owa háa díví'o'inbí'weđi.

2 T'ǝhkíđíbo háyǝn wǝnbo piháa iví'o'. Wí to'wí piháa natǝhpí-á t'ǝhkí yǝ'dǝa'in namuu, i-á iví wówátsi t'ǝhkí itsonmáa. 3 In kwǝǝyǝe ǝysówhi'opí'an, heđǝnho háa gida' waa díví'ǝmíđi. Handíđi inbí túu'ú t'ǝhkí ǝy-béede'. 4 Bǝ'ánshaa'an wǝ' wí p'oe iwe nayí'i kophǝnbay ǝ'gedi. Tobáháa gǝhǝyú'i namuu wǝnbo', heđá wí wǝǝ kay'íđi óesayhúyǝ' wǝnbo-á, i to'wí isanhondi' wèn phépha'ay híyǝǝ'indǝ' tí'úupiye' nachǝ'nin namuu'indíđibo hanginpí ibéede' háa nada' waa. 5 Heđi hanbá namuu na'inbí hǝn. Tobáháa na'inbí túu'ú eedi in hǝn híyǝǝ'indǝ' namuu wǝnbo', báyéki ivíyǝngihée'o', hǝǝwí t'ǝhkí gihǝ waabá.

Wí te'k'ayǝa iwe nakoye'di nakop'í'ǝa waabá napúwí, tobá páadé ihayđi i phaa híyǝǝ'i namuu wǝnbo'. 6 Heđi hanbá na'inbí hǝn gínmuu wí phaa waagibá. I phaa oe péyégé nakw'ó'díđá na'inbí hǝn dínphaa'o' waagibá gínpo', heđi wí phaa waagibá na'inbí hǝndibá na'inbí wówátsi t'ǝhkí dínpedee'o'. Báyéki híwó'pí' na'inbí hǝn diweđi gínpi', heđi wíyá hǝǝwíđi wǝnbo na'inbí túu'ú iwe gínkw'ó'díđi yǝ'dǝapí'in wíđípa'pí in hǝndi dí'o waagi. 7 T'owa ho dǝysahǝnú heđá náa wǝ' dǝysahǝnúnde' t'ǝmǝgí'in animǝa dimúní'in, tsíde hǝǝwéndá, pǝǝyǝ hǝǝwéndá, heđá mǝap'oe iwe dívíkohsáymáa'in dimuu'indá. 8 Hewǝnbo to'wí wǝnbo wí'únkoedípí iví hǝn isahǝnú-íđi. Na'inbí hǝndá ná'i yǝ'dǝapí' tǝy wínahí'wóyí'dí'pí, heđá whǝnpǝwí

só'p'oe waagi' bǝđá napi'den. 9 Na'inbí hǝndi na'inbí Tǝđá Yôesiví'gedi híwó'gí ivíhée'o', hewǝnbo na'inbí hǝndibá t'owaví'gedá híwó'pí' namúní'i-á ivíhée'o', tobá Yôesidi in t'owa i namuu waagibá ovǝykhíyǝ wǝnbo'. 10 Heđi kindíđi ná'in sóphogedá wí'gíndí híwó'di-á híwó'pí'-á gíntǝhpí' tobá wéhpí'indǝ' gísóphomuu wǝnbo'. Naví tí'úuwin páadé'in, kindá wígínkhǝyǝ'ǝhpí iví'ǝámí'in. 11 Ti wí p'ohpee iweđi wége'i p'oe napée-í, sǝwǝgí' híwó'di-áđí híwó'pí'-áđí? Yoe, há'to. 12 Naví tí'úuwin páadé'in, ti wèn fig tay iweđi na-olive-pǝa-í, heđiháa wèn úuva áaphǝǝ iweđi na-fig-pǝa-í? Heđǝn yoe. Heđá wǝ' wí p'ohpee ǝhsǝǝ'í' iweđi híwó'di p'oe sǝwǝgí' namuu'i há'to napée-í.

In kodǝ'nin hangintan háawin namuu

13 Ti to'wí un diweđi báyéki únhanginná heđá ihangintanmáa? I-á únkhǝyǝ'ǝ' yǝ'dǝa'in wówátsi ihúuwí'in, heđá híwó'dá ikanhúuwí, heđi iyǝngí'ǝnpíđi ikeeyǝámí ta'gendi ihangintanmáa'in. 14 Hewǝnbo unbí pí'nǝ khó'yé wǝy-á t'owa bǝnkaygí'ǝmí'in ida'đi, heđiháa shǝnkí kw'ǝye úvípítegé-í'in ida'đi in wé'ge'inbí'weđi, wí'úvíyǝngihée'ǝmí'pí báyéki ihǝ waagi. Han úví'odǝho' úvíwǝnpíhóeyómáa. 15 Yôesidi ta'gennin hangintan dímǝgíđá kí'min wígímúní'pí, hewǝnbo in to'wèn han dívíkanhonnindáho i hǝǝwí náa oepǝa k'ayđi namuu ǝ'gedíđǝ' díví'ánshaa'o', heđá háa inbí pí'nǝ khó'yé diwǝnpichǝǝ waagíđǝ' díví'o', heđá hǝǝwí i Penísendi na'ǝ'i-á dǝyhon. 16 Heđi to'wèndi in wé'ge'in t'owa ovǝykaygí'ǝmí'in dida'đi, háa shǝnkí dívípítegé-í'in dida'đi in wé'ge'inbí'weđi, iweđi dínwǝnpit'aypa', heđá hǝǝwí t'ǝhkí híwó' namuupí' dívíkhǝyǝmáa. 17 Hewǝnbo i to'wí oe kw'ǝye na'ǝndíđi híwó'nin hangintan dímǝgíđá, na'in pí'nǝ khó'yé híwó'díđǝ' gínkw'ó', heđǝnho wí'ívíyǝ'be-ípí, heđá ùnp'oe khǝapí'in gimúní, heđá wé'ge'inbí ǝnshaa-á ǝy'a'ginnámí, heđá in dǝyt'óephǝgehonninbí'píyá gísehkanǝpúwí heđiho báyéki híwó'di ingí' ǝy'ǝámí, heđá t'ǝhkí t'owa handǝ' ǝymá've-í, heđá wí paa waagibá wí'ívíyǝnúmá've-ípí. 18 Heđi wèn to'wèn dívít'aymǝadí na'indi ǝywóyí'dáho', kindíđi na'in wǝ' wí'ívít'aymá've-ípí, heđiho iweđi báyéki híwó'di napi', wí híwó'di ko'yi óekoe iweđi báyéki nahǝǝpayeđi' waabá.

Háadǝn i hǝǝwí ida'í' wí'ún'ǝhpí?

4 Háadǝn wáy wèn un t'owa úvíyǝnde' heđá úvít'aymáa? Hǝǝwíđi unbí pí'nǝ khó'yé wovǝyhǝnbo waa íchǝǝ, gá hǝǝđi wǝnbo t'ǝhkí únwǝnpíhéegínání'indǝ' ida'đǝn. 2 Ihaykanpí'indǝ' ímuu, hewǝnbo hǝǝwí ida'í' wí'únkw'óhpí, heđǝnkun ídakhǝyumu bǝnt'owat'ǝhǝnú-íđi inbí hǝǝwí dínmuu'i bǝnhóníđi. Thúuto'in ímuuđi wé'ge'in t'owaví hǝǝwí ida', hewǝnbo wíwínhóndepíđi indáđi úvíyǝnde heđá úvít'e'yo'. Hewǝnbo hǝǝwí wí'únkw'óhpí gá Yôesi wíwíndaa'opíđǝn. 3 Heđi bǝndaa'odǝ wíwovǝymǝhpí, híwó'di ǝnshaa únmuuđibo wíwíndaa'opíđi, wí'bo

wovâywänpihichannamídí ná'í hääwí bîn'hóní'in ída'dí.

⁴ Ti wí'únhanginnáhpí'an wí to'wí in t'owa Yôesi dâya-taapí'inbí tsiyekan óehí'andá Yôesiví hânbi' waagi' bá napaa. Undá ha'wâa úvíkanmáa, hedí handídi ná'í hääwí Yôesiví shánkí bînséegídího', wên kwiya' waagi'inbá ípaa inbí senä' dâyyoe'andi wây-á pí'wên senä'dádí dívít'hayé-ídí. ⁵ Wí'í'âñapí piháa natú'nin ná'í hí' Yôesiví tã'nin diwe natã'muu'i', "I p'oweahãã Yôesidi dîntógi'i nathúupo'dí hânho nahääwída'." ⁶ Hewänbo Yôesi-á báyéki na'inbí'piye' nakhãge'pã't'óe. Hedânkun iví tã'nin diwe ûntú': To'wên diyêngit'óe'in dimuu'in Yôesi Tádádí ovây-ogí'o'.

Hewänbo to'wên diyêngit'óepí'in dimuu'indá Yôesi Tádádí iví séegísehkanä ovâymä'.

⁷ Hedáho Yôesi Táaví'piye bípimáa hedânho i-á unbí tsondi únmúnídí, hedá bíkay'an Penísendi bînyoe-tu'ãmídí, hedânho i-á unbí'wedí nashaní. ⁸ Yôesiví nú'piye bíhãdi, hedá i-á unbí nú'piyá shánká ihãdi-í. Un t'aywó'kannin ímuu'in, bînyã'dâapítisyekanwóyí'. Un to'wên unbí ánshaa wí'únta'gemuupí'in, binyã'an hã'i t'aywó'di unbí pí'ná khó'yé bînmáa'í'. ⁹ Unbí t'aywó'di únmuudi bítaachanpuwawe, hedá bík'áykháa-puwawe, hedá bísíhtãã. Íséeyêñí'in únkây'ã' íp'âyêñíví'wedí. Íhíhchãã-íví'wedí, bînkeeyámí ik'áykháapóe'in. ¹⁰ Yôesiví páadépiye' áagé'in bípuwawe, hedí idáho shánkí kw'âyá wovâytegé-í.

Wây-á t'owaví'gedí híwó'pí wí'úvíhée'ãmípi

¹¹ Tí'úuwín páadé'in, wí'ná táye wí'úvítu'súumá've-ípí. Wí to'wídí in Jesus-ví'piye' dívíwhãyunde'in ovây-tu'súu'odí háa inbí'gedí natú' híwó'pí'in dimuu'in, hanbá Yôesiví tsontu' únmuu'in òn'o', gá Yôesidá dí-tumáadân na'inbí tí'úuwín páadé'in han wí'ây'ãmípi'in. Hedího wí to'wí na'ándedí wí'únkây'ã'hpí'in í'ããmí'in háa Yôesiví tsontu' ûntú' waa, i-á í'a'ginnãamíví'wedí iwãnpikeeyo' nachanpo'in ná'í tsontu'-á híwó'di wínamuupí'in. ¹² Yôesidã'mân tsontu'pã'i namuu, hedí idã' bá ûnkoedí natúnídí háa ây'a'gindo' háa yoe. Idã'mân ûnkoedí na'inbí wówátsi dîn'aywoenídí háa díkwee-ídí. Hedânho ti unbí'we únk'óe wí to'wí bînt'aywó'dichãnú-ídí? Yoe, há'to'.

Wí'úvípíphúu-ípí

¹³ Bít'óyan un kin úvíhée'o'in, "Nää thaa háa ma'dí thã'di wí búu'ú gida' iwepiye' gimän, hedí i búu'ú iwebo wí pãayo gikwó'ní, âyhääwíkumá-ídí âyku'ch'ãanídá, báyéki wíyá chã' âyt'aanídí." ¹⁴ Wí'únhanginnáhpí háa unbí wówátsi thã'di únmúní'in. Unbí wówátsi-á wí okhí hây tãhkí nakeepo' hedí wesebo nahãnde'i waagibá únmuu. ¹⁵ Shánkí híwó' namuu kin-nân ítúnídí: "Yôesi natú'dáho giwówáyêñí, hedí kindá kindá ívíkhâymaa." ¹⁶ Hewänbo náa íyêngídi úvíwãmpi-

phuude' háa úvíkhâymaa í'gedí. Hedí kin úvíhí'maadí, t'ãhkí yã'dãapí'dã' namuu.

¹⁷ To'wí únhanginnãndi únkây'ã'in híwó' í'ãmí'in hewänbo í'ãnpídá, i-á it'aywó'do'.

In dikodit'owamuu'inbí t'aywó'di

5 Nää bít'óyan un kodit'owa ímuu'in, unbí tsí'p'oe únmúní'i bínch'a' hedá bísítu'wínú, gá báyéki t'ôephãde ún'ãdân. ² I báyéki hääwí únk'w'ó'di únpedeepuwamän, hedá unbí aa hääwí únmúní'i-á khã'nindídá wovâykhã'hon. ³ Unbí óeðo-á kwã' ts'ã'i-á t'ãhkí únphénpeemän bîn'wãnpite'kw'ódídi, hedí iwedího nakeepuwagít'óe íkhã'ã'in, hedí han úví'andi-bo bînt'ôephãdekhâymaa, unbí túu'ú únmuu'i phaadi wovâyphakhãnu'khâymaa waagibá. Unbí hääwí báyéki únmuu'i bînte'kw'ódí hewänbo i t'ã'gi thaa-áho napowa'ã'. ⁴ Bít'óyan, in táhtsaa'in unbí nava í'ge dívít'óe'anninbí kã'ãã wíwínwã'ãapí, hedí i chã' wí'ovâymagípí'-á Yôesi imunde hedí únhanginná in t'ôe'in bîn'âywannin. Hewänbo Yôesi oe makówa t'ãhkí itsonmáa'i nat'oe in dívít'óe'annin díphãhsanyídi dívítu'wínúnde'. ⁵ Nää oepáa k'aydi unbí wówátsi thaa sa'wó'gí bînphãdende', hedí t'ãhkí úntáy'i hedá ída'i-á bînkumãnde' únwãnpihéegínánídí. Wên wáasi túu'in waagi'inbá ímuu, hewänbo kí'min wáasi ovâyhãnúnde waagibá i thaa napówa Yôesi Tádádí wovây'tuchãnú-ídí. ⁶ Undi hã'in híwó'nin t'owa bînpankw'óe'ó hedá bîn-t'ãhãnúnde', hedí indá wídínkoedípí wovây'ahkhãa-ídí.

Bo'atã í'gedí James itã'nãn

⁷ Hedáho tí'úuwín páadé'in, bo'atãdí bít'síkhak'w'o' i shánkí natsonyi'i namuu'i nawáy'ãã pí'wehaydi. Un únhanginná háa wí to'wí iko'yiko'i namuu'i bo'atãdí it-síkha'o'in iví híwó'di hääpaye iví nava iwe únkâymuu pí'wehay. I-á únkây'ã' itsíkha'ãmí'in i páadé'i kwandá i tí'úugé'i kwandádí napówa pí'wehay. ⁸ Un wá' hanbá bo'atãdí úvít'síkha'ãmí. Unbí pí'ná khó'yé bíkay'an, gá i shánkí natsonyi'i namuu'i hanwaapídã'dibo na'ãdân.

⁹ Tí'úuwín páadé'in, bînt'ôephãdendedá wí'ná táye wí'úvíchãnu'ãmípi. Wí'ná táye úvíchãnu'andá Yôesi natúní híwó'pí úví'annin. Christ-ãn namuu i to'wí t'owa ovâykeekw'óeni'i háa híwó' háa híwó'pí dívít'annin, hedí i-á hanwaapídíbo na'ãã-í.

¹⁰ Tí'úuwín páadé'in, hádídí úvíyãã'ãmí'in únhanginnánídí, bí'ánshaa'an in hân'oe'in Yôesiví tukhẽ'min-bí'gedí, indá Na'inbí Sedó Yôesigí' dívít'hée'an, hedí t'ôephãde iwe ovâykw'ódí wãnbo dívíyãã'an. ¹¹ In diyãã'indá híhchannin dimuu gin âytu'o'. Ít'oe háa hân'oe Job iyãã'annin it'ôephãdende wãnbo', hedá háa Na'inbí Sedó Yôesidi äãgëwãn híwó'di igí' òn'an-nindá. Kindídiho gínhanginná Na'inbí Sedó Yôesi hânho naséegísehkanãt'óe'in.

Ta'geda' ívíhee'amí

¹² Tí'úuwín páadé'in, háa nää wáy-túkankhâymaa'indá báyéki nachä'muu. Unbí tųú úvímädi wí'ítúnípi, "Ta'gendi ná'i oepáa k'aydi háa makówa nanân waagibá, ta'genbá naví hí' dínmuu." Ná'i tųú háa wíyá tųú kí'bi wí'ítúnípi. †Hewänbo "hąą" gin ítúdáho', hąą in namúní, hedá "yoe" gin ítúdá, yoe indáho namúní, hedânho Yôesidi wíwovâytu'ąąmípidí híwó'pí úvíhee'annin.

Yúusu í'gedi James ita'nan

¹³ Wénä wên un bînt'ôephadendedi únkhây'ă' úvíyúusu'amí'in; hedí íhíhchandiá bînkha'wamí Yôesi bîntegé-ídi. ¹⁴ Wí to'wí nahaydá in méesatewin tsonnin ovâytu'kannamí, hedí indá Na'inbí Sedó Jesus-ví khąwă ônkhây'ă'dedi ná'i nahay'iví nú' diwindi ônyúusu'amí,

† In Hudíyo wídida'pí Yôesiví khąwă ditún'in, hewänbo Yôesi-á hąą t'ăhkí ikhíyé'i namuu, hedího makówa-á ná'i oepáa k'aydá í'gedi dívíhí'máađi ta'gendi Yôesiví'gedi dívíhí'máa'in nathayk'óe.

hedá wí olive kə'p'oedá óe'ăyú-í. ¹⁵ Úvíyúusu'ogdi Yôesiví'piye úvíwhăyundedá, i nahay'i nawówa-í unbí yúusu únmuudi. Kindiđi Yôesidi i nahay'i hekhháa óemăäní, hedí it'aywó'nandáho', iví t'aywó'di-á ôn'owóyé-í. ¹⁶ Hedânho wí'ná táye úvít'aywó'dihăät-si'amí, hedá wí'ná táyegí'-á úvíyúusu'ąamí, hedího handiđi wovâyhekhháa'amí. Wí to'wí iví wówátsi ta'ge ihondiví yúusu-á únkayđi báyéki únkankoedi. ¹⁷ Yôesiví tukhə'bi únmuu'i', Elijah gin nakhăwă'i' t'owadă'ba namuu, i-á na'in waagí'ba namuu. Hewänbo kaygí'di iyúusu'andi nada'póe wí'ikwă'namípidí, hedí poeyedá pí'ge paąyo ee nange kwan wänbo wíđiyemupí. ¹⁸ Hedí wíyá iyúusu'an dihaydá, Yôesidi báyéki kwan ovâyye-mu, hedí wíyá dínhăăwípayedee inbí nan diwe.

¹⁹⁻²⁰ Naví tí'úuwín páadé'in, ná'in ní'gedi úví'án-shaa'amí: Wí to'wí in ta'ge'in p'óegé namuu'in diwedí ihänge'andi, hedí wíyá to'wíđi óebundá, i to'wíđi ná'i it'aywó'nandi' óebundi óekhăge'nan iví hąą únmuu'i péyégepiye wí'únmuú-ípidí, hedá Yôesidá iví báyéki t'aywó'di únmuu'i' ônyăa'amí.

1 PETER

1 Naa Peter omuu, Jesus Christ-ví t'òekhuwa'i, heđi ná'in ta'nin wâyta'do' un t'owa Jôesi Tádádí wovâyde'mannin, un íthaa'in ná'i wé'ge'i nange eeje: Pontus-á, Galatia-á, Cappadocia-á, Asia-á, heđá Bythinia-á. Unbí ówíngedí t'owađi wovâykhēpiye, heđi náä ná'i nan deeje íwadekw'ó. ²Jôesi Tádá hân'oebo ho ûnhanginnândi undá iví'in ípúuwí'in wovâyde'man, heđi iví Yă'dâa'i P'owəḡḡhəḡḡá wovâykhəḡe'do yă'dâa'in ípúuwíđi. Wovâyde'man heđânho Jesus Christ bîn'a'ginnamíđi heđá iví ûnp'oe ich'áa'í'dá wovây'owēedí-íđi. Jôesi Tádádá iví sígísehkaná báyékišo wovâymaāni heđá wovâykhəḡe'namí án-shaaginpíđibo' íkwoníđi.

Gínhanginná hăḡwí hânho híwó'di namuu'i' dípăkhăymáa'in

³Gínkhăḡ'ă' báyékišo Jôesi Tádá âykú'daa'ámí'in, i-á Nanbí Sedó Jesus Christ-ví Tádá ûnmuu. Hânho na'in-bí'piye nasehkanăpóedí Jesus Christ óewâywówapađi na'in wá' wówátsi ts'ăḡamin dímmági. Heđiho náä-á ná'i wówátsi âymáadí na'in giwó'onpoe'odí gitsíkha háa Jôesi Tádádí dîn'ámí waa. ⁴Wí tádá iví ây wí hăḡwí ovâyjoe'an waagibá, oe makówá Jôesi Tádádí hăḡwí na'ingí' dîndenkw'óđi'i' dípăkhăymáa, heđi ná'i-á hân-hay wânbo wínakayjee-ípí, háa wínapeđee-ípí, háa wínahăḡaní. ⁵Jôesiví'piye' úvíwâyundedího iví kay ûnmuu'i'đi wovây'âyíngikhăymáa owáy i' t'ă'ge'i thaa napówá píhay. Heđi i' thaa-á háđíđi i'đi wovây'ay-wonkhăymáa'in nakeepúuwí. ⁶Heđiho náä úvíhíhchanmá've-í tobáháa t'ămage hăḡwí ûnpoe'ó wânbo wovâytayí'níđi, heđi iwedího wí hây tăhkí bîn-t'ôephadende wânbo'.

⁷T'owa wí óeđo phađi dăytayinde', dínhangin-púuwíđi háa hăḡwí híwóhpí' i-áđi nawóemuu háa joe. Heđi hanbá ná'i hăḡwí kháa'i-á ûnpoe'ó unbí wăyḡ wovâytayí'níđi, heđânho nakeepúuwíđi háa ta'gendi úvíwâyunde'in háa joe. Hewânbo unbí wăyḡ-á ná'i óeđoví shánkí wânbo únchă'muu. Wáy wí thaa-áho óeđo-á nahăḡaní. Hewânbo owáy Jesus Christ wíyá ipi-keeyan dihayđáho unbí wăyḡ ûnmuu'i' ûnta'yindi i'đi wovâyḡ'ámí híwó' úví'annin, heđá he'ennindá wovây-pa'í, heđiho kw'áye wovâykw'ôení. ⁸Undi Jesus bînsígí tobá wáymuu wânbo bînmú'pí wânbo'. Heđi tobá náä bînmúndepí wânbo' iví'piye úvíwâyunde', heđá iwedí hânho-á íhíhchan. Unbí híhchandá báyéki' ûnmuu heđá hânho sa'wó'di-á ûnmuuđi ihay hí'á wí'úkw'óh-

pí bînthayḡamíđi háawi ûnmuu'in. ⁹Heđi unbí wăyḡ ûnmuuđiho ûnhanginná wovây'aywoení'in.

¹⁰Hân'oe in Jôesi Tádáví tukhe'min âyíngíđi dívíhă'ó shánkí dínhanginnáandí háa Jôesi Tádádí t'owa ovây'aywonde i'geđi, heđi i' hăḡwí híwó'di Jôesi Tádádí wovây'păḡi'ó i'geđá dívíhée'ó'. ¹¹Christ-ví P'owəḡḡhəḡḡá inbí pí'ná khó'jé dăymáa'i'điho ovâyḡ'an Christ-ví'geđi háa ûnpuwagí'ó'in wa'đi ûnpóepíđibo'. Ovâyḡ'an Christ it'ôephadēkhăymáa'in, hewânbo tí'úugéđi báyéki hay'i napuwagí'ó, heđiho hânho dívísó'dínde dínhangin-púuwíđi hăḡđi heđá háđíđi ná'i hăḡwí napuwagí'ó'in. ¹²Hewânbo Jôesi Tádádí ovâyḡhayan ná'i hăḡwí i'geđi dăyta'nandi-á ingí' wídínmuupí'in, hewânbo ungi'-ân. Ná'i hăḡwí-á hânho he'endi namuuđi in makówáwin t'ôepă'ăḡ'in wânbo hânho dida' i'geđi shánkí dínhangin-púuwí'in. Heđi náä ná'i thaa eeje i' Yă'dâa'i P'owəḡḡhəḡḡá makówáđi dînsandi'đi wây-á to'wên wá' ovâykhăḡe'nan Jôesi Tádáví híwó'di tun wovâyḡ'ôe'ámíđi, heđi indá hanbá wovâyḡmáa háa Jôesiví hân'oe'in tukhe'min ditḡ waagibá.

Jôesidí díḡmáa gínkhăḡ'ă' yă'dâa'in wówátsi ây-húuwí'in

¹³Heđiho un únkhăḡ'ă' íkhăymúuní'in ta'ge úví'án-shaa'ámíđi, unbí tsiyekandá bîn'âyíngi'ámí, heđá pín ta'geđi ítsíkha kwoní i híwó'di hăḡwí bînhóení'i' owáy Jesus Christ wíyá nawáy'ăḡđi nakeepóe ihayđi. ¹⁴Undá Jôesi Tádáví ây ímuu, heđiho háa natsónpóe waagi úvíkanhúuwí. Wa' Jôesi Tádá bîntaapíđibo háa íwân-pichăḡ waa úví'an, hebo náä-á ha'wâa unbí wówátsi wíwínhúuwí. ¹⁵Jôesi Tádá yă'dâa'íđă' namuu, heđi i'đi wovâyḡḡhăḡann iví'in ímúuníđi, heđiho náä-á hăḡđi wânbo t'ăhkí yă'dâa'íđă' úvíkanhúuwí. ¹⁶Iví ta'nin diwe iví hí' ûnmuu'i' ginnân ûnta'muu:

Naa yă'dâa'íđă' omuuđi un wá' únkhăḡ'ă' yă'dâa'in-dă' ímúuní'in.

¹⁷Jôesi Tádáví'piye úvíjôusu'odí bîntḡ'ó "Nanbí Tádá" gin, heđi i-ân namuu i' ûnhanginná'di' háa na'in t'owa wí'ínbo iví'ó'in, heđiho handă' dímmáadí wí'ínbo ta'gendi díḡ'ó' háa híwó háa híwóhpí iví'annin. Heđânho wa'đi náä oepáa k'ayđi íkw'ôndibo únkhăḡ'ă' unbí wówátsi bînhúuwí'in i' bîn'a'ginnmáadí. ¹⁸Unbí hehăḡáwin theḡtáy pahpá'indá inbí wówátsi dăyhonnin wídínchă'muupí, heđi iwedíbáho un íhăhpóe unbí wówátsi hanbá bînhúuwí'in. Hewânbo híwó ûnhangin-ná hăḡwíđi nawá'âamuu'in unbí t'aywó'di iwedí íma'p'áníđi heđânho gin waagi wíyá unbí wówátsi

wíwínhûuwípidí. I' hääwí nawá'âamuu'i-á kwák'u ts'ä'i háa óedo wínamuupí. Hã'bi hääwí-áho hanwaapídíbo nahánde.¹⁹ Hewänbo Christ-á iví ûnp'oe ûnchã'muu'i' ich'áa'i'đi iwá'âa. I-á wí k'úwá'ay ts'ä'i'đã' nataamuupí' waagi'ba namuu.²⁰ Wa'đi Jôesi Tãđá ná'i nan oepáa ikhijépidíbo Christ óede'man nachuu-ídí, hewänbo nãa i' t'ä'ge'i thaa napowa'ã' ihayđiho nãa oepáa k'ayđi napówa gin ungí' i'amídí. ²¹ Heđi Christ i'annin namuđãnhô Jôesi Tãđáví'piye úwíwäyunde'. I'đá Christ nachuu wänbo óewáywówápaa heđá hay'i namúunídí óesóge. Heđiho nãa-á Jôesi Tãđáví'piye úwíwäyunde heđá ítsíkha háa i'đi ungí' wovâykhãmáa'in.

²² In ta'gen háhkan namuu'in ho bñn'a'ginnandi unbí t'aywó'di únmuu'i' wovâyjãa'an, heđiho nãa-á únkođi ta'gendi unbí t'í'úuwín páadé'in bñnsígí-ídí. Heđiho úvíkhãä-í pín ta'gedi bñnsígíhúuwídí. ²³ Wíyá i'âypuýä waagibá ípóe, heđiho nãa-á i' to'wí hãnhay wänbo nachuu-i'pí'ví ây ípóe, wí to'wí nachuu'uví'indá joe. Ginho únpoé Jôesi Tãđáví tun bñnwäyundegíbo'. Ná'i tundá wówá'i-á heđá na'egópoe'opí'-á namuu, Jôesi Tãđáví ta'nin diwe nata'muu waagi. Ginnân natú':

²⁴ I' ahkónuwi táa nakhangí'ô waagibá, t'ãhkí t'owa-áho dihãani,

heđá t'owaví sa'wó'di hääwí-á wá' dínkhangí'ô, i' póví táa jãa nasô'i' nahãani waagi'ba, gá i' táa-á nat'a'dãn, i' póví-á nawãnpithanãnde'.

²⁵ Hewänbo Nanbí Sedó Jôesiví tundá há'to hãnhay wänbo únhãani. Heđi iví hí'-á wovây't'ôe'andi-ãnhô namuu.

2 Heđãnkun, t'ãhkí yã'dãapíkan bñnjoe'ãmí. Wí'úvíhójo'ãmí, paa dívíjánúmáa'in waaginbá wí'ímúunípí, wí'íthúut'ôenípí, heđá pí'wënbí'gedá wí'úvíjãnãkíhí'mã've-ípí. ² Wí hínchã'i ay nats'an'ay-puyã'i nawãap'oda' waagibá, un wá' únkhã'y'ã' hãnhô ída'p'in Jôesiví tun íhãhpúuwí'in. Iví tundá yã'dãa'ídã' únmuu, heđá ná'i tundá unbí pí'nã khó'jé únkw'ôndi wovâykhóekhúumã', heđiho bñnhógidá unbí wäyü-á únkaypúuwí, heđá wovây'aywoení. ³ Hääwí nak'ãagi'i bñndããđi híwó'di namuu'in únhanginpóe waagibá, únhanginpóe wá' háa Nanbí Sedó Jesus unbí'piye hãnhô híwó'di namuu'in.

Háawin Jôesi Tãđáví t'owa dimuu i'gedi ithayyan

⁴ Jesus-á wí wówá'i k'uu waagi'ba namuu, heđi tobá t'owađi óejoegi'an wänbo Jôesi Tãđáđí óede'man, heđá Jôesi Tãđáđí-á báyéki nachã'muu. ⁵ Un wá' wówátsi wovâymgíđiho wówá'i k'uu waaginbá ípóe. Heđiho Jesus-ví'piye úvíhããđi-í, heđãnhô un diweđi Jôesi Tãđá wí méesate waagibá ik'úuwídí i' Yã'dãa'i P'oewããhãã iwe ithaayé-ídí. Heđi iwe un Jôesi Tãđáví'piye úvípimãgi'indá owha' waaginbá ímuu, heđi in Hudíyo owha' hääwí Jôesi Tãđá óemã' waagibá, undá hääwí unbí pí'nã khó'jé bñnmãa'i-á bñnmã', heđi

† Wên k'úwá'ây gi'min in Hudíyo t'owa dâyhãnúnde Jôesi Tãđá óemããníđí heđãnhô inbí t'aywó'di dínmuu'i' ovây'owóje-ídí.

Jesus Christ-di wovâykhãge'dođi ná'i bñnmã'i'đá Jôesi Tãđá óehíhchando'. ⁶ Jôesi Tãđáví ta'nin diwe ná'i tun ûnta'muu háa i' Christ-ví'gedi natú waa:

Bít'ôeyan, naagi wí to'wí dóde'man,

i-á oe Zion diwe dósogekhãmáa. ††

I-á wí k'uu tehpaá bé'đí shánkí natáy'i' waagi'ba namuu.

To'wên iví'piye dívíwäyunde'indá há'to dichãnpúuwí híwóhpí'piye dívíwäyunde'in. ⁷ Heđiho un iví'piye úvíwäyunde'ingí' i-á báyéki nachã'muu, hewänbo in to'wên dívíwäyundepí'ingí'-á ná'in iví'gedi nata'muu:

I-á wí k'uu waagi'ba namuu,

heđi in t'owa-á tewhãtehpaa'in waaginbá-á dimuu.

Heđi tobá ná'i k'uu dâyoegi'an wänbo

i-á i' k'uu ee tehpaá bé'đí shánkí natáy'i waagibá

napóe. ⁸ Heđá ná'in wá' Jesus-ví'gedi nata'muu:

I-á wí k'uu waagi'ba namuu,

t'owa iwe dip'íge'deđi dikanunde'. Ha'wãa dínpo'e'ô Jôesi Tãđáví tun únmuu'in wíđây'a'gindopídí, heđiho i-áho natú nakhã'y'ã' gin dínpuuwí'in.

⁹ Hewänbo unnãnkun in t'owa Jôesi Tãđáđí wovâyde'-mannin ímuu. Undá owha' i' tsondi hay'íđi wovâykw'óđi'in waaginbá ímuu. Undá in to'wên Jôesi Tãđáđí in wé'gen t'owaví'weđi wovâywi'e'in ímuu. Undá in t'owa Jôesi Tãđáví'indã' ímuu, heđãnhô i' shánkí he'en-di hääwí i'an ní'gedi wé'gen t'owa bñnhãngin'ãnnamídí. Jôesi Tãđáđãnkun wovây'tuhkãnnan iví'in ímúunídí, heđi khun diweđi wovâywhahógidí iví sa'wó'di kohthay iwe wovâykw'óđi. ¹⁰ Wáymúu Jôesi Tãđáví t'owa wí'ímúupíwãn, hebo nãa-áho iví'in ímuu. Wáymúu-á Jôesiví sehkanã wíwíntaapíwãn, hewänbo nãa-áho únhanginnã iví sehkanã wovâymgí'in.

Unbí wówátsi Jôesigí'đã' bñnhúuwí

¹¹ Un naagi wáysígí'indá, nãa oepáa k'ayđi unbí k'aygi ta'gendi wí'únmuupí, náwe háy tãhkíđã'mãn ípíyethaa. Heđãnhô kay'índi wãytumãa, ná'i yã'dãapíkan in wé'gen t'owa inbí tú' iwe dichããđi hãnhô dikanda'i-áho wí'úví'ããmí. Gi'bi hääwí-á unbí hãã-áđí ihãnbo'. ¹² Undá ná'in t'owa Jôesiví'piye dívíwäyundepí'inbí jãa íji', heđiho yã'dãa'i wówátsiđã' bñnhúuwí'in únkhã'y'ã'. Gindíđiho tobáhãa híwóhpí úví'o'in ditú' wänbo', in híwó'nin úvíkanhonnin dâymúuní, heđiho owáy Jôesi dínpówa ihayđãho indi kw'áayébo óemã've-í.

¹³ T'ãhkí in nange'in tsonnin dimuu'inbí khómapho' íkwoní'in únkhã'y'ã', heđi gindíđi Nanbí Sedó Jesus bñnhíhchannamí. Háa i' nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i' natsonpoe'ô waa úvíkanhúuwí, ¹⁴ heđá in wé'gen tsonnin wá' bñnt'ôeyaaní, gá indáho ná'i kw'áyewi tsondiđi ovâykw'óđiđãn in t'owa yã'dãapíkan díví'o'in ovây-tuhchããnú-ídí heđá in t'owa yã'dãa díví'o'inbí'gedá híwó dívíhée'ãmíđá. ¹⁵ Jôesi nada' híwó úví'ããmí'in heđãnhô t'owa ánsãapí'in dimuu'in heđá háa

†† Zion-đá Jerusalem bú'ãn namuu.

dívihí'máa'in dínhanginnáhpí'in dimuu'in háabo híwóhpí' wídâymá've-ípi unbí'gedi ditúunídí. ¹⁶ Undá pan wí'ímuupí, hedího pan dimuupí'in waagi'in unbí wówátsi bínhúuwí. Hewänbo íma'p'á'nin íwän-pimuudíbo wí'í'âanípí únkodí'in áy'ingipídíbo yá'dâapíkan úví'âamídí. Nää-á Jôesiví t'ôe'in ímuu, hedího í'g'đá' unbí wówátsi bínhúuwí. ¹⁷ T'âhkí t'owa bín'a'ginhúuwí. In méesate'in tí'úuwín páadé'indá bín-sígíhúuwí. Jôesi-á bín'a'ginmääni. Hedá i nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i wá' bín'a'geeni.

In pant'ôe'in Christ-ví t'ôephade iwedi dihâhpúuwí

¹⁸ Un pant'ôe'in ímuu'in, unbí tsonninbí khómapho' úvípikw'ôení tobáháa wovâytsonmáa wänbo'. In t'âhkí bín'a'geeni, in híwó'nin dimuu'in hedá in ûnp'oe kháapí'in dimuu'indá'ba joe, hewänbo in t'ayjaa'in dimuu'in wá'. ¹⁹ Tobá wên háawên híwóhpí'in wí'úví'apí wänbo wovâyt'ôephadekannadáho', Jôesiví'gedi úví'ánshaamáadi ná'i wâhkan wovây'andi' úvíyá'á'andá, Jôesi-á undá'í nahíhchanpúuwí. ²⁰ Yá'dâapíkan úví'odi wovâywhá'dídi úvíyá'á'andáho', í'gedi wí'úvíjêngihé'e'ámípi. Hewänbo tobá híwó úví'o wänbo wovâyt'ôephadekandodáho', hedá úvíyá'á'andá, Jôesi Tádá undá'í nahíhchanpúuwí. ²¹ Jôesi Tádá'í wovây'tuhkännan iví'in ímúunídí hedânho bín't'ôephadende wänbo úvíyá'á'amí'in íhâhpúuwí, gá Christ wá' ungi' it'ôephadedân. Gindidi wovâyjéye háa únkhây'á' úví'âamí'in, hedí iví ahtaa í'gebá ímú-í. ²² Christ wáymúu wänbo wí'it'aywó'nanpí, hójo wänbo iví sóphogedi wí'ûnpeepí. ²³ Jänákí ôe-hé'e'andi óetunsúu'an dihaydá, in to'wên gin ó'e'annin wí'ovây'tunsúu'anpí. Óet'ôephadekannan dihaydá wí-natúhpí t'ôephadedíba ovây'wáywá'âa-í'in, hewänbo Jôesi Tádá'í mange wí'bo ijoe'an, gá Jôesi Tádá'í'mânho ta'ge natú'dân háa híwó háa híwóhpí wí to'wí í'o'in. ²⁴ Christ-dá phé'win deedi óet'óhtâgek'ú'dí iví tú'dí nanbí t'aywó'di dínho'. Nachuu ihaydá na'in wá' gichuu waagibá gipóe, nanbí t'aywó'di iwedi díweejé-ídi, hedího nää-á nanbí wówátsi ta'ge áyhúuwí'in gínkhây'á'. Christ-ví wâhkandi undá íwówa waagibá ípóe. ²⁵ Wên k'úwá dipedejeji'in waaginbá ímuuwän, hebo nää-á unbí áyí'diví'piyebá íwáypówa, í'dá unbí hâa wovây'áyi'do'.

Háa in dikhóhtsaakw'ó'nin dínkhây'á' dithaaní'in

3 ¹⁻² Un kwiyá' íkhóhtsaakw'ó'nindá wá' wây'tu'ámí, únkhây'á' unbí senä'bí khómapho'gi íkwoní'in. Mađi wáy wên senä'dá Jôesi Tádá'í tun wí'ônwâyunde-pí, hewänbo Jôesi bín'a'gindodi yá'dâa'in ímuudá, unbí wówátsi wovây'múuní, hedí gindidi tobá undá háabo Jôesiví'gedi ítúhpí wänbo in wá' mađi iví'näpiye dívíjäänú-í. ³ Wí'úvíkhâ'á-ípi shánkí sa'wó'nin ímúunídí unbí phó hânho bínkodí'odíbo', háa báyéki há'áwi óeđodi napa'andi úvítóe'odíbo', háa nachä'muu'í' aadi úví'awendedíbo'. ⁴ Gin úví'âamí'wedi unbí pí'ná

khó'jé nakeet'óepí iwe yá'dâa'in ímúuní. Gindidân shánkí sa'wó'nin waaginbá ímúuní. Unbí wówátsi jêngiginpídíbo hedá hanginpi híwó bínhondi, gindidá há'á'gi waa sa'wó'nin ímúuní. Jôesi Tádá-á natú, gin úví'odá, ná'i-á shánkí igí' ûnchä'muu. ⁵ Gindidânkun in hân'oe'in kwiyá' Jôesiví'piye dívíwâyunde'in sa'wó'nin waaginbá dimuu, inbí senä'bí khómapho' dikw'ôndi. ⁶ Sarah wá' ha'wâa ikanhon. Iví sedó Abraham ônt'ôeyande', hedí óet'u'ó' iví tsondi gin. Hedí nää undá yá'dâadâ' úvíkanhondáho hedá khunwôeda'ginpídíbo jashaginpídíbo' íthaadá, undá Sarah-ví a'yûn ímuu waagibá napúuwí.

⁷ Un senä' íkhóhtsaakw'ó'nin wá' únkhây'á' híwó'di hangintandi unbí kwiyá'dádí íthaaní'in. Indá un waagi wídikaypi, hedá wá' in wówátsi nahánde'pí'in Jôesi imá'in indá'í wé'ge bínkhonkhây'máa, hedího únkhây'á' bín'a'geeni'in. Híwó bínmá've-í hedânho híwó únkoedí-ídi wé'ge indá'í úvíjûusu'ámídi.

Híwó íví'âamí tobáháa dít'ôephadekando wänbo'

⁸ Hedá nää-á t'âhkídíbo-á wây'tuhkankhây'máa, únkhây'á' wêhpêe ánshaa'indá' ímúuní'in, wí'ná táyeví'piye ítaachanpúuwí, tí'úuwín páadé'ín ímuu'in waagibá úvímá've-í, wí'ná táye úvísehkanähúuwí, hedá wí'íjêngit'ôenípi. ⁹ Wí to'wídí jänákí wovây'andi háa wovây'tunsúu'andi, híwóhpí'díba wíwínwáywá'âa-ípi, hewänbo Jôesi bín'daa'ámí híwó ô'n'ámídi. Han-nânkun Jôesidi wovây'tu'an úví'â'ámídi, iví'in ímúunídí wovây'tuhkännan dihaydi, hedânho un wá' híwó í'dí wovây'âamídi. ¹⁰ Iví ta'nin diwe ginnân ûnta'muu: Wí to'wí iví wówátsi híhchandi ihúuwí'in nada'í'

hedá híwó'di thaa nada'dá,
wí'únkhây'á'hpí yá'dâapí tun ihé'e'ámí'in
hedá wínahó'jot'ôenípi.

¹¹ Í' yá'dâapí' namuu iwedi íjâa'ámí'in únkhây'á' hedá í' yá'dâa'í namuu'í'dá' í'âamí.

Pín ta'gedi íkhâ'á-í há'á'gi wänbo t'âhkí tsâaginpídíbo iví wówátsi ihúuwídí,

¹² gá Nanbí Sedó Jôesidi in to'wên in ta'ge'in p'ôe í'ge dimännin ovây'áyi'dodân,

hedá inbí jûusu-á há'á'gi wänbo t'âhká ovây't'ôeyande',

hewänbo in yá'dâapí díví'o'indá t'aygi ovây'múunde'.

¹³ Ta'gendi úvíkhâ'á'gedi híwó'dí'dá' úví'ámídi, ti to'wídí wovâywá'ámí? Hedân joe. ¹⁴ Hewänbo tobá híwó'di namuu'í'dá' bín'o wänbo t'owadi wovây't'ôephadekandodáho', undáho híhchan bín-shaa-í. Hedího ha'min t'owa wíwínkhunwôeda'ípi hedá wâhphade wí'úví'áyi'ngimääni'pi. ¹⁵ Hewänbo unbí pí'ná khó'jébo Christ bín'a'ginmääni, hedânho í-á unbí tsondi únmuunídí. Hedí to'wídí wovâytsika'yandi háadân gin úvíwâyunde'in, únkhây'á' íkhây'múuní'in bínthayyámídi. Hewänbo t'ayginpídíbo-á a'gindíbo-á bínhé'e'ámí. ¹⁶ Há'á'gi wänbo t'âhkí únkhây'á' unbí pí'ná khó'jé únhanginnáani'in yá'dâadâ' úvíkanhonnin,

hedânho wí to'wí jänäkí unbí'gedi ihée'an wänbo nawôeda'púuwí iví hí' ünmuudi, gá Christ-ví'piye úvíwäyundeđi yä'dâa'in wówátsi bînhandân. ¹⁷ Tobá híwó úvíkanhon wänbo t'ôephage únpúuwí'in Jôesi natúđáho, ná'indá shánkí híwó'nin namuu bîn-t'ôepaadé-íví'wedí yä'dâapí úví'o'in namuudi.

¹⁸ Wí'ún'ôede-í'pí Christ wá' óet'ôephagekannannin. I-á híwó'diđá' namuu, hewänbo in híwóhpi'in t'owa dimuu'ingí' nachuu. Wáymúuđá' nachuu nanbí t'aywó'di ginmuudi hedânho Jôesi Tádáví'piye díkánidí. Hewänbo tobá iví tú' ônhay wänbo iví p'owəḡḡḡ-á wówá'i ünmuu. ¹⁹ Iví p'owəḡḡḡ-á in wé'gen hân'oe dihánninbí p'owəḡḡḡ-á'pí'piyebá namää, indá dipankw'ôn waaginbá dimuu, heđi Jôesi Tádáví hí' ovâyhangin'annan. ²⁰ Hjä'in t'owa-á Noah-ví wówátsi thaa ihayđiwinbá dimuu. Wa'đi Noah i' kophé hay'i' ipa' ihayđi, Jôesi Tádá in t'owa-áđi báyéki iyá'á'odí ovâytsikha'máa iví'piye dívíwäyú-íđi, hewänbo wíđívít'ôeyandepí. Hedânkun wên chä'ä'điđá' t'owa i' kophé iwe dívíkuu. I' kophé óep'oe'kê' ihayđi kháve ihayđá' dívíwówahahógi. ²¹ Heđi hjä'i p'oe-á i' p'oe wovây'óp'oe'andi' waagi'p'ba namuu. Nää-á wovây'aywonde ná'i p'ó'p'oe'kandi unbí tú' khä'pí wovây'owíđindediđá' bá joe, hewänbo Jôesi Taa bînda'máadân wovâykhäge'namíđi únhanginnánidí unbí t'aywó'di ünmuu'i wovâyjää'annin, heđi Jesus Christ nawáywówápóedího wovây'aywonde'. ²² I-á nawáywówápóe ihayđá makówápiye napee, heđi nää-á Jôesi Tádáví ko'đingédí na'án. Iwedího t'ähkí in makówáwin t'ôepa'á'indá heđá in to'wên tsonkhuu dâymáa'indá t'ähká ovâytsionmáa.

Gínkhây'ä' Jôesigí'đá' nanbí wówátsi äyhúuwí'in

4 Heđiho Christ iví tú' iwe it'ôephagedi, háa na'ánshaamuu waa un wá' únkhây'ä' í'ánshaamúuní'in hedânho shánkí ikay-íđi, heđá íkhây'úuní bîn-t'ôepaadé-íđi. Wí to'wí Christ-ví'piye iwäyunde'i' iví tú' iwe it'ôephagedá wíyá wínada'pí it'aywó'namí'in. ² Heđiho nää iwedi wa'đi nää oepáa k'ayđi unbí wówátsi bînnon dihayđi, i' t'aywó'di in wé'gen t'owa inbí tú'đi dikanda'i wí'únkhây'ä'hpí úví'ä'amí'in, hewänbo háa Jôesi Tádá nada' waagân úvíkanhúuwí. ³ Híwóhay thaa unbí wówátsi phade iwá háa in wé'gen t'owa Jôesi dâytaapí'in díví'o waagibá úví'owän. Wên tsé waagibá íjiwän, heđáhá' háa unbí tú'đi íchanpóe waagidá' úví'owän. Íháapoe'owän, heđá wé'gen t'owa-áđá úvíwé'ge'owän bînwanpisu'wá-íđi heđá wíyá ha'wäagi'i' t'aywó'di úví'ä'amíđi. Hjä'wí bínkhíjé'i' unbí jôesi ünmuu waa bínchä'á'i-á unbí a'gin bínmawän, ná'i-á Jôesi Tádá nakhä'apóe. ⁴ Heđi nää-á in t'owa Jôesi Tádá dâytaapí'indáđibá wíyá wí'úvít'aywó'dopíđi, indá wíđinhanginnáhpí háa díví'ánshaa'ámí'in, heđânkunho jänäkí t'ámäge unbí'gedi dívíhée'o'. ⁵ Hewänbo wáy wí thaa-áho Jôesi Tádáví páadépiye diwin dihayđi i'đi ovâytsika'yä'amí háadí gin díví'o'in. Hây napóe ihayđi i-

áho t'ähkí t'owa ovâykeekw'ôení háa híwó háa híwóh-pí díví'o'in, in diwówáji'indá in ho dichuu'indáđi. ⁶ Jôesi Tádáví híwó'di tundá in ho dichuu'in wänbo ovây't'ôe'an, heđiho tobá ovây'tuhchänugi inbí tú' dínchumuu wänbo, t'ähkí t'owa dínpo'e'o waagibá, inbí p'owəḡḡḡ-áho dínwówáyëëni, Jôesi Tádá nawówáji' waagibá.

Gínkhây'ä' hjä'wí Jôesi Tádáđi dí'mä'i' äy'äyngi'ámí'in

⁷ Hanwaapíđi'bo ná'i nan oepáa nakhangí'o. Hedânkun t'ähkí háa úvíkanhonnin úví'äyngi'ámí, heđá íkhây'úuní híwó úvíj'úusu'ä'amíđi. ⁸ Ná'indá shánkí nachä'muu: Pín ta'gedi wí'ná táye úvísígíhúuwí, gá t'owa bînsígíđá báyéki inbí t'aywó'di bîn'owójéndedân. ⁹ Híhchandi unbí k'aygi wí'ná táye úvísígíhóení. ¹⁰ Jôesi Tádáđi t'ähkí'đi'bo wí'inbo magan wovây'mági, heđiho ná'i magandi wí'ná táye úvíkhäge'húuwí. Gindíđiho ná'i wovây'mági'i'đi híwó úvíkanhúuwí, tobá hjä'wí namúuní wänbo'. ¹¹ Gá ginnân: Wí to'wí híwó nahí'háđi, Jôesi Tádáví tunnân t'owa ovây't'ôe'ámí. Wí to'wí nat'owakhäge'há'i-á únkhây'ä' ovâykhäge'-namí'in gá Jôesi Tádádân kay óemädân gin i'ámíđi. Gin úvíkanhúuwí t'ähkí t'owa dínhanginnánidí Jesus Christ namuudânkun gin úví'o'in, heđiho Jôesi Tádá-á kw'áayébo dâymá've-í. I-á ta'gendí hay'i namuu, heđá báyéki kay-á imáa, heđi iví tsonkhuu-á hânhay wänbo há'to únhá'ani. Hamân.

In to'wên Christ-ví'in ünmuu'in dâyt'ôephagekhây'máa

¹² Un naadi wáysígí'in, tobáháa báyéki bîn-t'ôephagededí phaa i'ge ímân waagibá íchä' wänbo', wí'ítsikapúuwí'pí, "Háadân naa gin dínpo'e'o?" Wí'ítú'pí'pí, "Naa ó'ân ná'i dínpo'e'o'i-á há'to dín-púuwí'in." Ná'i-á wovây'tayi'nídânho únpo'e'o. ¹³ Undá wí'inbo hí'ingín bînt'ôephagede Christ it'ôephage waagibá, heđiho bíhíhchanpuwave gin únpo'e'odí. Hedânho wáy wí thaa háy'ú hay'i i-á namuu'in nakeep-óe ihayđiho shánkí wänbo íhíhchanpúuwí. ¹⁴ Christ-ví'in ímuuđi'bo t'owa jänäkí unbí'gedi dívíh'ímáa wänbo bíhíhchanpuwave, gá Jôesiví P'owəḡḡḡ i' shánkí hay'i namuu'i-á undáđibá hjä'đi wänbo t'ähkí najíđân. ¹⁵ T'owat'akhänu'in, háa sänmin, háa yä'dâapí'kannin wí'ímúuní'pí, heđá wây-á t'owaví äyngi wí'únwó'náhpí eeje wí'úvítomá've-í'pí, heđânho wíwovây-tuhchänut'ôephagekannamí'píđi. ¹⁶ Hewänbo Christ-ví'piye úvíwäyundeđi'bo wovây't'ôephagekandodá, wí'íwôeda'-í'pí. Shánkíđi Jôesi Tádá bínkú'đaa'ámí gá in wé'gen t'owadi Christ-ví t'owa ímuu gin wovây-tú'andân.

¹⁷ Ihayđiho naná Jôesi Tádáđi t'owa háawin dimuu'in ovâykeekw'ôeníđi, heđi iví t'owa ünmuu'in páadé gin ovâykhây'máa, indá iví k'aygiwin waaginbá dimuu. Heđi in iví'in ünmuu'in t'owa wänbo gin ovâykhây'máadá, in to'wên iví híwó'di tun ônwäyunde-

pí'in dimuu'in shánkí báyéki kháa'in dínpuuwí. ¹⁸ Jôesi Tádáví ta'nin diwe ûntû':

To'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhon wânbo kháa'in dínpuuwí,

hedího to'wên Jôesi Tádá dâya'ginmähpí'in hedá t'aywóhkannin dimuu'indá shánkí p'ándíki wânbo dâypaadé-í. ¹⁹ Hedânkun tobá Jôesi Tádá natú wânbo bînt'ôepaadé-í gin, hâđđi wânbo t'âhki híwó úvíkanhúuwí, hedá iví mangá pín ta'gedá úvímâáni. I-á i' wovâykhíjé'i' namuu, hedí háa iví tun imági waa hâđđi wânbo t'âhki i'o'.

Peter-di ovâyrumakhe'o' in méesate'in tsonnindáđi in e'nündáđi

5 Nää-á un méesate'in tsonnindá wâyhée'ámí. Naa wá' méesate'i tsondi'ba omuu. Naadá Christ nachuu ihayđi dómû' it'ôephadendedi, hedí naa wá' i' sa'wó'di hâđđi Christ-di dipâkhâymaa'i' donkhonkhâymaa. Hedânho pín ta'gedi ná'in wây-tukankhâymaa: ² Jôesi Tádáví t'owa unbí mange bîn-mâa'indá k'úwá waaginbá dimuu, hedá undá inbí áyí'nin waaginbá-á ímuu. Hedânho bîn'âyíngihúuwí únwânpikhây'ăđiđá'ba joe, hewânbo ida'dân. Wí'íchă'hat'aa-ípi, hewânbo híhchandi bînkăge'namí. ³ In to'wên unbí mange wovâymăgi'in bîn'âyíngi'ámíđi wíwîntsonchănumă've-ípi, hewânbo un wovâymúndedi háa íthaa waagiđi bînâyye-í híwó inbí wówátsi dâyhúuwíđi. ⁴ Christ-á i' k'úwá áyí'di p'ó'đéđi' waagi'ba namuu. Hedí híwó igí' úvít'ôemáadá, owây nawáypówá ihayđi i' únt'anmuu'i' bînhóeni, hă'i-á hânhay wânbo sa'wó'di namúuní hedá há'to nahăani. ⁵ Hedí un wé'gen méesate'in shánkí ts'ăamin ímuu'indá, háa in méesate'in tsonnindi wovâytu'an waa bînt'ôeyaani. T'âhkíđiđi háa wí'ná táye úví'o'in jêngiginpíđiđi bîn'ámí, gá Jôesi Tádáví ta'nin diwá ginnân ûntû'dân:

In dijêngit'óe'indá Jôesi Tádáđi ovâyjoegi'o', hewânbo in dijêngit'óepi'in dimuu'indá iví sígísehkană-á ovâyma'. ⁶ Hedânkun Jôesi Tádáví

páadépiye áagé úvípikw'ôeni, gá iví tsonkhuu-á báyéki hay'in únmuuđân, hedí híwó' dihayđi únnândiho i'đi-bo kw'áye wovâykw'ôeni. ⁷ Báyéki áyíngi bîn-máadá wí hé un bîn'íhon waagi'ba namuu. Hewânbo ná'i áyíngi-á Jôesi Tádáví mange bînjoe'ámí, hedânho i'đi wovâyjâa'ámíđi, gá i'đá wovây'âyíngi'ámí'in nada'dân.

⁸ Hâđđi waa áyíngiđi íyêeni, yó'in waagin wí'ímúunípi, gá i' Penísendi-á unbí hânbi únmuuđân hedí hâđđi wânbo t'âhki itséemáa wovâywă'ámíđi. Wí khân nahăsendi wí to'wí óek'o'íđi natuwăyi'i' waagi'ba namuu. ⁹ Wíwînmâáni'pi i'đi wovây'taaníđi, hewânbo pín ta'gedi Jôesi Tádáví'piye úvíwăy'ubé-í. Wí'ún'ôede-ípi náa oepáa k'ayđi t'âhkă wây-á t'í'úuwîn páadé'in únk'ó'nin un waagibá t'ôephade dâypadende'in dimuu. ¹⁰ Wí háy tăhkíđă'mân bînt'ôephadêkhâymaa, ihayđáhă' Jôesi Tádáđiđi hâđđi úntáy'i t'âhki wovây'mâáni, i'đi wovây'téegik-wînkăhăge'namí, wovâykay'ámí, hedá wên tepú waagi'ba unbí wówátsigí' wovây'mâáni. Jôesi Tádá-áho t'âhki iví sígísehkană na'in díma'i namuu, hedí idá wovây-tukănnan iví'in ímuuníđi he'ennin wovây'paa-íđi, i-á hânhay wânbo t'âhki báyéki hay'i namuu waagibá. Christ-áđi wí'đă' ímuuđiho ná'in ún'poe'o. ¹¹ Jôesi Tádá-á báyéki tsonkhuu imáa, hedí iví kay-á hânhay wânbo wí'únhândepí. Hamân.

Peter-di ovâysengit'uan

¹² Silas-dá naa díkhăge'nan ná'in ta'nin'ay wâyta'namíđi. Naa dînhanginná i-á nanbí t'í'úu páadé'i gínmuu'in hâđđi waa háa únkăy'ă' waa ikanhondi'. Naadi wâyta'do wâykweewaasenwaat'ámíđi, hedá háy'ú naa dînhanginná'nin Jôesi Tádáví ta'gennin sígísehkană i'gedi wâytu'ă'ámíđá, hedího téegí t'aagi iwe úvítsăsa'í.

¹³ In Babylon bú' iwe'in méesate'in t'owadi inbí sengitun wovâysan, indá un waagibá Jôesi Tádáđi ovâyde'man. Mark-di wá' wovâysengit'uan, i-á naví ay dînmuu waagibá dóchăă. ¹⁴ Wí'ná táye úvísígsengit'ă'ámí. Un Christ-ví'in ímuu'indá ánshaaginpíđiđi íkwoní.

1 JOHN

John ita' do' i to'wi In Tụụ kin nakhawá'iv'gedi

1 I to'wí hán'oe ts'anpáadebo nayi'iv'gedi naadi wâyta'do', i-á in Tụụ kin nakhawá, hedá in wówát-si napäyi'i-ân namuu. Háa i natú'in git'oe, hedá na'in-bí'piyá nakeepóedí na'inbí tséedíbo-á âypimû', hedá na'inbí mandidá âytäge. ² Ná'i nawówátsipäyi'i' na-keepóe ihaydi âymû', hedá háa iv'gedi na'in gihâhpóe'i-á wé'ge'in t'owa âyt'ôe'o'. Ná'i in wówátsi nahándepe'in napäyi'iv'gedi wâytumáa, i-á Yôesi Tádá-ádí na'ân, hedá na'inbí'piyá ipikeeyan. ³ Háa âymû'in hedá háa iv'wedí git'oe'indá un wá' wâytumáa, hedânho un wá' únhanginpúwídí, hedá undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge âyhúuwídí. Hedí ta'gendi Yôesi Tádá-ádí hedá iví ay Jesus Christ-ádí na'in-bí wówátsi âyhon. ⁴ Hedího ná'i hăăwí i'gedi unbí'piye' wâyta'do' hedânho un wá' t'âhkí híhchan bînmá've-ídí.

Yôesi Tádá-ádí gimuudá há'to ívít'aywó'kanhúuwí

⁵ Ná'i hí' năă wâytukankhây máa'i-á Yôesi Tádáví ay Jesus Christ-ví'wedí git'oe'i namuu. Yôesi Tádá-á wí kohthay waagi'ba namuu, hedá wáyge wânbo wí'únhkhuunáhpí. ⁶ Yôesi Tádá-ádí na'inbí wówátsi âyhondi gitúdáho', hewânbo wa' t'aywó'di i'gebo gimándáho', íwíwânpihōeyó'o', hedí khụ eedí waagibá giyidi in ta'gen namuu'indá wí'âyhonpí. ⁷ Hewânbo nakohtayná' ni'ge Yôesi Tádá na'ân diwe giyidáho', undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge gínmuu, hedá iví ay Jesus-ví ún'p'oe ich'áa'idá dí'owídí na'inbí t'aywó'di t'âhkí dînyâa'o'.

⁸ Na'in wên t'aywó'nin wânbo wí'ây máapí gin gitúdáho wí'bo íwípíhōeyó'o', hedá na'inbí pí'ná khó'yé-á in ta'gendá wí'ây máapí. ⁹ Hewânbo Yôesi Tádáví'piye' ívít'aywó'dihăătsi'andáho', idá na'inbí t'aywó'di gínmuu'i dín'owóyé-í, hedí i yă'dáapíkan ívít'andi' dînyâa'ámí, gá iví tų imăgi waa i'odân, hedá i-á híwó'dă'ba i'o'. ¹⁰ Yôesi Tádá ho natú na'in t'owa t'âhkí ívít'aywó'do', hedího wáymûu wânbo wí'ívít'aywó'nanpí gin gitúdáho', kindidá Yôesi Tádá ihōeyó'an waagibá gitú', hedá iví hí' na'inbí pí'ná khó'yé wí'ây máapí.

2 Naví áyyăă, ná'i hăăwí i'gedi wâyta'do' hedânho wí'úvít'aywó'nâamípídí. Hewânbo wí to'wí it'aywó'nandáho', wí to'wí ún'ân Yôesi Tádáví páadepiye' igí' i'aywondaa'ámídí, i-á Jesus Christ i t'âhkí híwó'di namuu. ² Hedí i-ân iví wówátsi imăgi na'inbí t'aywó'di

dín'owóyé-ídí, hewânbo na'inbí'đă'ba yoe, t'âhkí t'owaví t'aywó'di dínmuudân.

Yôesi Tádá âytaadá iví tsontų ây'a'ginnamí

³ Hândiđan gínhanginnání ta'gendi Yôesi Tádá ây-taa'in? Gá iví tsontų únmuu'i' ây'a'gindodân. ⁴ Wí to'wí Yôesi Tádá óetaa gin natúdí hewânbo iví tsontų wí'ôn'a'gindopídá, i-áho wí hōeyó'i namuu, hedá in ta'gen namuu'in iví pí'ná khó'yé wí'imáapí. ⁵ Hewânbo to'wídí Yôesi Tádáví tų únmuu'i' ôn'a'gindodá ta'gendi pín ta'ge haydi óeséegí, hedí kindidân gínhanginná i-ádí gimuu'in. ⁶ Hewânbo to'wên ditú'nin Yôesi Tádá-ádí dimuu'in, indá dínkhây'ă' inbí wówátsi dâyhúuwí'in Christ iví wówátsi iho' waagibá.

⁷ Un wâyséegí'in, ná'in tsontų natú'nin ívíséegíhúuwí i'gedi wâyta'do'in ts'áamin wínamuupí, indá in páadéđíbo bînmáa'in namuu, i hí' ho ít'oe'ibá namuu. ⁸ Hewânbo ná'in tsontų năă wíyá wâyta'dodí ts'áamin waagi'inbá namuu, gá ây'a'gindodáho i khų nakhannmân waagibá gínpo'dân, hedá i kodí'di ko namuu'i-áho nakeepo'. Ta'gendi Christ ná'in tsontų-á i'a'ginnan, hedá un wá' bî'n'a'gindo'.

⁹ Wí to'wí nakohtayná' ni'ge iví wówátsi ihon gin natúdí, hewânbo iví tí'úu páadé'i it'aydá, i-á wa'di khų i'gebo nayi'. ¹⁰ To'wên ná'in tí'úuwin páadé'in dâyséegí'in, indáho nakoná' ni'ge diyí', hedího inbí pí'ná khó'yé hăăbo in ta'ge'in p'ôe iwedí ovây-hânge'ámí' i' wíđây máapí. ¹¹ Hewânbo wí to'wí iví tí'úu páadé'i' it'aydá khų iwebo na'ân. I-á khų i'ge nayidi wí'únhanginnáhpí wépiye' namännin, gá wí tsí't'aa'i waagibá únhkhuunândân.

Háa in wé'ge'in t'owa Yôesi dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waa in t'owa i dâyséegí'in wíđínkhây'ăhpí ovâyhi'ámí'in

¹² Naví áyyăă, naadi wâyta'do' gá Christ i'annin namuudi unbí t'aywó'di únmuu'i wovây'owóyedân. ¹³ Un tádá'indá, naadi wâyta'do' gá i to hán'oe ts'anpáadebo nayi'i' bîntaadân. Un e'núndá, wâyta'do' gá i Penisendi ho bînt'andân.

¹⁴ Un áyyăă ímuu'in, wâyta'nan gá Yôesi Tádá bîntaadân. Un tádá'indá, naadi wâyta'nan gá i to hán'oe ts'anpáadebo nayi'i' bîntaadân. Un e'núndá, wâyta'nan gá undá ikaydân, hedá unbí pí'ná khó'yé-á Yôesi Tádáví hí'-á kay'indidá bînmáa, hedá handidá i Penisendi-á ho bînt'an.

¹⁵ Wíwovâyhí'ámípi unbí wówátsi bînhûuwídí háa in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waagibá, heđá i yä'dâapí' hääwí indá ovâyhí'andi-á wíwovâyhí'ámípi. Wí to'wí ná'i híwó'pí' namuu'í' óe-hí'andáho Yôesi Tádá pín ta'ge hayđi wí'óeséegípi. ¹⁶ Kinnân in Yôesi Tádá dâytaapí'in díví'o': Haa inbí túu'ú iwe diwânpichaa waagi kaygí'di díví'ámí'in dida', heđá hääwí t'âhkí dâymû'i-á wá' kaygí'di-á dida', heđá inbí hääwí shánkí híwó'di dínmuu waagi dichaađi dívíyêngí'o'. In Yôesi Tádá dâytaapí'innânho ha'wâa díví'o', hewânbo kí'bi tsiyekandá Yôesiví'wedí wína'âh-pí. ¹⁷ Haa ná'in Yôesi Tádá dâytaapí'in díví'o' waa dínkhangít'óe, heđá t'âhkí ná'i híwó'pí' hääwí kaygí'di dida'i-á wá' nakhangít'óe. Hewânbo to'wên háa Yôesi Tádá natsonpo' waa díví'o'indá hânhay wânbo t'âhkí diwówáyêñi.

Christ-ví hânbi ho na'â'

¹⁸ Navi áyyâä, náaho i t'â'gi thaa tso'wa na'â'. Wovây-tu'anho Christ-ví hânbi na'â', heđi náabo báyéki kí'min dikeepo'. Kin napo'di gínhanginná náaho i t'â'gi thaa tso'wa naná'nin. ¹⁹ Ná'in t'owađá ta'gendi na'in-bí'näpiye'in wídimuupídí na'in díyoe'an. Na'in-bí'näpiye'in dimuudáho, na'indáđíbo dívíwóyí'niwân. Hewânbo indá na'in díyoe'an dihayđi nakeepóe wí' wânbo in diwedí na'inbí'näpiye' wínamuupí'in.

²⁰ Hewânbo undá in waagi'in wí'ímuupí. I to'wí shánkí híwó'di namuu'ídi i Yä'dâa'i P'owêaahâđi wovâyâmági, heđiho un t'âhkí in ta'gen namuu'in únhanginná. ²¹ Nađi ná'in ta'nin wâyta'do gá in ta'gen namuu'in únhanginnândân, únhanginnáhpídá yoe, heđá wá' únhanginná wí to'wí in ta'gen natú'di-á wí'i-hôeyó'opí'in. ²² To-an wí hôeyó'i namuu? Gá wí to'wí natú'di-ân Jesus-á wínamuupí'in i to'wí Yôesi Tádáđí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. Wí to'wí ha'wâagi'i namuu'íđá wí'gíndíbo Yôesi i Tádá-áđí heđá iví ay-áđí ovânyoegi'o', heđiho Christ-ví hânbi' namuu. ²³ Wí to'wí natú'dí Jesus-á Yôesi Tádáví ay wí'únmuupí'in, i-á Yôesi Tádá wânbo iví pí'ná kó'yé wí'imáapí. Hewânbo wí to'wí natú'dí Jesus-á Yôesi Tádáví ay únmuu'indá Yôesi Tádá wá' iví pí'ná kó'yé imáa.

²⁴ Hewânbo undá hääwí páadé úvít'sanwhâyü ihayđi-bo' it'oe'i' únkhây'â' unbí pí'ná kó'yé bînmá've-i'in. Han úví'odáho Yôesi Tádá-áđí heđá iví ay-áđí wé'ge ímúní. ²⁵ Heđi Yôesi Tádáví ay-á iví tų imági in wówátsi nahándeipí'in na'in dípägít'óe'in.

²⁶ Wáy wên t'owa dida' in ta'gen namuu iwedí wovâyâa'ámí'in, heđânkun ná'in ta'nin wâyta'do'. ²⁷ Hewânbo Yôesi Tádáđí i Yä'dâa'i P'owêaahâđi wovâyâmági, heđá unbí pí'ná kó'yébo bînmáa, heđiho wí'úntáypí wíyá to'wídí Yôesiví'gedí wovâyhá'ámíđí, gá i Yä'dâa'i P'owêaahâđá hääwí t'âhkí wovâyhá'odân, heđi i hääwí wovâyhá'o'i-á ta'gen namuu, wên hôeyó wânbo wínamuupí. Heđiho únkhây'â' Christ-áđí wé'ge

ímúní'in, háa i Yä'dâa'i P'owêaahâđi wovâyhá'an waabá.

²⁸ Navi áyyâä, háa otų waa Christ-áđí wé'ge únkhây'â' ímúní'in, heđânho owáy i wíyá nakeepóe ihayđi wí'íkhuwôeda'ípídí, heđá wôeda'di iví'wedí wí'úvikaakwomá've-ípi. ²⁹ Únhanginná Christ-ân híwó'dá' i'o'in, heđiho únhanginná wá' t'âhkí to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonnindá Yôesi Tádáví'wedí di'ây-puyä'in.

In Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'indá Yôesi Tádáví ây dimuu

3 B'ánshaa'an Yôesi Tádáđí na'in báyéki díséegi'in, heđi báyéki díséegídânkun iví ây kin dítų'o'. Heđi ta'gendi iví ây-ânkun gimuu. Heđiho in to'wên Yôesi Tádá dâytaapí'in dimuu'indá wíđínhanginnáhpí háaw-in gimuu'in, háawi i namuu wânbo wíđínhanginnáhpídí. ² Un wâyséegi'in, tobá náa Yôesi Tádáví ây gimuu wânbo', wa'di wínahanginnáhpí háawin gipuwagít'óe'in. Hewânbo ná'indá gínhanginná: Christ nawáy'âä ihayđá i waagi'inbá gipúwí, gá ta'gendi háawi i namuu waagi âymúníđân. ³ To'wên t'âhkí ná'in napúwí'in pín ta'ge hayđi dâytsíkha'máa'indá yä'dâapíkan t'âhkí iwedí dívíyâa'o', háa Christ iwedí iyâa'an waagibá.

To'wên Yôesi Tádáví ây únmuu'in wíđívít'aywó'kanhon-pí

⁴ To'wên t'âhkí dívít'aywó'kanhonnindá Yôesi Tádáví tsontų dâyyoegi'o', heđi iví tsontų ônyoegi'andáho t'aywó'ninno namuu. ⁵ Únhanginná Christ ho náa oepáa k'ayđipiye' na'âä'in t'owa t'âhkíwí t'aywó'di ovâyâa'ámíđí, heđi i-á wên t'aywó'nin wânbo wí'imáapí. ⁶ To'wí wânbo Christ-áđí nayí'i-á wí'it'aywó'kanhonpí, hewânbo wí to'wí t'aywó'kanhondi-á háawi Christ namuu'in ta'gendi wínaka'póyá'pídá ta'gendi wí'óetaapí.

⁷ Navi áyyâä, to'wên hääđi waa in ta'ge'in p'ôe i'ge dimännindá'mân inbí wówátsi ta'ge dínmuu, Christ-ví wówátsi únmuu waagibá. Heđiho wí'úvímâänípí to'wídí wânbo in ta'gen namuu iwedí wovâyâa'ámíđí. ⁸ Penísendi páadé iwedíbo' it'aywó'kanhon, heđiho to'wên hääđi waa dívít'aywó'kanhonnindá Penísendi-ví'in dimuu. Heđi Penísendiví tsiyekan ônhánú-íđí-ânkun Yôesi Tádáví ay náa oepáa k'ayđipiye' na'âä. ⁹ Wí to'wí ta'gendi Yôesi Tádáví'wedí na'aypuyä'i-á wí'it'aywó'kanhonpí, gá Yôesi Tádáví'wedí wówátsi ts'âamin ikê'dân, heđiho Yôesi Tádáví'wedí na'aypuyäđi wí'únkoedípí hääđi waa it'aywó'dikanhûuwídí. ¹⁰ To'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonpídí háa inbí t'í'úuwín páadé'in dâyséegípidí Yôesi Tádáví'in wídimuupí. Heđi kindíđânho nahanginná wé'in t'owa Penísendiví ây únmuu'in heđá wé'in Yôesi Tádáví ây únmuu'indá.

Yôesi Tádávi ây ûnmuu'in dívíséegímáa

¹¹ Ná'innân namuu in hí' ít'oe'in páadé iwedibo?: Gínkhây'ä? wí'ná táye ívíséegíhûuwí'in.

¹² Wígínkhây'ähpí Cain waagi'inbá gimúní'in. I-á i Penísendiví' ûnmuu, hedânkun iví tí'ûu ihay. Hedí háadan Cain-di óehay? Gá iví tí'ûu-á iyä'dâakanhondân, hewänbo i-á híwó'pídä? i'o'.

¹³ Hedího tí'ûuwín páadé'in, in Yôesi Tádá dâytaapí'indi wovây't'aydáho?, wí'ítsika'yêenípí, "Háadan hêe dít'ay?" ¹⁴ Na'inbí tí'ûuwín páadé'in âyséegídího gínhanginná chu'in waagi'inbá gimú'de wänbo nää-á in wówátsi ts'aamin âymáa'in. Wí to'wí iséegímáapí'-á wa' chu'i waagi'babá namuu. ¹⁵ To'wên inbí tí'ûuwín páadé'in dínmuu'in dâyt'ayhonnindá t'owa t'akhänu'in waagi'inbá dimuu, hedí un únhanginná wí to'wí nat'owat'akhänu't'óe'i-á in wówátsi nahánde'pí'in wí'imáapí'in. ¹⁶ Christ iví wówátsi na'in gimuu'di imági, hedânkunho gínhanginná háawin in kodí'nin séegí namuu'in. Hedího na'in wá' gínkhây'ä? gikhây'múní'in na'inbí tí'ûuwín páadé'ingí'-á na'inbí wówátsi âymäänídí.

¹⁷ Wí to'wí híwó' hay hääwí iví wówátsi i'amígí' ûnk'ôndá, hedí iví tí'ûu páadé'i hääwí ûntáydí imúndedí, hewänbo wa'đi iví pí'ná khó'yé wínasehkanä-taachanpo'pídí óekhägé'namídí, ti ná'i to'wí ta'gendí Yôesi Tádávi séegí iví pí'ná khó'yé imáa? Hedân yoe.

¹⁸ Naví áyyä, séegí i'gedí wí'íwänpídahí'má've-ípi, hewänbo híwó'di hääwí iví'odibo' âykeeyamí in ta'gen-nin séegí âymáa'in.

¹⁹⁻²⁰ Hedí in séegí âymáadáho gínhanginná in ta'gen namuu'in wá' âymáa'in, hedá hääđi wänbo Yôesi Tádávi'piye' ívibée ihaydá áyngípídíbo na'inbí pí'ná khó'yé gichä-í. Ma'đi wáyyedí gichäa idí dí-tuhchänukhây'máa waagi, hewänbo Yôesidá na'inbí shánki hay'i namuudi na'inbí ánshaa únhanginná, hedího i-á únhanginná ná'in séegí âymáa'in, i-á hääwí t'ähki únhanginná.

²¹ K'ema'in, Yôesidí wídítuchänukhây'máapí'in na'inbí pí'ná khó'yé gichäadáho?, iví'piye' ívibéedí há'to gikhuwôeda'í, ²² hedí hääwí namúní wänbo âydaa'andi-á âyhónde?, gá iví tson'tu ay'a'gindodân hedá háa iví'o'indídá âyhíhchandodá. ²³ Hedí ná'innân iví tson'tu ûnmuu: Gínkhây'ä? iví ay Jesus Christ-ví'piye' ívíwhâyú-i'in, hedá idá díyôn waagibá wí'ná táye-á ívíséegíhûuwí. ²⁴ To'wên Yôesi Tádávi tson'tu ô'n'a'ginhonnindá i-áđi wé'ge dimuu, hedá i-á indáđibá namuu, hedí ná'in gínhanginná gá iví Yä'dâa'i P'oe-wäähäa dímagídän.

In to'wên ditû'nin i Yä'dâa'i P'oe-wäähäa dâymáa'indá bîntayí'ní

4 Un wâyséegí'in, t'ähki to'wên ditû'nin Yôesigí' dívíhée'o'in wí'úvíwhâyú-ípi. Páadé bîntayí'ní únhanginpúwídí tigú ta'gendí Yôesiví P'oe-wäähäa

dâymáa'in, gá báyékí dihôeyó'in wáyyé t'ähki dik-w'ôndân, indá Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu gin ditû'.

² Wâytykankhây'máa hádídí únhanginnání'in háa Yôesiví P'oe-wäähäa dâymáa'in háa yoe: To'wên t'ähki t'owaví páadépiye' ditû'nin Jesus Christ i nat'owapaa'iví'piye' dívíwhâyunde'indáho Yôesiví P'oe-wäähäa dâymáa. ³ Hewänbo to'wên t'ähki Jesus-ví'gedí han wídívihí'máapí'indá Yôesiví P'oe-wäähäa wídâymáapí. In to'wên kí'min dimuu'in Christ-ví hánmin waagi'inbá dimuu. Ho wovây'tu'an ná'in kí'min dikä'äggít'óe'in, hedí nää wéngé t'ähki diyiho'.

⁴ Naví áyyä, undá Yôesi Tádávi'in ímuu, hedí to'wên hôeyóđi ditû'nin Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu'indá bînt'anho?, gá i Yä'dâa'i P'oe-wäähäa unbí pí'ná khó'yé bînmáadân hedí i-á shánki nakay i Penísendiví'wedí, ná'i Penísendi-á in Yôesi Tádá dâytaapí'inbí pí'ná khó'yé dâymáa. ⁵ Ná'in hôeyó'in dimuu'indá Yôesi Tádá dâytaapí'indá? dimuu, hedânho in wé'ge'in Yôesi Tádá dâytaapí'in dimuu'in waagibá dívíhée'o', hedá in t'owa dâyt'óyande'indá Yôesi Tádá dâytaapí'in wá' dimuu. ⁶ Hewänbo na'indá Yôesi Tádávi'in gimuu, hedího in to'wên i dâytaa'indi na'in dînt'óyande', hewänbo in to'wên iví'in dimuupí'indá wídînt'óyande-pí. Handidân gínhanginná wé'in in ta'gen dívíhée'o'in dimuu'in hedá wé'in in hôeyóđä? dívíhée'o'in dimuu'indá.

Yôesi Tádá iví ây ûnmuu'in iséegí, hedânho indá wá' dínkhây'ä? wí'ná táye dívíséegíhûuwí'in

⁷ Un wâyséegí'in, wí'ná táye ívíséegíhûuwí, gá in séegí Yôesi Tádávi'wedí na'ädân, hedí to'wên t'ähki in séegí dâymáa'inda Yôesi Tádávi'wedí dí'âypu'yä, hedá Yôesi Tádá-á dâytaa. ⁸ Yôesi Tádá-á naséegít'óe'i namuu, hedího to'wên dâyséegíhonpí'indá Yôesi Tádá wídâytaapí. ⁹ Kinnân Yôesi Tádáđi dínkeeyan díséegí'in: I-á iví wí' ayđä? ûn'ándi' isan nää oepáa k'ayđipiye' hedânho in kodí'nin wówátsi dímagídí. ¹⁰ Kindidân gínhanginná háawin in séegí namuu'in: Tobá na'indi Yôesi Tádá wí'âyséegípí wänbo?, idá na'in díséegídí iví ay nää oepáa k'ayđipiye' isan iví wówátsi imäänídí na'inbí t'aywó'di gínmuu'i dîn'owóyé-íđi.

¹¹ Un wâyséegí'in, ha'wäagidí Yôesi Tádáđi na'in díséegídänho na'in wá' gínkhây'ä? wí'ná táye ívíséegíhûuwí'in. ¹² To'wídí wänbo hânhay wänbo Yôesi Tádá wí'óemú'pí, hewänbo wí'ná táye ívíséegídá i-á na'indáđi namuu, hedá iví séegí idí dímagí-i-á na'inbí pí'ná khó'yé gínsômä'.

¹³ Kindidân gínhanginná Yôesi Tádá-áđi wé'ge gimuu'in hedá i-á na'indáđá: Idí iví Yä'dâa'i P'oe-wäähäa dímagí. ¹⁴ Hedá wá' âymú' iví ay isannin t'ähki t'owaví aywondi dínmúnídí, hedího i'gedí t'owa t'ähki âyt'óe'o'. ¹⁵ T'ähki to'wên in t'owaví páadépiye' ditû'nin Jesus-á Yôesi Tádávi ay namuu'in, Yôesi Tádá indáđi namuu hedá indá i-áđá. ¹⁶ Hedího gihähpóe hedá ívíwhâyunde Yôesi Tádáđi díséegí'in. I-ân

naséegít'óe, heḍi to'wên in séegi dâyhonnindá Yôesi Tádá-ádí dimuu heḍá i-á indáḍá. ¹⁷ Heḍi owáy ihay thaa t'owa háa híwó' háa híwó'pí díví'annin ovâykeekw'óḍi ihayḍi, in séegi na'inbí pí'ná khó'yé ho gínsôeḍá wíḡikhuwôeda'ípi, gá wa' náa oepáa k'ayḍi giyidibo Christ waagi'ba gipóedân. ¹⁸ Yôesi Tádá âyséegídáho wí'âykhuwôeda'ípi, heḍi ta'gendi pín ta'ge hayḍi i âyséegídí na'inbí khuwôeda' gínyâapo'. Hewänbo âykhuwôeda'ḍáho ta'gendi pín ta'ge hayḍi wí'âyséegípi, heḍiho tuchänu i'gedi ív'ánshaa'o'.

¹⁹ Yôesi Tádádí páadébo na'in díséegi, heḍänkun in séegi âymáa. ²⁰ Wí to'wí natúḍí, "Naadi Yôesi Tádá dóséegi," hewänbo iví tí'ûu páadé'í' it'ayḍáho', wí hōeyó'i namuu. Iví tí'ûu páadé'í' imúnde'í' iséegípiḍí, há'to Yôesi Tádá óemúndepi' wänbo-á óeséegi-í. ²¹ Heḍi ná'in in tsontuḡ Christ-di dímgá'ín namuu: To'wên Yôesi Tádá dâyséegi'indá dínkhy'ä' inbí tí'ûuwín páadé'in wá' dâyséegíhûuwí'in.

5 Jesus-á i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí. To'wên ná'in dívíwhäyunde'indá Yôesi Tádáví'wedí ho wíyá dí'âypuḡyá, heḍi to'wên i Tádá dâyséegi'indá, iví ây wá' dâyséegi. ² Yôesi Tádá âyséegídá heḍá iví tsontuḡ ây'a'gindodá, handidânho gínhanginná iví ây wá' âyséegi'in. ³ Heḍiho iví tsontuḡ ây'a'ginhondi âykeeyo ta'gendi i âyséegi'in. Iví tsontuḡ-á wähpahé wí'ûnkháapi ây'a'ginnamídí, ⁴ gá to'wên t'ähkí Yôesi Tádáví'wedí wíyá dí'âypuḡyá'indá díńkoedidân i yä'ḍâapí' náa oepáa k'ayḍiwi namuu'i dâyt'aanídí. Heḍi na'inbí whäyü gínmuu'idânho git'ampo'.

Yôesi Tádádí iví ay Jesus-ví'gedi dítu'an

⁵ To'wí iwähäyundedi Jesus-á Yôesi Tádáví ay namuu'in, idä'mânho i náa oepáa k'ayḍiwi yä'ḍâapí' namuu'í' óet'ande'.

⁶⁻⁸ Jesus Christ-ân náa oepáa k'ayḍipiye' na'ä'ä'í' namuu, heḍi p'oeḍi óep'ó'p'oe'an heḍá iví ûnp'oe-á ich'áa. Na'ä'ä' iví ûnp'oe ich'âanídí, p'oeḍi óep'ó'p'oe'ámíḍíḍá'ba yoe. I Yä'ḍâa'í' P'oe'wäḡhâḡḍân dítu'o ná'in ta'gen namuu'in, i-á ta'ge natukanyidi. Heḍiho ná'in poeyedi wéhpêe tuḡḍá' dâymáa: I Yä'ḍâa'í' P'oe'wäḡhâḡ-á i p'oe-á heḍá i ûnp'oe-á. Heḍi indidá Jesus Christ-ví'gedi na'in díhangin'ândo'. ⁹ Háa t'owaḍi dítu'o waa ívíwhäyunde', hewänbo háa Yôesi Tádádí dítu'o waa shánkí gínkhäy'ä' ívíwhäyü-í'in, iví hí'-á shánkí ûnchä'muudi, heḍi idânho iví ay Jesus-ví'gedi dítu'o'. ¹⁰ To'wên Yôesi Tádáví ayví'piye'

dívíwhäyunde'indá inbí pí'ná khó'yé dínhanginná háa Yôesi Tádá natú' waa ta'gen namuu'in. Hewänbo to'wên Yôesi Tádáví hí' wí'ônwhäyundepi'indá wí hōeyó'i waagibá óepa', háa idi iví ayví'gedi dítu'annin wíḡívíwhäyundepíḍí. ¹¹ Heḍi kinnân Yôesi Tádádí na'in dítu'máa: In wówátsi nahándepi'innânho dímgá, heḍi iví ay âytaadiho kí'min wówátsi âymáa. ¹² To'wên Yôesi Tádáví ay Jesus inbí pí'ná khó'yé dín'ânnindáho kí'min wówátsi dâymáa. Hewänbo to'wên Yôesi Tádáví ay inbí pí'ná khó'yé wíḡín'ânpí'indáho kí'min wówátsi-á wíḡâymaapi.

Yôesi Tádádí wówátsi nahándepi'in dímgá

¹³ Naadi un Yôesi Tádáví ayví'piye' úvíwhäyunde'ín ná'i t'ähkí wäytá'do' heḍänho ta'gendi únhanginnánídí in wówátsi nahándepi'in ho bñmáa'in. ¹⁴ Heḍi hääḡdi Yôesi Tádáví'piye' ívíbéedí ívíyûusu'ámíḍí, háa nada' waagi'í hääḡwí gida'po'ḍi, ta'gendi gínhanginná Yôesi Tádádí dínt'óyande'in. ¹⁵ Heḍi hääḡwí gida'po'ḍi dínt'óyande'in gínhanginnândi, gínhanginnân wá' hääḡwí âydaa'andi' ho dímgá'in.

¹⁶ Wí to'wí iví méesatewi tí'ûu páadé'í' it'aywó'doḍi imú'ḍi, hewänbo in t'aywó'nin i'ó'indá hā'min wínamuupíḍí in wówátsi nahándepi'in diwedí óeyâa'ámíḍí, ná'i to'wí kí'min t'aywó'nin i'andigi' Yôesiví'piye' ônyûusu'ámí, heḍiho in wówátsi óemâäní. Hewänbo wên t'aywó'nin nayi', indá in wówátsi nahándepi'in diwedí wovâyâa'ámí'in namuu, heḍi naa wó'tü'pí wí to'wí hā'min t'aywó'nin i'andi bñnyûusu'ámí'in. ¹⁷ T'ähkí yä'ḍâapí tsiyekan íví'o'í-á t'aywó'diḍá' namuu, hewänbo wên t'aywó'nin nayi' hā'min wínamuupí in t'owa in wówátsi nahándepi'in diwedí ovâyâa'ámí'in.

¹⁸ Gínhanginná to'wên Yôesi Tádáví'wedí dí'âypuḡyá'indá hääḡdi wänbo wíḡívít'aywó'kanhonpi'in, gá Yôesi Tádáví ay Jesus-di ovây'âyñmáaḡḍân, heḍiho i Penísendi wí'ûnkoedipi' ovâyhónídí. ¹⁹ Gínhanginná na'indá Yôesi Tádáví'in gimuu'in, hewänbo to'wên t'ähkí in Yôesi Tádá dâytaapi'in dimuu'indá i Penísendi' ovâytsónmáa. ²⁰ Heḍá wá' gínhanginná Yôesi Tádáví ay náa oepáa k'ayḍipiye' na'ä'ä'ín, heḍi idi ka'powa dímgá heḍänho i ta'gendi Yôesi namuu'í âytáa-íḍí. Heḍiho ná'i ta'gendi Yôesi namuu'í-ádí wé'ge ívíhon, iví ay Jesus Christ-áḍá wé'ge gimuuḍi. I-ân i ta'gendi Yôesi namuu, heḍi íbá in wówátsi nahándepi'in napäyi'í namuu.

²¹ Naví äyyä'ä, i hääḡwí in t'owa inbí yôesi dínmuu waa dâychäma'á'iví'wedá bí'âyíngi'an.

2 JOHN

John-di in toʷwên ovâytaʷnannin ovâysengitʷan

1 Naa wí méesatewi p'óʷdédíʷ omuuʷidi wâytaʷdoʷ un, wí kwee Yôesi Tádádí wóedęʷmandiʷ heđá uví ây-á. †Taʷgendi naađi un t'ăhkí wâyséegí, hewänbo naađiđáʷbá yoe, t'ăhkí in toʷwên in taʷgen namuuʷin dâytaaʷindidá wáʷ wovâyséegí. ² Naʷindi wâyséegí in taʷgen namuuʷin naʷinbí píʷná khóʷyé âymáađí, heđá hânhay wänbo t'ăhká âymáʷve-í.

³ Yôesi Tádádá heđá Jesus Christ, i Tádáví ay ûn-muuʷidá taʷgendi díséegíđí naʷinbíʷpiyeʷ gínsehkanápúwí, heđá séegísehkaná naʷin dímmääní, heđá díkhăęęʷnamí ánsaaginpidíbo gikwoʷnídí.

In taʷgen âyséegí, hewänbo naađiđáʷbá yoe, t'ăhkí in toʷwên inamuuʷin bînhûuwí heđá wíʷná táye-á úvíséegíhûuwí

⁴ Naa hânho ohíhchanpóe dînhanginpóedí wáy wên unbí ây in taʷgen namuuʷin dâyhonnin, Yôesi Tádá natsonpóe waagibá. ⁵ Heđi nää kóʷoe, naađi wên tsontʷu namuu iʷgedi wîntaʷdoʷ, indá páađé iweđiboʷ âymáaʷin. Náʷin tsontʷu-á ts'ăamin wínamuupí, heđi kinnân namuu: Wíʷná táye ívíséegíhûuwí. ⁶ Naʷinbí wówátsi Yôesi Tádáví tsontʷu ûntʷúʷ waagibá âyhondáhoʷ, kindidi ây-keeyoʷ in séegí âymáaʷin. Heđi náʷin tsontʷu páađé iweđiboʷ ít'oʷ: Iví séegí wóegé unbí wówátsi bînhûuwí.

† Wáy wên t'owa díʷände náʷi kwee-á taʷgendi wí kwee wínamuupí, hewänbo wí méesate-ân namuu, heđá iví ây-á in méesateʷin t'owa-á dimuu.

⁷ Nää-á t'ămäpiyeʷ báyékí diyíʷ, indá in t'owa in taʷgen namuuʷin diweđi ovâyyaʷoʷ, indá wíđívíwhăyundepí Jesus nat'owapaaʷin heđá ibá i Yôesi Tádádí óesógeʷi t'owa ovâyʷaywoenídí namuuʷin. Toʷwên kíʷmin dimuuʷin in t'owa in taʷgen namuuʷin diweđi dâyyâʷoʷindá heđá Christ-ví hânmindá dimuu. ⁸ Heđi ho bípiʷâyíngiʷan heđânho hăăwí uvíʷandi wíʷunpedée-ípídí, heđá t'ăhká Yôesidi wovâymäänídí wovâykhâyʷoʷi bînhóní.

⁹ Toʷwên háa Christ-di díhăʷannin namuuʷin diweđi dívîhângeʷannin heđá wíđâyhonpíʷin, indá Yôesi Tádá inbí píʷná khóʷyé wíđâymaapí. Hewänbo toʷwên háa Christ-di díhăʷan waa dâyhonnindá, Yôesi Tádá-áđí heđá iví ay-áđí wíʷgíndíbo inbí píʷná khóʷyé dínʷán. ¹⁰ Wí toʷwí unbíʷwe napówáđí wovâyhăʷamídí hewänbo Christ-ví hăhkan ûnmuuʷin imáapíđá, wíwîntsudemäänípi wovâyhăʷamídí, heđi namän dihayđá wíwîntʷuʷăamípi, "Yôesidi wóepahûuwí." ¹¹ Toʷwên kin óetʷannindá óekhăęęʷmáa iví yăʷđâapíkan iʷamídí.

I t'ăʷgi híʷ John-di ovâytaʷnandiʷ

¹² Waʷđi báyékí wíyá hăăwí wâytaʷăamíʷiʷi dómáa, hewänbo wóʷdaʷpí náʷin taʷnin diwe dótáʷnamíʷin. Naa ochanpoʷ unbíʷpiyeʷ opʷwămú-íʷin, heđi ívímúʷi hayđi węʷge ívîhéeʷamí, heđi handidi shánki gihíhchanpúwí.

¹³ I kwee uví t'íʷúu úmuuʷi Yôesi Tádádí óedęʷmandiví âyđi wóesengitʷan. ††

†† Iví t'íʷúu-á maʷđi wíyá méesate-ân namuu, heđá in áyyăă-á in méesateʷin t'owa-á dimuu.

3 JOHN

John-di i to'wí òntà'nandi' óesengitù'an

1 Naví híwó'di k'ema Gaius, ta'gendi wíséegí'i' unmuu. Naa wí méesatewi tsondi omuu'idi ná'in tã'nin wíntã'do'.

² U wíséegí'i', dáyyúusu'o hããwí t'ãhkí híwó' úpúwídí, hedá uví túu'údá híwó'dá unchãã-ídá uví pí'ná khó'yé híwó' unchãã waagibá. ³ Wên méesate'in tí'úuwín páadé'in naa dínpówádí dín't'òekán in ta'gen namuu'in nãamá'in hedá nãahonnindá, hedí ná'idi hãhno díhíhchannan. ⁴ In to'wên naví ây waagi'inbã dimuu'in in ta'gen namuu'in dâyhondi naa dínhangin-po'di, hãhno ohíhchanpo', hedí wiyá hããwídí wãbo shãnkí wídíhíhchandopí.

Gaius híwó' i'an

⁵ U wíséegí'i', hããdi wãbo t'ãhkí háa úkhã'ã' waa bikanhon in méesate'in tí'úuwín páadé'in híwó' ovây'áyíngi'odi, tobáhãã ovâytaapí'in dimuu wãbo'. ⁶ Ná'in tí'úuwín páadé'indi in méesate iwe'in t'owa náwe dikw'ó'nin uví séegí úmuu í'gedi ho ovây't'òe'an. Híwó' bikanhon inbí p'óegé dimãn dipiye' ovâykhãgè'-dodi, hedí kin bikanhondi Yòesi Tãdá nãahíhchando'. ⁷ Indá dimãn t'owa Christ-ví'gedi ovâyhangin'ân-namídí, hedá hããbo-á in dívíwhãyundepí'inbí'wedí wídâyhóndepí. ⁸ Hedího na'indá gínkhã'ã' ná'in tí'úuwín páadé'in âykhãgè'nami'in, hedí handidi wé'ge ívít'òe'ãmí in ta'gen namuu í'gedi t'owa âyhangin'ân-namídí.

Diotrephes híwó'pí i'an, hewãbo Demetrius-á híwó'-di-á i'o'

⁹ Naagi wên háawên uví méesate'in t'owa dovây'tã'-nan, hewãbo naví hí' dínmuu'in Diotrephes-di wídín-

séegí'anpí. I-á inbí p'ó'dédí' namúni'in óehí'an.

¹⁰ Hedího owáy naa opówã ihaydi t'ãhkí háa i'an ní'gedi wây'ãnsaakannamí. I-á na'inbí'gedi yanãkí ihé'e'o', hewãbo iví hí' únmuu'i wí'unchã'muupí. Hewãbo kin i'o'in wa'di ihay wí'únmuupí, shãnkí wãbo p'ãndíkí' ikanhon, in méesate'in tí'úuwín páadé'in Yòesi Tãdáví tũu wóegé dipóyã'nin wí'ovâyséegí'hóndepí, hedá in wé'ge'in méesate'in ná'in dipóyã'nin ovâyséegí'ãmí'in dida'in wãbo-á idi ovâykhã'ã'o', hedá idá oe méesate iwedá ovâykhèh-piyende'.

¹¹ U wíséegí'i', in to'wên híwó' dívísiyekanhonnin waagi'ba unmúni, in híwó'pí' dívísiyekanhonnin waagá yoe. To'wên híwó' dívísiyekanhonnindá Yòesi Tãdáví'in dimuu, hewãbo in to'wên híwó'pí' dívísiyekanhonnindá wídínhanginnãhpí háawi i namuu'in.

¹² T'ãhkídí'bo Demetrius-ví'gedi híwó'dã' dívíhée'o', hedí nakeepo' in ta'gen namuu'in imãa'in. Na'in wã' hanbã híwó' iví'gedi ívít'òe'o', hedí u úhanginnã ná'i gítũ'di-á in ta'genbã namuu'in.

I t'ã'gi hí' John-di òntã'nandi'

¹³ Wa'di báyéki wiyá hããwí wítũ'ããmí'i' dómãã, hewãbo wó'dã'pí ná'in tã'nin diwe dótã'nami'in.

¹⁴ Hewãbo naa ochanpo' hanwaapídí'bo wímúni'in hedí ihaydá wé'ge ãnhé'e'ãmí.

¹⁵ Ánsaaginpidí'bo' íkwõ'ní. Uví k'ema'in náwe diy-i'indi wóesengitũ'an. Udá naví k'ema'in owe diyí'indã wí'íngin ovây'sengitũ'ããmí.